



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ



СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

МАТЕРІАЛИ V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ,
АСПІРАНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ

(Суми, 19-20 квітня 2018 року)



**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**



**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 19-20 квітня 2018 року)

**Суми
2018**

СЕКЦІЯ 1 ПРОБЛЕМИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ДИСКРЕДИТАЦІЇ КОНКУРЕНТА (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОГО РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ)

Аксютіна В., студ. гр. ПР-41

Попова О. В., канд. філол. наук, доцент

Реклама завжди була невід'ємною частиною людського існування та в умовах сьогодення реклама носить не тільки суто інформативний характер, але й активно застосовується суб'єктами господарювання у якості одного з найпоширеніших та найефективніших методів ведення конкурентної боротьби. Насиченість інформаційного простору різноманітною як за змістом так і за формою інформацією змушує конкурентів вдаватись до якомога більш креативних, а іноді й агресивних засобів рекламування. Для цього рекламодавці сьогодні не обмежуються лише невербальними засобами, проте разом із лексичними та граматичними складовими у комплексі створюють ідеальний рекламний текст.

Однією із найуспішніших рекламних дискурсивних стратегій – є саме стратегія дискредитації опонента. Стратегія дискредитації – це одна з конфронтативних дискурсивних стратегій, що є сукупністю певних зумисних мовленнєвих дій, які спрямовані на підрив авторитету, іміджу чи довіри.

У своїй більшості рекламні тексти – полікодовані тексти, що являють собою особливий візуально вербальний феномен, в якому лінгвістичні та образотворчі засоби утворюють єдине смислове ціле і у такий спосіб комплексно впливають на адресата. Саме тому при розробці рекламного повідомлення використовується найбільш повний спектр різноманітних лексичних і граматичних засобів англійської мови. Стратегія впливу на емоційну сферу адресата реалізується за допомогою наступних лексичних та граматичних засобів:

1) використання протилежностей та порівнянь.

Get a smile you can be triumphant about. Get cleaner teeth and healthier gums than with ordinary brushing. A triumph over ordinary brushing (Oral B Triumph Commercial, 23.11.2017).

2) використання лексем із семантикою унікальності на американському ринку представлена такими одиницями, як: *unique, great, the only, the one, the first* та інші:

Unique in All the World (Ford Thunderbird Commercial 14.11.2017).

3) вживання лексем із семантикою неякісності, дешевизни. Даний метод був помічений у рекламних війнах між виробниками технічних пристроїв:

Don't settle for cheap plastic (Mobigyaan, 17.11.2017).

4) морфологічні засоби відіграють таку собі функцію каркасу в рамках якого підбираються влучні лексеми та стилістичні засоби. Рекламне повідомлення на морфологічному рівні діє імпліцитно, задає потрібний тон ідеї маркетологів. Врахування морфологічних особливостей тексту повинно стати необхідною умовою для створення високоякісного рекламного продукту:

Windows users have patient, Apple users have money, Linux users have skill (Informatics – tech, 16.11.2017).

5) розглядаючи способи дієслова в англійській мові, то своє відображення у рекламних стратегіях дискредитації отримують усі три можливі способи: наказовий, умовний та дійсний, проте останній використовується маркетологами не досить часто:

Friends don't let friends drink Starbucks. Dunkin' Donuts' (INTERACTIVE BLOG OF HANK: Starbucks, 28.11.2017).

Time to check your luxury badge. It may have expired (The New York Times, 18.11.2017).

Отже, аналізуючи численні приклади, можна зробити висновок, що для синтаксису рекламних текстів дискредитування характерні наступні особливості: 1) лаконічність, спресованість інформації, компресія сенсу; 2) динамізм; 3) експресивність; 4) імперативність, спонування до дії; 5) актуалізація найважливішої інформації. Як вже раніше згадувалося у роботі, реклама має вміщувати комплекс всебічних компонентів задля вдалої маніпуляції підсвідомістю аудиторії. Рекламний текст, основною метою якого є дискредитувати опонента, не терпить багатослівності та складних синтаксичних зворотів, так як за своєю природою має бути динамічним, зухвалим і влучним. Для створення дискредитаційного рекламного ролику неможливо обмежитися якимось одним засобом комунікативного ходу. Лексичні компоненти разом із граматичними особливостями створюють неповторний і ні на що несхожий рекламний текст, що експлікує імплікований контекст.

1. Попова О. В. Вербальна versus невербальна складова у рекламному дискурсі / О.В. Попова, А.О. Довженко // Наукові записки. Серія «Філологічні науки». – Кропивницький : Видавець Лисенко В. Ф., 2017. – Випуск 153. – С. 292-298.
2. Popova O. V. Grammatical and lexical constituent of pre-election discourse / O. V. Popova, Y. V. Yemelyanova, N. A. Prikhodko // Middle-East Journal of Scientific Research. – Islamabad : IDOSI Publications L.L.C., 2014. – № 19 (1). – С. 48-51.

ТЕКСТ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

Аксютіна В., студ. гр. ПР-41

Назаренко О. В., викладач

Основна мета навчання іноземної мови в школі полягає у формуванні комунікативної компетенції, здатності й готовності здійснювати іноземне спілкування з носіями мови, у розвитку умінь використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур на основі комунікативно-орієнтованого підходу до навчання. Значне підвищення рівня інформаційної насиченості ряду видів людської діяльності зумовлює в сучасній методиці викладання іноземних мов особливий підхід до питань текстової діяльності. Саме в процесі породження та інтеграції текстів здійснюється обмін знаннями й досвідом, уміньми й навичками, емоціями, цінностями, ідеалами й нормами.

Навчальний текст є головним соціокультурним компонентом змісту навчання. У якості навчального тексту використовують як тематичні, краєзнавчі, художні тексти, так і діалоги, вірші, пісні, листи, ситуативні кліше, інтерв'ю. Текст має бути автентичним, тобто відповідати інтересам і віку учнів і бути максимально наближеним до природної ситуації. В умовах класно-урочної системи, за відсутності реальних комунікативних ситуацій текст для читання може стати, з одного боку, стимулом для обговорення найрізноманітніших проблем, з іншого боку, надати необхідний фактичний і мовний матеріал для оформлення власного висловлювання і служити зразком для нього. Основним видом начального матеріалу є текст, який звучить або викладений письмово в процесі навчання іноземної мови. Текст може бути об'єктом інтерпретації, який розглядається як взірець для

відтворювання, тобто для певного комунікативного наміру. Висловлювати свої думки – означає уміти продукувати текст.

У методичній літературі робота з іншомовним текстом здійснюється переважно з метою збагачення лексичного складу, поширення мовної бази учня, ідіоматизації мовлення.

Традиційна методика роботи з іншомовними текстами передбачає такі етапи роботи.

1. Дотекстовий (передтекстовий) етап:
 - а) аналіз мовних і смислових труднощів;
 - б) введення у проблеми;
 - в) формулювання комунікативної установки на читання тексту.
2. Притекстовий етап:
 - а) читання тексту;
 - б) тренування видів читання ;
3. Післятекстовий етап:
 - а) контроль розуміння тексту;
 - б) обговорення змісту прочитаного;
 - в) навчання смислової переробки інформації.

Залежно від етапу роботи з текстом визначаються і належні справи, наприклад:

- вибрати із поданих відповідей на питання правильну відповідь (тестові завдання);
- заповнити пропуски в тексті відповідно до змісту тексту (Lückentext);
- охарактеризувати головних героїв, висловити свої ставлення до них;
- скласти анотацію (рекламу) до прочитаного тексту;
- написати листа (листівку, e-mail) і висловити власне бачення проблеми тексту;
- розіграти в ролях певний епізод з тексту;

Отже, вміння працювати з іншомовним текстом є фактором загальнокультурного розвитку учня. Можливість доступу до автентичної інформації перетворює читання іноземною мовою (навички якого, на відміну від усного мовлення, не зникають протягом усього життя) на найпростіший і водночас найцінніший засіб комунікації; сприяє виникненню та розвитку внутрішньої мотивації навчання учнів і допомагає випускникам шкіл у подальшій професійній діяльності.

1. Гапонова С. В. Сучасні методи викладання іноземних мов за рубежем / С. В. Гапонова // Іноземні мови. – 1997. – № 4. – С. 71-78.
2. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник / С. Г. Карпенчук. – К.: Вища шк., 1997. – 304 с.
3. Лавроненко О. Формування гуманістичних цінностей – важливий аспект виховання молодших школярів / О. Лавроненко // Рідна школа. – 2004. – №7-8. – С.26-28.
4. Однорал О. А. Формування соціокультурної компетенції в процесі навчання іноземної мови / О. А. Однорал, О. В. Назаренко // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали V Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників, м. Суми, 20-21 квітня 2017 р. – Суми: СумДУ, 2017. – С. 42-44.

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНОЇ ГРИ В АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНАХ

Воронько А. В., *студ. гр. ПР-42*

Чуланова Г. В., *канд. філол. наук, доцент*

Чуланов В. В., *провідний конструктор ТОВ «Майя»*

Використання різноманітних мовних засобів у рекламному слогані є причиною утворення певних ігрових прийомів, використання яких, в свою чергу, призводить до появи мовної гри.

Значення реклами в житті сучасного суспільства зростає. Існує безпосередній зв'язок розглядуваної проблематики з основними тенденціями розвитку комунікативно орієнтованої лінгвістики, існуючим інтересом до вивчення реклами, а також аналізом особливостей функціонування різнорівневих прагмалінгвістичних засобів вираження емоцій в англомовних слоганах.

Мета дослідження полягає у вивченні англомовних слоганів на предмет виявлення різних видів мовної гри та описі лінгвопрагматичних особливостей текстів слоганів в сучасній англійській мові.

Основна мета слогана - привернення уваги до рекламованого об'єкту - здійснюється за рахунок емоційної складової, і для її створення використовується цілий набір засобів виразності [1, с. 52].

У своїх роботах І. Е. Сніховська мовну гру розуміє як процес і результат свідомої лінгвокреативної діяльності індивіда, спрямованої на нестереотипне варіювання форми та змісту мовних одиниць на

ігровому реєстрі комунікації з метою впливу на емоційну та/або інтелектуальну сферу адресата [2, с. 6].

Мовна гра в рекламному слогані являє собою навмисне відхилення від мовної норми з метою створення неканонічних мовних форм і структур за допомогою засобів та прийомів різних мовних рівнів (графіко-фонетичного, морфологічного, лексичного, синтаксичного) [3, с.87].

На фонетичному рівні найчастіше застосовуються звукові повтори і звуконаслідування.

“Schhh! You know who?” (Schweppes).

З одного боку такий звук виходить при відкритті пляшки з газованим напоєм Швепс, а з іншого – це заклик до тиші в зв'язку з появою когось або чогось важливого.

На лексичному рівні мовна гра представлена у вигляді метафори та каламбуру.

“For mash get Smash” (Cadbury's Smash).

Спочатку здається, що слоган про картопляне пюре швидкого приготування Cadbury's Smash, але якщо прочитати дослівно, то вийде: «Щоб отримати пюре – розтовчи»

На графічному рівні широко поширені дефіксація та зміна шрифту.

“LIVE IN YOUR WORLD PLAY IN OURS” (X-box).

Даний слоган побудований на контрасті: життя в матеріальному світі протиставляється грі в світі X-box.

З'ясовано, що мовна гра функціонує на різних структурних рівнях мови – на графічному, фонетичному, морфологічному і лексичному рівнях, а також в сукупності один з одним.

Отже, аналіз рекламних слоганів, що містять гру слів щодо способів її створення і структурних рівнів мови дозволяє зробити висновок про те, що види мовної гри, що зустрічається на фонетичному, графічному, лексичному та морфологічному рівнях становить численну групу прикладів. Однак представлена на структурних рівнях класифікація видів гри слів в сучасній англійській мові не є абсолютно повною, вона може бути розширена в подальших лінгвістичних дослідженнях мовної гри.

1. Головлева Е. Л. Основы рекламы: Учебное пособие / Е. Л. Головлева. – М. : ЗАО «Издательский Дом Главбух», 2006. – 272 с.

2. Сніховська І. Е. Механізми, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / І. Е. Сніховська. – Запоріжжя, 2005. – 20 с.
3. Чуланова Г. В. Текст-відгук як спосіб активізації інтересу адресата / Г. В. Чуланова. - Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія». Науковий збірник. – Випуск 11. – Том 2. – Одеса, 2014. – С.86–88.

ОЗНАКИ АНГЛІЙСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ МАЛОЇ ФОРМИ

Овсянко О. Л., *канд. філол. наук, ст. викладач*
Глазун А. О., *студ. гр. ПР-42*

Дослідження фольклорних текстів малої форми (ТМФ) неодноразово ставало предметом лінгвістичних розвідок як зарубіжних, так і українських учених, серед яких необхідно відзначити основні доробки системного вивчення фольклорних текстів малої форми (І. К. Кобякова, Г. А. Левінтон, Л. С. Піхтовнікова, Г. Л. Пермяков, В. О. Самохіна, Л. І. Тараненко, К. В. Чистов, С. О. Швачко, Р. Carnes, А. Dundes, Р. Kirkpatrick, А. Lang, W. Mieder, Р. Skandera).

Проблема трактування поняття текст малої форми відображена в працях учених, які термінологічно позначають це явище як *малі жанри, мікроміфи, афористичні жанри, мовленнєві жанри, мікротекст, стислі тексти, короткі тексти, текст малої форми, тексти малого обсягу, малі жанрові форми* тощо. Амбівалентність дефініцій об'єктивується орієнтацією вчених на певну сукупність ознак та застосування різних підходів щодо обсягу досліджуваних текстів. Отже, виникає необхідність систематизації наукових поглядів щодо виявлення базових ознак фольклорних текстів малої форми, особливостей їх структурної побудови та диференціювання за обсягом.

Осмилюючи природу та шляхи ідентифікації текстів малої форми (прислів'я, афоризми, загадки), С. О. Швачко зазначає, що прислів'ям як компарабельним одиницям властиві елементи порівняння, метою яких є дидактичні настанови, рекомендації, моральні норми, культурні досягнення тощо. Основними у прислів'ях є антропокомпоненти – адресант, адресат (перфоматор) – та подані у

тексті образи. Перфоматор не є маркованим, але він є основним об'єктом впливу. Малі тексти (прислів'я, афоризми, загадки), на думку науковця, мають спільні та відмінні ознаки [1, 81].

С. О. Швачко наголошує, що загадки відкриті процесам верифікації формальних і змістовних структур, модифікації вихідних позицій вторинного конструювання, реалізації чинників винахідливості, розваги, оцінювання, регулювання когнітивного процесу. Специфіка загадок, на думку науковця, полягає в реверсії блоків теми (шуканої величини) й реми (ословленої референтом). Загадки можуть бути подані у формі розповідних речень, що зберігають мовленнєвий акт квеситиву [1, 81].

У дослідженні Л. І. Тараненко авторським графіко-аналітичним методом охоплювального кута встановлено, що до фольклорних творів малої форми належать тексти легенд, міфів, казок, байок, притч, прислів'їв, загадок, повір'їв, скоромовок, заговорів, анекдотів тощо, а також тексти фольклорних жанрів поетичної та музичної природи (балади, частівки, лічилки) і тексти, що не існують самостійно без мовленнєвого контексту (приказки, погрози, прокляття, ритуальні заклики), обсяг яких не перевищує 2 000 слів [2, 133].

На основі систематизації ознак конкретних жанрів фольклорних текстів малої форми науковець виокремлює тексти духовно-ідеологічної (легенди, балади, міфи), культурно-побутової (приказки, прислів'я, повір'я, казки) та креативно-повчальної (загадки, анекдоти, байки, притчі) спрямованості [2, 74]. У сконструйованій матриці чітко окреслено найзагальніші ознаки фольклорних текстів малої форми. Також вона є логічним орієнтиром для розуміння меж наповнення фольклорних текстів.

У дисертаційному дослідженні О. Л. Овсянко підтверджується здатність текстів малої форми (прислів'їв) до трансформації, репродукції, семантичних зсувів та текстової деривації. Авторка зазначає, що змінюваність, динамізм, еволюція текстів об'єктивується наявністю вторинних комунікативних одиниць, появою нових епідигматичних конструювань [3, 132]. Отже, науковці по-різному трактують поняття текст малої форми, особливості таких текстів, визначають їх жанрову специфіку.

1. Швачко С. О. Малі тексти англomовного художнього дискурсу: типологічні аспекти / С. О. Швачко, І. К. Кобякова // Матеріали

III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21 квітня 2016 р.) НТУУ «КПІ». – К. : Кафедра, 2016. – С. 80–82.

2. Тараненко Л. І. Просодичні засоби актуалізації англійських фольклорних текстів малої форми (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / Тараненко Лариса Іванівна. – К., 2016. – 661 с.

3. Овсянко О. Л. Структурно-семантичні модифікації англомовних прислів'їв у художньому та публіцистичному дискурсах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Овсянко Олена Леонідівна. – Запоріжжя, 2017. – 270 с.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Голуб Т. В., студ. гр. ПР-42

Жулавська О. О., канд. філол. наук, доцент

Юридичні документи займають вагоме місце у дослідженні з точки зору лінгвістики. Досконале дослідження структури документів та вивчення лексико-граматичних особливостей допоможе уникнути непорозумінь на межі мовознавства та юридичних наук. Тому лінгвістичне дослідження документів є зараз дуже актуальним.

Головними ознаками правових документів – є живання мовних кліше, зворотів, логічне викладення висловів, об'єктивність. Розглянемо лексичні особливості юридичного дискурсу.

Використання кліше є однією з особливостей мови права.

Кліше – стандартні мовні одиниці, яким властивий постійний склад компонентів, закріпленість за певними ситуаціями, що спричинено позамовними чинниками, або формою, жанром спілкування: *government administrator, under the legislation in place, entered engagement, preliminary finding* [3, с. 75].

Такі сталі вирази називають одне й те саме явище, позначають одне поняття і мають сталий склад. Кліше мають особливий статус в мовній системі, так як вони несуть функціональне навантаження, характеризуються типовістю у різних ситуаціях та стереотипністю.

Наступним об'єктом дослідження лексичних особливостей є термінологія.

Юридична термінологія визначається як лексика, яка обслуговує правознавство, пов'язана з юриспруденцією як наукою, як фахом та як галуззю професійної діяльності: *defence, refugee, coerced acquiescence,*

witness, wageearner, accomplice, accreditation, to retaliate accusation [2, с. 93].

Термінологія є невід'ємним елементом документації і терміни ніби представляють юридичну науку. За допомогою термінів відбувається номінація понять та передача інформації. Вони є головною лексичною одиницею юридичних документів, так як їхня кількість становить 60 % всієї лексики.

Також характерними для правових документів є граматичні особливості В законодавчому дискурсі широко використовується особова форма дієслова. Це сприяє розумінню тексту, та полегшує його сприйняття, тому розглянемо як саме особова форма дієслова застосовується в документах.

Дієслово – частина мови, яка означає узагальнене поняття дії як процесу і виражає її в граматичних формах часу, особи, способу, стану і виду [1, с. 337].

Останнім часом виникає тенденція побудови речень з особовим дієсловом в англomовному законодавчому дискурсі, завдяки цьому виникає можливість поєднання семантично непоєднуваних дієслів з іменниками, які не називають діяча. Наприклад:

The regulations may make provision corresponding to the provision that may be made by virtue of section 57(7) to (9) (but as if the reference to the Lord Chancellor were a reference to the Treasury).

Також для англomовних правових характерним є вживання конструкцій з герундієм і тому він займає особливе місце в мовній системі. Використання таких конструкцій допоможе уникнути великих підрядних речень та полегшує створення коротких стислих зворотів.

Герундій – особлива граматична категорія, яка не має прямого аналога в українській мові. Це безособова дієслівна форма, що виражає назву дії та має як властивості дієслова, так і властивості іменника [1, с. 563].

Consolidated revenue and the value of consolidated gross assets are to be calculated for the purposes of this section in accordance with accounting standards in force at the relevant time (even if the standard does not otherwise apply to the financial year of some or all of the companies concerned).

Правові документи сьогодні мають широке застосування і тому досліджуються з точки зору лінгвістики. Так як статус правових документів зростає з розвитком суспільства, а взаємовідносини між

державами виходять на новий рівень, то виникає потреба у ретельному дослідженні юридичних документів.

1. Грамматика английского языка: учеб. пособие / гл. ред. М. Я. Блох. – Москва: Астрель, 2003. – 704 с.
2. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения: учеб. пособие / Т. Р. Кияк. – Киев: УМКВО, 1989. – 104 с.
3. Язык закона / Под ред. А. С. Поголкина. – Москва: Юрид. лит., 1990. – 168 с.
4. Жулавська О. О., Пянтковська А. Translation Transformations in the Interpretation Process of Nominations Representing the Concept Terrorism (Based on British and Ukrainian Newspaper Discourse) // «Філологічні трактати», Том 9, № 2 ' 2017. С.50-54.

ГУСТАТИВНІ АНТРОПОНІМИ ЯК ЧАСТИНА ГАСТРОНОМІЧНОЇ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ СЛОБОЖАНЩИНИ

Дегтярьова Л. І., *ст. викладач*

Ємельянов Д. Ю., *студ. гр. ПР-51*

Густативні антропоніми є чуттєвим образом, який виник як когнітивне сприйняття етнічної мовної гастрономічної культури певного народу, в якій сама людина є не лише центральною фігурою, але і джерелом гастрономічного дискурсу. Важливою частиною дослідження онімів в цілому і Слобожанщини зокрема є етимологізація і суб'єктивне відображення в нашій свідомості. Гастрономічні об'єкти, які дискурсивно сприймаються, перетворилися протягом століть на своєрідні художні образи за допомогою яскравих лінгвістичних зворотів мови: *Гореленько, пекленько, соленько, вкусенько, холодненько, кисленько*. (рос. приказка). Густативні оніми як чуттєві образи, що були створені нашою свідомістю, набувають свій власний характер і свою подальшу долю, все далі віддаляючись від території, на якій вони виникли, відповідно до ефекту реверберації.

Реверберація в дослідженнях густативних онімів означає «эффект отражения в виде колебательной системы с разнообразным количеством собственных частот первоначального значения объектов в поэтично-песенном народном творчестве, а также в поговорках, пословицах, паремиях и постепенного затухания нивелирования этого

значення в ономастиконе. Независимо от первоисточника, коэффициент сглаживания его значений будет неоднородным» [3] Тому відображення основного гастрономічного значення в онімів у відповідності з процесом конверсії переходить через образні мовні засоби і пісенний матеріал до згладжування основних або появи нових конотативних значень в прізвищах-прізвиськах.

Їжа для слов'ян здавна була не просто фізичним насиченням, але святим Причастям. Люди, які причастилися за одним столом хлібом, кашею, плодами, м'ясом і прийняли міцні хмільні напої, вважали один одного близькими родичами та розраховували на захист і допомогу один одного, тому споживання їжі, хліб-сіль, є одним з видів комунікативної діяльності і виступало у якості згоди між господарями та гостями. Хлібні злаки, жито, пшениця, ячмінь, овес, просо (пшоно) вживали в їжу в вигляді розмочених і обсмажених зерен (круп), у вигляді каш і безлічі різноманітних сортів хліба. Пристрасть слов'ян до хлібних виробів лягла в основу багатьох приказок і пісень, що відобразилось також і на онімах. Основним напоєм слов'ян був зварений на воді мед, який вже перебродив. Поява медового хмільного напою при великій кількості лісів, повних бджіл і бортій, було цілком природним. Пили слов'яни, як і народи, що їх оточували, скіфи, кельти, пруси, германці, багато, особливо на бенкетах (рос. *пир*). Слово *пир* сходить до давньо-руського слова *пирь* от *piti* – *пир, рожь, ржаная мука*.

В глуттономічному дискурсі, який є інтегративною частиною комунікації, основні ознаки національного характеру стали основою для назви густативних або композиційних характеристик гастрономічних об'єктів, які становлять на рівні номінативного фонду національних мов арсенал мовних засобів, відображаючи дух народу і реверберуючись в антропонімах.

З прислів'ями *Кисло пей, солоно ешь: помрешь – не сгниешь. Кисло, сладко, солоно, пресно: хлебнешь – упадешь, вскочишь – опять захочешь (еще попросишь). Так сладко, что того и гляди язык проглотишь* пов'язані прізвиська *Кислый, Кисленко, Кислицкий, Кислицин Кислов, Сладков, Смак, Смачный, Сладковский, Посный, Постный, Сахаровский, Пресняков, Сладко*.

Всякому овощу – свое время. Чеснок толченый, да таракан печеный. Чеснок семь недугов изводит. Лук семь недугов лечит. Кто ест лук, того бог избавит вечных мук. – Антропоніми: *Часницкий, Часник, Часнык, Часниченко, Чесноков, Качановецкий, Буряк, Бурик, Гарбузов, Гурбуз, Боб, Огурцов, Пикулицкий, Цыбулько, Цыбульняк,*

Цыбульник, Цыбульський, Репка, Рипа, Капуста, Капустин, Капусткин, Капустян, Капустянский, Зелень, Щавелев, Лобода, Салатенко.

Курочка ряжена, ребуха перепарена, кобылка гусятинки да стегно поросятинки. Рыбу перевари, говядину недовари. – Антропоніми: Ковбаса, Колбаса, Ковбасенко, Требух, Рулько, Рульков, Окорок, Окороков, Куроед, Куроедов, Курятенко. Куровський, Курочка. Курочкин, Курятник, Бык, Быковченко, Быченко, Бычко, Мясковський, Мясников, Мясоедов, Костюрин, Телуха. Коровяков. Коровинський, Коровяковський, Коровко, Говдя, Риндя, Говяз, Зельцер, Студенец.

Дайте, что попало, коли не хлеб, то сало. Кому чего, а цыгану сало. Заліз кіт на сало та й кричить : Мені мало!» – Антропоніми: Салий, Сало, Салогуб, Прасол, Салащенко, Саленко, Салецький, Салига, Салицький.

Не раскусив орех, зерна не попробуешь. Пускай с гречки будет мак, коли жена хочет так. Черен мак, да вкусен, бела редька, да горька. Когда цветет боб, то тяжело на хлеб, а когда мак, то не так. – Антропоніми: Макогон, Маковецький, Макерський, Орехов, Изюмов, Изюмец, Шапран, Зафранський, Медуниця, Медунський, Пасечник.

Хороша бражка, но мала чашка. Есть брага да пирожки, так есть и дружки. Хорошег коня «едун» мучит, а хорошего человека – водка. Коли мед, так и ложку. Медом больше мух наловишь, че укусом. Сладок мед, да не ковшом его в рот. Терпи козаче, горе – будешь пити мед. Для чашиков да бражников быват много праздников. – Антропоніми: Квасовський, Квасник, Кисель, Бройловський, Пиво, Пивовар, Пивоваров, Бирин, Бракан, Брага, Бражник, Брагинський, Браженко, Брагин, Оковита, Оковитый, Водка, Винокуров, Виноградов, Виноградец, Виношкин. Пляхтур Пляшеченко.

Густативні антропоніми володіють відмінною рисою акумулювати в собі обширну енциклопедичну інформацію. Основними складовими густативних прізвищ є когнітивні диференціальні та класифікаційні ознаки. Густативні антропоніми функціонують в багатонаціональній лінгвокультурі Слобожанщини та передають прецедентну інформацію, яка буде традиційно декодуватися реципієнтами.

1. Веселовский С. В. Ономастикон. Древнерусские имена, прозвища и фамилии. М.: Наука, 1974. – 382 с.
2. Даль Владимир. Толковый словарь живого великого русского языка. Санкт-Петербург : издательство «Диамант», 1998 г. – т.1, 699 с., т.2, 779 с., т.4, 683 с.
3. Дегтярева, Л. И. Густативная реверберация в «молочных» антропонимах / Л. И. Дегтярева// Проблемы общей и региональной ономастики : материалы IX Международной научной конференции (22-25 мая 2014 г.) – Майкоп: Адыгейский государственный университет, 2014.
4. Дегтярева, Л. И. Густативная реверберация в хлебных антропонимах [Текст] / Л. И. Дегтярева // East European Scientific Journal – 2016. – №7(2). – С.98-102.
5. Митрополит Іларіон (Огієнко). Дохристиянські вірування українського народу. Історико-релігійна монографія. 1965// Режим доступа (свободный): URL: http://risu.org.ua/php_uploads/files/articles/ArticleFiles_50869_mytrIarion_Doxrystyjanski-viruvannia.pdf// [Дата обращения: 24.03.2018].

РЕАЛИЗАЦИЯ ЗНАЧЕНИЙ СЛОВА «ИМИДЖ» В КАЗАХСТАНСКИХ СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

Елюбаева А.,
*Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева,
г. Астана, Казахстан*

Термин «имидж» был заимствован русским языком из английского языка, возможно, это связано с тем, что именно Англия на протяжении многих веков была и по сей день остаётся эталоном строгих правил поведения, моды и красоты. Этот термин имеет несколько значений: каждый словарь интерпретирует толкование по-своему.

Слово «image» имеет несколько значений: «образ», «статуя (идол)», «подобие», «метафора», «икона». Согласно словарю-справочнику И. И. Санжаревского, «имидж» (*англ.* Image, от *лат.* imago образ, вид) – «целенаправленно формируемый образ (какого-либо лица, явления, предмета), призванный оказать эмоционально-психологическое воздействие на кого-либо в целях популяризации, рекламы и т.п. Особенно важен положительный

имидж для публичного деятеля (главы государства, депутата, политика, бизнесмена и т.д.)» [1].

В одном из последних изданий Словаря иностранных слов в словарной статье добавлено актуальное для сегодняшнего дня уточнение, а именно то, что имидж формируется с помощью «средств массовой информации, литературы и др.» и его целью является «реклама, популяризация и т.п.» чего или кого-либо [2, с. 53].

Большинство российских учёных в области лингвистики так и переводят это слово. Однако для нас представляют интерес исследования профессора А. Ю. Панасюка, ведь именно он расширил знания о смысле термина «имидж». В своей работе он выделяет шесть разных значений: «1. Внешний вид, облик; наружность, внешность. 2. Живое, наглядное представление о ком-л., чем-л., возникающее в воображении, мыслях кого-л. 3. Психическое отражение каких-либо качеств человека, иного объекта, явления. 4. Обобщенное художественное восприятие действительности, облеченное в форму конкретного индивидуального явления. 5. Характер, склад, направление чего-л. 6. Способ, средство» [3, с. 42].

Возможности реализации значения данного слова в казахстанском русскоязычном социуме мы проследили на материале СМИ. Анализ текстов показал, что авторы статей слово «имидж» чаще всего используют в значении живого, наглядного представление о ком-л., чем-л., возникающего в воображении, мыслях кого-л. Для Казахстана весьма важно создавать имидж страны, столицы, учреждений на международной арене, все это можно наблюдать в газетных статьях. Приведем некоторые примеры:

«Мы ставим перед собой как первоочередную задачу масштабные выставочные проекты за рубежом, чтобы развивать межкультурный диалог, укреплять **имидж страны**, способствовать интеграции искусства Казахстана в мировое культурное пространство» (Каз. правда, 24.01.2018);

«Школьники почерпнут для себя немало нового из истории города, приобретут исследовательские навыки, еще более укрепят **имидж столицы...**» (Каз. правда, 14.02.2018);

«Все это положительно влияет не только на **имидж казахстанских вузов**, но и повышает доверие в мире ко всей системе высшего образования и науки Казахстана» (Каз. правда, 23.01.2018);

«Информация о пользе содержащихся в них веществ написана крупно и ярко, что создает **имидж полезной продукции...**» (Каз. правда, 13.12.2017) и др.

Также прослеживалось значение слова в качестве способа, средства, с помощью которого может достигаться чей-либо имидж: «**Имидж-группа** из числа лидеров школьного самоуправления с большим энтузиазмом принялась за проект, готовясь встретить на весенних, летних и осенних каникулах гостей из стран» (Каз. правда, 14.02.2018).

Имидж конкретных людей, относящихся к той или иной социальной группе, также формируется не без участия СМИ:

«Культивировать, если хотите, **имидж бизнесмена**, который платит налоги, создает рабочие места, несет ответственность в рамках коллективного договора» (Каз. правда, 20.02.2018);

«Дисциплинарная комиссия пришла к решению, что его поведение в общественном месте в состоянии алкогольного опьянения подрывает **имидж сотрудников** Антикоррупционной службы и влечет нарушение норм Этического кодекса государственных служащих РК» (Каз. правда, 16.02.2018);

«22-летний сириец Абдулбасит Абдулазиз Хаммуд профессионально занимался распространением сведений о деятельности группировки в средствах массовой информации, а также формировал «**устрашающий**» **имидж экстремистов** в глазах широкой общественности» (Каз. правда, 02.02.2018) и др.

Таким образом, в современной действительности в большей степени востребовано значение слова «имидж» как «живое, наглядное представление о ком-либо или чем-либо», специально формируемое всевозможными средствами массовой информации и Интернетом. Этому процессу способствуют и многочисленные рейтинги, проводимые международными агентствами как по отношению к людям, так и государствам, городам, учреждениям (банкам, университетам, компаниям и т.д.).

1. Политическая наука: словарь-справочник / Авт. и сост.: И. И. Санжаревский. Изд.6-е, испр. и доп. – Тамбов, 2016 // Электронный ресурс [Режим доступа]: <http://glos.virmk.ru/>
2. Васюкова И. А. Словарь иностранных слов. – М.: АСТ-ПРЕСС, 1999. – 640 с.
3. Имидж. Энциклопедический словарь / Авт. и сост. А. Ю. Панасюк. – Москва, 2007. – 756 с.

Научный руководитель – д. ф. н., профессор Журавлева Е. А.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СИНЕСТЕЗІЙНОСТІ В АНЛОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

Єгорова О. І., канд. філол. наук, доцент

Коваль Ю. С., студ. гр. ПР-41

На сучасному етапі суспільного розвитку значний вплив на формування масової культури і свідомості має рекламний дискурс [1, с. 82]. Рекламний дискурс є особливим різновидом імперативного дискурсу та формою комунікації, в рамках яких актуалізуються непрямі заклики та спонукання до дії. Вони реалізуються через рекламні тексти, що функціонують в середовищі рекламного дискурсу.

Саме мовна організація рекламного тексту дозволяє справити глобальний вплив на реципієнта і його дії. Сучасні рекламодавці вдаються до використання різноманітних когнітивних та стилістичних прийомів, одним з яких є синестезія.

На сьогодні в науці й досі немає спільної думки про те, чим є синестезія за своєю природою і який механізм її дії. Протиріччя виникають через те, що поняття синестезії – об'єкт міждисциплінарний, і його предметна сфера перебуває на межі різних наук. Синестезія актуалізується при поєднанні декількох відчуттів. Колір, звук, запах та дотик виступають потужними засобами впливу як на індивіда, так і на соціальну свідомість [2, с. 46].

З метою визначення, яким чином відбувається сенсуальний синтез в тексті реклами, необхідно звернутися до пропонованого лінгвістом Дж. Лакофф поділу метафор. Оскільки доведеною є думка, що синестезія є формою метафори, то доречним буде ідентифікувати сферу-джерело і сферу-мішень у рекламних повідомленнях, тобто концептуальну сферу первинного сенсуального образу та концептуальну сферу вторинного сенсуального образу, до якого відбувається перехід.

Досліджуючи синестезію в рекламному дискурсі, її варто класифікувати за сферами перенесення, тобто від домінуючого відчуття в другорядне, та за формою вираження в рекламному тексті: вербальну, невербальну і гібридну. Вербальна синестезія – вид синестезії, що функціонує в текстах з частковою креолізацією. Це означає, що вербальна синестезія актуалізується в тексті реклами переважно автономно й незалежно від аудіовізуального супроводу.

Прикладом екстеріоризації вербальної синестезії є рекламний слоган британської косметичної торгової марки *Rimmel: Lips that*

scream with color (Rimmel cosmetics). Сфера-джерело – це звук (*scream*), а сфера-мішень – колір. В уяві реципієнта утворюються відповідні асоціації за допомогою синестезії зорових та слухових відчуттів, що на рівні образності мовлення досягається прийомом комбінації метонімії (*lips > human*) та синестезійної метафори (*scream with color*). Синестезія активується шляхом когнітивного проєціювання звукової експресії (крик) на візуальну (колір уст).

Невербальна синестезія реалізується в рекламі лише через образотворчий ряд (зображення, звук тощо). Наприклад, рекламне повідомлення компанії *Apple* каталізує синестезійний образ в рамках іконічного плану креолізованого тексту реклами. Візуальне сприйняття офіційного логотипу компанії у формі надкусаного яблука активує густавивні відчуття реципієнта, а його різнокольорове забарвлення (візуальний образ) реалізує ідею автентичності та унікальності рекламованого продукту не лише «на вигляд», а й «на смак».

Під гібридною синестезією розуміємо такий образ сенсуального синкретизму, що породжується у рекламному тексті в рамках симультанної взаємодії його вербальних та невербальних форм. прикладом гібридної синестезії є рекламна кампанія шоколадного батончика *Bounty – A taste of paradise*. Так, лексема *paradise* в рекламному повідомленні апелює до емоційно-чуттєвої сфери людини (*paradise – a place or state of bliss, felicity, or delight* [3]). Образ раю в рекламі реалізується через образ вкритого пальмами острова, безлюдних пляжів, теплого сонця та кришталеву чистих вод океану. Сферою-джерелом синестезійного переходу є смак, репрезентований в рекламному тексті лексемою *taste*, а також іконічним зображенням кокосу як прототипу літери «о» у назві рекламованого продукту. Сфера-мішень – це тактильно-емоційне відчуття райського блаженства.

Існують рекламні повідомлення, що синестезують не лише два, а й більше видів відчуттів. Наприклад, лінійка гелів для душу від *Palmolive* представлена таким рекламним текстом: *Irresistibly soft skin, like a touch from a rose*. Комплексність синестезії у цьому прикладі досягається завдяки прийому порівняння, який актуалізує перехід від домінантного тактильного відчуття (*soft skin*) до візуально-одративного (*rose*). Гаптичне відчуття м'якості (*soft*) рекламодавці асоціюють з пелюстками троянди.

Отже, рекламодавці вдаються до використання синестезії у своїх текстах з метою створення образу рекламованого товару чи послуги,

стимулюючи таким чином ті відчуття і емоції, які він повинен викликати у споживача.

1. Чуланова Г. В. Композиційні та функціональні особливості креолізованого рекламного тексту на матеріалі реклами автомобілів / Г. В. Чуланова, М. В. Моїсеєнко // Філологічні трактати. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – С. 80–85.
2. Шулінова Л. В. Синестезії в індивідуальній мовній картині світу митця / Л. В. Шулінова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія «Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика». – 2011. – С. 46–48.
3. Merriam Webster dictionary [Electronic resource] / Merriam-Webster, Incorporated, 2017. – Access mode : <https://www.merriam-webster.com/>

ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНИХ ПРИСЛІВ'ІВ

Кардашевська О., студ. гр. ПРм-62

Таценко Н. В., канд. філол. наук, доцент

Прислів'я – це народні повчальні вислови, в яких передаються певні закономірності або правила, сформульовані на ґрунті багатовікового досвіду народу. Вони не є суто реченнями, одиницями певного тексту. Прислів'я є своєрідним текстом і навіть дискурсом, оскільки мають у собі посилання й цілу історію, що виходить за рамки контексту, являючи собою легенду з повідомленням-повчанням, стисло подану одним реченням.

Англійські прислів'я перекладаються українською мовою на основі еквівалентів з урахуванням лексичних особливостей цільової мови та мови джерела. Досить часто прислів'я мають спільне джерело походження, наприклад:

A friend in need is a friend indeed. – *Друг пізнається в біді.*

A sound mind in a sound body. – *У здоровому тілі здоровий дух.*

Як відомо, значна кількість прислів'їв є етноспецифічною через живання в них етноспецифічних слів, наприклад:

He завжди кому масляна. – *After a Christmas comes a Lent.*

He усе ж то козак, що спуса має. – *All are not soldiers that go to the war.*

Етноспецифічність українського прислів'я «Гречана каша сама себе хвалить» зумовлена використанням позначення поширеної в Ук-

раїні, однак досить невідомої для британця їжі, тому воно перекладається нейтральним у національному плані прислів'ям *"Each bird loves to hear himself sing"*.

В англійській мові є значна кількість прислів'їв, що мають синоніми, тому досить складно обрати найадекватніший варіант перекладу. Наприклад, прислів'я *«Береженого бог береже»* має такі варіантні відповідники: *"Nothing like being on the safe side"*; *"You (one) cannot be too careful"*; *"Discretion is the better part of valour"*; *"It is good to have a cloak for the rain"*; *"Caution is the parent of safety"*; *"God takes care of those who take care of themselves"*.

Вибір конкретного варіанта перекладу зумовлюється найбільшою близькістю до смислу українського прислів'я згідно з відтінком значення, стилем та образністю, відповідністю контекстуальним чинникам та припустимим рівнем локалізації прислів'я під час перекладу. Для досягнення максимальної адекватності при перекладі фразеологізмів з англійської на українську мову й навпаки необхідно володіти навичками еквівалентного, аналогічного, описового, антонімічного, комбінованого перекладу, а також калькування.

Стосовно функціональних характеристик англійських прислів'їв, необхідно виокремити дидактичну, гносеологічну, референтну, комунікативну, експресивну, мислетворчу, денотативну, культурологічну, волюнтаристичну, етнічну, поетичну та інші функції. Функції прислів'їв являють собою прояв їхньої сутності, призначення та дії в дискурсивному акті. Вони проявляються в тісній взаємодії: пов'язані й переплетені одна з одною, взаємозалежні та нерозривні.

PECULIARITIES OF BLEND OCCASIONALISMS TRANSLATION IN ENGLISH ADVERTISING DISCOURSE

Kiseliova M. I., *student PRm-61*
Vashyst K. M., *postgraduate student*
Medvid O. M., *Assoc. Professor*

The topicality of the theses lies in the fact that the advertising discourse actively uses blends as a stylistically marked, expressive and at the same time laconic lexical means, but as such means have occasional character and belong to the category of non-equivalent vocabulary, they are a translation difficulty.

The object of research is blend occasionalisms in English advertising discourse, while the subject is the peculiarities of their translation. The purpose of the study is to investigate the peculiarities of blend occasionalisms translation in English advertising discourse.

As a result of the analysis we consider occasionalisms to be unusual, expressively colored words that call objects or phenomena of reality in a new, fresh and original way, and which are formed through the violation of the laws of word formation and linguistic norms [2, c.5-6]. One of the ways to create occasionalism in modern English is blending, that is an unusual type of word-formation. Thanks to the simplicity and ease of their formation blends are popular in the language of advertising, because they are compact but spacious in their sense (which makes them an attractive tool for use in advertising slogans and nominations of different brands) [1, c. 3].

Investigation of the blend occasionalisms functioning in the field of advertising and the selection of the corpus of such units allowed classifying them into three groups – blend-terms (e.g.: *advertorial*, *informercial*, *infotainment*), onyms (ergonyms e.g.: *Budgetel*, *Hairport*, *Solidan*, *Logolex*) and names of goods and services (e.g.: *Nestea*, *Nespresso*, *Craisins*, *Cuticura*) and words that denotes certain new realities (e.g.: *philantroteen*, *chemiloon*, *phablet*).

One of the most effective method to translate blend-terms is transcoding (e.g.: *advertorial* – адветоріал, *magalogue* – магалог, *netvertising* – нетвертайзинг etc.), as a lot of such English terms are already in the process of assimilation into Ukrainian. For the translation of those terms that are still not assimilated and the transcoding of which will be not understandable for the Ukrainian recipients it is possible to use descriptive translation (e.g.: *fictomercials* – художній роман, який містить рекламні матеріали, *advertecture* – реклама на стінах будівель). Literal translation of correlates (*advergame* – рекламна гра, *netvertising* – веб-реклама або Інтернет-реклама) and creation of similar model (*advergame* – рекламогра, *magalogue* – журналог) are also possible to use due to the structural and semantic peculiarities of the blend.

Preservation of the original name and transcoding are the best methods of translating occasional onymic blends into Ukrainian. Effective but non-productive because of its complexity is the creation of a similar model (*Budgetel* – Бюджетель as a combination of words бюджетний + готель), while the translation of correlates can only be applied in particular cases (*Americars* as Американські авто).

The investigation of blends that denotes modern realities revealed the following correlation of the methods of their translation: the most appropriate is the method of transcoding (e.g.: *brunch* – бранч, *brinner* – бріннер, *frappuccino* – фрапучіно etc.), while the second one is the descriptive translation (e.g.: *daycation* – одноденна відпустка). Methods of literal translation of correlates (e.g.: *sitcom* = *situation* + *comedy* – комедія ситуацій) and semicalque with transcoding (e.g.: *slimnastics* – слімнастика, *Callanetics* – Калланетика) may be used in the separate cases.

Thus, the most relevant translation method is the transcoding method that was used in the translation of all three types of blends. Translation of the realities and terms can be done through a descriptive translation, but its verbalization and ignoring of the unique structure of the blend constitute is a major drawback.

Further study may lead to the analysis of the peculiarities of the blend occasionalisms translation in other types of discourse, as well as more detailed research and development of some specific methods of blend translation, for example, of such an original method of blend translation as creation of a similar model.

1. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова / В. В. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1953. – № 5. – С. 3-9.
2. Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. М. Турчак. – Дніпропетровський національний ун-т. – Дніпропетровськ, 2005. – 19с.
3. Медвідь О. М. Телескопія як спосіб утворення неологізмів (на матеріалі сучасних англомовних онлайн – видань ЗМІ). [Електронний ресурс] / О. М. Медвідь, А. Є. Петухова, К. М. Вашист // Філологічні трактати. – 2016. – Т.8, №1. – С. 39–45. – Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/44524/1/medvid_teleskopiia.pdf/

ЕКСПЛІКАЦІЯ «НІЩО-NOTHING-NOTHINGNESSY» У СЛОВНИКАХ Д1, Д2, Д3.

Кириченко І. Г., студ. гр. ПРМ-71

Швачко С., д-р філол. наук, професор

Проблема «НІЩО» – простір для чималої кількості питань і труднощів. У пошуках відповіді на них у міждисциплінарному

просторі, виникає необхідність зануритися у філософське, лінгво-когнітивне осмислення даної проблеми. Проаналізувати її на емпіричному матеріалі мовного та мовленнєвого модусів. Це дає змогу осмислити таємничу сутність «НІЩО» на основі вже існуючих набутоків у дослідженні цього явища. Матеріалом дослідження слугують аутентичні лексикографічні джерела, досвід зарубіжних та вітчизняних вчених з релевантною проблемою та емпіричний матеріал, вибраний із англomовних джерел.

Актуальність теми полягає у її значущості для вирішення філософської тріади. БУТИ ЧИ НЕ БУТИ, ПІЗНАТИ ЧИ НЕ ПІЗНАТИ, СТАТУС ЛЮДИНИ У ПІЗНВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ. Вагомість та малодослідженість теми визначають актуальність роботи.

Мета роботи- осмислення лінгво-когнітивного буття проблеми «НІЩО», її статус у концептуальних та мовних картинах світу, виявлення її етномаркованих когнітивних та лінгвальних властивостей. *Об'єктом* дослідження є категорія «НІЩО», предметом- експлікація «НІЩО» у словниках Д1, Д2, Д3.

Оскільки всяке суще є єдність двох аспектів- буття та суті, оскільки «ніщо» як заперечення аспекту визначеності, сутності є одночасно і запереченням буття. Як чисте заперечення «ніщо» утримується тільки у мові. Все, що існує, має визначеність, і тому «ніщо» не існує, його немає, але ми здатні поставитися до будь-якої визначеності з боку заперечення і утримувати цю позицію. Таким чином, «ніщо» в цьому світі не існує завдяки нам, нашій здатності негачії, як нігілізм є запереченням цінності світу [1].

В іншому підході, висхідному до елейської школи давньогрецької філософії, «ніщо» походить з формального заперечення і визначається як формально-логічне поняття. Деякі філософи заявляють, що порожнеча можлива лише як поняття у свідомості людини: природа не терпить порожнечі(лат. *Natura abhorret a vacuo*) – Арістотель [1].

У рамках матеріалістичної філософії поняття «ніщо» не є філософською категорією, тому що подібна категорія суперечить постулатам про незнищенність матеріального світу.

Слово *nothing* походить від фрази *thing*, що згодом еволюціонувала в теперішню форму. Схоже можа спостерігати і в *o'clock < on clock < on fire , alive < on life*. Слово *nothing* є поліфункціональним. Воно відіграє ролі займенників, іменників, прислівників. Пор: *nothing – займ. 1) no thing (leaves nothing to the*

imagination), 2) no part ,3) one of the interest , value, or importance (she's nothing to me) , n) not anything: He had nothing to say. For nothing, 1) without payment or reward. I got it for nothing; 2) without reason. They quarreled for nothing; 3) uselessly. We had all our troubles for nothing; adv. Not in any way. The heat is nothing like yesterday [2, p.613].

При розгляді будь-якої категорії, увага фокусується на її омовленні. «НІЩО» осмислюється в діаді мовної та концептуальної картини світу, при цьому вербальне експліцитне інтегрується з концептуальним імпліцитним. Семантичні девіації номінації понять, їх діахронічні відмінності, темпоральні варіації – препарують багатозначність у мові, сприяють утворенню нових лексичних одиниць. Метазнаки категорії негачії (як і інші слова) з'являються, модифікуються, спустошуються, змінюють свої параметри, зберігають діахронічну пам'ять в наївних та наукових картинах та слугують ключем осмислення концептуалізації та категоризації [3, с.348]. Лексема «НІЩО» має декілька значень:

- 1) not anything; no single;
- 2) something of no importance or concern;
- 3) no amount; nought [4].

Лінгво-когнітивне осмислення категорії «НІЩО» безпосередньо пов'язане з концептуальною та мовною картиною світу людини, яка її омовлює, її національною приналежністю та емпіричним досвідом. Категорії утворюються навколо концептів, входять в них. Концепти утворюються у процесі пізнавальної діяльності людини. Проблема буття- важлива з філософської точки зору, а оскільки вона адгерентна за своїм значенням до небуття, то, відповідно, є не менш релевантною.

1. Новітній філософський словник- Нігілізм[Електронний ресурс].- Режим доступу : http://slovari.yandex.ru/dict/phil_dict/article/filo-521/htm.

2. Oxford Advanced *Leaner's* Dictionary of Current English/ ed. By A.S. Hornby, E.V. Gatenby, & H. Wakefield . London: Oxford University Press, 1958. – 1527 p.

3. Швачко С.А. Лингво-когнетивные аспекты проблемы НИЧТО vs НЕЧТО/ С.А. Швачко / отв.сореда. М.В. Пименова, В.И. Теркулов. – Киев: Издательский Дом Д. Бураго, 2014. – С. 349-364

Oxford dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oxforddictionaries.com>

ПОНЯТТЯ АБРЕВІАТУРИ ТА СКОРОЧЕННЯ, ЇХ ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Кобзарь А. В., студ. гр. ПР-64

Жулавська О. О., канд. філол. наук., доцент

Будь-де можна знайти мобільні телефони, комп'ютери, планшети та ін. Багато людей навіть не уявляють свого життя без технологічних гаджетів. Внаслідок даного процесу у суспільстві з'явилося багато неологізмів, нововведень та нової лексики. Основи перекладу науково-технічної літератури допомагають нам розтлумачити значення даних слів, адже саме ця галузь є сферою поширеного вживання багатьох скорочень- авторських та зафіксованих у словниках.

Скорочення являється одним із способів словотвору, який полягає у тому, що основу частини слова, яка може збігатися з самим словом чи являти словосполучення, яке з'єднане загальним змістом, буквально відсікають [2]. Якщо звернути увагу на саме визначення терміну «скорочення», то одразу можна помітити, що воно є ширшим поняттям, ніж акронім або аббревіатура. За класифікацією скорочення поділяється на два види: лексичні й графічні. До першого типу відносять усічені слова (*clipped or stump words*) й акроніми (*initial words or acronyms*). Аббревіатура – це складноскорочені слова, які були утворені за допомогою перших літер або з частин слів, які входять до складу назви чи поняття. Вони використовуються як в усній, так і в писемній мові. Нерідко аббревіатури науковці називають акронімами [1].

Якщо звертатися до значення поняття «акронім», то в науці існують різні точки зору. За одного боку, акронімами називають будь-які слова, що складені з перших літер чи частин слів скорочуваного словосполучення, з іншого боку – тільки такі, що при мовленні виступають цілісними словами, а не послідовністю назв літер [3].

При дослідженні цієї теми треба звернути увагу на головні типи аббревіатур та скорочень й розглянути особливості їх будови.

Лексичні скорочення поділяються на багато видів усічень. Найрозповсюдженими є кінцеві усічення: *polits, exam, doc, gym* (від слів *political, examination, document, gymnasium*). Також існують початкові усічення: *plane, phone* (від слів *airplane, telephone*). В даному випадку від слова віднімається початок. Найцікавішими є кінцево-початкові усічення, які є сумішшю перших двох, наприклад такі слова як *frig* та *flu*, що пішли від *refrigerator* й *influenza*.

Якщо звертатися до графічних скорочень й напівскорочень то можна встановити деяку послідовність. Як правило, вони вживаються для позначення мір, одиниць та величин (*kg, ha, mol, A, K, and so on*). Важливо відмітити, що в усному мовленні вони відтворюються повністю [2]. До графічної підгрупи відносяться широко вживані скорочення: *i.e.* (від лат. – *id est*, англ. – *that is*), *e.g.* (від лат. *Exempli gratia*, англ – *for example*), *etc.* (від лат. – *et cetera*, англ. – *and so on*)

Також до цього виду скорочень відносяться позначення грошових знаків, наприклад *pound, penny* і т.д. Існують й аббревіатури грошових знаків: *UAN* – гривня, *RUB* - рубль, *JPY* – японська єна і т.д.

Для англійської мови притаманні так звані напівскорочення – це комбінація акроніма одного члена словосполучення із повню основою іншого [3]. Наприклад: *A-bomb* – *atomic bomb*, *V-day* – *Victory Day*, *X-mas* – *Christmas*.

З появою всесвітньої павутини з'явилися так звані «Інтернет-аббревіатури». Причиною їх появи було листування та переписка у соціальних мережах. Найбільш популярні: *BTW* – *By The Way* – до речі; *LOL* – *Laughing Out Loud* – від душі сміюся, *PLS* – *Please* – будь ласка, *TKVM* – *Thank You Very Much* – дуже дякую та ін. [1].

Так як графічні аббревіатури все частіше вживаються в усному мовленні, то дуже складно інколи буває відрізнити їх від різних видів усічень. На даний час переклад аббревіатур та скорочень є насправді дуже важливою темою. Адже наше суспільство завжди розвивається і з кожним днем з'являються нові пристрої. Саме через це виникає нова лексика та термінологія, тому попит на її переклад ніколи не згасає, адже потребує у тлумаченні, бажаний для великих мас.

1. Пономарів О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю., та ін. Сучасна українська мова: Підручник: За ред. О. Д. Пономарева. – 2-ге вид., перероб. – К.: Либідь, 2001.
2. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. – К.: Політична думка, 1997.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004.

ДИХОТОМІЯ МИНУЛОГО ЧАСУ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ)

Кужель О., студ. гр. ПР-42

Попова О. В., канд. філол. наук, доцент

Складно уявити сучасний світ без реклами на телебаченні, в радіомовленні, в газетах і журналах, Інтернеті. Реклама передає сучасному суспільству, яке все більше спрямовується на споживання різноманітних товарів та послуг, різного роду інформацію. Для лінгвістичної науки інтерес до реклами зумовлений насамперед загальним напрямом дослідження мови як інструменту впливу.

Говорячи про систему минулого часу сучасної німецької мови, можна виділити таку дихотомію, як неоповідний минулий час (форма Perfekt), який вживається у розмовному мовленні, та наративний минулий час (форма Präteritum), який вважається «книжною» формою минулого часу німецької мови та використовується у мовленні значно рідше.

До лінгвістичних особливостей німецькомовного рекламного дискурсу належить частотне вживання форми теперішнього часу, тоді як минулий та майбутній час вживаються значно рідше. Однак, у деяких окремих випадках, минулий час дієслова може слугувати засобом впливу на реципієнта та виконувати низку інших функцій рекламного тексту не менш успішно, аніж теперішній час. Переважною мірою минула форма дієслова у рекламному тексті вказує на досягнутий результат користування тим чи іншим товаром, обов'язково позитивний: *“Ich habe genau an den Problemzonen abgenommen, die mich stören!”*.

Також за допомогою форми Perfekt можна розповісти споживачу цілу історію, що почалася задовго до моменту мовлення, але має довгоочікуване і благополучне завершення.

Окрім друкованої реклами та рекламних постерів, використання форми Perfekt зустрічається і у відеороликах. При цьому такі ролики мають власну специфіку – вони обов'язково повинні мати сюжет, у ході якого буде розгортатися певна історія, яка має включати у себе монологічне або ж діалогічне мовлення персонажів. Зважаючи на специфіку форми Perfekt, її вживання переважно спостерігається у діалогічному мовленні героїв рекламних роликів, оскільки ця дієслівна форма притаманна розмовному мовленню. *“Wie hätte ich euch sonst alle zusammenbringen sollen?”* Дана фраза є риторичним питанням та реалізує соціальну направленість ролику, спрямованого

на те, щоб викликати у глядача певні почуття та емоції. Будучи включеною до ситуації мовленнєвої діяльності, форма Perfekt набуває додаткових відтінків, порівняно із її вживанням у друкованих рекламних текстах, адже передає розмовні відтінки мовлення персонажів.

А форма Präteritum вживається у німецькомовній рекламі досить рідко. Переважна сфера побутування цього граматичного часу – це соціальна реклама. Таку тенденцію можна пояснити саме серйозним відтінком цієї форми часу, що цілковито відповідає вимогам соціальної реклами, яка спрямована на актуальні та серйозні проблеми суспільства. *“Als Peter zu uns kam, hatte seine ganze persönliche Habe in diesem Sack Platz”*. Дане висловлювання, спрямоване на боротьбу із завищеним бездомних людей.

Частіше за все Perfekt використовується з метою відображення у рекламному роликуні певного позитивного наслідку використання товару, що рекламується, презентації чужого успішного досвіду його застосування тощо. Окрім того саме форма Perfekt використовується у більшості рекламних роликів, оскільки там демонструється переважно розмовна мова героїв, а самі сюжети рідко мають серйозний характер.

Щодо другого елемента досліджуваної дихотомії, то часова форма Präteritum здебільшого зображує перелік подій у минулому, наслідок, слугує констатацією певного факту. «Книжна» форма Präteritum сприяє його використанню у висловлюваннях, які стосуються серйозних проблем суспільства, таких як висока смертність унаслідок автомобільних аварій, проблема бездомності тощо.

Тож, форма минулого часу Perfekt у німецькомовному рекламному дискурсі представлена досить широко, хоча зустрічається значно рідше за граматичну форму Präsens, яка є типовою для мови реклами. Варто зазначити, що форма Perfekt слугує основним засобом вираження минулого часу в рекламному дискурсі, створює стилістичне забарвлення рекламних висловлювань та передає розмовну мову персонажів у відеороликах. Натомість, форма Präteritum вживається переважно у соціальній рекламі, літературних творах, а також у ситуаціях, коли мовець розповідає про давно минулі події. В цілому ж, використання форми Präteritum є значно менш частотним, ніж використання форми Perfekt.

Отже, на сьогоднішній день рекламний дискурс сучасної німецької мови слугує свого роду механізмом популяризації граматичних категорій часу.

1. Попова О. В. Вербальна versus невербальна складова у рекламному дискурсі / О. В. Попова, А. О. Довженко // Наукові записки. Серія «Філологічні науки». – Кропивницький : Видавець Лисенко В. Ф., 2017. – Випуск 153. – С. 292-298.
2. Popova O. V. Grammatical and lexical constituent of pre-election discourse / O. V. Popova, Y. V. Yemelyanova, N. A. Prikhodko // Middle-East Journal of Scientific Research. – Islamabad : IDOSI Publications L.L.C., 2014. – № 19 (1). – С. 48-51.

СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЕПІТЕТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДІ ВИСТУПІВ ГІЛЛАРІ КЛІНТОН)

Луценко О. О., студ. гр. ПР-43

Шуменко О. А., канд. філ. наук, доцент

Політичний дискурс відіграє важливу роль в житті суспільства. Місце країни на міжнародній арені, її відносини з іншими державами, її роль в діяльності світової спільноти зазвичай залежить від позиції політиків та їх поведінки. Мова і влада завжди пов'язані між собою і в сучасному суспільстві вони є просто нероздільними. Люди правлять і дозволяють собою керувати за допомогою мови.

Мовні засоби являються інструментами політичної влади. Різні мовні засоби становляться невід'ємною частиною політичних виступів і промов, які мають великий вплив на реципієнтів та створюють їх оціночну думку щодо промовця.

Під час публічних виступів, де йде мовленнєва боротьба за владу, заволодіння нею та її збереження, саме епітети можуть підкреслити значущість мети та слів або словосполучень, які використовуються.

Досить часто вживають епітети, які допомагають висловом набувати деяке нове значення або смислового відтінку, додати певної насиченості словам. Більшість означуваних слів, які визначені як політичні стійкі епітети мають негативний відтінок у вигляді зневаги, легкої іронії, невідповідного ставлення і, навіть, нецензурної лайки [1, с. 1076]. Тому, іноді, використання епітетів навпаки відсторонює від себе аудиторію, наприклад: *hawkish* – термін, який відноситься до людини, що є прихильником вирішувати проблеми військовим шляхом, ніж переговорами; *dovish* – термін, що описує нерішучу, проте

миролюбиву людину, яка не звикла до вирішень питань шляхом війни [24].

Політичні епітети в історичному контексті говорять про погляди своїх сучасників. Також відображають цінності суспільства та ставлення людей до політичних і соціальних подій [1, с. 1079].

Структурні типи епітетів притаманні для політичного дискурсу. Найчастіше використовуються моделі, де епітет виражений прикметником, прислівником та дієприкметником. Епітет, виражений прикметником може бути простим, похідним і складним. Такі епітети посідають перше місце та в основному мають позитивне забарвлення. Частіше в якості епітета використовуються прикметники в найвищому ступені, наприклад: англ.: *It was about the country we love and building an America that is hopeful, inclusive, and big-hearted* (Hillary Clinton full speech at the Democratic National Convention). – укр.: *Мова йшла про країну, яку ми любимо і будуємо, Америку, яка є надійною, багатою та щиродушною. That is hopeful, inclusive, and big-hearted* – епітети, виражені простими прикметниками, окрім *big-hearted* – це складний, якісний прикметник, з суфіксом *-ed*.

На другому місці дієприкметникові епітети, здебільшого несуть у собі негативну конотацію, проте вживаючись з певними іменниками набувають позитивного значення. Дієприкметниковий епітет може бути виражений дієприкметниками минулого та теперішнього часу, наприклад: англ.: *Between trust and respect are fraying boulder* (Hillary Clinton full speech at the Democratic National Convention). – укр.: *Між довірою та повагою існує тонка грань. Fraying boulders* – епітет, виражений дієприкметником теперішнього часу.

Найменш вживаними є прислівникові епітети. Вони несуть у собі позитивне значення і мають дійсно великий вплив на публіку. Епітети, виражені прислівниками при прикметнику, можуть бути прості, складні та похідні, наприклад: англ.: *On Tuesday night, I was so mighty happy to see that all of you were* (Hillary Clinton full speech at the Democratic National Convention). – укр.: *Ввечері у вівторок, я була надзвичайно щаслива побачити вас всіх тут. So mighty happy* – епітет, виражений прислівником при прикметнику.

Під впливом слів люди приймають рішення, змінюють свої думки, розпочинають війни та запобігають їм. Тому невід’ємною частиною влади є політичний дискурс, а його інструментом є мовні засоби, здебільшого епітети.

1. Борисенко А. В. Языковые средства воздействия в американском политическом дискурсе / А. В. Борисенко, О. А. Жарина, Т. Ю. Мкртчян – Казань: 2015. – С. 1076 – 1079.
2. Online Webster`s dictionary [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.websters-online-dictionary.org/>. – (12. 10. 17).
3. Hillary Clinton full speech at the Democratic National Convention [Electronic resource] // Global News Blog [posted by Global News]. – 2016, Jul. 26 – Access mode: <https://www.youtube.com/watch?v=u9rsQNxVI-Y>. – (03.12.2017).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФОНОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У АНГЛОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

Мелай А. А., студ. гр. ПР-41

Смельянова О. В., канд. філол. наук, доцент

Реклама – динамічна, швидка сфера людської діяльності, яка постійно змінюється. Так як вплив реклами на суспільство постійно збільшується, то яскравим наслідком цього стала активна увага дослідників до комунікативних, лінгвістичних, стилістичних та інших особливостей рекламних текстів.

У лінгвістичній науці інтерес до вивчення рекламного дискурсу зумовлений насамперед загальним напрямом дослідження мови як інструменту впливу. Реклама – це, перш за все, текст, діалог між виробником товару та його потенційним покупцем [1, с. 13]. Рекламний дискурс є видом інституційного спілкування, що представляє собою складний соціокультурний феномен із такими цілями як: впливова, соціальна, інформаційна, економічна [2, с. 379-380].

У залежності від того, хто саме замовив рекламу, можна виділити три основні типи реклами: комерційну, політичну та соціальну. Як і будь-який текст, рекламний текст будується за певними правилами та має загальноприйнятну структуру, що включає чотири основні частини: слоган, заголовок, основний рекламний текст, ехо-фраза.

Для сучасного рекламного дискурсу характерним є активне уживання звуконаслідування та звуковідтворення. Звуковідтворення – внесення до тексту переданих фонетичними засобами мови криків тварин і птахів, звуки машин й іншої техніки. Зазвичай використовують неповнозначні слова, через звукові комплекси, які є

індивідуально авторськими і не належать до мовної системи. А це означає, що, по суті, кожен із нас може представити той чи інший звук у своїй власній інтерпретації.

Окрім цього у рекламах часто використовують прийом римування, використання віршованого тексту, пісень, що є особливо популярним для відеороликів. Це є гарним способом привернення уваги глядача, нав'язування йому певного рекламного мотиву, мелодії, які стійко б асоціювалися у нього із тією чи іншою маркою продукції. Так, одним із найвідоміших прикладів успішного використання такого прийому стала реклама бритви для ніг “Venus”, де рекламодавці використали пісню:

She's got it

Yeah baby, she's got it

Well, I'm your Venus

I'm your fire (Youtube, retrieved 27.10.2017).

Досить часто можна побачити використання графіко-фонетичних засобів у англomовному рекламному дискурсі, як от, наприклад, використання капіталізації. Таким чином увага читача акцентується саме на виділених словах, які, якісно виділяються на фоні інших слів у рекламних текстах, впливаючи на реципієнта та транслюючи йому певну сугестивну інформацію. Рекламодавці часто користуються засобом орфографічних порушень у тексті рекламних слоганів, що надає їм екстраординарності, специфічності, при цьому це не робить сприймання такого тексту англomовним реципієнтом складнішим, оскільки не порушується фонетичне звучання слова.

У рекламних текстах часто використовують алітерацію в якості прийому створення певного емоційного тону, відповідного змісту висловлювання, а також вона є дієвим виразним засобом. Прикладом здійснення емоційного впливу на реципієнта рекламного тексту за допомогою алітерації може слугувати реклама автомобілів “Jaguar” – *Don't dream, drive it*, де алітерація посилює ефект від заклику, який міститься у тексті реклами, до того ж за рахунок поєднання літер *dr* створюється ефект звуковідтворення звуку мотора автомобіля.

У ході дослідження було також виявлено, що для англomовного рекламного дискурсу характерною є фонетична компресія. Вживається вона не лише на рекламних постерах, особливо часто її застосовують у відеороликах, де зазвичай демонструють певну ситуацію із життя, а тому мовлення персонажів є максимально наближеним до повсякденного спілкування американців або британців.

До того ж, зовнішня організація тексту та його елементів – заголовків, підзаголовків, абзаців, – а також розміри та види шрифтів, способи їх чергування, способи друку тощо можуть також безпосередньо впливати на те, як саме реклама буде сприйматися реципієнтом і який вплив вона буде на нього мати.

1. Дедюхин А. А. Модели организации вербальной и визуальной информации в тексте рекламы (на материале английских и русских текстов рекламы автомобилей) : автореф. дисс. на соискание звания канд. филол. наук : 10.02.19 / Андрей Алексеевич Дедюхин. – Краснодар : Антарис-Принт, 2006. – 152 с.
2. Олянич А. В. Презентационная теория дискурса : монография. / А. В. Олянич. – Волгоград : Парадигма, 2004. – 507 с.
3. Venus.USA. [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.youtube.com/watch?v=su7UZ2U75Tg>. (27.10.2017).

ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЙНУ ПРЕДСТАВЛЕНІСТЬ МЕТАФОРИ

Мирошніченко М. В., студ. гр. ПР-43

Ємельянова О. В., канд. філол. наук, доцент

Метафора як лінгвістичний і ментальний феномен є предметом дослідження науковців протягом багатьох віків. У лінгвістику метафора прийшла з риторики, де вона розглядалася як засіб образного мовлення і естетики.

Вивчення та аналіз концептуальної метафори становить одне з провідних завдань сучасної лінгвістики. Теорія концептуальної метафори активно розвивається, постійно набуваючи нових наукових інтерпретацій та переходячи в нові сфери застосування. Сучасне розуміння ролі метафори у процесі номінації полягає в тому, що вона є когнітивним механізмом, за допомогою якого абстрактні поняття осмислюються в більш конкретних термінах. Метафора – це один із фундаментальних прийомів пізнання й концептуалізації дійсності [1, с.110].

Метафори скеровують повсякденну діяльність людини, упорядковують сприйняту нею реальність та способи поведінки людини у світі. Понятійна система відіграє центральну роль у визначенні повсякденної реальності. Проблема метафоризації

концептів займалися Н. Д. Арутюнова, О. П. Воробйова, Д. Девідсон, М. Джонсон, О. С. Кубрякова, Дж. Лакофф, Е. МакКормак та інші.

Американський лінгвіст Джордж Лакофф у своїй фундаментальній студії *“Metaphors We Live By”* підкреслює, що метафора пронизує наше повсякденне життя, проявляється не тільки в мовленні, але й в мисленні та діях. Учення Дж. Лакоффа та його послідовників отримало назву «теорія концептуальної метафори» (*“Conceptual Metaphor Theory”*). Своїм твердженням, що наша понятійна система, у рамках якої ми мислимо і діємо щодня, є метафоричною за своєю суттю, Дж. Лакофф підкреслює когнітивну роль метафори. На думку Дж. Лакоффа, метафора – це основний механізм, за допомогою якого не тільки усвідомлюються абстрактні концепти, а й забезпечується здатність абстрактно мислити [2, с. 149].

Існує багато різних класифікацій метафор. Відповідно до структури метафору поділяють на просту (базується на актуалізації одної або кількох ознак) і розгорнуту (складається з декількох метафорично вжитих слів, що створюють єдиний образ).

За морфологічною структурою можна виділити іменникову (має переважно емоційно-оцінне забарвлення), прикметникову (виражає пасивну ознаку предмета чи явища) та дієслівну (виражає активну ознаку предмета) метафори.

Відповідно до семантичного значення виділяють такі види метафори: 1) номінативна метафора – власне перенесення назви, 2) образна метафора, що послуговує розвитку синонімічних засобів мови, 3) когнітивна метафора, що виникає в результаті перенесення значення, 4) генералізуюча метафора що, стирає в лексичному значенні слова кордони між логічними порядками і стимулює виникнення логічної полісемії.

До класифікації за впливом на адресата входять стерті метафори, що втратили свою метафоричність, фразеологічні метафори, що знаходяться у широкому вжитку, та оригінальні метафори, які вражають своєю новизною та непередбачуваністю.

Дослідження метафори як моделі образного мислення показало, як закладені в підсвідомості мовця поняття можуть вплинути на процес метафоризації, структуру мови та появу оригінальних метафор. Метафора – це передусім засіб встановити індивідуальність конкретного предмету чи явища та передати його неповторність. Фокусом метафори виступає не іменник з конкретним значенням, а ознака слова. Сучасна наукова парадигма пропонує принципово новий підхід до метафори. Дослідники поступово відходять від класичного

уявлення про неї як стилістичного засобу створення образності і виразності мовлення, що притаманний лише певним типам дискурсу. Дослідники-когнітивісти звертають увагу на гносеологічний та когнітивний потенціал метафори.

1. Grady J. Blending and Metaphor / J. Grady, T. Oakley, S. Coulson // *Metaphor in Cognitive Linguistics* / G. Steen and R. Gibbs (eds.). – Philadelphia: John Benjamins, 1999. – p. 101-124.
2. Lakoff G. *Metaphors We Live By* / George Lakoff, Mark Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1980. – 242 p.

ПОЛІТИЧНА МЕТАФОРА В СУЧАСНИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКИХ ТА НІМЕЦЬКИХ ЗМІ)

Мисько С. О., студ. гр.ПР-42

Мовчан Д. В., канд. філ. наук, доцент

Багато вчених (літературознавців, лінгвістів, культурологів тощо) вважають, що метафора є головним тропом, при цьому саме слово іноді використовується як синонім образної мови як вказівка на те, що слова виступають не в прямому, а в переносному значенні.

Метафора як феномен свідомості проявляється не тільки в мові, а й у мисленні, і в дії. Наша повсякденна понятійна система, в рамках якої ми думаємо і діємо, по своїй суті метафорична. Метафора є не стільки засобом опису дійсності, скільки стійким способом її осмислення. Людині властиво осмислювати невідоме через відоме, а метафора — найзручніший в цьому відношенні когнітивний механізм [1, с. 190].

Відповідно до теорії концептуальної метафори, в основі метафоризації лежить процес взаємодії між структурами знань двох понятійних сфер — сфери-джерела і сфери-мішені. У результаті односпрямованої метафоричної проекції елементи однієї семантичної сфери (сфери-джерела) структурують менш зрозумілу — сферу-мішень, що становить сутність когнітивного потенціалу метафори. Концептуальні метафори являють собою сталі відповідності між зонами джерела і мети, що зафіксовані мовною традицією соціуму.

При дискурсивному підході дослідник прагне виявити взаємозв'язки між метафорами і факторами, які зумовили їх затребуваність. Когнітивні метафори одночасно розглядаються і як

статичний корелят національної свідомості, і як індикатор динаміки соціально-політичної ситуації [3].

Кожен суспільно-політичний процес в країні супроводжується творенням та функціонуванням низки нових метафор. Журналісти чи публіцисти в своїх виступах, статтях зображують політиків і політику в різних образах. Так, у мові британських та німецьких ЗМІ чітко прослідковується аналогія: ПОЛІТИКА – ТЕАТР [2]:

„*Das **Flüchtlingsdrama** an der griechisch-mazedonischen Grenze dauert... Irgendwie hält man dieses ganze **Theater** langsam nicht mehr aus“ (Die Welt, 08.03.2016);*

“*Migration crisis is one of the most serious **dramas** of our times” (The Independent, 17.10. 2015);*

“*Europe must regain control of migration to end this **tragedy**” (The Telegraph, 29.08. 2015)*

Образи політиків та окремих країн метафорично репрезентуються у ролі режисерів та акторів:

“*Cameron confirms Britain will accept thousands of refugees... We will **play our part** in resetting those people who need help” (The Telegraph, 04.09. 2015);*

“*...die politische **Rolle** der europäischen Europa-Gegner wächst und wächst“ (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 20.09.2015).*

Часто ЗМІ метафорично репрезентують громадян у вигляді глядачів, які спостерігають за тим, що відбувається та не здатних вплинути на ситуацію:

“*Und die Europäer, die Deutschen, nehmen im Zuschauerraum Platz. Wir sehen uns als Publikum, kundig, konzentriert und kritisch zwar. Aber passiv“ (Cicero Magazin für politische Kultur, 23.06 2015).*

Використання театральної метафори у політичному дискурсі ЗМІ викликана її особливою яскравою експресивністю, легкістю структурування та ототожнення понять.

Активне використання метафор у мові ЗМІ супроводжується процесами подолання одних стереотипів сприймання тих чи інших реалій і заміщення їх новими. За допомогою метафори журналіст може змусити читача замислитися над актуальними питаннями сьогодення, сприяти ствердженню певних світоглядних орієнтирів громадян.

1. Автономова Н. С. Рассудок, разум, рациональность / Н. С. Автономова, В. А. Лекторский. — Москва : Наука, 1988. — 286с.
2. Бачурин В. Д. Театральная метафора в политическом дискурсе (на материале исследования миграционного кризиса в Европейском

Союзе в британских и немецких СМИ) / В. Д. Бачурин, Д. В. Шапочкин // Вестник Тюменского государственного университета. Гуманитарные исследования. Humanitates. 2016. Том 2. № 3. С. 82-92.

3. Movchan D., Chulanova G., Kobyakova I. Kommunikative-mediatory function of secondary text-reviews / D. Movchan, G. Chulanova, I. Kobyakova. – Advanced Education – Kyiv : NTU «KPI» 2017 – № 7. – p. 108-113.

НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ІТ-ГУМОРУ (НА МАТЕРІАЛІ ІТ-ДИСКУРСУ)

Михайлюк В. І., студ. гр. ПР-41

Приходько Н. А., викладач

Сучасний світ – це світ інформаційних, цифрових та нанотехнологій, світ інновацій, винаходів та удосконалень, які з'являються чи не щодня. У той же час ХХІ століття – це інформаційний вік, у якому інформація стає головним ресурсом, а її пошук та вміння ефективного використовувати є провідними навичками, якими повинен володіти кожен спеціаліст будь-якої професії.

Безкінечне джерело інформації – мережа Інтернет на сьогодні має колосальний вплив на суспільство. Поширення соціальних мереж, блогів та форумів дозволяє людям спілкуватися опосередковано, через Інтернет, що створює принципово нові умови та можливості комунікації.

Важливим елементом комунікативної діяльності людини та її соціальної взаємодії є гумор. Раніше категорія комічного втілювалася у мові переважно у мовленнєвих жанрах – анекдотах, памфлетах чи смішних історіях, які, як елемент народної творчості, розповідалися чи видавалися у вигляді друкованих збірок.

Сьогодні текстовий формат жартів використовується значно рідше, адже на зміну йому прийшли сучасні форми існування комічного, такі як, наприклад, меми. Такі форми гумору можуть використовуватися представниками будь-якої соціальної, етнічної, професійної групи, внаслідок чого створюється цілий дискурс.

Популярність ІТ, їх надзвичайно широка функціональність у рамках сучасного суспільства, колосальний вплив на сучасну світову економіку та перспективність обумовлюють зацікавленість у вивченні

особливостей комунікації у галузі ІТ. Характерними рисами ІТ-дискурсу є вживання технічних та комп'ютерних вузькоспеціалізованих термінів, елементів мов програмування, що робить тексти даного дискурсу особливо складними для перекладу та дослідження лінгвістами. Як і у будь-якій іншій професійній сфері, у сфері ІТ побутує власний професійний гумор, який рясніє специфічними, незрозумілими пересічному мовцю елементами та мовними прийомами.

Дослідження невербальної комунікації крізь призму ІТ-гумору на матеріалі ІТ-дискурсу довело, що така комунікація включає специфічні візуальні, сенсорні та звукові сигнали.

Аналіз особливостей функціонування ІТ-гумору показав, що такий тип гумору може реалізуватися у текстовій формі, або ж у формі мемів. Було з'ясовано, що Інтернет-мем є одиницею інформації, об'єктом, який отримав популярність, як правило, спонтанно у середовищі, що обслуговується інформаційними технологіями.

Важливим виявляється навмисне звуження фокус-групи, на яку орієнтований Інтернет-мем і яка може його зрозуміти, оцінити: це може бути група користувачів певного ресурсу, група людей, об'єднаних професійними або соціальними рамками і т. п. Саме на таке звуження фокус-групи, орієнтований Інтернет-мем він функціонує у ІТ-гуморі, він зрозумілий для ІТ-спеціалістів та незрозумілий для пересічного реципієнта.

Отже, аналіз поняття та особливостей ІТ-дискурсу показав, що професійний дискурс ІТ-фахівців являє собою досить цікаве явище у лінгвістиці та викликає значний інтерес у зв'язку з глобальною комп'ютеризацією суспільства та поширеністю комп'ютерної лексики. Зокрема цікавим елементом ІТ-дискурсу є явище ІТ-гумору, який за своєю природою є професійним гумором з елементами Інтернет-гумору.

1. Кобякова І. К. Креативне конструювання вторинних утворень в англomовному художньому дискурсі: Монографія / І. К. Кобякова. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 128 с.
2. Королева Л. Ю. Професіональний дискурс програмістів в сучасному суспільстві / Л. Ю. Королева // Вестник ТГТУ. – 2006. – Т.2. – № 2Б. – С. 595-598.
3. Швачко С. О. Екстеріоризація гумору в художньому дискурсі / С. О. Швачко // Світ емоцій у дзеркалі когніції: мова, текст, дискурс: тези доповідей Круглого столу, присвяченого ювілею проф.

О. П. Воробйовой, 27 вересня 2012 р. – К.: Вид.центр КНЛУ, 2012. – С. 22.

ОСОБЕННОСТИ ВЫБОРА НЕОБЫЧНЫХ ИМЕН В ПОЛИЯЗЫЧНОМ СОЦИУМЕ КАЗАХСТАНА

Нажмиден К.,
*Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева
г. Астана, Казахстан*

Имена людей – часть истории народа. Ученые установили, что в именах отражается быт, мировоззрение, фантазия, художественное творчество народов, их история. На появление тех или иных имен влияет социально-экономическое развитие общества. Личные имена людей имеют прямой выход в социально- и лингвокультурологическую проблематику, поскольку это всегда осознанный выбор из лексического запаса слов и понятий современного языка.

Ученые указывают, что структурообразующая и синтаксическая роль личных имен в построении текста практически не изучена, хотя антропонимы обладают ключевым, исходным характером в восприятии и осознании текстовых модификаций основного смыслового субъекта [1, с. 104].

Антропоним, собственно личное имя, отличается от многих других имен собственных (онимов) характером индивидуализации объекта: каждый объект номинации (человек) имеет имя. Реестр личных имен ограничен. Имена личные повторяются, что заставляет давать дополнительные именованья [2, с. 36].

В Казахстане законодательство не регламентирует имена, которые можно давать детям и родители, подбирая имя для ребенка, руководствуются разными принципами: подбирают редкое имя, чтобы оно не встречалось у других детей; стараются соответствовать национальным традициям или религиозным именинникам; связывают имя с каким-либо происходящим в период рождения ребенка событием; называют в честь дорогого и близкого человека; в честь литературных или киногероев; придумывают имена и т.д.

Так, увлечение родителей спортом и, в частности, футболом, привело к тому, что детей называли именами любимых спортсменов и теперь в Казахстане подрастают мальчики с именами Зидан, Зинедин, Диего, Марадонна, Пеле, Серхио, Лионель Месси, Роналдо и др. [3],

любовь к путешествиям, странам и городам дало возможность назвать детей Нью-Йорк, Атланта, Рим, Астана, Казахстан, Байтерек и др. [3], важные события в жизни Казахстана также стали увековечены в именах родившихся в этот период детей Саммит, Саммитхан, Самат (в период проведения саммита в столице Казахстана), Олимпиада (в период проведения олимпиады, на которой казахстанские спортсмены завоевали много наград), Азиада (период проведения в Алматы Азиатских спортивных игр), Сайлау (период проведения выборов Президента страны, «сайлау» в переводе с казахского языка – выборы) и др.

Как правило, имена детей характеризуют национальность родителей, хотя бывают и исключения. Но поскольку Казахстан – полинациональная страна, в которой проживают представители более 130 этносов, наблюдается и определенный процент браков среди представителей разных национальностей. Иногда родители не могут согласовать, имени какой национальности отдать предпочтение, и тогда появляются сдвоенные имена, такие как Дильнозалидия, Нина Жания Кулянда, Василиса-Мейрим, (в одно имя соединены казахские и русские имена) и др.

По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики РК, в регионах проживают люди с такими необычными именами как Ромео, Царь, Эдельвейс, Теңіз, Саша Александр Людовик, Қошкелді, Кришна. Представительницы прекрасной половины Казахстана носят такие редкие имена как, Бриллианта, Венеция, Қасиет-Раббым, Клеопатра Алина, Мишель Виктория, Октавия, Переште, Сюзаннавиктория, Эдельвейс, Теңіз. Среди мужских имен необычными могут считаться следующие: Абдусаиднұрисламхан, Адам Арман, Ақсақал Арыстанбек, Еділжайық, Ислам-Билял-Али, Кайраткер, Керімзат, Қошкелді, Кришна, Өміржалғас, Ромео, Саммидастана, Саша Александр Людовик, Тараз, Хазретсұлтан, Царь, Шаһ, Эверест, Адал би [4].

Кроме того, согласно данным Комитета по статистике МНЭ РК, в Казахстане проживают 33 человека по имени Гагарин, 27 Маслихатов (в переводе с казахского языка – собрание), 21 Мажилис (в переводе с казахского языка – верхняя палата Парламента), 13 Нұрлыжолов (в переводе с казахского языка – светлый путь), 11 Пионеров, 9 Нұротанов (название партии), 7 Сенатов, 7 человек с именем Партия, 7 Комсомолов, 142 Отана (в переводе с казахского языка – родина, отчизна), 225 Маркса, 2631 Сайлау (в переводе с казахского языка – выбор), 838 Сайлаукуль и др. [4].

Имена собственные, относимые к периферийной лексике, выполняют много большую и социально значимую роль. Нередко, обладая широким и сложным лексическим фоном, они информативны, заключают в себе эстетические, социально-культурные возможности. Значение имени предполагает мотив номинаций, его историю и современное восприятие, этимологию, культурно-исторические ассоциации, известность именуемой реалии и предметов.

1. Алешина Л. Русская антропонимика: старая и новая парадигмы // Исследования по лексике и грамматике русского языка / Под. ред. М. Вуйтовича. – Poznan, 2005.
2. Щербак А. О структуре отражения картины мира в русском ономастиконе // Исследования по лексике и грамматике русского языка / Под. ред. Вуйтовича М. – Poznan, 2005. – с. 137-143.
3. Самые необычные имена в Казахстане // Электронный ресурс: <https://www.nur.kz/1420781-samyie-neobychnye-imena-kotorye-vstrech.html>
4. Необычные имена в Казахстане // Электронный ресурс: https://tengrinews.kz /strange_news/nazvaniyi-samyie-neobychnyie-imena-v-kazahstane-297846/

Научный руководитель – *д.ф.н., профессор Журавлева Е. А.*

СКОРОЧЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПОПОВНЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Нефьодова А. А., *студ.гр. ПР-42*

Кобякова І. К., *канд. філол. наук, професор*

Борзих Н. В., *директор Мережі туристичних агентств
«Поїхали з нами»*

Словотворення в англійській мові може відбуватися декількома способами, як наприклад, конверсія, афіксація, злиття, словоскладання, скорочення тощо. Всі вони слугують утворенням нових слів і цим самим поповнюють словниковий запас мови.

Англійська аббревіація вперше виникла як засіб економії в письмових джерелах, а вже набагато пізніше, а саме у XVI столітті скорочені одиниці почали з'являтися і в розмовній лексиці людей, і вже після цього, аббревіація розвинулася і перейшла в стиль письмового мовлення. Найдавнішими скороченнями, що виникли,

можна сказати, стихійно, вважаються саме ініціальні скорочення буквенного типу, оскільки писемність служила їм способом розвитку і поширення.

У ході вивчення такого явища як аббревіація, ми виділили 5 їх типів: акроніми, алфавітні, складні, графічні, латинські:

1) Акроніми – це скорочення, що вимовляються відповідно до правил орфоєпії мови перекладу, тобто їх фонетична структура зберігається. Наприклад: *UNESCO* < *United Nation Educational Scientific and Cultural Organization* *NATO* < *North Atlantic Treaty Organization*

2) Алфавітні аббревіації мають таку ж саму вимову і наголос як і в оригіналі: *USA* < *the United States of America*, *B.B.C.* < *the British Broadcasting Corporation*, *M.P.* < *Member of Parliament*

3) Складні – це ті, першим елементом яких є літера, а другим ціле слово: *A-bomb* < *atomicbomb*, *G-man* < *Government man* – агент ФБР, *V-day* < *Victory day*

4) Графічні – вживані зазвичай задля економії місця. А вимовляються як їх нескорочені відповідники: *Mr* < *Mister*, *m* < *mile*, *metre*, *ft.* < *foot/feet*, *v.* < *verb*, *sec.* < *second*, *sq* < *square*

5) Латинські – в деяких випадках читаються як окремі літери або можуть виражатися еквівалентами з англійської мови: *e. g.* < *exempli gratia* – *for example, for instance, etc.* < *etcetra, et cetera* – *and so on*, *A.M., a.m.* < *antemeridiem* – *before midday, in the morning*, *A.D.* < *anno Domini*, *v.v.* < *vice versa*, *P.S.* < *post scriptum*; *i.e.* < *that is: By shrewdly capitulating at the crucial moment – i.e., by pretending that I suddenly wanted to – I got my book*

На сьогоднішній день скорочення та аббревіація відіграють важливу роль в англійській мові. Способи скорочень, специфіка оформлення аббревіатур та сфера їх функціонування змінювались з плином часу, що призвело до зміни одного етапу розвитку аббревіації іншим. Найзначнішим кроком для такого швидкого їх розповсюдження став дуже стрімкий розвиток комп'ютерних технологій та засобів електронної комунікації, адже це досить практичний спосіб лаконічно передати інформацію. Аббревіація також виконує важливу роль у засобах масової інформації, а саме передача як можна більшої кількості інформації меншою кількістю знаків.

Результати дослідження показали, що таке явище в англійській мові як скорочення є одним з основних способів збагачення лексичного складу шляхом утворення нових слів. Процес його

вивчення є невичерпним, адже подібний тип словотворення реагує на кожну можливу зміну будь-якій сфері життєдіяльності людства.

1. Баршова С. О. История английских сокращений / С. О. Баршова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена – Санкт-Петербург: Российский государственный педагогический университет им. А. И. Герцена, 2008. – С. 21-23.
2. Felber H. Terminology Manual / Helmut Felber – Paris : Vol. 11, – 1984. – 426 p.
3. Online Oxford Dictionary of Abbreviations [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.oxforddictionaries.com/>. – (05. 11. 17).
4. Кобякова И. К. Введение в сравнительную типологию номинативных и коммуникативных единиц английского, русского и украинского языков/ Кобякова И. К., Швачко С. О. Навчальний посібник. – Сумы : Сумский государственный университет, 2017. – 199 с.

СОЦІАЛЬНЕ ВАРІОВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ольшанська Е. М., студ. гр. ПР-43

Дорда В. О., канд. філол. наук, доцент

У сучасних умовах глобалізації спостерігається чітка тенденція щодо вживання англійської мови як універсальної мови-посередника. Перспективи розвитку міжнародної англійської мови визначаються не одним чинником, а сукупністю факторів та тенденцій. Сучасна англійська мова засвідчена у цілому ряді національних та регіональних варіантів, які інколи паралельно функціонують із мовами місцевого населення.

В усьому світі досліджуються різні особливості національних варіантів англійської мови, територіальних та соціальних діалектів. Говорячи про національні варіанти сучасної англійської мови, варто зазначити, що такими традиційно вважаються британський, американський, канадський, австралійський та новозеландський варіанти [3, с. 57].

Британська англійська – варіант англійської мови, який використовується у Великій Британії. За іншим визначенням – це письмова та розмовна англійська мова в Англії. На фонетичному рівні

характерною рисою британської англійської мови є вимова звуку /л(г)/ тільки перед голосними. Характерні риси, які відрізняють британський варіант англійської мови від, наприклад, американського, містяться і у системі орфографії: *colour, centre, traveller, modelling, skillful, analyse, licence, catalogue*, у запозиченнях з латині й давньогрецької мови – *encyclopaedia*.

Американський варіант не має статусу окремої мови і його розглядають як особливий, окремий варіант англійської, якою спілкуються у США. Вимова голосних звуків значною мірою відрізняється у двох варіантах англійської мови, що зумовлено історичними та соціальними факторами, так само як і власне мовними факторами. Основні відмінності у словниковому складі – це поняття американізму, яке позначає будь-мовне явище, специфічне тільки для американського варіанту мови [2, с. 258].

Австралійський варіант має свою специфічну лексику, літературну форму, особливості граматичного та фонетичного рівнів. На фонетичному рівні австралійський варіант вирізняється дифтонгізованою вимовою більшості голосних, субституцією та елізією груп приголосних та відсутністю гортанного зімкнення. Граматична система розглядає зміни у вживанні займенників, категорії числа іменних форм, дієслівні форми, ступені порівняння прикметників та прислівників.

Канадський варіант англійської мови характеризується динамічною та нестійкою системою функціонування, стихійним американським мовним впливом і пошуком власної мовної ідентифікації. Фонетичною особливістю варіанту є змішання американської і британської вимови.

Новозеландський варіант англійської мови сприймався як варіант мови, який значною мірою нагадує австралійську англійську, але ближчий до британського варіанту англійської мови. Проте, цілий ряд змін голосних зробив новозеландську англійську навіть більш помітною, ніж австралійська англійська [1, 112]. Ці зміни включають: централізацію [i] та [a], як от у словах *thick, thin*; підйом [e] до [i] як у *concession*; звуження [æ] до [e] як у *cat*; злиття [e] і [iə], наприклад, *fair / fear, air / ear*.

Англійська мова на хвилі глобалізації підкорила сучасний світ і стала основним засобом міжкультурної комунікації. Її поширенню і розповсюдженню сприяло багато факторів, серед яких відзначають домінування двох потужних імперій – британської та американської,

посилення могутності США як світового політичного та економічного лідера та стрімкий поступ через мережу Інтернет.

Статус англійської мови також займає важливе місце в контексті сучасної освіти актуалізуючи формування іншомовних інтегрованих компетентностей майбутніх фахівців у процесі вивчення певних фахових дисциплін саме англійською мовою.

1. Ершова И. А. Семантические особенности английской территориальной лексики / И. А. Ершова. – Ташкент, 1996. – 227 с.
2. Миклаш Л. Т. Особливості американського варіанта англійської мови / Л. Т. Миклаш: збірник науково-технічних праць. – Львів : НЛТУ України, 2008. – 304 с.
3. Хоменко О. О. Роль англійської мови в умовах глобалізації: Вища школа. Гуманізація навчального процесу: збірник наукових праць / О. О. Хоменко. – Вип. LXI, 2013. – 213 с.
4. Дорда В. О. Соціолінгвальні параметри американського студентського сленгу / В. О. Дорда // Філологічні трактати. - 2015. - Т.7, №1. - С. 20-30.

ВПЛИВ XIII-XOII СЛЕНГУ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ

Осадченко А. В., студ. гр. ПР-43

Кобякова І. К., канд. філол. наук, професор

Сленг — сукупність слів і виразів, уживаних представниками певних соціальних груп, професій й т.п., що складає прошарок розмовної лексики, який часто не відповідає нормам літературної мови (як правило щодо англомовних країн) [1].

Із самого початку сленг використовували переважно в межах окремих соціальних груп, а пізніше він перейшов у загальне використання. Сленгізми є загальнозрозумілими для всіх соціальних груп того чи іншого мовного суспільства. Цей термін є багатозначним. Він належить до лексики обмеженого вжитку: має неофіційний характер та емоційну забарвленість. До лексики обмеженого вжитку також належать професіоналізми, жаргонізми, аргі, вульгаризми (останнім часом все більше вживається термін сленг) [2].

Все більш популярним зараз стає сленг, який використовується в музиці, оскільки пісенна культура займає все більший простір в нашому повсякденному житті. Такий різновид сленгу найбільш розповсюджений серед молоді. Молоді люди зазвичай більш емоційні,

їм важливо мати певну власну мову, яку іншим буде важко зрозуміти — мати свій особистий код для спілкування. Часто такий код вони знаходять саме у піснях свої улюблених виконавців. Саме тому сленг постійно оновлюється, виникають нові слова, а інші зникають, або продовжують використовуватися лише в дуже вузьких соціальних групах, культурах чи колективах [3].

Хіп-хоп є найактуальнішим напрямом в сучасній музиці, який з кожним днем набуває дедалі більшої популярності та представляє інтерес до вивчення, оскільки значна частина музичної спадщини є відображенням важливих соціальних проблем. Не менш значимим є те, що представники хіп-хопу значно збагатили англійську мову: ввели безліч нових значень вже існуючим словам, безліч нових термінів та аббревіатур, багато фраз з їхніх пісень стали культовими. Можна сказати, що вони створили своєрідну «мову вулиць», хіп-хоп сленг, яким сьогодні користується величезна кількість людей у всьому світі, й не лише в англійських країнах. “*Dope*” (Круто), “*G*” (успішна людина), “*Bro*” (приятель, друг, брат) [4].

Характерними рисами утворення сленгізмів є: зміна голосної чи приголосної, або двох приголосних та двох голосних, також можуть утворюватися абсолютно нові слова, що не несуть нічого за своїм змістом, проте при вигуку мають специфічне емоційне забарвлення. “*Boys*” — “*boyz*”, “*them*” — “*dem*”, “*em*” [4].

Існує велика кількість стилів та підвидів хіп-хопу, в кожному з яких можуть виникати абсолютно нові, не схожі на інші лексичні та граматичні одиниці. Деяким стилям притамана невелика кількість сленгізмів, водночас в інших стилях можна знайти більше сленгових термінів та виразів, ніж звичайних, літературних слів.

Наприклад, такому стилю як *Gangsta rap* характерна величезна кількість сленг-термінів, так як цей стиль є соціально-агресивним напрямком хіп-хопу. У той же час *R&B* є найменш продуктивним з точки зору використання сленгу, так як це більш романтичний і властивий жіночої аудиторії стиль.

Отже, можна стверджувати, що зі зростанням популярності хіп-хоп культури в англійських країнах та світі загалом, зростає і вплив специфічної мови його представників, хіп-хоп сленгу. Так само з кожним днем зростає і актуальність його вивчення. Сьогодні хіп-хоп сленг є невід’ємною частиною сучасної англійської мови. Він допомагає краще зрозуміти національно-специфічні особливості менталітету англійської молоді та загалом збагатити свою комунікативну компетенцію. Знання хіп-хоп сленгу робить мову

більш емоційно виразною, цікавою та живою. Незнання ж сленгу веде при здійсненні акту міжкультурної комунікації до різного роду курйозів і мовних помилок, комунікативних «збоїв», запобіганню яких необхідно приділяти особливу увагу.

1. Глушук Н. В. Лінгвопрагматика сучасного англомовного сленгу: витоки, класифікаційні та семантичні ознаки / Вісник Львівського університету. Серія : Іноземні мови. – 2013. – Вип. 21. – 36 с.
2. Єфімов Л. П. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз : навчально-методичний посібник / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Вінниця : Нова книга, 2011. – 240 с.
3. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів. Вид. 2. – Вінниця : Нова книга, 2013 . – 176 с
4. Urban Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – <https://www.urbandictionary.com>
5. Швачко С. О. Modeling the Human Life Frame Concept on the Basis of a Fredrich Nietzsche’s Philosophical-aphorism Corpus / Швачко С. О. Кобякова І. К. Степанов В. В. / The role of ratio of verbal and nonverbal means of communication against the background of the increasing value of information and intensity of its turnover: materials digest of the CXXXIX International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Philology (London, March 4 – March 10, 2017). - London: IASHE, 2017. - P. 11-16.

ГРАМАТИЧНІ ДЕВІАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ АФРОАМЕРИКАНСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Панченко В. Б., студ. гр. ПР-41

Приходько Н. А., викладач

Афроамериканська англійська – це один із діалектів англійської мови, який використовується афроамериканським населенням у певному середовищі і за певних обставин. Афроамериканською англійською розмовляють у різних регіонах світу: США, Нігерія, Камерун, Гвінея, північ Австралії, Велика Британія.

Незважаючи на значну кількість досліджень афроамериканської англійської, лінгвісти і досі не дійшли остаточного рішення щодо конкретного джерела її виникнення. Існує три основні гіпотези: гіпотеза англійського походження, креольська гіпотеза і гіпотеза

африканського походження. Гіпотеза англійського походження полягає у тому, що розвиток афроамериканської мови нічим не відрізнявся від розвитку мови у будь-якому іншому середовищі іммігрантів, адже привезені з Африки раби спочатку розмовляли власними мовами. Вважається, що рідні мови африканських рабів вийшли з ужитку через декілька поколінь, а на їх місце прийшли регіональні або соціальні діалекти, які їх у той час оточували. Цю гіпотезу підтверджують тим фактом, що розмовна мова афроамериканців не дуже відрізняється від розмовної мови білого населення, тобто в ній виявляються ті ж регіональні і місцеві варіації, як і в мові білих [1, с.6]. Креольська гіпотеза полягає в ідеї про те, що привезені з Африки та Вест-Індії раби прибули у Північну Америку вже з вкоріненими у них креольськими мовами, а не почали використовувати нестандартні діалекти, які вже існували на території США серед білого населення [2, с.38]. Прихильники гіпотези африканського походження спираються на те, що західноафриканські мови мають фонетичні особливості, які зустрічаються як в афроамериканській англійській на території США, так і в її варіантах, якими користуються у таких західноафриканських країнах, як Нігерія і Гана. Таким чином, наголошується ідея про те, що афроамериканська англійська структурно пов'язана з західноафриканськими мовами, а її подібність до англійської має лише поверхневий характер [3, с.2].

Незважаючи на те, що афроамериканська англійська не має принципових відмінностей від інших різновидів англійської мови у таких аспектах, як базова структура іменників, прикметників та усталених виразів, вартою уваги є характерна для граматики афроамериканської англійської манера вираження часу, модальності і виду, а також тенденція до використання скорочень, подвійних заперечень і випускання форм дієслова “to be”. При вираженні часу для афроамериканської англійської характерним є випускання форм дієслова “to be” у випадку опису подій теперішнього часу, а також відсутність особових закінчень дієслів. При описі подій у минулому часі поширеним є використання дієслова “was” незалежно від числа та особи підмета. У випадку ж опису доконаної події характерною є перемінна відсутність закінчення “-ed” у правильних дієсловах, опущення форм дієслова “have”, а також використання замість нього дієслова “done”. Майбутній час зазвичай виражається за допомогою маркеру “gon”, або “gonna” перед предикативною фразою. При вираженні модальності характерним є використання дієслів “kin” і “kaint” замість “can” і “can’t” [2, с.371–372]. При вираженні виду вартим уваги є поширене у афроамериканській англійській використання “be” після підмета в якості маркеру хабітуальності або тривалої дії. Іншою

характерною особливістю граматики афроамериканської англійської є використання скорочення “ain’t” у заперечних реченнях. Перш за все, “ain’t” зустрічається у реченнях теперішнього доконаного часу, але його використання поширене і в реченнях інших часів. Серед інших поширених скорочень варто назвати “gonna”, “wanna”, “gotta” і “tryna”, однак варто пам’ятати, що ці скорочення притаманні не лише афроамериканській англійській, а й іншим варіантам англійської мови, як, наприклад, південним діалектам американської англійської.

Вищенаведені риси граматики афроамериканської англійської широко представлені у текстах музичних композицій різних жанрів, починаючи з кінця XIX століття і закінчуючи творами сучасних виконавців. Вартим уваги є факт значної репрезентованості афроамериканської англійської і у сучасних телесеріалах і фільмах.

1. Kurath H. A word geography of the eastern United States / H. Kurath – Ann Arbor: University of Michigan Press, 1966. – С. 88
2. Lanehart S. The Oxford handbook of African American English / S. Lanehart. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – 903 с.
3. Green L. African American English: A Linguistic Introduction / L. Green. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 285 с.
4. Назаренко О. В. Cognitive-pragmatic orientation of proper names in the English fairy-tale discourse стаття Copernicus / Назаренко О. В., Приходько Н. А., Обуховська А. / GISAP: Philological Sciences, – London: 2016. No 9. – P.9-12. URL:<http://journals.gisap.eu/index.php/Philological/article/view/1254/1376>

ІМПЛІКАТИВНИЙ ВПЛИВ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Трофименко А. В., студ. гр. ПР-41

Баранова С. В., канд. філол. наук, доцент

У сучасному медіасередовищі жодна компанія або бренд не може бути успішним без демонстрації переваг свого продукту [1, с.25]. У нагоду їй приходять креативні застосування різних прийомів маніпуляції, якими повниться рекламний текст. Одним з таких прийомів є наявність імплікації — використання словесних засобів, які так чи інакше закодовують зміст звернення до адресата, непрямыми шляхами акцентуючи його увагу не на сам продукт, поліпшуючи сприйняття реклами.

Через багатогранність феномену рекламного тексту та зацікавленні в репрезентації імплікації через прикладні лінгвістичні

науки — стилістику, ми спираємося на визначення О.В. Ребрія, що розглядає явище «реклами» як «функціонального різновиду дискурсу, яке було створене для реалізації прагматичного впливу на адресата» [2, с. 42].

При цьому під поняттям «дискурсу» ми розуміємо мову в особливій комунікативній події, що детермінується не лише мовцями, але й соціально-психологічними умовами свого функціонування.

Основною метою вживання маркерів імплікації в рекламному тексті є виконання однієї з ключових функцій реклами — створення для товару додаткової цінності. За використання імпліцитного змісту адресант рекламного звернення може встановити певний контакт зі споживачем на базі створення в останньому поля додаткових конотацій, пов'язаних з товаром. Окрім переконання та створення додаткових конотацій, імпліцитний вплив може застосовуватися в афективно-експресивних процесах створення ілюзії та сугестії, або навіювання.

Для розгляду та репрезентації даного впливу шляхом застосування лінгвістичного аналізу було обрано стилістичні засоби, що несуть в собі імпліцитний зміст. Категоризація даних засобів на семантичні, лексичні та синтаксичні та подальша кореляція з граматичними, лексичними та невербальними маркерами імплікації була зумовлена специфікою рекламного дискурсу та складністю дослідження в декількох лінгвістичних дисциплінах одночасно.

Прикладом такого стилістичного засобу може бути рекламний слоган “*What’s your symbol right now?*” (3) — риторичне питання з використанням темпорального слова “now”, яке імплікує повсякденну необхідність в продукті та спонукає споживача невимушено відповісти на питання придбанням даного товару після перегляду ролику.

Вибір і організація структури використання вербальних маркерів імплікації формується через асоціацію створення рекламного тексту із багатьма позамовними параметрами, такими як мета реклами, цільова аудиторія, відеоряд ролика, специфіка товару тощо. Антропоцентризм рекламних текстів зазвичай спрямовано на спрощення інформації для адресата, тож надзвичайно важливим є влучне використання всього спектру стилістичних засобів — від синтаксичних зрощень до метафоричних порівнянь. Поєднання даних категорій в рекламному зверненні підкреслює особливість рекламного дискурсу, яка полягає в тому, що глядач менше фокусує увагу на

експліцитні недоліки та проблеми товару через декодування імпліцитного змісту.

У такому сенсі, для створення успішного рекламного ролику, рекламодавець має підібрати якомога кращі стилістичні засоби та уникати негативних імплікацій, щоб привернути увагу потенційних клієнтів.

1. Баранова С. В., Єрак П. В. Прагматичність американського медіа-дискурсу / П. В. Єрак, С. В. Баранова // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали V Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників, м. Суми, 20-21 квітня 2017 р. – Суми: СумДУ, 2017. – С. 24-26.
2. Ребрій О. В. Прагматичний аспект перекладу рекламних текстів / О. В. Ребрій // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. — 2003. — № 609. — С. 41–45.
3. Alex and Ani Compass TV Commercial / Accessed on iSpot.tv [Electronic resource] — Access mode: <https://www.ispot.tv/ad/wR5g/alex-and-ani-compass-symbolrightnow-the-compass>

ПРАГМАТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У АНГЛОМОВНОМУ МАС-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Плетенко К. П., *студ. гр. ПР-41*

Баранова С. В., *канд. філол. наук, доцент*

Мас-медіа відіграє важливу роль у сучасному житті суспільства, тому методи, або іншими словами, канали, якими отримується інформація, значною мірою впливають на формування світоглядної картини як окремо взятого індивіда, так і загальної громади [2]. Влучно підібрані під потреби даної ситуації слова чи вирази можуть викликати резонанс у суспільстві через якусь тривіальну подію, так і знівелювати хвилю незгоди внаслідок гучних контрверсійних заходів. Одним зі шляхів приховання негативної конотації повідомлення через свої функціональні особливості та розгляд як мовної універсалії, тобто характерного для багатьох народів явища, слід розглядати евфемізми.

Загалом евфемізм — це термін на позначення лінгвістичного феномену, що використовується для вторинної номінації об'єктів чи явищ, які за певними сучасними на даному етапі розвитку суспільства

соціальними, релігійними чи морально-етичними нормами вважаються табуйованими для вживання через їхнє різке, грубе та непристойне для реципієнта звучання.

У сфері англomовних ЗМІ роль евфемізмів полягає в попередженні та подоланні проявів расизму чи будь-яких інших дискримінаційних процесів, гендерних, вікових, соціальних, тощо, тобто загалом вони знаходять місце у сферах питань освіти, віросповідання, міжетнічних та міжнаціональних відносин, представників сексуальних меншин, становища малозабезпечених чи незахищених груп населення.

Серед прагматичних чинників евфемізаційних процесів у даному дискурсі слід зазначити наступні:

- 1) бажання уникнути будь-якого виду табу: *deuce, dickens (devil), to feel under water (to be ill), to pass away (to die)*;
- 2) принцип ввічливого відношення (стосується «пом'якшення» дискримінаційних проявів будь-якого характеру): *visually challenged (blind), indigestion (over-eating)*;
- 3) намір досягнути комунікативного комфорту між адресатом та адресантом повідомлення;
- 4) маніпулятивний вплив (формування бачення суспільства щодо важливих чи актуальних подій та нагальних проблем): *conflict (war), insurgent groups (terrorists)*;
- 5) прагнення приховати негативний зміст повідомлення: *economically disadvantaged (poor), in substandard housing (in a slum)*.

На основі прагматичних особливостей вживання евфемізмів варто виділити такі функції субститутів:

1) «маскувальна», яка притаманна всім евфемізмам і спрямована на приховування певних аспектів первинно повного змісту повідомлення: *to have an early retirement opportunity (to be fired)*;

2) превентивна, що полягає у попередженні виникнення непорозуміння між учасниками комунікативного акту та образи почуттів однієї зі сторін через ужиток табу: *self-deliverance (commit a suicide)*;

3) маніпулятивна, що допомагає впливати на ціннісні пріоритети реципієнтів чи їхні оціночні судження: *elevated interrogation expeditions (torture)*;

4) шліфувальна, яка зменшує попередньо наявну яскраву експресивність виразу, робить її більш або взагалі нейтральною: *average-looking (ugly), to go the way of all flesh (to die)*.

Однак, надмірна евфемістичність мовлення робить його штучним та надає наукового стилістичного присмаку, що викликає у реципієнтів недовіру до отриманої інформації та відповідно перешкоджає досягненню прагматичних намірів адресанта: “*Car crashes became automobile accidents. Partly cloudy became partly sunny... Poor people used to live in slums. Now the economically disadvantaged people occupy substandard housing in the inner cities*” [1], за рахунок використання градаційної антитези підкреслюється недоречність евфемізаційного перенасичення мовлення.

Отже, завдяки своїм функціонально-прагматичним особливостям евфемізми можуть впливати на світоглядну картину суспільства. Перспективним вважаємо дослідження даного феномену у інших лінгвокультурах у зіставному аспекті.

1. Carlin G. Stupid Euphemisms [Electronic resource] / G. Carlin. — 29. December 2017. — Access mode : http://lingualeo.com/ru/jungle/george-carlin-euphemisms-429012?utm_source=cityads&utm_medium=aff&utm_campaign=5zcW&click_id=7icZ1MaElaZrbeE#/page/1. — (30.11.2017).
2. Yemelyanova O. V., Baranova S. V. Ukraine's Image Verbalisation in Modern English Mass Media Discourse // Advance Research Journal of Multi-Disciplinary Discoveries. – October-2017. - Chapter XI. – Volume 18.0. - P. 52-57 .

МОДЕЛІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ВДЯЧНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ

Приходько А. А., студ. гр. ПР-41

Баранова С. В., канд. філол. наук, доцент

Вираження подяки зумовлене дотриманням загальноприйнятих у суспільстві правил етики і є маркером вихованості та ввічливості людини. Репліка-подяка найчастіше складається з таких слів, як: *thank you, thanks, thanks a lot*, а відповіді на неї містять вирази: *you're welcome, no problem, don't mention it*. Такі репліки належать до стереотипізованої експліцитної моделі вираження вдячності, оскільки вони добре відомі їхнім користувачам, їх нескладно виокремити в мові чи в потоці мовлення, а також вони використовуються у широкому полі комунікативних ситуаціях.

Учені М. Азенштайн та Дж. Бодман зазначають, що при усьому розмаїтті можливих варіантів вираження подяки, існує сформована та закріплена у свідомості суспільства модель вербалізації вдячності. Більше того, окрім використання загальнозживаних формул подяки, існує стандартна при цьому поведінка. До прикладу, виражаючи подяку за отриманий подарунок, більшість американців акцентують увагу на тому, що не слід було приносити такий подарунок: *“Oh you shouldn't have”* або *“You didn't have to”* [2, с. 77].

Формули етикетної або ритуальної подяки, які звучать під час зустрічі/привітання друзів, знайомих, також належать до стандартного експліцитного набору висловів подяки. Вони, як правило, містять в собі прагматичну функцію надання уваги адресату, демонстрації гарного ставлення до нього. Тож, цілком виправданим є твердження, що у таких ситуаціях вживання висловлювань подяки спостерігається дисемантизація формули подяки, яка перетворюється у формальний маркер ввічливості. Наприклад: *“Can I get anything for you?” “No, thank you, I'm doing fine”* [4, р. 56]. Використання репліки-подяки *No, thank you, I'm doing fine* зумовлене скоріш бажанням мовця бути ввічливим зі своїм співрозмовником, а не інтенцією комуніканта виразити вдячність.

Очевидно, що окрім експліцитної стандартизованої моделі вербалізації подяки існує також ще й імпліцитна. Імпліцитне вираження вдячності не містить у собі слів-маркерів подяки і часто є ситуативним.

Слід зазначити, що важливою особливістю комунікативної поведінки є те, що в міжособистісних контактах знайомі, друзі рідко обмежуються репліками з експліцитною вдячністю. Зазвичай, вони супроводжуються (або замінюються) емоційно-оцінювальними репліками. Це може бути як оцінка об'єкта вдячності, вираження ставлення до нього, так і оцінка співбесідника, його якостей або дій [1, с. 194-195]. Наведемо приклад: *“And you look very nice tonight in your tuxedo.” He **chuckled** softly and Meredith tipped her head way back, basking in the warmth of his smile as he said, “**You look very nice too**”* [3, р. 21].

Реакція на слова подяки також може виражатись імпліцитно:

*“Mister Vinson would like to thank you, Lightning-ji, for your kind...understanding.” “**Always happy to help,**” Dilip snarled* [4, р. 241].

*“Thanks, Vinson. You were at the service Karla organised. This is the first chance I've had to tell you, I appreciate it.” “**It was nothing. We were honoured to attend, man**”* [4, р. 450]. Ці комунікативні фрагменти

показують, що реакція на висловлювання подяки, яка виражена імпліцитно, є більш емоційною у порівнянні з «сухими» експліцитними ритуальними репліками-відповідями у типових ситуаціях.

Тож, необхідно розуміти доцільність вживання експліцитно та імпліцитно вербалізованих висловлювань вдячності задля ведення успішної комунікації.

1. Карпчук Н. П. Адресованість в офіційному та неофіційному англомовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз) : монографія / Н.П. Карпчук. — Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. — 162 с.
2. Interlanguage pragmatics / ed. by Gabriele Kasper, Shoshana Blum-Kulka. — New York : Oxford University Press, Inc, 1993. — 252 p. — Access mode : https://books.google.com.ua/books?id=QAsbd2oi7LMC&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false. — (20.11.2017).
3. McNaught J. Paradise / J. McNaught. — New York : Eagle Syndication, Inc, 1991. — 709 p.
4. Roberts G. D. The Mountain Shadow / G.D. Roberts. — London : Little, Brown Book Group, 2012. — 560 p.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОМОВИСТИХ ВЛАСНИХ ІМЕН У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Сокол О. С., студ. гр. ПР-42

Назаренко О. В., викладач

Сумський державний університет

Цвеліх М., Суд Європейського союзу, Люксембург

Сьогодні власні імена вивчають і досліджують представники найрізноманітніших наук: лінгвісти, географи, історики, етнографи, психологи, літературознавці. Однак в першу чергу власні імена пильно розглядаються лінгвістами, оскільки будь-яке найменування – це слово, що входить у систему мови, утворюється за законами мови і вживається у мові. Власні імена можна охарактеризувати як слова або словосполучення, основним завданням яких є вказівка на конкретний об'єкт або явище і виділення його з ряду подібних.

У ході вивчення ряду імен героїв трилогії романів Сюзанни Коллінз «Голодні ігри» нам вдалося виокремити кілька структурних

типів за особливостями номінатем. Найпродуктивнішими схемами промовистої антропонімокреації виступають наступні:

1) міфонім – власне ім'я вигаданого об'єкта в міфах, легендах і казках, котрий використаний задля індивідуалізації його власника й надання йому безпосередньо пов'язаних із міфологією характеристик. Наприклад, *Cinna (Lucius Cornelius Cinna)* був стилістом *Katniss* під час 74-их і 75-их Голодних ігор. Як з'ясувалося в третій книзі, він був прихильником заколотників з Дистрикту 13. *Cinna* створив знаменитий образ «The Girl on Fire» і образ «Face of the new Revolution» – «Mockingjay». Якщо провести паралель з історією, *Cinna* – давньоримський політичний діяч, який у 87 році до н.е. справив антисуланський переворот. Тобто, можемо спостерігати, що стиліста головної героїні автор наділяє тими ж якостями, що й історичну персоналію.

2) фітонім – номінація певної рослини, який виконує у художньому тексті важливі смислові функції, а саме служить репрезентом не тільки експліцитної, а й імпліцитної інформації. Це ми спостерігаємо у випадку з *Primrose* – молодшою сестрою *Katniss*. Ім'я *Prim* походить від рослини *primrose*. Примула була відома з давніх-давен і вважалася лікарською квіткою Олімпу. Стародавні греки називали її «додекатеон», тобто квітка дванадцяти богів, і вірили, що в ній полягає цілюща властивість проти всіх хвороб – отже, вона був чимось на зразок всесвітньої панацеї. За сюжетом *Prim* була чудовим цілителем і допомагала своїй матері лікувати хворих, включаючи дуже важкі поранення.

3) хрематонім – номінація предмету, за допомогою якого автор зображує технічну спрямованість кожного Дистрикту. Наприклад, Дистрикт 3 спеціалізується на електроніці, тому має трибутів з іменами *Wiress* і *Beetee*, що звучить як TV, CD, PC тощо (або BD, як у blu-ray дисків). Для британських читачів це звучить, як BT – British Telecom.

Семантичний аналіз промовистих антропонімів сучасного англословного дискурсу продемонстрував кілька частотних варіантів семантичного поєднання в іменах героїв. Так, нами було виокремлено наступні варіанти: використання імен римських історичних діячів, номінацій лікарських рослин та номінацій предметів побуту, що характерні для кожного окремого Дистрикту. Автор, створюючи персонажу систему, ретельно виконує процеси іменування героїв, адже від цього значно залежить їх сприйняття читачем та декодування авторської реальності.

Результати дослідження показали, що власні імена, які слугують для порівняння, дозволяють читачеві зробити висновок про зовнішні і внутрішні характеристики, як окремих персонажів, так і всієї ситуації.

1. Назаренко О. В. Когнітивно-прагматична спрямованість власних імен в англomовному казковому дискурсі. – // Вісник СумДУ. Серія «Філологічні науки» – 2007. – № 1., Т. 2. – С. 15 – 18.
2. Suzanne Collins. The Hunger Games [Electronic resource] / Suzanne Collins. – 2008. – Access mode: <http://www.freevampirenovels.com/young/yd4220.html/>. – (08. 10. 17)
3. Suzanne Collins. Catching Fire [Electronic resource] / Suzanne Collins. – 2009. – Access mode: <https://www.7novels.com/catching-fire/-chapter-one-136069.html/>. – (08. 10. 17)

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ОДИНИЦЬ СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Сусіденко Є. М., студ. гр. ПР-42

Кац Ю. В., канд. філол. наук, доцент

Численні праці мовознавців не однієї епохи доводять, що сленг – постійне явище, існування якого підтримується безперервним розвитком та всебічним розповсюдженням. Сленгові номінації уже давно перестали бути типовою новомодною «вигадкою» молоді і дедалі стабільніше закріплюють свої позиції у мові, намагаючись отримати статус офіційного використання.

Незважаючи на те, що основи теоретичних вивчень лексики та фразеології субстандартних мов сягають ще XIX ст., вони були поодинокими і представлялися лише у вигляді окремих коротких розвідок історичного плану. Більш активне вивчення особливостей суспільного мовлення розпочинається з другої половини XX ст. і набуває розвитку наприкінці століття. Кінець XX – початок XXI ст. у мовознавстві знаменується початком ґрунтовного дослідження проблеми вивчення особливостей функціонування сленгових номінацій у мові загалом.

Сленг – це особливий історично сформований варіант лексичних, вимовних та граматичних норм англійської мови, що включає в себе слова і вирази, запозичені з інших мов, або створені за словотворчими моделями англійської мови, що використовуються для

надання емоційного забарвлення. Відповідно до цього визначення, можна стверджувати, що одиниці сленгової лексики відіграють важливу роль у мовному оформленні будь-якого тексту. Завдяки своїй простоті та динамічності, сленг створює атмосферу невимушеності, що цілком пояснює його стрімке розповсюдження у мові.

Незважаючи на те, що сленг повністю зрозумілий лише представникам порівняно вузького кола людей, які належать до певної соціальної чи професійної групи, діапазон його використання активно зростає з кожним днем [1, 12]. Так одиниці сленгової лексики поступово з'являються у різних сферах людського життя: політичній, економічній, соціальній тощо. Та наймасовішого вживання сьогодні вони набувають у публіцистиці [2, 90]. Цьому існує декілька очевидних підтверджень:

1) позиціонування публіцистичного дискурсу як засобу відображення будь-якого аспекту суспільного життя;

2) послаблення цензури, схильність до вільного вираження думок;

3) зростання психологічного неприйняття бюрократичної мови минулого;

4) утвердження основного завдання публіцистичного тексту (зокрема тексту газети, журналу) – формування і передача громадської думки, певних переконань, традицій, нововведень;

5) прагнення до утворення нових засобів вираження, форм образності;

6) загальнодоступність друкованих видань.

Усе це однозначно допомагає сленговим одиницям утримуватися у центрі лексичної системи мови і знаходити власне відображення в області публіцистичного дискурсу.

Від загальнонародної мови сленг відрізняється характерною експресивністю, образністю та чіткістю подачі. Шпальти газет завжди рясніють яскравими словами, передають виразні особливості тієї чи іншої події або особи, використовуючи якомога більшу кількість різноманітних засобів [3, 101]. Керуючись власними характеристиками, сленгізми слугують одним із кращих інструментів для здійснення цього. До того ж, вони допомагають «облегшити» текст, зробити інформацію більш зрозумілою та прийнятною для звичайного читача, підкреслити основну думку та важливість написаного. У публіцистиці сленг використовується задля створення ефекту сучасності тексту, що має відображати навіть найменші аспекти зміни суспільного розвитку, адже кожне друковане видання

намагається підлаштуватися під власну аудиторію, постійно утримуючи її в полі зору і догоджаючи будь-яким забаганкам, у тому числі й мовним [2, 88].

У просторі взаємозв'язку журналіста й одиниць сленгової лексики виникають певні нормативні критерії, що породжують нові уявлення про мовну норму та мову взагалі, таким чином стимулюючи зацікавленість читача. Відповідно до цього, сьогодні сленг розглядається як повноцінний елемент мови, що підвищує рівень її розвитку і додає яскравих барв, змушує по-новому звучати, функціонувати серед реципієнтів, неупинно підтверджуючи свою провідну позицію завдяки використанню у різних напрямках, зокрема у публіцистичному дискурсі.

1. Березівська О. М. Молодіжний сленг: формування та функціонування // Пит. Мовознавство. – М.: Наука, 1996г. – 33 с.
2. Карпалюк Н. В. Функціонування сленгу в сучасному публіцистичному дискурсі / Н.В. Карпалюк // Актуальні проблеми слов'янської філології. – К., 2006. – Вип. 11. – С. 88-95.
3. Солганик Г. Я. Про нові аспекти вивчення мови ЗМІ // Вісник моск. ун-та. – Сер.10. – 2000. – № 3. – С. 99-105.

СТАТУС “NETSPEAK” В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

Телевний А. О., студ. гр. ПР-43

Швидкий розвиток глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, який ми спостерігаємо протягом останніх років у світі, впливає на різні галузі життя та діяльності людини, а особливо на комунікацію. Спілкування у сучасних мас-медіа витісняє безпосереднє живе спілкування і робить Інтернет ще привабливішим для користування. Аспекти спілкування виділив та систематизував британський вчений Крістіан Фуче у своїй праці *“Internet and society: social theory in the information”* [1, с. 314-315]. Отже, комунікація за посередництвом комп'ютера має такі особливості:

- анонімність;
- створення нового іміджу;
- гнучкість можливостей брати участь у житті он-лайн;
- загальні теми та зацікавлення;
- безперервність спілкування;

- часопростір;
- відсутність контекстуальності;
- експресивність.

Відповідно до аспектів, які виділив К. Фучс, Інтернет-комунікація може цілковито компенсувати комунікацію традиційну. Фактично, вона виконує ті ж самі функції.

Українська дослідниця В. В. Каптюрова зазначає, що основними характеристиками Інтернет-комунікації є інтертекстуальність, інтерактивність, запінгованість (переривчастість формування дискурсу), симулятивність, перформативність, психологічна комфортність, деперсоналізація, колективне авторство та формування віртуальної самоідентичності. Фактично, користувачі соціальних мереж та нових медіа замінюють реальне знаками реального, внаслідок чого вони живуть в ірреферентній гіперреальності. Дослідниця стверджує, що Інтернет-простір та комунікація в ньому – це безвідносна імітація неіснуючої реальності [2, с. 397].

У якості найбільш часто використовуваних мов в Інтернеті, інтернет-англійська, тобто *netspeak*, стала новим видом англійської мови. Крім загальних спільних з іншими видами рис, в *netspeak* також представлені деякі відмінні можливості словотворення і лексики.

Netspeak формується особливими потребами інтернет-комунікації, тому вона характеризується швидкими інноваціями і швидким розповсюдженням та має наступні характеристики: популярність, креативність, стислість та чіткість.

Популярність *netspeak*, в основному, відображена в її словотворі. Широке використання словотвору робить її більш популярною і простою для розуміння. Словотворчі процеси в мові Інтернету мають свої особливості. Незважаючи на те, що в Інтернеті створюються нові слова, відбувається це за типовим для певної мови моделям, відповідно до прийнятих в тій чи іншій мові способами словотворення, такими, як аффіксація, словоскладання, конверсія, абрєвіація.

В основному, *netspeak* використовується для миттєвого зв'язку, тому повідомлення повинно бути коротким і стислим для зручності, спілкування користувачів. Це в основному показано використанням абрєвіатури. Слова *BBS* і чатів, в основному створюються молодими користувачами, які сповнені ентузіазму в спілкуванні. Наприклад, *BTW* (*by the way*), *FYI* (*for your information*), *IMHO* (*in my humble opinion*), *bf* (*boyfriend*), *gf* (*girlfriend*), *sp* (*support*), *lol* (*laugh out loud*),

HAGO (have a good one), PRW (parents are watching), NC (no comment), TCOY (take care of yourself), PCL (please call me), NI (nice one).

Отже, Інтернет-комунікація виступає різновидом власне комунікації за допомогою новітніх технічних засобів. Така комунікація має низку пріоритетів у порівнянні з традиційним спілкуванням, а саме анонімність, інтерактивність, комфортність, добровільність, вона не обмежена в часі та дає змогу комуніканту сформувати свою віртуальну особистість, відмінну від особистості в реальному житті.

1. Fuchs, Christian. *Internet and Society. Social Theory in the Information Age.* – New York: Routledge. Routledge Research in Information Technology and Society Series. – Number 8. – 408 p.
2. Каптюрова В. В. Синтаксичні особливості повідомлень у Twitter / В. В. Каптюрова // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2011. – Вип. 36. – С. 397–403.
3. Прокопенко А. В. Speech interaction of political interview participants/ Прокопенко А. В., Шуменко О. А./ International research and practice conference “Contemporary issues in philological sciences : experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine”: Conference Proceedings (April 28-29, 2017). – Lublin, Republic of Poland, 2017. – 248 p.

Науковий керівник – канд. філол. наук,
ст. викладач Прокопенко А. В.

МОРФОЛОГІЧНА СТРУКТУРА СЛОВА НА ДАВНІХ ЕТАПАХ ДІАХРОНІЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Шигло Л. В., канд. філол. наук, доцент, докторант
Київського національного лінгвістичного університету

Діахронія германських мов охоплює майже тисячолітній період. Їх становлення відбувалося в різних лінгвістичних та екстралінгвістичних умовах. Існували деякі загальні тенденції та єдиний напрямок формування мовної системи, однак кожна з цих мов вирізнялася своєю специфікою та своєрідністю. Структура слова в давньоверхньонімецькій мові у низці випадків характеризується наявністю словотворчих афіксів. Набір таких афіксів у найдавніший період розвитку німецької мови далеко не співпадає з тим, що ми

маємо в сучасній німецькій мові.

Визначення континууму афіксів, характерних для цієї епохи виявляється не завжди простою справою, оскільки часто доводиться вирішувати, що являє собою та чи інша морфема, яка її істинна природа.

У давньоверхньонімецькій мові багато словотворчих морфем, такі, як *ant-*, *-unga*, *-ig* (*-ag*), *-isk* та ін., виступають як «чисті» афікси, без безпосередньо співвідношення з самостійними словами, принаймні в рамках історії німецької мови. Інші, теж безумовні афікси, таке співвідношення виявляють, ср., наприклад, префікси *für-* (*for-*, *far-*, *fir-*, *fer-*) або *ar-* (*ir-*, *er-*), які за походженням пов'язані з прислівниками *furi* і *foga* 'vor' і з прийменником *ig* 'aus. Разом з тим, внаслідок видозміни форми і значення префіксів у порівнянні з прислівниками і прийменниками (пор., наприклад, дієслова *arkunden* 'verkünden', *irblichan* 'erbleichen' *fer-* *stozen* 'verstoßen' та ін.) вони відокремлюються від слів, від яких походять. Зрештою перша частина складного слова перетворюється на узагальнений за своїм лексичним значенням словотворчий засіб. Варто додати, що такі префікси на відміну від компонентів складних слів, повністю позбавлені наголосу.

Для давньоверхньонімецького періоду характерні й такі морфemi, природа є не зовсім зрозумілою, однак хоча вони виступають у складі слова на правах афікса, але водночас є і самостійно існуючими в мові словами. Це такі морфemi, як *-heit*, *-scaf(t)*, *-tuom* у складі іменника і *-lih-*, *-haft*, *-sam* і *-bari* у складі прикметника, наприклад, пор.: іменники *gotheit* 'Gott, Gottheit' і іменник *heit* 'Person, Eigenschaft'; прикметники *firinlih* 'gefährlich' і іменник *lih* 'Leib, Körper'. На доказ того, що ці морфemi являються суфіксами, а не компонентами складних слів можна навести такі аргументи: 1) незначна частотність вживання зазначених лексем як самостійних одиниць. За результатами аналізу, лише *lih* вживається широко й вільно. *Scaf*, наприклад, засвідчено тільки два рази і не зустрічається в великих пам'ятниках давньоверхньонімецької мови. Вже в кінці періоду в Ноткера ми не зустрічаємо іменника *heit*, іменника *tuom*, прикметника *haft*; 2) для зазначених слів характерна зв'язність вживання. Так, наприклад, *bari* вживається тільки в обов'язковому зв'язку з префіксом *un-*: *unbari* 'unfruchtbar'. Дуже зв'язним у вживанні постає і *heit*, яке у Отфріда, наприклад, в основному входить до адвербіальних сполучень на кшталт *zi niheineru heiti* 'in keiner Weise'; *tuom* у Отфріда в основному з'являється в одному сполученні: *duam duan* 'sich Ansehen geben, sich rühmen', а у

Таціана дуже часто в сполученні *tuom tuomen* 'судом судити', тобто в положенні «внутрішнього», тавтологічного об'єкту. 3) далі варто прийняти до уваги значення окремо вживаних лексем, яке часто в значному обсязі відрізняється від значення нібито тих самих одиниць, коли вони входять до складу слова. Так, прикметник *haft* має в давньоверхньонімецькій мові значення «пійманий», «зв'язаний» або «вагітна» (в порядку евфемізму). Таке значення дуже далеке від значення *-haft*, наприклад, *eohaft* "gesetzlich", *sigihaft* „siegreich“; 4) вільне слово та морфема як складова частина слова, розходяться і за своїми формальними показниками. Так, слово *lih* - це іменник жіночого або середнього роду, а слово, до складу якого входить *lih* - це прикметник зі своїми граматичними категоріями й відповідними формами їхньої реалізації, наприклад, *guotlihora* - порівняльна ступінь прикметника *guotlih* 'herrlich', а також *cootlihhe geista*, де той же прикметник стоїть у множині, оформлений за морфологічною моделлю прикметника в групі з ім'ям, яке він визначає. Від слова на кшталт *guotlih* утворюється якісний іменник *guotlichi* 'Herrlichkeit' за поширеною моделлю: основа прикметника + суфікс *-i*. Нарешті, слід зазначити й те, що на базі основ з морфемою - *lih*, утворюються прислівники на кшталт *wirdiglihen* 'würdig' [1, 34 – 35].

Таким чином, повнозначні слова, від яких розвинулися морфemi *-lih*, *-tuom* та ін., в кінці давнього періоду або виходять зі вжитку в якості самостійних слів, або настільки віддаляються в семантичному і формальному відношенні від цих морфем, що насправді не можуть бути співвіднесеними з ними. Тому вони перетворились у суфікси, які збагатили систему словотворчих засобів давньоверхньонімецької мови.

Як засвідчує дослідження, інша ситуація відбувається з низкою перших компонентів складних дієслів, а саме з морфемами: *ana-*, *duruh-*, *fora-*, *furi-*, *fram-*, *gagen-*, *hindar-*, *in-*, *nidar-*, *ubar-*, *widar-* та ін. Зазвичай, вони співвіднесені з живими розповсюдженими словами, прислівниками та прикметниками і не лише з їх формою, але й зі значенням. Зв'язок перших компонентів з дієсловом, крім того, нестійкий і в низці випадків їх варто розглядати як прислівники, що визначають дієслово. Наприклад: ... *min quena fram ist gigangan in ira tagun* «дружина моя далеко пішла в роках своїх (смапа)» (Т. 2,8); *sehet then man, ther mir thaz allaz brahta fram* «бачите людину, яка мені все це розповіла» (О. II, 14, 87); *sie hiazun thiū gart furi sar* «вони наказали їм (батькам сліпого) вийти вперед». Інакше виступають обговорювані елементи в випадках: *siez allaz*

framhrahtun, so waz sies tho githahtun «вони все говорили, що вони думали» (О. IV. 30. 22); *alle, thie thar wanin ioh thar furifuarun* «всі, хто там був і проходив повз» (О. IV. 30. 5) [1, 36].

Виокремлені особливості не дозволяють зарахувати названі морфеми до афіксів давньоверхньонімецької мови. Зазначимо, що в лексикографічних джерелах давнього періоду утворення з першими компонентами такого роду, в усякому разі деяких з них, характеризуються значною частотністю. Те, що морфеми в розглянутих дієсловах комбінуються в стандартні моделі, безсумнівно, надає цим дієсловам особливого статусу серед інших складних слів. Однак, варто сказати, з іншого боку, про нечастотність вживання дієслів з подібними компонентами в різних за діалектом і жанром пам'ятках давньоверхньонімецької мови.

Для характеристики ролі афікса як засобу словотвірної системи на кожному етапі розвитку німецької мови і для подальшої його долі важливі такі параметри: його продуктивність, частотність його вживання в мові, свобода щодо дистрибуції, його поширення в різних діалектах і співвідношення з іншими словотворчими морфемами. Продуктивність афікса виражається в можливості утворення з його допомогою нових слів на певному етапі діахронії німецької мови. Визначення продуктивності на давньому зрізі мови є непростю справою, оскільки ми, зазвичай, не маємо відомостей про час появи тих чи інших слів. Відсутнє, перш за все, й пряме джерело інформації у вигляді свідчень сучасників; не так легко використовувати і непрямі докази, засновані на порівнянні пам'ятників різних століть, в зв'язку з незначною кількістю літератури в давні періоди розвитку мови і нерівномірністю її розподілу як за областями, так і в хронологічному відношенні. Саме такий стан речей ми спостерігаємо в давньоверхньонімецьку епоху.

1. Зиндер Л.Р., Строева Т.В. Историческая морфология немецкого языка. – Ленинград: Издательство “Просвещение”, 1968. – С. 34 – 36.
2. Немецкий онлайн-ый этимологический словарь. – Режим доступу: homepage.uibk.ac.at/~c30310/derwbhin.htm.
3. Althochdeutsche Texte (8–10 века). – Режим доступу: <http://www.mediaevum.de/texte/ahd.htm>.

МОДИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ГАЗЕТ)

Чернишова А. В., студ. гр. ПР-42

Кац Ю. В., канд. філол. наук, доцент

Фразеологічні одиниці — це складні семантичні явища, досить різноманітні за структурою: сполучення двох або кількох повнозначних слів, структура яких ідентична структурі речення. Фразеологічні одиниці заповнюють лакуни в лексичній системі мови, котра не може повністю забезпечити найменування пізнаних людиною (нових) сторін дійсності, і в багатьох випадках вони є єдиними позначеннями предметів, властивостей, процесів, станів, ситуацій і т.д.

Становленню фразеології як галузі лінгвістики сприяло здійснене у працях таких мовознавців як М. В. Ломоносова, Ф. І. Бусласва, О. О. Потебні, І. І. Срезневського, П. Ф. Фортунатова, О. О. Шахматова ґрунтовне дослідження синтаксичної природи словосполучень, а також висвітлення стилістико-семантичних особливостей стійких комплексів слів. У характеристиці стійких словосполучень академік В. В. Виноградов виходить із того, що «у системі сучасної літературної мови слова, більшою мірою, функціонують не як вільні, раптово зіткнуті і зчеплені окремі компоненти мови, а займають постійні місця в традиційних формулах» [1, с. 34].

Поняття фразеологічної інформації, під якою ми розуміємо інформацію, містить в собі усю сукупність притаманних фразеологізму значень (буквальне та конотативне), що актуалізуються у певній комунікативній ситуації. Адресат розпізнає та ідентифікує фразеологізм, сприймаючи спочатку буквальне значення, а потім відповідне конотативне значення і приєднує його до буквального, отримуючи в сумі фразеологічне значення мовної одиниці. Цей процес відображений у фразеологічних одиницях як в одиницях комунікативного акту, в яких лексико-структурне ядро містить предметно-логічну інформацію мовної одиниці, а оцінна інформативність передається комплексом образно-емоційних елементів семантичної структури фразеологізму [2, с. 78-80]. Таким чином, фразеологізми виступають комунікативними елементами публіцистичного дискурсу, який тісно пов'язаний як з логіко-понятійним, так і з емоційно-оцінним сприйняттям тексту, і в якому

актуалізується фразеологічна інформація на когнітивному і культурному рівнях [3, с. 35].

Модифікації фразеологізмів можна розділити на 4 загальні групи:

- 1) семантичні ;
- 2) лексичні ;
- 3) синтаксичні ;
- 4) морфологічні.

Одним із перших мовознавців, хто розглядав творчу модифікацію фразеологічних одиниць як закономірне та системне мовне явище, був О. В. Кунін. Він зазначав, що «у разі оказіонального вживання фразеологічних одиниць можлива заміна компонентів, уклинювання слів і перемінних сполучень, часто ускладнене лексичними змінами, додавання перемінних компонентів, синтаксична деформація» [4, с. 38].

Отже, можна зробити висновок, що модифікація складу фразеологізмів у газетному мовленні - явище стилістичного порядку. Публіцисти звертаються до фразеологічних запасів рідної мови як до невичерпного джерела мовної експресії. Проте вживання фразеологізмів у звичайній формі з притаманним їм значенням не завжди дає потрібний ефект. З метою створення художнього ефекту публіцисти вдаються до модифікації фразеологізмів. Побудова аргументованого викладення інформації відбувається через відтворення системи цінностей адресата (посилання на мораль, норми поведінки, систему оцінок).

1. Виноградов В. В. Лексикология и лексикография: Избранные труды. – Москва: Наука, 1977. – С. 344.
2. Внук Т. В. Особенности окказиональных модификаций фразеологизмов в текстах английской коммерческой рекламы / Т. В. Внук // Вестник МГЛУ. Серия 1, Филология. – 2008. - №3 (34). – С.71.
3. Горлов В. В. Фразеологизмы как средство выразительности на страницах газеты / В. В. Горлов // Русский язык в школе. – 1992. №5 – С. 339.
4. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков// А.В. Кунин. – 3-е изд. – Дубна: Феникс+, 2005. – 48 с.

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ МОВИ І МОВЛЕННЯ

Юркова А. М., студ. гр. ПР-63

Жулавська О. О., канд. філол. наук, доцент

На сьогодні науково-технічна сфера є однією з життєво важливих сфер діяльності людства. У зв'язку з бурхливим розвитком техніки та поширенням науково-технічної інформації виросло значення науково-технічної мови та мовлення.

Дослідження стильових особливостей науково-технічної мови мовлення на морфологічному, лексичному, фразеологічному, синтаксичному рівнях є цікавим питанням, що потребує постійного вивчення.

Оскільки функціональний стиль мови не можливо уявити поза функціонуванням мови, тобто мовленням, слід звертати спеціальну увагу на особливості стилістичних прийомів на рівні мови і мовлення [6, с. 234].

Дослідники вважають, що стильові особливості науково-технічної мови і мовлення можуть виражатися на морфологічному, лексичному, фразеологічному і синтаксичному рівнях.

На морфологічному рівні були виділені такі особливості: неособові форми дієслова, велика кількість форм пасиву, риторичні питання, часте вживання особових дієслів в часових формах (*Present*, *Past*, *Future*; *Present*, *Past Perfect-Active and Passive*), поширене вживання прислівників на *-ly*, широке вживання множини іменників (*steels*), використання прийменника *of* для передачі видо-родових відносин, вживання еліпса, скорочення (*CAD*), інфінітива в функції визначення [9, с. 116-117], опущеність артиклю [10, с.54].

Лексичний рівень представлений великою кількістю вживання допоміжних слів, термінологічної і загально-наукової лексики. Наявність термінів сигналізує про науковий характер мовного словосполучення, а загальнонаукова лексика – специфічні значення, властиві лише науковій прозі (*element*, *system*).

На синтаксичному рівні спостерігається тенденція до більш поширених та довгих речень. Статистика свідчить, що прості поширені речення складають до 38% від загального числа, складнопідрядні (переважають речення з причинно-наслідковими зв'язками) 46%. Така кількість поширених речень пояснюється тим, що основна функція наукового тексту є опис, а переважна частота

причинно-наслідкових речень пояснюється необхідністю логічності, доказовості і послідовності наукового викладу [10, с.14].

Аналіз наукових текстів на фразеологічному рівні свідчить про неідіоматичність фразеологічних одиниць (to sum up). Така низька насиченість ідіомами пояснюється тим, що експресивно-образні фразеологічні одиниці загальнолітературної мови можуть утворювати в уяві читача небажані асоціації і відволікати від суті описуваного явища, тобто порушувати вимоги суворої логічності й формалізованості.

У результаті вивчення питання про особливості перекладу текстів науково-технічного характеру можна відзначити, що об'єктивність викладу простежується при аналізі всіх рівнів науково-спеціального тексту. Основним завданням перекладача є вивчення тексту на предмет розуміння не тільки його змісту, а й виявлення груп найбільш складних для перекладу термінів, загальнонаукової лексики, ускладнених синтаксичних конструкцій з переважанням номінативних структур і пасивних зворотів мови, що дозволить забезпечити об'єктивність і точність створеного тексту мовою перекладу.

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. І. Карабан // Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: «Ноав книга», 2004.-575 с.
2. Будагов Р. А. Литературные языки и языковые стили / Р. А. Будагов. М.: Высшая школа, 1967. - 376с.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода: лингвистические аспекты / В. Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 250с.

ВНУТРІШНЬОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Яковенко О. А., студ. гр. ПР-42

Дорда В. О., канд. філол. наук, доцент

Словниковий склад англійської мови продовжує поповнюватися за рахунок “внутрішніх” запозичень, пов’язаних з поліетнічністю і поліфункціональністю цієї мови, із взаємодією національних варіантів, соціальних, функціонально-стилістичних підсистем у рамках окремого національного варіанту, а також з міжваріантною взаємодією цих підсистем.

Об'єм реалізації соціолінгвістичної варіативності залежить від позамовних і мовних факторів. До по- замовних факторів належать соціальні, соціолінгвістичні, хронологічні і когнітивні аспекти, до мовних – аналогія, упорядкованість, прагнення до збереження стабільного стану. Активізація варіативності може бути ознакою скорих змін або змін в розвитку. Роль варіативності в розвитку мови, з одного боку, досить значна і суперечлива, з іншого боку. Завдяки варіативності утворюються передумови і умови для мовних змін, а також, вона сприяє стабілізації системи завдяки можливості вибору. Жива мова – це явище, яке постійно змінюється та розвивається: приходить щось нове, зникає непотрібне, зайве. Відтак, для учених, що працюють в галузі лексикології, залишається багато питань, які потребують розгляду.

Сучасний етап розвитку словникового складу англійської мови значною мірою визначається взаємодією його основних варіантів – британського й американського. Насамперед, продовжується процес поповнення лексики британського варіанту значним числом американізмів за походженням. Велика частина неологізмів виникає саме в американському варіанті, чому сприяє його схильність до інновацій і демократичність американських мовних норм у порівнянні з британським варіантом.

Оскільки американізми не відрізняються від загальноанглійської лексики або британіцизмів у структурному й інших аспектах, вони легко запозичуються в британській варіант. Сам термін запозичення у випадку міжваріантних контактів набуває іншого значення. Фактично він позначає звичайний процес входження неологізмів у лексико-семантичну систему. Цей процес, який також можна назвати асиміляцією американізмів, насамперед полягає в їх відриві від американського контексту. Такий відрив пов'язаний із дією лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників: необхідність в американізмах із погляду системи британського варіанту (наприклад, поповнюють арсенал експресивних засобів).

Запозичення – це процес, у результаті якого в мові з'являється і закріплюється певний іншомовний елемент. Це невід'ємний складник функціонування та історичної зміни мови, одне з основних джерел поповнення словникового запасу; також це повноцінний елемент мови, що є частиною її лексичного багатства, служить джерелом нових коренів, словотворчих елементів і точних .

Запозичення в мовах є одним з найважливіших факторів їх розвитку. Процес запозичення лежить у самій основі мовної діяльності.

Звукова і формальна одноманітність у межах однієї мови є наслідком запозичення одними індивідуумами в інших; таким самим чином відбувається і запозичення елементів лексику однієї мови іншою мовою – через взаємодію їх носіїв.

Частка запозичених елементів у мовах велика, хоча точно підрахувати їх кількість не є можливим, як через постійне збільшення кількості іншомовних елементів, що проникають у мову, так і внаслідок асиміляції, який ускладнює можливість встановити походження слова.

Розвиток англійської мови значною мірою детермінується взаємодією двох основних варіантів – британського й американського. Хоча англійська мова, зазначають автори Оксфордського словника, є світовою мовою, “її центр знаходиться в США, тому американський варіант заслуговує особливої уваги” [1].

Розглядаючи причини виникнення розбіжностей між британським і американським варіантами англійської мови, Р. Ледерер пише, що у разі виникнення необхідності відбиття нової реальності “народ має право на лінгвістичну незалежність”, а історія англійської мови в США і є історією нашої “Декларації Лінгвістичної Незалежності” [2, V].

Дослідження мовознавців свідчать, що вплив американського варіанта багато в чому визначає розвиток словникового складу інших варіантів, особливо британського. Продовжується процес поповнення лексики і фразеології британського варіанта значною кількістю американізмів. Слід ураховувати, що більшість неологізмів виникає саме в американському варіанті, чому сприяє лідерство США серед англійських країн у науці і техніці, демократичність американських мовних норм у порівнянні з британськими.

Оскільки американізми не відрізняються від загальноанглійської лексики у структурному й інших аспектах, вони легко запозичуються іншими варіантами. Сам термін “запозичення” у випадку міжваріантних контактів фактично позначає процес входження неологізмів у лексико-семантичну систему.

1. The New Oxford American Dictionary / ed. by E. Jewel, F. Abate. – New York, Oxford : Oxford University Press, 2001. – 2023 p.
2. Lederer R. Foreword // Dictionary of Americanisms. – Hoboken, New Jersey : Wiley and Sons, 2003. – P. 5–14.

3. Дорда В. О. Соціолінгвальні параметри американського студентського сленгу [Текст] / В. О. Дорда // Філологічні трактати. - 2015. - Т. 7, №1. – С. 20-30.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОРИ В АНОТАЦІЇ ТА РЕЦЕНЗІЇ (НА МАТЕРІАЛІ STEAM DIGITAL DISTRIBUTION)

Яненко Є. С., студ. гр. ПР-41

Чуланова Г. В., канд. філол. наук, доцент

Тексти анотації та рецензії розглядаються як межові, тобто такі, що одночасно виконують рекламні та інформаційні функції. Дана бінарна функціональність сприяє виникненню труднощів при дослідженні та аналізі категоріальних складових тестів, особливо – категорії експресивності та її реалізації на лексико-стилістичному рівні.

Експресивний аспект тексту формується за допомогою різнорівневих мовних одиниць та створюється адресатом висловлювання з чітко орієнтованою спрямованістю.

Найбільш неоднозначним у розглянутих текстах є досягнення експресії за рахунок використання метафори. Під метафорою розуміється художній троп, що існує в понятійній системі людини, визначаючи її мислення та свідомість [2, 108].

Однак, важливо розуміти, що мова, насичена тропами, є важкодоступною та такою, що порушує принцип комунікативної загальнозначущості, а тому не є прийнятною з точки зору мовної естетики [1, 150]. Художні тропи в межових текстах мають відповідати критеріям простоти та лаконічності.

Понятійна спрямованість метафори в текстах анотації та рецензії є неоднорідною, що, перш за все, пояснюється функціональною неоднорідністю самих текстів в межах зазначеної цифрової дистрибуції.

Під цифровою дистрибуцією мається на увазі сучасний метод поширення електронного контенту в мережі Інтернет без залучення матеріальних носіїв. Загалом, анотація являє собою коротке викладення чи характеристику змісту першоджерела, тому не є типовою для цифрових дистрибуцій. Таким чином, функція анотації полягає в зацікавленні читача та приверненні його уваги, однак, в тексті часто використовуються стерті (звичні) метафори:

"Watch the man board up his doors and windows as the sun sets. Look at him sweat and panic as the night comes. The woods are dangerous

during the day, and lethal during the night. By day he looks for a way out. By night he seals himself in" [3].

Стерті метафори розглядаються як загальнономовні, такі, в яких уже втрачено свіжість та несподіваність асоціативного зв'язку.

Рецензія, у свою чергу, є аналізом та певною оцінкою твору, продукту чи події у форматі Інтернет- чи газетно-журнальної публіцистики та літературно-критичних праць [1, 62]. В межах цифрової дистрибуції тексти рецензії належать до двох груп: користувацькі рецензії та рецензії авторитетних видань або ігрових критиків.

Функціонал користувацьких рецензій не сприяє навмисному впливу на інших потенційних клієнтів цифрової дистрибуції, їх мета – надання критичної оцінки. "Авторитетні" рецензії слугують для створення певного емоційного фону. Незважаючи на такі значні відмінності в межах функціонування користувацьких та "авторитетних" рецензій, в даних текстах доволі активно використовуються оцінні та активно-образні метафори:

"Light and dark, terror and madness: stray too far from the gas-lamps of civilization and your crew will grow fearful and eventually lose their sanity" [4].

Оцінні та активно-образні метафори, на відміну від стертих, розгортаються у внутрішній сюжет, що не може сприйматися суцільно з точки зору раціоналізму.

Таким чином, метафора, незважаючи на складність доцільного використання, активно застосовується в анотації та рецензії в межах зазначеної дистрибуції. У даному випадку, відмінність полягає лише у видовій категоризації метафор (стерті, оцінні та активно-образні), що пояснюється загальним функціональним спрямуванням самих текстів.

1. Чуланова Г. В. Лінгво-прагматичні особливості тексту-регулятиву в рекламно-художньому дискурсі сучасної англійської мови : дис. канд. філ. наук : Спеціальність 1 / Чуланова Галина Валеріївна. – Донецьк, 2012. – 241 с.
2. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor / G. Lakoff // *Metaphor and Thought* / [ed. by A. Ortony]. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 202–251.
3. Darkwood [Electronic resource] // Steam Store. – Access mode : <http://store.steampowered.com/app/274520/Darkwood/>. – (07.12.2017).
4. Sunless Sea [Electronic resource] // Steam Store. – Access mode : http://store.steampowered.com/app/304650/SUNLESS_SEA/. – (07.12.2017).

СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНТАКТОПІДТРИМУЮЧИХ МЕТАКОМУНІКАТИВНИХ ОДИНИЦЬ

Яновська Ю. Д., студ. гр. ПР-41

Кац Ю. В., канд. філол. наук, доцент

Метакомунікативні сигнали соціативного призначення являють собою сигнали, які слугують цілям взаєморозуміння і солідаризації сторін, що спілкуються, отримання довіри співрозмовника.

Метакомунікативні сигнали когнітивного призначення пов'язані із змістовною стороною спілкування. Це сигнали, які впливають на розумову діяльність адресата повідомлення, призначені для активізації сприйняття і адекватного декодування адресатом повідомлення, яке передається, підвищення інтересу комунікації та створення її пізнавальної потреби. Вони можуть йти як від адресата, так і від адресанта, однаково зацікавлених у створенні сприятливих умов спілкування та психологічної готовності до спілкування. Вчені П. Вацлавік, Дж. Бівін, Д. Джексон досліджували прагматичний аспект теорії людської комунікації в контексті її поведінкових елементів.

Комунікативний процес є основою існування та дії метакомунікативних одиниць – реплік, які забезпечують узгоджувальну взаємодію партнерів у комунікативному процесу, а метакомунікація відповідно пов'язана із забезпеченням успішного спілкування на 3 фазах: встановлення, підтримання та розмикання мовленнєвого контакту [3, с. 118]. На цих фазах функціонують різні метакомунікативні одиниці. За науковими дослідженнями Г. Г. Почепцового, Т. Д. Чхетіані та Т. П. Третьякової – метакомунікативні одиниці трактуються як *«стереотипізовані мовленнєві одиниці, призначені для встановлення, підтримання та припинення комунікативної взаємодії»* [1, с. 83-90].

На думку дослідника Ф. С. Бацевича, комунікативна тактика – усвідомлена лінія поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, направлена на досягнення бажаного ефекту чи запобігання небажаного ефекту. Це мовні прийоми, котрі дозволяють досягти комунікативної мети. Вони виконують функцію способів здійснення стратегій мови – формують складові діалогу/полілогу, групуючи та чергуючи відтинки складових комунікативного акту розмови. [2, с.20].

Комунікативна тактика має динамічний характер, котрий забезпечує оперативне реагування, його основою є мовні навички комунікативної компетенції.

Активність слухача щодо підтримання мовленнєвого контакту за допомогою метакомунікативних сигналів, спрямованих на збереження ходу мовлення мовця, досягається за допомогою таких тактик спілкування як, виділених вченими П. Брауном та С. Левінсоном:

- 1) тактика встановлення зворотного зв'язку;
- 2) тактика вираження згоди;
- 3) тактика вираження зацікавленості та співучасті у бесіді;
- 4) тактика спонування мовця до пролонгування ходу розмови;
- 5) тактика повторів і перепитувань [4, с. 154].

Адресат, який посилає метакомунікативні сигнали соціативного призначення, набуває статус «активного слухача», що сприяє пролонгуванню мовленнєвого ходу мовця, в цілому впливаючи на його мовленнєві дії аж до зміни комунікативної ролі. Вибір стратегій і тактик обумовлюється типами мовних особистостей учасників спілкування, національно-культурною специфікою поведінки мовної особистості в типових загальнолюдських ситуаціях. Ф.С. Бацевич, у свою чергу, наголошує на тому, що стратегія і тактика залежать від комунікативної мети адресата [2, с. 37].

По відношенню до адресанта, метакомунікативні сигнали адресата по суті являються сигналами зворотного зв'язку у широкому сенсі цього терміну. Таким чином, урахування мети комунікативних сигналів адресата дозволяє адресантові не лише контролювати наявність контакту, а й корегувати свою мову, враховуючи побажання слухача, в цілому керувати комунікацією.

1. Гурочкина А. Г. Фатическая коммуникация // Текст как объект изучения и обучения: межвуз. сб. науч. тр. – Псков, 1999. – 397 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – Київ : Вид.центр “Академія”, 2004. – 334 с.
3. Косенко Ю. В. Структурно-семантичні і функціональні особливості мета комунікативного блоку прощання. – автореферат дисертації – Суми : Сумський державний університет, 2008. – 245 с.
4. Brown P. Politeness: Some universals in language usage / Brown P., Levinson S. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1987. – 376

СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ФІЛЬМІВ

Писаренко А. О., студ. гр. ЛН-51,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

За Фроловою Н.А. поява виразів «назва - ключ до розуміння творів», «назва - перший крок до інтерпретації» зумовлена в першу чергу специфікою семантики заголовків. В науковому просторі існує ціла низка різноманітних семантичних класифікацій номінативних елементів фільмів, одна з яких беззаперечно заслуговує особливої уваги – це систематизація Подимової Ю.М.. Згідно з нею за семантичними особливостями можна виділити три типи назв [2]:

- 1) власне інформативні;
- 2) інформативно-концептуальні;
- 3) інформативно-образні.

Власне інформативним назвам характерна експресивна нейтральність. Вони оперують загальною інформацією про сюжет і жанр кінострічки, такою як ім'я головного героя, час або місце подій:

- «Nanga Parbat» (2010);
- «Victoria» (2015);
- «Toni Erdman» (2016).

Інформативно-концептуальні номінації виражають авторську ідею (інтенцію), синтаксична варіативність таких назв необмежена. Досить часто можна зустріти заголовки, які складаються із питальних чи спонукальних речень, звернень, уточнень тощо, щоб за допомогою прямої інтеракції із реципієнтом максимально наблизитись до нього.

- «Don Quichote – Gib niemals ab!» – «Дон Кіхот – Ніколи не покладай рук!»

Останнім, але не менш цікавим для аналізу типом фільмонімів за семантичними особливостями є інформативно-образні номінації. Їх особливість полягає в широкому використанні троп і збереженні інтриги щодо жанру, сюжету та головної ідеї кінопродукта.

- «Rubinrot» (2013);
- «Elser – Er hätte die Welt verändert» (2015).

Окремим номінативним явищем виступають заголовки-символи, в яких можна простежити тісний семантико-змістовий зв'язок із концептом кінотвору. Богданова О.Ю. зазначає, що слово «символ» походить із грецької мови та означає «кидання, метання» [1].

Протягом часу його значення змінювалося і трансформувалося. Через полісемічність цього терміну люди можуть вбачати різні символи в одному тексті та розшифровувати їх по-різному.

Назви фільмів є складним структурно-семантичним цілим, тому для виділення їх лінгвістичних особливостей необхідно ознайомитись із структурним аспектом фільмонімів [3]:

- між структурою і семантикою нерідко простежується очевидний зв'язок;

- лаконічна синтаксична структура сприяє швидкості сприйняття назв;

- синтаксична структура обумовлює виразність і тим самим створює прагматичний ефект.

Дослідження структурно-композиційних особливостей номінативних одиниць фільмів здійснюється за допомогою лінгвістичного аналізу специфіки їх пунктуаційно-графічної організації, синтаксичної і граматичної побудови.

Характер пунктуаційно-графічної організації полягає у наявності чи відсутності знаків пунктуації у заголовках до фільмів, а також у присутності в них інших графічних знаків, що позначаються на письмі. За пунктуаційно-графічною побудовою розрізняють такі фільмоніми:

- з пунктуаційними знаками;
- без пунктуаційних знаків;
- з виділеним регістром літер;
- з іншими семіотичними елементами.

Аналіз синтаксичної побудови базується на традиційній класифікації заголовків, яка передбачає їх поділ на прості і складні синтаксичні конструкції [3].

До простих заголовків належать:

- 1) номінативні речення, які можуть виступати іменниками, числівниками, субстантивованими прикметниками тощо;
- 2) синтаксично єдині вирази;
- 3) конструкції зі зверненням.

Синтаксично складними номінаціями є:

- 1) складносурядні речення;
- 2) складнопідрядні речення;
- 3) номінації, що складаються з кількох коротких, лаконічних речень, зв'язаних один з одним за змістом та інтонацією.

Граматична організація заголовків базується на морфологічному ракурсі дослідження й зокрема на класифікації німецькомовних словосполучень, запропонованих К. Дюршейд [4]:

- 1) іменникові (номінальні, субстантивні);
- 2) дієслівні (вербальні);
- 3) прикметникові (ад'єктивні);
- 4) прийменникові (препозиціональні);
- 5) прислівникові (адвербіальні).

Отже, назва є складним структурно-семантичним феноменом, що охоплює такі аспекти, як рівень, вид інформативності, пунктуаційно-графічну організацію назв, граматичні та синтаксичні особливості їх побудови. Специфіка заголовків залежить насамперед від креативності продуцента та його авторського задуму.

1. Богданова О.Ю. Заглавие как семантико-композиционный элемент художественного текста: диссертация кандидата филологических наук: 10.02.04 / Богданова Оксана Юрьевна – Ярославль, 2009. – 149 с.
2. Подымова Ю.Н. Названия фильмов в структурно-семантическом и функционально-прагматических аспектах: диссертация кандидата филологических наук: 10.02.01 / Подымова Юлия Николаевна - Майкоп, 2006. – 205 с.
3. Фролова Н. А. Фильмонимы как особый тип имён собственных в современном русском языке / Н. А. Фролова. – Тамбовский государственный университет им. Г. Р. Державина, Институт русской филологии (доклад на XIV научной студенческой конференции по топонимике. 24.03.2010 г.) – 3 с.
4. Dürscheid C. Syntax : Grundlagen und Theorien / Christa Dürscheid. – Auflage. – Vandenhoeck & Ruprecht, 2007. – 260 S.

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Дзикович О. В.

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Чичиркоза А. Ю., *КПІ ім. Ігоря Сікорського*

Однією з особливостей більшості процесів та явищ у сучасному світі постає їхній невпинний розвиток. Мова як адаптивна система також зазнає змін, що відображуються на фонетичному, морфологічному, лексичному й синтаксичному рівнях. Оскільки

лексика є найбільш рухливим та гнучким пластом мови, який активно вбирає в себе нові поняття, слова, словосполучення й сталі вирази, вивчення особливостей її окремих складових, що стають джерелом поповнення словникового складу, постає актуальною проблемою сучасного мовознавства.

Загальновідомо, що діалекти є важливою частиною мови, оскільки вони збагачують мову та беруть участь у створенні та поширенні нових лексичних одиниць. Існує велика кількість діалектів, які поділяють на дві основні групи: територіальні й соціальні. До соціальних діалектів (соціолектів), зумовлених соціально-професійною диференціацією суспільства, відносять варіанти мови, які використовують для спілкування певні прошарки суспільства, соціальні групи, представники окремої субкультури: жаргон, сленг, аргі, просторіччя. Особливу увагу варто звернути на молодіжний сленг як на спосіб відображення мовних тенденцій та соціальних процесів.

Сленг визначають як 1) мову соціально чи професійно відособленої групи в протилежність літературній мові; 2) жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення [1].

Молодіжний сленг – сукупність мовних засобів експресивного характеру, які використовуються молоддю здебільшого під час неформального спілкування. До того ж, для інших вікових груп такі слова й вирази не є загальноживаними, можуть бути незрозумілими або неправильно розтлумаченими.

Найбільш характерними змінами граматики є скорочені форми дієслів: *gonna – going, to wanna – want to, ama – I'm, yep, ye – yes, dunno – don't know* тощо.

Варто зазначити, що велика кількість сленгових виразів широко використовується в англомовному середовищі й не викликає проблем з її розумінням, наприклад:

- *What's up?* – Привіт, як справи?
- *Check ya later!* – Бувай!
- *Cool* – 1) прохолодний, свіжий; 2) класний.

У багатьох випадках нові слова або значення існуючих слів з'являються у сферах, у яких активно задіяна молодь (родинні й дружні стосунки, навчальні заклади, розваги, творчість тощо). Молодіжна лексика відрізняється своєю жвавістю, гнучкістю й дотепністю [2]: *pal – приятель, fade – погані оцінки у школі, to cram –*

зубрити, *get-together* – зустріч, збори, *skull* – викладач в університеті й т.п.

Сленгові фразові дієслова як незамінна частина живого мовлення також набирають популярності: *screw up* – провалитися, помилитися; *budge up* – посунутися, *wrap something up* – завершити, виконати щось, *drive up the wall* – дратувати, *wind up* – жартувати, сміятися з когось та багато інших.

Цікавим є те, що молодіжний сленг у різних англomовних країнах може відрізнятися: для британців *pissed* [3] означає сильно сп'янілий, у американському варіанті – розлючений, *bloody* у звичному для американців значенні «кривавий» британці можуть використовувати у переносному значенні «безглуздий, дурнуватий».

Окремою частиною сленгу є скорочення та аббревіатури, за допомогою яких відбувається обмін текстовими повідомленнями та спілкування у соціальних мережах. Наприклад, фраза «давно не бачились» може виглядати як *LTNS (ltns)* – *Long Time No See*, «вже занадто пізно» – *it's2l8* (якщо вимовити назви цифр, отримаємо фразу *it is too late*).

Таким чином, можна зробити висновок про те, що молодіжний сленг англійської мови постійно розвивається, вбираючи нові поняття відповідно до нових тенденцій у мові та суспільстві. Оскільки мова, яку використовують для спілкування молоді люди, є невід'ємною складовою не тільки словникового складу, а й мовних процесів та культури загалом, вона активно вивчається лінгвістами, а також представниками ряду інших наук. Перспективними є подальші дослідження молодіжного сленгу як важливого соціолекту сучасної англійської мови, створення відповідних тлумачних, а також міжмовних словників, які стануть у нагоді не лише фахівцям, а й тим, хто зацікавлений у вивченні англійської мови та культури.

1. Академічний тлумачний словник: в 11 томах. Том 9. – 1978. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/slengh>
2. Шендерук Е.Б., Перминова В.А. Молодіжний сленг в англійській мові / Шендерук Е.Б., Перминова В.А. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rusnauka.com/3_SND_2010/Philologia/57994.doc.htm
2. Online Merriam-Webster Dictionary. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/pissed>

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОДЯКИ В АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Стасюк І. В., *викл. кафедри
ТТРАМ ФЛ НТУУ «КПІ» ім. І. Сікорського*

Упродовж останніх десятиліть вивчення прагматичних аспектів лінгвістичної науки здобуло неабиякої популярності. Зокрема, надзвичайно актуальною є тема вираження етикетних форм у різних мовах, оскільки у сучасному світі, в якому відносини між країнами досить крихкі, вкрай важливо уміти коректно і ввічливо виражатися у процесі міжкультурної комунікації.

Перш за все, для повного розуміння як вербальних, так і невербальних етикетних форм, слід розмежувати поняття мовного та мовленнєвого етикету. Мовний етикет – це сукупність словесних форм ввічливості, які побутують у певному колі людей, суспільстві чи країні [1, 34]. Мовленнєвий етикет, у свою чергу, являє собою застосування мовного етикету в тих чи інших комунікативних актах. Отже, різниця між цими двома термінами цілком очевидна, адже мовний етикет – набір засобів вираження, а мовленнєвий – це безпосередньо підбір та реалізація цих засобів у мовленні.

Втім, зважаючи на постійний інтерес до екстралінгвістичних факторів, досить часто при усному спілкуванні першочергова роль надається не безпосереднім мовним формулам, а невербальним проявам, які супроводжують ті чи інші слова. Тому поряд із мовним та мовленнєвим етикетом з'являється також таке поняття як спілкувальний етикет, який являє собою використання етикетних мовних і позамовних засобів спілкування. Таким чином, він поєднує в собі і лінгвоетикет (мовний і мовленнєвий), і невербальний комунікативний етикет [1, 35].

Англійський мовний і мовленнєвий етикет, на відміну від етикетних мовних норм України, має давні й авторитетні традиції, тому в представників цієї мовної культури будь-яке, навіть найменше, відхилення від мовного етикету вважається проявом невихованості або і взагалі навмисної грубості [2, 13].

Крім загальних правил та норм англійського етикету, які певною мірою перегукуються з етикетом інших країн, для англійців та американців важливу роль відіграють саме висловлювання подяки, які вони засвоюють та використовують автоматично, на рівні підсвідомості, що додає міжособистісному спілкуванню відчуття взаємоповаги та доброзичливості.

Якщо із вербальними засобами вираження подяки усе цілком зрозуміло, адже існує ряд усталених мовних кліше, з допомогою яких можна виразити вдячність, то з невербальними її проявами справа дещо складніша.

Дослідження засвідчують, що 70% того, що ми кажемо, передається невербально [3, 98], а отже, не звернувши належної уваги, можна багато чого упустити при міжмовній комунікації.

Так, дослідивши 120 монологів та діалогів творів Дж. Роулінг, Т. Пратчетта, Д. Стіл, Д. Макомбер, ми зясували, що на невербальному рівні подяка може бути виражена за допомогою таких засобів, як екстралінгвістичні, тактильно-кінестезичні та кінетичні.

До екстралінгвістичних засобів відносяться ті засоби, які утворюються без участі вербального спілкування. Наприклад:

*Alice **gratefully coughed** with her feeling privileged and this special intimacy.*

Очевидно, що сам по собі кашель не може слугувати виявом вдячності, однак поряд із словом *gratefully* він набуває емотичної сили, та стає більш експліцитним.

Екстралінгвістичними засобами вираження подяки також можуть слугувати зітхання та посмішка.

Тактильно-кінестезичні засоби невербальної комунікації – це такі засоби, що реалізують тактильний канал комунікації, вони більш очевидні, оскільки властиві і нашій мовленнєвій культурі. Сюди можна віднести потиск рук, обійми та дотики. Наприклад:

*Lisa caught her and **hugged gratefully**.*

Втім, при вживанні тактильно-кінестезичних засобів вираження подяки, немалу роль все одно відіграють семантичні маркери типу *gratefully*.

Найбільш чисельною групою є кінетичні невербальні засоби вираження подяки у англomовних художніх текстах. Подібні засоби ще називають «мовою тіла». Серед них:

- візуальний контакт

*Montgomery **looked up gratefully** at the sound of rattling cups.*

- кивання головою

*His eyes opened and he gave me a weak smile. I **nodded gratefully**.*

- поворот тіла

*'Don't worry! Let me!' Paula **turned gratefully**.*

- приймання їжі

*There was hot spiced wine to hearten the bride, who **drank it gratefully**.*

- постава тіла

Mary sat down at the chair gratefully.

- прийняття подарунків та грошей

She felt guilty accepting the money, but took it gratefully.

Як бачимо, якою групою невербальних засобів не було б представлено вираження вдячності, ключовим у кожному із зазначених вище випадків залишається прислівник *gratefully*, який і несе емотивне та експресивне значення комунікативного акту подяки у англомовних художніх творах.

1. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – Львів: В-во — Сполом, 2001. – 223 с.
2. Скалянчук О.С. Засоби реалізації ввічливості у сучасній англійській мові: Автореф. дис.каїд. філол. наук: 10.02.04 / Київськ. ун-т ім. Т.Г. Шевченка.-К.,- 1995.-21 с.
3. Бацевич Ф. Мовленнєві жанри в між культурній комунікації / Ф. Бацевич, Р.Помірко, А. Паславська. – Львів : ПАІС, 2010. – 280 с.

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Щигло О. І., *ст. науковий співробітник,
Науково-дослідний центр ракетних військ і артилерії, Суми*

Переклад текстів військової проблематики є одним із видів спеціального перекладу з чітко вираженою військовою комунікативною функцією. Особливість перекладу військових текстів полягає, першочергово, у їх термінологічності і максимально докладному викладення матеріалу при відносній відсутності образно-емоційних засобів вираження. В іншому потрактуванні військовий переклад визначається як вид спеціального перекладу оперативного призначення, об'єктом якого є військові матеріали. До власне військових матеріалів прийнято відносити науково-технічні матеріали та акти управління, пов'язані з життям і діяльністю військ і військових установ Збройних Сил. Військово-художня література, військова публіцистика та військово-політичні матеріали є військовими лише за своєю цілеспрямованістю і тематикою з характерними рисами, які

притаманні усім суспільно-політичним, публіцистичним і художнім текстам загалом.

Для якісного військового перекладу потрібні висококваліфіковані перекладачі. Як засвідчують публікації чинниками, що знижують якість професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах України є:

- низький рівень професійної спрямованості викладання соціально-гуманітарних дисциплін та іноземних мов;

- недосконалість освітніх програм, оскільки в них не завжди враховано потреби студентів-перекладачів щодо загальної освіти і професійної підготовки, їхні індивідуальні можливості, а також недостатня відповідність програм новим вимогам ринку перекладацьких послуг;

- відсутність необхідної матеріально-технічної бази (спеціально обладнаних кабінетів для синхронного перекладу, сучасного програмного забезпечення комп'ютерних класів і кабінетів для здійснення машинного перекладу, мережі Інтернет, супутникового телебачення тощо);

- застарілі методи і форми навчально-виховного процесу (інформаційний підхід, монологічний спосіб дидактичної взаємодії, недостатність пошукових і проблемних ситуацій професійної спрямованості), відсутність стимулювання пізнавального і професійного інтересу студентів-перекладачів;

- відсутність нових освітніх технологій та активних способів організації виробничої практики, зокрема в перекладацьких бюро та агенціях;

- відсутність необхідних умов для забезпечення академічної мобільності студентів-перекладачів;

- непогодженість системи освіти майбутніх перекладачів з потенційними роботодавцями та з ринком праці [2].

В час розвинутих інформаційних технологій і нових засобів масової інформації сучасний перекладач повинен не лише володіти рідною і іноземною мовами, теорією й технікою перекладу, але й уміти використовувати сучасні інформаційні системи як інструменти своєї діяльності, що уможливить оптимізацію виконання професійних завдань, а також задовольнить зростаючі потреби замовника перекладу.

Виходячи з вищесказаного, вважаємо за доцільне, звернути увагу на зарубіжний досвід інформаційно-технологічної підготовки майбутніх перекладачів. Так, в університеті прикладних наук Кельна

бакалаври-перекладачі у процесі вивчення різних дисциплін навчального плану шляхом засвоєння відповідних тем набувають теоретичних і практичних знань стосовно обробки мовних даних, корисних для їхнього професійного профелю, особливо в галузі управління термінологією і технології перекладу. А вже магістранти-перекладачі у цьому навчальному закладі вивчають цілу низку спеціальних дисциплін, спрямованих на формування умінь у руслі інформаційно-технологічної підготовки, а саме:

– «Технологія перекладу (теорія)» збагачує майбутнього перекладача знаннями основних понять, методів комп'ютерної лінгвістики й технології перекладу в контексті їх значення та застосування в системах комп'ютерного й автоматичного перекладу;

– «Технологія перекладу (засоби)» формує здатність працювати з технічними засобами комп'ютерного перекладу, дає базові знання стосовно оцінки цих інструментів.

– «Видавництво й електронні публікації» розглядаються: актуальні, важливі для практики робочі прийоми та комп'ютерні інструменти й методи у видавничій сфері, зокрема, у секторі електронних публікацій, які використовуються при створенні спеціалізованих документів;

– «Перекладацький проект з використанням інструментів перекладу» призначений для формування: здатності самостійно здійснювати перекладацькі проекти на основі інструментів перекладу; здатності перекладати з іноземної мови на німецьку й навпаки вступні фахові тексти з різних предметних сфер, а саме технічно/юридично/економічно зорієнтовані.

– «Менеджмент перекладацьких проектів» формує здатність виконувати замовлення на переклад;

– «Техніка перекладу фахових текстів з першої іноземної мови» формує вміння перекладати технічні, наукові та медичні тексти з першої іноземної мови на німецьку [1, с. 97– 99; 3].

Отже, військовий переклад є одним із видів спеціального перекладу, специфіка якого полягає, першочергово, у його термінологічності і максимально докладному викладення матеріалу. Оскільки «глобалізаційна комунікація не можлива без використання сучасних інформаційних систем, які стають незамінними у процесі перекладу й управління великими масивами термінології» [2, с. 94], під час підготовки фахівців професійно-спрямованого перекладу (у нашому випадку - військових перекладачів) у вітчизняних варто

звернути увагу на формування їхньої інформаційно-технологічної складової.

1. Амеліна С., Тарасенко Р. Особливості інформаційно-технологічної підготовки майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах Німеччини. – Вища школа. – № 8. – 2014. – С. 94–98
2. Бесєдіна Є.В. Концептуальна модель професійної підготовки конкурентоспроможних перекладачів в умовах диверсифікації вищої освіти [Електронний ресурс] / Є.В. Бесєдіна. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2009_3/files/ped_2009_03_07_Besedina.pdf
3. Fachhochschule Koeln ITMK. Modulhandbuch Bachelor “ Mehrsprachige Kommunikation“ [El. resourse]. – URL: http://www.f03.fh-koeln.de/imperia/md/content/pdfs/bamk/modulhandbuch_ba_mk_juli2013.pdf

ГІБРИДНІСТЬ ТИПІВ ТЕКСТІВ

Лохтенко В. П., *ст. гр. ЛН-71мп*
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Центральним поняттям у німецькій лінгвістиці тексту є поняття «тип тексту», що принципово відрізняється від традиційної класифікаційної одиниці для українського та російського мовознавства. Конкретний тип тексту з одного боку розглядається у його приналежності до типових, повторюваних комунікативних ситуацій, а з іншого боку, в центрі уваги знаходиться функціонування текстів у нетипових для нього комунікативних умовах, в яких виникає явище взаємодії між типами текстів, тобто явище не однорідності, а *гетерогенності (гібридності)* типів текстів, що займає граничне положення на стику комунікативних сфер. Вивчення гібридності(гетерогенності) дозволяє прослідкувати співвідношення між комунікативним призначенням тексту та можливою формою виконання цієї функції, а саме дослідити явище порушення канону задля вираження комунікативної інтенції. Проблематика дослідження взаємодії між різними типами текстів наразі розглядається лінгвістами дедалі активніше, проте досі бракує чітких і ґрунтовних досліджень. Проблемою гібридності займалися такі вчені, як В. Е. Чернявська, Є.Є. Анісімова, К.О. Філіпов, У. Фікс, Ч. Гривель, С. Хольтіус, Й. Кляйн та інші.

Гетерогенність на рівні текстотвірної моделі називається також *контамінацією, змішуванням, гібридизацією типів текстів*, і по суті, є діалогом між функцією (комунікативним призначенням) тексту і потенційно можливою формою для виконання цієї функції. Текстова неоднорідність, яка створюється за допомогою взаємодії різних типів текстів всередині одного текстового твору, поєднується дослідниками з так званими «гібридними текстами» [2; с. 248]. Наприклад, Є.Є. Анісімова розуміє під *гібридністю* тексту «його здатність поєднувати стилістично різні елементи, ознаки різних типів тексту» До гібридних текстів належать художні тексти, побудовані на прийомі стилізації та пародіювання, а також публіцистичні, наукові, навчальні тексти, що задіюють інші типи текстів у документальних та ілюстративних цілях. З точки зору функціонального підходу, текстова форма має повністю виходити із функції, проте насправді повний ізоморфізм формального та функціонально рівнів текстової організації відповідає, скоріше, ідеальним уявленням про людську комунікацію, ніж її практичним виявам. Набагато частіше вибір форми здійснюється суб'єктом не у повній відповідності функціонально детермінованим очікуванням адресата. Форма текстового твору може підтримати його основну інтенцію чи стати деструктивним фактором при її вираженні, для досягнення прагматичних цілей часто створюються тексти, що порушують канон [1; с. 78-83].

В аналізі текстової гетерогенності як взаємодії типів текстів найбільш структурованою здається точка зору німецької лінгвістки У. Фікс. Нею запропоновано відмежовувати явища монтажу, змішування і порушення типу тексту [3; с. 121].

Монтаж текстових типів за Фікс є поєднанням кількох текстових екземплярів, які належать до різних текстотвірних моделей, але виконують єдину функцію. *Змішування текстових типів* створює такий текстовий твір, який за своєю ілюкативною, змістовою та формальною організацією може бути віднесений не до одного, а до одночасно кількох зразків текстової будови. *Порушення текстового канону* застосовується у тих випадках, коли текстовий екземпляр разом з очевидними, типовими для відомої текстової моделі ознаками і властивостями має ще й інші, додаткові мовні характеристики, що не співвідносяться однозначно з яким-небудь іншим типом тексту. Ці можливі текстові відношення розглядаються як варіанти типологічної інтертекстуальності в системі взаємодії «текстовий екземпляр – текстовий прототип» [3; с. 122-128].

Отже, окремі типи текстів не можуть розглядатися як ізольовані один від одного об'єкти, а повинні досліджуватися у рамках взаємодії. Вивчення *гетерогенності (гібридності)* дозволяє прослідкувати співвідношення між комунікативним призначенням тексту та можливою формою виконання цієї функції, а саме дослідити явище порушення канону задля вираження комунікативної інтенції і відображає одну з провідних тенденцій сучасної лінгвістики тексту, тому потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) / Е. Е. Анисимова. – М.: Академия, 2003. – 128 с.
2. Филиппов К. А. Лингвистика текста: Курс лекций. / К. А. Филиппов. – СПб: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. – 336 с.
3. Fix U. Kanon und Auflösung des Kanons. Typologische Intertextualität. / U. Fix. – Tübingen: Niemeyer, 1997. – 198 S.

Науковий керівник – *к.філол.н., доц. Дзикович О. В.*

СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОНЦЕПТОМ ЛІЄВЕ/КОХАННЯ

Клочко О. І., *магістр,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

Одним із пріоритетних напрямків сучасних лінгвокогнітивних наукових розвідок стає вивчення взаємодії мови та емоційної сфери людини, що пояснюється важливою роллю емоцій у житті та діяльності людини.

Будучи невід'ємним компонентом духовної культури, концепт ЛІЄВЕ/КОХАННЯ за своєю універсальністю проявляє на різних рівнях мови певну специфіку вербалізації, зумовлену властивою мовцям суб'єктивністю інтерпретації навколишньої дійсності, що становить очевидний інтерес для лінгвістики. КОХАННЯ є одним із фундаментальних прагнень людини подолати свою окремість і самотність. Воно є родовою характеристикою особи як біологічного виду, оскільки змушує триматися разом членів людського роду, клану, родини, суспільства [1]. Виявлення специфіки мовної реалізації концепту ЛІЄВЕ/КОХАННЯ на фразеологічному рівні необхідне для

з'ясування характеру сприйняття й інтерпретації причинно-наслідкових зв'язків подій, що відбуваються у мовному колективі .

На основі аналізу змісту фразеологічних словників [2] та дослідження М. В. Гамзюка [3] було виділено семантичні групи ФО із концептом ЛЮБЕ/КОХАННЯ, які подано з урахуванням послідовності розвитку цього почуття, а саме: *Flirten und Zeit der Verliebtheit, Zuneigung, Sympathie* / флірт, закоханість, прихильність, симпатія; *intime Beziehungen* / інтимні стосунки; *Zeit der Liebe* / власне кохання; *Hochzeit und Ehe* / одруження; *Zusammenleben* / спільне сімейне життя: а) *positive Beziehungen* / позитивні стосунки, б) *negative Beziehungen* / негативні стосунки; *Untreue* / зрада; *Ende der Liebe* / розлука; *Verzeihung, Sühnung, Wiederfindung* / спокута.

У кожній семантичній групі ФО розташовані згідно основних компонентів вираження емотивності у ФО (емотивний тон, оцінка, тривалість, інтенсивність).

1) **Flirten und Zeit der Verliebtheit, Zuneigung, Sympathie / флірт, закоханість, прихильність, симпатія:** *j-n angeln, ein Auge auf j-m werfen* – розм. кинути поглядом; *auf j-n fliegen* – розм. зацікавитися; *j-n gut leiden können (abо mögen)* – добре ставитися до кого-н., симпатизувати кому-н.; *j-m schöne / verliebte Augen machen / mit den Augen messen / mit den Augendeckeln / Wimpern klappern / фам. mit den Augen klappern* – грати очима, пускати бісики, кокетувати, дивитися закоханими очима; *Ankratz haben / finden* – мати великий успіх (серед чоловіків); *hinter jedem Rock / jeder Schürze hersein / herlaufen* – розм. бігати за кожною спідницею; *ein Schürzenjäger sein* – бути бабієм; *j-m den Hof machen* – залицятися, упадати коло кого-н.; *Süßholz raspeln* – розм. знев. розсипатися в компліментах; *j-m goldene Berge versprechen* – розм. обіцяти золоті гори;

2) **intime Beziehungen / інтимні стосунки:** *j-m eine Briefmarkensammlung zeigen* – розм. написати любовне запрошення; *j-m einen aufdrücken* – розм. поцілувати, цмокнути;

3) **Zeit der Liebe / власне кохання:** *jeder Hans findet seine Grete* – присл. для кожного Гриця є своя птиця; *j-m den Kopf verdrehen* – розм. заморочити голову; *j-n ins/in sein Herz schließen* – розм. полонити серце; *hegen und pflegen* – пестити, дбайливо доглядати;

4) **Hochzeit und Ehe / одруження:** *den Anschluss verpassen; sitzen bleiben* – розм. засидітися у дівках; *mit j-m in wilder Ehe leben; in Sünde leben* – груб. жити у цивільному шлюбі; *um j-s. Hand anhalten* – розм. висок. пропонувати руку і серце;

5) Zusammenleben / спільне сімейне життя: *ein eigenes Nest bauen* – розм. звити гніздечко; *der Ernst des Lebens* – висок. сувора дійсність, життєві клопоти; *Heim und Herd (Haus und Herd; Herd und Hof; der häusliche або heimische Herd)*– розм. домашнє вогнище, домівка; *sich sesshaft machen* – розм. осісти, прижитися; *(mit j-m) unter einem Dach leben/wohnen/hausen* – розм. мешкати з ким-н. під одним дахом;

а) positive Beziehungen / позитивні стосунки: *sich mit j-m eins wissen / fühlen* – розм. почуватися захищеним; *die gleiche Wellenlänge haben; auf der gleichen / derselben Wellenlänge funken / liegen* – розм. жити душа в душу; *ein Herz und einen Seele sein* – розм. висок. бути одним цілим; *wie in Abrahams Schoß sitzen (або ruhen, schlafen)* – висок. жити, як у раю, як у бога за пазухою (бібл. досл. як у коні Авраамовім);

б) negative Beziehungen / негативні стосунки: *es ist / herrscht dicke Luft* – розм. фам. напружена атмосфера; *j-d ist kalt wie ein Fisch* – розм. хто-н. холодний як риба, нечутливий; *kalt (або kühl, gleichgültig) wie eine Hundeschнауze sein* – розм. холодний, бездушний, нечутливий; *ein kaltes Herz haben* – розм. мати холодне серце, бути безсердечним, бездушним; *j-m / j-n juckt das Fell* – розм. груб. спина палиці просить;

б) Untreue / зрада: *Ein gutes Gewissen ist ein sanftes Ruhekissen* – присл. хто чисте сумління має, той спокійно спати лягає; *ein reines / schlechtes Gewissen* – розм. мати чисте / нечисте сумління; *haben Butter auf dem / am Kopf haben* – розм. мати підмочену репутацію; *j-n satthaben/j-m satt sein/j-d bekommt es mit j-m, etw. satt* – розм. кому-н. набрид хто-н., набридло що-н.; *Verbotene Früchte schmecken am besten* – присл. чого не вільно, те й кортить; *Lügen haben kurze Beine* – присл. брехнею далеко не заїдеш; *j-m gehen die Augen auf* – розм. кому-н. відкрилися очі; *es ist Rauch / Qualm in der Küche / es raucht / qualmt in der Küche* – розм. фам. у домі розбрат, скандал;

7) Ende der Liebe / розлука: *j-m (або einer Sache D) den Rücken kehren (або bieten, wenden, zukehren, zuwenden, zeigen)* – розм. повертатися спиною до кого-н. (виявляти байдужість, зневагу); *j-n zum Teufel jagen; j-n auf den Mond wünschen* – розм. фам. послати кого-н. під три чорти; *geh mir aus den Augen!*– розм. геть з-перед очей! забирайся!; *j-m den Stuhl vor die Tür setzten* – розм. вигнати, виставити за двері кого-н.; *j-m. den Laufpass geben* – розм. прогнати кого-н., відмовитися від кого-н., звільнити кого-н., дати відставку кому-н.; *seine (sieben) Sachen packen (können)* – розм. спакувати речі, піти з дому;;

8) Verzeihung, Sühnung, Wiederfindung / спокута: *Alte Liebe rostet nicht* – присл. старої любові й іржа не їсть; *wie ausgewechselt sein* – розм. кого-н. наче підмінили; *vor j-m auf dem Bauch liegen (abo kriechen, rutschen)* (тж. *vor j-n auf den Bauch fallen*) – розм. фам. плазувати перед ким-н., підлабузнюватися до кого-н.; *j-m um den Bart gehen / streichen* – розм. фам. улещувати, умаслювати кого-н.; (*j-m Abbitte leisten / tun; um gut(es)/ schön(es) Wetter bitten* – висок. просити вибачення, репрошувати.

Узагальнено, що більшість проаналізованих сталих виразів є ідіомами. Однак, виявлено також: фразеологізми-пари.

1. Жигоренко І. Ю. Концепт КОХАННЯ в сучасному німецькомовному й українському художньому тексті: лінгвокогнітивні і функціональні особливості: автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.15. ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». Одеса, 2011. 20 с.

2. Гавриць В. І., Пророченко О. П. Німецько-український фразеологічний словник: у 2 т. К.: Рад. школа, 1981. Т.1. 416 с.; Т.2. 382 с.

3. Гамзюк М. В. Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць (на матеріалі німецької мови): монографія. К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. 256 с.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Калинюк Т. В.

PHRASEOLOGISCHE EINHEITEN MIT DEM WORT „DER WEG“ IM DEUTSCHUNTERRICHT IN DEN OBEREN KLASSEN DER ALLGEMEINBILDENDEN MITTELSCHULE

Gryzyna T. I.,

Wissenschaftliche Betreuerin: T. V. Bodnarchuk

Kandidat der pädagogischen Wissenschaften, Dozentin

Kamjanez-Podilsker nationale Iwan-Ohienko-Universität

Das Ziel des Fremdsprachenerwerbes in den oberen Klassen der allgemeinbildenden Schule ist die Entwicklung der kommunikativen Kompetenz der Schüler. Einer der wichtigsten Bestandteile der fremdsprachigen kommunikativen Kompetenz ist die soziokulturelle Kompetenz. In der Methodik des Fremdsprachenunterrichts ist dieses Thema auch sehr aktuell, weil ohne soziokulturelle Kenntnisse ist die

richtige Kommunikation unmöglich. Die Sprache eine Reflexion der Kultur, sie ist eine der Komponenten der Persönlichkeitsbildung des Menschen.

Sprache und Kultur sind untrennbar miteinander verbunden und sind auch der Hauptzweck des Fremdsprachenunterrichts in den oberen Klassen der Mittelschule.

Die soziokulturelle Kompetenz umfasst die Kenntnisse über das Land, ihre Kultur, Traditionen und nationalen Mentalität auch regionale geografische, kulturelle Informationen.

Der Weg ist eines der globalsten Raumkonzepte. Seine Forschung wurde in verschiedenen linguistischen und kulturellen Richtungen (Semiotik, Kognition, Lexikologie, Kulturwissenschaften, Religionswissenschaften) durchgeführt. Der Raum als makro-konzeptuelle Formation war für viele Sprachwissenschaftler von Interesse und wurde in verschiedenen Aspekten untersucht. So, V. Gak [1] forschte räumliche Nominierungen im strukturell-semantischen Aspekt, und die Semiotik des Weltraums war Forschungsthema solcher Wissenschaftler wie V. Toporov, V. Ivanov Y. Lotman, Y. Stepanow und anderer.

Der Zweck dieses Artikels besteht darin, die phraseologischen Einheiten zu analysieren, die das Wort „der Weg“ enthalten. Die Wissenschaftler behaupten, dass die Phraseologie „ein Spiegel ist, in dem die nationale Identität der linguokulturellen Gemeinschaft identifiziert wird“ [3, S. 9].

Es ist bekannt, dass das Wort „Weg“ verschiedene Bedeutungen in der deutschen Sprache haben kann: (1) Pfad oder Verkehrsweg; (2) Richtung; (3) Reise oder Wanderung; (4) Entfernung; (5) Art und Weise. Wir werden in diesem Artikel die phraseologischen Einheiten gemäß diesen Bedeutungsschattierungen betrachten.

Wie die Analyse der deutschen phraseologischen Einheiten zeigt, es gibt nicht so viele Phraseologismen zu der Bedeutung Pfad oder Verkehrsweg, weil gerade diese Bedeutung die Hauptbedeutung des Wortes „Weg“ ist. Aber die bekannteste Redewendung „Alle Wege führen nach Rom“ gibt es sowohl in der deutschen als auch in der ukrainischen Sprache.

Besonders viele Beispiele können wir zu der zweiten Bedeutung des Wortes „der Weg“ – Richtung anführen. Hier kann man die phraseologischen Einheiten mit der Bedeutung „jemandem oder sich selbst helfen, unterstützen“ oder „jemandem oder sich selbst stören“ absondern: auf der rechten (richtigen) Weg bringen (leiten); jemandem etwas mit auf den Weg geben; oder jemandem den Weg verlegen (versperren, vertreten); sich jemandem in den Weg stellen; vom rechten Weg(e) abbiegen

(abgehen, abgleiten, abkommen, abirren, abweichen). Es gibt auch Phraseologismen mit neutralen Bedeutung: auf Weg und Steg (überall), jemanden den Weg freigeben.

Zu der dritten Bedeutung gehören: sich auf den Weg machen, den Weg unter die Füße (zwischen die Beine nehmen) und die Einheiten mit der Bedeutung „sterben“: der letzte Weg, der Weg, den wir alle gehen müssen, den Weg alles Fleisches (Irdisches, Zeitlichen) gehen.

Eine relative Bedeutung der Entfernung hat die phraseologische Einheit: bis zu etwas ist noch weiter Weg.

Aber besonders viele phraseologische Einheiten gehören zu der fünften Gruppe Art und Weise: auf diesem (direkten, glatten, gütlichem, halben, kaltem, krummem, falschem, unrechtem, bestem) Weg sein; er ist nicht gut bei Wege; etwas in die Wege leiten; sich auf halbem Wege treffen; etwas in die Wege leiten; etwas ohne Weg und Steg machen. Die Phraseologismen haben sowohl positive, als auch negative Bedeutungen.

Die Arbeit an den phraseologischen Einheiten in der Deutschstunde kann man so darstellen: zuerst das Identifizieren der Phraseologismen. Dazu kann man folgende Aufgaben vorschlagen: was passt zusammen (die phraseologischen Einheiten und ihre Äquivalente in der Muttersprache oder Gegenüberstellung der wörtlichen und phraseologischen Bedeutungen); die Ergänzung der Phraseologismen mit gegebenen Wörtern oder diese Wörter können nicht gegeben werden. Aber die wichtigsten Aufgaben in der Oberschule sind die kommunikativen Aufgaben – Situationen, die die Bedeutung der phraseologischen Wendungen erklären können. Man kann diese Situationen zu einem Phraseologismus wählen oder umgekehrt die Phraseologismen und Situationen zuordnen. Man kann auch nur Phraseologismen nennen, zu denen die Schüler verschiedene Situationen oder selbständig ausdenken sollen.

Die Verwendung der phraseologischen Einheiten im Sprechen macht die Sprache ausdrucksvoller und reicher, deshalb ist es sehr wichtig, im Fremdsprachenunterricht dieses Thema zu berücksichtigen.

1. Гак В.Г. Языковые преобразования. - М.: Языки русской культуры, 1998. – 768 с.
2. Німецько-український фразеологічний словник / Упор. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко. – в 2-х т. – Т. 2. - К. : Радянська школа, 1981. – С. 305-308.
3. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. - М.: Языки русской культуры, 1996. – 288 с.

4. Ettinger Stefan Phraseme im Fremdsprachenunterricht. In: Burger, Harald/Dobrovolskij, Dmitrij/Norrick, Neal R. (eds.): *Phraseologie. Phraseology. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung. An International Handbook of Contemporary Research*. Berlin/New York, de Gruyter, 2007. – S. 893–908.

PHRASEOLOGISMEN MIT DEM WORT „HERZ“ IN DER MODERNEN DEUTSCHEN SPRACHE

Poliovyk L. A.,

Wissenschaftliche Betreuerin: T.V. Bodnarchuk

Kandidat der pädagogischen Wissenschaften, Dozentin

Kamjanez-Podilsker nationale Iwan-Ohienko-Universität

Phraseologische Einheiten, oder Redewendungen, wie sie oft genannt werden, können wahrscheinlich als der schönste und farbenreichste Teil des Wortschatzes einer Sprache charakterisiert werden. Ein Phraseologismus ist eine Wortverbindung. Erstens bestehen Phraseologismen aus mehr als einem Wort, zweitens sind die Wörter nicht für dieses eine Mal zusammengestellt, sondern es handelt sich um Kombinationen von Wörtern, die uns als Deutschsprechenden genau in dieser Kombination bekannt sind, ähnlich wie wir die deutschen Wörter als einzelne kennen. Ausdrücke mit diesen beiden Eigenschaften nennen wir Phraseologismen. Die wichtigsten Merkmale der Phraseologismen sind die Polylexikalität, die Festigkeit und die Idiomatizität.

Das Thema der Phraseologismen war interessant für viele Sprachwissenschaftler: C. Foldes, G. Greciano, M. Blanco, H. Schemann und andere. Ihre Arbeiten spielen sehr große Rolle in Fortführung der Phraseologie.

Gegenstand dieses Artikels ist eine spezifische Klasse der deutschen Phraseologismen, die Somatismen. Es handelt sich um Phraseologismen, die eine Körperorgan oder eine Körperflüssigkeit bezeichnen. Körperteilnomina zeigen im Deutschen eine hohe phraseologische Produktivität. Dieser Artikel verfolgt als Hauptziel, die Symbolbedeutungen des Sinnesorganes des Herzens anhand der Somatismen im Deutschen zu untersuchen.

Körperteile werden in vielen Sprachen mit bestimmten Sachverhalten, Tätigkeiten und Eigenschaften assoziiert, z.B. Hand mit Macht, Herz mit Liebe usw. In diesem Artikel geht es um die symbolischen Bedeutungen von Körperteilen, welche sich von Kulturgemeinschaft zu

Kulturgemeinschaft unterscheiden können. Die Bezeichnungen für Körperteile gehören zum ältesten Wortschatz jeder Sprache und die darauf basierten Metaphern sowie der Bezug zum menschlichen Körper spielen eine wichtige Rolle für die Konzeptualisierung der Welt. Deshalb sind Somatismen in jeder Sprache reichlich vertreten. A. D. Rajchstejn stellt fest, „dass die somatischen Phraseologismen 15-20% aller phraseologischen Einheiten des modernen Deutsch ausmachen.“ [4, 23]

Was Somatismen vertreten und ausdrücken, formuliert C. Foldes so: „Die somatischen Phraseologismen dienen gewöhnlich als Ausdruck von emotionalen, mentalen Eigenschaften und verschiedenen Handlungen des Menschen, widerspiegeln sein Verhältnis zur Umwelt und drücken die traditionelle Symbolik der Körpersprache sowie lokale oder allgemein verbreitete Traditionen und Aberglauben aus.“ [4, 24]

Genau aus diesen Gründen (die hohe Phraseaktivität von Somatismen und ihr universeller Charakter) wurde entschieden, Somatismen zum Gegenstand dieser forschenden Arbeit zu machen. Es ist bekannt, dass die Herz-Somatismen zu den zahlreichsten in der deutschen Sprache zählen. Laut einer Darstellung von G. Greciano zur Phraseologie des Herzens, besetzen Herz-Idiome den dritten Platz in der Rangliste der Somatismen der deutschen Sprache: „*Herz* nimmt unter den fünf aktivsten Komponenten von Somatismen im Deutschen, auch im Französischen – in beiden Sprachen Körperteile: *Hand, Kopf, Herz, Auge, Fuß* die Mittelstellung, den dritt stärksten Rang, ein.“ [2, 144]

Seit der Antike gilt das Herz als Sitz der Lebenskraft und der Seele. Im Herzen sitzen unterschiedliche Empfindungen und zwar alle gegensätzlichen Gefühle: Liebe und Hass, Freude und Trauer, Mut und Angst oder Panik, Glück und Unglück, Kummer und Erleichterung usw. Dieser Auffassung begegnet man auch bei Tabernaemontanus im 16. Jh.: „Im Herten ist auch der sitz aller Gemütlichen bewegungen / als frewd / leidt / trawren / forcht / sorg / kümmernuß/ hoffnung / lieb / haß / zorn / neid / mitleidē / erbarmung vn dergleichen“ [3]. Die menschliche Vorstellung betrachtet das Herz einerseits als Entstehungsplatz der Gefühle und Emotionen (*ein Wunsch/ein Gefühl ist in js. Herz geboren*), andererseits als einen Behälter, in den Gefühle rein fließen (*mein Herz hat sich mit Gift (Trauer) gefüllt*).

Das Herz vertritt den Sitz der Gefühle und Emotionen und es steht metaphorisch für die Seele: *j-m. blutet das Herz; j-m. geht das Herz auf; j-m. fliegen alle Herzen zu; die Herzen (der Frauen) brechen; j-m. sein Herz schenken; sein Herz an j-n. verlieren; es geht j-m. bis ins Herz; etw. greift ans Herz; sprechen wie es einem ums Herz ist; wissen, wie es j-m. ums*

Herz ist; sein Herz sprechen lassen; j-m. ans Herz gehen/greifen/rühren; nach j-s. Herzen sein; das Herz auf der Zunge tragen/haben;

In der metaphorischen Vorstellung setzt man das Herz in dem größten Teil der Somatismen mit positiven Gefühlen in Verbindung.

So steht das Herz: für Zuneigung: *sein Herz für j-n./etw. entdecken; j-m sein Herz erschließen; es ist ein Mensch so recht nach meinem Herzen; von Herzen gern; das Kind ist ihm ans Herz gewachsen; die Herzen flogen ihm zu;* für die Liebe: *j-m. sein Herz schenken; j-s Herz gewinnen; j-n im Herzen tragen; j-n ins Herz schließen; dem Zuge des Herzens folgen; das Herz von Liebe flattert;* für den Mut: *sich ein Herz fassen; nicht das Herz haben, etw. zu tun; mein Herz hat mich verlassen (im Sinne von: der Mut hat mich verlassen); j-m. Herz geben (im Sinne von: j-m. Mut machen); j-d. hat sein Herz verloren (im Sinne von: den Mut verlieren); jemand hat sein Herz Hase (d.h. jemand hat ein Hasenherz);* für Mitgefühl: *Herz haben; ein Herz für j-n. haben; kein Herz haben; die Worte gingen mir zu Herzen; von ganzem Herzen mit j-m fühlen; ein mitfühlendes Herz;* für den Charakter: *ein goldenes Herz haben; ein Herz von Eis; kein Herz haben; ich kann zu diesem Menschen kein Herz fassen; ein hartes Herz haben; ein warmes Herz haben;* für die Lebenseinstellung eines Menschen: *sich ein junges Herz bewahren; nur mit halbem Herzen bei der Arbeit sein; er brachte es nicht übers Herz, er konnte es nicht übers Herz gewinnen; das Herz auf dem rechten Fleck haben.*

Also kann man folgende Schlussfolgerungen machen: Es liegt auf der Hand den Somatismus Herz als Gegenstand der Untersuchung heranzuziehen, denn kein menschliches Organ ist starker mit Gefühlen verbunden als das Herz.

Das Herz hingegen befindet sich im Inneren des Körpers und hinsichtlich dessen, was es in Phraseologismen vertritt, ist seine Rolle eine passive im Vergleich zur aktiven Rolle von anderen Körpersteilen. Weiterhin kann man sagen, dass Emotionen im Herzen entstehen.

Список використаних джерел

1. Foldes C. Über die somatischen Phraseologismen der deutschen, russischen und ungarischen Sprache. Versuch einer konfrontativen Analyse: Germanistisches Jahrbuch DDR – UVR / Lektorat für Deutsche Sprache und Literatur beim Kultur- und Informationszentrum der DDR in Budapest. – Budapest, 1985. - S. 18-40
2. Geciano G. Zur Phraseologie des Herzens // Peter Durco. Phraseology and Paremiology. – Hg., 1998. – Europhras`97. – S. 144-150
3. Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens // Mitwirkung von Eduard Hoffmann-Krayer, Digitale Bibliothek. Berlin : Directmedia Publishing 2006.

4. Sonila Sadikaj Metaphorische Konzepte in somatischen Phraseologismen des Deutschen und Albanischen: Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Philosophischen Fakultät I der Julius-Maximilians-Universität. – Würzburg, 2009. – 330 S.

AUSDRUCKSMITTEL DES ZWEIFELS IN DER MODERNEN DEUTSCHEN SPRACHE

Kolzun S. J.,
Wissenschaftliche Betreuerin: T. V. Bodnarchuk
Kandidat der pädagogischen Wissenschaften, Dozentin
Kamjanez-Podilsker nationale Iwan-Ohienko-Universität

Die Modalität (lat. *modus* – Maß, Weise) ist eine funktional-semantiche Kategorie, die verschiedene Verhältnisarten der Aussage zur Realität und auch verschiedene Arten der subjektiven Qualifikation von dem, was vermittelt wird, ausdrückt. „Die Modalität gehört zu den Grundkategorien der Sprache und wird verschiedenweise in den Sprachen ausgedrückt. In den europäischen Sprachen umfasst sie den ganzen Stoff der Sprache“ [4, 303].

An diesem Problem haben viele Wissenschaftler gearbeitet. Dazu haben W. Winogradow, A. Lewandowski, W. Admoni, B. Conrad, C. Bußman, W. Dressler, E. Schendels, A. Bondarko, S. Balli, V. Panfilow sehr viel beigetragen.

Das Ziel dieses Artikels ist die Ausdrucksmittel des Zweifels als einer der Modalitätart in der deutschen Sprache zu untersuchen und ihre Rolle für die Kommunikation zu zeigen.

Die Mehrheit von Wissenschaftlern unterscheiden solche die Arten der Modalität: objektive und subjektive oder äußerliche und innere Modalität.

„Unter der *objektiven* (äußerlichen) Modalität, die die Mehrheit von Wissenschaftlern als notwendiges Merkmal des Satzes bestimmen, versteht sich das Verhältnisausdruck der Inhaltsaussage zur Realität, die unabhängig vom Sprechenden ist“ [2, 15].

Subjektive Modalität drückt „das Verhältnis des Sprechenden zu dem, worüber gesprochen wird, d.h. zum Aussageinhalt“ [2, 87].

Zweifel als eine Art des Verhältnisses des Sprechenden zum Aussageinhalt gehört zur subjektiven Modalität.

In der deutschen Sprache gibt es folgende Möglichkeiten zum Ausdruck des Zweifels: Substantive, Modalverben, Modalpartikeln, Modalwörter.

In der schöngeistigen Literatur können wir die Beispiele mit allen Substantiven „der Zweifel“ und anderen Synonymen zu diesem Wort finden:

Der Zweifel: „Der Zweifel nagte an ihrem Herzen. Er säte geübt, durch ein paar hingeworfene Worte, Misstrauen und Zweifel in seiner Belegschaft“ [A. Seghers, „Die Toten“].

Das Bedenken ist ein Synonym zum Wort „Zweifel“, drückt aber nicht so eine Unsicherheit in Wahrheitstreue, Richtigkeit, sondern eine gewisse Besorgtheit, Befürchtung, zum Beispiel: „Der Plan stößt auf manche Bedenken. Die Bedenken der Mutter waren nicht stichhaltig“ [L. Feuchtwanger „Die Füchse“].

Der Skrupel tritt auch als Zweifel auf und hat einen moralischen Grund (Zweifel in Gerechtigkeit, Anständigkeit der eigenen Handlungen), Gewissenbisse, zum Beispiel: „Harmsjörg wusste, dass die Skrupel des Bruders mehr als affektiertes Gerede waren...“ [L. Feuchtwanger, „Lautensack“].

Modalverben mit ihren Modi dienen als Hauptausdrucks Mittel der Modalität in der deutschen Sprache. So wie Modi drücken Modalverben die Unbestreitbarkeit, die Möglichkeit, die Wahrscheinlichkeit, den Wunsch, die Notwendigkeit, den Befehl, den Zweifel u.a.

„Er muß hier gewesen sein“. (Es ist schwer sich vorzustellen, dass er nicht hier war. Wahrscheinlich war er hier).

„Er mag hier gewesen sein“. (Wahrscheinlich (lassen wir zu), dass er hier war).

„Er durfte hier gewesen sein“. (Ich meine, dass er hier war; ich bin überzeugt, aber zwingt Ihnen meine Meinung nicht auf).

„Das Ausdrucksmittel des Zweifels mit Hilfe der Modalpartikeln ist das gebräuchlichste in der Umgangssprache“ [3, 203].

Die Emotionen und subjektives Verhältnis werden mit der Hilfe der lexikalischen Mittel und auch der besonderen Klasse der Wörter – der Modalpartikeln ausgedrückt.

Die Modalpartikeln drücken pragmatische Aussage aus. Die Modalpartikel „wohl“ zeigt im Fragesatz darauf, dass man die Aussage als Aufforderung verstehen soll.

"Ich fühle mich nicht wohl, wenn unrasiert, nicht wegen der Leute, sondern meinetwegen“.

„Wäre wohl besser“ stimmte Daniel zu.

Zu den Modalpartikeln, die den Zweifel ausdrücken, gehören auch „*eigentlich*“, „*denn*“, „*doch*“.

„Eigentlich mussten sie schon fertig sein“.

„Als ihn eine Dame aus dem Nebenhaus anspricht und fragt, ob er denn nicht auch mal an einer Busfahrt für Senioren teilnehmen wolle, meint er nur: Das würde ich ja gern, aber ich kann das doch nicht mehr in meinem Alter“.

„Das weiß ich doch nicht; ich habe ihn ja eben erst kennengelernt.“

Die Modalwörter dienen auch zum Ausdruck des Zweifels in der deutschen Sprache. Sie stellen im deutschen eine relativ geschlossene Klasse dar, die etwa 40 Wörter umfasst. Am häufigsten werden *vermutlich*, *vielleicht*, *wahrscheinlich*, *offensichtlich*, *sicher* gebraucht.

Er kommt *vermutlich*. Also, man vermutet (es ist vermutlich so), dass er kommt.

„Wahrscheinlich hat er sich verhöhrt. Vielleicht hat er „Liebe“ mit „Hiebe“ verwechselt“.

„Vielleicht können Sie von uns lernen, obwohl ich nicht wusste, was, aber wir können sicher von Ihnen lernen“.

Zu den lexikalischen Mitteln, die Bedeutung des Zweifels ausdrücken gehören auch **phraseologische Wendungen**, die dem Sprechenden eine Möglichkeit geben, seine Meinung auszudrücken. Sie haben auch verschiedene Schattierungen solcher Modalkategorie wie Zweifel.

Es durchaus für möglich ... – „Es ist aber natürlich durchaus möglich, dass der Dollar gegenüber dem Euro kurzfristig weiter nachgeben wird“.

Ich halte es für (durchaus) möglich... – „*Ich halte es für möglich*, verschiedene kreative Sprachen zu mischen, ohne dass dabei etwas Klebriges herauskommt“.

Jede Art der Modalität wird von den Sprachwissenschaftlern als eine semantische Invariante angesehen, die in verschiedenen modalen Bedeutungen und den ihnen entsprechenden Ausdrucksformen hängen vom Wahrscheinlichkeitsgrad der Aussage ab, der mit dem situativen Kontext und der momentanen subjektiven Einstellung des Sprechers sehr eng verbunden ist.

1. Buscha J. G. Modalverben / J. G. Buscha – Leipzig: Enzyklopädie, 1989. – 54 S.

2. Drushinina V. V. Modalität in der Rede / V. V. Drushinina – M.: Высшая школа, 1986. – 123 с.

3. Kummer M. M. Modalpartikeln / M. M. Kummer. – Bonn: Inter Nationes, 1990. – 336 S.

4. Зверева Е. А. Научная речь и модальность / Е. А. Зверева. – Л.: Наука, 1983. – 87-89 с.

КОМУНІКАТИВНО ОРІЄНТОВАНІ НАПРЯМИ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Калинюк Т. В., *кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри німецької мови
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

Важливим здобутком мовної освіти в Україні є уведення компетентнісного підходу до навчання, який спрямовано на формування ключових і предметних компетентностей, які виявляються у здатності застосовувати набуті знання, вміння, способи діяльності, певний досвід у навчальних і життєвих ситуаціях з метою розв'язання конкретних завдань чи проблем.

Встановлено, що комунікативна компетенція як предметна є складним інтегративним явищем, до складу якої входять мовна, мовленнєва, соціокультурна, діяльнісна з їхніми субкомпетентностями, зокрема і фразеологічною [1, с. 108].

Більшість педагогів-практиків як загальноосвітньої, так і вищої школи констатують низький рівень культури мовлення учнів / студентів, нечасте і помилкове використання фразеологічних зворотів у власних висловлюваннях, що вимагає проведення спеціальної роботи з удосконалення методики вивчення фразеології.

Можемо стверджувати, що використанням фразеологічного матеріалу на уроках іноземної мови передбачає не тільки вивчення теорії фразеології, формування вмінь тлумачити значення фразеологізмів, користуватися фразеологічним словником, а й самостійне застосування фразеологічного матеріалу в усному та письмовому мовленні відповідно до ситуації. Фразеологічні одиниці (ФО) справедливо вважають одним із невичерпних джерел посилення експресивності та поглиблення логізації викладу. Вони збагачують уявлення про навколишню дійсність, відчутно поповнюють словниковий склад мови.

Як стверджує П. Кюн, основними етапами словниково-фразеологічної роботи є: визначення (розпізнавання) ФО – пояснення значення – вживання у мовленні [2]. В. Козакова розрізняє ще й четвертий етап – закріплення значення ФО [3].

Враховуючи чотирикрокову модель навчання фразеології, вважаємо за доцільне виокремити такі специфічні комунікативно спрямовані напрями фразеологічної роботи:

– урахування системного характеру мови, опанування фразеологією у поєднанні зі стилістикою, історією мови, граматиною, що дозволить формувати відповідні субкомпетентності у взаємозв'язку;

– вивчення (ФО) у єдності змісту, форми і функцій на основі текстів різних типів і стилів мовлення, що сприятиме інтеграції мовленнєвої діяльності, тобто свідомому оволодінню мовою, доречному використанню у мовленні виучуваних явищ;

– використання інтерактивних технологій на всіх етапах вивчення фразеології;

– інтеграція різних видів діяльності (пізнавальної, ігрової, мовленнєвої, образотворчої, художньо-словесної), що дозволить формувати сталі уміння і навички використання ФО у нестандартних, змінених умовах;

– використання ситуативних завдань у процесі оволодіння фразеологічною теорією, формування мовних і мовленнєвих умінь, побудови власних висловлювань;

– показ функційного навантаження ФО різного структурного рівня, формування вміння доречно вживати ФО у мовленні;

– урахування поліфункціональності текстового матеріалу, який може використовуватися на всіх етапах проведення уроку в текстоінтерпретаційних і текстотворчих завданнях для розвитку умінь та навичок;

– формулювання мети будь-якого уроку за всіма програмовими змістовими лініями, що сприяє взаємопов'язаному формуванню всіх складників комунікативної компетентності, робить урок насиченим, цілеспрямованим, дієвим.

Отже, урахування основних напрямків роботи із фразеологічним матеріалом на уроках іноземної мови та використання комплексну фразеологічних вправ, складають основу дидактичної мети навчання фразеології, результатом якої є формування стійкого інтересу, вдосконалення культури спілкування.

1. Kühn, Peter *Phraseodidaktik. Entwicklungen, Probleme und Überlegungen für den Muttersprachenunterricht und den Unterricht DaF. Fremdsprachen Lehren und Lernen.* 1992, № 21. S. 169-189.

2. Kozakova V. Einige Bemerkungen zum phraseodidaktischen Konzept. *Phraseologismen und Sprichwörter in der modernen deutschen Sprache*. 2010. S. 41-50.
3. Лещенко Г. П. Компетентнісний підхід до вивчення фразеології у загальноосвітній школі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. Вип. 10. С. 108-112.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Боднарчук Т. В., *кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри німецької мови
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка*

У сучасних умовах розвитку вищої освіти особливо актуальним постає питання організації самостійної роботи студентів, оскільки вона сприяє формуванню пізнавальної активності студентів, залученню їх до творчої активності, що є необхідною передумовою підготовки молодшої людини як конкурентоспроможної на ринку праці.

Вивченням проблеми організації самостійної роботи студентів займаються низка вітчизняних та зарубіжних науковців – В. Антропов, М. Гарунов, М. Князян, В. Козаков, А. Конишева, О. Малихін, О. Молибог, С. Ніколаєва, П. Підкасистий та ін.

Метою даної статті є розглянути трактування поняття «самостійна робота студентів» у науковій літературі та окреслити особливості її організації з іноземної мови для студентів, які вивчають її як спеціальність.

Як показує аналіз наукової літератури, дослідники по різному трактують поняття «самостійна робота»: як самостійний пошук певної інформації для розв'язання навчальних або професійних завдань; як певний вид діяльності; як систему заходів, що спрямовані на виховання таких рис особистості як активність та самостійність. Низка науковців розглядають самостійну роботу як систему організації педагогічних умов, що забезпечують управління навчальною діяльністю студентів за відсутності викладача. Проте, найбільш повне, на нашу думку, визначення цього поняття знаходимо у дослідженнях В. Козакова, який розуміє самостійну роботу як специфічний вид навчання, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта, що вчиться, формування його вмінь, знань і навичок і

здійснюється це безпосередньо через зміст і методи всіх навчальних занять [2].

Услід за А. Конишевою вважаємо, що попередня підготовка студентів до самостійної роботи полягає у наступному: розвиток умінь раціонального виконання домашніх завдань і планування своєї навчальної діяльності; інструктування студентів про порядок виконання завдань для СРС; розвиток умінь оперативного самоконтролю за ходом підготовки до здійснення СРС, виявлення типових помилок і труднощів; заохочення, стимулювання студентів до успішного виконання самостійних завдань тощо [13, с. 144].

Важлива роль в організації самостійної роботи студентів відводиться викладачу, який повинен створити відповідні умови, які діють у процесі навчання та впливають на навчальну діяльність студентів та її результати. Викладач здійснює контроль за самостійною роботою студентів як безпосередньо (наприклад, на консультаціях), так і опосередковано (розробка методичних рекомендацій тощо).

З огляду на дидактичні цілі науковці виділяють чотири типи самостійної роботи студентів: формування умінь у студентів виділяти те, що закладено у змісті завдання (найчастіше це робота з підручником, конспектом лекції тощо); формування знань-копій і знань, що дозволяють вирішувати типові завдання (до таких завдань подається зазвичай пояснювальна записка з алгоритмом вирішення даного завдання); формування знань та умінь вирішувати нетипові завдання (аналіз незнайомих ситуацій та генерування нової інформації); формування передумов для творчої роботи [1].

Слід зазначити, що усі ці типи самостійної роботи студентів можуть бути запропоновані з іноземної мови для студентів, які вивчають її як спеціальність. Щодо першого типу, то це можуть бути завдання, які передбачені для студентів у робочому зошиті навчально-методичного комплексу, який використовується у процесі вивчення мови. Такими є для прикладу комплекси «Motive», «Sicher», «Themen aktuell» тощо для вивчення німецької мови, що використовуються у нашому виші. Завдання, які передбачені у робочих зошитах для студентів є повторенням та закріпленням навчального матеріалу, що опрацьовувався під час практичного заняття. Доцільно використовувати також завдання для вдосконалення мовних навичок студентів, тобто граматичних та лексичних, які відповідають другому типу вище названої класифікації самостійної роботи. Це будуть здебільшого некоммуникативні або умовно-коммуникативні вправи, які

спрямовані на формування лексичної та граматичної компетентності студентів, особливо в процесі вивчення другої іноземної мови з метою запобігання інтерференції першої іноземної мови. Щодо третього типу самостійної роботи студентів з іноземної мови, то доцільно використовувати комунікативні вправи, спрямовані на формування мовленнєвих навичок студентів, а саме – говоріння, читання, аудіювання та письма. Слід також зазначити, що встановити чітку межу між вправами третього та четвертого типу практично неможливо, оскільки в плані іноземної мови вирішення комунікативних завдань в нетипових ситуаціях і передбачає використання елементів творчості.

Досить поширеним видом самостійної роботи студентів в процесі вивчення іноземної мови як спеціальності є індивідуальне читання, яке спрямоване на формування у студентів усіх видів іншомовної комунікативної компетентності в комплексі.

Отже, організацію самостійної роботи з іноземної мови слід розглядати в комплексі як частину навчального процесу, оскільки проблема формування у студентів умінь вчитися самостійно сприяє формуванню готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, підвищенню мотивації навчання, розвитку їх пізнавальної активності.

1. Антропов В.А. Организация самостоятельной работы студентов / В.А. Антропов, Н.И. Шаталова. – Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. ун-т путей сообщения, 2000. – 76 с.
2. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение / В.А. Козаков. – К.: Высшая школа, 1990. – 248 с.
3. Конышева А. В. Организация самостоятельной работы учащихся по иностранному языку / А. В. Конышева. – СПб.: КАРО, Мн.: Издательство «Четыре четверти», 2005. – 208 с.

СЛЕНГ И РЕЧЕВАЯ КУЛЬТУРА СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Каширбекова А.,

*Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева
г. Астана, Казахстан*

Речевая культура современной молодежи – это пластичная речевая среда, быстро реагирующая на все, новое, что появляется в

обществе. Произошедшие кардинальные изменения нравственных ценностей в современном обществе, развитие рыночных отношений, влияние и распространение в повседневной жизни профессиональной речевой коммуникации, лексики молодежных субкультур, заимствование иностранных слов – все это обусловило состав речевой культуры молодежи и находят свое выражение в структуре общения. Одним из чрезвычайно интересных и очень динамичных пластов словарного состава русского языка является молодёжный студенческий сленг.

О.А. Анищенко рассматривает молодежный сленг как лексический пласт, изначально возникший в одном из социолектов (арго, жаргон), но перешедший в интержаргон и ставший популярным среди молодежи» [1, с. 1]. Сленг относится не только к языковому, но и социальному, поэтому сленговые слова часто называют социолектами. Д.В.Громов относит сленг к разновидностям социолекта, лексический состав которого отражает реалии того сообщества, который его использует в речи [2, с. 228]. По мнению большинства лингвистов, сленгизмы – это стилистически сниженные слова или, по крайней мере, находятся на уровень ниже нейтральной лексики. Д.В.Громов различает общемолодежный сленгисленг субкультур, что и является определяющим в распространенности и литературности или «секретности» сленга: общемолодежный сленг объясняется как новшества, «вышедшие в свет», а сленг субкультур – индикатор определенной референтной группы [2, с. 228]. Причем, сленг субкультуры может принадлежать только одной субкультуре либо использоваться несколькими субкультурами одновременно. В данной интерпретации сленг рассмотрен как антиинституциональные лексические инновации, противопоставляемые стандартному языку, языку школы, ВУЗа, других учреждений, с которыми сталкивается молодежь.

В молодежной среде сленг выполняет несколько основных функций: коммуникативную, опознавательную, номинативную, эмоционально-выразительную, мировоззренческую, оценочную, творческую. Студенческий сленг, являясь особой функциональной разновидностью русского языка, отражает весь спектр интересов личности студента, круг его контактов внутри вуза и за его пределами и выполняет первоначально коммуникативно-адаптационную функцию, вторично творческую.

При изучении речевой культуры молодого поколения важно и необходимо учитывать то, что этот процесс непосредственно связан

с демократизацией, неологизацией, экспрессизацией, жаргонизацией, американизацией, интернационализацией общества, в котором мы находимся. Большое внимание привлекают процессы заимствования и жаргонизации речи. Сегодня молодежь вместо слова *хакеры* говорят *яблоко*, но это означает вовсе не фрукт, а фирму, выпускающую компьютерную технику «Apple».

В сленге, по мнению исследователей, широко используются ономотопея (звукоподражание), словосложение, сокращение состава слова, превращение имен собственных в нарицательные, заимствования, аналогическое расширение значения, народная этимология, а также новообразования, окказионализмы, слова, заимствованные из жаргонов (студенческого, воровского и т.п.). К характерным особенностям сленга относят также широкое использование своеобразных «вспомогательных» глаголов (типа «сделать», «дать», «держать», «брать» и др.) для образования описательных выражений и фразеологизмов, которые явно предпочитают отдельным словам, хотя, с другой стороны, краткость и немногословность являются типичными чертами социально окрашенной речи. Многие сферы профессиональной деятельности нынешних молодых специалистов связаны с эффективной коммуникацией, с активным воздействием на человека. Успешное продвижение молодого специалиста в различных сферах не может быть реализовано без опоры на язык, являющийся средством гармонизации общения, одним из важных орудий самореализации личности. Речевой портрет - важная характеристика не только индивидуальных, но и профессиональных качеств личности.

Сегодня исследователей тревожат вопрос «Как же все-таки относиться к сленгу»? Считается, что разумное использование сленга объяснимо и допустимо при условии, что наряду со сленгом, молодой человек может без труда пользоваться общелитературным языком. Употребление сленга без меры – показатель ограниченности и низкого интеллектуального уровня говорящего. Молодёжь не обращает внимание на сленг – она им просто пользуется. Старшее поколение, конечно, относится к сленговым выражениям скептически и критически. Но ведь, в первую очередь, сленг – это желание некоторой свободы, своего социального, а значит, и языкового пространства.

Очевидно, что использование сленга в молодежной среде не может оказывать негативное влияние на формирующееся речевое сознание молодого поколения, поскольку каждый представитель

определенной социальной группы обладает различным уровнем интеллектуального развития, ценностными ориентирами и потребностями, и в зависимости от коммуникативной ситуации в состоянии лавировать языковыми средствами различных функциональных разновидностей русского языка.

1. Анищенко О.А. Генезис и функционирование молодежного социалекта в русском языке национального периода. – М.: ФЛИНТА: Наука, 2012. – 712 с.
2. Громов Д.В. Сленг молодежных субкультур: лексическая структура и особенности формирования // Русский язык в научном освещении. – М., 2009. – №1(17). – С. 228-240.

Научный руководитель – *д.ф.н., профессор Журавлева Е. А.*

ПАРЕМИЯ: ТРАДИЦИОННЫЕ И СОВРЕМЕННЫЕ ТРАКТОВКИ ЗНАЧЕНИЯ

Нурумбетова Е.,
*Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева
г. Астана, Казахстан*

Такие общеупотребительные речевые единицы как пословица, поговорка, крылатое выражение в настоящее время являются объектом внимания и изучения языкознания, лингвистики и паремиологии. Но для того чтобы понять, что подразумевает под собой паремия, необходимо обратиться к словарям. В современных русских словарях понятие «паремия» имеет два основных значения: религиозное и светское. В богословской литературе паремия трактуется как «отрывки из Священного Писания, которые читаются при конце вечере» [1, с. 586], в словаре В.И. Даля паремия указывается как «нравоучительное слово» или «места из Священного писания, читаемые на вечерии по входе» [2, с. 13], словарь М. Фасмера определяет ее в качестве «избранных мест для чтения из Ветхого завета» и указывает на происхождение от греческого *παροιμία* «притча, пословица» [3, с. 206]. Филологическая наука определяет паремии как родовое обозначение пословиц, поговорок: народный речевой жанр малой формы, характеризующийся устойчивостью, клишированностью [4, с. 37]. В данном определении не упоминается область использования паремий, но более глубоко освящается его

семантическая наполняемость (речевой жанр, являющийся народным, малой формы, который при этом характеризуется устойчивостью и клишированностью).

В английских словарях даются аналогичные значения. В одном из английских словарей даётся этимология слова паремия «Позднее латинское слово, из греческого паремия – пословица, поговорка, афоризм, случайное наблюдение» [5]. В словаре трудных слов паремия определяется как *proverb* (пословица, поговорка) [6].

Таким образом можно сделать вывод, что и в русской и в английской лингвистике толкование паремии основывается на греческом слове *paroimia* (притча, пословица, поговорка) и имеет аналогичное значение как устойчивая фразеологическая единица, не имеющая автора, используемая в дидактических целях.

Как показал анализ многих научных и словарных источников, изначально слово *paroimia* с греческого языка переводилось как притча, изречение, пословица, но в русскую реальность оно вошло лишь в значении отрывка из Библии, предназначенная для прочтения во время совершения обряда евхаристия, или причащение.

К сожалению, этимологическая составляющая данного понятия слабо освещена в словарных статьях, либо отсутствует полностью. В связи с чем, считается невозможным отследить употребление термина «паремия» на ранних этапах и причину проникновения его в русский язык в данном значении. Также считается невозможным выявить процесс возвращения к переводному прямому значению. В словаре А.Д. Михельсона помимо церковного значения указывается также и определение, согласно которому паремия является «Пословицей» [1, с. 586]

Так как данная дефиниция не отражает всей сущности этого понятия, нами было изучено определение данное в работе Савенковой Л.Б.: **Паремия** - устойчивое в языке и воспроизводимое в речи анонимное изречение, пригодное для употребления в дидактических целях [7, с. 145].

Здесь более подробно рассматриваются функции и цели использования паремий, а также не упоминается значение «пословица». Савенкова Л.Б. раскрывает понятие паремии как устойчивое выражение (т.е. не сужено до пословиц, поговорок и фразеологических единиц), которое воспроизводится в речи и не имеет конкретного автора, что значительно расширяет сферу использования паремий в речи, также отдельное внимание уделяется целям использования паремий.

Современные лингвисты включают в это понятие не только пословицы, поговорки, устойчивые выражения, но и приметы, прибаутки, скороговорки, загадки и даже пожелания. Представляет особый интерес именно часть дефиниции где описывается роль паремий в лингвокультурологическом аспекте, т.к. в них выражается опыт народа, его восприятия мира и понимание окружающей действительности.

Так как наша работа развивается в лингвокультурологическом аспекте, то данное определение подходит нам больше всего, и помимо всего вышеперечисленного включает в себя приобщение личности к культурному, народному, речевому богатству. Стоит обратить внимание на то, что во всех трех определениях отмечается устойчивость паремий, а в двух из них подчеркивается и такое качество как народность.

1. Михельсон А.Д. 30000 иностранных слов, вошедших в употребление в русский язык, с объяснением их корней. По словарям: Гейзе, Рейфа и др. - М., 1866. - 771 с.
2. Даль В.И. Толковый словарь живаго великорускаго языка. - часть 3. - М.: Типография Лазаревского института восточных языков, 1865. - 508 с.
3. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. В 4 т. Т.3 (Муза - Сят). - пер. и доп. О.Н. Трубачева. – 2-е изд., стер. - М.: Прогресс, 1987. - 832 с.
4. Лагута О.Н. Учебный словарь стилистических терминов. Практические задания. Часть 1. Учебно-методическое пособие / Отв. ред. Н.А. Лукьянова. - Новосибирск: Новосибирский госуниверситет, 1999. - 71 с.
5. Useful english dictionary, 2012 // *Электронный ресурс [Режим доступа]:* http://useful_english.enacademic.com/258231/paroemia (дата обращения: 30.03.2018).
6. Dictionary of difficult words, 2015 // *Электронный ресурс [Режим доступа]:* http://difficult_words.enacademic.com/10112/paroemia (дата обращения 30.03.2018).
7. Савенкова Л.Б. Русские паремии как функционирующая система. – Ростов н/Д, 2002. – 486 с.

Научный руководитель – *д.ф.н., профессор Журавлева Е. А.*

ПОЛИЭТНИЧНОЕ ОБЩЕСТВО – ОСНОВНОЙ ФАКТОР ВЗАИМОВЛИЯНИЯ ЭТНИЧЕСКИХ ЯЗЫКОВ

Попова А.,
*Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева
г. Астана, Казахстан*

Казахстан – полинациональное государство, которое стремится сохранить межэтническое согласие в обществе. В условиях демократизации общества правовое обеспечение функционирования языков достаточно актуальный вопрос для такого полиэтничного государства как Казахстан. Уже на протяжении многих лет одним из важнейших приоритетов страны является формирование единой культурной общности этносов, издавна проживающих на её территории. В основу государственного строительства Республики Казахстан положен принцип формирования культурной идентичности на базе казахстанского гражданства, направленный на укрепление духовной и культурной общности казахстанцев, развитие языков национальных групп и поддержание межнационального согласия в стране. В реализации национальной политики Казахстан, помимо развития государственного языка, особое место отводит выражению интересов этнических групп и решению вопросов сохранения и развития своей самобытности, языка, культуры и образования [1].

Русский историк, географ и мыслитель Л.Н. Гумилев в книге «Конец и вновь начало» отмечает следующее: «этническое многообразие легко объяснить адаптацией групп людей в разных ландшафтах: в разных климатических условиях географической среды образуются разные этносы и разные культурные традиции» [2, с. 16]. Однако этнолингвистический колорит Казахстана был обусловлен не только благоприятными климатическими и земельными условиями проживания для большинства наций и народностей, этому способствовали исторические, геополитические и социально-культурные факторы. История страны связана и с трагическими страницами жизни народов, депортированных в разные периоды времени в Казахстан. Так, в результате переселенческой политики царской России, направленной на вывоз части населения из Центральной России и Украины, на территории Казахстана в XIX веке появились первые украинские поселенцы; под предлогом обеспечения безопасности государственной границы с Дальнего Востока в Казахстан стали выселять корейцев; в связи с угрозой мировой войны насильственному переселению были подвергнуты многие польские

семьи, ввиду своей неблагонадежности; осень. 1941 года 420 тысяч немцев, проживающих в Поволжье, согласно Указу Президиума Верховного Совета СССР было вывезено на территорию Казахстана. Во время войны из разных уголков Советского Союза подверглись насильственному переселению и представители других национальностей: греки, карачаевцы, чеченцы и ингуши, балкары, калмыки, турки и курды [3].

В результате многочисленных переселений и миграционных процессов к сегодняшнему дню на территории Казахстана сложилась ситуация, когда вместе с казахами мирно живут представители 130 этносов и 40 конфессий. Своевременное осознание того, что гарантией успешного социально-экономического и общественно-политического развития страны является согласие между этносами, стало толчком для создания равных возможностей и достойных условий жизни для всех граждан Казахстана, независимо от их расового, этнического и культурного различия.

Как государство, стоящее на пути демократического развития, Казахстан исходит из права каждого этноса поддерживать традиции и обычаи своего народа, изучать родной язык. Ведь именно язык издавна рассматривается как один из важнейших компонентов этнической идентичности. А.И. Донцов, Т.Г. Стефаненко и Ж.Т. Уталиева, рассматривая язык как один из важнейших факторов этнической идентичности, ссылаются на слова М. Лацаруса и Г. Штейнталь, одними из первых создавших «психологию народов» и утверждавших, что язык есть «первое проявление» народного духа. Также, изучение языка как фактора этнической идентичности содержится в работах В.Вундта и А.А. Потебни, которые провели глубокий анализ взаимосвязи языка и психологического склада народа [4]. Функциональной ролью языка является не столько использование языка всеми членами группы, сколько в формировании чувства родственности с группой. Н.В. Уфимцева, исследуя этнический язык в системе культурной и языковой полифонии, заключает, что язык выступает универсальным средством связи человека с культурой. Ученый подчеркивает необходимость в свободном изучении и владении родного языка. Ведь язык другой культуры способен дать лишь знания, а за словом родного языка открывается множество знаний и умений с культурным предметом; «слово родного языка несет в себе потенциальную энергию живого действия, а слово чужого языка такой потенциальной энергией не обладает» [5]. Н.В. Уфимцева заключает, что, в первую очередь, судьба любого этнического языка

зависит от усилий по сохранению самой культуры, от знаний её основ, которые передаются из поколения в поколение.

Исторические контакты между народами, взаимообогащение материальной и духовной культурой между ними отражают процесс взаимодействия языков, ведь взаимообогащение и взаимовлияние языков невозможно само по себе. Культурное влияние одного народа на другой, исторические связи между ними отражают заимствованные слова. Например, на сегодняшний день в русском языке примерно насчитываются сотни слов, заимствованных из тюркских языков (казна, тамга/таможня, кинжал, атаман, сундук, алмаз и др.), еще большее их количество можно наблюдать в русском языке в Казахстане.

Усиленные языковые контакты в разные эпохи приводят к взаимообогащению языков, т.е. усвоенные различные лексические элементы усиливают стилистические возможности языка. При этом процессе обогащаются все контактирующие языки. Процессы взаимодействия и взаимообогащения языков имеют особую закономерность. Так, усвоение иноязычных слов происходит через устную речь, но утверждается в основном через литературный язык.

Важными процессами, влияющими на взаимодействие и взаимообогащение языков, являются заимствования, субстрат, суперстрат и адстрат. «Заимствование – процесс перехода элементов одного языка в другой в результате языковых контактов» [6, с. 158]. «Субстрат – совокупность черт языковой системы, не выводимых из внутренних законов развития данного языка и восходящих к языку, распространенному ранее на данной лингвогеографической территории» [6, с. 497]. Как и субстрат, суперстрат проявляется прежде всего на уровне фонетики и грамматики, в меньшей степени – в лексике. «Адстрат – совокупность черт языковой системы, объясняемых как результат влияния одного языка на другой в условиях длительного сосуществования и контактов народов, говорящих на этих языках» [6, с. 19]. В отличие от субстрата и суперстрата, при адстрате не происходит растворения одного языка в другом и этнической ассимиляции.

Все это позволяет говорить о том, что язык находится в постоянном развитии, в зависимости от условий своего существования моделируя то одну, то другую форму.

В Казахстане происходит постоянное и интенсивное взаимодействие представителей различных этнических групп, прежде всего, это обмен культурными ценностями. В результате таких

контактів язык більшості стає засобом спілкування для всіх, то єсть языком міжетнічного спілкування. Даний язык функціонує і розвивається в результаті колективного застосування і творчості представниками різних етнічних груп. Важно відзначити, що і в цих динамічних умовах національне зберігається і розвивається, однак в ньому формуються адаптаційні можливості до нових умов існування.

1. Айтхожин К.К. Проблеми правового забезпечення функціонування мов в Республіці Казахстан в умовах демократизації суспільства // Язык як фактор консолідації казахстанського суспільства: Матеріали круглого столу. – Алматы: МКИОС РК, 2002. – С. 28-32.
2. Гумилев Л.Н. Кінець і знову початок: Популярні лекції по народознавству / Лев Гумилев. – М.: АСТ: Астрель, 2010. – 432 с.
3. Історія. Трагічні сторінки народів, депортованих в Казахстан // Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://www.tarih-begalinka.kz/ru/timetravel/page3337/> (дата звернення: 18.12.2017).
4. Донцов А.І., Стефаненко Т.Г., Уталиєва Ж.Т. Язык як фактор етнічної ідентичності // Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://www.voppsy.ru/issues/1997/974/974075.htm> (дата звернення: 21.12.2017)
5. Уфимцева Н.В. Етнічний язык в умовах культурної і мовної поліфонії // Етнічний язык в умовах культурної і мовної поліфонії. – М.: Ін-т мовознавства РАН, 2012. – С. 129-132.
6. Лінгвістичний енциклопедичний словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. Енциклопедія, 1990. – 685 с.

Научний керівник – *д.ф.н., професор Журавлева Е. А.*

ПРЕРОМАНТИЧНІ НАСТРОЇ ТА МОТИВИ У ТВОРАХ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТІВ

Тесличко Б. М., *студентка*

Інституту іноземних мов ДДПУ імені Івана Франка

Романтизм – потужна мистецька течія, що свого часу проявилася у різних сферах духовної культури, в тому числі й у літературній творчості майже всіх країн. У первинній формі вона виникла в англійській та німецькій словесності, де й розвинулася найповніше. У другій половині XVIII ст. романтизм почав

формуватися у Великобританії. Йому передували тривалий та яскравий етап преромантизму (“Пісні Оссіана” Дж. Макферсона, “Пам’ятки давньої англійської поезії” Т. Персі, поезія Т. Чаттертона, готичні романи Г. Волпола, А. Редкліф, Ч. Метьюріна тощо). Здобутки англійського романтизму стали художніми надбаннями загальноєвропейського значення. Передусім це стосується творчості англійських романтиків Джорджа Байрона і Вальтера Скотта. Однак у тогочасній Англії термін “романтизм” на означення літературної школи ще не побутував.

Літератури інших європейських народів зазнавали помітного впливу англійського романтизму. Скажімо, в українській культурі масштабно розвинулися течії народно-фольклорна й історична, тоді як байронічна виявилася тільки в окремих рисах, запозичених здебільшого через російське, польське та німецьке літературне посередництво. Водночас, попри типологічну єдність явищ романтизму, у кожному його різновиді виявляється етнокультурна специфіка. Адже кожна романтична література того чи іншого народу має як загальні, концептуальні, так і своєрідні риси, зумовлені суспільно-політичними, культурно-історичними та особистісними чинниками. Інакше кажучи, романтизм, з одного боку, активізував зв’язки між літературами різних країн, а з другого – увиразнював самобутність кожної національної словесності. Незважаючи на те, що в українській філологічній науці є певні надбання у царині порівняльно-типологічного дослідження англійської та української романтичної поезії (В. Щурат, Д. Чижевський, К. Шемкович, Г. Нудьга, Д. Наливайко та ін.), цілий комплекс відповідних зв’язків і співвідношень на сьогодні вивчений ще недостатньо.

Розуміння преромантизму як початкового етапу романтизму дало підстави літературознавцям дещо переглянути дату зародження романтизму. Одні вчені датували його 1750-1848 рр., інші вважали, що романтичні елементи та тенденції виявилися значно раніше. Власне, преромантичні настрої і мотиви виразно прозвучали вже в англійській сентиментальній поезії 30-40-х років XVIII ст. (Д. Томсон, Е. Юнг, У. Коллінз), що дозволило умовно ототожнювати преромантизм із сентименталізмом. Загалом теоретики стверджують, що преромантичні пошуки зародилися у Шотландії - країні з давніми культурними традиціями. Згодом вони стали популярними в Англії, а звідти поширилися в усі європейські країни.

З усього творчого доробку англійського преромантизму насамперед слід виокремити збірнику давньої поезії Томаса Персі

(“Пам’ятки давньої англійської поезії”), поетичну містифікацію Джеймса Макферсона (“Пісні Оссіана”), готичні романи Г. Уолпола (“Замок Отранто”), А. Редкліф (“Удольфські таємниці”), М. Льюїса (“Чернець”), вірші Томаса Чаттертона, стилізовані під зразки середньовічного письменства та фольклор, “рунічні оди” Т. Грея. Ці твори заклали жанрові основи преромантичної літератури й позначилися на подальшому розвитку усього європейського літературного процесу.

В Україні преромантизм функціонував у перші десятиліття XIX ст., хронологічно паралельно співіснуючи з іншими стильовими течіями (просвітницьким реалізмом, сентименталізмом). Окремі риси преромантичної поезики спостерігаються у творчості І. Котляревського (саме в такому ключі окреслено портрет Енея в останній частині “Енеїди”). Широкий контекст українського преромантизму творять поетичні твори П. Гулака-Артемовського, К. Думитрашка, С. Писаревського. У них проявилися не тільки виразні національні ознаки, а й цілий ряд тенденцій, які споріднюють їх із творами англійського преромантизму (інтерес до давньої поезії, її переосмислення, звернення до містифікації та стилізації тощо).

Важливу роль у пробудженні інтересу до давньої поезії відіграли “Reliques of ancient English poetry” Томаса Персі та “Опыт собрания старинных малороссийских песней” Миколи Цертелєва. Тритомник Т. Персі – це зібрання текстів народної та літературної англійської поезії (давніх балад, пісень, зразків ліричних жанрів із часів правління королеви Єлизавети та ін.). До видання автор включив також три власні статті (“Про давніх менестрелів Англії”, “Про походження англійського театру”, “Про давні поетичні романи”).

Український збірник М. Цертелєва складається з трьох частин. У першій (“Роздуми про давні малоросійські пісні”) здійснено аналіз змісту та поезики вміщених творів, вказано на їхні джерела, у другій (“Попередні зауваження”) висловлено ряд мовознавчих рекомендацій та вказівок для читачів. У третій частині (“Давні малоросійські пісні”) подано десять зразків української фольклорної поезії з примітками укладача. Супровідні статті-передмови, принципи укладання фольклорних текстів, коментарі засвідчують структурну спорідненість названих преромантичних збірок Т. Персі та М. Цертелєва, хоч незаперечними є також виразні відмінності між ними. Так, у своїх “Пам’ятках...” Т. Персі видрукував цілу низку історичних, соціально-побутових, фантастичних балад і пісень, які демонструють багатство давньоанглійської фольклорної поезії. Натомість збірник М.

Цертелева мав на меті не тільки ознайомити читачів з народною лірикою Малоросії, але й підтвердити, що “наріччя малоросійське... не менше за інші мови придатне для поезії”.

Сюжети англійських історичних балад розповідають головним чином про жорстокі війни між англійцями та шотландцями, деякі із них супроводяться документальними відомостями. Наприклад, жахливі події балади “Edom O’Gordon” справді відбулися восени 1571 року. Для порівняння вкажемо, що українські народні думи оповідають про боротьбу з турецько-татарськими нападниками XV–поч. XVII ст., про народно-визвольну війну українського народу 1648–1654 років, і про події, які відбулися після неї. Звичайно, розробляючи теми та сюжети з реального життя, невідомі творці балад, дум, історичних пісень вносили в них і авторські елементи. Тому нерідко історичні факти зазнавали переінакшування, домислювання. Передусім це стосується змалювання образів пісенних персонажів. Ними виступають не лише конкретні історичні особи, а й вигадані. У збірнику Т. Персі мають реальних прототипів Дугласи (“The Douglas Tragedy”), Едом О’Гордон (“Edom O’Gordon”), про що свідчать примітки укладача. Однак достовірно встановити біографії більшості баладних героїв ученим так і не вдалося. Згоди про те, що королева Елеонора (“Queen Eleanor’s Confession”) – це дружина Генріха II Англійського, Елеонора Аквітанська, не підтвердилися. Показово, що й сам Персі сумнівався в цьому, зазначаючи, що коли б це справді було так, то сюжет балади мав би бути цілковито вигаданим. Історично не засвідчено й існування особи на ім’я Патрік Спенс (“Sir Patrick Spens”). “Більш того, – зазначено в коментарях до російського видання англійських та шотландських народних балад, – прізвище “Спенс” не належить до давнього шотландського родоводу і вперше зустрічається тільки у документах XIVст.” [1, 466].

Аналогічну плутанину спостерігаємо і в “Опыте собрания стринних малоросийских песен”. Попри значну кількість персонажів із достовірними історичними іменами (як-от Б. Хмельницький, І. Мазепа) прототипи деяких героїв так і залишилися невстановленими.

Порівнювані твори англійського та українського романтизму зближуються також тематично. У баладі “Gil Morrice” та думі “Від’їзд козака з батьківщини” активно розробляється тема материнської любові. Ці твори – глибоко психологічні та емоційно виразні, адже мотив хвилювання матері за долю дітей показовий для кожної національної літератури на всіх етапах її розвитку.

Цікавим є той факт, що в англійських баладах, не лише любовних, а й історичних, рушієм усіх подій є кохання. Однак у жодній пісні тема кохання не відокремлена від теми смерті, що свідчить про крайнє напруження пристрастей. Скажімо, егоїстична любов королеви призводить до загибелі юного красеня (“Young Waters”); сер Олдінгар, не домігшись взаємності королеви, прагне її знищити (“Sir Aldingar”); через хворобливу пристрасть О’Гордона гинуть жителі замку (“Edom O’Gordon”).

Тема смерті є також невід’ємною частиною змістового плану багатьох англійських балад та українських дум. У цьому випадку персонажі вкрай рідко помирають природною смертю (Богдан Хмельницький, королева Елеонора). Частіше вони гинуть або від руки ворога (“Edom O’Gordon”, “Про смерть Івана Коновченка...”), або через ворожнечу, жадібність, ревності тощо (“Fair Margaret and Sweet William”, “Про втечу трьох братів з Азова”), але ніколи не накладають на себе руки. Останнє, очевидно, є результатом дотримання канонів християнської моралі.

Дослідження типологічних відповідностей передбачає також виявлення співвідносних мотивів, образів, засобів окреслення ліричного суб’єкта і т. ін. Показовим із цього погляду є зіставлення англійської балади “The Douglas Tragedy” та української думи “Про втечу трьох братів з Азова”. Одним із найяскравіших їх типологічних збігів є мотив утечі. У першому випадку це втеча закоханих від сім’ї нареченої, у другому – втеча трьох братів із полону. Розв’язка обох пісень однаково трагічна: гинуть усі герої. Відповідно до фольклорної традиції, у баладі на могилах закоханих, виростають чудові квіти, що є символами невмирущої любові: *Out o the lady’s grave grew a bonny red rose, / And out o the knight’s a briar.*

Близькими за ідейним навантаженням є образи бурі на морі і корабля в англійській баладі “Sir Patric Spens” та в українській думі “Про Олексія Поповича чи про бурю, пережиту козаками на морі”. Корабель Патріка Спенса зазнає аварії тому, що капітан не звернув уваги на прикмети, які віщували негоду: *I saw the new moon late yestreen, / Wi the auld moon in her arm; / And if we gang to sea, master, / I fear we’ll come to harm.* Натомість в українській пісні команду корабля рятує лише щиросердне каяття Поповича. Однак в обох випадках розбурхана стихія змальована як справедлива кара: в англійській баладі це розплата за легковажність, в українській думі – за недотримання норм християнської моралі.

У формі діалогу відтворено події у піснях “Edward” та “Від’їзд козака з батьківщини”. У баладі – це розмова між матір’ю та сином, який убив свого батька: *And whatten penance wul ye drie, for that, / Edward, Edward? / And whatten penance wul ye drie, for that? / My deir son, now tell me O. / Ile set my feit in yonder boat, / Mither, mither, / Ile set my feit in yonder boat, / And Ile fare ovir the sea O.* Українська дума розгортається у формі полілогу між козаком (він знає, як тяжко буде йому на чужині), його матір’ю (якій важко відпускати рідного сина у далекі краї) та сестрами (вони благають брата швидше повернутися). Завдяки реплікам, які відображають стан крайнього емоційного напруження, ліро-епічна оповідь обох зіставлених творів є психологічно насиченою, експресивно виразною.

Звичайно, “типологічні студії передбачають виявлення не лише схожості, а й розбіжності літературних явищ” [2, 216]. Передусім відмінності помітні на рівні віршотворення. Так, за незначними винятками, англійські балади мають строфічну будову. Однак форма строфи та розмір не закріплені й можуть змінюватися. Епічні, ліричні, драматичні елементи наявні й у думах. З іншого боку, наспівування балад та виконання дум мелодійною декламацією (рецитацією) зумовило специфіку їх ритмомелодики.

Для художньо-образної організації як англійських балад, так і українських дум у збірниках Т. Персі та М. Цертелєва (як зразків народної поезії) типовим є використання постійних епітетів, лексичних та синтаксичних повторів, паралелізмів, традиційних символів тощо.

Втім, повноцінно фольклорними назвати не можна ні балади та пісні Т. Персі, ні думи М. Цертелєва. Адже готуючи свої твори до друку, видавці довільно скорочували народні вірші або дещо додавали до них від себе. Саме тому ці “преромантичні збірники визначаються як такі, що стоять на межі фольклористики та літератури” [3, 146]. А художнє редагування Т. Персі та М. Цертелєва дало змогу розглядати балади, пісні та думи, включені до їхніх збірок, як перші зразки преромантичної поезії. Вони стали також справжніми скарбницями тем і мотивів для поетів преромантизму й романтизму. Наприклад, сюжетом про мертвого нареченого, який прийшов уночі до коханої (у Персі є балада з цим сюжетом – “Sweet William’s Ghost”) скористався В. Вордсворт (“Балада”).

Незважаючи на хронологічні та національні відмінності (вплив англійських преромантичних течій і віянь на український преромантизм через посередництво німецької, російської та польської

літератур), порівняльно-типологічний аналіз збірок давньої поезії англійського та українського преромантизму довів подібність їх художнього розвитку.

1. Английская и шотландская народная баллада // The English and Scottish popular ballads: Сборник. / Сост. Л. М. Аринштейн. – На англ. яз. с параллельным русским текстом. – М.: Радуга, 1988. – 512 с.
2. Наливайко Д. С. Спільність і своєрідність: Українська література в контексті європейського літературного процесу / Д. С. Наливайко. – К.: Дніпро, 1988. – 395 с.
3. Комаринець Т. І. Ідейно-естетичні основи романтизму: Проблема національного й інтернаціонального / Т. І. Комаринець. – Львів: “Вища школа”, 1983. – 223 с.

Науковий керівник – *канд. філол. наук, доцент*
кафедри практики англійської мови Сирко І. М.

ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ ТВОРЧОСТІ РІЧАРДА УІЛБЕРА

Михальчевська У. П., *студентка*
Інституту іноземних мов ДДПУ імені Івана Франка

Творчість Р. Уілбера посідає значне місце в літературному процесі США. Його поезія характеризується намаганням вийти до основних універсальних законів буття й спробувати з'ясувати місце і роль людини в ієрархії систем – від мікрокосму індивідуальної свідомості до макрокосму світу.

Свої естетичні орієнтири Р. Уілбер бачить у літературі бароко й романтизму. У його віршах системотворчі принципи мислення цих епох проявляються найяскравіше: інтелектуалізм, філософічність роздумів, алегоризм, зіткнення уяви й реальності, тяжіння до ускладненої метафорики, прагнення створити власну модель світу, базовану на єдності наукового й художнього пізнання, драматизм світовідчуття.

У ліриці Р. Уілбера простежується типова для метафізичної поезії контрастність як формальних елементів (побудова тексту, конструкція окремих фраз), так і семантичних (мить – вічність, величність – простота, духовність – чуттєвість, життя – смерть. У його віршах присутні численні описи природи, які відповідають

романтичним настроєм поета. Природа при цьому зображена через призму переживань ліричного героя.

У горизонтальному контексті поезія Р. Уїлбера розглядається на тлі літературного процесу США 1950 – 1970-х років. У зарубіжному літературознавстві його творчість традиційно зараховують до сповідального напрямку. Однак це не завжди виправдано, оскільки основним критерієм такого зарахування слугує наявність у віршах поета елементів автобіографічності (багато з його творів написані на основі особистого досвіду, переживань, вражень). Ліричний герой Р. Уїлбера часто уособлює образ самого автора – такий спосіб розкриття авторської свідомості перегукується із романтичним „відкриттям особистості”. Однак якщо романтичному авторському образу властива особлива щирість і документальність ліричної відвертості, у якій „самооголення” й сповідь домінують на вимислом, то ліричний герой Р. Уїлбера – це „я” створене, змодельоване. Емпіричні факти естетично переосмислюються й узагальнюються. Такий підхід ми спостерігаємо і в сповідальній поезії. Але, на відміну від авторів сповідального напрямку, Р. Уїлбер не афішує інтимних фактів свого життя. Поезія для нього – це передусім саморозкриття. Однак саморозкриття поета кардинально відрізняється від сповідального „самовибуху”: хоч “у його творах теж присутній мотив пошуку сенсу життя, у них немає сповідального трагізму й настрою безвиході” [1, 105].

Розв’язання конфлікту між навколишнім життям і творчою свідомістю – стрижнева тема багатьох віршів Р. Уїлбера. І якщо сповідальні поети намагаються оновити свідомість своїх читачів шляхом „самовибуху”, а бітники розраховують на дієвість соціального протесту, то він пропонує заглянути в „глибокий світ інтимного” (*deep inwardness*), заховавшись від усіх, усамітнівшись в куточку дикої природи. Саме це, на думку поета, і є живим світом. У збірках „*The Beautiful Changes*” і „*Things of This World*” заглиблення у самоспоглядання має на меті вивчити духовний світ особистості, при цьому основний акцент зроблено на усвідомленні недовговічності, нетривалості перебування людини на землі.

В американській філософській ліриці (ця течія стає особливо потужною у другій половині ХХ ст. і сприяє поступовій інтеграції американської літератури із світовою традицією) творчість Р. Уїлбера знаменує важливий етап. Її визначальною, упізнаваною ознакою стає антитетичний спосіб мислення. У поезії Р. Уїлбера “помітна константна антитеза – протиставлення „цього” й „того”

світів, що, у свою чергу, визначає характер філософічності його творчості (напр., осмислення теми, світоустрою, життя і смерті тощо)” [2, 156].

Визначальною рисою індивідуальної поезики Р. Уїлбера є також продуктивне послуговування образами, стилістичними засобами, які забезпечують *інтелектуалізм* його творчості. Один із проявів інтелектуалізму – це “широке використання прийомів інтертекстуальності, цитатності, які стають невід’ємним атрибутом авторської поезики” [3, 170]. За допомогою інтертексту поет створює емоційну й інтелектуальну атмосферу своїх віршів, надає їм культурної поліфонічності, насичує власні твори ідеями, образами, культурною інформацією попередніх епох.

Ефективним засобом інтелектуалізації своєї творчості Р. Уїлбер обирає широке використання образів давньогрецької міфології та сакральних (біблійних) кодів. Це пояснюється напрямком його естетичних шукань. Міф для поета стає джерелом, яке містить квінтесенцію знань про природу людини.

У текстах Р. Уїлбера найбільш широко представлені біблійні алюзії, різноманітні за своєю художньою структурою та образністю. Це і євангельські сюжети, що розповідають про земне життя Ісуса Христа та діяння святих апостолів, і старозавітні перекази про створення світу. Поряд із апокрифічними творами, співвідносними із першоджерелом, у яких зберігається місце, час дії, імена та вчинки головних дійових осіб, автор вдається також до міфотворчості, реконструюючи давні міфологічні сюжети та інтерпретуючи їх у напрямку „осучаснення”.

Біблійна образність віршів Р. Уїлбера тісно пов’язана з філософським складом мислення поета. У його творах “відчувається постійний пошук істини, пошук сенсу життя. Цей пошук поет здійснює через звернення до релігії” [4, 387]. Осмислюючи основи християнського віровчення, Р. Уїлбер намагається вирішити головну проблему його сучасності – проблему духовності.

В інтелектуальній ліриці Р. Уїлбера помітно виділяється тема *уяви*, яку можна назвати головним відкриттям поета. Його незмінно приваблює контраст між сухою реальністю й тим, у що може перетворити її уява. Це споріднює творчість Р. Уїлбера із поезією романтиків, у яких художня уява переважає інші форми мислення і є конструктивною рисою романтичної особистості. Домінування уяви визначає характер поетичного мислення, індивідуальне авторське світобачення й світовідчуття, особливе естетичне ставлення до дійсності, спосіб її осягнення і відображення. Поет бачить світ як складний синтез двох сфер

реальності – логічного мислення й уяви, – які взаємонакладаються, взаємопроникають одна в одну. В індивідуальній естетиці Р. Уілбера відбувається відродження універсального мислення. Не протиставлення логіки й уяви, раціонального і міфологічного, а їх синтез як двох важливих форм свідомості.

Поет не приймає теорії мімесису, яку розуміє як намагання підпорядкувати живий світ мистецтва сухій і пересічній реальності. Раціональність нормативного мистецтва він протиставляє ідеї мистецтва як живого організму. Творчий процес таким чином сприймається не як відображення реального світу, а уява ідеального.

Всі ці тезово узагальнені аспекти у сукупності висвітлюють роль і місце творчості Р. Уілбера у сучасному літературному процесі й дають підстави стверджувати, що він став однією із центральних творчих особистостей американської поезії середини ХХ ст.

1. Шпак В. К. Історія американської поезії ХХ століття / В. К. Шпак. – К.: Вища освіта, 1989. – 144 с.
2. Романтические традиции американской литературы и современность / Под ред. Я. Засурского. – М.: Наука, 1982. – 250 с.
3. Козлов О. Міф і літературознавча думка США / О. Козлов // Вікно в світ, 1999. – №5 – С. 167-178.
4. Эмерсон Р.-У. Эстетика американского романтизма: Пер. с английского. – М.: Искусство, 1977. – 464 с.

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент
кафедри практики англійської мови Сирко І. М.*

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕЛІПТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ЗАГОЛОВКАХ ФРАНЦУЗЬКИХ ЗМІ

*Дегтярєва Є. О., Седляр А. В.,
Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут» імені Ігоря Сікорського*

Засоби масової інформації, головною функцією яких є інформування, адресуються масовій аудиторії. Вони спрямовані на те, щоб якомога більше людей звернули увагу на описані в них факти або події. Задля цього автори медійних текстів наділяють їх низкою особливостей (структурних, стилістичних, граматичних, прагматичних тощо). Варто зауважити те, що специфікою ЗМІ є скорочення, спрощення, опущення і т.д. Такі методи подачі інформації є дуже ефективними, адже в наш час люди переважно звертають увагу

на невеликі тексти, з яких можна швидше дізнатися головні події сьогодення. Нерідко буває так, що задля того, щоб бути в курсі останніх новин, людина читає лише заголовок. Ще однією причиною компресії є обмеженість кількістю друкованих знаків. Перед журналістом постає завдання організувати інформацію таким чином, щоб передати її швидко та лаконічно. Прагматичний аспект закономірності компресії полягає у тому, що на вимову і розуміння слів має витрачатися мінімум часу. Цей факт слугує причиною виникнення різних скорочень, наприклад, еліптичних конструкцій, які ми розглянемо в нашій роботі.

У заголовках французьких періодичних видань було знайдено такі види еліпсисів: структурний, контекстуальний, ситуативний, смисловий та стилістичний. Проаналізувавши відомий французький журнал „Closer” (1), ми звернули увагу на яскраві та зухвалі заголовки. Це пояснюється тим, що в ньому публікуються новини кіно, шоу-бізнесу та історії знаменитостей, основними читачами яких є молодь. Серед заголовків було знайдено і такі, що складаються з еліптичних структур, наприклад: *Rihanna et Chris Brown: de nouveau ensemble?*. У представленому прикладі спостерігаємо опущення дієслова *être* (*Rihanna et Chris Brown sont de nouveau ensemble?*). В цьому випадку мова йде про **структурний еліпсис**, так як в заголовку відсутній структурно необхідний компонент речення. Використання такого виду еліпсиса зумовлене двома факторами. По-перше, в заголовках, в основному, уникають використання дієслівних конструкцій, замінюючи їх на іменні або взагалі опускаючи. По-друге, заголовки повинні бути стислими та лаконічними, саме тому принцип опущення (еліпсис) є найбільш раціональним. Щодо прагматичної ролі, зауважимо, що замість опущеного дієслова використано двокрапку, таким чином утворюється пауза, яка дозволяє підкреслити емоційний відтінок всієї фрази та виділити її головний смисл, що відбивається в другій частині під наголосом (*de nouveau ensemble?*).

У заголовку французької щоденної газети „Le Parisien” (2) *Coupe de France: cette fois, c'est l'heure de Di Maria* використано **контекстуальний еліпсис**, який розкривається в найближчому контексті, тобто при прочитанні самої статті. В цьому випадку опущено непрямий додаток (ймовірний варіант – *Coupe de France: cette fois, c'est l'heure de Di Maria de gagner*). Головна мета вживання еліпсиса, тобто його прагматична роль, полягає у привабленні читача незакінченістю думки, адже після прочитання заголовку залишається незрозумілим чому цей час є часом футбольного гравця (*c'est l'heure*

de Di Maria). Таким чином, еліпсис впливає на наміри читача, тобто спонукає його до прочитання статті.

В одному із заголовків французької газети „Le Matin” (3) використано **стилістичний еліпсис**, а саме *Et si bébé passait la nuit en boîte?* Констатуємо, що в цьому прикладі опущено головну частину складнопідрядного речення (ймовірний варіант – *Que se passerait-il, si bébé passait la nuit en boîte?*). Це зроблено з метою скорочення самого заголовку, тому що, як вже було сказано, вони мають бути стислими та лаконічними, а також задля того, щоб надати йому експресивності. Саме завдяки еліптичному реченню з використанням частки „*Et*” в поданому заголовку підкреслено виявлення настороги та переживання, яке в свою чергу закликає читача газети до ознайомлення зі статтею.

У заголовку газети „Le Matin” (3) констатуємо використання **смислового еліпсиса**: *Vanessa Paradis annonce un album pour cet automne*. Смилова неповнота речення відтворюється додаванням факультативних членів речення, наприклад: *Vanessa Paradis annonce la sortie d'un album pour cet automne*. Таким чином заголовок стає логічно завершеним. Використання такого виду еліпсиса пояснюється тяжінням до простоти висловлення та економії лінгвістичних засобів.

У цій же газеті було знайдено заголовок *Gigi et Zayn: c'est fini!*, в якому спостерігається використання **ситуативного еліпсиса**. Коли в реченні присутній такий тип еліпсиса, то опущені члени речення встановлюються залежно від ситуації, тобто розуміння його значення залежить від знання екстралінгвістичного контексту. Таким чином, пропонуємо можливий вигляд заголовку (без опущення): *Les relations amoureuses entre Gigi et Zayn sont finies*. Констатуємо, що без компресії розкривається увесь смисл статті, навіть без її прочитання, адже із попереднього заголовку було незрозуміло, що саме закінчилось, які між суб'єктами були стосунки (партнерські, дружні або романтичні), тощо. Саме такий ефект нерозуміння й намагався створити журналіст статті. Отже, використаний ситуативний еліпсис у поєднанні з риторичним знаком оклику створює інтригу та викликає зацікавленість читача.

Іноді зустрічаються випадки коли неможливо точно сказати до якого виду належить той чи інший еліпсис. Його можна розглядати з різних сторін, таким чином у ньому з'являються риси декількох видів одразу. Наприклад, у заголовку журналу „Closer” (1) *Philippe Lellouche officialise avec sa nouvelle compagne* констатуємо, що використаний еліпсис можна віднести до **смислового**, **ситуативного** та

контекстуального еліпсисів. Смісловий еліпсис проявляється у тому, що після дієслова „officialiser” пропущено прямий додаток, який є необхідним в поданому заголовку для конкретизації, тобто відсутня логічна завершеність заголовку. Мається на увазі те, що з заголовку достеменно невідомо, що саме офіційно визнав Філіп Лелюш. Візьмемо заголовок із того ж журналу: *Zlatan Ibrahimovic officialise son arrivée au Los Angeles Galaxy à sa manière.* В цьому прикладі прийом опущення стосовно ідентичного дієслова „officialiser” не використано і заголовок є логічно завершеним. Використання ситуативного еліпсиса автором статті передбачає здатність читача відновити опущення того ж додатку за допомогою знання ситуації, тобто екстралінгвістичного контексту, що може бути присутнім в поданому випадку. Представлений еліпсис можна також відновити за допомогою контексту (тексту статті), це є випадком контекстуального еліпсиса. Тим паче, що опущення легко віднаходиться в тексті: *Six mois après l'annonce de sa séparation avec Vanessa Demouy, Philippe Lellouche a retrouvé l'amour. Le comédien a officialisé sa relation avec sa nouvelle compagne sur tapis rouge.* Такі складнощі в ідентифікації еліпсиса зустрічаються дуже часто, адже всі його види між собою тісно пов'язані.

1. Closer [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.closermag.fr/>
2. Le Parisien [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.leparisien.fr/>
3. Le Matin [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://www.lematin.ch/>

ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ АСПЕКТІВ У НІМЕЦЬКИХ ЛЕКСЕМАХ ДЛЯ ПОЗНАЧЕННЯ ЖІНКИ

Синиця А., магістрантка,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

Мова спрямована на дійсність і на той світ образів, що вибудовуються між дійсністю і людиною, виступаючи як безліч знань, які утворюють у сукупності картину або модель світу. Вона відіграє важливу роль у накопиченні знань і їх зберіганні в пам'яті, сприяючи їх упорядкуванню, систематизації, тобто беручи участь у їх обробці.

Таким чином, забезпечується пізнавальна діяльність людини та когнітивна функція мови.

Як зазначає Д. Спендер, „мова не є нейтральною. Це не просто транспортний засіб, що презентує наші думки. За своєю суттю – це пристрій, що їх формує, це програма для розумової діяльності” [1]. В останні десятиліття акцентується лінгвокультурологічний підхід, що передбачає вивчення мужності і жіночності як базових культурних концептів. Суспільна значущість категорії „гендер” виправдовує її застосування до всіх мовних явищ, що мають відношення до проблем статі. „Стать та її прояви не просто рееструються мовою, але набувають аксіологічності, оцінюються з точки зору наївної картини світу. Тому правомірним є встановлення, як відбувається фіксація статі в мові: за допомогою яких засобів, семантичних полів, оцінок, а також її релевантності для різних мов” [2, 34-36].

Вперше фактор статі в зв'язку з мовою виник в античності при осмисленні категорії граматичного роду. Найдавнішою і довгий час єдиною гіпотезою про причини появи і функціонування в мові категорії роду стала символіко-семантична. Прихильники цієї гіпотези вважали, що граматичний рід виник під впливом природної даності – наявності людей різної статі.

У людському суспільстві завжди існував архетипний поділ соціуму на дві групи – на чоловіків і жінок. Така диференціація за критерієм біологічної статі є найбільш очевидною. Таким чином, за кожним індивідом у соціумі закріпилася гендерна роль чоловіка або жінки. На їх основі пізніше сформувалися певні узагальнені уявлення про особливості поведінки чоловіків і жінок, про очікувані від них реакції і дії, про прийнятні тільки для чоловіків або тільки для жінок види діяльності – іншими словами, в суспільній свідомості сформувалися гендерні стереотипи. Гендерна картина світу містить у собі все різноманіття репрезентацій гендерних відносин і уявлень. Отже, вона збагачує мовну картину світу, оскільки відбивається через призму понять, сформованих на основі уявлень про чоловіка і жінку в певній культурі.

Маскулінність та фемінність є не тільки наслідком дії природних чинників, але в більшій мірі обумовлені культурною традицією, що дозволяє розглядати їх як культурні концепти, тобто застосовувати для їх дослідження понятійний апарат лінгвокультурології. У сучасній німецькій мові існує цілий ряд лексичних одиниць, що позначають осіб жіночої статі. Образ жінки пов'язаний у давні часи, перш за все, з будинком, сім'єю: вона була

зобов'язана сидіти вдома і виконувати всю роботу по господарству: *die deutsche Frau hat vier „K“ zu besorgen – Kinder, Kleider, Küche, Keller*. У фразеології німецької мови відображаються такі якості жінки, як покірність, спокій і безконфліктність. Німецький чоловік виступає в ролі покровителя і господаря становища, проте слід зазначити, що в німецькій мові вищу позицію у подружньому житті може займати й жінка: *unter den Pantoffel kommen* (опинитися у дружини під каблуком). Привабливість жінки пов'язувалась найчастіше з порочністю. Семантичний ланцюжок „жінка – краса – гріх” підтверджувався існуванням фразеологізму: *ohne Frauen und Wein kann niemand fröhlich sein* (без жінок і вина немає веселощів). Стереотип жіночої краси в мовній свідомості носіїв німецької культури розкривається в поєднанні з лексемою *Wein* (вино).

Найбільш частотними диференціюючими семами є „зовнішність”, „вік”, „поведінка”. Великою своєрідністю відрізняються слова з негативною оцінкою зовнішніх якостей жінки. Оцінці піддається і фігура жінки, що свідчить про загальну тенденцію висунення на перший план у сучасному суспільстві жіночої сексуальності: *Hackfresse* – дуже негарна дівчина, *Pommenpanzer* – повна жінка, *Bratze* – неприваблива дівчина. В останньому слові частина тіла тварини „кіготь, лапа” піддається персоніфікації, служить для позначення непривабливих дівчат.

Серед позначень жінки-дружини багато композитивів, у більшості яких лежить персоніфікація (*Vogelscheuche* – страховисько (городне опудало), *Mauerblümchen* – сіра мишка, непоказна дівчина (дівчина, що стоїть біля стіни), *Beisszange* – сварлива баба (кусачки). Ряд слів містить суфіксоїди, що походять від власних імен (*Zimpelliese* – манірниця, *Meckerliese* – буркотунка, *Heulsuse / Heulliese* – плакса).

Ще більш знижене забарвлення мають лексичні одиниці із молодіжного жаргону (*Lüftchen* – худа дівчина, *Giftspritze* – сварлива неприємна жінка, *Brett mit Warzen* – дівчина з невеликими грудьми (дошка з бородавками). Для найменувань жінки використовуються назви зі світу речей, флори і фауни, в результаті в мові з'являються номінації типу: *Besen* – сварлива груба баба (віник), *Schreckschraube*, *Spinatschachtel* – неприваблива дружина, *Puppe* – красуня, *Barbie* – наштукатурена дівчина, *Klöpse* – товста дружина (тифтелька, фрикаделька). Основою для переосмислення стають і прецедентні імена (*Eva* (жартівливо) – дружина, *Lewinski* – дівчина легкої поведінки, *Mietze*, *Tussi*, *Trulla* – молода дівчина). Зустрічаються і застарілі слова типу *Frauenzimmer*, *Mädel*, які мають знижене

забарвлення. Тобто у сучасному фразеологічному фонді зникає образ дружини-домогосподарки, на перший план виходить темпераментність, емоційність, непохитність жінки.

Примітно, що жінку ХХ-ХХІ століття характеризують лексемою „шопінг” (від англ. *shopping* – ходіння по магазинах) – це психологічна залежність, яка сприяє зняттю напруги, стресу. Дівчата відзначають, що нова річ несе в собі радість змін. Якщо оточуючі роблять комплімент – це запорука впевненості в собі. Дорогі речі – показник високого статусу.

Образ молодих дівчат пов’язують часто з інтуїцією, креативністю. У цьому випадку креативність (від англ. *create* – створювати, англ. *creative* – творчий) розглядається як обдарованість, фантазія, здатність швидко знаходити вихід із важких ситуацій. Ці якості дозволяють, на думку дівчат, досягати успіху в бізнесі, політиці та інших сферах, які раніше вважалися „чоловічими”.

Для сучасної жінки в уявленні молодих європейців характерні незалежність, цілеспрямованість, впевненість у собі. Запорукою успіху в Європі, як показують результати, вважається гарна освіта. Тому більшість дівчат прагнуть до навчання, щоб у подальшому побудувати кар’єру і стати самодостатньою особистістю. Саме набуття фінансової незалежності є однією з головних цілей сучасної жінки.

1. Спендер Д. Мужчина создал язык. *Введение в гендерные исследования*. Ч II : Хрестоматия / Под ред. С.В. Жеребкина. Харьков : Алетейя, 2001. С. 774-783.
2. Горошко Е., Кирилина А. Гендерные исследования в лингвистике сегодня. *Гендерные исследования*. 1999. № 1. С. 34-36.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької мови, Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Фоміна Г. В.

STILISTISCHE, LEXIKALISCHE UND GRAMMATISCHE MERKMALE WISSENSCHAFTLICHER TEXTE

Zdaniuk T.,
Кам’янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

Es geht um die Aspekte der Wissenschaftssprachenforschung u.a. die stilistischen, lexikalischen und grammatischen Merkmale wissenschaftlicher Texte und welche Entwicklung diese vollzogen haben.

Die Wissenschaftssprache als Forschungsgegenstand gibt es erst seit Mitte der 1970er Jahre und ist damit noch ein recht junges Gebiet der Sprachwissenschaft. Die Erforschung dieses Fachgebietes schreitet in den ersten zwanzig Jahren nur langsam voran. Auch heute noch scheint es keinen eigenen Lehrstuhl zu geben, jedoch ist die Wissenschaftssprache innerhalb verschiedener Fachgebiete in das Forschungsinteresse gerückt. Ehlich beschreibt die Rolle der Wissenschaftssprache zunächst als „eine operative Größe, die in den institutionellen Prozeß der Gewinnung gesellschaftlich akzeptablen Wissens eingebunden ist. Zugleich bildet sie eine seiner wesentlichen Voraussetzungen“ [0]. Ehlich schreibt der Wissenschaftssprache weiterhin eine „verallgemeinerte Methodologie der Wissensgewinnung“ zu, die ein „Ausdruck langfristiger Entwicklungen innerhalb der Wissenschaft selbst“ ist [0:342]. Der Wissenschaftssprache kommt demnach eine kommunikative Funktion zu.

Um Wissenschaftssprache als solche nutzbar machen zu können, werden Adaptierungen aus der Gemeinsprache benötigt. Um also an der Wissenschaftskommunikation teilnehmen zu können, ist es notwendig, Facetten der Wissenschaftssprache zu beherrschen, die auf den ersten Blick zwar allgemeinsprachlich erscheinen, es aber nicht sind. Ehlich spricht in diesem Zusammenhang von der „Alltäglichen Wissenschaftssprache“, die benötigt wird, um an wissenschaftlichen Prozessen teilhaben zu können. Mit dem Konzept der alltäglichen Wissenschaftssprache legt Ehlich den Fokus auf disziplinübergreifende spezifische Terminologien und syntaktische Phänomene, also zusammengefasst auf bestimmte Formulierungsmuster, welche letztendlich den „wissenschaftlichen Ton“ (2) ausmachen sowie die Lesbarkeit und Verständlichkeit wissenschaftlicher Texte garantieren, „weil sie die Vorinformiertheit und das Expertentum von ProduzentInnen und RezipientInnen effizient aufzunehmen erlauben und gleichzeitig bestätigen“ [2: 43]. Es geht jedoch bei der alltäglichen Wissenschaftssprache nicht nur um das fachliche Verständnis, sondern auch um die sprachliche Erwartungshaltung, die ProduzentInnen und RezipientInnen wissenschaftlicher Texte mitbringen. Diese äußert sich beispielsweise in einem bestimmten wissenschaftlichen Stil, der sich über viele Jahrhunderte entwickelt hat. Ausgangspunkt war das antike Stilideal, welches besagte, der wissenschaftliche Stil müsse absolut neutral und objektiv sein. Diese Art des Stils entwickelte sich vor

allem in den Naturwissenschaften, und wird Anfang der 1990er Jahre als windowpane style bezeichnet. Wissenschaftssprache soll demnach so transparent sein, dass die Sprache die Sache selbst wird, über die geschrieben wird [3]. Darüber, wie wissenschaftlicher Stil denn nun letztendlich sein soll, wurde in der Fachliteratur in den vergangenen Jahrzehnten viel diskutiert. Einig scheint man sich über eines zu sein: „Schön“ muss ein wissenschaftlicher Stil nicht sein [4]. Es käme lediglich auf die Relevanz und Richtigkeit der Sache an. „Neben der Wahrheit scheint in der Wissenschaft für die Schönheit kein Platz zu sein. Gerade an seiner Ungeschmücktheit scheint folglich der wissenschaftliche Stil am zuverlässigsten erkennbar zu sein“. Im Vordergrund des wissenschaftssprachlichen Stils stehen danach Klarheit, Widerspruchsfreiheit und Folgerichtigkeit. Nach Weinrich seien diese Aspekte von der Wissenschaftstheorie ohnehin gefordert und könnten somit problemlos als „ästhetische Werte eines wissenschaftlichen Stils anerkannt werden“ [5:8]. Diese Forderungen nach Objektivität und Neutralität resultieren darin, dass die verwendeten sprachlichen Mittel nicht nur Eindeutigkeit garantieren, sondern auch und vor allem sachlich, neutral und unpersönlich sein müssen [4: 17]. Weinrich leitete 1990 daraus drei Verbote ab, welche früher in der wissenschaftssprachlichen Fachliteratur breite Zustimmung fanden und heute zumindest noch Beachtung finden: Das Ich-Verbot, das Metaphernverbot und das Erzählverbot, welche im Folgenden näher erläutert werden. Kretzenbacher beschreibt diese drei Verbote als „die wichtigsten sprachlichen Strategien, um das Medium Sprache in wissenschaftlichen Texten durchsichtig erscheinen zu lassen“ [3: 32]. Gäbe es diese drei Verbote nicht, würden die Lesenden realisieren, dass sie es mit einem sprachlichen Gebilde, einem Text zu tun haben. Dies widerspräche dem Gebot der Transparenz von Wissenschaftssprache. Das Ich-Tabu lässt den Autor als Person gänzlich hinter dem Text verschwinden. Es suggeriert, dass Wissen unabhängig von einer Person und eine wissenschaftliche Äußerung ebenso unabhängig von den Kommunikationspartnern ist. Nach Weinrich soll mit dem Ich-Tabu gezeigt werden, dass wissenschaftliches Handeln frei von „individuellen Beobachtungen der einzelnen Forschungspersönlichkeit“ sein soll [5]. Auf Metaphern soll in der Wissenschaftssprache ebenfalls grundsätzlich verzichtet werden, da Metaphern dazu beitragen, den Text als solchen wahrzunehmen. Auer/Baßler weisen jedoch darauf hin, dass das Metaphernverbot oftmals gar nicht eingehalten werden kann [4: 17], da viele Fachwörter der Wissenschaftssprache metaphorisch gebildet werden. Metaphorisch gebildete Fachwörter werden in der Wissenschaftssprache

nicht mehr wahrgenommen, „lebendige Metaphern“ [3: 33] dafür umso mehr. Das Erzählverbot begründet sich auf einer einfachen Aussage: „Ein Wissenschaftler erzählt nicht“ [5: 9]. Eine narrative Schreibweise würde außerdem den Autor in den Vordergrund stellen, durch das Erzähltabu soll jedoch suggeriert werden, dass die Fakten in wissenschaftlichen Texten für sich selbst sprechen, ohne dass ein Autor als Übermittler notwendig wäre [3: 34]. Diese drei Verbote wurden in den vergangenen Jahren gelockert. Dass auch das Ich-Verbot gelockert wurde, zeigen Auer/Baßler, indem sie auf empirische Studien verweisen, die gezeigt haben, dass Autoren viel häufiger als angenommen auf sich selbst mit ich verweisen. Zum einen wird das Ich dann verwendet, wenn der Autor metatextuelle Leseanweisungen gibt. Zum anderen nutzen Autoren das Ich, um Aussagen zu relativieren oder abzuschwächen „und damit ihre Haltung zum Wahrheitscharakter der Aussagen auszudrücken“ [4: 19]. Der Autor eines wissenschaftlichen Textes rückt besonders dann in den Vordergrund, wenn es um metatextuelle Leseanweisungen geht. Die Subjektivität wissenschaftlicher Texte äußert sich dahingehend, dass Autoren eben nicht nur ausschließlich Fakten darstellen, sondern ihre Aussagen oftmals auch relativieren oder abschwächen.

Generell rückt die Autorenrolle in wissenschaftlichen Texten immer mehr in den Blick der Forschung. Von Interesse ist daher die Frage, welche sprachlichen Mittel Autoren nutzen, um sich selbst in ihren Texten zu präsentieren.

1. Ehlich Konrad Die Lehre der deutschen Wissenschaftssprache: sprachliche Strukturen, didaktische Desiderate, in: Linguistik der Wissenschaftssprache. Berlin, New York: de Gruyter. S. 325-351.
2. Portmann-Tselikas, Paul R. Mesebene – die Basisstruktur wissenschaftlicher Texte. Mit einem Ausblick über die Didaktik. Fremdsprachliche Textkompetenz entwickeln. Frankfurt/Main: Peter Lang. 2011. S. 25-54.
3. Kretzenbacher, Heinz L. Wie durchsichtig ist die Sprache der Wissenschaften? Linguistik der Wissenschaftssprache. Berlin, New York: de Gruyter. 1994. S. 15-39.
4. Auer, Peter Baßler, Harald Der Stil der Wissenschaft. Reden und Schreiben in der Wissenschaft. Frankfurt/Main: Campus. 2007. S. 9-29.
5. Weinrich, Harald Formen der Wissenschaftssprache. Wissenschaftssprache und Sprachkultur. Tutzing: Evangelische Akademie. 1989. S. 3- 21.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КАРТ НА ЗАНЯТТІ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Свідерська Ю. О., *студентка факультету іноземної філології,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

Анотація. У статті розглядаються аспекти використання інтелектуальних карт під час вивчення німецької мови в загальноосвітніх навчальних закладах з метою формування лексичної компетенції учнів. Описано принципи, на яких базується створення інтелектуальних карт і визначено особливості їх застосування.

Ключові слова: лексична компетенція, лексичні навички, інтелектуальні карти, німецька мова, учні.

Мета: розкрити методичні аспекти використання інтелектуальних карт і визначити доцільність та ефективність їхнього застосування у процесі вивчення німецької мови у загальноосвітніх навчальних закладах.

Вклад основного матеріалу. Навчання німецької мови, як засобу спілкування, вимагає цілеспрямованої уваги учнів та зацікавленості в оволодінні іноземною мовою. Неможливо вивчати мову не знаючи слів. Лексика – це той словесний матеріал, яким учні мають легко і швидко оперувати у процесі спілкування німецької мовою, завдяки чому, оволодіння нею – необхідна передумова використання мови як засобу спілкування. Основною метою навчання лексики є створення необхідних передумов для формування мовленнєвої діяльності.

Правильне вживання лексики та насичений словниковий запас це – ключ до вільного іншомовного спілкування. Для того, щоб досягти успіху та отримати результат потрібно ефективно сформувати лексичну компетенцію учнів [3, с. 219].

Лексична компетенція – це здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та лексичної усвідомленості [4, с. 16]. Отже, лексична компетенція включає в себе лексичні навички, знання і загальну мовну усвідомленість або здатність їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Лексичними навичками називають навички інтуїтивно правильного розуміння і вживання іншомовної лексики на основі

мовленнєвих лексичних зв'язків між слухо-мовленнєвомоторною і графічною формами слова та його значенням, а також зв'язків між словами іноземної мови [4, с. 16]. Одиницею навчання лексичного матеріалу є лексична одиниця, яка може бути не лише словом, але й сталим словосполученням і навіть так званим «готовим реченням» (тобто таким, що не змінюється у мовленні).

Прикладами лексичних одиниць можуть бути: *auf dem Land; ins Meer fahren – am Meer erholen; zu Fuß gehen*.

Розрізняють рецептивні та репродуктивні лексичні навички [4, с. 16-17]. Рецептивні навички – це навички сприймання й розуміння лексичної одиниці в усному та писемному мовленні, а саме:

- розпізнавання, диференціації та ідентифікації усної та письмової форм лексичної одиниці;
- співвіднесення лексичної одиниці з відповідним об'єктом чи явищем;
- обґрунтованої здогадки про значення лексичної одиниці.

Під репродуктивними навичками розуміють навички використання лексичної одиниці в усному чи писемному мовленні, що передбачає:

- виклик лексичної одиниці із довготривалої пам'яті;
- відтворення лексичної одиниці у зовнішньому мовленні;
- миттєве сполучення лексичної одиниці з іншими словами, що утворюють синтагму і фразу за правилами лексичної сполучуваності;
- вибір відповідного стилю (офіційний/неофіційний).

Формування рецептивних навичок відбувається шляхом сприйняття й осмислення нових лексичних одиниць через семантизацію. Способи семантизації поділяють на дві групи: *перекладні* та *безперекладні* [4, с. 19-20].

До *перекладних способів* відносять:

- однослівний переклад (*reisen* – подорожувати; *erholen* – відпочивати);
- багатослівний переклад (*laufen* – бігти, йти; *baden* – приймати ванну, купатися);

- тлумачення значення і / або пояснення лексичної одиниці рідною мовою (*breit* – широка (вулиця, дорога), *weit* – широкий, вільний (одяг, взуття);

До *безперекладних способів* розкриття значень іншомовних лексичних одиниць відносяться:

1) наочна семантизація шляхом демонстрації предметів, малюнків, жестів, рухів тощо;

2) мовна семантизація за допомогою:

а) контексту, ілюстративного речення / речень (*Wasser im Meer ist salzig*);

б) зіставлення однієї лексичної одиниці з іншими відомими лексичними одиницями іноземної мови – за допомогою антонімів і зрідка синонімів (*schnell – langsam; interessant – langweilig*);

в) дефініції – опису значення нової лексичної одиниці за допомогою уже відомої (*buchen – reservieren Tickets*);

г) тлумачення значення лексичної одиниці іноземною мовою (*der Koffer ist die Schachtel um die Sachen zu transportieren*).

Одним із найновіших способів безперекладної семантизації у навчальному процесі є використання методу «майнд меппінг». Існують різні варіанти перекладу вищезгаданого поняття: інтелектуальні карти, ментальні карти, схеми мислення, карти розуму, карти уявлень, діаграми зв'язків, карти знань, карти пам'яті, асоціативні карти тощо. У нашій статті ми використаємо термін «інтелектуальна карта».

Так, методист Найдьонова А. В. [2, с. 4] розглядає поняття «інтелектуальна карта» у двох аспектах:

1. Як графічне відображення процесів багатомірного мислення, як найбільш природній спосіб інтелектуальної діяльності людини.

2. Як потужний візуальний метод, який надає універсальний ключ до розкриття інтелектуального потенціалу кожної особистості незалежно від віку.

В основі складання інтелектуальних карт лежить метод асоціацій. Спектр їхнього застосування досить широкий [1, с. 51]. В процесі вивчення іноземної мови інтелектуальні карти використовують для активізації раніше вивченого учасниками іншомовного спілкування лексичного матеріалу з метою підготовки до вивчення нової теми, для підготовки до іспитів, або написання твору, для виявлення слабких місць у граматиці, пояснення та обговорення словника, для підготовки до дискусійного іншомовного

спілкування або ж письмового спілкування перед написанням есе тощо.

У сучасній методиці навчання іноземної мови здійснюється постійний пошук оптимальних способів опанування іншомовним лексичним матеріалом. Прогресивні методи навчання, одним з яких є «майд меппінг», сприяють систематизації вивченої лексики, що, безумовно, приводить до її кращого запам'ятовування; а також дають можливість повторювати лексичний матеріал перед написанням контрольних робіт або тестів [1, с. 53]. Варто зауважити, що замість запису слів, їх транскрипції та перекладу у словниках доцільнішим буде створення інтелектуальних карт, наприклад під час/наприкінці вивчення теми. Переваги їхнього використання полягають у тому, що лексику на схемі представлено як складну систему логічних зв'язків, де лексичні одиниці представлені не ізольовано, а у зв'язку з іншими.

До прикладу, лексичну тему «Подорожі» («Die Reise») можна подати у логічному зв'язку з такими підтемами, як: «Транспортні засоби» («Die Verkehrsmittel»), «Багаж» («Das Gepäck»), «Країни та міста» («Staaten und Städte»), «Національна кухня» («Die nationale Küche») та «Різноманітні традиції» («Verschiedene Traditionen»). Зокрема, під час вивчення підтеми «Транспортні засоби» («Die Verkehrsmittel») детальніше, вчитель виділяє сталі вирази («mit dem Auto fahren», «mit dem Flugzeug fliegen», «mit dem Schiff reisen»), звертаючи увагу на винятки («zu Fuss gehen»). Учні на своїх інтелектуальних картах створюють нові відгалуження від вижеззначених підтем, будуючи таким чином асоціативні зв'язки між лексичним матеріалом, що сприяє кращому вивченню та запам'ятовуванню нової лексики.

Контроль рівня засвоєння вивченого лексичного матеріалу, що є важливим у підготовці до іншомовного спілкування, що в свою чергу є ще однією перевагою використання інтелектуальних карт [1, с. 54]. Для цього учасників навчального процесу просять заповнити схему, що містить лише кістяк інтелектуальної карти, або скласти власну, використовуючи запропоновану ключову ідею. Цілісність, структура, логічність зв'язків карти дають уявлення про рівень володіння учнями лексичним матеріалом.

Багато учнів, вирішуючи розумову задачу, намагаються робити нотатки на аркушах паперу. Інтелектуальні карти дозволяють здійснювати це новим способом і набагато ефективніше. Головною їхньою особливістю є те, що окремі елементи пов'язуються, головним чином, асоціативними зв'язками, найбільш звичними для людського

мислення і пам'яті. Крім того, в інтелектуальних картах реалізуються асоціативність та ієрархічність мислення – від загального до конкретного.

Використання інтелектуальних карт допомагає мислити абсолютно по-новому, максимально використовуючи весь потенціал учнів.

Висновок. Широкий спектр використання інтелектуальних карт в навчальних закладах доводить доцільність їхнього застосування у процесі вивчення німецької мови у загальноосвітніх навчальних закладах. Такий вид роботи створює додаткову мотивацію та сприяє кращому засвоєнню нового лексичного матеріалу. На сучасному етапі викладання/вивчення іноземних мов метод «майнд меппінгу» вважається одним із найновітніших та найпрогресивніших, що в свою чергу забезпечує новий підхід до початку в цілому.

1. Гордєєва А. Й. Інтелектуальні карти як засіб формування комунікативної компетентності майбутніх філологів / А. Й. Гордєєва // Іноземні мови. – 2012. – №4. – С. 51–55.
2. Найдьонова А. В. Інтелект-карти як інструмент ефективної роботи з інформацією / А. В. Найдьонова. – Дніпропетровськ: ДНЗ «Дніпропетровський центр професійно-технічної освіти туристичного сервісу», 2016. – 53 с.
3. Саволайнен Я. В. Використання різних видів наочності у процесі формування іншомовної лексичної компетенції / Я. В. Саволайнен // Філологічні науки. – 2014. – №37. – С. 219.
4. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції / С. В. Смоліна // Іноземні мови. – 2010. – № 4. – С. 16-23.

Annotation: The article deals with aspects of the mind maps usage during the study of the German language in general education institutions in order to form the lexical competence of students. It describes the principles on which the creation of mind maps is based and specifies the features of their application.

Key words: lexical competence, lexical skills, mind maps, the German language, students.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Зданюк Т. В.

ІГРОВІ ПРИЙОМИ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Приймак І. В., *студентка факультету іноземної філології,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

Анотація. Інтенсифікація навчального процесу ставить завдання пошуку засобів підтримки в учнів інтересу до матеріалу та активізації їх навчальної діяльності впродовж всього заняття. Ефективним засобом рішення цього завдання є навчальні ігри.

Однією з найважливіших проблем при викладанні іноземної мови є навчання усного мовлення, що створює умови для розкриття комунікативної функції мови, яка дозволяє наблизити процес навчання до умов реального навчання, що підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови. Залучення учнів в усну комунікацію може бути успішно здійснено в процесі ігрової діяльності.

Ключові слова: лексична компетентність, лексична одиниця, активний і пасивний словники, гра, школярі.

Мета: розкрити вплив ігрових прийомів під час формування лексичної компетентності школярів на уроках німецької мови.

Виклад основного матеріалу. Одиницею навчання лексичного матеріалу є лексична одиниця (ЛО). Активний і пасивний словниковий запас утворюють так звані наявний або реальний словник, який слугує основою для формування потенціального словника. На відміну від наявного словника, що включає знайомі ЛО, які учні вживають для вираження своїх думок або для сприймання і розуміння думок інших людей, потенціальний словник складають ті незнайомі слова, про значення яких слухач може здогадатися, коли зустрічається з ними при читанні або аудіюванні. До потенціального словника відносяться: 1) інтернаціональні слова, подібні за звучанням і/або написанням та за значенням до слів рідної мови; 2) похідні та складні слова, що складаються з відомих учням компонентів; 3) конвертовані слова; 4) нові значення відомих багатозначних слів; 5) слова, про значення яких учні можуть здогадатися за контекстом [1].

Для автоматизації дій учнів з лексичними одиницями пасивного й потенціального словників застосовуються переважно некомунікативні (рецептивні та рецептивно-репродуктивні) вправи, тому що учень зустрічається насамперед з формою ЛО, а її значення він має зрозуміти.

Ми вирішили використати ігрові форми роботи на уроці іноземної мови, які з одного боку розвивають цікавість та мотивують роботу учнів, а з іншого – економлять час.

Ігрові форми роботи на уроці – цінний засіб навчання, оскільки стимулює процес мислення і спонукає до творчості, допомагає учням розвивати та застосовувати на практиці мовленнєві вміння, формує мотивацію до навчання. Гра підвищує інтерес учнів до занять, а головне – робить навчання цікавим, змістовним і творчим. Вона розвиває сприйняття, довірливу увагу, пам'ять, мову, формує вміння спілкуватися. Використання ігрових форм роботи під час навчання іноземної мови сприяє мимовільному запам'ятовуванню мовного і мовленнєвого матеріалу та формуванню навичок усного мовлення. Як зазначають методисти, вони, з одного боку, сприяють активізації емоцій та емоційної пам'яті, з іншого – містять необхідні для навчання одиниці монологічного та діалогічного мовлення. Ігрові форми можуть бути матеріалом для введення, первинної та подальшої активізації дій учнів з навчальним матеріалом [4].

Психолого-педагогічної основою ігрових методів навчання є ігрова діяльність. Так, науковець Зайчикова Л. В. вважає, що велике значення в механізмі гри відводиться мотивації діяльності [3]. Розрізняють такі способи мотивації:

1. Спільне рішення ігрових завдань стимулює міжособистісне спілкування і зміцнює відносини між учнями (мотиви спілкування).
2. У грі учні можуть постояти за себе, свої знання, своє ставлення до діяльності (моральні мотиви).
3. Кожна гра має близький результат (закінчення гри) і стимулює учнів до досягнення мети (перемоги) й усвідомлення шляху досягнення мети. У грі учні спочатку рівні, а результат залежить від самого гравця, його особистісних якостей. Ситуація успіху створює сприятливий емоційний фон для розвитку пізнавального інтересу.

Цілі ігрових форм і прийомів, що використовуються, на уроці іноземної мови знаходяться за межами ігрових ситуацій, а результати можуть бути представлені у вигляді зовнішніх предметів (проекти), продуктів художньої творчості, нових знань.

Ми зробили підбірку ігор, що сприяють формуванню лексичної компетентності в учнів. Так, наприклад гра «А в тебе є?». Подана гра спрямована на формування в учнів навичок складання мікродіалогів (формулюванні реплік у формі загальних запитань та стверджувальних або заперечних відповідей на них) на основі матеріалу до лексичної теми «Tiere».

Зміст гри полягає у наступному: учні працюють парами, кожна з яких одержує від вчителя картку зі словами, що позначають назви тварин. Партнери спілкуються, розпитуючи один одного про наявність у кратці назви тієї чи іншої тварини:

«Hast du einen Hund?»

«Ja, ich habe einen/Nein, ich habe keinen».

Перемагає той учень, який першим відгадає всі назви тварин, зазначені в картці свого співрозмовника. У ході гри учні вивчають лексичні одиниці, що пов'язані з цією темою та в подальшому зможуть оперувати даними ЛО.

Іншим прикладом може бути гра до теми «Bekanntschaft»: один учень, який починає розмову, задає питання, вже опрацьовані на уроках, інший учень повинен правильно відреагувати на висловлювання свого партнера. Так, якщо один сказав: «Wie geht es dir?», то у відповідь він повинен почути: «Es geht mir gut, danke», або ж «Wie heißt du?» — «Ich heiÙe Ivan». Таким простим способом можна поступово виробляти в учнів вміння вибирати лексичні компоненти, які відповідають ситуації та самостійно будувати висловлювання. Під час гри (на відміну від заздалегідь підготовленого діалогу) жоден з учасників точно не знає, в якій послідовності будуть поставлені питання. Отже, якщо учень у відповідь на «Wie alt bist du?» говорить «Ich heiÙe Dima», це вказує на ще не сформовану здатність розуміти питання і дати адекватну відповідь. Таким чином відразу видно прогалини в знаннях певних учнів.

Іншим варіантом описаної гри є складніше завдання — дізнайся якомога більше про сім'ю свого сусіда та поставити йому не менше 3 питань. Учень отримує картку з умовою: «Dein Name ist Hugo, du hast Vater, Mutter und Bruder, du lebst in Berlin». Тепер перед ним стоїть завдання з усіх вивчених питань вибрати і задати саме ті, які допоможуть виконати завдання в картці. Інший учень відповідає на питання, виходячи зі своєї «ролі». Перед ним стоїть завдання правильно відповісти на всі поставлені запитання.

Таким чином, вирішуючи ігрові завдання, учні досягають педагогічної мети, яку часто не усвідомлюють. В ході лінгвістичної гри учні вчаться орієнтуватися в лексичному матеріалі, концентрують свою увагу над конкретними завданнями, що стоять у грі, а результатом їх діяльності буде засвоєння нової лексики та спілкування іноземною мовою.

Висновок. Ігрові прийоми мають безсумнівну дидактичну цінність, адже гра сприяє ефективному засвоєнню лексичного матеріалу.

Використання гри під час навчання іноземної мови сприяє мимовільному запам'ятовуванню мовного матеріалу й формуванню міцних навичок усного мовлення. Вона, з одного боку, сприяє активізації емоцій та емоційної пам'яті, з іншого містить необхідні для навчання одиниці монологічного та діалогічного мовлення.

Таким чином, гра додає навчальному спілкуванню комунікативну спрямованість, зміцнює мотивацію вивчення іноземної мови і значно підвищує якість оволодіння нею.

1. Богомазова В. М. Формування навичок мовленнєвої компетенції / Вікторія Миколаївна Богомазова. – Київ: Рідна школа, 2010. – №3. – 5 – 9 с.
2. Зайчикова Л. В. Значення гри у навчанні іноземних мов / Людмила Василівна Зайчикова. – Київ: Рідна школа, 2009. – 68 – 75 с.
3. Фічора Т. С. Вивчаємо із задоволення – вивчаємо із успіхом / Тетяна Сергіївна Фічора. – Київ: Освіта, 2003. – №4. – 80 – 89 с.

Annotation: The intensification of the educational process raises the problem of finding ways to support students interest to the material and intensify their educational activities throughout the class. An effective means of solving this problem is educational games.

One of the most important problems in teaching a foreign language is the teaching of oral speech, which creates conditions for the disclosure of the communicative function of the language, which allows to bring the learning process closer to the conditions of real learning, which increases the motivation to learn a foreign language. Involving students in oral communication can be successfully implemented in the process of gaming activities.

Key words: Lexical competence, lexical unit, active and passive dictionaries, game, schoolchildren.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Зданюк Т. В.

„КОЛИ“ І/АБО „ЯКЩО“: СПОЛУЧНИКИ МАЙБУТНЬОГО?

Куликовська Н.,
Ніжин, Україна

Історія понять, як і історична семантика переживають на сучасному етапі своє відродження, що переносить історико-критичний

метод в центр уваги наукових досліджень, в тому числі і мовознавчих. Історичність в медіумі контекстуалізованих понять і мовних концептуалізацій актуалізує комунікативний простір, в якому, як пише К.Коллмайер, знайшло своє вираження все те, що може бути втілене у слові, співставлене із горизонтом сприйняття та культурним знанням носія/носіїв мови у певний період його/їх життєвого шляху [1]. Для когнітивної лінгвістики історична семантика відкриває перспективу взаємовідносин транспарентних лексикалізованих понять, можливість встановлення контурних характеристик історичних трансформацій останніх.

Доступ до уявлень, пов'язаних з значенням лексики, несе концепт, який містить результат тлумачення та вносить різноманітну можливість інтеграції мовного знака не тільки в саму історію понять, а й в різні політичні, соціальні, культурні трансформативні процеси [1]. Можна сказати, що поняття представляють собою проблемні поля у сконденсованій формі і ставлять перед дослідниками нові питання.

Одну з таких пошукових інтенцій ініціює невизначений лексичний статус німецького слова „wenn“, яке функціонує на сучасному етапі розвитку мови як (а) лексикалізована субстантивізація середнього роду із власним значенням „Bedingung, Vorbehalt, Einschränkung“, що бере участь у творенні фразеологічних одиниць, як то Wenn und Aber „Einwände, Vorbehalte, Zweifel“; (2) службова частина мови у межах речення, змістовні відносини якої, суголосно Дудену, вибудовуються у п'яти напрямках: „1. unter der Voraussetzung, Bedingung, dass...; für den Fall, dass...; falls; 2. a. sobald; b. drückt mehrfache [regelmäßige] Wiederholung aus; sooft; 3. obwohl, obgleich; 4. leitet einen Wunschsatz ein; 5. leitet eine irrealer vergleichende Aussage ein“ [2]. Наведена інтерпретація акцентує субординантний/підрядний зв'язок між частинами речення, що встановлює сполучник (а) з позицій темпоральних відносин: iteratives wenn щодо частотної події у різних часових відрізках: (Immer) wenn die Sonne scheint/schien/geschien hat, gehen/gingen wir spazieren/sind wir spazierengegangen, тоді як punktueller wenn щодо одноразової події не у минулому часі: Als (nicht:Wenn) gestern die Sonne schien, gingen wir spazieren [3, с. 769]; (б) з позицій підрядних допустовості, що характеризуються конфронтаційними відносинами: Wenn die eine Wohnung zu klein war, war die andere zu weit entfernt [3, с. 778]. Примітно, що у порівняльному протиставленні функціональна активність сполучника звужується і до семантично відмінних членів речення: Er ist ein guter, wenn auch langsamer Arbeiter/arbeitet gut, wenn

auch langsam, при цьому граматиками фіксується необов'язковість контактної позиції ускладненого двокомпонентного сполучника: Wenn es auch kalt ist, (so) zieht sie (doch) keine Jacke an [див. вище].

Співучасть додаткових модальних слів wenn auch чи-то **selbst wenn, sogar wenn**, як доводять ілюстрації, розширює функціональні можливості сполучника. Суттєву ремарку у функціональне поле досліджуваного знака вносить його спроможність вибудовувати поряд із реально-допустовими змістовими відносинами і ірреальні, гіпотетичні, стимулюючи тим самим мовця до оцінки симптоматики відносин умови і наслідку/Wenn-dann-Beziehung, коли симуляція граматичного способу дієслова/присудка визначатиме форми можливого за допомогою кондіціоналіс та кон'юнктив: Wenn doch er käme! Wenn er nur zu uns kommt! [4, с. 426].

Зміни в модальності, умовності, бажаності – а чи не криється тут у мові сам ефект суспільної бажаності агентивного антропоса як психологічної установки представляти себе з найбільш вірогідної/вигідної для себе сторони? Етимологічна розвідка доводить похідність морфологічної будови мовного знака від ahd. (h)wenne, (h)wanne (паралельність форм через умлаут, порів. aengl. hwanne, hwonne, hwenne, hwænne), однакових за будовою та функціонуванням у прислівниковому значенні „wann, irgendwann einmal“, проте вже у 800 р. фіксується як сполучник ahd. sō (h)wanne (sō) у темпоральному значенні „sobald, sooft“, пізніше як сполучник допустовості „falls, unter der Bedingung, daß, wenn“ → mhd. wanne, wenne прислівник „wann“ та сполучник mhd. swanne, swenne „wann irgend, wann auch, sobald, wenn“ [5]. Примітним виступає той факт, що ne-формант виступив тут поширенням займенникової основи germ. *hwa- < iе. *kwo-, *kwe-, яка дала витoki існуючій для чоловічого та жіночого роду форми питального займенника wer (ahd. (h)wer) та для середнього роду was (ahd. (h)waz) (!із дентальними кінцевими (-г від germ.-z), що у свою чергу утворилися за зразком особових займенників er, es: ahd. ir, er „er“, iz, ez „es“ < iе. *ei-, *i-, де, на згогад науковців, *is, *iz, *ez були спільними для усіх германських мов у номінативі однини чоловічого роду (!див. також початковість h- для вказівних займенників приблизно до 9 стл.). Зазначену тенденцію пролонгує факт репрезентативної функції займенника er до 18 стл для „Herr“, який доводить константність антропологічного агенса у витоках змістовних відносин семантичного поля „wenn“.

Отже, спроможність оперувати різними способами дійсності та умовності приховується за „історичним фасадом“ самого носія мови,

який моделює альтернативну історію в межах існуючої, реалістичної, що доводить Fantasy у сучасному мистецтві, зокрема як вже усталений літературний жанр із різними видами та формами у дискурсивному річищі, модерністська міфотворчість якого знайомить із сюжетним припущенням, надособистісною безпорадністю антропоса дати раціональне пояснення усьому існуючому. Істотна обмеженість номінативної функції, необхідної для лексико-семантичного об'єднання у вищий морфологічний клас повнозначних частин мови та преферентність формально-граматичних ознак, серед яких відмінність між wann та wenn сформувалася остаточно лише у 19 ст., зумовили лінгвістичне применшення значення розглянутого функціонально активного мовного елемента. Набуття останнім нових граматичних категорій розкриває динаміку когнітивно-семантичного поля мовного знака, дозволяє відчутти життєвий пульс умовності та релятивності часової стрічки і, якщо такий спосіб вираження узяв свій початок, то може трапитися, як пише Г. Вустманн, що сполучник wenn „зість“ усі інші сполучники, а потім і сам зникне [6, с. 131]. Якісний розвиток форм можливого спонукає дослідників до подальших розвідок дискурсивного простору.

1. Kollmeier K. Begriffsgeschichte und historische Semantik [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://docupedia.de/zg/Begriffsgeschichte_und_Historische_Semantik_Version_2.0_Kathrin_Kollmeier
2. Duden online [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/wenn>
3. Duden Band 4: Grammatik der deutschen Gegenwartssprache – Bibliographisches Institut & F.A. Brockhaus AG, Mannheim, 1995 – 865 S.
4. Helbig, G., Buscha, J. Deutsche Grammatik: ein Handbuch für den Ausländerunterricht, 6. unveränderte Auflage — VEB: Verlag Enzyklopädie Leipzig, 1980. – 629 S.
5. Duden Etymologie: Das Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache, Band 7. – Dudenverlag: Mannheim, Wien, Zürich, 1963. – 816 S.
6. Wustmann G. Allerhand Sprachdummheiten, kleine deutsche Grammatik des Zweifelhafte, des Falschen und des Hässlichen, zweite verbesserte und vermehrte Ausgabe – Leipzig: Fr. Wilh. Grunow, 1896 – 450 S.

СЕКЦІЯ 2 ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТУДІЇ

АДЕКВАТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ ГРИ СЛІВ В ФІЛЬМАХ, МУЛЬТФІЛЬМАХ ТА СЕРІАЛАХ

Ашеулова Т. В., студ. гр. ПР-61
Назаренко О. В., викладач
Сумський державний університет

Переклад будь-якого тексту є важким та багаторівневим процесом, який вимагає від перекладача не лише знання мови оригіналу (МО) і мови перекладу (МП), а й певних вмінь, при яких він може правильно відтворити текст не лише на лексичному, а і на синтаксичному рівні. Крім цього перекладний відповідник повинен бути адекватним.

Адекватним називається переклад, який забезпечує прагматичні задачі перекладацького акту на максимально можливого для досягнення цієї мети рівні еквівалентності, не припускаючи порушень норм чи узусу МП, дотримуючись жанрово-стилістичних вимог до текстів даного типу і відповідаючи суспільно-визнаній конвенційній нормі перекладу [1, с.287]. На думку Л. К. Латишева при адекватному перекладі тексти МО і МП повинні бути рівноцінними та викликати однакову реакцію у реципієнтів. Тому не дивно, що дуже часто у перекладачів медіа-продукції з цим виникають певні труднощі.

Крім всього вище згаданого, при перекладі фільмів або серіалів необхідно враховувати такі чинники, як жанрові характеристики фільму, особливості характеру героїв, лексики учасників фільму, перекладу діалогічного і монологічного мовлення, а також важливими є і соціальні чинники, такі як час виходу фільму в ефір, від цього залежить яку саму лексику може використовувати перекладач (чим пізніше вийшов фільм, тим «простішу» лексику можна використовувати, наприклад сленг).

Особливо важким аспектом є переклад «гри слів» або каламбурів, також часто використовується метод трансформації. Перекладацькі трансформації – прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення іншомовного слова в контексті, знаходимо український відповідник, який не збігається зі словником [2, с. 30].

Прикладом може слугувати уривок з мультфільму «Монстри на канікулах 2». В цьому фрагменті Джоні намагається пояснити Дракулі як користуватися телефоном, бо в нього це не виходить. Ось тоді хлопець каже: «*Якщо у вас не виходить, то ви можете спробувати Bluetooth*», англійською це звучить так: «*Maybe you should just get Bluetooth*», тоді Дракула кличе до себе Блакитний зуб. Справа в тому, що з англійської мови «*Bluetooth*» дослівно перекладається як «*блакитний зуб*», в українській мові ці два слова звучать по-різному. Українські перекладачі змогли ідеально передати сенс та навіть зробити уривок смішним: «*Ви у техніці не в зуб ногою.*» - каже Джоні, на що Дракула відповідає: «*Зуб мудрості, швидше сюди. Що, ногою в зуб?*» В даному уривку можна побачити, що адекватно перекласти не завжди є легкою задачею.

Наступний приклад із фільму «Призрак», в якому гра слів побудована на слові *spirit* – *дух, душа, спирт*. Жінка каже головному герою: «*You have feelings, I suppose even ghosts must have feelings*». Він відповідає: «*We are sensitive spirits. Talking of spirits, could you give me some drink*». Перекладач відобразив це так: «*Мабуть навіть у привидів є почуття*», «*Почуттів у нас повний букет, до речі, про букет, чи не могли б ви принести це алкоголю*».

Ще одним прикладом є фрагмент фільму «Мені б у небо». Стюардеса пропонує газовану воду та запитає головного героя: «*Do you want the can, sir?*» Він трохи здивований і тому перепитує: «*What? The cancer?*». І тоді жінка повторює по літерам: «*The can, sir*». Справа в тому, що в англійській мові словосполучення «*the can, sir*» дуже схоже на «*cancer*», що перекладається як рак, тому головний герой і здивувався, коли почув це. В перекладі це звучить так: «Напитки, сер?» - питає стюардеса. Герой перепитує: «На пытки?» В цьому випадку перекладачі вдало підібрали еквіваленти та адекватно переклали уривок.

Отже, переклад сам по собі це складний процес, особливо це помітно при перекладі фільмів, мультфільмів та серіалів, бо в них дуже широко використовується гра слів, при перекладі якої перекладач повинен не лише підібрати еквівалент, який буде викликати таку саму реакцію, як і в оригіналі, а і враховувати темп мовлення, характер персонажа та зображення, яке ми можемо бачити на екрані.

1. Комисаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – С.287

2. Рецкер Я. І. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвист. теории перевода. – М., 1974. – С.30
3. Назаренко О. В. Когнітивно-прагматична спрямованість власних імен в англomовному казковому дискурсі. – // Вісник СумДУ. Серія «Філологічні науки» – 2007. – № 1., Т. 2. – С. 15 – 18.

Науковий керівник – *д-р філол. наук, професор, Батумський державний університет Шота Руставелі (Грузія) Арошидзе М. В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ У ГАЗЕТНИХ ТЕКСТАХ БРИТАНСЬКИХ ТА НІМЕЦЬКИХ ВИДАНЬ

Ветошкіна М. М., студ. гр. ПРм-61
Мовчан Д. В., канд. філ. наук, доцент

При написанні статей журналісти широко використовують неологізми – «...слова чи сполуки слів, використані мовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття в новому значенні, що усвідомлюються як такі носіями мови» [2, с.417].

На початку нового сторіччя інноваційні мовні процеси найактивніше відбуваються в тих сферах, що знаходяться під впливом таких мікросоціальних чинників, як інформаційна революція, економічні перетворення, міжнародний тероризм, охорона навколишнього середовища, дискримінації в суспільстві [2].

Труднощі перекладу неологізмів полягають у тому, що ці слова із запізненням вносяться до словників або взагалі в них не фіксуються. Неологізм проходить стадії соціалізації та лексикалізації і згодом входить у загальне використання. Процес перекладу неологізмів відбувається у два етапи: з'ясування значення нового слова та власне переклад неологізму за допомогою різноманітних перекладацьких трансформацій. Найбільш розповсюджені методи при перекладі неологізмів – транслітерація, транскрипція та транскрибування з можливим поясненням значення [33, с. 3]:

Brandalism activists have taken over 600 bus shelters all over Paris during COP21, the UN climate change conference, with satirical posters by more than 80 artists. – перекл.: На конференції ООН COP21, присвяченій боротьбі зі змінами клімату, активісти, які займаються брандалізмом (завішуванням будівель постерами), відвоювали у Парижі 600 автобусних зупинок і завішали їх сатиричними

постерами, над створенням яких працювало більш ніж 80 художників (Guardian, Nov 30, 2015).

За допомогою транскрипції можна відтворити звукову форму іншомовного слова. Найчастіше такою практикою послуговуються при перекладі власних назв та термінів різних галузей – від банківської справи та IT-технологій до кулінарії та спорту, напр., *тінейджер*, *лізинг*, *банкінг*, *скрамбл*, *емісія*, *брендинг*, *пауерліфтинг*, *канцелінг*, *дедлайн*, *кешфлоу* та ін.

Під час перекладу німецьких неологізмів перекладач повинен враховувати психолінгвістичні особливості представлення дійсності, яку передає носій мови. При перекладі важливо також передати внутрішню форму слова, зміст, конотативне забарвлення, прагматичну наповненість слова. Сучасні німецькі неологізми найчастіше перекладаються за допомогою калькування та напівкалькування:

“Sowohl die Lage als auch der Preis stimmte“, sagt der 39 Jahre alt Verkaufsleiter eines großen Autohauses. – перекл.: “Покриття повністю відповідає ціні”, говорить 39-річний менеджер з продажу, який працює у відомому автомобільному салоні (Welt, Aug 25, 2017).

Перекладачі нерідко застосовують описовий переклад, якщо явище, поняття чи предмет, який називає неологізм, є відсутнім у мові перекладу. Якщо таке слово-неологізм зустрічається у газетній статті, при перекладі необхідно звертати увагу не тільки на точність перекладу, але й на компактність та лаконічність, особливо якщо справу маємо із заголовками [3]:

400 Jugendliche feiern Jugendweihe im Friedrichstadtpalast. – перекл.: У театрі Фрідріхштадтпаласт 400 підлітків святкують своє входження в юність (Welt, Apr 22, 2017).

Описовий переклад неологізму не має бути громіздким та мати довге пояснення. Тут перекладач має проявити креативність та перекладацьку майстерність, адже публіцистичний стиль не повинен бути сухим та позбавленим метафоричності й образності:

Wolfgang Stadler, forderte ein Ende von «Niedriglohnpolitik und einem Minijobsystem, das sich für immer mehr Menschen zur Armutsfalle entwickelt». – перекл.: Вольфганг Штадлер вимагає припинення «низькозарплатної політики» та знищення системи «робота за міні малку», яка заганяє все більше людей у пастку бідності (Welt, Nov 08, 2017).

Усі три неологізми перекладені методом експлікації. У перекладі використаний еквівалент «низькозарплатна політика», який є компактним та передає прагматичне наповнення неологізму

Niedriglohnpolitik. Для того, аби зробити переклад статті конотативно забарвленим і таким чином максимально наблизитися до реципієнта, у перекладі використані жаргонні елементи просторічного характеру – «мінімалка»; це слово є досить вживаним в українській мові, тому його використання у перекладі є досить доречним. Слово *Armutsfalle* перекладено метафорично, адже в українській мові немає точного еквівалента цій лексемі. Збережено конотативне забарвлення слова, адже справлення емотивного впливу на читача – це одна із основних цілей публіцистичного тексту.

1. Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття: англо-український словник. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 360 с.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
3. Movchan D., Vetoshkina M. British Newspaper Discourse: from Notion to Lexical and Grammatical Features / D. Movchan, M. Vetoshkina. – Філологічні трактати. – Суми: СумДУ; ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2017. – Том 9, №4. – С.61-66.

STRATEGIES OF ENGLISH FILM TITLE TRANSLATION

Kovalenko A., *student PR-61*

Nazarenko O., *lecturer (Sumy State University)*

Aroshidze N., *Doctor of Philology, Assoc. Proferssor
(Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia)*

The last two years have witnessed a huge growth in American movie production. In 2016 there were 736 films released in US cinemas that is twice the number in 2000 [1]. It has led to the rapid rise of the movie imported to Ukraine. Thus, translation of film title is attracting widespread interest due to its commercial, cultural and informative importance. This issue had been on the focus of linguistic research of G. Genette, C. Duchet, C. Nord and P. Newmark for a long time. To study the strategies of English film title translation we have chosen the model of translation procedures suggested by J.-P. Vinay and J. Dalbernet and conducted its quantitative analysis. Films released during the period of 2016/2017 are the objects of our research.

The translation model developed by J.-P. Vinay and J. Dalbernet consists of seven procedures: borrowing, literal translation, transposition,

modulation, equivalence, adaptation and calque [2]. While studying film title in the source and target languages, it has turned out that there are a lot of examples of translation in terms of each way mentioned above, except the last one. This fact may be explained by the high professional competence of Ukrainian translators as calque is regarded as an inadmissible method. Quantitative distribution of the other translation procedures employed for film title is given below:

Table 1. Quantitative Distribution of Title Translation Procedures

Strategy	Number of cases	Examples
Borrowing	12	<i>La La Land</i> – «Ла-Ла Ленд»; <i>Split</i> – «Спліт»; <i>Interstellar</i> – «Інтерстеллар»
Literal translation	20	<i>War for the Planet of the Apes</i> – «Війна за планету мавп»; <i>Seven Sisters</i> – «Сім сестер»; <i>Don't Knock Twice</i> – «Не стукай двічі»
Transposition	1	<i>Get Out</i> – «Пастка»
Modulation	3	<i>Me before You</i> – «До зустрічі с тобою»
Equivalence	8	<i>The Nice Guys</i> – «Круті чуваки»; <i>Going in Style</i> – «Красиво піти»; <i>Cell</i> – «Мобільник»
Adaptation	6	<i>Daddy's Home</i> – «Хто в домі тато»; <i>The Nut Job 2: Nutty by Nature</i> – «Реальна білка 2»
Calque	0	

In the course of our research it was also noted that some title translation cases fell within the categories that are not suggested by J.-P. Vinay and J. Dalbernet. The analysis revealed that other strategies are addition (*Bobby the Hedgehog* – «Їжачок Боббі: Колючі пригоди»), omission (*Voyage of Time: Life* – «Мандрівка часу»). Another widespread way of film title translation is replacement. For instance, the literal translation of *Central Intelligence* is «Центральна розвідка», but the official title of this movie is «Півтора шпигуна». It is connected with its commercial importance: an interesting title attracts more audience.

The analysis of the translation of film titles released during the period of 2016/2017 into Ukrainian has demonstrated that the most commonly used translation procedure is literal translation (40%). Borrowing turned out to be the second most popular way (24%). In terms of adaptation and equivalence the number of translation cases was found to be lower than that of the previously mentioned cases (12% and 16%

respectively). The usage of modulation and transposition is rare (6% and 2% respectively). The cases of calque were not found. It was also assumed that translation transformations such as addition, omission and replacement are possible. The prospect of emerging films with title translated by means of procedures within the other translation model serves as a continuous incentive for our future research.

1. How many films are released each year? [Electronic resource]/ Available at: <https://stephenfollows.com/how-many-films-are-released-each-year/>
2. Munday J. *Introducing Translation Studies* / Jeremy Munday. – С.: London: Longman, 2008. – 232 p.
3. Назаренко О. В. Когнітивно-прагматична спрямованість власних імен в англomовному казковому дискурсі. – // Вісник СумДУ. Серія «Філологічні науки» – 2007. – № 1., Т. 2. – С. 15 – 18.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЄПРИКМЕТНИКОВИХ КОНСТРУКЦІЙ

Кострюкова В. О., студ. гр. ПР-63/1

Жулавська О. О., канд. філол. наук, доцент

Дієприкметникові конструкції широко вживаються в англійській мові в усіх жанрах літератури: художньому, газетно-інформаційному, науково-технічному, офіційно-діловому тощо. Тому питання щодо особливостей та труднощів перекладу дієприкметникових конструкцій з англійської на українську мову ще недостатньо досліджені.

Різні автори описують різні способи перекладу дієприкметникових конструкцій. Але загалом питання залишається невирішеним. Відсутні також посібники, в яких повно і чітко викладаються відомості про переклад дієприкметника в літературі різних жанрів.

У даній праці наголошується на функціональному принципі перекладу дієприкметникових конструкцій як структур, що не мають постійних формальних відповідників в українській мові і для перекладу яких потрібно аналізувати все речення; дієприкметник є другорядним поширеним членом речення з неповною предикацією, який не має формального граматичного зв'язку з головною частиною речення, але завжди логічно співвідноситься зі змістом головної частини речення або з одним із головних членів речення. Тому вибираючи синтаксичний засіб при перекладі АК (наприклад сурядне,

підрядне чи окреме речення), потрібно враховувати сильніший чи слабший зв'язок дієприкметника з головною частиною речення.

Дієприкметникові конструкції виконують різноманітні змістові функції, їх теж потрібно враховувати при перекладі. Дієприкметник може замінити підрядні речення різних категорій (крім порівняльного), мати пояснювальне, присуднвальне значення, можуть вживатися з часовою та причинно-наслідковою функцією, функцією умови або поступки. Залежно від змістовного значення дієприкметника в перекладі ми обираємо відповідне підрядне речення. Переклад залежить і від жанру матеріалу, що перекладається, і від норм української мови. Дієприкметник робить речення невизначеним та розмитим, і тому вживається, в основному, в художніх текстах, де точність висловлювання не грає великої ролі.

У матеріалах газетно-інформаційного та публіцистичного жанрів дієприкметники вживаються з певною стилістично-синтаксичною функцією: спрощення структури речення, урізноманітнення синтаксису тексту. Тобто дієприкметник повідомляє не другорядну інформацію, а додатковий факт, що не поступається своєю важливістю факту, про який повідомляється в головній частині речення.

При перекладі будь-якої дієприкметникової конструкції потрібно враховувати їхні імпліцитні значення. Від них залежить тип підрядного речення, яке ми обираємо при перекладі (наприклад, підрядне речення часу або причини). Для того, щоб розрізнити подібні речення потрібно вставити підрядний сполучник часу або причини, і, коли зв'язок дієприкметника з головною частиною речення стане зрозумілим, перекласти його на українську мову з відповідним сполучником. І. В. Корунець також зазначає, що перекладаючи дієприкметникові конструкції, необхідно враховувати особливості авторського використання звороту, мету автора, стилістично-експресивне значення конструкції. В. І. Карабан вважає, що для перекладу дієприкметника певне значення має розташування звороту на початку речення чи в його кінці.

Тому слід зауважити, що при перекладі дієприкметникових конструкцій, треба враховувати усі фактори і пам'ятати, що адекватний переклад можливий лише тоді, коли ми перекладаємо її разом з головною частиною речення.

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: у 2-х ч. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 302 с.

2. Шпак В. К. Основи перекладу: граматичні та лексичні аспекти: Навч. посіб./За ред. В.К.Шпак. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2007. – 310 с. – (Вища освіта)
3. Baranova S. V. An outline of English Morphology. Lecture notes for students of specialty "Philology" of full-time course of study, 2017. – 64 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ДІЄПРИКМЕТНИКОВИХ КОНСТРУКЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Марченко К. С., студ. гр. ПР-63

Жулавська О. О., канд. філол. наук, доцент

Дієприкметниковий зворот в англійській мові не має відповідників серед синтаксичних структур української мови. Для передачі його значення в перекладі можуть використовуватися такі конструкції, як додаткові речення часу, причини або додаткових обставин, самостійні речення, дієприслівникові і прийменникові звороти. Кожний з цих способів перекладу відповідає вживанню початкової структури в певній функції, і кожний з них так чи інакше передає окремі аспекти її значення. При використанні додаткового речення доводиться уточнювати функцію незалежного звороту, яка може бути недиференційованою в оригіналі. Вибір типу додаткового речення (а також форми дієслова) потребує додаткової інформації з контексту.

Дієприкметник в англійській мові – неособова форма англійського дієслова, що має властивості дієслова, прислівника та прикметника. В українській мові англійський дієприкметник відповідає дієприслівнику та дієприкметнику. Залежно від стану розрізняють пасивну та активну форми – Participle Passive та Participle Active. Англійські дієприкметники розподіляються на: дієприкметник теперішнього часу (Present Participle Simple, Present Participle Perfect), дієприкметник минулого часу [3, 5].

Під час перекладу абсолютних дієприкметникових підрядних речень відбуваються такі лексико-семантичні трансформації, як введення підмета і присудка, перестановка підрядного речення та додавання лексичних одиниць. Перекладачу треба чітко усвідомити варіативність подібних перетворень і робити вибір на користь тієї, що більш змістовно та яскравіше передає думку автора [1, 2].

Перекладач має справу не з ізольованими лексичними та граматичними явищами, а з відрізком мови, який вміщує цілий

комплекс граматичних і лексичних явищ, зв'язаних в єдине ціле. Зрозуміло, в процесі перекладу перекладач намагається передати в значення усіх компонентів, з яких складається англійське речення, однак підсумком його роботи має бути адекватна передача змісту усього речення вцілому. Дуже часто переклад цілого можливий лише за умов зміни порядку слідування окремих частин речення, заміни одних компонентів іншими і т.д. Особливими для перекладача специфічні англійські конструкції, що не мають відповідників в українській мові. Переклад таких конструкцій завжди пов'язаний з пошуками якихось інших засобів граматичного оформлення українського речення. Значення подібних конструкцій і основні форми їх перекладу мають бути добре відомі перекладачу [4].

1. Апполонова М. А. Грамматические трудности перевода. – М., 1977.
2. Бреус Е. В. Теория и практика перевода (английский язык): Программа курса. – М., 1996.
3. English Grammar in Use (Raymond Murphy), Cambridge University Press, 1988, 328pp. (P. 106-137).
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. – Вінниця, 2001.
5. Каушанская В. Л. Грамматика английского языка. – Изд.: «Просвещение», 1967.

ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Кравченко В. В., студ. гр. ПР-61

Жулавська О. О., канд. філол. наук, доцент

Своєрідність семантичної структури слів в різних мовах викликає необхідність в застосуванні лексичних трансформацій в перекладі. Суть лексичних трансформацій полягає в «заміні окремих лексичних одиниць (слів і стійких словосполучень) вихідної мови лексичними одиницями мови перекладу, які не є їх словниковими еквівалентами». [1, 190].

Однак, не зважаючи на наявність великої кількості літератури, присвяченій проблемі перекладацьких трансформацій серед вчених відсутня єдина думка щодо самого поняття перекладацької трансформації. Але все ж більшість вчених визначають перекладацькі трансформації як міжмовні перетворення, які здійснюються для

досягнення перекладацької еквівалентності. Більшість авторів, а саме: Л. С. Бархударов, Л. К. Латишев, В. Н. Комісаров, Я. І. Рецкер поділяють перекладацькі трансформації на лексичні, граматичні, стилістичні. Однак, трансформації можуть поєднуватися одна з одною, приймаючи характер складних комплексних трансформацій.

Кожне слово здійснює поняття про предмет, що їм позначається. У семантиці слова відображаються різні ознаки предмета, його властивості та зв'язки його значення позначаються об'єктами. У значенні слова відображено бачення світу, властиве цій мові, точніше носію цієї мови. При пізнанні дійсності можуть бути виділені різні ознаки одного і того ж об'єкта - денотата, що знаходить своє відображення в семантичній структурі відповідного слова.

Кожна мова має свою власну лексичну систему, яка включає в себе словниковий запас мови. Будь-яке слово представляє частину лексичної системи мови. Причини, що викликають лексичні трансформації, різноманітні: це і виділення різних ознак одною і того ж явища або поняття, і відмінність в смисловій структурі слова, і різниця в смислового обсязі слова, а також різна сполучуваність слів в зазначених мовах. [2, 309].

За словами Л. С. Бархударова, всі види перетворень чи трансформацій, здійснюваних в процесі перекладу, можна звести до чотирьох елементарних типів, а саме:

1. Перестановки – це зміна розташування мовних елементів в тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Елементами, що можуть піддаватися перестановці є зазвичай слова, словосполучення, частини складного речення.

2. Заміни – найбільш поширений і різноманітний вид перекладацької трансформації. У процесі перекладу замінам можуть піддаватися як граматичні одиниці, так і лексичні, у зв'язку з чим можна говорити про граматичні та лексичні заміни.

3. Додавання. Цей тип перекладацької трансформації ґрунтується на відновленні під час перекладу опущених в мові перекладу «доречних слів».

4. Опущення – явище, прямо протилежне додаванню. Під опущеннями маються на увазі опущення тих чи інших «надлишкових» слів при перекладі. [1, 190].

Отже, не кожна лексична одиниця має відповідний еквівалент в мові перекладу, або цей еквівалент не підходить по контексту при перекладі. Тому необхідно використовувати лексичні трансформації

для досягнення більш високого ступеня еквівалентності перекладу науково-технічного тексту.

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. М.: Международные отношения, 1975. - 238;
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 564 с.
3. Жулавська О. О. Переклад: теоретичні та практичні аспекти / Жулавська О. О., Назаренко О. В. // навчальний посібник. – Суми : Сумський державний університет, 2017. – 142 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ЧИСЛІВНИКІВ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СПОЛУЧЕННЯХ

Опаренко А. О., студ. гр. ПРм-62

Шуменко О. А., канд. філол. наук, доцент

Знання іноземної мови на високому рівні неможливе без вивчення фразеологічних зворотів, які становлять певні труднощі при опануванні іноземною мовою, тому що сума компонентів фразеологічного звороту не складає загального сенсу вислову. Важливою темою для вивчення особливостей перекладу є фразеологічні одиниці з числовим компонентом [1, с.216].

Числівники англійської мови – самостійний лексико-граматичний клас слів із властивими їм семантико-функціональними показниками, з притаманними ізоморфними рисами лексико-семантичного поля кількості, що має поліцентричну ієрархічну парадигму. Семантична модель категорії кількості об'єктивується реальним буттям предметів та явищ дійсності та загальноісторичним досвідом пізнання кількості.

Згідно з дослідженням фразеологічні одиниці - це групи слів, які неможливо створити у процесі мовлення, вони існують у мові як готові одиниці. Саме вони найвиразніше передають дух і нев'янучу красу мови, яку створив народ упродовж віків для потреб спілкування в усній та писемній формах [3, с.128].

Досліджувані англійські ФО являють собою особливий тип ускладнених мовних знаків, яким притаманні основні ознаки сталих словесних комплексів. Найбільш вживаними в англійській мові є ФО з числівниками, що позначають прості числа. Саме ці ж числа

(першого десятка) представлені в різних концептуальних тлумаченнях картини світу англіїців [4, с.156].

Проаналізувавши літературні джерела в роботі було представлено основні способи передачі англійських ФО українською мовою такі як: переклад фразеологічним еквівалентом, переклад фразеологічним аналогом, описовий переклад, переклад контекстуальними замінами, дослівний переклад (калькування).

Існує ряд факторів, які ускладнюють переклад англійських ФО з числовим компонентом українською мовою. Але проблема перекладу може бути успішно розв'язана за рахунок адекватного перекладу одним із способів [1, с.216]. Найкращий спосіб передати фразеологізм фразеологізмом. Це є можливим тоді, коли англійська та українська мови запозичили фразеологічний зворот з інших мов (найчастіше класичних): пор. англ. – *between two fires* - укр. – поміж двох вогнів; англ. – *not able to put two words together* - укр. – не вміти зв'язати двох слів (Lewis Carroll).

Переклад фразеологічним аналогом, тобто використання в українській мові фразеологічних одиниць, які мають те саме значення, але які побудовані на іншому образі. При такому перекладі слід враховувати, що український образ повинен бути нейтральним щодо національного забарвлення: пор. англ. – *two cats and a mouse* - укр. – два коти в одному мішку не помиряться; англ. – *when two ride on one horse, one must sit behind* - укр. – кожному своє місце (Lewis Carroll).

Фразеологічні еквіваленти також поділяються на дві групи: повні еквіваленти та часткові еквіваленти. Багато фразеологізмів взагалі не мають еквівалентів у інших мовах. Ми можемо перекладати такі фразеологізми за допомогою калькування або описового перекладу: англ. – *two heads are better than one* - укр. – одна голова – добре, а дві – краще; англ. – *to be in two minds* - укр. – бути не рішучим (Lewis Carroll).

Отже, можемо дійти висновку, що вживання фразеологічних сполучень – це справа стилю, а завдання перекладача – цей стиль зберегти. І тому, незважаючи на всі труднощі перекладу фразеологізмів, вони повинні бути перекладені відповідним чином.

1. Жаботинская С. А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных (на материале современного английского языка) / С. А. Жаботинская. – М.: ИЯРАН, 1992. – 216с

2. Кабанова С. В. Вираження кількісно-якісних відношень синтаксичними структурами англійської мови: Дис. канд. філол. наук.: 10.02.04/ С. В. Кабанова. – Харків, 1997. – 196 с
3. Швачко С. О. Квантитативні одиниці англійської мови: перекладацькі аспекти. – Посібник / С. О. Швачко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 128 с
4. Шуменко О. А. Поверхнева та семантична девіація числівників англійської мови / О. А. Шуменко // Нова філологія. Збірник наукових праць. - Запоріжжя: ЗНУ, 2011.-№ 45.- 156-158 с.
5. Lewis Carroll. Alice's Adventures in Wonderland [Електронний ресурс] / Lewis Carroll. – Режим доступу: <http://www.online-literature.com/carroll/alice/>.

ПЕРЕКЛАД АБРЕВІАЦІЙ І СКОРОЧЕНЬ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО СКОРОЧЕННЯ

Пономаренко А. М., студ. гр. ПР-62
Жулавська О. О., канд. філол. наук, доцент

Скорочення лексичних одиниць становить складніс для розуміння та перекладу, оскільки принципи їх утворення та семантика не завжди наводяться у довідниках та словниках. Так, за звуковим і графічним оформленням їх поділяють на абрєвіатури й акроніми.

Абрєвіатури утворюються з перших літер багатоскладового терміну, причому кожна літера у складі читається окремо. Наприклад, EMF, emf, e.m.f. (electromotive force) – електрорушійна сила (електротехніка); EMF (electromagnetic field) – електромагнітне поле (електротехніка).

Акроніми – це скорочення, на відміну від абрєвіатур (читаних, вимовних і сприйманих по назвах літер), читаються і сприймаються як звичайні лексичні одиниці. [1] Акроніми утворюються з різних поєднань літер (з перших літер, від перших декількох з останньою та ін.) : radar (Radio Detection and Ranging – радіовиявлення і визначення відстані), laser (Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation – оптичний квантовий генератор). Основна складність перекладу термінологічних одиниць полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Так, при перекладі застосовують такі прийоми як: транслітерація, транскрипція, калькування, експлікація та еквівалентний переклад.

Транслітерація і транскрипція, наприклад, DOS (Disk Operating System) – ДОС (дисконна операційна система), IP Adress (Internet Protocol Adress) – ай-пі адреса (адреса комп'ютера в мережі) використовується загалом під час перекладу окремих слів-термінів, а переклад термінологічних словосполучень здійснюється завдяки калькуванню та експлікації. [2]

Калькування – це прийом перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин (морфем або слів) їх лексичними відповідникам у мові перекладу. [2] Наприклад, PC – Personal Computer (персональний комп'ютер), e-mail (електронна пошта), e-cash (електронна валюта), e-data (електронна інформація), e-mall (інтернет магазин). У випадку, коли словосполучення складається з термінів, які ще набули широкого вжитку в певній галузі науки чи техніки і потребують свого тлумачення, застосовується експлікація.

Експлікація (описовий переклад) – це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення даної одиниці. [3] Перевагою калькування над експлікацією є те, що експлікація багатослівна, а у випадку калькування кожному елементу словосполучення на мові оригіналу відповідає один елемент словосполучення мовою перекладу, отже, реалізується принцип економії мовних засобів. Еквівалентний переклад – варіант перекладу, коли значення англійського слова повністю відповідає значенню українського слова, наприклад: agri – agricultural, ass – assistant тощо. [4]

Отже, основними способами перекладу скорочених лексичних одиниць є транслітерація, транскрипція, калькування, експлікація та еквівалентний переклад. Проведене дослідження показало, що найбільш розповсюдженим засобом перекладу скорочень, які ще не ввійшли у вжиток у певній галузі науки чи техніки мовою перекладу і потребують свого тлумачення, є експлікація, тобто повний переклад, у процесі якого не лише розшифровується скорочення, але й дається його пояснення.

1. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / В. І. Карабан. – К. : Політична думка, 1997. – 300 с.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.

3. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови : підруч. для ін-тів і фак. інозем. мов / М. І. Мостовий. – Х. : Основа, 1993. – 256 с.
4. Crystal D. An Encyclopaedic Dictionary of Languages / D Crystal. – 1994. – 436 p.
4. Жулавська О. О. Переклад: теоретичні та практичні аспекти / Жулавська О. О., Назаренко О. В. // навчальний посібник. – Суми : Сумський державний університет, 2017. – 142 с.

ОКРЕМІ ВИПАДКИ СКЛАДНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Шинкаренко А. О., студ. гр. ПР-62

Жулавська О. О., канд. філол. наук, доцент

Гарний перекладач – не той, хто зуміє дослівно перекласти текст з однієї мови на іншу, дуже важливо зберегти національний колорит і виразність тексту. Особливості чужої мови повинні бути передані засобами своєї рідної мови. Поділ складних випадків перекладу на граматичні та лексичні явища досить умовний, адже в кожній мові граматичне тло тісно пов'язане з лексичним, і спосіб передач в перекладі граматичних форм і конструкцій нерідко залежить від їх лексичного наповнення [1, 15]. Для перекладача науково-технічної літератури особливо важливе знання предмета перекладу, він повинен орієнтуватися у тій предметній галузі, до якої належить призначений для перекладу текст. [1, 16].

Один із випадків складності перекладу науково-технічних текстів є скорочення та аббревіатури.

Існує чотири основних способи передачі скорочень на цільову мову, два з яких є власне перекладом, а два – транскодуванням (за Карабаном В. І.) :

1. Переклад відповідним скороченням: *MPS* (*mainpropulsionsystem*) – *ГРУ* (*головна рушійна установка*).

2. Переклад відповідною повною формою слова або словосполучення: *DDT* (*digital data transmission*) – передача цифрових даних. [2, ст.189].

3. Транскодування скорочення: *NATO* (*North Atlantic Treaty Organization*) – *НАТО*.

4. Транскодування повної вихідної форми відповідного скорочення: *SAT* – *Катерпіллар* [2, 190].

Перекладачі повинні намагатися знаходити адекватні відповідники тих англійських скорочень, що позначають важливі поняття нових галузей науки і техніки.

Слід дотримуватися також і форми написання дати, тобто якщо в оригіналі документа місяць вказаний літерами, не допускається заміна його в перекладі порядковим цифровим номером [3].

Певну трудність у перекладі науково-технічної літератури становлять скорочення імен. Деякі ініціали перекладати легко, тому що вони мають однозначні українські відповідники. До них, зокрема, відносяться наступні: *M. Berry – М. Беррі, J. Bub – Дж. Баб* [2, 193]. Однак більшість англійських ініціалів мають не один, а кілька українських відповідників, наприклад, англійський ініціал *A.* може передаватися українською мовою як *О. (Alexander – Олександр)*, так і *Е. (Andrew – Ендрю)* [2, 193].

В науково-технічній літературі іноді вживаються поштові адреси. Слід мати на увазі, що при перекладі необхідно змінювати порядок елементів адреси у відповідності із нормами, існуючими у культурі мови перекладу: *Linguistic Society of America, 428 East Preston Street, Baltimore, MD, 21202, USA – США, 21202, штат Меріленд, м. Балтимор, вул. Іст Престон Стріт, буд. 428, Лінгвістичне товариство США* [2, 183]. Відповідно до побажань замовника може також наводитися повний варіант адреси на мові оригіналу.

Назви професій, посад, вчених звань, титулів перекладають в тих випадках, коли в мові перекладу є однозначне відповідне поняття або написання. У ряді випадків при першій згадці назви в тексті допустимо дати роз'яснювальний переклад для кращого розуміння і / або навести оригінальне написання назви мовою оригіналу в дужках або в примітці [3].

Пам'ятайте: подвійний зміст у науково-технічному перекладі неприпустимий, його стиль має повністю відповідати стилю мови науково-технічної літератури; приводити кілька варіантів перекладу на вибір неприпустимо; необхідно дотримуватися чіткого викладу думок при максимальній стислості та формі, яка притаманна українській науково-технічній літературі.

Тож будемо справжніми фахівцями та майстрами своєї справи.

1. Карабан В. І. Граматичні труднощі [Текст]/. В. І. Карабан// Посібник довідник з перекладуанглійської науково технічної літератури на українську мову. Частина I. TEMPUS. – 1997. – 317 с.

2. Національний Технічний Університет Харківський Політехнічний Інститут. /«Науково-технічний переклад» / розділ IX / – Харків : 2015. – 216 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://studfiles.net/preview/1588475/page:10/>, вільний. – Загол. з екрану.
3. Бюро перекладів Мінфоців / Вимоги до перекладу текстів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/minfociv/buro-perekladiv/vakansiie/vimogi-do-perekladu-tekstiv>, вільний. – Загол. з екрану.
4. Жулавська О. О. Переклад: теоретичні та практичні аспекти / Жулавська О. О., Назаренко О. В. // навчальний посібник. – Суми : Сумський державний університет, 2017. – 142 с.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ВИЗНАЧЕННЯ СИМВОЛУ

Ракочий Р. І., *студент*

Інституту іноземних мов ДДПУ імені Івана Франка

Символ – це важлива категорія художньої мови, з одного боку, та цілого ряду галузей гуманітарних знань – з іншого. На тлі достатньо плідних літературознавчих та мовознавчих напрацювань у галузі теорії та практики дослідження символу відзначаємо, на жаль, недостатній рівень вивчення цієї проблеми з погляду перекладознавства. Зокрема, в україністиці поки що немає комплексних праць, що висвітлювали б проблеми адекватності, семантичної вичерпності та функціонального навантаження символіки, відтвореної у перекладі.

У сучасній українській та зарубіжній теоретичній думці поняття символ має такі визначення:

- „мотив або сукупність мотивів мистецького твору, що позначає глибоко прихований, багатозначний зміст і по-різному (на противагу алегорії) інтерпретується” [Словник українських символів];

- „універсальна естетична категорія, що розкривається через зіставлення з суміжними категоріями – образу художнього, з одного боку, знака та алегорії – з іншого. В широкому аспекті можна сказати, що символ – це образ, узятий в аспекті своєї знаковості, і що він наділений усією органічністю та невичерпною багатозначністю. Предметний образ і глибинний смисл у структурі символу – як два полюси, немислимі один без одного, адже символ втрачає поза

образом свою явність, а образ поза смислом розсипається на свої компоненти” [Літературний енциклопедичний словник];

• „багатозначний предметний образ, який об’єднує між собою різні плани художнього відтворення дійсності на основі їх суттєвої спільності, спорідненості... набуває у текстах крім своїх основних (словникових, предметних) значень нові (переносні або умовні)” [Українська мова: Енциклопедія];

• „something that stands for or suggest something else by reason of association or convention” [The Penguin English Dictionary].

Як бачимо, наведені тлумачення зазвичай розкривають образно-естетичну сутність символу як одиниці художньої мови, однак не вказують чітко на наявність поліетнічних чи специфічно етнонаціональних компонентів у семантичній структурі символу. Однак саме цей аспект є визначальним із погляду перекладознавства, а тому потребує належного теоретичного умотивування та окреслення критеріїв визначення.

Сучасні літературознавчі та мовознавчі тлумачення символу не можуть цілковито задовольнити потреби фахівців, які прагнуть на належному рівні відтворити як зовнішню (лексичну, синтаксичну) так і внутрішню (семантичну, образно-символічну) структуру оригіналу у мові перекладу. Оскільки в сучасному українському перекладознавстві поки що немає єдиного, універсального визначення символу як перекладознавчої одиниці, наголошуємо на тому, що для перекладача значущим може вважатися таке визначення, яке дозволяє:

- а) вичленувати символ у художньому тексті;
- б) розмежувати символ та суміжні явища (наприклад, алегорію і метафору);
- в) визначити ступінь багатозначності того чи іншого символу;
- г) встановити місце символу у структурі оригіналу.

Саме ці критерії і будуть визначальними при кваліфікації символу з погляду теорії та практики художнього перекладу.

Тлумачення, які існують у сучасній науковій літературі філологічного спрямування, дозволяють виокремити кілька підходів до трактування цього поняття. Наприклад, окремі дослідники, намагаючись дати найбільш загальну характеристику символу, акцентують увагу на його здатності заміщати яке-небудь явище, предмет, поняття. Така позиція властива, як правило, авторам та укладачам словників.

Для словникових визначень характерне прагнення до максимальної лаконічності та інформативності, а тому вони не завжди

відбивають ті визначальні характеристики символу, які є важливими саме для перекладачів. Вони не дають перекладачеві змоги розмежувати символ та суміжні лінгвостилістичні феномени, для яких характерне перенесення значення (наприклад, метафора). У зв'язку з цим слід зауважити, що сплутування символу з іншими видами тропів є хибною для теорії та практики перекладу, адже, з одного боку, символ, як і будь-який інший троп, заснований на перенесенні значення. Однак символ має багатовікову історію формування, довголітню традицію постійного вживання, він не створюється для потреб певного твору, а використовується в ньому в готовому, сформованому і смислово незмінному вигляді – саме в цьому плані суттєво відрізняється від тропа, в якому перенесення може бути індивідуально-авторським, okazionalnym.

Розрізняються ці поняття і за природою їх асоціативності. У символу вона закорінена у далекому минулому, у процесі свого розвитку символ щоразу обростає новими асоціаціями, водночас зберігаючи попередні. Натомість у тропів асоціації часто зумовлені винятково авторським сприйманням, а тому вони не розкодовується читачем. Тобто узагальнено можна говорити про те, що кожен символ може бути тропом, але не кожен троп є символом.

На тому, що не можна категорично ототожнювати символ і знак, оскільки між ними існують певні відмінності, наголошує також Н. Арутюнова. Адже для того, щоб явище, предмет, подія і т. ін. стали символом необхідна наявність широких зв'язків, глибинних коренів, які дозволяють включити явище, предмет або подію у всеохопний культурний контекст. При цьому національно-культурна специфіка символу жорсткіша, ніж у знака. Пор.: „Символ – це знак, який означає таку обширну групу текстів, що вживання його включає певний культурно-смісловий регістр, велику культурно-сміслову область” [1, 11].

У наступній групі дефініцій спостерігаємо спробу трактування символу через категорію художнього образу, як ми це спостерігали у виданні “The Penguin Dictionary of Language” (second edition)”, де поняття *символ* та *образ* теж ототожнено й витлумачено одне через одне. Проте таке ототожнення символу та образу викликає певні застереження в Н. Арутюнової. Основну відмінність між цими категоріями художньої мови учена вбачає у тому, що для символу характерна більш загальнокультурна надіндивідуальна заданість. З цього погляду вдалими і вичерпними видаються ті дефініції, у яких символ визначається як знак та образ одночасно, як це наприклад,

спостерігаємо у словниково-довідковій праці С. Аверінцева „Софія – Логос”: універсальна категорія естетики, яка найкраще розкривається через зіставлення із суміжними категоріями *образу*, з одного боку, і *знака* – з другого. Символ є образ, узятий в аспекті своєї знаковості, і він є знак, наділений усією органічністю міфу та невичерпною багатозначністю образу” [2, 154]).

З погляду перекладознавства таке трактування символу є вдалим передусім тому, що в художньому творі знаковість та образність переплітаються. Тому будь-яке визначення, у якому символ ототожнюється тільки із знаком або тільки із образом, не може задовольнити фахові запити перекладача, оскільки його інтерпретаційні можливості в такому випадку є смислово розмитими, неконкретними, не мають чітких меж. Натомість визначення С. Аверінцева дає змогу перекладачеві глибше проникати у семантичну структуру символу, віднаходити його адекватні іншомовні відповідники.

Слід також зауважити, що однією із важливих проблем відтворення символу в іншомовному перекладі є спрощена його інтерпретація, зумовлена однобоким підходом до розуміння символу, його семантики та функцій у художньому тексті. Водночас багато символів не можуть бути пояснені однозначно, в силу давньої традиції та частотності свого вживання вони мають багатозарову семантичну структуру. Ця теза, очевидно, заслуговує певного уточнення, оскільки більшість образних універсалій, надто ж таких смислово насичених, як символи-домінанти, можуть мати не лише подвійне, а й набагато більше розгалужене значення.

Складна проблема з погляду розмежування суміжних мовно-поетичних явищ та адекватного відтворення їх у перекладному тексті – розрізнення *символу* та *алегорії*. Принципова відмінність між ними полягає в тому, що „символ не можна дешифрувати простим зусиллям розуму, він не відокремлений від структури образу, не існує у вигляді якоїсь раціональної формули, що її можна „вкласти” в образ і потім видобути з нього” [3, 8]. Натомість, як стверджує Х. Керлот, „алегорія розглядається як один із механізмів, що супроводжують символ, коли основна характеристика останнього... перетворюється на простий шифр” [4, 49]. Проте, наводячи достатньо чіткі критерії розрізнення символу та алегорії, автор також застерігає, що „в певних умовах компоненти алегорії здатні повертатися до свого символічного стану, а саме, коли несвідомо сприймати їх у такій якості, ігноруючи їх семіотичні завдання репрезентації” [Там само]. Очевидно, ця теза є

особливо цінною вказівкою для перекладачів, які стикаються із труднощами адекватного відтворення символіки засобами іншої мови.

Ще один важливий аспект, який повинен бути врахований у перекладацькій роботі, – це фонові знання, на тлі яких розгортається семантика символу. Показово, що роль фонових знань як одного з визначальних чинників для правильного декодування, достовірної інтерпретації того чи іншого символу відзначають не тільки символознавці, а й фахівці у галузі культурології, лінгвостилістики, літературознавства тощо. Наприклад, дослідник Г. Гачев у праці „Национальные образы мира” наголошує на тому, що у кожного народу є система своїх специфічних категорій або ж своє особливе співвідношення понять, які формують розгалужену національно-історичну систему цінностей, відображають національний склад мислення. У свою чергу, цей „національний склад мислення матеріально закріплений у словесності народу” [5, 53].

Здійснений огляд підтверджує, що накреслені у рамках цієї розвідки напрямки перекладознавчого вивчення символу повинні здійснюватися на різних рівнях, враховувати мотиваційні чинники, фонові знання, особливості національної специфіки символів, відтворених засобами іншої мови у перекладних творах.

1. Арутюнова Н. Д. Вопрос о месте метафоры в ряду других семантических концептов, в частности о ее отношении к символу / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры. – Москва: Прогресс, 1990. – С. 5-32.
2. Аверинцев С. С. Софія – Логос: Словник / С. С. Аверинцев. – Київ: Дух і Літера, 1999. – 464 с.
3. Словник символів / За ред. О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. – Київ: Ред. часопису “Народознавство”, 1997. – 156 с
4. Керлот Х. Е. Словарь символов. – Москва: REFL – book, 1994. – 603 с.
5. Гачев Г. Национальные образы мира: Космо-Психо-Логос. – Москва: Изд. группа “Прогресс” – “Культура”, 1995. – 480 с.

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент
кафедри практики англійської мови Сирко І. М.*

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕКЛАДІВ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ)

Шум О. В.,
к.філол.н., старший викладач відділу мовної підготовки
Національна академія прокуратури України, м. Київ
(Україна)

Дослідження лінгвістичних аспектів перекладу є на сьогодні важливим завданням сучасного мовознавства. Переклад розглядається як націєтворчий чинник, як чинник утвердження. Незважаючи на велику кількість наукових розвідок, що стосуються як загальних проблем перекладознавства, так і окремих результатів перекладацької праці, ще й досі наявна різновекторність дослідницьких підходів до перекладацької діяльності. Окремо та в поєднанні з іншими мовознавчими проблемами різні аспекти юридичного перекладу (етимологічні основи термінотворення; термінологічні антонімії; термінологічна синонімія та омонімія; стандартизація термінів; перекладацькі трансформації тощо) висвітлювалися у працях Е. Скороходька, Т. Кияка, В. Карабана, Ю. Лободи, Д. Касяненко, О. Шаблій та ін.

Під час перекладу текстів певної галузі знань ми часто зустрічаємося з проблемою вибору потрібного стилю та способу перекладу, це стосується як усного послідовного чи синхронного, так і письмового перекладу. Зазначимо, що до **юридичних текстів** прийнято відносити закони і нормативно-правові акти та їх проекти, договори, юридичні домовленості і меморандуми, апостилі, нотаріальні свідоцтва, установчі документи юридичних осіб, доручення тощо [4, с. 315]:

Українська	Deutsch	English
Конституція України	Verfassung der Ukraine	Constitution of Ukraine

Так, на думку О. Шаблій, юридичний переклад – це не лише засіб міжкультурної фахової комунікації у галузі права, але й невід’ємна складова юридичної діяльності та відповідного наукового дискурсу. Так, вміти визначати функції нормативних текстів та їхнє місце в ієрархії відповідної системи права – завдання не лише професійного юриста, але й професійного перекладача юридичних текстів, адже відповідні інтертекстуальні зв’язки – це також і

поняттєві зв'язки, які необхідно точно і системно передати у перекладі [5, с. 299].

Розглядаючи особливості перекладу юридичних текстів, слід зауважити, що найбільшу складність при відтворенні становить проблема структури та меж терміна. Здебільшого мовознавці схиляються до думки, що терміни повинні бути однослівними. Але практика свідчить, що термінологію, яка реально обслуговує певну галузь науки, не можна обмежити однослівними термінами, це збіднює терміносистему, не дає можливості більш точно назвати поняття. У межах юридичної термінології виділяється значний відсоток термінів, утворених синтаксичним способом. За кількістю компонентів можна виділити дво-, три- та полі компонентні [5, с. 407].

Питання перекладу Конституції України німецькою мовою детально дослідила перекладознавець О. Шаблій. Згідно з її дослідженнями у ФРН існує чимало варіантів перекладів Конституції України. Перший із них датовано 1996 роком. Він базується на офіційному українському тексті Конституції і був виконаний авторським колективом під керівництвом З. Соколюка під егідою Вільного українського університету у Мюнхені [5, с. 187-189]. На думку авторки, саме цей переклад можна вважати першим академічним перекладом:

Українська	Deutsch	English
<p>Стаття 22. Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними.</p>	<p>Artikel 22. Die in dieser Verfassung festgeschriebenen Menschen- und Bürgerrechte sind nicht erschöpfend.</p>	<p>Article 22. Rights and freedoms of man and citizen, fastened by this Constitution, are not exhaustive. Constitutional rights and freedoms are guaranteed and can not be abolished.</p>
<p>Стаття 81. Повноваження народних депутатів України припиняються одночасно з припиненням повноважень</p>	<p>Artikel 81. Die Befugnisse der Volksdeputierten der Ukraine enden gleichzeitig mit der Beendigung der Befugnisse des Obersten Rates der</p>	<p>Article 81. Plenary powers of folk deputies of Ukraine are halted simultaneously with stopping of plenary powers of Supreme Soviet of Ukraine.</p>

Верховної Ради України.	Ukraine.	
<u>Стаття 99.</u> <u>Грошовою одиницею України є гривня.</u> Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України.	Artikel 99. Die Geldeinheit der Ukraine ist Griwna. Die Gewährleistung der Stabilität der Geldeinheit ist die Hauptfunktion der Zentralbank des Staates und zwar der Nationalbank der Ukraine.	Article 99. A hryvnya is the monetary item of Ukraine. Providing of stability of monetary item is the basic function of central bank of the state - National bank of Ukraine.

Отже, вважаємо, що лише маючи зразок перекладу юридичного тексту, перекладач зможе відтворити єдність вживаної в них конституційної термінології. Якщо офіційного перекладу не існує, то допомогти зрозуміти та відтворити певні поняття можуть офіційні переклади відповідної вищої норми іншими мовами.

Таким чином, під час перекладу юридичної лексики на прикладі розглянутих мов значних труднощів викликають відмінності у поняттях. Адекватне відтворення таких лексичних одиниць вимагає від перекладача відповідного рівня володіння мовами оригіналу та перекладу, а також високим рівнем компетентності з юридичної термінології порівнюваних мов.

1. Sokoluk Z. Verfassung der Ukraine. (Übers. aus dem Ukrainischen von Z. Sokoluk). – München, 1996. – 52 S.
2. Ukrainian Constitution. – URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/.../Constitution_eng.doc/ [08.04.2018].
3. Ахманова О. Словарь лингвистических терминов. – М.: «Советская энциклопедия», 1969. – 605 с.
4. Кияк Т., Науменко А., Огуй О. Теорія і практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
5. Шаблій О. Німецько-український юридичний переклад: методи, проблеми, перспективи: [монографія]. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2012. – 320 с.
6. Шлоер Б., Сойко І. Німецько-українсько-російський коментований словник з адміністративного права. – К., 2003. – 465 с.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ПОЭЗИИ

Шмырко Е. С.,

канд. пед. наук, преподаватель кафедры немецкого языка,

Камянец-Подольский национальный университет им. Ивана Огиенка

О сложностях перевода поэзии написаны тома научных работ, но все проведенные исследования, все возможные рекомендации едва ли смогут упростить конкретную задачу, особенно, если для перевода выбраны языки, относящиеся к различным языковым группам. Сложности связаны с различными факторами: различные грамматические конструкции, межъязыковая и внутриязыковая неоднозначность и многое другое. Так, например, при сравнении немецкого и русского языков, наблюдаем принципиальные различия в их грамматическом строе. **Свободному** порядку слов в русском языке противопоставлена рамочная конструкция немецких предложений, кроме того, языковая специфика немецкого языка, по сравнению с русским, заключается в его большей ёмкости, что требует для выражения того же объема информации меньшего количества лексических единиц. Поэтому очень сложно, а иногда и невозможно при переводе стихов сохранить оригинальный размер. Но главную трудность представляет собой задача передачи исходного смысла произведения. Переводчики по-разному подходят к решению этой проблемы. В результате, одни переводы отличаются чрезмерной точностью, буквальностью, иногда – в ущерб художественности. В других – едва ли по смыслу можно узнать исходное произведение. Иногда задумка автора оказывается не до конца ясной, и тогда в ход идут всякого рода домыслы, а иногда – переводчик настолько вдохновляется процессом, что создает совершенно оригинальное произведение, лишь отдаленно напоминающее „исходник“.

Существует авторитетное мнение, что „перевод поэзии и даже художественной прозы – дело невозможное“. Эти слова принадлежат Я. Пробштейну – человеку, который посвятил переводу около 45 лет своей жизни. Автор отмечает, что при переводе не только строй, но даже чувства, вкус оригинального языка, эмоции и ассоциации неизбежно теряются, видоизменяются, и задачей переводчика, по его убеждению, помимо воссоздания ритма, метра и рифмы оригинала, является „перевоссоздание“ самого языка, стилистики автора. „Нельзя подходить к художественному переводу чисто технически, с точки зрения перевода смысла. Невозможно перевести то, что сам переводчик так или иначе не пытался бы выразить сам на родном языке, то есть уровень языкового мышления переводчика должен в какой-то мере соответствовать уровню мышления автора“ [1]. Здесь мы находим подтверждение словам Ф. Шлейермахера, который в лекции „О

разных методах перевода“ утверждал, что перевод существует и внутри одного языка. Ученый приводил пример необходимости „перевести для себя речь другого, даже похожего на нас человека иных взглядов и иного характера, когда мы чувствуем, что те же слова в наших устах имеют совершенно иной смысл“ [2, с. 145].

А что уже говорить о поэзии, которая сама по себе не вписывается в языковые нормы. Как писал И. Бродский в статье „В тени Данте“, „в конечном счете, поэзия сама по себе – перевод; или, говоря иначе, поэзия – одна из сторон души, выраженная языком“ [3, с. 79]. Поэтому для переводчика не только важно находить эквиваленты ритмико-интонационному рисунку и лексико-семантическим особенностям оригинала, основной упор необходимо делать на передачу его главной мысли, чтобы произведение выглядело цельным. Еще труднее воссоздать настроение оригинала, его неповторимый „аромат“. Для этого переводчик должен владеть тонким чувством ритма и языка. И все равно переводы будут разные, поскольку каждый переводчик, в той или иной мере, является соавтором: привносит свои ощущения и чувства, свое понимание, частичку своей души. Для примера сравним переводы стихотворения И. Р. Бехера „Trostlied“. Мы выбрали перевод Е. Эткинда и представляем собственный вариант перевода произведения.

Trostlied

J. R. Becher

Wenn alles dir zerfällt
und hält im Fall nicht inn´
und dir zerfällt die Welt
und schwindet jeder Sinn –
dann kehr´ ich bei dir ein
und halt´ dich an mir fest.
Ich will der Eine sein,
der nimmer dich verlässt.

Wenn leer scheint jedes Wort,
ins Leere greift die Hand
und du gehst von dir fort
wie durch ein fremdes Land –
dann kehr´ ich ein bei dir,
dass wir zu zweit besteh´n
und dass im Dunkel wir uns nicht
verloren geh´n.

Песня утешения

Е. Эткинд

Когда горой руин
Тебе предстанет мир
И средь руин один
Ты будешь слаб и сир,

Когда и веру ты
Утратишь в силу слов,
Во мраке пустоты
Утратишь цель и кров,

Тебе я помогу,
Моя рука тверда.
Покинуть не смогу
Тебя я никогда.

К тебе приду, мой друг,
Чтоб устояли мы.
Пожатье наших рук
Спасет нас в мире тьмы [4, с. 184].

Песнь утешения

Когда в руинах все,
И не везет – хоть вой,
И смысла жизни нет,
Мир рухнул пред тобой,
Тогда к тебе приду –
И удержу: поверь!
Хочу навеки стать
Опорой твоей.

Е. Шмырко

Не веришь ни во что,
В глазах – туман и ложь,
Пути не разбирая,
Ты наугад бредешь.
Тогда приду к тебе,
Вдвоем – мы устоим.
Вдвоем – во тьме ночной
Дорогу разглядим!

Первое, что бросается в глаза – это разное количество стрóf, разные размеры. Две стрóфы из семи стихов в оригинале трансформировались в четыре катрена (четверостишия) в одном варианте перевода и в две стрóфы из восьми стихов (октавы) в другом. Но главное различие представленных переводов, по нашему мнению – не в размере, количестве стрóf и не в общей смысловой нагрузке. Главная отличительная особенность – в оттенках, в тех чувствах, которые испытывали авторы, и которые старались донести в своих произведениях. Е. Эткинд обращается к другу, соратнику, с которым готов разделить превратности судьбы, которому готов помочь в трудную минуту: „мой друг“, „пожатье наших рук“. Нам же кажется, что бехеровское „Ich will der Eine sein, der nimmer dich verlásst“: „я хочу быть единственным, кто тебя никогда не покинет“ едва ли может быть обращением просто к другу, скорее, это обращение к особе противоположного пола, к любимой, которая нуждается в защите, утешении. Под этим углом зрения логично выглядит трансформация „хочу навеки стать опорой твоей“. Разные образы: рука, не нашедшая опоры, *проваливается в пустоту* у Бехера, а у Эткинда – „моя рука тверда“, а „ты будешь слаб и сир“ – это образ российского перевода, в оригинале ничего подобного нет. С другой стороны, посыл „не везет – хоть вой“ – гораздо более экспрессивнее исходного варианта, однако, как подчеркивалось ранее, каждый переводчик «пропускает» произведение через себя, через свою чувственную призму, что обеспечивает особый, неповторимый шарм каждого творения.

1. Пробштейн Я. Соблазны перевода. Перевод как «перевоссоздание по болевым точкам»: от умения к искусству *Гэфтер*: веб-сайт. URL: <http://www.gefter.ru/archive/13580> (дата обращения 05.04.18).
2. *Шлейермахер Ф.* О разных методах перевода. Лекция, прочитанная 24 июня 1813 г. / пер. с нем. Н. М. Берковской. *ВМУ. Филология.* 2000. № 2.
3. Бродский И. Сочинения. В 7 т. Т. V. В тени Данте / пер. Л. Касаткиной. СПб. : Пушкинский фонд, 1999. 376 с.
4. Бехер И. Р. Избранное / пер. с нем. Ф. Фрадкина. Москва : Издательство иностранной литературы, 1956. 420 с.

СЕКЦІЯ 3

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ (РОСІЙСЬКОЇ) МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: НОВІ ЗАВДАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

Казанджиєва М. С.,
Україна, Суми, СумДУ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується перманентною фрустраційністю. При цьому зазначена тенденція стосується не лише соціально-економічного життя, а й інших сфер буття людини – політичної, національно-етнічної, екологічної тощо.

Відтак не тільки в науковому співтоваристві, а й у широких колах громадськості посилюється увага до проблем, які характеризують глобальну кризову ситуацію. У свою чергу до осмислення сучасної ситуації звернулися і члени Римського клубу: його керівники та провідні експерти попереджають про різноманітні загрози для людства. Представлена широкому загалу 50-та, ювілейна доповідь Римського клубу є важливим документом, що не тільки аналізує «філософське коріння поточного стану світу», а й пропонує шляхи подолання кризових станів у різних сферах людського буття, у тому числі й в освітянській сфері [1]. До порядку денного, запропонованого членами Клубу, було включено заклик до альтернативної економіки, «нового Просвітництва», зміни світогляду, планетарної цивілізації. У доповіді проголошується необхідність фундаментальної трансформації мислення, результатом чого має стати холістичний світогляд людства – «гуманістичний, але вільний від антропоцентризму, відкритий до розвитку, який цінує усталеність, проте й піклується про майбутнє». Формування такого світогляду може не тільки допомогти в подоланні різноманітних часткових криз, а й стати основою для вироблення стратегії відповідального глобалізму та сталого розвитку в ситуації системної кризи. В освітянській сфері в рамках «нового Просвітництва» Римський клуб презентує ідею формування «грамотності відносно майбутнього». Відтак futures literacy як нова компетентність інтегрує цінності демократичного суспільства, забезпечуючи пошук і втілення ефективних рішень актуальних проблем. Можливість формування «грамотності відносно майбутнього» пов'язана і з переглядом та оновленням освітніх завдань[2, 3].

Взаємодія людей, «зв'язаність» визначається як пріоритетний фактор позитивних змін у суспільстві. Одним із перших є завдання

посилення взаємодії між людьми у процесі навчання, оскільки суттю навчання були і будуть відносини, а використання інформаційних технологій є «цінним і корисним тільки тоді, коли воно сприяє міжособистісним зв'язкам».

Другим фактором є актуалізація аксіологічної картини світу. Завдання освіти вбачається у зверненні до універсальних цінностей поряд із повагою до культурних відмінностей, що має забезпечити «благополуччя всіх живих істот і світу загалом». У документі [1] зазначається, що «культурне різноманіття настільки ж необхідне для соціальної еволюції, як і генетичне – для біологічної».

Поширення ідеї сталого розвитку та формування екологічної свідомості визнається третім завданням на шляху до безконфліктного існування людини та природи, що є принциповим з огляду на екологічну безпеку людства.

Завдання формування аналітичного, системного мислення змінюється іншим – формуванням інтегрального мислення (інтеграція замість агрегації), здатного «сприймати, організовувати, узгоджувати та поєднувати окремі фрагменти» і тим самим забезпечувати досягнення «дійсного розуміння основоположної реальності».

Як п'яте завдання пропонується забезпечення інклюзивної освіти, яка ґрунтується на принципі комплементарності, що передбачає доповнення одних форм знань іншими, а не відторгнення їх. Йдеться про необхідність надання сучасному студентству «всього спектру суперечливих і комплементарних перспектив». Саме плюралізм змісту освіти, з погляду експертів Римського клубу, має замінити конкретні наукові школи, у такий спосіб уможливлуючи аналіз цілісної картини людського буття.

Отже, наразі експертами-науковцями проголошується необхідність зміни парадигми розвитку сучасного суспільства і людства загалом шляхом формування духовно-морального світогляду, єдиної планетарної гармонійної цивілізації.

1. von Weizsaecker, E., Wijkman, A. **Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet.** – Springer, 2018. – 220 p.

2. Артемонова Т. Основні духовні пріоритети студентської молоді: напрями трансформації // Вища освіта України. – 2008. – № 1. – С. 72–75.

НОРМЫ РЕЧЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ ВРАЧА

Бурнос Е. Ю., *ст. преподаватель СумГУ*
Рехема Мпенду, *студентка 2 курса*

Речевым этикетом называют систему правил речевого поведения и устойчивых формул общения, принятых в той или иной культуре. Очень важно на первых курсах медицинского института ввести обучение навыкам использования этикетных речевых средств в профессиональной коммуникации. Это особенно актуально для будущих медиков, так как будущий врач должен в совершенстве овладеть искусством общения с пациентом. Эффективность практической деятельности врача во многом зависит от того, насколько профессионально специалист организует взаимодействие с пациентом. Часто необходимо согласовать действия, распределить функции или повлиять на настроение, поведение, убеждения больного человека.

В общении между врачом и пациентом главная роль принадлежит врачу, т.к. важнейшей составляющей его профессиональной компетенции является не только высокий уровень его профессионализма, но и его умение влиять на пациента, на его эмоциональное состояние, убеждать его в правильности лечения и т.п.

Залог успешного лечения – взаимоотношения между врачом и пациентом, основанные на доверии, поддержке, понимании, сочувствии, уважении.

Строгих правил общения с пациентом нет, хотя во всем мире врачи пользуются общими принципами деонтологии – профессиональной этики медицинских работников. Состояние душевного комфорта пациента – вот главный критерий деонтологии. Хороший врач – это не только профессионализм, специальные знания, обдуманное решение, но и умения правильно построить коммуникацию с больным. Слово «врач» происходит от слова «врать», которое в старом русском языке имело другое значение – «говорить», «заговаривать».

Выработанный стиль врача, понимающего важность как вербальной, так и невербальной составляющей профессионального диалога с больным, способствует получению более точного и глубокого представления о личности пациента, о его проблемах, связанных со здоровьем. Задача врача – оказать профессиональную помощь пациенту, грамотно помочь осознать ему сложившуюся ситуацию и нацелить его на необходимый курс лечения.

Коммуникация врача и пациента основывается на двух взаимопересекающихся плоскостях общения: с одной стороны, это взаимное доверие между больным человеком и лечащим его врачом, с другой стороны, это отношения при оказании необходимой медицинской помощи.

Требования, которые предъявляются к общению врача с пациентами, состоят в следующем:

- общение врача и пациента – это общение в официальной обстановке, так называемое вы-общение, при этом врач должен сам выбрать стратегию и тактику общения (убеждение, уговор, требование, просьба и т.д.);

- отношение больного к своей болезни зависит от слов врача. Слова врача способны нанести вред пациенту даже при правильно поставленном диагнозе. Вежливость, тактичность, эмпатия, сочувствие – неотъемлемые характеристики врача;

- врач должен обращаться к пациенту в официальной форме, т.е. на «вы» (переход на «ты» возможен при сокращении дистанции между собеседниками в целях создания доверительной атмосферы);

- врач должен убеждать пациента в необходимости лечения и поддерживать в нем надежду на выздоровление;

- принимая решение о том, рассказывать пациенту всю правду о его болезни или нет, врачу необходимо взвесить все «за» и «против». От родственников скрывать правду нельзя;

- в медицинском вузе целесообразно ввести курс о правилах общения врача с пациентами.

Основными принципами медицинской этики являются:

1. Уважение личности пациента.
2. Оказание пациенту психологической поддержки.
3. Предоставление ему необходимой информации о состоянии здоровья и лечении.
4. Предоставление возможности выбора.
5. Самостоятельность пациента в принятии решения.
6. Возможность осуществления пациентом контроля лечения.
7. Вовлечение пациента в процесс лечения.

Общение врача и пациента должно быть не простой передачей информации, а выработкой общего смысла, взаимопонимания, построения диагностической и лечебной беседы, единой точки зрения по поводу лечения.

ЗВІДКИ «ПРИЛЕТІВ» УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕЛЕКА

Ворона Н. О., *викладач СумДУ*

Цей білий птах з чорною ознакою має в українській мові декілька назв: бусол, боцон, бузько, гайстер, жабоїд, дзьобун, черногуз, лелека. Деякі з них є діалектними, зокрема бусол (бусел), боцян, гайстер. Вони поширені переважно в Західній Україні і споріднені з західнослов'янськими назвами цього птаха. М Русанівський у своєму дослідженні «Лексико-стилістичні етюди» пояснює їхнє походження так: слово боцян схоже «зокрема з польським *bocian*, словацьким *bocian* та ін., що походять, очевидно, від слова *boteň*, пов'язаного зі східнослов'янським *botat'* – тупати, дибати». А гайстер в західноукраїнських діалектах і в польській мові, на думку цього дослідника, «від німецької назви птаха – *Heister*». Слово «чорногуз» давньоукраїнське, його семантика цілком зрозуміла: йдеться про забарвлення цього білого птаха з чорним пір'ям на краях крил, а коли крила складені, то чорною виглядає задня частина його тулуба. Назви «чорногуз» і «лелека» набули в українській мові найбільшого поширення і стали загальноживаними і літературними. Вони зустрічаються і в розмовній мові, і в наукових текстах, і в художніх творах. Щодо літературних творів і фольклору, то саме «лелека» є поетичним образом багатьох з них, символом вірності, рідної домівки, родинного щастя, народження дітей. Зображення цього птаха прикрашає і емблеми деяких природничих організацій, і листівки, не говорячи вже про ілюстрації як дитячих книжок, так і поетичних збірок для дорослих, багато шедеврів українського живопису, навіть українські гроші – купюра вартістю двісті гривень. І образ лелеки, і його назва, така милозвучна, бо містить лише відкриті склади, що здаються виключно українськими. Проте цілком подібні слова містять, наприклад, південнослов'янські мови: болгарською і сербо-хорватською ця назва буде «лелек».

Мовознавці М. Русанівський, Г. Халимоненко та ін. переконані в тому, що слово «лелека» є запозиченням з тюркських мов, в яких воно виникло як звуконаслідування. Білі лелеки практично не мають голосу, а спілкуються за допомогою звуків, що утворюються клацанням дзьоба. Словники, приміром «Етимологічний словник української мови» 2006 р., подають таку інформацію: слово «лелека» походить з турецької мови, від пратюркської форми (j)eglek, від якої зокрема утворилися сучасне турецьке *leylek*, татарське *läklär*, азербайджанське *leyläk*, киргизьке *leklek*, казахське *lajlek*, практично

так само ця орнітологічна назва звучить перською і туркменською мовами.

Тюркізм лелека сьогодні має статус терміна (родина лелекоподібних). Професор Г. Халимоненко задається питанням: «чому населення надало перевагу запозиченій лексемі при фактично повсюдному поширенню питомого орнітоніма чорногуз»? Ми цілком погоджуємося з його припущенням, що «певну роль тут виконав момент естетичності слова, адже форма лелека порівняно з чорногуз (птах з чорною гузкою (!), викликає позитивні емоції завдяки своїй милозвучності: ле-ле». Населення півночі України й сьогодні вживає лише термін чорногуз, тоді як, за свідченням Д. Яворницького, мешканці теренів Війська Запорозького в XIX ст. користувалися саме орнітонімом лелека.

Вчені-історики припускають, що лелека міг вважатися священним птахом з доби Трипілля. Вірогідно, що лелека був тотемом племен, які населяли Подніпров'я ще в IV-II тисячолітті до н.ч. Зокрема представники трипільського племені пелагів називали себе лелегами (лелеками). Зображення цього птаха вони залишили на Балканах, в Малій Азії, інших місцях свого поселення. Тому однією з версій походження назви цього птаха є така: від самоназви згаданого племені утворилося й ім'я їхнього тотему.

З давніх часів лелека – символ поваги до батьків; символ мандрівників; сімейного благополуччя, щастя; батьківщини. Так його сприймають і сучасні мешканці Південного Сходу. Так само, як і українці, вони вважають вбивство цього птаха великим гріхом, за який вбивцю буде обов'язково покарано вищими силами. За народними віруваннями, лелека має риси і звички, притаманні людям, може розуміти людську мову. Якщо лелека побудував своє гніздо поряд з будинком, то цій хаті буде щастити. Якщо ж лелеку образити, він може наслати грім і спалити хату таких недоброзичливих господарів. За деякими українськими легендами, лелека походить від людини, яка згрішила колись проти Бога і тепер, у пташиній подобі, старанно спокутує свою провину: збирає по землі жаб, змій, ящірок і т. п.

Лелека – культовий птах не лише в Україні. З великою шанобою до нього ставляться і в інших країнах Європи, зокрема у Польщі. Орнітологи стверджують, що серед європейських країн саме в Польщі та в Україні гніздиться найбільше білих лелек. А серед країн Південного Сходу лелеки найчастіше обирають своєю батьківщиною Туреччину. Але куди б не прилетів після зимівлі цей гарний птах, він завжди приносить радість, сповіщає про близький прихід весни.

О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ- ИНОСТРАНЦЕВ В УСЛОВИЯХ БИЛИНГВИЗМА

Айдын Мехмет, студент ПО, гр. М/И - 3
Дегтярева Т. О., канд. филол. н., доцент СумГУ

Билингвизм в Украине создает определенные трудности при обучении иностранных студентов русскому языку, поскольку они сталкиваются с интерферирующим влиянием украинского языка.

Степень владения русским языком инофонами зависит от того, насколько они погружаются в языковую среду, т.е. используют все источники информации на языке страны, в которой они учатся.

В Украине иностранцы не всегда слышат русскую речь, так как украинский язык – государственный. Украинская речь звучит в официальных средствах массовой информации (телевидение, радио), в студенческой среде, в учебной аудитории, на улице, в транспорте, в магазинах и других местах. Кроме того, студенты визуально воспринимают надписи и вывески на украинском языке на улицах, в супермаркетах, в поликлиниках. Некоторые бренды отечественных производителей не имеют аналогов в русском языке («Сільпо», «Пузата хата», «Шоколадня», «Велика кишеня», «Кошик»).

Особую трудность вызывают у иностранных учащихся те украинские лексемы, при восприятии которых не возникает звуковых параллелей с эквивалентными русскими лексемами, например:

- *майдан Незалежності* – *площадь Независимости*;
- *зробіть зупинку* – *сделайте остановку*;
- *гуртожиток* – *общежитие*;
- *перукарня* – *парикмахерская*;
- *краватка* – *галстук*;
- *до побачення* – *до свидания*;
- *викладач* – *преподаватель*;
- *дякую* – *спасибо*;
- *прошу, будь ласка* – *пожалуйста*;
- *кривда* – *ложь*; *кривдити* – *обижать* и др.

В таких случаях преподавателю необходимо переводить украинские слова и выражения, объяснять их значение, что помогает иностранным студентам адаптироваться в новой социальной и языковой среде.

Цель обучения иностранному языку – формирование компетенций, которые помогут обеспечить употребление изучаемого

языка в определенных условиях общения. Выделяют три вида компетенций:

- коммуникативную;
- лингвистическую;
- социокультурную.

В условиях билингвизма акцент необходимо сделать на формировании социокультурной компетенции, поскольку она предполагает накопление информативных и фоновых знаний о стране изучаемого языка и стране пребывания. Особое значение принадлежит аспекту лингвострановедения, так как в процессе изучения русского языка иностранные учащиеся изучают особенности не только русской культуры, но и культуры страны пребывания (Украины).

Знакомя студентов-иностранцев с особенностями жизни в Украине, с национально-культурными ценностями украинского народа, их традициями, праздниками, преподаватель помогает инофонам адаптироваться в новой среде, содействует становлению их коммуникативных умений в различных сферах общения.

Учащиеся должны осознать, что русский язык – неотъемлемая часть русской культуры (как и украинский язык – украинской), поэтому без понимания национальной специфики невозможно полноценное владение изучаемым языком.

Лингвострановедческий материал должен подаваться через аутентичные тексты, прецедентные тексты – фразеологизмы, пословицы, поговорки, загадки, образы и символы классической литературы. Дополнять эти тексты могут специальная система упражнений и необходимые комментарии, которые способствуют осознанию иностранными студентами специфики русской и украинской культур. В целях формирования толерантной межкультурной коммуникации комментарии должны носить сопоставительный характер, подчеркивать общее и различное в традициях русского и украинского народов.

При обучении иностранных студентов русскому языку в Украине решается задача гармоничного сочетания культуры страны изучаемого языка, культуры страны пребывания и культуры самого студента.

Для того чтобы правильно организовать культуроведческое взаимодействие, нужно правильно учитывать объем страноведческих, этнокультурных и социокультурных знаний, определять культурный минимум на разных этапах обучения.

МИФОПОЭТИЧЕСКИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ИНДУСОВ: ОБРАЗ ЗМЕИ

Пилипенко-Фрицак Н. А., *преподаватель СумГУ*
Нандвана Картик, *студент гр. МЦ.м - 737*

Одним из универсальных древних символом всех культур мира является змея – образ противоречивый и амбивалентный, с одной стороны связанный со смертью, а с другой – олицетворяющий символизирующий возрождение и бессмертие.

Эта таинственная рептилия всегда привлекали к себе внимание человека, вызывая у жителей тех стран, где они распространены, смешанные чувства: любопытство и страх; восхищение, поклонение и ужас. Это объясняет тот факт, что в мифах, легендах, ритуалах и фольклоре многих народов змея и ее различные воплощения не только присутствуют, но и являются объектом поклонения.

Что же касается индийского сознания, то, по справедливому замечанию М. Ф. Альбедиль, в традиционной индийской культуре образ змеи так прочно и глубоко укоренился и окружён таким плотным «коконом» многозначных ассоциаций и символических смыслов, что его с полным основанием можно причислить к ряду фундаментальных и самых значимых для Индии культурных символов.

Культ змеи насчитывает в Индии более пяти тысяч лет и своими корнями уходит в доарийскую культуру. С древних времен ранней древности змеям в Индии придавали сакральное (священное) значение и наделяли их освящающими функциями.

Некоторые династии Индии почитают змей как тотемы и считают нагов (от санскрит. Nāga – змея) своими древними прародителями. Культ змей был особенно распространен на юге Индии, где царствовала династия Такшака или Змеиная династия. Именно царь Нагов Такшак обрек людей на постоянные перевоплощения, причем каждое новое существование было наказанием за совершенное зло в предыдущем перевоплощении (жизни).

Среди змей, почитаемых в Индии, особое признание получили цари нагов Ананта, Васуки и Шеша - полубожественные существа со змеиными туловищами, но с одной или несколькими человеческими головами. Среди нагинь – женских представителей змей особым почитанием снискала Манаса Деви, королева, повелительница змей, вылечившая Шиву от яда, выпитого им. Хранительнице подводных

сокровищ и духовных достижений, богиня трех царств Наге Канье поклоняются в Индии по сей день.

Индийская мифология, легенды, ритуалы, этнографические данные и другие письменные источники дают представление об архаическом почитании змей и поклонении им как священным тварям, обладающим магической силой, позволяют определить основные характеристики образа. Змеиный образ обладает многозначной дуалистической мифологической символикой, отличительной чертой которой является сближение (а порой и соединение) таких противоположностей, как низ – верх, свет – тьма, добро-зло, вода – огонь, женское – мужское, почитание – змеборство, жизнь – смерть – бессмертие. Змеиный образ тесно связан с беременностью, рождением и плодородием, с космогонией, жертвоприношением и с царством мёртвых; змеи причастны к духовной и физической силе человека, к духовному и физическому возрождению; змеи имеют власть над землей, небом и воздухом, отождествляются с круговоротом явлений и с мировым деревом как столпом Вселенной; змеи (наги) владеют тайнами магии и колдовства, способны оживлять мёртвых и изменять свой облик.

Змеи в индийской мифологии тесно связаны с богами и божествами: Вишну, бороздя океан, восседает на наге Шеше и в его кольцах проводит время отдыха; Кришна победил и приручил змея Кали; царь нагов Мучалинда спас Будду от дождя, ветра и мух, расправив над его головой свой гигантский капюшон (в буддизме наги ассоциируются с самим Буддой, в джатаках – древнеиндийских притчах о земных перевоплощениях Будды, повествуется о том, что Будда не раз рождался змеем в своих предыдущих рождениях); Шиву называют змееносцем и повелителем змей, поскольку он не только постоянно носит на себе в качестве священного пояса (украшения) змея Васуки, но змеи извиваются в его волосах, Шивы носит их как ожерелье и стреляет ими как стрелами. Шива занимает особое место в этой «цепи» связей: все символические характеристики змей проецируются на образ этого бога, дублируя характеристики Шивы, воплощающего в себе жизнь и смерть – два противоположных, но в равной степени необходимых для существования мира (и бессмертия) начала.

В традиционной яркой и самобытной культуре Индии образ змеи имеет сложный двойственный символизм; воспринимается сознанием индусов как единое целое, постоянно обновляющееся и вечное.

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Силка А. А., *СумДУ*

Знання сталих фразеологічних сполук з національно-культурним компонентом посідає важливе місце у процесі вивчення культури і мови будь-якої країни.

Викладачі української мови як іноземної зазначають, що студенти-іноземці з великим зацікавленням реагують на семантику ідіом. Їх використання сприяє реалізації практичної мети навчання мови – оволодінню навичками діалогічного спілкування взагалі і в лінгвокраїнознавчому аспекті зокрема. Лінгвокраїнознавча спрямованість навчання української мови як іноземної полягає у збагаченні студентів лінгвокраїнознавчим лексико-фразеологічним запасом. Фразеологізми як мовні знаки тієї чи іншої ситуації є джерелом отримання знань, пов'язаних з історією, географією, побутом, духовним життям, традиціями народу-носія мови. Оскільки ідіоми прямо пов'язані зі світобаченням певного етносу, вони, без сумніву, відображають і національний характер народу. Саме тому сталі вирази можуть служити цінним матеріалом для збагачення вербального компоненту лінгвокраїнознавчої компетенції студентів-іноземців фразеологічними засобами тієї мови, яка вивчається.

Проте для іноземця не достатнім буде просте «заучування» фразеологізмів різного типу, важливо, щоб студенти зрозуміли закладений у фразеологічну одиницю сенс у зв'язках з життям народу, його культурою, побутом, історичним минулим.

Способи подання такої інформації педагогом можуть бути різними. Наприклад, у формі невеликих оповідей-коментарів до фразеологізмів історичного чи етнографічного характеру або ж розповідей про походження, умови та причини виникнення певних фразеологічних одиниць в українській мові. Приклади таких текстів можна знайти в навчальних посібниках. Продуктивною в цьому плані є робота з фразеологічними словниками з подальшим використанням вивчених одиниць у власних текстах.

Система занять із фразеологічними зворотами містить певні етапи, зокрема:

- 1) подання теоретичних відомостей про українську фразеологію;
- 2) пояснення нового фразеологічного матеріалу;
- 3) виконання різних видів вправ з метою закріплення вивченого;

4) повторення вивченого;

5) виконання певних видів роботи з метою перевірки знань і навичок іноземних студентів.

Під час вивчення фразеології української мови іноземцями необхідно враховувати той факт, що не всі фразеологічні одиниці мають однаковий навчально-методичний потенціал, тому педагогові варто добирати такий дидактичний матеріал, який є актуальним у сучасних умовах розвитку і функціонування мовної системи.

Оскільки природне середовище відіграє важливу роль у формуванні образних еталонних стереотипів сприйняття та осмислення дійсності, цінним матеріалом для виявлення та засвоєння етнічної мовної свідомості є фразеологізми з використанням зоонімів та фітонімів. Наприклад, значення фразеологічних одиниць *собаку з'їсти, підкласти свиню, нагріти гадюку в пазусі, на заячих правах, топтати ряс, як горохом об стіну* вмотивовані символічним сприйняттям використаних назв тварин та рослин українським народом.

Ціла низка фразеологічних одиниць може розповісти про: традиції українського побуту (*триматися хати; бути під чоботом; розбити глека; стати на рушник*); релігійні уявлення (*як Бог дасть; Господь з тобою; дзвонити у всі дзвони; довести до гріха; вода не освятиться; підвести під монастир; під церквою стояти; біс полпугав*); явища минулого й сучасного життя українців, що не завжди мають прямі відповідники в зарубіжних національних культурах (*дурне сало без хліба; дати гарбуза; казка про білого бичка; вискочити як козак з маку; сам собі пан; скакати в гречку*) тощо. Фразеологічна система української мови є універсальним довідником народного життя, де в прихованій символічній формі відображаються усі його аспекти.

Систематично організована робота з вивчення фразеологізмів в іноземній аудиторії з використанням різноманітних форм та методів поглиблює знання іноземних студентів, збагачує, увиразнює, урізноманітнює їхнє мовлення, знайомить з особливостями української ментальності.

Лінгвокраїнознавчі знання є важливим чинником взаєморозуміння у процесі міжкультурної комунікації. Досягнення певного рівня сформованості лінгвокраїнознавчої компетенції як кінцевого результату полікультурної освіти передбачає не тільки оволодіння іншомовним фонетичним, лексичним, граматичними матеріалом, а й вчить долати комунікативні бар'єри та негативні етнокультурні стереотипи.

ДІАЛОГОВА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ НА УРОКАХ УЯІ

Скварча О. Н., *ст. викладач СумДУ*

Пріоритетною метою сучасної вузівської освіти є формування комунікативної особистості, що володіє здатністю організувати свою діяльність, здійснити вибір способів виконання професійних завдань, оцінити їх ефективність, вміти приймати рішення в стандартних і непередбачених ситуаціях, проводити пошук професійно наукової інформації, діяти в команді, орієнтуватися в нових технологіях професійної діяльності. Це вимагає від викладача УЯІ шукати дієвих засобів формування загальних компетенцій іноземних студентів-медиків і застосовувати в навчальному процесі систему інтерактивних методів навчання.

Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в процесі якого здійснюється взаємодія між студентами і між студентом і викладачем, спільна праця, опанування різноманітними мовними засобами в різних ситуаціях спілкування. Пізнавальна активність студентів, ефективне засвоєння навчального матеріалу, створення умов для формування життєвих і професійних навичок стимулюється діалоговим навчанням. Таким чином формуються загальні компетенції студентів. «Під професійною компетентністю розуміється інтегральна характеристика, яка визначає здатність фахівця вирішувати професійні проблеми і типові професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності, з використанням знань, професійного і життєвого досвіду, цінностей і схильностей» [1, 41]. На уроці викладач повинен застосовувати методи, за допомогою яких студенти-медики включаються в ситуативне дослідження і відчувають себе суб'єктами дії, починають активно діяти, переживають стан успіху чи поразки і відповідно мотивують свою поведінку. Саме діалогова технологія навчання відповідає цим вимогам. Існує велика кількість прийомів діалогової технології. Кожен викладач може самостійно придумати нові форми роботи з групою.

Викладачами нашої кафедри було видано методичну розробку «Я буду лікарем!» для студентів-іноземців 2 курсу, що навчаються англійською мовою. У публікації представлено багато різноманітних завдань, в основу яких покладене діалогічне мовлення. Часто на практиці використовується «робота в парах», коли студенти ставлять один одному запитання і відповідають на них, складають діалоги

«лікар-пацієнт» тощо. Студентам дуже подобаються такі види роботи, як заповнення таблиць за прийомом «інсерт», «мозковий штурм», «рольова гра на підставі діалогу», «робота в малих групах».

Метою ігор для навчання діалогового мовлення є засвоєння і закріплення практичних навичок говоріння та аудіювання. Викладач заздалегідь складає сценарій рольової гри відповідно до теми заняття, використовуючи ситуації, що найбільш часто зустрічаються в лікарській практиці. Перед початком гри студенти, які виконують роль лікаря і хворого, прослуховують інструктаж. Гра припускає посилення особистісної причетності до всього, що відбувається, студент входить в ситуацію, хоча і не через своє власне «я», але через «я» відповідної ролі й виявляє велику зацікавленість до ролі лікаря чи пацієнта. Через те що проведення рольової гри направлене на розвиток у студентів комунікаційних навичок і вміння їх спілкування з хворими, в кінці гри викладач підводить підсумок і оцінює студентів. Перевага рольових ігор полягає в тому, що вони дозволяють оцінити теоретичну підготовку студентів, їх вміння спілкуватися один з одним українською мовою, відпрацьовуються навички усного мовлення та культури спілкування [3, 25].

Застосування діалогової технології при навчанні УЯІ на медичному матеріалі, з одного боку, сприяє підвищенню пізнавальної активності учнів, розвитку їх творчого потенціалу в застосуванні нестандартних підходів до вирішення різного роду завдань, формуванню навичок дослідницької діяльності. З іншого боку, підвищується відповідальність перед групою за результати спільної роботи, відбувається формування позитивного ставлення студента до навчальної діяльності. Вона розвиває комунікативні вміння і навички, допомагає встановити емоційні контакти між студентами, забезпечує виховне завдання.

1. Бырдина О. Г. Диалоговая технология формирования ценностного самоотношения личности студента на занятиях по иностранному языку / О. Г. Бырдина // Сибирский педагогический журнал. – 2010. - № 3. – С. 40-47.
2. Бурнос Є. Ю., Пилипенко-Фріцак Н. А. Я буду лікарем! / Є. Ю. Бурнос, Н. А. Пилипенко-Фріцак // Навчально-методичні матеріали для іноземних студ. мед. інституту. – Суми, СумДУ. – 2017. – 104 с.
3. Тімова Г. В. Інтерактивні методи як засіб формування професійних компетенцій студентів / Г. В. Тімова // Педагогічні науки. – 2014. – № 19. – С. 26-32.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ

Шевцова А. В., *доцент СумДУ,
Ал-Рахнах Абед Ал-Рахман, слушач ПВ, гр.У-1*

В практике преподавания русского языка как иностранного все больше внимания уделяется вопросу формирования поликультурной толерантности обучаемых. Интерес, проявляемый к данной проблеме, вызван стремлением осознать ценностное отношение к людям других социокультурных групп, а также способствует расширению личностных ценностей за счет взаимодействия с другими культурами. Социальные явления, происходящие в современном мире, также актуализируют вопрос воспитания толерантности отдельного индивида, который готов к диалогу культур и способен преодолевать межкультурные конфликты.

В научной литературе существует разнообразная трактовка понятия «толерантность» (философская, психологическая, социологическая), указывается, что в разных языках эта дефиниция в зависимости от исторического опыта народов может иметь различные смысловые оттенки. Общее понимание смысла термина «толерантность» определено в «Декларации принципов толерантности».

Учитывая многообразие трактовок дефиниции «толерантность», её смысловые особенности в разных языках, приоритетным, на наш взгляд, является определение Кузьминой Л.А.: «Толерантность – это ценностное отношение человека к окружающим, выражающееся в признании, принятии, и сущностное человеческое качество, неразрывно связанное с пониманием им представлений иных культур»[1,2].

В процессе обучения русскому языку как иностранному реализуется проблема формирования поликультурной толерантности, проблема развития взаимоотношений в поликультурном пространстве. Становлению толерантной личности способствует воспитание у студентов-иностранцев умений терпимо относиться к культуре, обычаям, традициям людей, имеющих национальные и религиозные отличия, к особенностям их поведения.

Толерантную личность характеризует высокая коммуникативная культура, владение ценностями мировой культуры, их использование в своём общекультурном развитии, уважительное

отношение к культуре других стран, умение достойно презентовать свою культуру.

Русский язык становится для иностранных студентов компонентом культуры. В нём содержатся как знания о системе языка, правила пользования элементами этой системы, так и фоновые этнокультурные знания. Фоновые знания заложены в топонимике, собственных наименованиях, пословицах, афоризмах, метафорах.

Формирование толерантности в процессе обучения студентов-иностранцев проходит поэтапно, включая: отбор культурологического материала; сопоставление «родной» и «неродной» культур; выявление общих моментов «родной» и «неродной» культуры, а также особенностей обеих культур; понимание того, что культурное отличие должно восприниматься как имеющее право на жизнь.

В работе по формированию толерантности следует уделить внимание отбору культурологического материала как с учетом его универсальности, так и специфики. Таким материалом в иноязычной аудитории является лексика тематических групп «Семья», «Дружба», «Добро», «Зло», «Покупки», «Праздники», пословицы, поговорки. Универсальность учебного материала позволит выявить то общее, что присуще всем народам и, значит, сближает их. Национальное своеобразие структуры значений свидетельствует об уникальности культур, отраженных в языке, и говорит о том, что каждая культура, каждый человек имеют право на уважение, существование и бережное отношение.

На занятиях по русскому языку со студентами-иностранцами решить поставленные задачи позволяет метод эвристической беседы. Система вопросов, продуманных педагогом, подводит иностранных студентов к ответам, которые приводят их к мысли о равноценности культур и народов.

Рассмотрение языковых фактов через призму этнической соотнесенности в сопровождении положительного комментария в отношении национальных особенностей культур способствует формированию толерантности студентов-иностранцев на занятиях по русскому языку.

1. Кузьмина Л.А. Воспитание толерантности у школьников в процессе обучения иностранному языку [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://festival.1september.ru/articles/213867/>.

ІНТЕРПРОФЕСІЙНА КРОС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В. Ф. ГРУБЕ У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ

Яременко Л. М., *ст. викладач, СумДУ*

Мова медичної практики вимагає від сучасного фахівця-початківця комунікативних компетенцій, щоб досягти запрограмованого результату в конкретній ситуації мовлення достатніми, в той же час економними, засобами, пам'ятаючи про *посткомунікативні ефекти* (за Л. Мацько). Паралель – «лікар» і «пацієнт», – сьогодні акцентована впливом антропоцентризму (людина в центрі уваги) на фоні культурних, корпоративних традицій регіону, зокрема земських лікарів, що склалися впродовж тривалого історичного періоду.

Формуючи власне інтра- та інтерпрофесійне комунікативне поле, майбутній фахівець повинен орієнтуватись на досвід своїх попередників, що були визнані кращими у професії, прославили Слобідський край, стали обличчям медицини на північному сході України др. половини XIX ст. До таких належить Вільгельм Федорович Грубе (1827–1898) – доктор медицини й хірургії, професор кафедри оперативної хірургії Імператорського Харківського університету, 120-річчя з дня смерті якого виповнюється в квітні 2018 р., чие інтерпрофесійне коло стало об'єктом нашого наукового інтересу.

Актуальності обраній темі надає той факт, що, за висловом С. Верхратського - історика медицини, – у др. половині XIX ст. хірургічна клініка медичного факультету м. Харкова, як і Києва, стає справжнім осередком *хірургічної науки і практики на Україні*, і стверджує: «... створив свою школу і відіграв велику роль у підготовці земських хірургів професор В. Ф. Грубе» [1, 254-255].

Комунікативна компетенція фахівця, у всі часи, починається з роботи над словом, зокрема в оприлюдненні набутого досвіду. Тому приклад В. Грубе є, на нашу думку, потужним мотиватором. Отже, в 1893 р. (*ще за життя видатного лікаря-хірурга*) у впливовому тогочасному виданні – енциклопедичному словнику Ф. Брокгауза та І. Ефрона зазначалось: «... многочисленные небольшие статьи, преимущественно казуистические, печатавшиеся в различных специальных журналах и, в особенности, в Протоколах Харьковского медицинского общества (40 докладов – Л. Яременко), председателем которого он очень часто был избираем. ... Грубе пользуется большой известностью, как опытный практик и прекрасный хирург» [2, 781].

А в медичній енциклопедії 2012р. П. І. Червяка згадуються його змістовні «*Нариси та спостереження із факультативної хірургічної клініки*» [3, 1248]. А взагалі науковий доробок професора В. Грубе, за І. Нуштаєвим, крім зазначених, складає 53 друковані роботи.

Наукові інтереси Вільгельма Федоровича-хірурга, діагноста і клініциста, – сягали багатьох галузей медицини. Отже, його внесок у мову науки, її терміносистеми є суттєвим. Історики медицини зокрема виокремлюють його операції на щелепах, суглобах, органах черевної порожнини, сечостатевих; вважають одним із засновників учення про грижі тощо. Його теоретичні здобутки базувались на практичному досвіді, в т.ч. у воєнно-польових умовах [32-річний професор В. Грубе очолив кафедру оперативної хірургії в Харкові, виконавши до 10 тис. операцій]. Як попередній висновок слід наголосити, що в інтрапрофесійне коло спілкування було залучена широка медична спільнота – від студентів і фельдшерів, флотських і земських хірургів до провідних лікарів Європи – М. І. Пирогова, М. В. Скліфософського, Т. Більрота, Ф. Есмарха, В. Грубера, А. Красовського та багатьох ін.

Сучасні медичні працівники, студенти спеціальності «Лікувальна справа» 140-150 рр. поспіль у спадщині видатного хірурга можуть знайти креативні знахідки (відзначити компетенції) в поширенні наукових знань та досвіду (зокрема *прообраз електронних підручників*) – це його літографічні лекції з оперативної хірургії з рисунками, видані студентами під редакцією В. Грубе. Ці матеріали були такими вдалим наочними матеріалами, що їх студенти фотографували чи перемальовували.

Справжній професіонал з охорони здоров'я завжди готовий до викликів життя, вчасно і кваліфіковано надати допомогу постраждалим за будь-яких несприятливих обставин. Так, 17.10.1888 р. під час тяжкої аварії імператорського потягу поблизу ст. Вибірки під Харковом В. Грубе з ординаторами та студентами 4-го курсу надав швидко й у повному обсязі кваліфіковану медичну допомогу потерпілим. Імператор Олександр III високо оцінив діяльність професора і дав розпорядження щодо виділення коштів на розбудову хірургічної клініки університету та лікарень в м. Харкові.

І Вільгельм Федорович, відкритий до найновіших методів лікування, удосконалення методик операцій, засобів знеболення й допомоги пацієнтам, використав цю нагоду. Вже у 1890 р. у його клініці був встановлений *стерилізаційний апарат* і відкрита *перша бактеріологічна лабораторія* для розробки асептики.. Саме він зі своїми студентами і послідовниками активно впроваджував у

практику слобідських хірургів антисептику, удосконаливши метод англійця Лістера.

Повертаючись до згаданих вище *посткомунікативних ефектів* у спілкуванні з хворими – хірург В. Грубе досяг найвищої майстерності (компетенції) – надзвичайної довіри пацієнтів: його учень О. Г. Подрез згадував, що *«вера в его искусство была так велика, что никакая операция не казалась невозможною в его руках, и многие больные... не допуская, что существуют пределы и для его искусной руки»*. Як завершальний аргумент: тяжко хворий на рак М. І. Пирогов висловив побажання, що у разі необхідності операції її виконав би саме В. Грубе.

Отже, вивчаючи основні аспекти професійної риторики зі студентами-медиками, варто постійно підкреслювати набутки регіональної медичної школи, корпоративні традиції – патріотичну складову, перевірену часом; багатовимірність інтерпрофесійної комунікації, зорієнтованої на соціальні потреби громади, на людину.

1. Верхратський С. А. Історія медицини / С. А. Верхратський. – К. : Здоров'я, 2011. – 352с.
2. Энциклопедический словарь. Том IX Гравилать – Давенанть /Издатели Ф. А. Брокгаузь (Лейпцигъ), И. А. Ефрон (С-Петербург). – С-Петербург, 1893. – 977с.
3. Червяк П. І. Медична енциклопедія / П. І. Червяк. – вид. третє, доповнене. – К. : ВЦ «Просвіта», 2012. – 1504с.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ «РУКА» У ТУРКМЕНСЬКІЙ МОВІ

Тубол Н. А., викладач СумДУ

Бердієва О., студентка 4-го курсу

Мова виражає культуру народу, який є її носієм. За словами В.Н. Теля, «фразеологічний склад мови – це дзеркало, у якому лінгвокультурна спільнота ідентифікує свою національну самосвідомість. Саме фразеологізми ніби називають носіями мови особливе бачення світу, ситуації» [1, с. 55].

Термін «соматичний» ввів в обіг Ф. Вакк, який досліджував фразеологізми, що мають у своєму складі слова – назви частин людського тіла (визначені автором як соматичні).

Соматичні фразеологічні одиниці вивчали такі вчені, як А.М. Чепасова, В.А. Лебединська, Н.Ф. Алефіренко, Ю.А. Долгополов, В.Ф. Скнар і багато інших.

Назви частин тіла в різних мовах вживаються не тільки у своєму прямому значенні, а й мають також символічний характер. Використовуючи назви частин тіла в прислів'ях і приказках, люди намагаються більш точно і емко передати свої думки. Власне тіло для людини ближче за все, тому з ним порівнюють, коли говорять про щось добре знайоме.

У туркменській мові соматичні фразеологізми становлять досить велику групу. Аналіз показав, що в ній переважають слова, що називають органи чуття, за допомогою яких людина сприймає навколишню дійсність, осягає світ, своє місце в ньому. Компоненти очі, рука, голова та ін. безпосередньо відповідають чуттєвому (очі, рука) і логічному (голова) рівню пізнання.

До найбільш поширених соматичних компонентів туркменських прислів'їв і приказок належать лексеми «рука», «очі», «мова», «голова». Найактивнішим за вживанням соматизмом є лексема «рука», що має у фразеології різні значення, головні з яких є:

- майстерність і працьовитість: *Краса рук серед людей простує; Маєш руки, лопата знайдеться, отже, і гроші заведуться; У рук-роботяг грошей багато; справа робить інструмент, а хвалять руки; Земля, до якої не доклав руку, не має назви; Рот спритний за столом, руки – у роботі; Безліч ротів – в їжі моторні, безліч рук – у роботі старанні; Руки людини і пустелю в квітник перетворюють;*

- шанобливе ставлення до праці та людей праці: *Що зробив своїми руками, удвічі дорожче; Те, до чого не доклав руку, ціни не має; Замовив вченому – не вчи його, віддав майстру – забудь про свої руки / Віддав майстру – руки прибори, замовив грамоти – не вчи його;*

- доброта, допомога, взаємодопомога: *Грошей немає нагородити – май руки погладити; Рука бере, вона ж і віддає; Рука бере – вона ж дає; Рука мисе руку, дві руки – обличчя;*

- лінь, недбале ставлення до роботи: *Очерет легенько візьмеш – руку поріжеш; Рука зламалася, щоб криво зростися; Тутий ніж руку ріже;*

- вираження негативного ставлення до марнослів'я: *У дурня – на язичі, у мудреця – у руці;*

- негативні риси характеру: *Чужими руками жар не вигрібай / Чужими руками гарячі вугілля не тягай* (робити щось чужими руками,

за чужий рахунок); *Однією рукою два кавуни не схопиш* (про нерішучість, слабкість характеру);

- відповідальність за зроблене: *Натворив руками – перенесеш на плечах*.

Невелику групу утворюють прислів'я, в яких використовується лексема «палець», що має такі значення:

- частина цілого: *Укусиш палець – боляче всій руці, І пальці неоднакові*;

- вказівка на важливість спільної праці або дії: *Не візьмешся всіма пальцями – вузла не розв'яжеш*.

Наведені туркменські фразеологізми із соматизмом «рука» показують, як за допомогою них людина сприймає дійсність, пізнає її та себе в ній. Крім того, у цих прислів'ях відображений характер туркменського народу, його менталітет.

1. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996.

2. Туркменские пословицы и поговорки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.beesona.ru/pogovorki/turkmenskie/p4>

ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ГРАЖДАН

Роденко А., *ст. преподаватель СумГУ*

Тубол Н. А., *преподаватель СумГУ*

Речевое общение имеет свою структуру и складывается из нескольких компонентов: во-первых, общение нацелено на обмен информацией; во-вторых, общение предполагает организацию взаимодействия между коммуникантами; в-третьих, общение означает процесс восприятия и познания друг друга партнерами и установления на этой основе взаимопонимания. Таким образом, речевое общение – это конкретная реализация языковых средств и возможностей в условиях повседневной жизни, это процесс взаимодействия между участниками коммуникации, направленный на осуществление конкретной целевой установки [1].

Важным аспектом в обучении языку иностранных граждан является практика культуры речевого общения, которая прежде всего должна быть нацелена на соблюдение норм и правил общения с

людьми разного возраста и социального положения, на воспитание уважительного и доброжелательного отношения к собеседнику. Культура речи призвана вырабатывать навыки отбора и грамотного употребления языковых средств в процессе речевого общения, а также формировать сознательное отношение к их использованию.

В обучении культуре языкового общения требуется установка на знание и выполнение правил этикета, правил поведения в общественных местах, в быту. Изучающие иностранный язык студенты должны научиться понимать, почему люди другой культуры общаются определенным образом в каждой конкретной коммуникативной ситуации. Другими словами, иноязычные коммуниканты должны проявлять межкультурную компетенцию, которая включает в себя знание чужой культуры, так как чем полнее знания о культуре страны обучения, тем меньше коммуникативных неудач.

Культура речевого общения в широком смысле предполагает осмысление знаний о культуре, традициях нового для иностранных граждан государства, знание о нормах правильного поведения в общественных местах, правилах обращения и общения. С этой целью имеет смысл вводить в словарь достаточное количество этических формул – слов и выражений, закрепленных за типовыми ситуациями общения с объяснением их значения, формировать умение выбирать необходимые варианты с учетом ситуации и давать установку самостоятельно осуществлять речевую деятельность. Конечный результат такой работы будет зависеть от нескольких составляющих: насколько логично и последовательно осуществляется обучение, какие инновационные технологии применяются, проводится ли работа по исправлению и корректировке допускаемых иностранными студентами речевых ошибок.

Если не проводится работа по формированию межкультурной компетенции, иностранцы чувствуют себя неуверенно и допускают большое количество ошибок, что зачастую приводит к негативному отношению к ним коренного населения.

Исходя из этого можно сделать вывод, что культура речевого общения обеспечивает коммуникативную безопасность отдельной личности и общества в целом, способствует реализации основных задач успешного речевого общения – полноценный обмен информацией, восприятие и понимание собеседниками друг друга.

Для обеспечения эффективности обучения культуре речевого общения в неродной языковой среде особенно в сжатые сроки

необходимо внедрение инновационных методов, использование опыта обучаемого, силы эмоций, веры в собственные возможности, а также мотивации обучения и стимулирование познавательной активности.

Особое внимание следует уделять закреплению в речи этических стереотипов и норм общения. Этикет и речь связаны между собой и составляют речевой этикет, состоящий из уже сложившихся и постоянно используемых формул общения, при помощи которых выражается уважение к собеседнику, доброжелательность и участие. Этикетные формулы имеют свою национальную специфику, поэтому их знание особенно необходимо [2].

1. Головин Б. Н. Основы культуры речи / Б.Н. Головин. – М. : Высшая школа, 1980.
2. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения / Н. И. Формановская. – М. : Высш. школа, 1989.

СТРУКТУРА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ОЦІННОСТІ

Щербак Г. В., *аспірантка ЗНУ*

Одним із підходів до аналізу одиниць у сучасній теорії та методології мовознавства є функціональний підхід, який дозволяє досліджувати лінгвістичні явища в їхньому реальному функціонуванні. У межах цього підходу, зокрема в межах функціональної граматики, проблеми дослідження лексико-семантичного рівня, встановлення його системно-структурних елементів, відношень між ними стає можливим у рамках теорії полів.

Згідно з визначенням О. В. Бондарко [1], функціонально-семантичне поле (ФСП) – це угруповання лексичних і граматичних одиниць, яке ґрунтується на певній семантичній категорії, а також різних комбінованих (лексико-синтаксичних та ін.) засобів певної мови, які взаємодіють на основі спільності їхніх семантичних функцій. ФСП поєднує семантичну категорію з засобами її формального *втілення*. Семантична категорія *являє* собою семантичний інваріант, а засобами її втілення є різноманітні мовні засоби, які взаємодіють між собою. Відтак у рамках ФСП план змісту поєднується із планом вираження.

Основною особливістю функціонально-семантичного поля вчені [1, 2] називають *домінанту*, тобто такий основний компонент поля,

який уособлює собою провідну характеристику, на основі якої будується це поле. Домінантою ФСП оцінності ми вважаємо значення *good/bad*, адже семантиці цих лексем притаманний увесь спектр можливого мовного вираження оцінки дійсності, до того ж лексеми *good/bad* можуть бути співвіднесені як з загальнооцінними значеннями, так і з частковооцінними.

Будь-яке ФСП поле може бути поділене на *мікрополя*. Ми вбачаємо раціональним виділення ФСП оцінки до групи поліцентричних полів із двома яскраво вираженими мікрополями: мікрополем раціональної оцінки та мікрополем емоційної (емотивної) оцінки, спираючись на класифікацію оцінок В. Телії [3], яка виділяла *раціональну* (таку, що орієнтується на референт і визначається на основі притаманних референту властивостей) та *емоційну* (таку, що відображає емоційне ставлення мовця до предмета оцінки) *оцінки*.

ФСП складається з ядра та периферії. До ядра ФСП оцінки належать лексичні одиниці, у яких функція оцінки є основною. Ядро ФСП характеризується максимальною концентрацією ознак, які визначають основні семантичні функції оцінки. Максимальна концентрація ознак, так само, веде до концентрації зав'язків між ними. Так, однією зі спільних ознак, характерних для мовних одиниць, що виражають оцінку, є їх належність до певної частини мови. Особливе місце у вираженні оцінки посідають прикметники та прислівники, які і будуть належати до ядра ФСП оцінності.

Периферію ФСП оцінності утворюють ті одиниці, які є менш спеціалізованими для вираження семантики оцінності та нерегулярно функціонують у мовленні. Периферійна функція протиставляється ядерній, як зауважує А. Загнітко, “насамперед рівнем свого виявлення в структурі категорії і прямою залежністю від умов комбінаторики; у силу вступають позиційні й дистрибутивні умови презентації” [4]. Умовно периферію ФСП оцінки можна поділити на ближню та дальню периферії. До першої належать мовні одиниці, які є менш уживаними для позначення оцінності, однак їхня оцінність зберігається й поза мовним оточенням, а до другої – мовні одиниці, оцінність яких розкривається лише в контексті.

ФСП оцінності є поліцентричним полем, що складається з мікрополів раціональної та емоційної оцінки. Мікрополе *раціональної оцінки* репрезентоване словами, які у своїй семантиці містять раціональну оцінку, що базується на раціональних та логічних міркуваннях про об'єктивно притаманні об'єкту оцінки характеристики. Мікрополе *емоційної оцінки* репрезентоване

емоційно-забарвленими словами, що позначають емоційну суб'єктивність при оцінці об'єктів дійсності, осіб, явищ тощо.

1. Бондарко А.В. Функциональная грамматика. – Л.: Наука, 1984. – 136 с.
2. Онищенко І.В. Оцінка як функціонально-семантичне поле поліцентричного типу // Рідний край. – 2003. – №2. – С. 84-89.
3. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц, М., 1986.
4. Загнітко А.П. Основи функціональної морфології української мови. – К.: Вища шк., 1991. – 77 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ АКЦЕНТНО - РИТМІЧНОГО ПРАКТИКУМУ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Сіддікві Аріф, *студент гр. ЛС-622*

Дунь Н. Л., *ст. викладач*

Ритміка слів, складоподіл, словесний наголос, ритмічні моделі слів – один із напрямків роботи з фонетичним матеріалом в курсі вступної фонетики. Освоєння акцентно - ритмічних структур здійснюється в тісному зв'язку з іншими аспектами - звуками мови, звукобуквеними відповідностями та інтонуванням.

Оскільки акцентуаційні навички є в більшості неусвідомленими, а почуття ритму, обумовлене рідною мовою - найбільш стійкою властивістю, характерною для людини, виникає інтерференція. У зв'язку з цим іноземцями порушується акцентно-ритмічне оформлення слова українською мовою, яке важко коригується.

Одним із засобів формування фонетичного образу слова є словесний наголос. «Українській вимові властивий словесний динамічний, або силовий, наголос. Наголошений склад виділяється більшою силою голосу, тобто інтенсивною артикуляцією, зокрема, голосного звука» [1, с. 20]. Зробити наголошений склад напруженим за артикуляцією і найбільш тривалим - непросте завдання для іноземців.

Норми наголошування в сучасній українській літературній мові є нелегкими для засвоєння. Пояснюється це такими особливостями наголосу, як повсюдність (може припадати у слові на будь-який склад) і рухомість (у формах слова наголос може бути різним). Іноді

навіть та сама форма слова акцентується по-різному, наприклад, форма називного відмінка множини деяких іменників (*браті, але 2 брати*). Таким чином, наголос проникає в граматичну структуру мови.

Складність засвоєння наголосу посилюється також тим, що у багатьох словах наголос є нерухомим, тобто при змінюванні слова за відмінками, родами, числами, при дієвідмінюванні наголос припадає на той самий склад [2].

Навчання українського рухомого наголосу особливо складне ще й тому, що студент повинен засвоїти акцентну парадигму одночасно з граматичною парадигмою слова, а відмінки і часи на початковому етапі навчання пред'являються поетапно. Тому до оволодіння всією системою словозміни система акцентних парадигм практично недоступна студенту і слід спиратися на фактичний наголос досліджуваних словоформ без нагромадження схем і правил про зрушення наголосу. При цьому використовують систему акцентних опозицій.

На початковому етапі достатніми є такі опозиції: 1) опозиція чисел іменників, наприклад: *стіл - столі, слово - слова*; 2) опозиція відмінків іменників ч. р. однини, наприклад: *стіл - стола - на столі*, 3) опозиція особових форм деяких дієслів 2-ї дієвідміни, наприклад: *люблю - любиш* і т.д. Найбільш системний характер носять опозиції чисел іменників середнього роду.

Слід враховувати також структуру складу. Широка сполучуваність приголосних і голосних, наявність м'яких і пом'якшених приголосних можуть провокувати як скорочення, так і збільшення іноземцями кількості голосних у слові, що призводить до посилення акценту.

До ефективних прийомів постановки ритміки українського слова відносять: 1) зображення схеми слова в процесі його виголошення викладачем; 2) використання слів-еталонів ритмічних моделей, які мають комунікативне значення і легкі для запам'ятовування, наприклад: *мати (2¹), урок (2²), молоко (3³)*; 3) простукування або проплескування ритму з перебільшеним фіксуванням різниці між наголошеними і ненаголошеними складами; 4) вимовляння ненаголошених складів тихо, ледь чути, а наголошених - голосно; 5) опора на риму, наприклад, в так званих частомовках - ритмічних міні-віршах (*Ні - ні - ні - дайте хліб мені*).

Для формування навичок реалізації акцентно - ритмічних структур у мовленні вибудовується система вправ. Спочатку виконуються підготовчі вправи. Для попередження помилок у

складоподілі у зв'язку з прямою залежністю кількості складів від кількості голосних звуків у слові пропонується виписати з наданого блоку у три колонки слова: 1) з одним голосним звуком; 2) з двома голосними звуками; 3) з трьома і більше голосними звуками; виписати спочатку одно-, потім двоскладові слова і поставити наголос.

На слухове сприйняття із зоровою опорою мають бути представлені такі вправи: 1. Слухайте, поставте наголоси: а) в знайомих словах; б) в незнайомих. 2. Слухайте, позначте почуте слово з пари: *сі́м'я – сім'я́*.

Далі виконуються вправи без зорової опори, наприклад: 1. Слухайте, пишіть знайомі слова в таблицю ритмічних моделей, наприклад: *сі́ сир – мова – сі́ вода*

2. Слухайте, пишіть схеми ритмічних моделей знайомих, а далі - і незнайомих слів (1. *сі́ --*, 2. *-- сі́ --*) або ритмічні моделі у цифровому вигляді (2¹, 2², 3¹). Як варіант, можна запропонувати показати за допомогою пальців рук ритмічну модель почутого слова. Особливо доцільна така вправа при презентації нової лексики.

Наступний етап - вправи на усне відтворення: 1. А) Слухайте, дивіться, повторюйте за викладачем (або диктором) слова, згруповані за ритмічними моделями в таблиці, наприклад: *сі́ друг – сі́ – сумка – сі́ сестра – сі́ будинок*. Наведіть свої приклади до кожної моделі. Б) Слухайте, повторюйте словосполучення, згруповані за ритмічними моделями слів, що входять до них, наприклад:

сі́ мій брат – сі́ – наша група, – сі́ його урок – сі́ велика кімната

2. Читайте слова, замініть парний звук, зберігаючи ритмічну модель слова, наприклад: *па́ні - ... а́ні*.

При виконанні останньої вправи комбінуються артикуляційні і акцентуаційні завдання, що дуже важливо в комплексному підході при роботі над звуковим образом українського слова.

Своєрідними вправами є ритмічні диктанти. Здійснюючи контролюючу функцію, вони одночасно допомагають систематизувати вивчене, формують вміння швидко включатися в аналітичний процес і виконувати завдання в певний відрізок часу.

Таким чином організований акцентно - ритмічний практикум на початковому етапі забезпечує формування навичок реалізації акцентно - ритмічних структур у мовленні.

1. Сучасна українська мова: Підручник / О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко та ін.; за ред. О.Д. Пономарева. – 3-тє вид., перероб. – К.: Либідь, 2005. – 488 с.
2. Лахвич С. Норми наголошування в сучасній українській літературній мові. Наголос і фахове мовлення [Електронний ресурс] / С. Лахвич. – Режим доступу: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/ridna_mowa_uk/index.php?page=rm35_04 – Назва з екрану.

ПАРАМЕТРЫ КОНТРОЛЯ УСТНОЙ МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ

Похилько Е. В., *СумГУ*

В настоящее время в украинских вузах обучаются тысячи студентов- иностранцев из разных уголков земного шара. Наши университеты принимают все больше и больше молодых людей, изъявляющих получить высшее образование в Украине. Страны, из которых они приезжают, заинтересованы в возвращении на родину специалистов высокого класса, обладающих достаточным квалифицированным уровнем. Поэтому в Украине с каждым годом растут требования к повышению качества подготовки иностранных студентов, что способствует достижению экономических и геополитических целей на современном рынке образовательных услуг. В большинстве украинских вузов преподавание этой категории студентов ведется на украинском и русском языке. На этих же языках они вынуждены общаться в социуме, решать определенные бытовые, учебно- организационные, административные проблемы. В методике соответственно этот аспект называют социальным (Е. И. Пассов, Н. Е. Кузовлева), поскольку все виды речевой деятельности (говорение, аудирование, чтение, письмо), входящие в него, нацелены на использование в социуме. В связи с этим одной из первоочередных задач является обучение студентов-иностранцев устной монологической речи. Это является аспектом преподавания, начиная с подготовительных отделений, и продолжается в течение всего периода пребывания в украинских вузах. Однако, как отмечают специалисты, обучение устной монологической речи чаще всего ограничивается формированием умений репродукции готовых текстов по специальности. Успешному решению данной задачи содействует

правильная организация контроля и оценки умений и навыков аудирования русской и украинской речи. Контроль – неотъемлемая часть учебного процесса, в одинаковой мере важная как для преподавателя, так и студента.

Контроль в педагогическом процессе выполняет целый ряд функций: обучающую, диагностическую, корректировочную, оценочную, стимулирующую. Для правильной организации контроля необходимо определить требования к нему: контроль должен быть целенаправленным, объективным, носить обучающий характер, быть действенным, надежным, всеохватывающим, систематичным, экономным, легко измеримым, реальным.

В современной методике термин «монологическая речь» стал объектом полемики по поводу «некорректности» его использования. Ученые доказывают, что всякий человек, желающий высказать свою мысль, так или иначе вступает в диалог, поскольку его высказывание к кому-то обращено и преследует какую-то цель. «Любой, самый расчудесный и лингвистически безупречный монолог, не будучи ни к кому обращенным, не преследующий никакой конкретной ситуативной цели, не является высказыванием как элементом диалога». Такова точка зрения Е. И. Пассова, одного из ведущих специалистов в этой области. Таким образом, любой человек, вступающий в общение, «становится (поневоле!) субъектом диалога, деятелем диалога, его участником. Поэтому его высказывание по самой своей сути диалогично». Исходя из этого, по мнению методистов, следует обучаться не «монологической речи», а участию в диалоге. Однако с лингвистической точки зрения высказывание одного человека и есть монолог, который обладает всеми признаками этого типа высказывания. Мы придерживаемся традиционного подхода к использованию данного термина, признавая определенную логичность точки зрения отдельных методистов.

Как известно, устная монологическая речь представляет собой продолжительное высказывание одного человека, обращенное к другому или другим. В устной монологической речи в зависимости от ее объема различают фрагментарное высказывание, монологическое и монологичное. Очевидно, что в условиях изучения неродного языка на первых курсах целесообразно вести речь о фрагментарном высказывании, которое представляет собой сверхфразовое единство, состоит из 2-5 предложений, связанных по смыслу (т.е. может входить в состав диалога или полилога). Попутно заметим, что термин «полилог» также вызвал негативную оценку у некоторых ученых: они

считают его «излишним», мотивируя участие в разговоре (независимо от того, сколько в нем представлено человек), представителей двух сторон, которые обсуждают в диалоге какой-то предмет, «решают какую-либо речемыслительную задачу».

Методисты выделяют следующие особенности УМР: целенаправленность высказывания, его тематичность, непрерывность и развернутость, последовательность и логичность, относительную смысловую законченность. Также в качестве значимых составляющих называется определенная синтаксическая усложненность, а именно: преобладание синтаксических полных структур, отсутствие эллипсов, эмоциональнооценочных междометий. Таким образом, закономерно возникает вопрос о параметрах контроля устной монологической речи студентов-иностранцев. В связи с коммуникативной направленностью в обучении языкам в современных исследованиях по УКИ и РКП особого внимания заслуживает стремление авторов выдвинуть на первое место показатели, связанные с семантическим планом высказывания: его смысловую информативность, экспрессивность, связанность. Языковая и композиционная оформленность также определяют уровень владения УМР.

Лингводидактический анализ УМР определил возможность выделения следующих параметров контроля, которые выступают в виде отдельных характеристик, определяющих умение составить целостное развернутое монологическое высказывание на заданную тему в конкретной ситуации:

1) Умение определить смысл собственного высказывания. Этот параметр контроля свидетельствует о том, насколько студент может логично и аргументированно определить главную мысль высказывания через частные суждения, т. е. понимание текста.

2) Умение наметить структуру (композицию) монологического высказывания. Данный параметр контроля определяет умение студента выделить зачин, центральную часть и концовку высказывания.

3) Умение обеспечить языковую целостность высказывания. Осуществление контроля по этому параметру позволяет определить умение студентов выбрать для конкретного высказывания нужный тип связи (цепную, параллельную) предложений в высказывании.

4) Умение развернуть центральную часть, используя при этом необходимые для раскрытия факты. На основе этого параметра определяется умение студентов развернуть каждое частное суждение, используя такие функционально-смысловые типы речи, как описание,

повествование, рассуждение, убеждение, выражение личного отношения к высказываемому.

5) Умение развернуть каждую из структурных частей высказывания, т.е. развернуть начальное предложение и зачин, развернуть конечное предложение и сделать вывод.

6) Умение использовать ситуативно-контекстную речь. Проведение контроля по этому параметру свидетельствует об умении студентов учитывать при построении высказывания ситуацию, создавать словесный контекст, правильно используя при этом грамматические, лексические и фонетические единицы, а также умение адресовать речь конкретному собеседнику.

Выделяемые параметры контроля УМР имеют практическую направленность: на их основе можно разработать научно-обоснованную систему упражнений, способствующую осуществлению контроля за развитием УМР, определению уровня владения УМР студентами-иностранцами, которая не имеет внешнего выражения (М.Е. Брейгина, А.Д. Климентенко). Понимание прослушанного можно проверить правильностью действий студентов (например, по подбору картинок, по последовательности их распределения и т.п.). Аудирование можно проверить через другие виды речевой деятельности. Чаще всего понимание проверяется с помощью говорения и письма (например, составления вопросов к прослушанному, его пересказа, словарному диктанту, письменному изложению и т.д.).

Большие трудности представляет определение показателей понимания, так как невозможно непосредственно проверить результаты внутренней мыслительной деятельности,

На занятиях по русскому и украинскому языку монологическая речь вызывает у студентов неязыкового вуза большие трудности, которые в первую очередь связаны с содержательной стороной речи. Речь в естественных условиях и условиях обучения формируется неодинаково. Так, от студентов неязыкового вуза требуется, например, умение высказать свое мнение в связи с ситуацией, которая формируется преподавателем в ходе занятия.

Задача обучения устной монологической речи состоит в том, чтобы научить студентов неязыкового вуза употреблять в своих высказываниях информацию, полученную как из объективных, так и из субъективных источников. В последнее время именно в этом направлении ведутся исследования ученых-лингвистов.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Німенко Н. А., *викладач*

Раджепова З., *студентка 5 курсу*

Головною метою навчання іноземних студентів української мови є формування іншомовної комунікативної компетенції майбутнього фахівця, що дає змогу використовувати мову як засіб професійного та міжособистісного спілкування. Актуальним у наш час є застосування таких форм викладання, що забезпечують активну участь кожного студента, стимулюють мовленнєве спілкування, сприяють формуванню інтересу і прагнення вивчати українську мову.

Методика викладання української мови як іноземної порівняно молода наука. Зараз перед викладачем української мови у ВНЗ постає проблема пошуку шляхів підвищення пізнавального інтересу студентів до вивчення мови, закріплення їхньої позитивної мотивації до навчання, тому що саме пізнавальна активність є одним з основних критеріїв якості підготовки фахівців, а її ефективне формування можливе тільки за умов оптимальної організації процесу навчання.

Управління пізнавальною діяльністю студентів з урахуванням їх індивідуальних особливостей є одним з найефективніших, але організаційно складних засобів. Адже, іноземні студенти – це люди різних національностей, виховані в різному соціальному середовищі, з різними політичними поглядами, естетичними смаками, звичками, нормами поведінки, інтересами, а також з різним ставленням до колективу, до себе, до праці тощо.

Для стимуляції пізнавальної діяльності іноземців, які вивчають українську мову, потрібно не просто використовувати різноманітні методи, прийоми та засоби навчання, а одночасно поєднувати традиційні та інноваційні навчальні технології. Важливо також надавати навчальному матеріалу особистісного смислу, який би викликав навчально-пізнавальний інтерес.

Пізнавальна діяльність має специфічні цільові, змістові й процесуальні характеристики та спрямована на реалізацію іноземними студентами своїх особистісних цілей, потреб і можливостей у соціокультурній, суспільно-політичній та професійній галузях спілкування. Виходячи із цього, активізація цієї діяльності є на сучасному етапі однією з актуальних методичних проблем фахової підготовки іноземних студентів. Студенти мають усвідомити, що

майбутня професійна реалізація вимагатиме від них, насамперед, фахової компетентності, яка неможлива без активної пізнавальної діяльності.

Особливої актуальності ці завдання набувають під час навчання іноземних студентів на «просунутому» етапі, коли вони вже мають певний рівень знань, достатній для активної комунікації і цілеспрямованого вивчення мови як засобу оволодіння професійними знаннями і навичками. Тим більше, коли це стосується багаторівневого спілкування, як, наприклад, для студентів Медичного інституту. У ході навчання вони повинні, окрім іншого, проходити практику у закладах охорони здоров'я, спілкуватися з лікарями і пацієнтами, обробляти професійну документацію українською мовою тощо.

З метою активізації пізнавальної діяльності на заняттях з української мови на «просунутому» етапі в Медичному інституті позитивний результат показала організація опрацювання змісту професіограми майбутнього фахівця - лікаря.

По-перше, на підставі раніше здобутих знань з медичних предметів, зокрема, «Історія медицини», «Етика та деонтологія» тощо, під керівництвом викладача студенти визначають:

1) Фахові компетентності:

- ділові та особистісні якості фахівця, рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети в професійній діяльності;
- поєднання професійних компетенцій і соціальної поведінки (використання професійних знань, уміння працювати індивідуально та в групі, уміння приймати рішення);
- моральну позицію фахівця.

2) Критерії професіоналізму:

- глибокі і міцні знання зі здобутої спеціальності, вільне користування ними, їх відповідність запитам практичної діяльності;
- уміння використовувати в практичній діяльності весь набутий багаж знань, знаходити вихід у будь-якій ситуації, правильно оцінювати стан справ і приймати адекватні рішення;
- упровадження в практику роботи нового, передового, знаходження шляхів удосконалення системи роботи та наполегливість у необхідності рухатися до досягнення поставленої мети;
- вміння створити мікроклімат у колективі, повага до кожного, знання й дотримання правил етикету;

- вільне володіння однією або кількома іноземними мовами з метою оперативного використання світового інформаційного матеріалу.

У процесі аналізу особистісних якостей та умінь, які є необхідними у професійній діяльності лікаря, зосереджуємо увагу студентів на тому, що більшість із них визначають зміст загальних професійних якостей людини, наприклад, уважність, дисциплінованість, орієнтація на результат, відповідальність, самоорганізація, самостійність, зосередженість, врівноваженість, посидючість та цілеспрямованість.

Як висновок - обговорюємо зі студентами загальні професійні компетенції особистості.

Оскільки фахову компетентність розглядаємо як якість, яка є вкрай необхідною для майбутніх фахівців, слід формувати в іноземних студентів особисті мотиви до пізнавальної діяльності для оволодіння майбутньою професією саме на заняттях з мовної підготовки. При цьому враховуємо особливості зовнішніх і внутрішніх мотивів фахової підготовки.

Основою зовнішніх мотивів є стимуляція діяльності ззовні, тобто за допомогою нагород, заохочення, покарання тощо, коли чинники стимуляції поведінки перебувають за межами особистісного "Я": "навчаюсь, щоб потім багато заробляти". Внутрішні мотиви збуджуються пізнавальним інтересом, пов'язаним із певною діяльністю: "навчаюсь заради особистісного розвитку, пізнання нового, розуміння особистої необхідності для суспільства тощо".

Слід зазначити, що рівень матеріального винагородження є однією з причин, яка впливає на трудову мотивацію людини. Для осіб із зовнішньою мотивацією цей чинник може мати значення у прийнятті рішення щодо роботи у медичній сфері. Отже, нашим завданням у процесі фахової підготовки є формування внутрішніх мотивів професійної спрямованості майбутніх фахівців і знаходження способів перевірення негативного зовнішнього мотиву в позитивний.

Таким чином, у результаті вживання засобів активізації пізнавальної діяльності на заняттях з мовної підготовки: бесід щодо роз'яснень суті та важливості майбутньої професії, опрацювання змісту професійної діяльності фахівців та загальних професійних якостей людини, професіограми фахівця, аналізу видів професійних компетенцій, критеріїв професіоналізму – вдається досягти усвідомленості іноземними студентами особистих мотивів оволодіння професією, спрямування студентів на досягнення внутрішньої

мотивації, самостійності, стійкого інтересу до предметної області, сформованості у них спрямованості на справу.

ROLE AND PLACE OF THE SPEECH MODELS IN THE PROCESS OF GRAMMAR STUDYING AT THE ELEMENTARY LEVEL

Dyadchenko H. V., *senior teacher*

Golovanenko Y. O., *senior teacher*

Process of effective grammar material organization includes creating the optimal system of speech models, being used during grammar material presentation as well as in the process of its training and automatization.

Speech models make possible easier learning material presentation both in the whole lingual complexes reproduced in the oral speech and in the one-typical analogic lines giving opportunity to the students to generalize some lingual facts and observe the grammar system of a language.

Each speech model is created on the basis of the abstract general model and at the same time must have such quality as concreteness. Any lingual unit being used as a speech model should be typical and communicative. The communicability of speech model reveals in the sense completion, having information and communicative aim according both to the usage situation and context. It also means that speech models should be connected with the real life and speech of common modern Ukrainians. Speech models usage in the process of studying gives necessary effect if for their construction mostly typical grammar material is chosen. Such material should be supported enough with the lexical units as well as with the situational and thematic minimum of the present learning level. It also should give the opportunity to construct 7-10 various phrases on the basis of the model given and using simple and common words familiar to the students.

The basic unit for the system of the speech models building is the simple common sentence where familiar lexemes which don't need translation are being used. Such approach makes students' work at grammar rules achievement much easier and at the same time fastens it. In those cases when as a result of transforming the construction of the phrase changes the grammar variant is observed as an independent basic unit for the speech model building. For instance: *Анна – студентка. Анна була (буде) студенткою.*

The constructions with the specific formal peculiarities (for instance: *Як вас зваму?*) are given with the native language translation for learning by heart because their model doesn't give the opportunity to construct many other phrases using their building scheme.

It is possible to divide the process of communicative work with the speech models being observed into three stages.

1 stage. Oral presentation of the model with the sight support including the explanation for which intention expressing and in which situation it is being used.

For more real reconstruction of the concrete situation it is advised to maximally use pictures, images or multimedia. In such a way the communicative direction and situational conditionality of the speech model proposed gets visual concreteness.

Depending on the the speech model structure the attention is being payed to the perception in the whole or to some components of the construction. The grammar topic is represented only in the volume according to the present learning stage.

Depending on the language material character as well as the lingual comprehension level sometimes it is possible to draw the students in the rules formulation.

2 stage. Speech model reading in the various phonetic exercises aimed at clear articulation and different intonation difficulties maximal removal.

3 stage. Step-by-step working at the speech model given in the various imitative exercises as well as the other ones aimed at substitution of the ready-made forms from the table and minimal grammar work aimed at transforming.

Multiple repeating of the speech model makes possible it's more effective assimilation and elementary grammar skills in speaking automatization.

After the speech model detailed learning the students continue to work with various dialogical units (models) for achieving speech skills automatization.

Such dialogues are aimed at variability of grammar formulas in the elements of the speech model given (masculine and feminine gender, etiquette *mu* and *Bu* formulas) as well as at communicative sense of the speech lines in turn.

Detailed preparatory work on the basis of the speech models provides approximate correctness of the communicative task fulfilment in the process of dialogical speech realization.

СЕКЦІЯ 4
ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО
СПІЛКУВАННЯ

LEARNING THROUGH REFLECTION. SOCRATIC QUESTIONS
THAT STIMULATE LEARNING

I. A. Bashlak, *Senior Teacher*

If you want to enrich your teaching you are to become a reflective educator. Just as other professions require specific approaches to development, reflective practice at an individual and group level is required for developing professional educators of high quality and efficiency. Every teacher has a different style and strategy when interacting with students. Their abilities and strengths will also vary. Therefore, expecting a uniform input and response is highly unrealistic. Given the uncertainties and unpredictable reactions of students to classroom learning or activities and to the everyday decisions made in the classroom, there is a great need for teachers to engage in critical inquiry and thoughtful reflection. Reflection is an active thought process aimed at understanding what has been discussed and leading to a subsequent improvement in the way something is approached or done. Thus, developing reflective practice and continuous learning is foundational for the highest professional competence in the field of education. Reflection can occur in different ways and for different purposes.

Types of Reflection

1. Reflection-IN-Action. Reflection-in-action refers to on-the-spot evaluation. Although difficult to perform, it is very powerful whenever practiced. Reflecting while events are occurring allows the teacher to make improvements while teaching. It is a process in which teachers can reshape or redirect the lesson as they deliver it. Typically it is an on-going process that aids in instant and practical solutions. Reflection-in-action, demands the full concentration and attention of the teacher. There is no place for trial and error here. Instead, reflection-in-action is a conscious effort on the part of the teacher. If something doesn't seem to be working correctly toward a certain goal, then the teacher "reflects" (which is done consciously or deliberately) on this, and makes instant adjustments in order to achieve the goal.

2. Reflection-ON-Action. Reflection-on-action is the process of reflecting on an event or experience after it has occurred, to learn from it

and influence future action. Due to the multiple demands of teachers in classrooms, they are often unable to reflect during an event (reflection-in-action). For instance, teachers are generally so intent on completing a lesson that it becomes difficult to concentrate and pay conscious attention to every student's response. Hence, reflection often needs a different perspective, where one looks back into the past and assesses the event that has already occurred. This type of reflection has been also labeled as 'recollective reflection' as it encourages recollection of past experiences. Reflection-on-action is the most widely used form of reflection practiced by teachers as it is very challenging to reflect while being engaged in teaching a lesson with numerous matters simultaneously vying for attention. The process involves converting information into knowledge by carrying out a cognitive examination. Reflection which occurs about past events and experiences can be supported by systematic records, including journals, diaries, photographs and recorded observations.

3. Reflection-FOR-Action. This type of reflection is said to be the desired proactive outcome of both reflection-in-action and reflection-on-action. Reflection-for-action is the process of analyzing events and behavior with the sole purpose of making changes in the future. According to this reflective practice, the purpose of reflection is not merely to think upon past events, experiences, or behaviors, but to guide positive future action. Teachers can practice reflection-for-action, to prepare for the future by assessing the information gathered from what actually happened in the class and what they reflected upon after the class. This also allows them to identify any dissonance between their beliefs and actual practices. Teachers who practice reflection-for-action are able to move forward from focusing on the non-desirable events and experiences of the present and concentrate on how to change the situation into what they want it to be. This gives them an action plan for the future.

In order to stimulate learning and remove reluctant students it is a good idea to introduce Socratic Questions to classes. This technique founded by the late Greek philosopher Socrates, Socratic Questioning is method of using Reflective Questions to draw answers from students. The primary purpose of Socratic Questioning is to channel and refine student thought processes to challenge their accuracy and help them achieve their ultimate goal – to improve their understanding of the topic.

There are the 6 types of Socratic Questions that are used to stimulate and challenge thinking.

1. Conceptual Clarification Questions. These are questions that encourage students to reflect upon and critique the material in depth. This

brings clarity to the thought process and enables students to form impressions and rationale with evidence. As a model teachers may use the following questions: “Why do you say that?”, “Did you mean it like this?”, “Can you give an example?”

2. Probing Assumptions. These questions make students critique and reflect on their own assumptions or beliefs on which they are basing their understanding Ask your students: “How did you come to that assumption?”, “Why do you choose to believe or assume that?”, “Do you think that the assumption could be wrong?”

3. Probing Rationale, Reasons and Evidences. These questions help students to strengthen their arguments through deeper research into the material. Here are the questions to be asked: “Where does it state that such an incident occurred?”, “Are there any other pieces of evidence to support this claim?”, “Based on what evidence are you making this statement?”

4. Questioning Viewpoints and Perspectives. This type of questioning helps to broaden student perspective, and shows that there is more than one way of thinking about a topic. These questions seem to be relevant for giving opinions: “What other alternatives do you feel it can point to?”, “Is there any other meaning to what the author wrote?”, “Do you think this could have been what the author meant when he made that claim?”

5. Probing Implications and Consequences. This questioning strategy stimulates students to consider the logic of their arguments and evidence. We may ask questions like these: “How would this assumption affect...?”, “What consequences will... have on...?”, “What happens next?”

6. Questions about the Question. This method encourages reflection and critical analysis of the session . Ask students: “Why do you think I asked...?”, “Why do you ask that?”, “Can you tell me the meaning of your question?”

As a conclusion, summarize the main ideas raised and determine whether there is consensus among student groups

HOW CAN A SLOPPY MASS BE A VALUABLE RESOURCE?

E. Nikolaev, *group SU-71, Sumy State University*

I. A. Bashlak, *EL Adviser*

Where do you throw your everyday rubbish? Do you know that these things go in enormous amount to landfills, where they smell and produce dangerous substances causing environmental problems and creating

extremely destructive situation. Why not just go ahead and tackle the problem as best as you can, in your own way? You may be pleasantly surprised, but some wise guys came out with an idea of solving this particular problem in Wales, Here farmers built a close loop rubbish ecosystem. Currently the environment is so contaminated that urgent measures should be taken. A single individual cannot be blamed for the world pollution however every person should take care of their habitat. In addition, it is vital that environmental issues must be treated internationally. Thus, the farmer Richard Tomlinson has built the Lodge farm in north Wales, that uses a process of turning waste of brown cattle and chicken manure from the local food factory into forms of energy. Moreover, the farm is organic and does not use chemicals, only natural material for growing food and raising cattle. The power generation from farm and food waste not only makes money but also is good for the environment, Farmers combine the food waste and organic waste streams to produce heat, electricity and fertilizer. By now Lodge Farm has generated more than 4.5 million kilowatt hours of electricity for heating the farmhouse and powers an on-site engineering factory. However, the farm has not turned into a rural power station: it is still the largest organic milk cooperative. Tomlinson and his brother have built eight plants to reduce the amount of waste from farms. Furthermore, landfill fees cost businesses a lot of money, but it can be easily avoided. T. Stuart, who set up the food waste campaign group, thinks that all food waste not fitting for humans should be fed to animals. He also has an idea of a virtuous circle: “Pigs eat our waste, we eat pigs”. This young industry could reduce our electricity bills and scale the landfill back.

DNA TELEPORTER

M. Shubenko, *group SU-71, Sumy State University*

I. A. Bashlak, *EL Adviser*

Biological teleport is a new device that in the future will give us the opportunity to create life on other planets.

The device is a mix of small machines and lab robots, linked to each other to form one big machine. But these machines can do something unprecedented: they can use transmitted digital code to print viruses. Although that wasn't the first time anyone had made a virus from DNA parts, it was the first time it had been done automatically, without human hands. Work on the converter began around 2013, when SGI and Novartis,

the drug maker, ran a test to see if they could use data from flu outbreaks to very quickly construct seed viruses, from which vaccines are made.

SGI's BiEXP 3200, a commercial DNA printer, forms the heart of the digital-to-biological converter. When Gibson, sitting in his office, sends a message to the converter, it begins its work using pre-loaded chemicals. He could just as easily send such a message from anywhere.

Their chance came in March of that year when Chinese authorities reported H7N9 flu infections and posted the bug's DNA sequence data online. (The H and the N in flu types refer to hemagglutinin and neuraminidase, proteins on the outer shell of viruses that are recognizable by the human immune system.) "It was Easter Sunday," Gibson recalls, "when I got an e-mail that H7N9 bird flu was causing quite a scare in China. So we were very quickly able to get the DNA sequence." Two days later, without direct access to any specimens, only the digitized sequences, SGI had synthesized the H and N genes on Gibson's DNA printer. Those DNA strands were shipped to Novartis, which used them to generate virus stocks containing the new genetic information—the kind used in vaccine production. Gibson says that's when the idea for the digital-to-biological converter became real. "I said 'Can't we integrate everything into one box?'" he recalls.

So, the biological teleport helps human now. And after a while it will help travel from planet to planet!

THE GREATEST CHALLENGES OF SPACE EXPLORATION

V. Fomenko, *group SU-71, Sumy State University*

I. A. Bashlak, *EL Adviser*

HUMANITY BEGAN IN Africa. But we didn't stay there, not all of us—over thousands of years our ancestors walked all over the continent, then out of it. And when they came to the sea, they built boats and sailed tremendous distances to islands they could not have known were there. Why?

Probably for the same reason we look up at the moon and the stars and say, "What's up there? Could we go there? Maybe we could go there." We ask these questions, because it's something human beings do. Besides we want to save ourselves, because we understand that the sun is not eternal and our planet either, and of course we want to know if there are other forms of life. Hence we try to explore space and overcome this

problem, but we have many challenges to do it. Talking about these challenges I want to recall the greatest challenges of space exploration.

First of all I should note that we don't have necessary equipment, namely our ships way are too slow. You think that it is easy to hurtle through space and it's true, but what about the start of your journey in space? Chemical propellants are great for the initial push, but our precious kerosene will burn up in a matter of minutes. After that, you may expect to reach the moons of Jupiter in, oh, five or seven years, therefore we should upgrade our propulsion system.

Also, space is a very dangerous place, and every year it becomes more dangerous because of human activity there. The US Space Surveillance Network has eyes on 17,000 objects—each at least the size of a softball—hurtling around Earth at speeds of more than 17,500 mph. How can we overcome it? Whipple shields—layers of metal and Kevlar—can protect against the bitsy pieces, but nothing can save you from a whole satellite. Therefore mission control avoids dangerous places, but system is not ideal. To my mind, works of Nikola Tesla can help us overcome this problem. For example laser weapons can save our ships from space rubbish.

Another problem is that there's no GPS in space. The Deep Space Network, a collection of antenna arrays in California, Australia, and Spain, is the only navigation tool for space. But the more missions in space we complete, we start to understand that our space is much bigger than we thought three or five years ago, and we don't know how large it is. For future missions, a deep-space navigation expert Joseph Guinn wants to design an autonomous system that would collect images of targets and nearby objects and use their relative location to triangulate a spaceship's coordinates—no ground control required. "It'll be like GPS on Earth," Guinn says. "You put a GPS receiver on your car and the problem is solved." He calls it a deep-space positioning system. I am convinced, that works of Steven Hopking can help spacemen to avoid different traps in space. Or if we increase our knowledge about Black Holes it will give us new ways in space exploration. And the biggest problem lies in the fact that space has no supermarkets, therefore we cannot be there for a very long time, and we don't have any opportunity to overcome this problem. Talking about space exploration I can't help remembering Elon Mask now he is one of the most famous people in the word. In 2002 he created a company called Space X, and this company is trying to solve all problems that I listed in this paper. I think that it will be very interesting to know that Space X wants to make an expedition on Mars. Besides Space X is going

to discover unknown parts of the space and if their exploration is successful we will solve a problem number three. In conclusion, I'd like to say that we have many challenges in space exploration, but you know that there is nothing impossible in our life, and I am convinced that, in the future we will explore our Universe.

ADVANTAGES OF LIFE INSURANCE IN A MECHANISM OF PENSION SAVINGS

O. I.Boiko, *AM-1*

A. M. Diadechko, *ELA*

The Ukrainian pension system is based on three pillars: the joint-stock system of compulsory state pension insurance, accumulative system of compulsory state pension insurance and system of non-state pension provision. The system of non-state pension provision is created for the formation of additional pension savings at the expense of voluntary contributions of individuals and employers. Life insurance companies have been included as a part of non-state pension provision system. These companies have the right to deal only with accumulative life insurance.

Cumulative life insurance is a financial mechanism that imposes simultaneous accumulation and increase of personal capital and insurance coverage. Life insurance allows a person to solve a whole range of socio-economic problems. Conventionally, these tasks can be combined into two groups: social and financial. The implementation of the former allows to overcome the insufficiency of the system of state social insurance and collateral (the accumulation of certain sums of money, for example, for retirement, or adulthood, or other events in the life of the person insured). The second is the protection of the financial interests of the beneficiary in case of person insured death.

Life insurance contracts that are mostly used in the insurance market are distinguished by three basic types of policies:

- term life insurance means that payment of the insured amount is made to the beneficiary, if the insured person dies before the deadline indicated in the contract comes ;

- whole life insurance means that payment of the insured amount is made to the beneficiary in case of death of the person insured irrespective of the time of its occurrence;

- mixed life insurance or endowment means that payment of the insurance amount is made in case of death of the person insured before the contract expires, and in case of survival under the agreement;

The endowment policies are most beneficial contracts for investment and savings creation, with high guarantees in case of death.

The size of the insurance premium is reflected in the insurance policy. The amount of the sum insured is determined by the contract and is formed, as a rule, from the paid insurance premium and the planned income from investing this premium. Untimely payment of insurance premiums may result in termination of the insurance contract.

Thus, for mixed life insurance there is an insurance liability for death for any reason. Mixed life insurance contracts can be concluded for different terms. The majority of policyholders prefer the term 'insurance', which allows them to optimally combine their savings and risk interests.

Moreover, a tax credit of 18% is returned to the taxpayer's client from the sum of insurance premium.

So, we can conclude that the system of non-state pension provision is a system of future pension accumulation through various financial institutions based on the same principles as compulsory pension insurance. The difference is, firstly, that voluntary pension insurance is complementary to the compulsory. Secondly, the sum of payments is determined not by the state, but by the person insured, i.e. a citizen of Ukraine.

MAGNETO-OPTICAL PROPERTIES OF FILM SYSTEMS BASED ON Fe AND Cr

O. V. Bezdidko, *AM-1*

A. M. Dyadachko, *E.L.A.*

Film systems based on Fe and Cr are among the main materials for spin-dependent electron scattering when creating functional elements of the spintronics. In [1], it was shown that in the system based on Fe and Cr there is a significant mutual penetration of the atoms of the layers near the interface at the stage of condensation. The large surface area of grain boundaries and small crystallite sizes lead to intensive diffusion processes that promote the formation of solid solutions. These results are confirmed by the results of the investigation of the magnitudes of Kerr magneto-optical effect in longitudinal and perpendicular geometries of measurement (using a laser-based installation of $\lambda = 670$ nm) in Fe / Cr / S or Cr / Fe / S

two-layer film systems (S - silicon single crystal lining), which were obtained by vacuum condensation at room temperature with a thickness of separate layers of $2 \div 40$ nm. It was established that single-layer magnetic films of Fe have a coherent force $B_{\text{CFe}} \approx 12$ mT in the whole range of thicknesses. In the study of Fe / Cr systems in both geometries, it has been established that the ratio of the concentration and thickness of the Cr layer essentially affects the nature of the Kerr angle θ dependence of the applied magnetic field and the value B_C . The smallest value of B_C is in Cr (2) / Fe (25) / S (8.3 mT) and Cr (5) / Fe (30) / S (11.4 mT) systems with longitudinal geometry of measurement. With an increase in the thickness of the Cr layer to 10, 15 and 20 nm, the coercivity of the samples linearly increases to B_{CFe} value. The reduction of the value of B_C double-layer films compared with single-layer Fe films is due to the formation of solid solutions on the boundary between the layers already in the process of condensation. For Cr / Fe / S systems, this dependence is observed, although with a smaller deviation from B_{CFe} .

1. Fedchenko O., Protsenko S., Zukowski P., Marszalek M. *Vacuum*. 86 (12) 1934 (2012).

GLOBAL TRENDS IN BUDGET TRANSPARENCY

B. Mershchii, *AM-1*

A. M. Diadechko, *ELA*

Every year governments of different countries spend their state budgets for various needs. But it often happens that people do not get access to information about the state budget. This is not a democratic trend because people need sufficient budget information how public money is spent and what is being achieved.

The main independent research of budget transparency was done through Open Budget Survey carried out under the support of the International Monetary Fund (IMF), OECD and other international organizations. This research has been conducted for more than ten years, and the latest results were presented at the beginning of 2018. This survey estimated the data of 115 countries on 6 continents. Each country in which the transparency surveys were conducted received a score between 0 and 100. Three main components of the budgetary system accountability were estimated: transparency, budget oversight, public participation.

After a decade of sustainable transparency development, the review shows a slight decrease in the average world rate of transparency score. This is explained by the fact that governments provided less accessible information to the public how they raise and spend public funds than they did in previous years.

The research showed that the average assessment of transparency in 2017 was 45 point. Only 23 percent of countries provided sufficient level of budget information (scoring above 61 points). The main reason for the decrease of the global transparency index was due to the Sub-Saharan Africa region data. The results of the research are presented in Table 1.

Table 1 – Regional average transparency index, 2015-2017

Region	Regional average		Change (+; -)
	2015	2017	
East Asia & Pacific	41	44	3
South Asia	42	46	4
Eastern Europe & Central Asia	54	55	1
Western Europe & USA	74	73	-1
Latin America & Caribbean	50	50	0
Middle East & North Africa	21	20	-1
Sub-Saharan Africa	39	29	-10
All countries	46	45	-1

MODERN METHODS AND MECHANISMS OF ASSESSMENT OF COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

S. Kotenko, *AM-I*

A. M. Diadchko, *ELA*

Competition and competitiveness of industrial enterprises have been the subject of thorough study for the economists around the world for many years. The development of market relations and the intensification of competition in various industries gave an impetus to the emergence of new methods and mechanisms for assessing the competitiveness indicator.

An assessment of the competitiveness of any enterprise is an important component which is needed to assess the overall economic potential of the organization. These indicators are highly significant when the companies are trying to enter the external markets and to address marketing and marketing policies.

At present there is no single methodology for evaluating such an indicator of an industrial enterprise. Most commonly, modern industrial enterprises use the two groups of methods and strategies to assess their competitiveness. They are the following:

1. Qualitative methods of assessing competitiveness;
2. Quantitative methods for assessing competitiveness.

The disadvantages of the qualitative methods of evaluation of assessing competitiveness consists in a low degree of mathematical formalization. Besides, these methods are also characterized by the complexity of implementation and the discreteness of the evaluation.

As for the quantitative methods, they give an opportunity to evaluate the real chances of enterprises in the competitive struggle for attractive areas of management and, what is more, to make strategically sound management decisions. (1-3)

In the modern economy, there are many methods and techniques for assessing the competitiveness of industrial enterprises, but most of them are highly specialized, and these methods should be applied only in combination with other, more general methods of evaluation.

Modern scholars suggest to distinguish the following groups of methods [4], namely those:

- based on the analysis of comparative advantages;
- based on the theory of equilibrium of the firm and industry;
- built on the basis of the theory of effective competition;
- based on the theory of product quality;
- built on matrix basis;
- integral;
- based on the theory of the multiplier;
- based on the definition of a position in the competition in terms of strategic potential of the enterprise;
- based on comparison with the standard.

The review of the papers on the problem has shown that the foreign practice of assessing competitiveness is similar to the domestic one. However, there are many differences in the economies of countries and in the level of their economic development in particular, which cannot but greatly affect the mechanism as well as the choice of methods for assessing the level of competitiveness of industrial enterprises.

For industrial enterprises, the use of methods based on the determination of the competitiveness of individual units, products, and activities is typical.

The application of only one or two methods can lead to unsatisfactory result because in this case the competitiveness of only certain criteria is evaluated, not the enterprise as a whole. Therefore, it should be noted that for the complex evaluation and competitiveness assessment of the industrial enterprise it is necessary to use dozens of indicators, which, in their turn, can reflect most of the factors that influence both the micro-and macro-climate of the company.

1. Porter M.E. Competition: translation with English. / M.E. Porter. - M.: View. Williams House, 2003. - 496 pp.
2. Fatkhuddinov R.A. Strategic Marketing / P.A. Fatkhutdinov - M.: Intel-Synthesis, 2000. - 640 c.
3. Fatkhuddinov R.A. Competitiveness: Economics, Strategy, Management / R.A. Fatkhutdinov - M.: INFRA-M. - 2000. - 312 p.
4. Ivanov, Yu.B. Competitiveness of the enterprise: assessment, diagnostics, strategy: monograph / Yu.B. Ivanov, A.N. Tishchenko, N.A. Drobitko. - Kh.: HSEU, 2003. - 349 p.
5. Rybnitsky D.O., Gorodnya T.A. Modern approaches to evaluation the competitiveness of the enterprise // Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine. - 2010 - Voip. 20.9, p.227-233

EFFECT OF APAI POLYMORPHISM OF VITAMIN D RECEPTOR GENE ON THE DEVELOPMENT OF ISCHEMIC ATHEROTHROMBOTIC STROKE

K. A. Moiseenko, *AM-1*
A. M. Diadechko, *ELA*

Today, we have numerous evidence that the vitamin D hormonal system plays an important role not only in the regulation of functional and metabolic processes in the body, but also and in the development of many ailments, including cardiovascular diseases.

In mechanisms of biological action Vitamin D plays an important role in the effect of calcitriol on the cell genome. It is done through Vitamin D receptor (VDR) - a representative of the supermessage of nuclear receptors. Except classical ones "targets" of vitamin D, which are intestines and bones, VDR are found in many other structures of an organism, among them - smooth muscle cells of blood vessels.

The activation of these receptors causes a number of effects that may have a bearing on the ability of vitamin D to trigger dystrophic-sclerotic changes in the vascular wall.

In view of the above, the question arises about the possible role of VDR not only in the biological action of calcitriol, but also in the pathogenesis of vascular lesions and their grave consequences in particular, the solution of this problem can serve molecular genetic studies aimed at studying the relation between the polymorphism of the VDR gene with the development of cardiovascular disease.

It is necessary to clarify the association of ApaI (rs7975232) with the polymorphism of the VDR gene with some risk factors for ischemic atherothrombotic stroke (sex, body mass index, blood pressure, habit of smoking).

The following methods can be applied for the task set: extraction of DNA from blood cells, polymerase chain reaction with the following analysis of the length of the restriction fragments, horizontal electrophoresis DNA amplifiers, methods of statistical analysis.

In the current study venous blood was tested in 170 patients with IB (42.4% of women and 57.6% of men) aged 40 to 85 years (mean age - 64.7 ± 0.73 years), who were on dispensary registration in the clinic Department of the Sumy Clinical Hospital No. 5. The target group consisted of 124 patients, whose absence of cardiovascular diseases was confirmed by collecting anamnestic data, removal of the electrocardiogram and measurement of blood pressure.

As for the results of the study:

- the ratio of genotypes a / a , a / A and A / A in the main group was 26.5%, 50.0% and 23.5%, and in the target group - 31.5%, 42.7% and 25.8%, respectively.
- Indicator P , defined by χ^2 the Pearson criterion, was 0.454, which gives grounds to speak of the absence statistical significance of the risk of developing IAS in people with different genotypes.
- When comparing frequency of genotypes in the main and control groups separately and persons of different sexes statistically significant association of polymorphism of ApaI with IATI in women ($P = 0.593$) or in men ($P = 0.417$) was found. Carriers of all genotypes had systolic blood pressure (SAP) and mean arterial pressure (MAP) which was significantly higher in patients with IAS who were in the target group.
- Patients with genotypes a / a and a / A had higher values of diastolic blood pressure (DAP) than practically healthy

people. When comparing the data due to the sex, it became clear that this picture was more common in women. So, women with all SAP genotypes, DAP, MAP and heterozygotes also had pulsatile blood pressure (PAP), in the group of patients it was significantly higher than in the target group. As for men, only carriers of a-allele were detected.

- There are statistically significant differences between patients with IAS and the comparison group in accordance with DAT, and in heterozygotes - MAT. Among the carriers of genotype a / a, there were 43.6% of people with normal pressure and 56.4% with increased, and in the group of patients with IAS the results showed 15.6% and 84.4%.
- Carriers of the genotype a / a in patients with IAS have a significantly higher incidence of hypertension, than patients in the control group ($P = 0.005$). Among patients with a / a genotype, there were 42.0% of people with normal pressure and 58.0% with increased, and in the group of patients with IFRS their number was 25.9% and 74.1% respectively. Differences in the frequency of persons of different sex according to this genotype in the compares groups was close to the level of statistical significance ($P = 0.052$).
- Relationship between the patient's article, the body mass index, and the habit to smoking and the development of IAS in individuals with different genotypes of the VDR gene for ApaI polymorphism was not found.

FINANCIAL DECENTRALIZATION: EUROPEAN EXPERIENCE FOR UKRAINE

O. S. Ponomarenko, *AM-I*
A. M. Diadechko, *ELA*

According to the "Ukraine - 2020 Sustainable Development Strategy", the goal of decentralization policy is to move away from the centralized model of state governance, to ensure the capacity of local self-government and to build an effective system of authorities territorial organization. It also aims at providing full implementation of the provisions of the European Charter of Local Self-Government, principles of subsidiarity, universality and financial self-sufficiency of local self-government. So we can say that the reform of decentralization and public

administration is one of the key tasks of the authorities at the current stage of Ukraine's development.

In this connection, special importance should be attached to the transformation of local self-government authorities and their territorial organization that is essential for social and economic stability of the country under crisis.

Finance decentralization is a prerequisite for the formation of capable local communities and sustainable development of the united territorial communities. We have the urgent need to analyze the most relevant European experience of decentralization reforms, especially in terms of their financial support.

The researchers differentiate the three main models of the local self-governance, which are formed in Europe and subsequently spread throughout the world. They are Anglo-Saxon (United Kingdom, Canada, USA, Australia), continental (France, Belgium, Italy, Spain, Poland, Latin America) and mixed (Germany, Japan, Austria) models.

It should also be noted that in European countries the attitude toward self-government is considered from the point of polarization "south" - "north". Scandinavian countries are characterized by a high level of decentralization and local self-government autonomy, while in southern European countries it is lower.

Ukraine chose the way to form capable local communities, using the mechanism of free association of existing urban, rural and settlement local communities around centers of economic activity.

This approach was applied by Scandinavian countries in different periods. Therefore, it is possible to assert with high degree of reliability that Ukraine has chosen the Scandinavian way in carrying out the reform of local self-government and administrative-territorial system.

Budget decentralization, which was carried out in Ukraine in December 2014 by amending the Budget Code of Ukraine, has also brought the Ukrainian budget system closer to the "Scandinavian" model.

After analyzing the main ways of the local budget revenues formations in the Scandinavian and Baltic countries, we may define the main patterns: high fiscal autonomy; 50-60% of local budget revenues are generated by tax revenues, 30-40% are coming from government transfers, non-targeted subventions or grants execution of delegated authorities, the smallest part of the revenue belongs to other local incomes (fees, duties, etc.). The main source of tax revenues for municipal budgets is the personal income tax, with a share of 80%.

Budget revenues in the form of grants vary within 25-45% of total income. A significant level of public transfers in local budget revenues is a consequence of the general spread of subsidiarity in Europe.

The research showed that the structure of own revenues of local governments in European countries is somewhat similar to Ukraine: the main part of tax revenues is formed by income from the income tax, followed by local taxes and fees, property tax (including land), etc.

Our investigation shows the socially oriented development of the market economy of the EU countries, as evidenced by a significant share of budget expenditures on social protection of the population, the maintenance of educational institutions, health care, and social security of the population.

The analysis of the European countries experience proves that the transfer of a significant part of the powers, resources and responsibilities to local self-government authorities, providing them with independence in the performance of functions within their competence, ensures the effective development of the country as a whole.

On the basis of these considerations, we may conclude, that the main result of the reform of decentralization of public administration and the creation of capable territorial communities is supposed to increase the level of public consciousness of people and formation of an active position of the population regarding participation in the management of their own community, which in turn, will ensure the creation of an effective system of local self-governance.

THE ROLE OF CIRCULATING TUMOR DNA IN BREAST CANCER PROGNOSIS

A. O. Pryvalova, *AM-1*

A. M. Diadchko, *ELA*

Nowadays breast cancer is one of the most urgent problems of clinical oncology. This is due to the steady and widespread increase in the incidence of this form of cancer, which occupies the first place in the structure of oncological morbidity in the female population. The problem of finding new methods of diagnostics is explained by the growing need for treatment personification for patients with cancer, based on molecular changes in the tumor of each patient. Undoubtedly classical tissue biopsy allows to answer a significant number of diagnostic questions, but the results provide data only for one small area of the primary tumor or

metastasis, often taken even before the beginning of treatment. A modern set of research techniques will be able to monitor the evolution of cancer and therapeutic efficacy. One of the most promising methods in this field is liquid biopsy, focused on the analysis of circulating tumor DNA (ctDNA) in the blood of patients with breast cancer.

Our aim was to study the overall survival (OS), disease-free survival (DFS) and progression-free survival (PFS) in early-stage and metastatic breast cancer (MBC) patients, as well as to assess the association of the tumor burden with the amount of ctDNA and its possible impact on the prognosis of such patients.

Scientific literature review on this subject was conducted. It was found that ctDNA-positive patients are significantly associated with worse DFS, PFS and OS compared to ctDNA-negative patients. But in subgroups, depending on the tumor stage, the survival data differ. Thus, ctDNA-positive metastatic breast cancer patients are significantly associated with worse PFS and OS. While, the presence of ctDNA is not associated with DFS and OS in the early-stage breast cancer patients. Most studies have shown that the load of ctDNA adequately reflects the tumor burden and that high levels of ctDNA are associated with poor prognosis. Although these results are not confirmed in all studies. In contrast, investigation of the dynamic range of ctDNA in MBC patients demonstrates low frequencies of ctDNA in patients with tumor progression, which neither reflect the tumor burden nor the dynamics of the disease. The issue of the clinical utility of ctDNA as a prognostic marker requires further research.

THE IMAGE AND FORMATION OF THE IMAGE OF A POLITICAL LEADER

M. P. Rud, *AM-I*

A. M. Diadchko, *ELA*

The image of a political leader is a political image of the party's leader which is formed in people's opinion providing authoritative influence and rating of the political leader who has it.

In order to create an image of a political leader it is necessary to set a specific goal, for the realization of which the image should be directed that is, certain tasks which at a certain stage will be substantial and whose presence is acknowledged and perceived by the citizens. Changing the tasks performed by political leaders in relation to their own image will force the image to be modified. The creation of an image of a political leader should

be based on his own characteristics that are inherent to the leader, but these characteristics should be worked out and refined by specialists in the field of image creation.

To create an eye-catching image of a political leader, policies need to fit into the roles that are anticipated for citizens and with which it is associated. It does not matter whether he has the policy necessary for a certain image by the characteristics with which the politician is associated with the community, because society, being in a state of negligence and inattention, is equally thinking in the way of politicians the characteristics that they need.

There is a certain range of characteristics and qualities that should be possessed and skillfully demonstrated by a political leader.

When electing a party in parliamentary elections, voters are guided by the image of the leader and the qualities he possesses.

The most important characters for the perception and assessment of the leader's image are:

- qualifications and awareness;
- activities and active positions;
- promises;
- experience and abilities to solve economic problems;
- proper behavior.

Less global, but also necessary criteria for the perception and assessment of politicians are:

- worldview;
- persuasion;
- charisma and beauty.

Creating a political image should consist of the following stages:

The first stage is the collection and analysis of information. This stage is characterized by gathering information on which the basis of the image is created.

The second stage is building an image. Creating an image is formed due to the following directions:

- the exterior attraction,
- communicative mechanics,
- living rhetoric.

The basis for building an image of a political leader is the four main laws of image unification:

1. The law of drafting (combining images as a consequence increases the perception of a stronger image)

2. The law of deduction (the existence of some characteristics does not reduce the influence of a strong image, and in some cases, strengthens it)

3. The law of multiplication (the concentration on any characteristic of the image may bring changes in its assessment)

4. The law of distribution (the image may shift from general to specific).

The third stage is adapting the policies to a new image.

The third stage takes two steps:

The first step.

The political leader is represented by a new image, which voters want to see in him and the motivation to implement it. Further, it is precisely those qualities that the political leader will recognize as significant for themselves.

The second step.

It is formed by experts, the peculiarities of the manifestation of qualities in the political leader and the concentration on the most important of them.

Consequently, it can be concluded that the creation of a successful political image of the leader is an important element not only for the leader, but also for his campaign as a whole, since this image helps the voter to identify the candidate as a personality and distinguish him from a number of other politicians.

The main feature of the parliamentary election is that the image of political blocs and parties is perceived by voters precisely because of the image of the political leader who heads the unit or party, and not through a program or ideology.

NEW BIOCOMPATIBLE MATERIAL BASED ON Ti-Ta-Nb FOR MEDICAL APPLICATION

K. V. Smyrnova, *AM-I*

A. M. Diadechko, *E.L.A.*

The rise in the overall world population has led to an increase in the number of different accidents and, consequently, incurred injuries. Therefore, the development of new biomedical implant materials for replacement of the hard tissue in stomatology, traumatology, and orthopedics, is an issue of current interest.

Considering the requirements when choosing a suitable material for implants, there are ones, which have to be taken into account primarily. First, the range of elements that can be used as components of implant is rather limited, since some of them can cause a harm to human body, for instance allergy or intoxication. Hence, they are supposed to demonstrate a good biocompatibility. Second, such materials must have superelasticity, shape memory effect, high tensile strength, low elastic modulus, corrosion resistance, and other mechanical properties in order to properly distribute the load on a bone and provide a long fatigue life without loosening of the implant. Third, there is a certain type of the biomaterial structure, which is able to allow an excellent osseointegration – connection of an artificial element with a living tissue of the human body. Either the entire volume of implant or just its surface should have a porous structure for better penetration of the osteoblasts and the supporting connective tissue without formation of the fibrous layer. Finally, a proper phase structure of the implant determines its properties, i.e. α and ω phases should be avoided, while only β phase is expected to be present. To choose the most appropriate material for artificial implants we need to take into account all the above-mentioned demands. Since titanium is the most widely used, it seems reasonable to choose it as a main element. However, its properties are far from ideal and should be improved. It can be achieved by adding the elements stabilizing β phase, which must demonstrate a good biocompatibility. Among the list of such elements, tantalum and niobium are the best options. According to the previously published articles, they will allow to obtain an alloy for desirable material production.

Therefore, such biocompatible materials based on Ti-Ta-Nb alloys are highly promising and can be successfully applied to substitute the dysfunctional hard tissues. Presumably, they are expected to be used as artificial knee joints, hip joints, dental roots, bone plates, neuro-vascular blood vessels, membrane-based micro-pumps, and transition layer an implant and a human bone.

ATTACK TYPES AND SECURITY RULES IN MOBILE APPLICATION WRITING

R. V. Yatsenko, *AM-1*

A. M. Diadechko, *ELA*

In the process of mobile application creation, the developers should take into account that data that this application operates can be used by the

third parties for personal gain. The value of these data varies widely, however, even the simplest private information, for example, a password for entering the application, requires an elaboration of its protection. This is especially important for mobile applications dealing with electronic services, like financial, banking, storage and transfer of personal data.

The main attack types on the mobile applications include:

- 1) Application's file decompilation (.apk and .ipa files for Android and iOS devices respectively) and parsing locally stored data.
- 2) Interception of data transmitted over the network (MITM-attacks).
- 3) Device rooting. As a result, possibility of attack on the application and cracking the algorithms inside used external debugging tools.

Taking into account possible variants of hacking a mobile application, you must adhere to the rules of security of storage and data transfer while writing the program code.

Recommended security rules include:

- additional confirmation for important data accessing;
- the limited session time and its recovery;
- any change of important data should go through synchronization with a server;
- do not blindly trust open source libraries that offer some kind of protection of private user data;
- in the release builds of application, data logging to the system console and unprotected files should be disabled.

Adherence to security rules in mobile application writing can take a large amount of time and resources, so many developers and customers just ignore them and put their users in a big danger. Therefore, prevention of attacks and protection of important information must be negotiated at the initial stages of project development for which not only a developer but also a project manager and a customer should be responsible.

REPRESENTATION OF SPACE IN ENGLISH: LANGUAGE VS COGNITION

A. M. Diadechko,
Sumy State University

Any language mirrors its speakers' conception of reality. A speaker's linguistic knowledge is an integral part of his/her cognition in general.

Cognitive linguistics describes a language as cognitive processing. Metaphor can be considered as a basic cognitive process in projecting physical world notions and relations onto their abstract patterns. Metaphorical understanding is possible because it results from nonmetaphorical understanding. Metaphor is not just a figure of speech. Firstly and primarily, it should be regarded as a property of human mind which makes it possible to comprehend reality, its conceptual and theoretical aspects. Sometimes people arrange spatially abstract ideas that are not really located in any particular space. Oriental metaphors map human physical experience onto abstract experiences. To understand their reality, human beings have to structure their physical experience, their bodily experience coming first. These sort of structures are visualized through the so-called 'image schemas'[1].

In cognitive linguistics, the traditional grammatical classes are determined semantically: some of them being used for nominal presentation while others express relations. Relative expressions include verbs with their ability to designate a process followed through time, in contrast to adjectives, adverbs and prepositions which designate atemporal relations. Spatial relations are easily associated with English spatial prepositions as well as some adverbs of place which link spatial and figurative senses. English spatial prepositions and adverbs have been treated semantically in both literal and figurative senses by many scholars within the frames of cognitive linguistics (Herskovits, Schulze, Deane, Lakoff, Dewell, Lindner). The above mentioned 'image schemas' are known to be widely applied for this purpose. In their book "Metaphors We Live By" G.Lakoff and M.Johnson use what they call 'orientation metaphor' system to present human culture and human values spatiously by means of similar schemas[2].

English adverbs are strongly connected to adjectives. Even being different semantically, they are often based on the same word. Many adverbs of manner and degree are derived from adjectives by adding -ly. The semantic analysis of adverbs of manner and degree can contribute to the understanding of cognitive space of the English language. In the current study the focus is narrowed to such adverbs of manner and degree as *highly*, *deeply* and *widely*. Purposely, the adverb *low* which is antonymic to the adverb *high* but does not possess a -ly form was not considered. The first two adverbs are derived from the root words which can function as either adjectives or adverbs depending on the meaning and syntactic structure. Their semantic presentation requires two dimensional space oriented vertically, with the UP and DOWN axes only. Presumably, this kind of

orientation is related to our bodily experience of the force of gravity. The specific purpose behind the present study is to investigate the semantic space of the adverbs which seem to be explicitly predetermined as for their spatial orientation and to find out how their literal sense correlates with the metaphorical sense, i.e., their cognitive presentation.

The well known UP-DOWN image schema commonly associated with the presentation of things valued positively and directed upwards and those directed downwards and valued negatively does not seem to work when dealing with the spational presentation of the above adverbs. Semantically they both mean an exceeding of common degree or measure, if visualized spatially, they both express notions which are ‘far from the surface’(conventional center line)but they are oriented reversely in space. While the adverb *highly* is associated with the upward orientation, the adverb *deeply* is associated with the downward orientation. They both can be replaced by such synonyms as *very* or *extremely*: Statistically, the adverb *highly* is more commonly used (*a highly amusing film, a highly paid official, to speak highly of someone*) if compared with the frequency of the use of the adverb *deeply*(*to bite deeply, to feel deeply, to be deeply interested*). Instead, the preference is given to the adverb *deep*.

The adverb *widely*, which in the physical world is associated with the LEFT-RIGHT orientation, denotes concepts dealing with a large amount or large degree, something/somebody presented everywhere or in many places(*He has travelled widely in South America. Officials have voiced widely different views. Prices vary widely for products that appear to be very similar*). When coming in performance,the adverb *widely* is associated with the two dimensional space schema directed outwards from the center.

1. Boers F. (1996). A Cognitive Semantic Journey Along the Up-Down and the Front-Back Dimensions. Tubingen: Gunter Narr Verlag, Retrived from <https://books.google.com.ua/books?isbn=382334935X>

2. Lakoff G., Johnson M.(2003) Metaphors we live by.The University of Chicago Press. Retrived from <http://shu.bg/tadmin/upload/storage/161.pdf>

FILM SENSITIVE ELEMENT OF MAGNETIC FIELD SENSOR BASED ON Ni₈₀Fe₂₀ AND Ag

Shulyarenko D. O., *group PHd 71, Sumy State University*
Podolkova S. V., *EL Advisor*

During the last decades, a fairly large volume of experimental

studies was devoted to the study of the properties of film nanosystems on the basis of magnetic and nonmagnetic metals.

Systematic investigations of the phenomenon of magnetic resistivity (MO) in such systems have made it possible to establish that the magnitude of the magnetic resistivity depends on such factors as the material of the components of the film system, the method and conditions of obtaining, the processes of diffusion and phase formation, the interval of thermal ignition, etc.

Thin film nanostructures based on permalloy $\text{Ni}_{80}\text{Fe}_{20}$ (Py) and Ag, obtained by the simultaneous condensation, at a certain concentration of components exhibit an isotropic magnetoresistance and can be used as sensitive elements of magnetic field sensors. At the same time, due to the low solubility of the atoms of individual components, this type of nanostructures is characterized by greater temperature stability than systems based on Py and Cu. The purpose of this work was to determine the conditions for the formation of a sensitive element of a magnetic field sensor with stable characteristics and to determine the range of its thermal stability.

A series of samples with a total thickness of $d = 50\text{-}60$ nm in the range of concentrations with $c_{\text{Py}} = 25\text{-}85$ at.% was obtained by electron-beam co-evaporation technique. The concentration of the components was determined by X-ray energy-dispersion analysis (Tescan VEGA3) with an accuracy of 1 at.%. The investigation of the magnetoresistive properties was carried out at room temperature using software-hardware complex with current-in-plane geometry in an external magnetic field $B = \pm 500$ mT.

The analysis of the field dependences of the magnetoresistance (MR) in the longitudinal, transverse, and perpendicular orientations of the magnetic field showed that the greatest value of $\text{MR} = 1.47\%$ was obtained with $c_{\text{Py}} = 37$ at.%. In this case, the dependences of MR (B) have an isotropic character both in the plane of the sample and in the transition to the perpendicular orientation of the magnetic field.

The obtained results show that the heat treatment of investigated nanostructures with a concentration of $c_{\text{Py}} = 37$ at.% for 20 min. at 400 and 500 K leads to an increase of MR value to 1.56 and 1.82% respectively. The nature of field dependencies for all orientations of the magnetic field remains unchanged.

ANTI-CRISIS MANAGEMENT IN BANKING

Obod O. M., *group PhD – 71, Sumy State University*
Podolkova S. V., *EL Advisor*

Stable work of banking system is one of the main conditions for the development of Ukrainian economics. Predictability, transparency and effective management of the banking system are key elements of its stability and attractiveness for investors and businesses as well as for depositors of the country. Presently conditions, being the result of the of financial and economic crisis deployment in our country, are the issue of ineffective crisis management. That is why, at the present stage, it is important to focus on anti-crisis management, due to which one can anticipate, timely recognize and successfully solve the most complex problems.

Today, the banking system of Ukraine is in a state of recession, which caused not only the consequences of the global financial and economic crisis of the banking system, but also a large number of other internal factors that further aggravate the decline. The difficult economic and financial situation in the country led to a significant outflow of capital from the domestic banking system, which revealed its weaknesses.

The decline in industrial production, the scale of construction, the purchasing power of citizens, etc., led to a sharp decrease in the number of returned loans. The absence of a forecasting and warning system of crisis phenomena, the banking institutions' and administrations' lack of seriousness in dealing with operational problems and the lack of necessary reserves has led to the problem of bankruptcy of some Ukrainian banks, so the National Bank decided to introduce a temporary administration in these banks.

An important direction in ensuring the crisis management of the banking system is the improvement of state regulation and supervision of the banking system. In particular, in order to increase the level of bank financial stability, it is necessary to take a number of measures to state authorities. Such measures should include the introduction of amendments to banking legislation, NBU regulations, and the monitoring of banking activities in terms of increasing the impact of NBUs on commercial banks.

The main points to be based on the development of crisis management by the banking institution should be the following:

- 1) the assessment of the loan portfolio quality, as this is one of the main indicators of the problem scale that may be encountered in the near future by that particular bank;

2) client base of the banking institution - at this stage it is necessary to evaluate how loyal customers of the bank, the number of customers, the number of ATMs;

3) the image of bank, evaluated as a subjective idea about the quality of services, reliability and ability to fulfill their obligations;

4) the presence of a powerful shareholder, for example, a state or a foreign group;

5) the professionalism of banking institution management, based on the assessment of bank's business model, the rigidity of control over the issued loans and the structure of the portfolio by types of borrowers;

6) willingness and ability of the bank's owners to save their institution - an analysis of the financial status of parent structures, the importance of the banking sector for their business;

7) overall financial sustainability, which is evaluated taking into account the quality of the loan portfolio and the ability of the parent structures to support the bank, with the main criteria here being capitalization, capital adequacy, current liquidity and repayment schedule, including the rate of outflow of individual deposits, etc.

Anti-crisis management can contain a host of functions and interconnected operations to achieve the stabilization of the banking institution and stimulate its effective operations. One of the most important functions of the crisis management apparatus is the development of crisis management plans. The development and implementation of such documents helps to minimize the negative impact of crisis situations on the bank's activities, increases its adaptation to changes in the external environment and promotes the rapid overcoming of the negative effects of the crisis.

The main point in the study of banking crises is the analysis of their impact on the banking system as a whole. The economic consequences for the country depend on the number of banks affected by the crisis. If banks that carry the largest volumes of major banking operations - system banks - experience serious difficulties, the crisis can be considered as systemic, that is, it can threaten the entire banking system.

Thus, the crisis management of banking institutions of Ukraine is an indispensable element that keeps the banking system of Ukraine afloat. Anti-crisis management is a series of functions and measures to suppress combat or eliminate negative factors of influence on the banking sphere, which each bank develops independently according to the situation in which it is located. Fighting negative crises is possible only with a comprehensive approach to the factors that cause them, that's why, it is necessary to develop a crisis management plan with clearly defined stages and moments, to which, first of all, one should be addressed.

PRINCIPLES OF SCANNING ELECTRON MICROSCOPY USE IN MICROBIOLOGICAL RESEARCH

Butsyk A., *group PHd-71, Sumy State University*
Podolkova S. V., *EL Advisor*

A scanning or raster electron microscope (SEM) is a high-voltage vacuum device, the principle of which is directed at the sample beam of electrons. This allows to get an increase up to 200,000 times, which exceeds the potential of a light microscope greatly. This device allows obtaining image of the sample surface and keeping them for further research. The focused electron beam runs through a rectangular sample area, resulting in secondary and elastically reflected electrons being emitted from the surface. The signals of these rays are detected and directed to the synchronized scanning scan monitor, forming the image of the surface in different modes of the rays. The width of the scanning zone determines the magnitude of the image magnification. Samples for research can be organic substances such as unicellular and multicellular organisms, their cells and tissues, and inorganic substances, including natural substances and artificial materials

The study of samples by scanning electron microscopy is widely used in all areas of biological research, in particular in microbiology. With the use of electronic microscopy, reliable data regarding the structure of the investigated object, its morphological characteristics and quantitative data can be obtained. Moreover, scanning electron microscopy makes it possible to study chemical composition of the investigated object by means of X-ray spectral microanalysis. Such an investigation makes it possible to analyze the internal environment of cells, including the accumulation of toxic substances and salts of heavy metals in them. The peculiarity of scanning electron microscope is that in the chamber, where the testing samples are placed directly, a high vacuum is created. Therefore, samples of the study require special methods of fixation, which are significantly different from the methods of preparing samples for light microscopy. Their dehydration, spraying on the surface of the preparation with a thin layer of heavy metals makes the technique thorough and long-term in time. Microbiological samples should be recorded in a special method, taking into account the specifics of bacteria structure and methods of their cultivation. So, the type of environment in which they sprout is important. Given this, microorganisms require longer fixing time and higher centrifugation speeds required for cell deposition.

Thus, the scanning electronic microscope is one of the widely used devices for studying objects in microbiology. Therefore, the selection of the correct and proven method of microbiological objects preparation serves as a guarantee of successful research and obtaining accurate results.

FEATURES OF THE MACRO AND MICROELEMENT COMPOSITION OF THE TISSUES OF THE SKELETAL – MUSCULAR SYSTEM OF THE HIND LIMB OF MATURE AGE RATS IN NORM

*Dudchenko Y., group PHd -71, Sumy State University
S. V. Podolkova, EL Supervisor*

As estimated, nearly 344 million patients suffer from type 2 diabetes around the world [1]. Despite higher bone mineral density the patients suffering from diabetes have an increased risk of fractures [2,3]. At the same time, the problem of reducing bone strength in diabetes mellitus remains largely unknown and requires further refinement [4,5]. Taking into consideration, that bone strength depends primarily on its qualitative and quantitative macro and micronutrient composition, our goal is to determine normal rate of the main element content in the mature rat tibia. These data will be used for further comparative analysis under conditions of chronic hyperglycemia.

The object of our research was 10 white laboratory rats - males of the mature age, that were kept on usual food and drinking diet. The content of calcium in the tibia was determined on a spectrophotometer S-115-M1 AT «Selmi» (Ukraine) with flame atomization in the mode of emission. Determination of the concentration of magnesium, iron, manganese, zinc and copper was carried out at the atomic absorption complex CAS - 120.1 with electro-thermal atomizer A - 5 and graphite stove Carl Zeiss Jena (Germany) in adsorption mode.

The study is a part of research work "Molecular - genetic and morphological features of tissue regeneration of lower extremity under conditions of chronic hyperglycemia".

Thus, the study revealed certain patterns of macro and microelements of the tibia in rats of adulthood. In this way, we obtained the ratio of micro and macro elements in the composition of the bone in the body in the norm. Our research will be continued in this direction in the future. The obtained results are expected to be used by clinical doctors for practical activities. And this ratio will serve as a reference for comparison with the indicators

of micro and macroelement composition of bone tissue in chronic hyperglycemia.

1. Guariguata L, Nolan T, Beagley J, Linnenkamp U, Jacqmain O. IDF diabetes atlas sixth edition. 6th ed. International Diabetes Federation; 2013.
2. Hamann C, Kirschner S, Gunter K-P, Hofbauer LC. Bone, sweet bone – osteoporotic fractures in diabetes mellitus. *Nat Rev Endocrinol* 2012;8:297-305. <http://dx.doi.org/10.1038/nrendo.2011.233>
3. Schwartz AV, Ewing SK, Porzig AM, McCulloch CE, Resnick HE, Hillier TA, et al. Diabetes and change in bone mineral density at the hip, calcaneus, spine, and radius in older women. *Front Endocrinol (Lausanne)* 2013;4:62. <http://dx.doi.org/10.3389/fendo.2013.00062>.
4. Leslie WD, Rubin MR, Schwartz AV, Kanis J. Type2 diabetes and bone. *J Bone Miner Res* 2012;27:2231-7. <http://dx.doi.org/10.1002/jbmr.1759>.
5. Patsch JM, Burghardt AJ, YapSP, Baum T, Schwartz AV, Jozeph GB, et al. Increased cortical porosity in type 2 diabetic postmenopausal women with fragility fractures. *J Bone Miner Res* 2013;28:313-24. <http://dx.doi.org/10.1002/jbmr>

A CONCEPTUAL VIEW ON TREATMENT OF INFANTILE HAEMANGIOMAS AS THE ONLY POSSIBLE PLEDGE OF OPTIMAL CHOICE THERAPY

Bidakov A. M., Danilenko I. A., Ovechkinn D. V.,
Sumy State University
 Podolkova S. V., *EL Supervisor*

It is common knowledge that infantile haemangiomas (IH) are defined as a benign vascular overgrowth of infancy, which are more common in girls than in boys (1:3; 1:5 accordingly). At large they are 50% of all tumours of infancy. The peculiarity of IH is a predictable development cycle, which includes proliferating, plateau and regressive stages. Although it is characteristic for all infantile haemangiomas to evolutionize, growth and development of tumors often cause very serious functional and cosmetic defects. It should be taken into account that, as estimated, 60-80% of haemangiomas are located in head and neck areas. Considering common age rate of patients, the peculiarities of localization and the development dynamics of nasal haemangioma, this issue will be acute long. Diagnostics isn't the main problem of this pathology, as it doesn't make any difficulties. More often diagnosis is set on the basis of

anamnesis and clinical data. The choice of an appropriate medical tactics for each case is of great importance. During the last decade systemic beta-blocker therapy, using propranolol, has proved to be very efficient. This method is a treatment variant of the first choice according to the British Association of Dermatologists, the Spanish Consensus of Children Surgeons and other authoritative establishments. But, nevertheless, medical involution process cannot be monitored and it can result in serious cosmetic defects. That is why the next stage of retouching and improving cosmetic defects of a resolved haemangioma is either appliance of laser treatment techniques or surgery. At the same time each of these methods is very effective in monotherapy tactics. In spite of fundamental investigations and efficient treatment of this skin disease, this issue is a problem of medical tactics choice, which is quite relevant. The aim of our study is an attempt to improve medical tactics choice due to our observations. During 5 years we have treated 78 children, among them: 10 children were treated with a beta-blocker, 49 children were treated with laser therapy and 19 patients were operated. Babies represented 62 clinical cases, infants (1-4 years) – 16 cases. According to our data, the gender rate of boys and girls made 1:4. The choice of either medical tactics was made taking into account ISSVA classification, previous treatment, localization, size and shape of haemangioma, its complications, child's age. Before therapy all children were examined. They underwent laboratory tests, instrumental and functional. Adjacent doctors also examined the patients. Before medical treatment all parents were informed about the peculiarities of the disease and medical tactics. They signed an agreement about their children's treatment. Surgical treatment was used in regressive or plateau period of IH; and when a swelling arised deeper in the skin, but a momentarily surgical removal under short period inhalation anaesthesia and a possibility of maximum anatomic juxtaposition of tissues lead to a speedy recovery. Neodymic laser (wave length – 1064 nm) was chosen for treatment of relatively small IH in cosmetic areas. Laser therapy was applied in all haemangioma development stages, and in 3 cases of spreading haemangioma ulceration. A preventive laser blow was also used in case of localization in vital areas, where timely therapy stopped hamangioma growth and development, and in such a way it reduced the threat of progressive disfunctioning of adjusting organs. Of 49 patients, treated with the selective vascular laser, 34 children had haemangiomas, localized in vital areas. Propranolol was used in treatment of both spreading, inoperable momentarily IH, and its encircling forms. After reaching a doze of 2 mg/kg, treatment of those patients lasted up to 6 months and it didn't cause any

side effects. All clinically monitored cases led to good functional and clinical results.

Thus, variety of forms, sizes, localization of IH defines the necessity of careful approach to medical tactics choice. Associated experiences of different IH treatment methods give an opportunity to choose a maximum appropriate solution in a particular case. Further accumulation of resourceful experience of monitoring these patients incredibly increases a possibility of an objective solution in every particular case.

MAGNETORESISTANCE OF FILM MATERIALS BASED ON IRON AND NOBLE METALS

Shumakova M. O., *group PHd -71, Sumy State University*
Podolkova S.V., *EL Advisor*

Due to its high functionality, multilayer and multicomponent film materials have been widely used as sensitive elements in instrumentation and sensor technology (thermistors, strain sensors, superlattice etc.), and the prospects for their use are related to the thermal stability of their structural and phase composition and the stability of characteristics in a wide temperature range under the action of mechanical and magnetic fields.

The films were condensed by thermoresistivity (Fe, Pd, Cu and Au) evaporation methods in vacuum $10^{-3} - 10^{-5}$ Pa. The thicknesses of selected layers (d) of two-layer films were changing on the range from 30 to 50 nm. U_s substrates (S) of the sital and glass plates with sputtered low-ohms contact portions was used. The substrate temperature was $T_s = 300$ K and the temperature of annealing changing on the range $T_s = 300 - 850$ K. The study of the magnetically resistive properties of film materials on the basis of Fe and Pd, Cu or Au was carried out in three orientations of the direction of current and magnetic field, which on all dependencies have the following designations: parallel (\circ), transverse (\square) and perpendicular to (\triangle). The results of the measurements indicate that the addition of a Cu layer to the film system leads to an increase in the size of the MR. For example, for films $[Cu(0,2)/Pd(1,1)/Fe(0,9)]_5/S$, the magnitude of MR in comparison with the MR for films $[Pd(1,1)/Fe(0,9)]_5/S$ increases in 3,5 – 4,0 times (non-heated samples) and 1,5 – 2,0 times (expanded samples) (Fig.1). In this case, the nature of the field dependences of the MR and its magnitude are approximately the same in a magnetic field parallel to the cross-directional orientations.

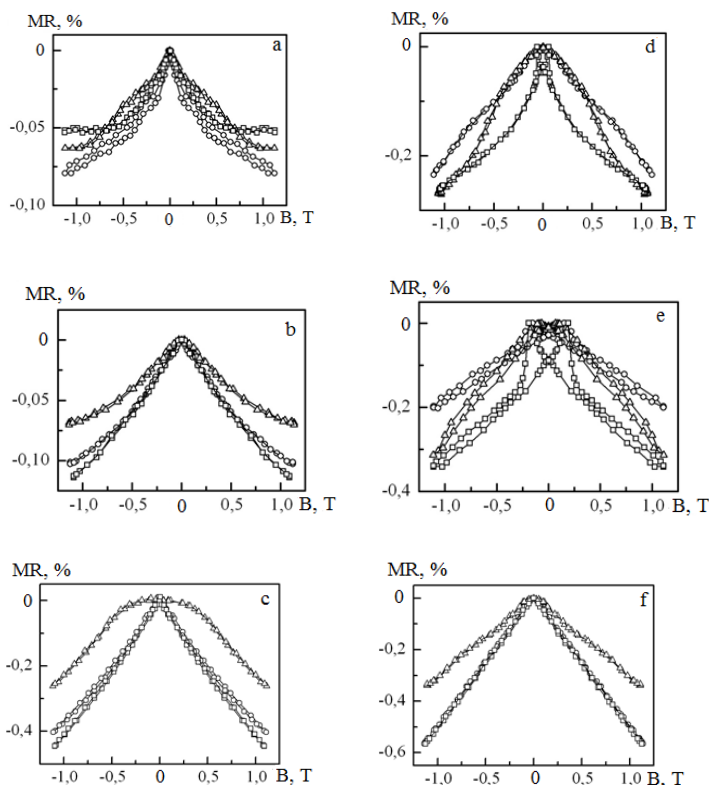


Fig.1. The field dependence of MR for multilayers [Pd(1,1)/Fe(0,9)]3/S (a, d); [Pd(1,1)/Fe(0,9)]5/S (b, e) and [Cu(0,2)/Pd(1,1)/Fe(0,9)]5/S at the $T=300\text{K}$ (a – c) and 780K (d – f). Common atoms concentration is Fe – 50 at%. Here and then geometry of measurement: perpendicular (Δ), parallel (\circ) and transverse (\square)

Investigation of the phase composition and the magnetoresistive properties of films (Fe+Au)/S (concentration of atoms Au from 8 to 70 at%), formed by the simultaneous condensation of the components, also indicate that the annealing of films to a temperature of 700 K leads to the formation of a solid solution s.s. (Au) from the fcc lattice and the parameter $a = 0,405\text{ nm}$.

Thus, the obtained results of the investigations of the film material magnetically resistive properties based on ferromagnet and noble metal demonstrate the possibility of their use as elements of high-sensitivity temperature sensors and magnetic field, and the following is established:

the dependence of the MR on the induction of an external magnetic field in films based on Fe and Pd with parallel, perpendicular and transverse geometries of measurement, both before and after annealing to 780 K, signs of GMR are observed, and the magnitude of the MR is slightly increasing, which is most likely due to processes of ordering and, to a certain extent, recrystallization processes; at cPd = 35 – 65%, the magnitude of the MR at T = 300 K is 0,20 – 0,36% (300K) and 0,12 – 0,59% (780K).

MORPHOFUNCTIONAL CHANGES OF THE PANCREAS UNDER THE CONDITIONS OF GENERAL DEHYDRATION

Kovchun V., group PHd 71 Sumy state university

S. V. Podolkova, EL Supervisor

Water is the main component of living organisms. In prevalence, partial disability and mortality diseases of the pancreas are one of the pressing problems of modern medicine. The great importance of this issue determines the relevance of our research. The paper examines the features of structural and functional changes in rats under general dehydration conditions.

Materials and methods of research. The experiment was carried out on 24 sexually mature white male rats, which were overwhelmed in stationary vivarium conditions. Animals were divided into two series: control (intact rats) and experimental. The experimental one was divided into 3 groups according to the degree of dehydration: 6 rats in each. The simulation of general dehydration was reproduced by limiting water and consuming dried fodder. The animals were taken out of the experiment by decapitation under ethereal anesthesia for 3 days with a slight degree of dehydration, for 7 days - at the average and for 10 days - with severe one.

The experimental data clearly demonstrate that pancreas was fixed in 10 % neutral formalin solution for 24 hours. The manufacturing of paraffin blocks was carried out according to the generally accepted methodology. Histological preparations were stained with hematoxylin-eosin and Van Gisona.

The obtained results show that in conditions of general dehydration in the parenchyma of experimental rats pancreas, morphofunctional changes occurred in all experimental groups. In the group with a slight degree of dehydration, the polymorphism of the shape and size of pancreatic acini and pancreatic islets is detected microscopically. Some pancreatic acinus loses clear outlines, swelling of sinusoidal capillaries and

full blood vessels. Dehydration of moderate severity results in deformation of islets, reduction of their area and diameter, periductal lymphoid infiltration and proliferation of ducts, isolated cases of intra-adrenal sclerosis. A severe degree of dehydration causes the disorganization of cells of the exocrine part of the software. Most vessels of the microcirculatory channel had an extended lumen. Morphologically, the growth of the connective tissue, edema, and nucleus densification with the presence of cell picnose were observed.

Thus, the histological analysis of the morphological picture of pancreas revealed significant dystrophic changes in the parenchyma of the gland. It is established that as the duration of the research period increases, structural adjustment of pancreas is also increasing.

INTERCONNECTION OF G460T POLYMORPHISM OF THE α -ADDUCINUM GENE TO HYPERTENSIVE PATIENTS IN UKRAINE

Ermolenko S., *group PHd -71, Sumy State University*
Podolkova S. V., *EL Advisor*

Arterial hypertension (AH) is one of the main risk factors for cardiovascular lesions. The study of polymorphism and the level of expression of genes responsible for the development of arterial hypertension (AH) is a promising direction in modern medicine.

The purpose of the research was to study the distribution of the alleles of G460T polymorphism variability of the α -adducin gene and to determine the association between the carriers of certain genotypes and the chance of hypertension development in Ukrainian population.

Materials and methods: 150 patients with II stage hypertension, from 30 to 60 years, will be examined. All patients will be divided into 2 main groups and a control group. The first group is 50 patients with AH. The second one will consist of 50 patients with AH with salt sensitiveness. The control group includes 50 practically healthy people. Patients of the first and the second groups are expected to be treated with combined antihypertensive therapy and thiazide-like diuretics. In addition, the daily blood pressure monitoring will be conducted 2 times in basal conditions, then, this procedure will be repeated in 6 months. Genomic DNA will be released from peripheral blood lymphocytes. Investigation of G460T polymorphism of A-adducin gene was conducted by amplification method and by polymerase chain reaction method. Statistical processing will be

carried out by methods of variational and nonparametric statistics of the medical-biological profile.

In this study we present the preliminary results of our research, the distribution of genotypes and alleles of the α -adducin G460T polymorphic marker among patients with arterial hypertension and healthy people in Ukraine is going to be investigated. Other researchers have already established the accumulation of GG- and GT-genotypes with a larger frequency of G-alleles. The analysis of the allele showed the predominance of thiazide diuretics vasoprotective efficacy in G-allelic carriers with a precise decrease in the thickness of the intima mediums of the heart carotid artery and the level of microalbuminuria.

Thus, it is planned to determine the exact accumulation of the G-allele of the polymorphic marker α -adducin G460T both in patients with hypertension and in healthy individuals in Ukraine. The possibility of using the genetic determination of α -adducin gene polymorphism makes it possible to improve the healing process effectiveness of patients with AH.

THE ESSENCE AND VALUE OF FORECASTING THE SUSTAINABLE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF SOCIETY AND STATE

Kolotilina O., *group Phd-71, Sumy State University*
Podolkova S. V., *EL Advisor*

Sustained economic and social development of Ukraine is one of the most controversial issues which has been rising actively within scientific and economic research for many years. At the present stage of society development, no sphere of life can do without forecasts as the main means of looking into the future. Therefore, analysis and forecasting of social and economic development is one of the main scientific factors for the formation of the state strategy and tactics of state development.

The existing system of forecast and program documents is regulated by the decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the forecast of economic and social development of Ukraine for 2018-2020 years". They are in line with the tasks and indicators of their achievement, set out in the plan for the implementation of the strategy in 2018-2020 and calculated on the basis of statistical data.

The process of sustainable social and economic development of society and state is extremely complex and occurs under the influence of various factors and indicators. Indicator is usually understood as a digital

indicator of a change in the economic size used to justify economic policy, the direction of the development of economic processes and the evaluation of their results.

Various sets of indicators are often used to assess social and economic development in many countries of the world, which often represent a rather complicated system. There are indicators developed by the UN, the European Community, the World Bank and other leading international organizations. The most significant developments are the Integrated Economic National Accounts system proposed by the United Nations Statistics Division and the Sustainable Development Indicators System established by the United Nations Commission on Sustainable Development.

Thus, modern economists perceive the essence of socioeconomic forecasting in substantiating the prediction of the dynamics and structure of economic and social phenomena and processes that have an alternative, probabilistic character, and are also manifested at all levels of development. The purpose of forecasting social and economic development of a society is to obtain scientifically grounded variants of the economic and social phenomena and processes development trend.

EPIDEMIOLOGICAL FEATURES OF CHRONIC VIRAL HEPATITIS C OF UKRAINIAN NORTHEAST REGION RESIDENTS

Lishnevskaya A., *group PHd – 71, Sumy State University*
Podolkova S. V., *EL Supervisor*

It is now generally recognized that, hepatitis is the cause of a high mortality rate in the world. According to the World Health Organization, about 71 million people live with chronic HCV-infection.

The purpose of our study is to determine the epidemiological features of chronic viral hepatitis C of people who live in the Northeast region of Ukraine and to introduce recommendations on possible ways of reducing the prevalence of this pathology.

To realize these aims sixty patients with HCV-infection were examined. They had inpatient treatment at Krasovitsky Sumy Regional Infectious Clinical Hospital.

The object of the research is chronic viral hepatitis C.

The subject of the study is epidemiological history and comparative characteristics of patients with chronic viral hepatitis C, depending on the pathway of infection.

To achieve the purpose of the paper the following the following tasks must be solved:

1) to establish gender, age and geographical features in patients with chronic hepatitis C;

2) to calculate the quantitative ratio of different routes of infection with the hepatitis C virus in order to further prevent infection.

The amount of examined men was 2.3 times higher than women (70% and 30% accordingly). Young people were 55%, which is 1.3 times higher than middle-aged and 15.5 times higher than elderly people. There was prevalence of patients living in urban areas (73%), which is 2.7 times higher than rural residents (27%).

Among the probable ways of transmission, the prevailing indication was dental treatment and surgical manipulations, the second place took blood transfusion and procedures of care and decor (tattooing, piercing, manicure procedures, shaving with a dangerous razor).

A significant part of the examined was represented by donors. A small number of patients were medical staff, and they were on hemodialysis, none of the examined claimed that it could be sexually transmitted.

Thus, the HCV-infection is spread mostly among young males, and city dwellers. Dental and surgical manipulations, transfusion of blood products and services of cosmetology salons dominate among the probable ways of transmission.

ANALYSIS OF TUBERCULOSIS IN UKRAINE AND POSSIBLE METHODS FOR SOLVING PROBLEMS

Hnatenko I., *group PHd 71, Sumy State University*
Podolkova S.V., *EL Supervisor*

Relevance: Ukraine is one of the 18 high-priority countries to fight tuberculosis (TB) in the WHO European Region and 30 high multidrug-resistant TB (MDR-TB) burden countries in the world. The major challenges faced by the national TB control program (NTP) for effective TB control are as follows: availability of rapid diagnostic services for MDR-TB, lengthy hospitalization of TB patients and poor infection control measures in TB facilities, weak ambulatory TB care, more efficient patient

support and patient-centred TB services, suboptimal surveillance of MDR-TB, TB and HIV program collaboration, enhancing civil society engagement with TB policy formulation and implementation.

The purpose of the research is to study and analyze some epidemiological indicators of tuberculosis, to outline new methods for the treatment and diagnostics of this disease.

Materials and methods: A retrospective study was carried out by statistical analysis of tuberculosis dynamism in Ukraine from 1990 till 2013, paying attention to such indicators as annual mortality rate, annual years of healthy life lost (per 100,000 people), indicators by sex over a lifetime, impact of tuberculosis in Europe, risk factors. As estimated, the annual mortality rate per 100,000 people from tuberculosis in Ukraine has increased by 52.7% since 1990, an average by 2.3% a year, (11.1 since 2013). For men, the deadlines of tuberculosis in Ukraine peaks at age 50-54. It kills men at the lowest rate at age 10-14. At 52.8 deaths per 100,000 men in 2013, the peak mortality rate for men was higher than that for women, it was 7.7 per 100,000 women. Women are killed at the highest rate from tuberculosis in Ukraine at age 40-44. It was least deadly to women at age 10-14. Ukraine occupies the first place in the death rate from tuberculosis in the whole Europe. Tuberculosis risk factors in Ukraine are following: alcoholism, drug use, smoking, immunodeficiency states, diabetes. These risk factors contributed to, and were thought to be responsible for, as estimated 58.6% of the total deaths caused by tuberculosis in Ukraine during 2013.

Conclusions: So, the problem of tuberculosis in Ukraine is still unresolved. In the difficult economic situation and medical reform new methods should be found to stop tuberculosis in Ukraine. A simple but effective method may be a more detailed study of the proteolytic activity of blood elements in certain forms of tuberculosis such as neutrophil elastase.

1. <http://global-disease-burden.healthgrove.com/1/1342/Tuberculosis-in-Ukraine>

2. Ukraine - Tuberculosis country brief, 2016 by WHO http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/335542/UKR_TB_Brief_0223-AM-edits-D1-20-03-17.pdf?ua=1

3. Дужий, І.Д. Альтернатива консервативному лікуванню сучасного туберкульозу [Текст] / І.Д. Дужий, Я.В. Хижня // Перспективи розвитку медичної науки і освіти : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-методичної конференції, присвяченої 25-річчю Медичного інституту Сумського державного університету, м.

Суми, 16-17 листопада 2017 р. – Суми : СумДУ, 2017. – С. 91.
 4. Деякі питання туберкульозу кісток в умовах епідемії [Текст] / І. Д. Дужий, Г. П. Олещенко, В. О. Олещенко, Ковчун В. Ю., Бондаренко Л. А. // Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція. – 2017. – No 1 (28). – С.48–53.

RELIGION INFLUENCE ON CONTEMPORARY UKRAINIAN YOUTH CONSCIOUSNESS

Stryzhak S., Podolkova S., Sakhno P.,
Sumy State University

Faith helps people solve or bear different psychological problems. So, finding out connection between religion and psychology gives great benefit for every practical psychologist.

The purpose of the article is to consider religion influence on contemporary Ukrainian youth. To achieve this goal detailed analysis of external factors affecting human mental system and the interaction between individuals has been carried out.

The subject of the research is the psychological knowledge and religion beliefs of young people. The object of the study is Ukrainian residents living in Chernihiv, Sumy, Kharkiv, Kyiv, Dnipro, Zaporizhia, Kherson and Poltava regions on the right bank of the country. analysis is based on the social pole which covers 1064 questionnaires, 229 of them are students of Sumy State University and 835 are users of Ukrainian segment of Internet.

Very often, people suffering from psychological problems consult psychologists. However, a great number of them try to get healing of emotional wounds and diseases from God. Nowadays, we observe the rapid decline of values and morality, mainly among young people. Namely youth could create the future of mankind, it is the young generation that should be an example to make the future great and happy. The main questions, we tried to get answers to, are: whether the faith will help a person not to lose morality, and whether young people believe in God today. The article is divided into the theoretical and the empirical parts. The empirical part contains the results of social poll. Statistical results of the sociological survey show that the majority of respondents believe they are religious people, and more than 70% of all respondents consider themselves to be adherents of different religions. This means that faith (religion) is gradually affecting the identities of young people. It's estimated that the number of

atheists and adherents of the faith is approximately equal, and their number is much less than the number of religious people. The fact that only 7% of respondents are intolerant to the traditions of their ancestors is really encouraging.

SYNTHESIS AND THE SIZE-DEPENDENT ANTIMICROBIAL ACTIVITY OF SILVER NANOPARTICLES

Buhayov V. I., Myronov P. F., *group PhD – 71,*
Sumy State University,
Podolkova S. V., *EL Advisor*

Antibacterial properties of silver have been known since ancient times. Recently, there has been an increase of interest in nanotechnology. One of the most important features of nanosilver is high antimicrobial activity. The purpose of our research was to study the antibacterial activity of silver nanoparticles with different sizes.

Synthesis in two variants was reproduced by the method of T. Zhao et al [1]. In a typical procedure, an appropriate amount of PVP (0.17–1.7 g) was dissolved in 10ml ethylene glycol (EG) and heated up to 160 °C in an oil bath, until it turned from colorless to light yellow. Then, 0.170 g of AgNO₃ in another 10 ml EG was added dropwise into the above solution, and the reaction allowed proceeding for 4 h at this temperature. A brown colloidal dispersion was formed, which indicated the formation of silver nanoparticles. The colloidal dispersion was cooled down to room temperature and mixed with a certain amount of acetone to get the generation of brown precipitate. The precipitate was collected after centrifugation (8000 rpm for 30 min) and washed with acetone for three times, followed by drying at 40 °C for 5 h in a vacuum dryer. The second version of the synthesis was performed analogously, changing the mass ratio (1.0 g of PVP; 2.0 g of AgNO₃) and the pH of the AgNO₃ solutions was adjusted to be 10 using ammonia solution. Clinical strains of *S. aureus*, *C. albicans*, *E. coli* and *P. aeruginosa* were used for microbiological studies.

In the first case, the size of the particles was 40±5 nm. The minimum inhibitory concentration (MIC) against *S. aureus*, *E. coli* and *P. aeruginosa* was 0.4 mg/ml. The MIC against *C. albicans* was 0,1 mg/ml. In the second case, the particle size reached 120 nm. The MIC against *S. aureus*, *E. coli* and *P. aeruginosa* was 0,8 mg/ml. The MIC against *C. albicans* has not changed.

In general, this investigation shows direct size-dependent antimicrobial activity of silver nanoparticles. Further research is needed to verify antibacterial dependence from the form.

1/ Size-controlled preparation of silver nanoparticles by a modified polyol method / T. Zhao, R. Sun, S. Yu, Z. Zhang, L. Zhou, H. Huang [et al.] // Colloids and Surfaces A: Physicochemical and Engineering Aspects. – 2010. – 366 (1). – P. 197-202.

DIFFICULTY OF MATRIX METHODS FOR STRATEGIC ANALYSIS THE COMPETITIVENESS OF MACHINE-BUILDING FACILITIES

*Goreta L.V., post graduate student,
Sumy State University, Oleg Balatskyi Academic and Research Institute of
Finance, Economics and Management, Sumy, Ukraine
The Department of Marketing and MIA*

Introduction: The current conditions of the market environment instability, the growing number of competitors, determine the importance of conducting strategic analysis for the enterprises of the machine-building industry in order to determine their competitiveness and further planning their activities. Strategic analysis is aimed at identifying enterprise goals and ways to achieve them. The necessary information on determining the competitive position of an enterprise in the developed commodity market, an assessment of the effectiveness of its product and assortment policy can be obtained by carrying out a portfolio strategic analysis using matrices.

Presentation of the main research material: Matrix estimation methods are based on the construction of special matrices - tables, sorted by lines and columns of certain elements (factors). According to the form of expressing the results of evaluation, the following methods are allocated: matrix, graphic and index. The matrix method of the Boston Advisory Group (BCG - analysis) is one of the most common methods of strategic analysis of the environment. The main advantages of the method are ease of use, unpretentiousness in relation to the primary information, clarity and convenience of the results for interpretation and management decisions. The essence of the BCG method is to analyze a matrix constructed on the principle of a coordinating system: horizontally - the growth rate / decrease in the number of sales on a linear scale; vertically - the relative share of

goods / services on the market. According to this method, goods are divided into four groups:

- Goods, the demand for which is decreasing and the market share occupied by the enterprise with these goods is insignificant ("dogs").
- Goods, the demand for which grows gradually; the market share is small ("wild cats" or "question mark").
- Goods, the demand for which grows intensively; the market share is also rapidly increasing ("stars").
- Goods that are decisive in shaping the market share of the manufacturer; demand for them is steady and little changes ("cows").

Conclusions: The BCG matrix is simple and easy to apply, provides for the use of open information only, does not require high qualifications of experts, is appropriate for its application both to enterprises as a whole and to their strategic business units and allows to determine the competitive positions of machine-building enterprises in the basic market.

Supervisor – *Doctor of Economics, Professor of the Department of
Marketing and MIA Bozhkova V. V.,
Dunaeva M. N.*

ENGLISH AND INTERNATIONAL COMMUNICATION

I. A. Morozova, *Senior Teacher*

As well as a world “lingua franca”, a common language that enables people from diverse backgrounds and ethnicities to communicate on a more or less equitable basis, English is increasingly labeled a “universal”, “international”, “world” or “global” language.

In his book *English as a Global Language*, Crystal (1997) asserts, “A language achieves a genuinely global status when it develops a special role that is recognized in every country” (p.2). The definition hinges on the special role, which Crystal describes as serving as the native language of the majority, serving as the official language, or achieving the status of the priority foreign language. As we can see the influence of any language is a combination of three main factors: the number of countries using it as their first language or mother tongue, the number of countries adopting it as their official language, and the number of countries teaching it as their foreign language of choice in schools. There has never been a language as widely spoken as English. It has already established as the de facto lingua franca.

The UN and an estimated 85% of international organizations

currently have English as at least one of their official languages. About one third of international organizations (including OPEC, EFTA and ASEAN) use English only, and this figure rises to almost 90% among Asian international organizations. It is a well-known fact that English is one of the working languages of the European Union. The objective of the language policy of the European Union is that every citizen should know three community languages, two of which would be the person's mother tongue and English (if the two are different).

The fastest-spreading language in human history, English is spoken at a useful level by some 1.75 billion people worldwide – that's one in every four of us. There are close to 385 million native speakers in countries like the USA, Canada, Australia, about a billion fluent speakers in formerly colonized nations and millions of people around the world who have studied English as a second language. An estimated 565 million people use it on the internet. English now is the dominant language in international business. More and more multinational companies are mandating English as the common corporate language – Airbus, Daimler-Chrysler, Nokia, Renault, Samsung among them. English is also the language of the widespread outsourcing activities of multinational companies. This means that these companies shift certain operations to countries (e.g. book-keeping, data processing, the operation of customer service call centres) where human labour is cheap.

In international business life, migration also strengthens the dominance of English as workforce primarily moves to countries where a certain level of English is necessary for getting a job. English is also internationally recognized as the basic language of science, the internet and electronic communication. The role played by English in the media can well be illustrated by referring to global CNN, BBC Worldwide, Associated Press or Reuters. It is likewise revealing that such competitors of the English speaking media – as the Arabic Al-Jazeera or Al-Arabiya, Deutsche Welle also broadcast in English.

It is a new phenomenon worldwide that English is more common now in communication acts where neither of the partners is a native speaker. This has led to a significant change in language teaching: the objective is no longer to enable the student to attain native-like competence but rather to make her/him be able to communicate fluently, understand the other speaker (who is most likely not a native speaker her/himself, either). This involves the student's acquisition of a Lingua Franca Core (Graddol 2006: p.87)

Recognizing the role played by English in international

communication, the educational systems of different countries have started teaching it at an ever younger age. There is an increasing number of schools in our country today, where students study certain subjects in English. In higher education, language knowledge becomes more and more a prerequisite of not just earning a degree but that of gaining admission.

NIKOLA TESLA'S AHEAD OF TIME INVENTIONS

*Zymovets A., group ET.M -71, Sumy State University
Morozova I. A., EL Adviser*

In the modern society there are many talented scientists, but truly ingenious men are rare. One of the most famous inventors in the world is Nikola Tesla. People say : "Our planet had two real geniuses: Leonardo da Vinci and Nikola Tesla". Nikola Tesla was a Serbian-American electrical engineer, mechanical engineer, physicist, futurist and inventor. This scientist gave us too many discoveries and it's absolutely impossible to say which one is the most important. That's why it is advisable to distinguish five inventions, which were ahead of time.

In 1893 Tesla introduced the system of alternating current. It was sensation and the beginning of irreconcilable competition with Thomas Edison, who promoted direct current. Many times Edison tried to slander Tesla and AC, but unfortunately for him the advantages of AC were too obvious and Tesla won a patent for electricity all over the USA. Nowadays everybody in the world still uses the system of AC which was invented by Nikola Tesla more than 100 years ago.

Another famous Tesla's invention is Niagara hydropower station. This building was called by people the eighth wonder of the world. It was the first regional electrical station. Tesla created and modified an electrical turbine, which allowed to transform kinetic energy of water into electricity. As well as the previous invention, we still use this technology in all hydropower stations.

In 1889 Tesla created the motor which used electricity and transformed it into mechanic energy. It seems unbelievable but a few years later he built the first electrocar and this car developed speed more than 100 miles per hour. Unfortunately it was created in the era of rapid developments in the oil industry. So Tesla didn't have enough resources to make his electrical engine competitive to internal combustion engine. But nowadays people understand the advantages of an electrical engine and it is used more and more intensively every year.

I can't but mention the next invention. Radiowaves are everywhere around us. And nowadays it is very difficult to imagine our life without them.

This invention is the legacy of the previous one. Tesla showed how it was possible to affect the radio ship from the distance. People were shocked. Some of them said Tesla used magic. The others believed that a small monkey was sitting inside the ship and driving it.

People have different opinions about this man, but nobody denies that he was genius and one of the talented men who ever lived on this planet. We must always remember about the great contribution Nikola Tesla made for the development of science and society as a whole.

MEMBRANE REGENERATION OF CHROME-SOLUBLE SOLUTIONS

Serdyuk V.O; Bolshannina S. B, *PhD, docent*,
Sklabinsky V. I., *PhD, Professor*
Limited Liability Company «Sumy Pump & Power Engineering Plant
«Nasosenergomash» Sumy, Ukraine,
Sumy State University, Sumy, Ukraine

In order to improve the quality of sewage treatment and regeneration of passivation and lighting solutions, the authors used a well-known method. But this method is not widely used in industry, due to the lack of reliable methodology for calculating technological parameters of the process and geometric parameters of the equipment. This is a method of regenerating chromium-containing solutions using an electrochemical module.

The objectives of the research were to identify the energetic, technological parameters of the process and the development of a method for calculating values of hydrodynamic and thermodynamic factors with which the introduction of the investigated process and its efficiency would be the best.

For this purposes, a special device was developed for the study of hydrodynamic, thermodynamic and electrochemical processes. All necessary measurements of technological and thermohydrodynamic parameters were made, with the possibility of changing these parameters in order to achieve the best ecological effect.

To improve the efficiency of regeneration of chromium-containing technological solutions, a device consisting of an electrolyzer was used.

The electrolyzer is separated by a cation exchange membrane on an external anode and a cathode chamber. The chamber contains an anode and a cathode connected to a DC (direct current) power supply.

The electrolyzer included: anode made of lead (brand C2) and a cathode made of titanium (PB1-0). The anode chamber was a regenerated chrome-containing solution. The catholyte (1% solution of sulfuric acid) was supplied to the cathode chamber. Electrolysis was carried out at a current density dA of 5-10 A / dm². The Relax CM-PES 11-66 cation exchange membrane was installed in such way that it formed one of the walls of the cathode chamber on the anode side.

Close to the membrane, from the anode side, a filter cloth was attached. The presence of filter cloth prevents fast clogging of the membrane [3].

The performance of the module is quite high. Over 250 hours of 'MEX' in the bath of the galvanic line, more than 2 kg (2.44 kg) Cr⁶⁺ + compounds were returned.

During prolonged operation of the module in the baths of passivation there was a slight clogging of the membrane. In order to remove impurities from the surface of the membrane and the filter, the module was reinstalled into the clarification bath. After few days the surface of the membrane is cleaned and the module is ready to work in the passivation bath.

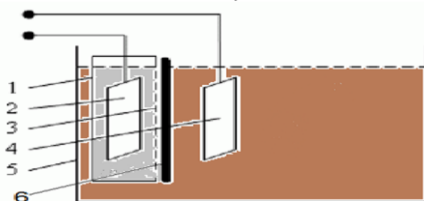


Figure 1. Scheme of the module of electrochemical: 1 - module chamber; 2 - internal electrode (cathode); 3 - cation exchange membrane; 4 - external electrode (anode); 5 - a bath with a technological solution, 6 - a filter cloth.

Thus, thanks to the work of the 'MEX', an important component that contains Cr⁶⁺ + is returned to the bath. It increased the life of the chromate and clarification baths and reduced the cost of preparing new solutions. Also, the use of the installation solves the ecological task of environmental protection.

1. Кругликов С.С. Применение трехкамерного мембранного электролизера для удаления ионов цинка их технологических

растворов / С.С. Кругликов , Д.Ю. Тураев, Н.С. Кузнецова // Гальванотехника и обработка поверхности. – 2003. – Т. 11. – № 1. – С. 37

2. Патент РФ № МПК С02F1/46, 20.03.1997. Установка для регенерации хромсодержащих растворов / Николаев В.Н., Шишова О. А., Кондаков В.В. // Патент России № 2075448. 1998.

3. Пат. 109623 Україна, МПК (2006.01) С02F 1/46. Спосіб електролітичної регенерації хромовмісних розчинів/ Большанина С.Б., Аблєєва І.Ю., Кириченко О. М., Алтуніна Л. Л., Кліманов О. Б., Сердюк В. О.; заявник та патентовласник Сумський державний університет. – № и 2016 02830; заявл. 21.03.2016; опубл. 25.08.2016, бюл. № 16. – 4 с.

4. Большанина С. Б., Сердюк В. А. Из опыта применения электрохимических модулей в процессах регенерации и очистки хромсодержащих растворов / Журнал "Мир гальваники", ISSN 2071-2464, 1 (35) 2017 март, С. 6-11

MACRO- AND MICROELEMENT PROFILE OF WHITE ADULT RATS' LUNGS IN NORM

V. Yu. Illiashenko¹, M. M. Dunaieva²

Scientific adviser: doctor of medical sciences, prof. G. F. Tkach¹

1. Sumy state university, Morphologies Department

2. Sumy state university, Foreign Languages Department

The lungs perform many functions not related to breathing. They have a complete set of enzymes that provide the processes of oxidation, reduction, ethylating, acetylation, lipid metabolism. The active centers of many enzymes are metal atoms. Therefore, monitoring of the macro- and micro elemental composition of lungs is very important for assessing the bio elemental state of the organism.

Therefore, the purpose of our work was to study the macro- and micro elemental profile of adult rats' lungs in norm, namely, to determine the concentrations of the following macro elements: K, Na, Ca, Mg, and trace elements of Fe, Zn, Cu, Mn. These studies will allow monitoring of the impact on the body of various adverse factors, for example, the use of heavy metal salts.

The work is a fragment of the research work of the Ministry of Education and Science of Ukraine «The molecular-genetic and morphological features of tissue regeneration of the lower limb under

conditions of chronic hyperglycemia» (state registration number 0117U003926).

The study was conducted on 10 white laboratory male rats. Animals were fed on the basis of daily standards, in free mode. Standard drinking water was provided to all animals ad libitum. Determining the content of macro elements was carried out by atomic emission spectrometry with flame atomization (for K, Na, Ca). The concentration of trace elements (for Fe, Zn, Cu, Mn and Mg) was determined by the method of atomic absorption spectrometry with electro thermal atomization. To convert samples of lungs into a solution, we made sample preparation. Samples of lungs were treated with nitric acid in autoclaves at high pressure.

The results of the research revealed the distribution of macro elements in lung specimens as follows: Na (1.2 ± 0.1 mg/g) > K (0.6 ± 0.2 mg/g) > Ca (0.25 ± 0.01 mg/g) > Mg (0.059 ± 0.001 mg/g). A high concentration of Ca was detected and, accordingly, a low content of Mg, indicating a strong antagonistic interaction. The pattern of distribution of trace elements was found in the following sequence: Zn (12 ± 2 µg/g) > Fe (10 ± 2 µg/g) > Cu (5.1 ± 0.6 µg/g) > Mn (0.089 ± 0.004 µg/g).

Consequently, the study of the macro- and micro elemental composition of the lungs of adult rats revealed certain patterns of their distribution. It is found that calcium suppresses sorption of magnesium.

TRENDS OF DEVELOPING BREWERY ACTIVITY IN UKRAINE

Stryha V. D., *postgraduate,*
supervisor Dunayeva M. M.
Department of Management
Educational and Scientific Institute of Finance,
Economics and Management the name of Oleg Balatsky
Sumy State University

It was carried out the analysis of trends in the developing of brewery activity in Ukraine, identifying the factors that influence this trend and suggest ways to improve it.

Key words: trend, beer market, production.

The economic situation in Ukraine and in the world as a whole is strongly influenced by the strategic planning of enterprises in the beer market in Ukraine. So in 2008, due to the crisis that began in our country, the decline of the national rate, the decrease of the solvency of the

population, the market of beer slowed down the growth rate, and in 2009 there was a negative tendency in general [2]. Consequently, when planning a business, it is necessary to anticipate all possible changes that can occur and be prepared for them.

Main breweries in Ukraine are:

- 1) Carlsberg Group;
- 2) AB InBev;
- 3) «Obolon»;
- 4) Oasis CIS ;

At the moment, Ukraine's beer market is not in the best condition. In recent years there has been a negative trend in production and sales (figure 1). According to the Director of General PJSC "Ukrpivo" Korenkova G.M. an expert estimated beer production in Ukraine for 10 months of 2017 - 153.2 million dollars. This is due to the deteriorating state of the economy, the increase of taxes and excises and a decrease in the solvency of the population. Also, because of the conflict in eastern Ukraine, beer export declined by 45.5% [1]. So, we need to look for new markets, one of which is China, where there is a positive trend of beer market development.



[6]

Figure 1. Beer production by enterprises of Ukraine in 2014-2017.

By studying I.P. Sklyaruk's research, we can understand that a very important factor in the effective development of the beer market is the placement of production capacities near the raw material base. Brewery lacks raw materials for the provision domestic market, and therefore it has to be imported from abroad, it leads to increasing the cost of production and reducing the profitability of the enterprise [5].

In Ukraine, the level of beer culture is very low. Because of this, there are problems with the health of the population. In the world, more attention is now given to increasing the nutritional value of beer production (the use of non-traditional vegetable raw materials, reducing the negative impact of ethanol on the body and improving the state of health) [4]. This is a rather promising direction of development that will allow Ukrainian enterprises to increase their competitiveness internationally and enter new markets.

Consequently, from the above material, we can **conclude** that there is currently a negative trend in the development of the beer market in Ukraine. The main factors that influence the development of brewing activities can be attributed:

- 1) Legislation;
- 2) Economic and political situation in Ukraine;
- 3) Innovation activities are aimed at improving competitiveness.

Enterprises cannot affect the first two factors, but the third factor completely depends on them.

TEAM-TEACHING

O. R. Gladchenko, *senior teacher*

Experienced teachers often recall team or collaborative teaching experiences as their best and worst experiences in a classroom. Like any form of collaborative scholarship, successful collaborative teaching integrates the strengths of multiple viewpoints in a synthetic endeavor that no single member of the project could have completed independently. It also provides an expanded number of teaching styles that may connect with more student learning preferences.

At its best, collaborative teaching allows students and faculty to benefit from the healthy exchange of ideas in a setting defined by mutual respect and a shared interest in a topic.

At its worst, collaborative teaching can create a fragmented or even hostile environment in which instructors undermine each other and compromise the academic ideal of a learning community and civil discourse.

There are three models for faculty and student consideration as you contemplate collaborative teaching: traditional team teaching, linked courses for student learning communities, and connected pairs.

Traditional team teaching involves two or more instructors teaching the same course. The instructors are involved in a collaborative endeavor throughout the entire course. Some team teaching is more like tag-team teaching, in which only one instructor meets the class to cover a segment of the material. Tag-team teaching has its benefits, but it misses out on the benefits of dialogue and the give and take engaged by the team of instructors. Advantages of this model include potential deep student learning because of exposure to the connections across the disciplines of the instructors, the ambiguity of different disciplinary views, and the broad support that a teaching team can provide during the entire course.

Challenges include the misfortunes that could occur if the team is not well organized and connected. One challenge is determining the amount of credit each of the team members receives for teaching the course. Sometimes an instructor receives only a fraction of the credit that he or she would receive for teaching a course solo, while in reality team teaching usually requires each instructor to engage more work than when being the only instructor. The linked course approach involves a cohort of 20 or so students, traditionally but not necessarily first year, together taking two or three courses that are linked by a theme. For example, the theme could be “the environment” with the 3 courses being introductory biology, political science, and English. Once each week the instructors of these linked courses provide a one-hour seminar for the cohort in which the instructors jointly discuss connections, similarities, and differences between the content and objectives of the courses.

Advantages, based on the research on student learning communities fostered by linked courses, include increased student retention—particularly for students academically at risk; faster and less disruptive student cognitive intellectual development; and greater civic contributions to the institution.

Challenges include finding students for the cohort and aligning the student schedules (this is usually undertaken by the student affairs division and the registrar). Another challenge is sometimes the cliquish behavior when the student cohort is embedded in a larger class.

The third model involves a pair or series of connected courses arranged and connected by the instructors to meet at the same scheduled time so that the classes can meet as a whole when the instructors think it is appropriate. The instructors can illustrate and emphasize certain topics or approaches appearing in both courses. There is no student learning community cohort involved, so the support generated by a learning

community is not available. Thus the connected instructors should include some community building in their courses and during joint meetings.

Forming small groups in each course and then mixing these across the courses could build the needed community, and related ambiguity. This model is easier to set up than the student learning community linked course model because there is no cohort to form. Challenges may include finding a space for the joint class meetings.

Finding a good fit in personality, expertise, and pedagogical philosophy is important to functioning as an effective instructional connection. Strong mismatches in these areas could pose serious obstacles or, on the other hand, provide a variety of learning experiences and opportunities for students.

Team teaching also cultivates collaboration between teachers and students. We believe this facilitates critical thinking and students' ability to see themselves as constructors of knowledge. Even the most complementary pairings will find it difficult to be successful if they are not working toward the same overall goals. Proper course design is a pragmatic step for any courses, but it is particularly important for team-taught, linked, or connected courses. By exploring individual assumptions about the goals and methods of a course and reaching a consensus, linked or co-instructors dramatically improve their chances of offering compelling, coherent courses. Conversely, by not working together in such a course design process, linked and co-instructors run the risk of outcomes such as the following:

- Serial or parallel teaching splits time between two fundamentally different approaches that can leave students confused; moreover, it fails to take advantage of the opportunity for instructors to build community and model rigorous, courteous academic discourse.
- Linked or co-instructors who improvise policies or assignments independently create an environment that promotes triangulation (students playing one instructor against the other) and inconsistency.
- If there is a power imbalance involved among the instructors that is not addressed such as between senior and junior faculty, students will recognize the inequality and their learning from one of the instructors may be compromised.

In addition to the normal challenges of developing course content and procedures, linked and co-instructors must decide how to share the teaching responsibilities. Two heads may be better than one at modeling academic discourse, presenting ideas in a variety of ways,

facilitating student discussions, and evaluating student work, but they also may be prone to replacing student discussion with expert opinions, contradicting one another, and getting caught up in debating minor points to the detriment of student learning.

COMMUNICATION TECHNOLOGIES CAN IMPROVE SOCIAL INTERACTIONS

D. Symonenko, *IK.mz-71s*

O. R. Gladchenko, *EL Adviser*

People get used to new technologies very quickly. As soon as it becomes obvious that certain technology makes our everyday life more comfortable, it immediately grows into it. This is always the way we step on whole another level and our perception of the world and environment evolves as well. We've learned to integrate new tools into our communication too so we can integrate into the world, but is it so easy to bring a technology to wide use today?

Last few decades were intense for science and information technologies industry in particular. Many fundamental things were invented and introduced to public. We shifted from using our old wire phones to hi-tech gadgets we used to see only in science fiction movies. Our communication has changed. We can express ourselves even with one symbol, an "emoji". We can talk to someone on the other continent as he is right next to us through video calls. But when the last time there was really new fresh technology integrated into wide usage successfully? Many scientists, programmers, designers are working hard to make a next breakthrough in communication technology. Few years ago Google presented their "Google Glass", it was a very brave move that was supposed to bring augmented reality to our lives. Innovation itself was based on idea that wearing the glasses a person could also experience some additional visual effects, a text above all of it and so on. It seemed so convenient, that you wouldn't have to keep your hand at your ear while making calls, or moving your finger on a touchpad to interact with software. But for some reason this technology was almost abandoned now

Such brilliant ideas, as they can seem to us at once, can fail no matter how much struggle media and enthusiasts put in it. The answer is simple. People actually still enjoy some ways of communication that may not be very modern, and most of us still not ready to urgently apply every technology we're being presented, even if the technology is really good.

Nobody doubts Google designers and programmers, the company has made really huge impact on our lives with their top-level quality services, but at some point people may feel tired of things like this.

Probably, we just need some time. Time to get comfortable with what we already have, to generate a pull of fresh ideas, so we could pick only the best and not try everything new just because it is new. And sometimes it is good just to take a break from our overwhelming and technically overloaded reality and have a good old talk with someone we know for years.

So with all good that technology brings to our communication, we should admit that it cannot fully replace every way we used to socially interact. At some point all that technological innovations become somewhat excessive and just feel forced. Assuming that we should agree that our communication means can be upgraded, and they will be improved anyway, but there's no big reason to apply those enhancements and developments if people don't feel any need in it.

THE EVALUATION OF PEDAGOGICAL METHODS CONCERNING VOCATIONAL AND UNIVERSITY TRAINING

Siryk A. E., *a senior teacher,*

Gladchenko O. R., *a senior teacher*

Introduction. The state standards of higher education in contemporary Ukraine are intended to define the basic requirements for the training of highly skilled specialists in various fields of activity. The sphere of physical culture and sports is of no exception, in which the problem appears to be the content of professionally applied physical training (PAPT) of future specialists in different fields of training.

Objective: To determine the problems of vocational and applied physical training.

Presentation of research material. General tasks and the whole process of PAPT in higher education are designed for an average student without taking into account his individual characteristics, not to mention his professional suitability or unfitness for a particular profession. Recently, scientists have drawn attention to the problem of an individual approach to selection of funds and: methods performed by PAPT. At the same time, it is noted that the main strategic and methodical task is a clear-cut orientation of the educational process on the formation, development and improvement of skills in student youth related to the nature of future

activities. However, there is a complete lack of work on specific recommendations on the provision of organizational and pedagogical conditions for the methodology of the PAPT students. The above mentioned, in turn, implies: the diagnostics of individual characteristics of students; differentiated approach and monitoring of the PAPT process; the interaction of means aimed at increasing the level of health, well-being and readiness for work. Nowadays there is a lack of development of methodologies for conducting classes, which requires, above all, a scientific substantiation, taking into account the above set of conditions. In this case, there is no rational system of organization, as well as scientifically unjustified pedagogical technologies of the complex application of traditional and non-traditional classes, which will ensure the qualitative realization of the above. . Studies conducted by R.V. Rimikov (2005), O. V. Churchovna (2007) testify that between general physical preparedness, working capacity and labor productivity we can trace a dependence only if physical education involves the inclusion of physical exercises or sports aimed at the development and improvement of those physical, psychological, personal qualities and motor skills that are more necessary to ensure high readiness for professional activity.

Studies conducted by R. Raevsky, S. Kanisevsky (2008), I. Pelepey (2013) testify that professional readiness of a future technical specialist should be considered through integration in the system of general education and professional-applied aspects of training, which is practically not implemented today.

According to the leading specialists in the industry, PAPT factors and conditions are of particular interest during the period of intensification and imbalance of the current conditions of life. The application aspect of this problem is the need for the formation of consciousness and behavior, corresponding to the requirements of preservation and strengthening of health as a fundamental factor of professional longevity, which determines the subjective well-being in the professional field. Professional formation of the individual combines a common culture, special knowledge, high professional and functional readiness, and the overwhelming majority of scientists agree with it. Specialists on the problem of professional-applied physical training V. Ilyinich, V. Kabachkov, S. Polievsky, A. Burov note that the acquisition of the values of physical culture contributes to the formation of social and personal culture professional specialists.

Conclusions. PAPT problems of students of higher educational institutions are a component of the problem field of training specialists in educational institutions. The current state of PAPT system of undergraduate

students is in a state of crisis and can not meet the needs of the university. The main reason for this is the lack of a scientifically grounded systemic understanding of PAPT of future specialists and the technology for the practical implementation of this training in specialized educational institutions. Noting that 50% of high school graduates are not able to work well in production, there is a need to review the views on the current tools, forms and methods of PAPT.

CHALLENGES FOR THE ADULT FOREIGN LANGUAGE LEARNERS

N. V. Maliovana , *PhD., Sumy State University*

To most adult learners, efficient and successful learning strategies are crucial to educational success and lifelong, adult learning may successfully take its starting point in the learner's understanding of what it means to learn. However, what is rested is rested in the concept of learning, and how may it be defined in terms of foreign language learning? Firstly, learning a foreign language resembles learning how to solve all other sorts of problems ranging from learning how to drive a car to studying astronomy. One definition of learning is "the process which leads to the creation of new knowledge thus changing the learner's behaviour and his or her understanding of the surrounding world." [1]. Adult foreign language learning is subject to motivational factors to a degree that child acquisition is not. Adults may make conscious decisions about the relevance and necessity of acquiring new knowledge, and facilitating this process is one of the cornerstones of foreign language didactics. For adult learners, the extra complication of their universal grammar not being available in the form it is to children further complicates acquisition. In order to analyze the composition of the foreign language learner's opportunities and problems, many approaches such as neurolinguistic, linguistic, psycholinguistic can be used.

The neurolinguistic approach is still taken in order to explain language acquisition. Through a description and analysis of the brain, and in particular in the analysis of brain damaged persons, the objective is to explain why foreign language acquisition is different from first language acquisition more than any other elements of language because acquiring the sounds of a language is a question of imitating sounds, sound patterns and intonation patterns. Imitation is an activity that is hard to control consciously, and therefore many adult learners find it difficult to adopt new

sound patterns and pronunciation. The neurological research enables us to understand why this is difficult: if acquisition does not take place which the childlike universal grammar is available, acquisition is close to hopeless. Understanding this may add to our listening competence, variety in terms of pronunciation will about and turning your ears to varieties of it , for instance English is in high demand in the international community together with the acceptance that this is indeed of fact of life.

Learning where grammatical and syntactic differences occur between the first language and the target language and where it leads to problems is a common classroom approach to second language acquisition, and an activity that is often attractive to the adult learner because explanations can be given and systems can be compared. This declarative knowledge may assist the learner in constructing rules of thumb that are operational in oral communication, where one of the key elements is timing and immediacy. One of the intellectual challenges often met at universities is that of studying the grammatical system of a target language, not only with a view to enabling the learners to communicate but also in order to provide meta-communicative knowledge. This aspect of language learning helps students explain the grammar and syntax of a target language, it provides the learner with the declarative knowledge, which can be employed when meta-communicative language is required, but research and experience show that it does not make students proficient writers and speakers of the **L2**. It takes more than taking in linguistic knowledge to produce useful, correct, acceptable and efficient communication in an **L2**.

In a psycholinguistic approach attention focuses on learners' organization of linguistic knowledge and on their problem-solving strategies also approach attempting to explain language acquisition. A probable explanation is that an adult learner's world knowledge enables his/her to take in new vocabulary without having to refer to first language vocabulary first. Transfer from **L1** may of be problematic as for instance so-called "false friends" may illustrate, but on the whole cognitive approaches and conscious acquisition of vocabulary and new or different connotations is a very viable path for the adult learner. [2]. Psycholinguistic research has also shown that problem-solving strategies are a necessary feature of a learner's proficiency; learners of all languages – including of their **L1** – encounter situations where they are short of words, expressions and have to look for alternatives and even negotiate meaning in order to make sense of utterances. Search strategies that may retrieve e.g. vocabulary via associations, synonyms, reformulation, grammatical

knowledge or even general world knowledge are important here, especially in spoken interaction where reaction time is very short.

Teaching-learning process brings the most efficient results when all these approaches : neurolinguistic, linguistic, psycholinguic are used.

1. Lawridsen O. Learning Styles in ICT based and supported learning / O. Lawridsen// *Emerging Technologies in Teaching Languages and Cultures, Language on the Edge: Implications for Teaching Foreign Languages and Cultures*, 2004. –vol. 4, pp. 133 – 145.
2. Hermansen M. Relearning / M. Hermansen. – Copenhagen: Danish University of Education Press and CBS Press, 2005.

INNOVATIONS IN IT AND ELECTRONICS

M. O. Bирintsev, I. K. Bielym, group IN-71, *Sumy State University*
V. S. Kurochkina, *EL Adviser*

Today we use smartphones, tabs, computers and gadgets for working the modern world as well as cave men had been doing it for ages with rocks and sticks .In process of time, gadgets have been upgrading and modernizing. Therefore, we have much more possibilities to make our life easier. However, humanity has not always been as progressive as it is now.

One of the most important people in electronics progress is Nickola Tesla. Along with his outstanding coils (1891), the scientist created projects of AC motor (1887), wireless lighting (1893), alternator (1882) and many other leading inventions in electronics and physics.

Nowadays we have a lot of creative people implementing their start-up projects and inventing things we could not even dream about several decades or even years ago. There are several of them.

A WiTricity team of Massachusetts Institute of Technology started an industrial-scale manufacturing of wireless electricity. Its work is based on coincidence of frequencies and work of a magnetic field between a source and a user. Katie Hall, an engineer of the WiTricity team said, “We do not carry electricity through the air in a literal sense. What we are working with is a magnetic field.”

Plastic Logic is a European company, working on improving screens of devices. The relatively short history of the team began in 2000 at Cavendish Laboratory, when Professor Henning Sirringhaus, Sir Richard Friend and Richard Evans founded a company which under Sirringhaus’s guidance developed a process for printing transistors. In 2013 they

presented a product named a “Paper-tab” which is still being improved. As developers say, the technology is “a truly flexible display, which can be integrated in a wide range of accessories in varied markets; from smart cards to wearables, and mobile devices to signage.”

Virtual reality is developed by many companies all over the world. Due to VR, different educational processes became more understandable, effective and cheaper. Today, a virtual laboratory can be organized on the basis of a VR station and the necessary software. The efficiency is twice higher than just traditional methods. It also works in engineering, training of pilots, house designing, etc.

Holographic television is a good example of including holograms in our everyday life. As the technology is very promising, many companies start producing gadgets, TVs or hologram-PCs which are expected to become an integral part of our lives as well as smartphones.

ЕТАПИ НАПИСАННЯ ПИСЬМОВОЇ РОБОТИ

Курочкіна В. С.

Відомо, що останнім часом викладачі іноземних мов приділяють все більше уваги такому виду мовленнєвої діяльності, як письмо у вигляді написання неофіційних та офіційних листів, викладів, творів, есе. Так само, як будівництво стіни, потребує більше, ніж просто класти цеглини в рядки і закріплювати їх розчином, написання передбачає набагато більше, ніж наповнення аркуша паперу словами. Стара приказка стверджує, що твір складається з 10 % натхнення і 90% поту. Звісно це вірно, але існують більш актуальні способи розподілення відсотків. В середньому письмове завдання може бути розподіленим приблизно наступним чином: 50% підготовки, 25 % створення і 25 % перегляду.

Незважаючи на обсяг роботи, час, витрачений на осмислення, планування та дослідження перед написанням твору, не є даремним. Чим краще підготовлені студенти, тим легше їм буде знайти потрібні слова, щоб передати свою точку зору. Перед написанням твору, студенти повинні мати чітке уявлення про його структуру і організацію, знати відповідні сполучні слова та фрази, усвідомлювати, що таке тематичне речення, головна ідея, принципи побудови абзацу і т. ін.

Коли твір написаний і поставлено крапку, завдання ще не завершено. З грецьких та римських часів письменники закликали

своїх учнів «полірувати», тобто переглядати і вдосконалювати все, що вони пишуть. Навіть якщо ви не прагнете до класичного вдосконалення, потрібно уважно переглянути свою роботу та коректувати її. Програми перевірки правопису перевіряють лише правопис; але вони не редагують роботу. Вони не можуть підказати, де роботу можна трохи скоротити, а в іншому місці трохи доповнити. Було б шкода, якби 75 % (підготовка та створення) були зіпсовані, тому що ви не надали достатньої уваги останнім 25 % (перегляду).

В цілому ж, можна виділити 4 етапи процесу написання: 1) обмірковування та дослідження 2) планування 3) написання 4) перегляд. На практиці ці етапи не завжди можна чітко розділити, хоча даний порядок представляється найбільш логічним.

1. Martin H. Manser – Guide to Good Writing

BREAKTHROUGH IN MEDICINE: CANCER’S “ACHILLES HEEL”

K. Shevtsova, *group LS-614, SSU*

V. S. Kurochkina, *EL Adviser*

Cancer is a major burden of disease worldwide. Each year, tens of millions of people are diagnosed with cancer around the world, and more than half of the patients eventually die from it. In many countries, cancer ranks the second most common cause of death following cardiovascular diseases. With significant improvement in treatment and prevention of cardiovascular diseases, cancer has or will soon become the number one killer in many parts of the world. That’s why finding the cure for the cancer is one of the most actual problem in the modern life.

Meanwhile scientists believe they have discovered a way to “steer” the immune system to kill cancers. An international team of researchers made an important discovery about the genetics of cancer tumors that they say could offer a new way to deliver customized cancer-killing therapies.

Immunotherapy is currently one of the most promising areas of cancer research. It uses specific proteins to try to stimulate the body’s immune system to recognize tumors as “foreign agents”. The immune system then goes after these tumors, destroying them while leaving healthy cells alone.

Such treatments help get around one of the key problems that can make cancer so difficult to treat. Many tumors are able to deactivate the

body's T-cells, which are the soldiers of the immune system, detecting bad cells and destroying them.

As well, cancer tumors mutate as they grow so that they are never made up of one kind of cell. Instead, they are mixture of many kinds of rogue cells that can behave very differently from one another, evading the treatments used to target them. They grow a bit like a tree with core "trunk" mutations, but then mutations that branch off in all directions. It is known as cancer heterogeneity. This takes personalized medicine to its absolute limit, where each patient would have a unique, bespoke treatment.

But now researchers from Harvard, MIT and University College London, have found that even as tumors mutate, they still produce distinct "flags", or antigens, which appear on the surface of all tumor's cells.

Finding these unique flags within the tumor is the equivalent of finding the cancer's "Achilles heel", the team says. In conclusion, I can add that it is a real breakthrough in medicine. Nevertheless, scientists need to make efforts to ensure that humanity will be able to get rid of such a terrible disease as cancer.

1. <http://www.ctvnews.ca/health/scientists-may-have-found-cancer-s-achilles-heel-1.2803815>

ФОРМИ АУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Золотова С. Г.

Критичне мислення являє собою здатність мислити чітко і раціонально. Це поняття включає розуміння логічного поєднання між ідеями, визначення та захист певних аргументів, дослідження допущених помилок, систематичне рішення проблем, визначення релевантності та важливості нових пропозицій та ідей, обґрунтування своїх вірувань та цінностей. Критичне мислення це домінуюча риса узагальненого мислення. Здатність до критичного мислення значно підсилює комунікативні навички та здатність презентувати ідеї у процесі вивчення іноземних мов. Здобуті навички мислити чітко і систематично дають змогу значно удосконалити вміння висловлювати власну думку та сприймати усний текст іншомовних джерел.

Сучасні лінгвісти пропонують цілу низку різноманітних форм аудиторної активності з критичного мислення: аналіз академічних і професійних предметів вивчення іноземною мовою, приведення

прикладів у дискусіях на поставлену тематику та захист і підтримка власної ідеї, аналіз стратегій, оцінка аргументів, аналіз даних на розуміння твердження партнерів на підтримку та критичне ставлення до певних ідей, створення діаграм, графіків, таблиць та їх аналіз, створення певних ситуацій на розуміння переваг і негативних рис певних понять і явищ, розуміння статистики, вміння розставити пріоритети, порівняння вимог і рішень, організація власних презентацій та участь у дискусіях широкого загалу. Чітке розуміння необхідності володіння навичками критичного мислення є необхідною рисою сучасного викладача.

3D-PRINTING FOR PCB DEVELOPMENT

O. K. Kononov, *student ESm-71*

T. V. Pochatko, *English language adviser*

Nowadays the decrease of electronic components size and increasing of their performance require the development of a new type of *printed circuit boards* (PCB), which have more layers and traces with smaller width and height. Typical methods of PCBs development are based on complicated industrial equipment and are quite expensive. Besides, these methods are not profitable for small-scale production.

Last time, 3D-printing is considered as a cheap alternative to existing production methods for many spheres of industry. In particular, this method is available in electronics. It is possible to print 3D traces, layers of dielectric material and elements of the housing in a single production cycle.

In order to decrease the cost of PCB, as well as to expand the capabilities of electronics developers, we considered 3D-printing method as a way to mark conductive material on the dielectric substrate. We analyzed following methods of PCB development: chemical subtractive method, combined positive method, a method of pairwise pressing of printed circuit boards, layer-by-layer formation.

Considering the advantages and disadvantages of PCB development methods we made a device for three-dimensional printing of PCB traces. The process of PCB development is in the layer-by-layer formation of conductive ink on a dielectric substrate, thus the traces are formed. A wide range of dielectric surfaces can be used as a substrate e.g. glass, plastic, paper etc.

FORMS OF PLAGIARISM

T. A. Pliashnyk, *student JT-71*

T. V. Pochatko, *English language adviser*

Nowadays plagiarism is taken very seriously in Ukraine. Plagiarism is presenting someone work or ideas as your own, with or without their consent. Plagiarism may be intentional or unintentional. Under the regulations for examinations, intentional or reckless plagiarism is a disciplinary offence.

There may be many forms of plagiarism: verbatim (word for word) quotation without clear acknowledgement; cutting and pasting from the Internet without clear acknowledgement; paraphrasing; collusion; inaccurate citation; failure to acknowledge assistance; use of material written by professional agencies or other persons; auto-plagiarism.

Why should you avoid plagiarism? There are many reasons to avoid plagiarism. You have come to university to learn to know and speak your own mind, not merely to reproduce the opinions of others - at least not without attribution. At first it may seem very difficult to develop your own views, and you will probably find yourself paraphrasing the writings of others as you attempt to understand and assimilate their arguments. However it is important that you learn to develop your own voice. You are not necessarily expected to become an original thinker, but you are expected to be an independent one - by learning to assess critically the work of others, weigh up differing arguments and draw your own conclusions. Students who plagiarise undermine the ethos of academic scholarship while avoiding an essential part of the learning process. You should avoid plagiarism because you aspire to produce work of the highest quality. Once you have grasped the principles of source use and citation, you should find it relatively straightforward to steer clear of plagiarism. Moreover, you will reap the additional benefits of improvements to both the lucidity and quality of your writing. It is important to appreciate that mastery of the techniques of academic writing is not merely a practical skill, but one that lends both credibility and authority to your work, and demonstrates your commitment to the principle of intellectual honesty in scholarship.

For more information pay a visit to the website:
<https://www.ox.ac.uk/students/academic/guidance/skills/plagiarism?wssl=1>

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МОБІЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

*Красуля А. В.,
к.пед.н., ст. викладач кафедри германської філології,
Лоян К. А., студентка ПР-41
Сумський державний університет*

Освітній процес ХХІ століття зазнає багато змін у зв'язку із стрімким розвитком інформаційних технологій, що були впроваджені у вищі навчальні заклади близько двадцяти років тому. Це дало змогу створити дистанційний вид навчання на додаток до традиційного, таким чином, утворилася модель змішаного навчання («blended learning») [1].

У сучасному світі існує велика кількість мобільних пристроїв, за допомогою яких студенти можуть не лише спілкуватися в соціальних мережах, але й навчатися, зокрема вивчати англійську мову. За допомогою смартфонів, кишенькових словників, планшетів, ноутбуків, електронних книг студенти виконують аудиторні та домашні завдання, здійснюють пошукові операції в мережі Інтернет тощо. Мобільні інформаційно-комунікативні технології розвиваються дедалі більш інтенсивно з метою підвищення ефективності навчання та набуття при цьому високих результатів. Принагідно зазначимо, що мобільне навчання – освітня система, що базується на регулярному використанні студентами персональних портативних мобільних пристроїв та мережі Інтернет задля обміну інформацією та створення контенту, зокрема навчального характеру.

Залучення мобільних технологій до освітнього процесу має як переваги так і недоліки. До найвагоміших переваг можна віднести:

- вільний доступ до мобільного пристрою незалежно від місцезнаходження та часового поясу;
- підтримання зв'язку з викладачем;
- використання інноваційних методів навчання та нових навчальних програм;
- менша потреба у використанні друкованих матеріалів, що сприяє заощадженню коштів [2].

Серед недоліків мобільного навчання можемо виокремити наступні:

- відсутність технічної грамотності студентів та викладачів;
- необхідність підтримання живлення портативних пристроїв;
- можлива нестача обсягу оперативного записуючого пристрою (ОЗУ) тощо.

Окрім того, мобільні пристрої не забезпечують реального усного спілкування, що, в свою чергу, обмежує формування мовленнєвих навичок у повній мірі (за виключенням тих випадків, коли студент використовує, наприклад, Skype). Таким чином, варто зауважити, що мобільні інформаційно-комунікативні технології в навчанні англійської мови сприяють розвитку читання та сприймання мови на слух/аудіювання (рецептивні навички) в той час, як розвиток усного та писемного спілкування (продуктивні навички) є доволі обмеженим, проте, студент може листуватися англійською мовою за допомогою SMS чи інших видів повідомлень [3].

Варто зауважити, що використання мобільних інформаційно-комунікативних технологій для вивчення англійської мови має більше переваг, адже існує можливість формувати навички письма, читання, аудіювання та говоріння за допомогою мобільних додатків, а саме: прослуховування аудіо подкастів, перегляду відео/фільмів, вивчення граматики, збільшення обсягу словникового запасу тощо.

Таким чином, дослідження цієї теми є наразі актуальними, адже в найближчому майбутньому мобільні інформаційно-комунікативні технології можуть стати одним з найбільш ефективних видів навчання та вивчення англійської мови.

1. Красуля А.В. Інноваційні освітні технології у вищій школі: модель змішаного навчання / Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст: матеріали міжнародної наукової конференції, 25-26 травня 2017 р., м. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. – Ч. 1 – С. 211 – 215.
2. Mehdipour Y. The effects of integrating mobile devices with teaching and learning on students' learning performance / Y. Mehdipour, H. Zerehkafi [Electronic resource] – Hyderabad : 2013. – Access mode : <https://goo.gl/AyMsVt>. – (03.04.2018).
3. Korkmaz H. The effectiveness of mobile assisted language learning [Electronic resource] – Husem Korkmaz – Ankara : 2010. – Access mode : <http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003958.pdf>. – (06.04.2018).

GOOGLE DOCS ЯК ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ КОЛЕКТИВНО-ГРУПОВОГО ТА ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Красуля А. В.,
к.пед. н., ст. викладач кафедри германської філології,
Рудич В. О., *студентка ПР.м-71,*
Сумський державний університет

Перехід до інноваційних методів як один із способів реформування освіти, зокрема навчання у ВНЗ, зазнає постійних змін та прямопропорційно залежить від розвитку новітніх технологій, швидкоплинності тенденцій у поведінці сучасних людей глобалізованого світу. Доступ до найрізноманітніших інформаційних ресурсів дає можливість будь-кому як навчати, так і навчатися. Чим більше зв'язків викладачі виявляють між використанням технологій та втіленням своїх ідей, тим більшою мірою вони визначають необхідність інтеграції технологій та можуть успішно передати свої знання студентам та допомогти їм сформувати цифрові навички [1].

Предметом нашого дослідження є застосування пакету Google Docs на заняттях з англійської мови у вищій школі для з'ясування ефективності цієї технології під час колективно-групового та проектного навчання студентів-перекладачів. Google Docs – це безкоштовний онлайн-пакет інструментів для створення документів, презентацій, електронних таблиць, форм, малюнків тощо, який дозволяє кільком користувачам створювати та редагувати текст та інші дані одночасно. Над документом можна працювати в автономному режимі, а потім завантажити його на мобільний пристрій або ПК та продовжити редагування онлайн. Кожен з цих інструментів може бути використаний студентами на заняттях з англійської мови для виконання різних завдань.

Отже, важливість Google Docs полягає у можливості спільного використання, редагування та роботі в одному віртуальному робочому просторі. На думку низки вчених [3] позитивна атмосфера навчальної взаємодії буде створена тільки за умови, коли студенти зможуть відчувати високий ступінь соціальної присутності. Спільний доступ до Google Docs дозволяє навчитися працювати в команді, оскільки кожен студент має можливість зробити свій внесок та втілити власні ідеї, працюючи в одному документі у різний час та будь-де. Важливо також зазначити, що у Google Docs будь-які зміни, внесені одним або декількома студентами чи викладачами є доступними для перегляду

усіма учасниками, які працюють над одним документом. За межами інтерактивно-групового онлайн-простору кожен студент працює окремо і створює власну розробку, а в Google Docs група студентів може спільно працювати над одним і тим самим завданням чи розробкою і відразу ж коригувати роботу один одного.

Викладач має змогу використовувати функцію «Історія змін», щоб дізнатись, чий внесок у роботу над проектом був найбільшим, оцінюючи індивідуальну участь кожного студента. Окрім того, «неефективний» студент має можливість долучитися до колективного проекту в будь-який момент. Також викладач може використовувати Google Docs для інформування студентів про майбутні задачі, наприклад, він може створити електронну таблицю, яка включає деталі та строки виконання нового завдання. Функція «Історія змін» дозволяє повернути документ до попередньої версії, якщо буде така необхідність, і видалений вміст буде відновлено.

Принагідно зазначимо, що у вкладці «Інструменти» пакет Google Docs має функцію, яка дає змогу перекладати цілий документ, а вкладка «Доповнення» – частини тексту на інші мови. Ці можливості значно спрощують роботу студентів-перекладачів, адже дозволяють перекладати текст, наприклад, з англійської мови на німецьку, і навпаки. Викладач може переглядати результати роботи студентів і залишати коментарі в режимі реального часу. Студенту не потрібно приносити паперовий документ для перевірки та чекати на відгук викладача, оскільки пакет Google Docs уможливило швидко та ефективно взаємодію між студентом та викладачем. Завдяки Google Docs викладач також може створювати поточні тести з теми заняття для оцінки засвоєння студентами отриманих знань і сформованості навичок, не витрачаючи на це дорогоцінний аудиторний час та додаткові ресурси. Отримавши посилання на тест студенти виконують завдання у зручний для них час. Попередні дослідження показали, що спільне використання Google Docs може підвищити мотивацію студентів. І викладачі, і студенти погодилися, що зворотній зв'язок у процесі такої діяльності сприяє покращенню навичок письма [2].

У межах нашого дослідження в лютому 2018 року на базі кафедри германської філології СумДУ було проведено експеримент, у якому взяли участь студенти групи ПР-71.2 спеціальності «Філологія». Студентам було запропоновано створення тематичного проекту «*My Alma Mater. My Typical Working Day and Day off. My Study Habits and Strategies*», робота над яким проводилася у мережевому офісному пакеті Google Docs. Проект складався з декількох етапів:

1) отримання доступу до веб-документа учасниками проекту; 2) спільне створення тексту проектної презентації; 3) створення фото, аудіо та відео про студентське життя та власний досвід вивчення англійської мови в університеті, з використанням власних мобільних пристроїв; 4) відео/аудіо монтаж зібраного матеріалу та запис тексту презентації; 5) презентація відео-проекту на аудиторному занятті; 6) оцінка результатів роботи над проектом із використанням Google Form та Google Docs. Під час проведення експерименту було виявлено, що колективна робота у онлайн-просторі є більш ефективною, оскільки «коли Google Docs інтегруються в єдине навчальне середовище, це покращує взаємодію однолітків та групову роботу, полегшує обмін та поширення знань та інформації між спільнотою та підвищує продуктивність студентів у спільному процесі» [2, с. 5].

Таким чином, використання Google Docs як інтерактивної технології колективно-групового та проектного навчання студентів: по-перше, має позитивний вплив на освітній процес «завжди і будь-де»; по-друге, розвиває навички колективної співпраці та письмового спілкування, а також вміння застосовувати сучасні технології у професійній сфері; по-третє, дозволяє викладачу контролювати рівень активності та якість діяльності кожного учасника групи, а також об'єктивно оцінювати вміння та навички студентів.

1. Hughes, J. The role of teacher knowledge and learning experiences in forming technology-integrated pedagogy [Electronic resource] / Joan Hughes // Journal of Technology and Teacher Education. – Vol. 13(2), 2005. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/255566789_The_Role_of_Teacher_Knowledge_and_Learning_Experiences_in_Forming_Technology-Integrated_Pedagogy – (07.04.2018).
2. Yim S., Warschauer, M., Zheng B. Google Docs in the classroom: A district-wide case study [Electronic resource] / Soobin Yim, Mark Warchauer, Binbin Zheng // Teachers College Record, 2016. – Access mode : https://www.digitallearninglab.org/wp-content/uploads/2015/09/ATTACHMENT-1_Yim-S.-Warschauer-M.-Zheng-B.-in-press.pdf – (06.04.2018).
3. Wei, CW., Chen, NS., Kinshuk A model for social presence in online classrooms [Electronic resource] / Chun-Wang Wei, Nian-Shing Chen, Kinshuk // Education Tech Research Dev – Vol.60, No.3 – 2012. – Access mode : <https://doi.org/10.1007/s11423-012-9234-9> – (07.04.2018).

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗІ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Грищенко Я. С., канд. філол. наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Мотивація студентів до вивчення іноземної мови привертає увагу дослідників протягом століть. Питання, пов'язані з мотивацією до вивчення іноземної мови на різних етапах навчання знайшли своє відображення у роботах Н.О. Арістової, П.Я. Козика, І.Б. Красноголової, М.А.Салановича, В.М. Тимошенко. Психологічні основи мотивації студентів до вивчення іноземної мови досліджувалися В.М. Тимошенко [1]. Лінгвокраїнознавчий підхід як засіб підвищення мотивації під час навчання учнівської молоді французькій мові запропонувала Н.А. Саланович [2]. Німецька мова слугувала матеріалом дослідження мотиваційних передумов вивчення іноземної мови студентами немовного вищого навчального закладу у роботі П.Я. Козика [3]. Мотиваційним аспектам вивчення англійської мови присвячені роботи Н.О. Арістової [4], І.Б. Красноголової [5]. Однак, слід зазначити, що такий складний і вагомий елемент системи вивчення англійської мови як граматики не підлягав детальному розгляду.

Метою нашої роботи є дослідження особливостей мотивування студентів заочної форми навчання технічних ВНЗ до вивчення англійської мови. Провідними завданнями роботи є такі: попередній огляд провідних напрямів дослідження мотивації студентів до вивчення іноземної мови, опис специфіки навчання граматиці студентів-заочників технічних ВНЗ, окреслення засобів мотивації студентів-заочників до вивчення граматики.

Об'єктом дослідження виступає мотивація студентів заочної форми навчання технічних ВНЗ до вивчення англійської мови. Предметом розвідки є засоби та умови мотивації студентів до вивчення англійської мови.

Спосіб викладання англійської мови на заочному відділенні напряму залежить від специфіки цієї форми навчання. Загальними особливостями заочної форми навчання є обмеженість аудиторних годин і відведення достатньої кількості часу на індивідуальну роботу студентів. Під час навчання англійській граматиці у аудиторний час

традиційна форма її викладання із залученням схем, таблиць і поясненням граматичних правил є найбільш оптимальною. Адже студенти отримують усю необхідну для виконання вправ інформацію за мінімальну кількість часу. Якщо останній ще залишається (відведена кількість аудиторного часу, як правило, варіюється від 6 до 18 годин на рік), закріплення отриманого теоретичного матеріалу проводиться шляхом виконання вправ. Однак, вважаємо, що під час індивідуальної роботи студентів необхідне збільшення їх мотивації до вивчення граматики, як наслідок, залучення більш комплексного підходу до викладання цього елементу навчання може стати рішенням.

Збільшенню мотивації студентів заочної форми навчання до вивчення граматики англійської мови допоможе використання статей зі спеціальності на закріплюючому етапі. Під час індивідуальної роботи студенти (особливо на старших курсах) активно використовують англійськомовні джерела для написання статей, рефератів, курсових зі спеціальності. Студенти вже мають чітку мотивацію до читання таких матеріалів, потрібно лише додати навчальну складову і зосередити їх на конкретних завданнях. Поєднання простого читання необхідного для оволодіння спеціальністю матеріалу з пошуком у ньому граматичних конструкцій, зосередженням на відтинках їх перекладу і виконанням вправ з ними, запропонованих викладачем, спроможне непомітно збільшити інтерес студентів до вивчення англійської мови, зокрема її граматики.

Отже, мотивація студентів заочної форми навчання може збільшитися у разі поєднання завдань з англійської мови із завданнями зі спеціальності. Час, відведений на індивідуальну роботу студентів надає можливість для реалізації цього положення. Однак, традиційна форма викладання граматики на аудиторних заняттях не повинна кардинально змінюватися по причині обмеженості аудиторних годин.

Перспективою подальшого дослідження є розроблення комплексу завдань для здійснення висунутого вище положення і апробація цього комплексу під час індивідуальної роботи студентів заочної форми навчання.

1. Тимошенко В. М. Психологічні особливості формування мотивації досягнення майбутніх учителів (на матеріалі вивчення іноземної мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук :

- 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / В.М. Тимошенко. – К., 2001. – 23 с.
2. Саланович Н. А. Лингвострановедческий подход как средство повышения мотивации при обучении ино- странному языку в старших классах средней школы (на материале французского языка) дис. канд. пед наук: спец. 13.00.02 “Теория и методика обучения (по отраслям занний)” / Н.А. Саланович. – М., 1995. – 180 с.
3. Козик П. Я. Исследование мотивационных предпосылок изучения иностранного языка студентами неязыкового вуза. На материале немецкого языка : автореф. дис. на получение науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теория и методика высшего образования” / П. Я. Козик. – Минск, 1976. – 24 с.
4. Арістова Н. О. Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих навчальних закладів: монографія / Н. О. Арістова. – К.: ТОВ «ГЛІФМЕДІА», 2015. – 240 с.
5. Красногорова І. Б. Формування мотивів учіння студентів у процесі викладання англійської мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / І. Б. Красногорова. – Київ, 1999. – 22 с.

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ САМОСТІЙНОГО НАВЧАННЯ

Тамаркіна О. Л.,

к.п.наук, доцент кафедри іноземних мов,

Сумський національний аграрний університет

Сьогодні в умовах економічних відносин і жорсткої конкуренції на ринку праці особливе значення мають знання, навички та досвід. Фахівець ХХІ століття - це людина, яка вільно володіє сучасними інформаційними технологіями, постійно підвищує і вдосконалює свій професійний рівень. Придбання нових знань і навичок, практично корисних і застосовуваних у роботі в епоху інформаційного суспільства значно розширює можливості самореалізації і сприяє кар'єрному росту. Проте одною з головних перешкод, що виникає на шляху тих, хто бажає продовжити навчання (враховуючи, що більшість з них вже працює), є брак часу. Більшість не має можливості приїжджати кожного дня на заняття до навчального закладу. Іншою значною перешкодою є відстань. Якщо

навчальний заклад розташований в іншому місті, часто відвідувати заняття також незручно і дорого.

Слід зазначити, що "класична" заочна форма навчання часто не виправдовує свого призначення. Знання, що отримує студент, часто є поверховими, а самі заняття непродуктивними. Крім того, навчальний процес продовжується досить довго.

У наш час Інтернет-технологій багато аспектів нашого життя переноситься в мережу, прискорюючи тим самим темпи розвитку інформаційного суспільства і долаючи географічні бар'єри. Не стає виключенням і освіта. Зараз вже не обов'язково знаходитись поруч з викладачем. Інтернет дає змогу розширити їх, зробити навчання справді повноцінним та всеохоплюючим.

Дистанційне навчання— це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі.

Дистанційне навчання визначають як "технологію отримання знань за допомогою телекомунікаційних засобів, коли взаємодія того, кого навчають і викладача проходить на відстані". У дистанційному навчанні змінюється роль і вимоги до викладачів. Лекції складають лише невелику частку, процес навчання орієнтує студентів на творчий пошук інформації, вміння самостійно набувати необхідні знання і застосовувати їх у вирішенні практичних завдань з використанням сучасних технологій. Викладачі дистанційних курсів повинні мати універсальну підготовку – володіти сучасними педагогічними та інформаційними технологіями, бути психологічно готовим до роботи зі студентами у новому навчально-пізнавальному середовищі. Завдяки таким засобам дистанційного навчання, як дискусійні форуми, електронні обговорення засвоєного матеріалу, списки розсилання, створюється нове навчальне середовище, в якому студенти почувають себе невід'ємною частиною колективу, що посилює мотивацію до навчання. Викладачі повинні володіти методами створення і підтримки такого навчального середовища, розробляти стратегії проведення цієї взаємодії між учасниками навчального процесу, підвищувати творчу активність і власну кваліфікацію.

Дистанційне навчання – це є сукупність наступних заходів:

- засоби надання учбового матеріалу;
- засоби контролю успішності;
- засоби консультації студента програмою-викладачем;

- засоби інтерактивної співпраці студента і викладача;
- можливість швидкого доповнення курсуною інформацією;
- коригування помилок.

Дистанційна освіта, як і інші види, має свої переваги та недоліки. До *переваг* ми можемо надати:

- гнучкість – можливість викладення матеріалу курсу з урахуванням підготовки, здібностей студентів. Це досягається створенням альтернативних сайтів для одержання більш детальної або додаткової інформації з незрозумілих тем, а також низки питань – підказок тощо;
- актуальність – можливість упровадження новітніх педагогічних, психологічних, методичних розробок;
- зручність – можливість навчання у зручний час, у певному місці, здобуття освіти без відриву від основної роботи, відсутність обмежень у часі для засвоєння матеріалу;
- модульність – розбиття матеріалу на окремі функціонально завершені теми, які вивчаються у міру засвоєння і відповідають здібностям окремого студента або групи загалом;
- економічна ефективність – метод навчання дешевший, ніж традиційні, завдяки ефективному використанню навчальних приміщень, полегшеному коригуванню електронних навчальних матеріалів та мультидоступу до них;
- можливість одночасного використання великого обсягу навчальної інформації будь-якою кількістю студентів;
- інтерактивність – активне спілкування між студентами групи і викладачем, що значно посилює мотивацію до навчання, поліпшує засвоєння матеріалу;
- більші можливості контролю якості навчання, які передбачають проведення дискусій, чатів, використання самоконтролю, відсутність психологічних бар'єрів;
- відсутність географічних кордонів для здобуття освіти. Різні курси можна вивчати в різних навчальних закладах світу.

Недоліків у дистанційної освіти небагато, але й вони існують.

До них ми можемо віднести:

- великі затрати часу,
- необхідність регулярного відвідування, чітко встановлений графік занять, що майже унеможливує успішне поєднання їх з будь-якою іншою діяльністю.

На сьогоднішній день сучасний ринок освіти пропонує масу можливостей навчатися дистанційно. З подальшим розвитком інформаційних технологій дистанційна освіта може стати широко вживаною формою. Така форма освіти надає свободу вибору, місця, часу навчання. Отже, від кожної людини сьогодні вимагається безупинно розширювати своє сприйняття комплексності світу та формування інформаційного освітнього простору. Для того, щоб знання отримали конкретний зв'язок з діями, необхідно постійно "навчати себе", поповнюючи й розширюючи свою освіту. Саме цю мету й ставить перед собою дистанційна освіта.

1. Підкасистий П.І., Тищенко О.Б. Комп'ютерні технології в системі дистанційного навчання / П.І.Підкасистий, О.Б.Тищенко // Педагогіка. -2000. - № 5. -С. 7-12.
2. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун // К.:Видавництво А.С.К. - 2004. — 192 с.

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ КОМУНІКАЦІЇ ПРИ ФОРМУВАННІ «ПЕРШОГО ВРАЖЕННЯ» ПРО СПІВРОЗМОВНИКА У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ

Копицаш В. А., ЛН-61, ФЛ
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Насправді перше враження відіграє важливу роль в нашому житті. Саме воно формує наше подальше ставлення до інших людей або обставин. Коли щось одразу не сподобалось, дуже складно змінити свої погляди. Щоб змінити одне перше негативне враження, необхідно його витіснити багатьма позитивними.

Велике значення має зовнішній вигляд при формуванні «першого враження». Для незнайомої людини зовнішність слугує первинною інформацією, тому при першій зустрічі вона відіграє більш важливу роль, ніж при наступних. Вдало створений зовнішній вигляд може зробити знайомство приємнішим і продуктивнішим для міжособистісної взаємодії. Якщо людина гарно виглядає і при цьому не відчуває дискомфорту, її зовнішність поступово перестає бути об'єктом уваги, тоді співрозмовники починають звертати увагу не на

особистість, а на те, що обговорюється. «Гарно виглядати» – це означає привести зовнішній вигляд у відповідність із ситуацією і статусом суб'єктів спілкування, при цьому зовнішній вигляд повинен демонструвати впевненість. Вагоме значення має і стиль, який демонструє звички в одязі як відображення індивідуальності. Вибір одягу, зазвичай, розглядається як прояв того, якою є сама особистість, який у неї образ «Я», ким вона прагне здаватися. Одяг часто є показником професійної приналежності, може вказувати на певний соціальний статус, бути додатковим показником віку, свідчити про смак людини. При оцінці зовнішнього оформлення використовують кілька критеріїв: відповідність одягу ситуації, віку і статусу людини; охайність одягу; актуалізація етико – естетичних стереотипів, які склались у суб'єкта спілкування у минулому.

Велику роль відіграє тон мовлення, який залежить від настрою суб'єкта, а також від активного чи пасивного підходу до процесу спілкування. Завдяки гарному настрою людей покидає почуття небезпеки, а також пом'якшується неприйняття (наприклад, ситуації) [1]. Коли співрозмовник посміхається, не підвищує голос під час розмови, уважно слухає, то одразу у нас складається гарне враження.

Міміка є важливим фактором. Завдяки їй адресант може зрозуміти стан адресата, його реакцію та емоції. Людина завдяки обличчю може багато сказати навіть без слів. Найбільш достовірним сигналом є очі. Як правило, при зустрічі люди спершу кілька секунд дивляться один одному в очі, а потім відводять погляд. Існує припущення, що контакт очей при зустрічі необхідний для встановлення довірчих відносин, але затримка погляду на очах співрозмовника говорить про прагнення до домінування. Тому не рекомендується дивитися в очі співрозмовнику довго і невідривно, інакше його реакція може бути досить агресивною. Однак нетривала затримка погляду в гострі моменти бесіди чи наприкінці зустрічі цілком припустима, вона виражає довіру до партнера [2].

Поза дозволяє визначити емоційний стан співрозмовника під час бесіди і спрогнозувати його дії:

- ◆ Напружена поза вказує на високий ступінь тривоги; треба відволікти співрозмовника, поговорити з ним на нейтральні теми, зняти напруження.
- ◆ Якщо співрозмовник сидить вільно, із піднятою головою, це свідчить про довіру.
- ◆ Млява постава, зігнута спина вказує на внутрішню настанову на самозахист.

- ◆ Якщо співрозмовник сидить на краєчку стільця, нахилившись вперед, це свідчить про готовність до спільних дій.
- ◆ Бажання прийняти пропозицію виявляється у наближенні до співрозмовника.
- ◆ Відсутність зацікавленості виявляється в тому, що людина інтуїтивно відхиляється назад або відсувається [3].

Отже, при знайомстві з людиною дуже багато факторів впливають на перше враження. Ми завжди малюємо свій власний портрет усього і не завжди можемо змінити його. Складається певне враження про співрозмовника, яке спочатку базується на зовнішніх факторах, а вже потім ми бачимо усю картину. Саме невербальні компоненти комунікації нам показують справжні емоції людини та її відношення. Адже вони є дуже часто несвідомими, тобто не потребують обмірковування.

1. Олена Савицька. Роль невербальних компонентів комунікації при формуванні «першого враження» про співрозмовника у процесі спілкування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/184>
2. Невербальні засоби комунікації та їх класифікація. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5199905/>
3. Мова жестів та етикет під час бесіди та виступу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epidruchniki.com/content/474_94Mova_jestiv_ta_etiket_pid_chas_besidi_ta_vistupy.html

Науковий керівник – к. філол. н, доцент каф. ТППНМ
Дзикович О. В.

IT-TECHNOLOGIES USE AS EFFECTIVE MEANS OF FOREIGN LANGUAGES TEACHING TO THE STUDENTS OF THE NON-PHILOLOGICAL SPECIALTIES

Швець Г. В., викладач англійської мови,
завідувач Кабінету Інтернет-забезпечення
інтенсивного вивчення іноземних мов ЛІЕТ
Львівський інститут економіки і туризму

Formulation of the problem. The issue of using Internet technologies in education is becoming increasingly important as the

Internet has long been a commonplace for schoolchildren, students and teachers, and information and communication technologies create a new global environment in which the future generation not only communicates, but also builds a professional relationship and presents itself.

The use of Internet technologies in the study of foreign languages is of particular importance today. World and Ukrainian linguists and educators are actively working on the possibility of learning and teaching simultaneously several foreign languages. Higher educational establishments of Ukraine do not stay out of innovative development of education and science, and therefore they try to provide conditions for the formation of a high level of foreign language competence of the graduates.

Analysis of recent research and publications. The issue of foreign language teaching to students of non-philological specialties is investigated in the works of a number of scholars. This problem is addressed by such researchers as Bezpalko V.P., Berman I.M., Tsvetkova M.M., Yu. Hapon, V. Liaudis, E. Nosenko, M. Collins, M. Simonson, A. Thompson and others explore the problem of using the latest information technologies in foreign language teaching.

Researchers such as E. Dmytriieva, S. Novikov, Ye. Polat, T. Polilov, L. Tsvetkova and others are engaged in the development and introduction of new information technologies into the educational process.

Presenting main material. The use of information technology in foreign language classes can be different. This can be represented as follows:

- use of information technologies in individual and group work;
- use of electronic textbooks;
- use of separate types of files (images, videos, audio, animations)

[4].

When teaching the foreign language, computer technologies allow us:

- 1) to create communicative situations in communication;
- 2) introduce the cliché phrases into the language;
- 3) develop reading skills;
- 4) improve the ability to receive and process information;
- 5) to create comfortable conditions for the perception of the material.

Today, along with textbooks and manuals, there are many foreign language courses that are multimedia products. There are so many computer programs which are used in foreign languages study, such as: 'Lingua Land', 'Tell me more', 'LanguageStudy', 'Transparent Language_BYKI_German / Polish', '4,001 Business, Sales & Personal

Letters'; '597 Business Letters', 'Learn Irregular Verbs', 'Professor Higgins', 'Oxford Platinum', 'Test Master Total English', 'Immediately Speaking English', 'Euro Plus', 'Media Publishing', 'Distance Learning', 'Promt.'

These multimedia programs fulfill the information and cognitive function, using modern methods of intensive language learning. They will teach students to analyze grammatical phenomena and enrich vocabulary. Phonetic exercises from the 'Tell me more', 'Oxford Platinum', 'LanguageStudy', 'Transparent Language_BYKI' courses will teach correct pronunciation and articulation. The program 'Oxford Platinum' or 'Transparent Language_BYKI' will consolidate reading and writing skills.

In foreign languages classes, educational programs such as 'Euro Plus', 'Media Publishing', 'Distance Learning', 'Promt' are actively used for phonetics training (the ability to record your voice, compare with the sample), grammar (20 types of exercises), vocabulary (words, dialogues, situations), reading and listening (recording of professional situations).

Conclusions and perspectives. Information education, the development of students' ability to acquire new knowledge through the use of information and communication technologies and the creation of an interactive educational (virtual) foreign language environment is one of the main goals of the successful study and foreign languages teaching.

Promising areas for further research are the adaptation of multimedia programs to different areas of training for future specialists, in particular non-philology specialties, as well as the development of programs of this type for the Ukrainian student himself (translation of foreign words, texts and the development of exercises for translation into the Ukrainian language).

1. Архипенко Л., Шабурда О. Інтерактивні технології навчання майбутніх фахівців / О. Шабурда, Л. Архипенко // Перспективні інновації у підготовці педагогічних та інженерних кадрів : теорія, методологія, досвід : Зб. наук. праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2010.
2. Коптюг Н.М. Интернет-уроки как вспомогательный материал для учителя английского языка. //Иностр. Яз. В школе. – 2000, №4.
3. Полилова Т.А., Пономарева В.В. Внедрение компьютерных технологий в преподавание иностранных языков. // ИЯШ. - 1997. - №6. – С.45-52.
4. Туман В. Використання мультимедії у вивченні іноземної мови / Вікторія Туман [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://teacher.at.ua/publ/innovacijni_tekhnologiji_navcha

nja/vikoristannja_multimediji_u_vivchenni_inozemnoji_movi/63-1-0-9137.

5. Bates, T. (1995). *Technology, Open Learning, and Distance Education*. London: Routledge. – 266 p.

Науковий керівник – к.філол.н., доцент кафедри світової літератури
ЛНУ ім. І.Франка Поліщук Н. Ю.

ПАРЕМІОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ІЗ КОМПОНЕНТОМ- АГІОНІМОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Гаврилова В. В., аспірантка

Бердянський державний педагогічний університет

Загальноновизнано, що паремійний корпус відповідної мови відіграє важливу роль у творенні, накопиченні, збереженні, трансляції культури того чи того народу, відображає етнокультурні стереотипи, породжені національною специфікою людського світосприймання, засвідчує тісний взаємозв'язок мови і культури: звичаї та традиції впливають на комунікативну систему етносу, а культурні цінності й вірування частково створюють етномовну реальність [1, 10]. З огляду на це, цікавими є паремії з іменами святих та календарними іменами. Первинними денотатами *агіонімів* (власне імен святих) були конкретні люди з певними іменами. З часом первісне значення конкретної власної назви втрачалось, і з цими іменами почало пов'язуватися вторинне значення одиничного, специфічного. Ці антропоніми трансформувалися у *хрононіми* – власні назви на позначення часових проміжків, куди входять назви днів, місяців, сезонів та календарних свят [2, 33]. Паремії з іменами святих, як правило, пов'язані з датою, днем поминання святого, висвітлюють факти його біографії, атрибутику, функції, здатність лікувати, відображають тему покровительства соціальних чи професійних груп тощо.

Хрононіми є у багатьох випадках компонентами народних прислів'їв, прикмет та повір'їв, які мають узагальнюючий характер та відносяться до паремій: St. Bartholomew (August 24th) brings the cold dew [3, 694]; St. Dorothea (February 6th) gives the most snow [4, 21].

З іменами святих пов'язані народні уявлення про зміну пір року, про погоду, майбутній врожай тощо: To St. Valentine the spring is a neighbor [4, 21]; At St. Martin's Day Winter is on his way [4, 44]; At St. George the meadow turns to hay [4, 31] Rain on St. Barnabas' Day

good for grapes [4, 35] Rain on St. Margaret's Day will destroy all kinds of nuts [4, 38].

Вважалося, що перші ознаки весни з'являються вже на Стрітіння (2 лютого) – Candlemas (the Purification of the Blessed Virgin Mary). В цей день селяни починали готуватися до весняно-польових робіт. Перевагу на Стрітіння надавали холодній дощовій погоді. Гарна погода в цей день вказує на довгу тривалу зиму та поганий врожай: If a storm on February 2nd, spring is near; but if that day be bright and clear, the spring will be late [4, 21]; If Candlemas day be sunny and bright, winter will have another flight; if Candlemas day be cloudy with rain, winter is gone, and won't come again [3, 46]. Говорили, що на Стрітіння краще побачити вовка, ніж сонце: The shepherd would rather see the wolf enter his fold on Candlemas Day than the sun [4, 8].

Багато сільськогосподарських прикмет пов'язані зі святом святого Давида та Чеда (1, 2 березня). Вважалося, що це найкращий час для посіву гороху: David and Chad sow peas good or bad [3, 169]; Sow beans and peas on David and Chad, be the weather good or bad [3, 501].

Багато прикмет метеорологічного та сільськогосподарського характеру пов'язані з днем святого апостола Іоанна (21 червня). Наші предки вважали, що до цього дня дощі потрібні, а після – від них лише шкода: Before St. John's Day we pray for rain; after that we get it anyhow [4, 36]; Rain on St. John's Day, and we may expect a wet harvest [4, 36]; Rain on St. John's Day, damage to nuts [4, 36].

Значна кількість звичаїв і прикмет припадає на день святого архистратига Михаїла (29 вересня). Це свято пов'язане з початком осені та скороченням тривалості світлового дня: The Michaelmas daisies, among dede weeds, bloom for St Michael's valorous deeds [4, 41]; So many days old the moon is on Michaelmas Day, so many floods after [4, 41]; St. Michael's rain does not stay long in the sky [4, 41]. Михайлівський день традиційно є останнім днем урожаю: If St. Michael brings many acorns, Christmas will cover the fields with snow [4, 41]; Michaelmas rot comes ne'er in the pot [4, 41].

На основі проаналізованого матеріалу можна зробити висновок, що паремії з компонентом-агіонімом утворюють багаточисельну та цікаву групу стійких сполук та прикмет, у складі яких власні назви зазнають семантичних перетворень і розвивають темпоральні значення.

1. Колоїз Ж. В. Етнокультурна маркованість геортонімних паремій / Ж. В. Колоїз / Славянская фразеология в синхронии и диахронии : сб. науч. ст. – Гомель, 2014. – Вип. 2. – С. 202–204.
2. Zamarín A. El año como nombre propio y su relación con el artículo / A. Zamarín // Cudernos de Letras. – 2008. – Vol. 1. – P. 29–39.
3. Apperson G.L. Dictionary of proverbs / G. L. Apperson. – Great Britain : Wordworth Editions, 2006. – 656 p.
4. Inwards R. Weather Lore: Collection of Proverbs, Sayings, and Rules Concerning the *Weather* / R. Inwards. – United Kingdom : Cambridge University Press, 2014. – 212 p.

ВІКШПЕДІЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ВІКЛАДАЧІ ПРОТИ СТУДЕНТІВ?

*Муліна Н. І., доцент кафедри іноземних мов
Сумський державний університет*

Разом із значним поширенням Інтернету студенти все більше і частіше використовують онлайн ресурси для пошуку інформації. Серед таких доступних джерел Вікіпедія – онлайн енциклопедія – посідає особливе місце. Вона є однією з найбільших за розміром та найчастіше пропонується пошуковими системами при виконанні запитів.

Згідно з даними опитування, що проводилося в СумДУ весною 2017 року серед студентів університету всіх рівнів навчання (від бакалаврату до аспірантів) практично немає таких, хто не користується Вікіпедією, а три чверті студентів використовують онлайн енциклопедію при виконанні різноманітних, здебільшого письмових, навчальних завдань.

Навіть за умов автономізації роботи студента при збільшенні обсягів самостійної роботи неможна недооцінювати керівної функції викладача. Викладачі можуть суттєво впливати на моделі та способи роботи студента з інформацією та навчальними матеріалами. За оцінками незначної більшості студентів СумДУ (54,8%) викладачі ставляться до використання Вікіпедії негативно, а кількість тих, хто рекомендує таке джерело інформації складає меншість (45,2%). При цьому, на першому курсі бакалаврату викладачі виглядають більш поблажливими, а для аспірантів Вікіпедія є майже забороненим джерелом. По-різному ставляться до використання Вікіпедії у навчанні викладачі різних спеціальностей. Частіше рекомендують

онлайн енциклопедію викладачі економічних спеціальностей та менеджменту, Медичного інституту та інженерних спеціальностей. Викладачі гуманітарних, юридичних дисциплін та бізнес технологій не є прихильниками використання цього ресурсу в навчальних цілях. Досить скептичною – на думку самих студентів – є позиція викладачів факультету Електроніки та інформаційних технологій.

При цьому переважна більшість студентів дистанційної форми навчання (79,3%) не відчувають з боку викладачів жодних обмежень і застережень щодо використання Вікіпедії. Такий же стан справ і серед студентів, що навчаються іноземною мовою (66,7%).

Очевидно, що студенти будуть використовувати Вікіпедію і в подальшому. Завдання педагогів не забороняти, а розробляти види навчальних завдань, які будуть органічно залучати такий потужний інформаційний ресурс, як Вікіпедія, до навчального процесу.

HOW A FOCUS ON STRESS AND INTONATION CAN BE BUILT INTO A STANDARD GRAMMAR PRACTICE ACTIVITY

Ishchenko O. V.,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sykorsky Politechnical Institute”

Most learners have no need to sound like native speakers of English. Instead, a more realistic goal is that they try to achieve ‘comfortable intelligibility’– in other words that they can be easily understood. Indeed, some features of native speaker pronunciation may be irrelevant to learners who use English as a lingua franca with other non-native speakers of English.

It is accepted that our brain is often unable to handle two cognitive demands at once: holding a conversation and being grammatically and phonetically accurate [1] Provided the burden is lessened, the student will be able to follow some of the rules. It is essential to find the way to bridge the gap between the theoretical and the practical knowledge of the subject. With communicative approach, teaching pronunciation and grammar is seemed to be most effective when these are integrated into activities that use the target items meaningfully for some communicative purpose.

It is generally believed that the ‘big’ features of pronunciation such as intonation and sentence stress are more important in communication than individual phonemes. Learners’ pronunciation is very likely to be affected by their first language (or L1) background. However, there is no

need for learners to try to ‘lose’ their natural accent [2]. They just need to focus on the pronunciation features that will make them easier to understand.

When teachers design pronunciation targets for learners, they need to take into account their learners’ preferred learning styles and above all focus on the areas of pronunciation that will maximise intelligibility

Here is the sort of activity that is often used to practise grammar. The learners have to choose between using a verb in the past simple or the present perfect.

- Nikolas _____ me yesterday. (has phoned/phoned)
- I _____ Sophie twice today already and it’s only lunch time! (saw/have seen)
- Sam _____ to China three years ago. (has been/went)
- Bob _____ his homework yet. (didn’t finish/hasn’t finished)
- Come quickly! I think Ann _____ her leg. (broke/has broken)

The students complete the activity in the usual way and then when the teacher is confirming their answers, she can add some additional work on pronunciation. For example, she reads a sentence with one word or phrase different from the original, e.g. **Sam** phoned me yesterday or **Sergio** phoned me two weeks ago.

The students need to pronounce the true sentence by making the right word stronger.

e.g. Nicolas phoned me yesterday.

After speaking activities a teacher gives feedback, and the tendency is to focus on lexical lacks and grammar mistakes. Alongside with discussing poorly used grammar structures, word or sentence stress is a good area for feedback. It can be achieved through drilling each line using “back chaining”.

Functional expressions are a natural way for feedback:

Can I just read that back to you? / ...back to you?/...read that back to you?/ Can I just read that back to you?

When planning the lesson, a teacher decides on a piece of grammar that he/she thinks may be useful for the students and whether there are any sequences that focus on pronunciation. It could be based on the course book which is being used if this is appropriate. The pronunciation aspect can be included when presenting the piece of language. The teacher could also give feedback to learners on their pronunciation after they have used the new language to communicate. Or, if there is a practice phase (such as a gap filling exercise), some pronunciation work could be included at that point.

When the lesson has been taught it is important to consider the questions below.

- How important is pronunciation for your learners?
- Do you think the lesson you taught had the right amount of pronunciation practice or too little, or too much?
- What makes you think this?
- Did the learners benefit from the practice you gave them?
- Would you change anything in future?
- What are the benefits of this type of activity for learners?
- What are the benefits of this activity for you as a teacher?

The understanding of how to help learners with pronunciation when teaching grammar could only be achieved through extensive study and planning. We've looked at sentence stress and intonation activities in particular. It's important that learners appreciate that their intonation will communicate attitudes and emotions, while their stress patterns will draw attention to particular parts of what they say, and so both are important. Some learners may enjoy activities that give a direct, explicit focus to pronunciation, while other learners may prefer to pick pronunciation up implicitly through listening to lots of natural models and engaging in communicative activities in the classroom.

1. Kelly, G. (2000) *How to Teach Pronunciation*, Harlow: Pearson Education.
2. Watkins, P. (2005) *Learning to Teach English*, Peaslake: Delta Publishing.

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Соловей М. Ю.,
*студентка магістратури факультету іноземних мов
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя*

Освітня програма старшої школи забезпечує формування і удосконалення іншомовних навичок і вмінь учнів. На цьому етапі виникає професійно-орієнтована програма старшої школи.

Розвиток лексичної компетентності у старшій школі (10-11 класи) базується на мовному досвіді учнів, який вони набули на попередніх ступенях вивчення мови. Цей мовний досвід

узагальнюється і систематизується. Навчальна діяльність на уроках англійської мови наближається до реальних умов спілкування, і зміст освіти диференціюється відповідно до профілю навчання. В залежності від галузі знань, з'являються професійно-спрямовані лексичні одиниці. На відміну від загальної лексики, професійно-спрямована лексика не має широкого загального вжитку, і її використовують відповідно до сфери діяльності [1].

Професійна лексика— це лексика, властива певній професійній групі, яка використовується в мовленнєвій діяльності людей, об'єднаних спільною професією [2].

У межах різних сфер (особистісна, публічна, освітня) поглиблюється тематика ситуативного спілкування та виокремлюється професійно-спрямована лексика: Я, моя сім'я, друзі (особистість, стосунки з товаришами, взаємодопомога, якості особистості, види особистісних стосунків, батьки і діти, толерантне ставлення до оточуючих, емоції, права та обов'язки молоді, толерантність, гуманність, благодійність); дозвілля і спорт (роль спорту в житті суспільства, спортивні події, обладнання для спорту, дозвілля, міжнародні спортивні змагання, олімпійські чемпіони); харчування (національна кухня Великої Британії та України, національні страви, смаки, уподобання, заклади громадського харчування, культура харчування); природа і погода (природні катаклізми, види природних катаклізмів); живопис (відомі художники та їхні твори, відвідування музею, виставки або галереї, жанри живопису); наука і технічний прогрес (сучасні засоби комунікації і технології, комп'ютерне обладнання та основні операції, розвиток науки і техніки в Україні та за кордоном, галузі науки, технічна термінологія, інструкції); шкільне життя (освіта в Україні й за кордоном, заклади освіти, випускні іспити); робота і професії (сучасні професії, престижні професії в Україні та за кордоном, плани на майбутнє); людина і довкілля; кіно, театр, телебачення (фільми/вистави/телепрограми, фестивалі, характеристика фільму/вистави/телепрограми.); мистецтво (вплив мистецтва на естетичний розвиток людини, види мистецтва, опис картини); Україна у світі; норми поведінки та спілкування (норми етикету); організації із захисту навколишнього середовища; міжнародні організації; молодіжна культура (молодіжний рух в Україні та у світі) [1].

Професійна лексика використовуються для опису або роз'яснення процесів і явищ конкретної професії. Вживання професійної лексики доречно тільки в рамках певної спеціальності, тому загальнонаціональною її назвати не можна. Головною

особливістю такої лексики є те, що вона утворюється в ході природного спілкування людей. Крім цього, формування і утворення загальнонаціональної мови може займати досить тривалий період, чого не можна сказати про професійні лексичні одиниці [3].

Робота над професійно-орієнтованою лексикою вимагає етапу введення нових лексичних одиниць, інформацію про них з урахуванням труднощів їх засвоєння. Однією з сучасних тенденцій вивчення нової лексики – це вживання її в контексті. Одним з найбільш значущих принципів при відборі спеціальних лексичних одиниць є принцип системності. Цей принцип передбачає, що досліджуваний професійний мовний матеріал має бути нерозривно пов'язаний між собою і утворювати цілісну і інтегровану систему, та засвоєний на трьох рівнях: рівні відображення, розуміння і засвоєння. Іншим важливим принципом відбору лексичного матеріалу є принцип частотності. Він дає можливість відібрати лексичний матеріал, за допомогою якого виділяються найбільш уживані лексичні одиниці в окремій галузі професійної діяльності або сукупності галузей. Лексичні одиниці розрізняють за вживаністю, тому їх можна розділити на слова і словосполучення, які є типовими тільки для однієї або декількох комунікативних сфер. Таким чином, сутність відбору лексики в професійних цілях, полягає в тому, щоб з безлічі лексичних одиниць, стійких словосполучень і мовних кліше, що входять в лексичний склад даної мови, виділити ту професійну частину, яка за своїм складом і обсягом відповідає цілям і умовам майбутньої професії, та забезпечує розвиток мовленнєвих умінь і навичок. Також необхідно відзначити принцип сполучуваності. Відповідно до цього принципу необхідно вибирати лексичні одиниці, які утворюють найбільшу кількість сполучень. Отже, цінність професійної лексики визначається в залежності від її здатності поєднуватися з іншою лексикою. Чим вища сполучуваність, тим більш комунікативно ціннісною є лексична одиниця і може використовуватися в професійній комунікації [4].

Професійно-спрямована лексика англійської мови сприймається як більш складна, ніж загальна лексика, тому на її вивчення необхідно витратити більше часу. Це ймовірно, через те, що колокації дуже часто зустрічаються в професійно-спрямованій лексиці англійської мови, і щоб правильно їх поєднати необхідно докласти більше зусиль [5].

1. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції / С. В. Смоліна // Іноземні мови. – 2010. - № 4. – С. 16-23. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/USER/Downloads/im_2010_4_4%20.pdf (дата звернення 05. 04. 2018 р.). – Назва з екрану.
2. Словарь лингвистических терминов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lingvistic/1277/> (дата звернення 05. 04. 2018 р.). – Назва з екрану.
3. Профессиональная лексика: образование и употребление. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fb.ru/article/179453/professionalnaya-leksika-obrazovanie-i-upotreblenie> (дата звернення 05. 04. 2018 р.). – Назва з екрану.
4. Обучение профессиональной лексике. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publikacia.net/archive/2016/3/5/27> (дата звернення 05. 04. 2018 р.). – Назва з екрану.
5. Teaching and Learning ESP Vocabulary. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/USER/Downloads/Dialnet-TeachingAndLearnigESPVocabulary-3410918.pdf> (дата звернення 05. 04. 2018 р.). – Назва з екрану.

ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРОФЕСІЙНОГО ХАРАКТЕРУ НА СПЕЦКУРСІ ІНОЗЕМНОЇ (СЛОВ'ЯНСЬКОЇ) МОВИ

Випасняк Г. О., канд. філол. наук,
доцент кафедри іноземних мов

Львівського інституту економіки і туризму

Система освіти сьогодення, взявши курс на формування у студентів ВНЗ компетенцій практичного характеру, котрі би сприяли їхній мобільності та конкурентоспроможності на сучасному вітчизняному та світовому ринку праці, особливу увагу приділяє вивченню іноземних мов. Цілком очевидно, що широкий спектр мовних компетенцій додає вагомості працівникові у його професійній діяльності. Важливим в умовах сьогодення є не лише рівень володіння уже міжнародною мовою – англійською, а також те, скількома мовами здатний порозумітися спеціаліст у своїй галузі і зрозуміти писаний текст професійного характеру. Визначальну роль у процесі міжнародної економічної та культурної взаємодії відіграють

передусім географічні чинники, з огляду на котрі з'являється необхідність у володінні мовою сусіда.

Сьогодні чимало ВНЗ мають укладені угоди щодо обміну студентами чи щодо проходження навчальної практики у закордонних ВНЗ та окремих закладах професійного спрямування. Особливо активною у цьому напрямку є співпраця з польськими партнерами. Тому вивчення польської мови в рамках спецкурсу іноземної мови у сучасних ВНЗ є цілком оправданим.

Обсяг спецкурсу дозволяє сформувати базові мовні компетенції, передусім читання і розуміння писаного тексту, а також комунікативні вміння, як-от привітання, знайомство, подача основної інформації про себе, про свої зацікавлення, професійні навички, хобі, попередню діяльність і плани на майбутнє. З огляду на зорієнтованість студентів на здобуття трудового досвіду за кордоном, зокрема у Польщі, є потреба у межах спецкурсу подавати зразок заповнення базових документів, необхідних для отримання вакансії (зразок заяви, резюме, автобіографії). Перераховані компетенції відповідають рівню володіння мовою А1-А2.

Водночас наявна потреба формування мовних компетенцій професійного характеру. Очевидно, що на початковому рівні володіння мовою це можливо зреалізувати виключно побіжно через опрацювання текстів професійного характеру та укладання словничка активно вживаної професійної лексики, відтак її закріплення через складання діалогів на тематику професійного спрямування.

Чимало дослідників методики викладання іноземної мови за професійним спрямуванням відзначали ряд лінгводидактичних проблем, пов'язаних зокрема з добором термінології для створення активного та пасивного запасу, необхідного для передачі фахової інформації [див.2]. При цьому окремі з них вбачали вирішення такої проблеми в активному залученні до цієї роботи самих студентів як осіб, котрі мають глибші знання з вузьких спеціальностей. Варто відзначити, що такий підхід виправдовує себе у спецкурсі польської, котрий пропонується для вивчення студентам старших курсів. На цьому етапі вони добре володіють інформацією професійного характеру і за таких умов їм подекуди легше визначити, яка термінологічна база вони використовуються частіше, а котра рідше [див.1].

У спецкурсі польської мови особливо важливо зосередити увагу на формуванні граматичних компетенцій, тобто на вмінні правильно будувати висловлювання, враховуючи граматичні особливості мови.

Якщо при вивченні романо-германських мов практично неможливо охопити у межах спецкурсу найвагоміші тонкощі граматики, то при вивченні слов'янських мов, зокрема польської, це можливо реалізувати, проводячи паралель з граматиною української мови, даючи можливість сконцентруватися на граматичних відмінностях, котрі наявні у польській мові, зокрема категорії чоловічо особового роду, специфіці утворення форм минулого та майбутнього часів.

Власне порівняльний метод у процесі викладання польської мови виправдовує себе, оскільки полегшує процес висловлювання думки польською. Логіка побудови речення у польській відповідає синтаксичним законам української мови, і на початковому етапі вивчення польської методика дослівного перекладу простих речень з української сприяє активізації розвитку комунікативних вмінь і навичок студентів.

1. Канюк О. Особливості викладання професійно-орієнтованої іноземної мови для студентів нелінгвістичних спеціальностей / Олеся Канюк // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2015. – Вип. 14. – С.270-275.
2. Петрова О.Б., Попова Н.О. Засоби професійного спрямування навчання іноземної мови у ВНЗ та на етапі післядипломної освіти / Петрова О.Б., Попова Н.О.// Проблеми комплексного підходу до вивчення термінологічної лексики у спеціалізованому і вищому навчальному закладі (термінологія, словотворення). Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (11 квітня 2012 р.) – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2012. – С. 131-136.

ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ СУМДУ ЗАСОБАМИ ЕЛЕКТРОННОГО ПРОСТОРУ

Міхно С. В., *викладач кафедри іноземних мов СумДУ*
Колесник Н., *студентка групи І-62, СумДУ*

Стрімкий розвиток сучасного інформаційного суспільства – природний процес, який вимагає інноваційних рішень у різних сферах, у тому числі в освіті. Потреби та можливості сучасних студентів змінюються разом із технологічними нововведеннями. Такі інструменти, як електронні ресурси, мультимедійні засоби та

інтернет-технології, сприймаються, з одного боку, як елемент традиційного навчання, а з іншого – носять інноваційний характер. У зв'язку з цим виникає потреба у перегляді організації навчального процесу та перерозподілі завдань, що вирішуються студентами на заняттях і самостійно. Розширення функцій та зростання ролі самостійної роботи студентів не тільки веде до збільшення її обсягу, а й обумовлює зміну у взаємовідносинах між викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, привчатимуть його самостійно вирішувати питання організації, планування, контролю за своєю навчальною діяльністю, виховуючи самостійність, як особисту рису характеру [1].

Низка дослідників вивчали проблему організації самостійної роботи студентів, а саме, С. І. Архангельський, В. К. Буряк, М. Г. Гарунов, Є. Я. Голант, С. І. Зінов'єв, В. А. Козаков, О. Г. Молібог, Р. А. Нізамов, П. І. Підкасистий. Проте сучасне інформаційне оновлення підходів до її організації вимагає подальшого дослідження використання електронного навчання та онлайн матеріалів для її забезпечення.

Сумський державний університет має широкий досвід використання електронного навчання та технічні можливості його забезпечення. Вже декілька років поспіль викладачі використовують систему LecturED (elearning.sumdu.edu.ua) для створення та розміщення онлайн матеріалів та тестування. Активно навчаються студенти СумДУ на дистанційному навчанні, використовують онлайн ресурси Coursera.org. Декілька років тому СумДУ запустив проект Examenarium (examenarium.sumdu.edu.ua), який надає можливість будь кому зареєструватись та спробувати отримати ступінь бакалавра онлайн з економічних та юридичних напрямків. Вже другий рік триває експеримент з Blended Learning (exp.sumdu.edu.ua) та проходить масове обговорення викладачами СумДУ. Щорічно проходять конкурси методичних розробок викладачів з використанням індивідуальних мобільних пристроїв студентів у процесі навчання.

Технологічний прогрес у всіх сферах життя, а особливо у навчанні, змінює підходи до самого процесу навчання: інтерактивні дошки, онлайн завдання, дистанційні курси і т. інше [3]. Такі види завдань передбачають високий рівень пізнавальної і творчої самостійності студентів та широке використання евристичних навичок. У зв'язку зі значним зниженням годин на аудиторну роботу і необхідність взаємодії з викладачем під час вивчення дисципліни,

інтернет-комунікаційні засоби навчання вважаємо особливо необхідними для поза аудиторної самостійної роботи студентів.

На базі міста Суми ми провели опитування серед студентів з метою з'ясувати їх відношення до електронного, змішаного та онлайн навчання. Усього брало участь в опитуванні приблизно 100 людей, з яких 80 студенти, 10 педагоги і 10 ті, хто не навчаються. Віковий діапазон 17-55 років. З 80-ти студентів 60 позитивно розглядають цей напрям навчання: «Ми все одно без смартфонів не виходимо з дому» «Це зручно і непотрібно носити з собою купу книг», «Ми швидко можемо знаходити підказки», 12 студентів надають перевагу онлайн навчанню: «Я не люблю їздити в забитих маршрутка рано вранці», «Якісна освіта не виходячи з дому», «Зручний графік, можна робити всю роботу тоді коли тобі зручно», «Я ніколи не запізнююсь на заняття» і 8 студентів категорично проти, вони за традиційне навчання: «Ми вступили до ВЗО не для того, щоб вдома сидіти за комп'ютером», «Мені подобається спілкуватися віч-на-віч», «Це безглуздо, без смартфонів уже нічого не обходиться, повна деградація». 8 педагогів з 10 уже починають вводити у свій курс викладання онлайн матеріали та елементи змішаного навчання: «Теперішніх студентів неможливо відірвати від гаджетів, можливо цим методом їх можна буде більше зацікавити у вивченні дисципліни», «Цей метод надає можливість студентам проявити себе у різних напрямках». Решта викладачів більш схильні до традиційних методів викладання: «Мені потрібне пряме контактування з студентом», «Я оцінюю не лише знання, а й відношення студента до мене й до мого предмета». З 10 людей, ті хто не навчаються 4 відмовилося проходити опитування, 3 відповіло, що їм байдуже до сучасних методів навчання, а решта задали зустрічне питання: «Чим студентів не влаштовують діючі методи викладання, адже вони мають більше доступу до інформації і необмежений доступ до мережі Інтернету». Отже, із опитаних людей, 85% схвально ставляться до системи змішаного, електронного та онлайн навчання.

Інформатизація освіти вимагає змін у підходах до організації самостійної роботи у сучасному закладі вищої освіти. Змішана модель навчання, на нашу думку, найкраще допомагає забезпечити ці зміни. Це модель використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів у стаціонарному навчанні із застосуванням елементів асинхронного й синхронного денного навчання, змішане навчання успадковує переваги дистанційного навчання й виключає його недоліки. Змішане навчання дозволяє використовувати накопичений позитивний досвід

здійснення класичного навчання, доповнюючи його сучасними технологічними інноваціями. Навчання у такому форматі стає основною складовою абсолютно іншого освітнього середовища. Такий формат дає свободу викладачеві і студенту у виборі діяльності [2].

Таким чином факт важливості переходу на електронні навчальні ресурси в умовах університетської освіти не потребує додаткової аргументації. Це продиктовано не тільки цілями навчання, але також і формуванням важливих якостей у студентів таких як мотивація до навчання, вміння свідомо вибирати напрям навчання, вміння розподіляти і раціонально керувати своїм вільним часом. Сумський державний університет має потужну технічну складову стосовно використання змішаного навчання, яке повинно привести до якісної зміни навчання. Впровадження онлайн матеріалів для забезпечення самостійної роботи студентів значно підвищує ефективність її організації та формування пізнавально-творчої самостійності студентів.

1. Алдушонков В. Н. Влияние компьютерной технологии обучения на формирование познавательной самостоятельности студентов : Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08/ В. Н. Алдушонков; Брян. гос. пед. ун-т им. И. Г. Петровского. – Брянск, 2001. – 18 с.
2. Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines/ [Electronic resource]. // Mode of access <http://www.bookdaily.com/book/275372/blended-learning-in-higher-education-framework-principles-and-guidelines#TD5FjIEMSmoubuTG.99>
3. Kukulska-Hulme, Agnes (2012). How should the higher education workforce adapt to advancements in technology for teaching and learning? *The Internet and Higher Education*, 15(4) pp. 247–254.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ВІДПОВІДІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ У ВНЗ

Лисенко Т.П.,
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»*

Останніми роками значно підвищився попит на вивчення іноземної мови як мови зі спеціальності, обраної студентами технічних ВНЗ. Процес активного використання ними іноземної мови

в галузі обраної професії все більше простежується на старших курсах, коли студенти вже поглиблено вивчають свою майбутню спеціальність і намагаються застосувати отримані знання або при проходженні практики на підприємствах і фірмах, або в співпраці із закордонними партнерами, де знання іноземної мови вкрай необхідне. Освітні та наукові установи України останнім часом все більш плідно співпрацюють з науковими організаціями інших країн. Ними підтримуються наукові та ділові контакти, проводяться сумісні навчання, стажування, дослідницькі роботи. Багато вітчизняних і закордонний ВНЗ, зокрема технічні університети, укладають контракти по обміну студентами та молодими вченими для проходження стажувань і подальшого навчання із захистом дипломних проектів та технічних розробок за кордоном. Нині особливого значення набуває підготовка студентів як майбутніх фахівців, що вільно володіють англійською мовою. Найбільш підготовлені з точки зору своєї спеціальності студенти, що виїжджають на стажування або подальше навчання за кордон, повинні володіти іноземною мовою зі спеціальності, щоб уміти спілкуватися зі своїми однолітками в інших країнах, а також професорсько-викладацьким складом навчальних закладів та представниками бізнесу.

В ході підготовки студентів старших курсів на просунутому рівні часто зустрічаємось з рядом проблем. Передусім, з відсутністю необхідного навчального матеріалу, що відповідає запитам «сильних» студентів. Необхідно зазначити, що для початкового і середнього рівня останнім часом створені досить пристойні навчальні посібники. Проте аналіз деяких з них показав, що вони не відповідають сучасному стану і змісту навчання. Вони знайомлять із загально тематичними та науково-популярними текстами, що не відповідає специфіці вузької спеціалізації підготовки бакалаврів та магістрів. У цих посібниках, на жаль, міститься невелика кількість вправ на тренування лексико-граматичного матеріалу, іноді відірваного від самого тексту, і не пропонується детального розгляду мовних засобів, а відтак вони не створюють можливості ґрунтовної професійної підготовки з практичного застосування мови зі спеціальності хоча б на заявленому початковому або середньому рівні. Існуюча література не завжди відповідає сучасним вимогам, що пред'являються до неї, оскільки вона: 1) не відповідає сучасному стану і змісту навчання; 2) не охоплює обов'язковий набір дисциплінарних знань, визначених сучасними вимогами міжнародних навчальних програм для немовних

ВНЗ; 3) не має повчального потенціалу, оскільки відірвана від тих знань, які студенти набувають на заняттях за фахом, що не дає можливість аналізувати суто спеціалізовані автентичні тексти для подальшого їх використання в професійному спілкуванні.

Зазначимо, що в програмах з іноземних мов для немовних ВНЗ особлива увага стала приділятися засобам і різним формам навчання, що дозволяють якнайповніше ознайомити майбутніх фахівців з природним мовним середовищем. До таких засобів навчання належать автентичні тексти для читання, що запозичені з повсякденного і професійного життя носіїв мови та мають правдиву лінгвокраїнознавчу інформацію в галузі обраної професії. Також пропонуються різнорівневі факультативні та інтенсивні курси для того, щоб студенти могли орієнтуватися в новинках сучасних комп'ютерних технологій, що формує вміння вільно читати літературу іноземною мовою, правильно і швидко знаходити та відбирати необхідний для своїх цілей матеріал через всесвітню мережу Інтернет, максимально використовуючи інформацію для професійного спілкування зі своїх спеціальностей. При цьому важливо також навчити студентів володіти іноземною мовою так, щоб вони вміли долати труднощі, пов'язані з мовним матеріалом. Подібні форми навчання потрібні тому, що основний курс, на який відводиться незначна кількість годин, не дозволяє «сильним» студентам, що готуються до навчання за кордоном, отримати потрібний обсяг знань мови зі спеціальності [2]. Для навчання на вищому рівні, потрібний методично вірно розроблений, спеціалізований, професійно спрямований навчальний матеріал. Мета такого курсу - дати можливість успішним студентам удосконалити свої уміння і оволодіти іноземною мовою, щоб надалі використати їх у своїй практичній професійній діяльності.

Потреби у вивченні мови за фахом усе більш зростають, тому і поле діяльності в навчанні необхідно розширити. Для здійснення повноцінного навчання мові професії потрібна організація вищого рівня навчання студентів старших курсів з принципом спадкоємності попередніх рівнів навчання, а також із залученням різноманітних методик навчання. Розробка рівневих профорієнтованих навчальних матеріалів, а разом з ними методик навчання мові потрібна для груп студентів "з однаковою підготовкою і схожим темпом засвоєння матеріалу та мотивацією, оскільки займаючись разом, вони почуватимуть себе комфортно", тим самим навчання буде більш плідним і ефективним [1].

1. П.Бим И.Л. Выделение единицы обучения иностранным языкам важнейшая предпосылка управляемого формирования иноязычной речевой деятельности//Иностранные языки в школе. – 1975. – №6. – С.34-44.
2. Китайгородская Г.А. Методика интенсивного обучения иностранным языкам. М.: «ВШ», 1986. – 102 с.

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ США: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

*Лагодинський О. С., д.пед.н., доцент,
Воснно-дипломатична академія
імені Євгенія Березняка (м. Київ)*

У сучасних умовах ведення збройної боротьби забезпечення безпеки однієї держави неможливе без її участі в організаціях колективної безпеки. Протягом багатьох десятиліть найефективнішою організацією показала себе Організація Північноатлантичного договору (НАТО), на членство в якій й спрямовано зовнішньополітичний курс України. Це передбачає адаптацію стандартів НАТО задля досягнення взаємосумісності з іншими державами-членами. Важливим елементом тут є іншомовна підготовка (ІП) персоналу Збройних Сил (ЗС) України. Нині вона здійснюється різноманітними видовими та міжвидовими військовими закладами вищої освіти (ЗВО). Основне завдання ІП – це досягнення відповідності персоналу ЗС України стандартизованим мовним рівням за стандартом НАТО СТАНАГ-6001 [1]. Проте, сама методика ІП потребує серйозного удосконалення, адже вона, я правило, є продовженням старої радянської моделі, яка, нажаль, міцно викоринилася у сучасних військових ЗВО і не відповідає сучасним потребам ЗС України. У цьому контексті важливо вивчати і впроваджувати досвід ЗС провідних країн світу, зокрема – США.

Аналіз ІП у ЗС цієї держави дає можливість виявити низку таких характерних ознак, на які необхідно звернути увагу для поліпшення стану такої підготовки в Україні.

Так, для ІП у ЗС США характерне *зосередження в єдиному спеціалізованому навчальному закладі* – Військовому інституті іноземних мов МО США (Монтерей, Каліфорнія), який функціонує у складі двох підрозділів – Центра з вивчення іноземних мов (Форт

Монтерей, Каліфорнія) та Центра з вивчення англійської мови (Лекленд, Сан-Антоніо, Техас). Інститут здійснює мовну підготовку фахівців на замовлення міністерства оборони та федеральних служб США, а також окремих іноземних військових та спеціальних відомств. У ЗС України монополія на ІП не має жоден із навчальних підрозділів: вона розпорошена серед різних видових і міжвидових ЗВО. Звичайно, пріоритет надається Національному університету оборони України імені Івана Черняхівського, який єдиний має право мовного тестування і сертифікації персоналу ЗС України відповідно до стандарту НАТО СТАНАГ 6001 [1]. Уніфікація ІП шляхом зосередження в одному ЗВО, хоч і має низку організаційних проблем, проте могла б забезпечити єдині вимоги і стандарти такої підготовки. Створення такого закладу – це лише справа часу.

Іншою важливою рисою американської системи ІП є *курсний характер підготовки*: в інституті передбачені курси різного змісту і тривалості у залежності від потреб замовника (курси для досягнення різних рівнів володіння іноземних мов; курси для перекладачів; військових аташе та членів їх родин тощо). Курсовий характер ІП у ЗС України реалізовано частково. Більша частина навчального часу ІП інтегровано у загальний курс обов'язкових дисциплін у ЗВО на всіх трьох рівнях підготовки: тактичному, оперативно-тактичному та оперативно-стратегічному. Виокремлення ІП із загального обсягу навчальних дисциплін і включення до системи курсової підготовки забезпечило б більш якісне оволодіння іноземною мовою без відволікання курсантів (слухачів) на вивчення інших предметів.

Для системи ІП у ЗС США характерним є *постійне занурення тих, хто вчиться, в іноземне середовище*: слухачів навчають близько 1800 інструкторів (викладачів) із вищою лінгвістичною освітою, з яких 98% – носії мови. Крім того, практичне закріплення та удосконалення отриманих мовленнєвих навичок й умінь здійснюється під час реалізації спеціальних програм, у ході яких слухачі разом зі своїми інструкторами декілька діб проводять на ізольованих жилих об'єктах, де їм заборонено розмовляти англійською. Такі програми включають відпрацювання ситуативних епізодів, які характерні для фахових завдань. Також усі слухачі на період від 2 до 6 тижнів відряджаються до країн, мови яких вони вивчають. У ЗС України такі можливості досить обмежені, хоча останнім часом залучення іноземних фахівців до ІП стало досить частим.

Ще однією характерною рисою ІП в ЗС США є *індивідуалізація підготовки*: для слухачів розробляються індивідуальні програми, які

відповідають усім вимогам слухачів із різних країн світу як за рівнем викладання, так і різноманітністю мовних особливостей. Індивідуалізація також частково характерна для ІІ у ЗВО України, проте вона не є досить поширеною. Лише деякі з них можуть, дійсно, можуть запропонувати індивідуалізовані програми. До таких закладів належить Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка – ЗВО, який здійснює післядипломну освіту магістрів військового управління в міжнародних відносинах. Хоча академія не є спеціалізованим закладом з ІІ, проте, рівень викладання, а також кількість навчальних годин майже наближаються до профільних лінгвістичних закладів. Враховуючи складний і відповідальний характер роботи воєнних дипломатів, у навчальній програмі з ІІ цього закладу передбачено врахування індивідуально-психологічних особливостей і відмінностей слухачів. Вони діагностуються ще на самому початку навчання.

У сучасних умовах розвитку інформаційно-комунікативних технологій вагоме місце посідає *змішане навчання*. У ЗС США навчання безпосередньо в інституті поєднується з дистанційним курсом. Цей курс передбачає викладання матеріалу через Інтернет із використанням наявних технічних (теле/відео) можливостей (Skype, Blackboard). Нажаль, в Україні змішане навчання тільки набирає потужностей. На шляху його повного запровадження лежать юридичні, організаційні та методичні проблеми.

Таким чином, вивчивши досвід ІІ у ЗС США, можна зробити такі висновки щодо організації і реалізації ІІ у ЗС України.

Необхідна уніфікація ІІ, тобто зосередження в одному навчальному закладі – Інституті іноземних мов ЗС України. Це дасть можливість здійснювати викладання і вивчення іноземних мов за єдиними стандартами.

Більш доцільним є повне переведення ІІ на курси. Це дасть можливість курсантам (слухачам) краще зосередитися на вивченні іноземних мов і не розпорощувати свою увагу одночасно на інші предмети.

За умови запровадження перших двох умов, можливе більш активне використання індивідуально-психологічних особливостей і відмінностей курсантів (слухачів) під час ІІ.

Безумовно, запровадження обов'язкового стажування закордоном тільки покращить оволодіння іноземною мовою курсантів (слухачів).

ІІ у ЗС України має здійснюватися комбіновано: в аудиторії та дистанційно. Для дистанційного курсу необхідне розв'язання багатьох проблем, зокрема розробка методики змішаного навчання іноземних мов в умовах військових ЗВО.

1. Угода про стандартизацію STANAG 6001 URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757&> (дата звернення: 06.04.2018).

МЕТОДИКА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

*Петрушова Н. В., канд. філол. наук, доцент,
викладач кафедри англійської та німецької філології
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Трансформація сучасної вищої освіти України передбачає впровадження компетентнісного підходу, націленого на забезпечення студента не тільки теоретичними знаннями, але й досвідом для вирішення практичних завдань, тобто навиками впровадження набутих знань, вмінь та навичок у професійну діяльність. Це передбачає не лише збільшення годин на виробничі практики, але й зміни в організації навчального процесу, у викладенні та поданні теоретичного матеріалу дисциплін, які і самі стають вужьконаправленими та професійно-орієнтованими.

У галузі професійної підготовки вчителів більш важливим стає не навчати студентів матеріалу їх основної спеціальності, але стимулювати професійне становлення як педагога та організатора навчального процесу. Сучасні соціально-економічні умови вимагають від учителя високого рівня професіоналізму, творчого підходу до професійної діяльності, соціально-професійної активності та здатності до самовдосконалення впродовж усього життя.

У законах України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про професійний розвиток працівників» (2012 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.) та інших нормативних документах зазначена необхідність всебічного розвитку особистості, підвищення рівня якості мовної освіти, підготовки конкурентоздатного та кваліфікованого фахівця, створення умов для творчої самореалізації кожного громадянина. Зростаюча важливість

іноземної мови у підготовці висококваліфікованого фахівця є однією з причин вдосконалення системи підготовки майбутнього вчителя відповідно до вимог сучасного інформаційно-технологічного суспільства. Новий вчитель повинен відчувати свою відповідальність за виховання нових поколінь, а відтак вміти реагувати на виклики часу, на потреби глобалізованого суспільства, на запити сучасної освітньої реальності.

Вивчення іноземних мов у педагогічних вищих навчальних закладах, на нашу думку, є необхідною складовою для професійного розвитку студентів, для становлення педагога як творчого спеціаліста, здатного до спілкування на професійному рівні. І взагалі, іноземна мова на етапі розвитку вмінь та навичок налагодження контактів у іншомовному середовищі, допомагає краще оволодіти власною мовою, навчитися культурі спілкування. Стаття має на меті довести важливість вивчення іноземних мов майбутніми вчителями у процесі становлення їх професійного спілкування. Досягнення високого рівня володіння іноземною мовою є запорукою успіху, майбутньої вдалої кар'єри студента, професійною необхідністю.

Спілкування як процес передачі інформації та налагодження зв'язків між людьми є одним із найважливіших видів діяльності людини, показником існування суспільства. У психології дане поняття трактується як «процес взаємодії між двома чи кількома особами, що полягає в обміні між ними інформацією пізнавального або емоційно-оцінного характеру [1, с. 334]. У посібнику «Соціальна психологія» (2003) в широкому розумінні розкрито даний термін – «увесь спектр зв'язків і взаємодій людей у процесі духовного і матеріального виробництва, спосіб формування, розвитку, реалізації та регуляції соціальних відносин і психологічних особливостей окремої людини, що здійснюється через безпосередні чи опосередковані контакти, в які вступають особистості та групи» [2, с. 444]. Отже, спілкування – це форма взаємодії людей, обмін думками, почуттями тощо. Феномен спілкування є виявленням людської сутності, відображенням потреби жити в соціумі, об'єднуватись і працювати один з одним, налагоджувати взаємозв'язки, обмінюватися інформацією, уміннями і навичками тощо.

Як процес передачі знань, вмінь та навичок, спілкування є одним із найголовніших умов існування процесу навчання. Педагогічне спілкування у науковій літературі трактується як форма спілкування педагога з учнями, спрямована на створення сприятливого психологічного клімату; багатоплановий процес

організації, встановлення і розвитку комунікації, взаєморозуміння та взаємодії між педагогами й учнями, який породжується цілями їхньої спільної діяльності. На думку видатного психолога О. Леонтьєва, під педагогічним спілкуванням розуміють «професійне спілкування вчителя з учнем на уроці і в позаурочний час (у процесі навчання і виховання), що має визначені педагогічні функції і спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату, а також на іншу психологічну оптимізацію навчальної діяльності і стосунків між педагогом та учнем» [3, с. 326]. Педагогічному спілкуванню властиві як загальні риси спілкування, так і специфічні для навчального процесу, зумовлені його суспільною роллю в навчанні, вихованні й розвитку особистості, які є органічною частиною багатосторонньої взаємодії педагога з учнями й учнями між собою.

Крім навчальних цілей, спілкування забезпечує психологічний контакт учасників процесу навчання, формує позитивну мотивацію, створює сприятливу атмосферу колективної творчості. У процесі спілкування учні отримують не лише інформацію, набувають нових знань, але й переосмислюють себе, власні ціннісні орієнтири, інтереси, почуття. До того ж педагогічне спілкування створює умови для виховання особистості. Педагоги стверджують, що мистецтво виховання – це насамперед мистецтво спілкування. В організації навчального процесу важливу роль відіграють не тільки прийоми й методи, які використовує педагог, а й індивідуально-психологічні характеристики його особистості. У процесі педагогічного спілкування майстерний вчитель стає своєрідним еталоном поведінки для учня, навчає вміння жити у суспільстві, розуміти людей, знаходити спільну мову, співчувати та співпереживати.. Аналізуючи ставлення до себе, рефлексуючи, учень виявляє потребу в самовдосконаленні й реалізує її у процесі самовиховання.

Отже, вміло організоване педагогічне спілкування – це шлях до налагодження взаємовідносини між педагогом і учнями, соціально-психологічне забезпечення педагогічного процесу; здійснення процесу обміну знань, розв'язання навчально-виховних завдань; емоційний та вольовий взаємовплив і взаємодія учасників процесу спілкування; формування спільності думок, поглядів, досягнення взаєморозуміння, засвоєння стилю поведінки, звичок; формування пізнавальної спрямованості особистості, здатності до самовиховання та самовдосконалення. У педагогічній діяльності спілкування містить також могутній резерв зростання професійної майстерності педагога,

удосконалення організації педагогічної діяльності і навчально-виховного процесу.

У вищих навчальних закладах педагогічне спілкування, хоча і набуває деяких специфічних рис, все ж залишається основним джерелом набуття знань. «Педагогічне спілкування – форма навчальної взаємодії, співробітництва педагогів і студентів; складна взаємодія людей, в якій здійснюється обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, звичками» [4, с.437]. Якщо раніше студент розглядався як об'єкт виховного впливу, то сучасний навчальний процес вимагає співробітництва, організації особистісно-орієнтованого професійно-спрямованого навчання, яке неможливе без взаєморозуміння зі студентами, діалогічності та довірливості у спілкуванні.

У сучасних умовах педагогічне спілкування має бути спрямоване на розвиток мотивації студентів, надання рис творчості навчальній діяльності та формування особистості молодого фахівця. Тому важливим є вміння правильно його вибудувати. Особистісно-орієнтований підхід до вивчення іноземних мов може виступати найважливішим фактором становлення вільної творчої особистості завдяки значному потенціалу іноземної мови як дисципліни, заснованої на спілкуванні, і такої, що розвиває рефлексивність мислення, професійну культуру й самосвідомість, загальну компетентність майбутніх фахівців. У цей час у теорії навчання іноземними мовами розроблено досить багато методів, засобів і прийомів, що допомагають усунути невідповідність між зростаючими вимогами до професійних якостей майбутніх фахівців і недостатнім використанням дисципліни «іноземна мова» у формуванні їх особистісного потенціалу.

Можливості ж впливу іноземної мови як навчального предмета на розкриття професійного потенціалу особистості, впливають зі специфіки самого предмета: адже шлях до оволодіння іноземною мовою лежить через творче спілкування, освоєння нової лексики, подолання мовних і національних бар'єрів, аналіз культурних особливостей і менталітету країни, мова якої вивчається. Специфіка іноземної мови як практичного навчального предмета дозволяє безпосередньо впливати на розвиток особистості студентів, їх творчих можливостей, формування системи знань і цінностей, культури поведінки тощо.

При роботі з розкриття особистісного потенціалу студентів на заняттях з іноземної мови основна робота, звичайно ж, виконується викладачем. Серед провідних форм занять, що стимулюють розвиток

креативного потенціалу можна зазначити: лекція з елементами дискусії, заняття-дослідження, захист проєктів, дидактичні і рольові ігри, індивідуальна робота зі студентами, робота у групах та ін. Поміж методів можливо виділити такі, як евристичні, дискусійні, тренінгові методи, методи проблемного навчання, метод створення проблемних ситуацій, метод проєктів, метод творчих завдань, методика адресно складених контрольних робіт та багато ін.

Засобів навчання, які стануть у пригоді викладачу при вивченні іноземної мови – безліч. Окрім сучасної наукової літератури та різноманітних дидактичних матеріалів, існують навчальні комплекси з аудіо та відео супроводом; викладачі іноземних мов широко використовують технічні засоби навчання – наразі доступ до автентичних матеріалів країни, мова якої вивчається, не є проблематичним.

Вибір необхідної методики, прийомів та засобів навчання залежить від рівня креативності самого викладача іноземної мови, що піднімає актуальне питання щодо необхідності високого рівня майстерності викладача, мірила якому ще і досі не існує. Проте, беззаперечним є те, що головним обов'язком кожного викладача є прагнення до постійного вдосконалення, як своїх наукових знань, так і педагогічних методик викладання кожного окремого предмету.

Постійна творча атмосфера, жага до знань, обстановка напруженого колективного виконання завдань сприяють вихованню в студентів високої культури спілкування, визивають у них справжню свідомість й активність, прагнення до проникнення в сутність речей, а саме ці якості надзвичайно необхідні сучасному фахівцеві. Спільна креативна й наукова творчість викладачів і студентів – найефективніший, перевірений практикою шлях розвитку потенційних здібностей, становлення характеру дослідника, митця; виховання ініціативи, відповідальності, працьовитості, потреби й навичок постійної самоосвіти в майбутньому. І головне, подібна творча атмосфера на заняттях з іноземної мови – найкоротший шлях до становлення професійного спілкування.

1. Психологічна енциклопедія /авт.-упоряд. О. М. Степанов / – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : Посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 448 с.
3. Реан А. Психология и педагогика / А. Реан, Н.Бордовская, С. Розум. – СПб.: Питер, 2008. – 432 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С.У. Гончаренко. – [2-е вид, доп. і випр.]. – Р.: Вол. береги, 2011 – 552 с.

СЕКЦІЯ 5 РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

ІНТУЇЦІЯ: ЖИТТЄВИЙ ДОСВІД, МІСТИКА ЧИ ДЕШЕВА ВИГАДКА?

Мозговий І. П., *доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії СумДУ,
Коротун А., студентка групи ПР-51*

Слово інтуїція походить від латинського *intueri*, що часто перекладається як “знання зсередини”. Проте вчені сьогодення вважають, що інтуїція – це сукупність несвідомих когнітивних і афективних процесів; результат таких процесів часто важко сформулювати і він не ґрунтується на навмисному мисленні, проте таке мислення реальне та (іноді) ефективне. Вільям Джеймс, батько сучасної психології, вперше запропонував ідею про те, що пізнання відбувається у двох різних режимах, а його розуміння передбачало сучасні так звані подвійні теорії пізнання. Інтуїція працює асоціативно: легко (хоча і використовує значну кількість мозку) і швидко [1]. Раціональне мислення, навпаки, є аналітичним, вимагає зусиль, і відбувається повільно. Вчені розглядають інтуїцію як швидку першу оцінку конкретної ситуації, як попередню гіпотезу, що потребує подальшої перевірки. За Н. Д. Волшом “інтуїтивне ствердження – це ствердження і ви знаєте, що воно вірне ще до того, як дізнаєтеся з якої причини або чому ж воно вірне” [2].

Інтуїція – це набагато більше, ніж думає більшість людей. Це не просто інтелектуальна тема, яка обговорюється філософами і психологами. Але це так само не простий екстрасенсорний трюк. Як уже згадано, інтуїція – це таке явище, що несе відповідальність за випадкове розуміння і здогадки, які так само можуть виникнути як результат обробки випадкових фактів в людському розумі. У той час як інтуїція часто показує себе через почуття, самі ж людські почуття не є ні збудником, ні продуктом інтуїції, вони беруть участь тільки в самій передачі інтуїції.

Інтуїція – це скоріше більш глибока розумова здатність. Здається дивним, але насправді – це природна, вроджена здатність людського розуму сприймати абсолютно нової інформації, знань і розуміння без використання знайомих здібностей міркування, відчуття і пам’яті [3]. Дослідження в інституті HeartMath показують,

що слово «інтуїція» описує три категорії або типи процесів.

Перший тип інтуїції, що називається імпліцитним/неявним знанням або пізнанням, по суті стосується знань, яких ми набули в минулому, і про які потім забули, або взагалі не зрозуміли, чого ми навчилися. Ґрунтуючись на концепції неврологічного дослідження людського мозку як високоефективного пристрою для моделювання прототипів та образів [3] було розроблено ряд моделей розпізнавання моделі, щоб показати, як цей швидкий тип інтуїтивного прийняття рішень та дії може бути зрозумілим виключно з точки зору нервових процесів. У цьому відношенні мозок відповідає закономірностям нових проблем чи проблем із неявними спогадами на основі попереднього досвіду [4; 5].

Другий тип інтуїції – це те, що ми називаємо енергетичною чутливістю, що стосується здатності нервової системи виявляти та реагувати на сигнали навколишнього середовища, такі як, наприклад, електромагнітні поля. Чітко встановлено, що як у людей, так і у тварин активність нервової системи впливає на геомагнітну активність [6]. Наприклад, деякі люди, мабуть, здатні відчувати, що станеться землетрус перед самою катастрофою. Останнім часом було доведено, що зміни в магнітному полі Землі можуть виявлятися близько години або навіть довше перед великим землетрусом [7].

Третій тип інтуїції – це нелокальна інтуїція, яка посилається на знання або почуття чогось, чого не можна пояснити минулим або забутими знаннями. Здатність отримувати та обробляти інформацію про нелокальні події, як виявляється, є властивістю всієї фізичної та біологічної організації, і це, мабуть, пов'язано з властивим всьому світу взаємозв'язком [8]. Приклади нелокальної інтуїції коли батько відчуває, що щось відбувається з його дитиною, котра знаходиться десь за багато кілометрів, або повторюване, успішне відчуття підприємців про фактори, пов'язані з прийняттям ефективних ділових рішень [9].

Ми вважаємо за необхідне розкрити детальніше властивості інтуїції. Первинна функція інтуїції – проста передача образів або наочних уявлень про відносини і обставин, які за допомогою інших функцій або зовсім недосяжні, або можуть бути досягнуті “на далеких обхідних шляхах” [4]. Інтуїція може виступати як допоміжний засіб, що діє автоматично, коли ніякі інші не в змозі відкрити вихід з положення.

Здатність інтуїтивного знання належить всім, а не тільки “обраним” людям. Всі ми використовуємо її кожен день, хоча в різних

ступенях і зазвичай не усвідомлюючи цього. Ми не помічаємо її, тому що ми звикли зводити результати інтуїції до раціональних “поглядів”. Це неправильно, тому що в момент, коли інтуїтивна інформація з’являється в розумі, раціональна діяльність обійдена – немає ніякої “думки” взагалі [10]. Насправді найбільш поширений бар’єр, який заважає прислухатися до інтуїції – це так звані “залишкові думки”, які не були повністю заглушені.

Таким чином в найпростішому з термінів, інтуїція – людський канал зв’язку між поглядами, тверезим розумом і внутрішнім, в основному невідомим, таємничим і зазвичай неясним, те що не усвідомлюється розумом. Людське підсвідоме, яке ми відчуваємо тільки побічно за допомогою суб’єктивних процесів, таких як почуття, враження, сенсації, емоції, мрії і інтуїція, тримає цю невидиму область в місці, завжди готовому до пробудження. Найважливіший з усіх, неусвідомлюючий розум – місце розташування окремої сутності, ядра, початку і істинної ідентичності. Це корінь його основної влади, який лежить в глибокому саморозумінні. Це також зв’язок з його космічним походженням і остаточним джерелом життєвої енергії. Інтуїція забезпечує основний комунікативний доступ до цієї сутності.

Інтуїція – лінія зв’язку людини між його внутрішніми і зовнішніми умами, і це усуває цей занадто знайомий розрив. Так, інтуїція може розглядатися як просте явище, яке буде вивчено науковцями, але вона може також бути розглянута як природна частина життя, так само, як ми розглядаємо інтелект, креативність, уяву, доброту, співчуття, навіть можливість говорити на мові. Це не настільки особливе, як Ви бачите, але це також не помічено, поки не доведено до уваги. Навіть тоді це залишається бездіяльним, поки не розвинеться і не використається. Люди пустелі ніколи не вчаться плавати. Дитина, з якою не говорять, ніколи не навчиться говорити. Здатність вчитися отримувати нові знання інтуїтивна природна і потенційна у всіх живих істот. Вона може бути навмисно розвинена, вдосконалена і потім використана для особистого росту.

Як і інші функції психіки (логіка, етика, сенсорика), інтуїція буває екстравертною (інтуїція можливостей) та інтровертною (інтуїція часу) [11].

Інтуїція можливостей – це вміння вгадувати всі властивості, які закладені в об’єкті. Наприклад, в дрилі бачити шейкер, у пластиковій пляшці – совочок для піску, а в капроновій панчосі – мішок для зберігання цибулі. І в мобільному телефоні інтуїти колись побачили потенційні можливості бути одночасно друкарською

машинкою, фотоапаратом і диктофоном.

Інтуїція можливостей “проникає поглядом” в саму суть речей і явищ, виявляє потенційні можливості і вирішує парадокси. Нестійкі образи і картинки, які швидко змінюються в голові інтуїта, призводять до миттєвого спалаху осяяння – складний образ виник, склався і зміцнився. Так зв’язуються окремі сторони запутаного процесу і народжуються ідеї. “Будь-яке людське знання починається з інтуїції, переходить до понять і завершується ідеями”, – дуже точно свого часу підмітив Іммануїл Кант.

Інтуїція часу – це вміння вгадувати минулі і майбутні події, “зв’язувати” час в єдиний потік: Минуле-Справжнє-Майбутнє. Стрічка часу розгортається в голові інтуїта як фільм на екрані. Цей фільм про зміни в світі, про циклічність явищ, про зв’язок подій у часі. Раптово спливаючі образи трансформуються, протилежності переходять одна в одну, зливаються в єдиний сюжет.

Інтуїція часу відмінно відчуває ймовірності, передчуває і передбачає зміни. Бачить хід історії і випереджає час. Розрізняють 4 вида інтуїтів:

- Інтуїтивно-логічний екстраверт або Дон Кіхот (Шукач);
- Інтуїтивно-логічний інтроверт або Бальзак (Критик);
- Інтуїтивно-етичний екстраверт або Гекслі (Порадник);
- Інтуїтивно-етичний інтроверт або Єсенін (Лірик) [11].

Інтуїція наче “віра”, яка в кращому значенні слова означає непохитне знання, впевненість і трансцендентність сенсу і причини. Це також називають “доказами не помічених речей”. Всі ці властивості розділені інтуїтивним знанням. Раціональні уми незадоволені поняттям віри, тому що це, здається, вимагає прийняття поняття без будь-якої розумної підстави чи обґрунтування. Це вірно, тому що віра, як інтуїція, є доповненням і її виникнення не залежить від причини.

Можливо, головна з відмінностей, що є у віри – це міцна асоціація з релігією, яка повинна була прожити протягом багатьох століть не доводячи емпіричної сукупності знань про матеріальний світ, який тепер ґрунтується на науці. Влада релігії лежить в колекції вірувань, які були названі як віра – не обов’язково правильна чи неправильна, але яка сильно залежала від ірраціональних і нестійких забобонів, які більше впливали на розум людей і були засобом маніпулювання народом, ніж справжнім знанням. Наука щосили намагалася успішно відокремити себе від цих вірувань, але в процесі вийшло так, що вона почала зневажати всю релігійну віру щоб

виділити себе. Стара віра ставилася до інтуїції як до дійсного засобу доступу до правди, але її заміна (віри), на жаль, виключила інтуїцію як відхилене марновірство.

Інтуїтивне знання перевищує віру, яку ми можемо справедливо визначити як попереднє окреме знання, що чекають особистої перевірки, перш ніж це буде повністю прийнято як справжні особисті знання. Якби віра була вже відома, то ми не відчували б її необхідності, щоб обговорити, захистити і проповідувати її, як ми так часто робимо кожен раз, коли ми не зовсім впевнені в чомусь. Віра в Бога, наприклад, є зовсім іншим настроєм, ніж знання Бога.

Інтуїція – невловиме явище. Ви знаєте, що це існує, але це важко описати або пояснити. Ви відчуваєте визнання або розуміння; Ви знаєте, що зробити або не зробити; Ви можете передбачити результати і уникнути небезпек. Селкам також заявив, що “інтуїція скаже раціонального розуму, де подивитися наступне” [12]. Але звідки ти знаєш? Звідки знання прибуло? Чому Ви тепер знаєте те, що Ви не знали кілька секунд назад? Альберт Ейнштейн описав це явище так: “Інтелект має мало загального на шляху до відкриття. Там існує стрибок свідомості, назвіть його інтуїцією або як захочете, і рішення прийде до вас, і ви не знатимете звідки або чому”.

Нове розуміння чогось, здається, не відбувається з ретельного аналізу, вдумливого розгляду або логічної дедукції. Ті процеси важливі і повністю охоплені, але інтуїція це щось зовсім інше. Спокусливо приписати продукт інтуїції до прихованої екстрасенсорної здатності до невикористаного шостому відчуттю, або запропонувати інші метафізичні етіології. Такі припущення роблять інтуїцію, щонайменше, таємничою і можливо загадковою. Коли її поміщають на таку арену, інтуїція стає здатністю або “силою”, яка кидає виклик аналізу.

Так само, як у деяких людей є більше здатності до свідомої, раціональної думки і аналізу, так у інших людей є більш інтуїтивна здатність. Вони обробляють більше інформації і аналізують більш складно на рівні нижче обізнаності. Справа в тому, що інтуїтивна здатність варіюється від людини до людини і від різних обставин. Це не протистояння, інтуїція – тільки вимір пізнавальної здатності. Бути дуже інтуїтивним, звичайно, бажано так само, як наявність високої продуктивності для логічного аналізу або високої продуктивності для індуктивного міркування. Всі мають деяку інтуїтивну здатність і приймають рішення і роблять вибір на основі інтуїтивного розуміння. [12]. До ступеня, до якої люди в змозі управляти і експлуатувати ту

інтуїтивну здатність, вони будуть більш ефективними, будуть приймати кращі рішення, відчувати більш точне розуміння, будуть більш часто робити правильний вибір.

Інтуїція – не нова область дослідження, що не є секретною наукою і не обмежена винятковими людьми або інтелектуальною елітою. Швидше це присутнє в деякій мірі у всіх. Проблема знаходиться в доступі і збільшенні вашої інтуїтивної здатності. Інтуїцію як не ірраціональний процес, а засноване на досвіді згорнуте міркування цілком можна розвивати.

1. Gladwell M., *Blink: The Power of Thinking without Thinking*. – Back Bay Books, 2002. – P. 7.
2. Ирина В. Р., Новиков А. А., *В мире научной интуиции: интуиция и разум*. – М. : Наука, 1978. – С. 176.
3. Налчаджян А.А., *Некоторые психологические и философские проблемы интуитивного познания*. – М. : Мысль, 1971. – С. 36, 160.
4. Pribram K.H., *Languages of the Brain: Experimental Paradoxes and Principals in Neuropsychology*. – New York : Brandon House, 1971.
5. Hodgkinson G.P., Langan-Fox J., and Sadler-Smith E., *Intuition: A fundamental bridging construct in the behavioural sciences*. – *British Journal of Psychology*. – 2008. – P. 1–27.
6. Larsen, A. and C. Bundesen, *A template-matching pandemonium recognizes unconstrained handwritten characters with high accuracy*. – *Mem Cognit*, 1996. – P. 136.
7. Craig, J. and N. Lindsay, *Quantifying “gut feeling” in the opportunity recognition process*. – *Frontiers of Entrepreneurship Research*, 2001. – P. 124–135.
8. Bohm, D. and B.J. Hiley, *The Undivided Universe*. – London : Routledge, 1993.
9. Laszlo, E., *The Interconnected Universe : Conceptual Foundations of Transdisciplinary Unified Theory*. – Singapore : World Scientific, 1995.
10. Nadeau, R. and M. Kafatos, *The Non-Local Universe: The New Physics and Matters of the Mind*. – New York : Oxford University Press, 1999.
11. Блажко А., *FOREX: Теория, психология, практика*. – Альпина Пабlishер, 2013. – С. 2–4.
12. Боно де Е., *Рождение новой идеи: книга о нешаблонном мышлении*. – М. : Прогресс, 1976. – С. 6–7.

НАЯВНІСТЬ СВОБОДИ ВОЛІ ТА ВІДСУТНІСТЬ СВОБОДИ ВИБОРУ В ЕСХАТОЛОГІЇ МАКСИМА СПОВІДНИКА

Макогон А., *аспірант СумДУ,
кафедра філософії*

Проблема свободи волі і свободи вибору завжди викликала певну цікавість у мислителів, починаючи ще за часів античності. Перші серйозні доробки з цього питання з'являються у текстах Аристотеля, Плотина, Ямвліха, Григорія Нісського, Немесія Емеського та Прокла. Але найсуттєвіший вплив на подальше осмислення свободи волі людини був здійснений візантійським філософом і богословом Максимом Сповідником. По-перше він розрізнув природну волю (θέλημα) і гномічну (γνώμη), де перша - це "властивість прагнення до того, що відповідає природі і підтримання усіх особливостей, сутнісно притаманних природі" [1, 12С], а друга - це "прагнення до того, що у нашій владі, із якого виходить навмисний вибір, або прихильність (διάθεσις), яка буває при наявності тих речей, що у нашій владі"[1, 17С]. Перша співвідноситься з природою, або сутністю, а друга з особою, або іпостассю.

Найзапекліші суперечки точаться серед науковців у останні роки стосовно того, чи залишається гномічна воля у фінальному стані розумної істоти, чи ні, коли та досягає обожнення. Адже гномічна воля і пов'язаний з нею виборний процес надання переваги (προαίρεσις) є результатом гріхопадіння, яке зруйнувало інтелектуально-інтуїтивну розумну природну волю, перетворивши її на гномічну, пов'язану із сумнівом, коливанням, пошуками. Для остаточного вирішення питання гномічної волі в есхатоні ми проаналізуємо процес створення вольового акту з точки зору вчення Максима Сповідника та залучимо до аналізу філософські імплікації, які вплинули на нього.

Вольовий акт має таку структуру: 1) розумна природа (φύσις), 2) розумна воля (θέλησις) або прагнення (ὄρεξις), 3) міркування (λογισμός), 4) бажання (βούλησις), 5) пошуки (ζήτησις), 6) розглядання (σκέψις), 7) прикидка (βουλή), 8) рішення (κρίσις), 9) надання переваги (προαίρεσις), 10) спонука (ὁρμή), 11) використання (χρήσις), 12) заспокоєння (ἀνάπαυσις) [1, 21D-24A]. Максим каже, що надання переваги, або виборний процес пов'язаний з наміром, не є бажанням (βούλησις), а є додатком до прагнення (ὄρεξις), прикидки (βουλή) і рішення (κρίσις). Цікавим тут є впровадження нового терміну гномічної волі (або наміру), що його не використовували філософи

раніше, задовольняючись концептом *προαίρεσις* (надання переваги, навмисний намір). В іншому творі Сповідник так визначає гномічну волю: “Намір є нічим іншим, ніж яким-небудь хотінням, яке відносно дотримується або реального, або удаваного блага” [2, 308С]. Підкреслимо можливість бажання удаваного (фіктивного) блага. Це і є тим, що християнство розуміє під помилкою, або гріхом (*ἀμαρτία*). Але ж гріха не повинно бути у фінальному стані, до якого рухається світ і людина.

Пояснюючи слова Григорія Богослова, Максим Сповідник промовляє про стан обожнених істот: “Бо тоді не буде нічого, що являється поза Богом, або вважається рівним із Богом, щоб воно звабило уклонити до нього потяг будь-кого, позаяк все, як змогли, так і чуттєве, буде охоплене їм у невимовному Його явленні і прищесті” [3, 1076D-1077A]. У цьому тексті ми ясно бачимо відсутність вибору удаваного блага, який був чинником гномічної волі, тому у есхатологічному стані буде залишатися лише природна воля. Причому цей стан називається Максимом вічно-рухомим спокоєм (*ἀεκινητος στασις*) [4, 608D]. Розумна істота буде знаходитись у стані свобідного бажання і воління, яких ніколи не буде втамовано у вічному наближенні до неосяжної і незбагненої божественної сутності.

Дослідники творчості преподобного отця достатньо проаналізували впливи вчення Аристотеля та Немесія Емеського на його філософію вольового акту, але досить мало було висловлено ними з приводу неоплатонічних впливів. Зазначимо, що *προαίρεσις*, як виборчий процес, відсутній у богів згідно з неоплатонічним вченням, натомість у них існує бажання (*βούλησις*) у прагненні блага. Це бажання співвідноситься із свобідною волею (*θέλημα*) в термінології Максима Сповідника. Це засвідчують тексти Ямвліха і Прокла. Таке вчення коріниться в філософії Плотина, який вважає що істинною свободою володіють лише боги, які керуються лише Умом. Справжнє добровільне воління містить істинне знання. Тільки якщо така воля скерована правильним пізнанням, вона може бути свобідною [5, 325]. Натомість свобода вибору Плотиним розуміється як акт, позбавлений самовільності, тобто він є несвобідним (*ἀκούσιον*). Припущення помилок згідно з Плотиним є виборчим процесом, і така логіка вольового процесу, на наш погляд, вплинула і на думку Максима Сповідника з приводу цього питання. Вибір відбувається тільки у занепалому світі. Навпаки, в сфері ума царить свобода і досконале знання.

Таким чином, можна зробити висновки стосовно вольового акту у есхатологічному стані розумних істот. У стані обоження будуть наявні тільки перші чотири стадії, які до того ж будуть перетворені згідно з набутими божественними властивостями. Розумна природа буде відповідати своєму передіснуючому логосу (λόγος φύσεως), розумна воля буде співпадати з божественною в єдиному прагненні, міркування і раціональне пізнання перетворяться на споглядально-інтуїтивне пізнання (νόησις), а бажання перетвориться на любов (ἀγάπη). Інші стадії вольового процесу будуть спростовані, а відмінність між істотами буде визначатися свободою різних способів (τρόπος ὑπάρξεως) любові і пізнання, але аж ніяк не свободою вибору у гномічному процесі надання переваги.

Наші висновки дозволяють критично поставитися до теорій персоналістів (Яннараса, Зізіуласа, Манусакіса), які залишають виборний процес у стані есхатологічного звершення, не приділивши достатньої уваги неоплатонічній складовій у богословсько-філософській системі Максима Сповідника. Крім того, вони розуміють сутність як дещо абстрактне і загальне, яке є вторинним по відношенню до особистості. Подібних думок ми не знаходимо у текстах Максима, що підніс свободу волі людини на найвищій рівень осягнення, яка може реалізувати себе не тільки у есхатоні, але й тут та тепер, оминаючи гніт свободи вибору.

1. Maximus Confessor. Opuscula theologica et polemica // Patrologiae cursus completus / Accurante J.-P. Migne. Series Graeca. Paris, 1865. Т. 91. – Р. 9–285.
2. Maximus Confessor. Disputatio cum Pyrrho // Patrologiae cursus completus / Accurante J.-P. Migne. Series Graeca. Paris, 1865. Т. 91. – Р. 288–353.
3. Maximus Confessor. Ambigvorum liber // Patrologiae cursus completus / Accurante J.-P. Migne. Series Graeca. Paris, 1865. Т. 91 – Р. 1032–1417.
4. Maximus Confessor. Questiones ad Thallassium // Patrologiae cursus completus / Accurante J.-P. Migne. Series Graeca. Paris, 1865. Т. 90 – Р. 244–785.
5. Плотин. Эннеады. – Киев: Уцимм-Пресс, 1995 – 396 с.

Науковий керівник – д. ф. н., проф. Мозговий І. П.

ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНИЙ ЗМІСТ АНОНІМНИХ ЛІРИЧНИХ ПІСЕНЬ ДОБИ БАРОКО

Гавриленко В. В., *аспірант кафедри філософії
Сумського державного університету*

Доба Бароко в Україні позначена активним розвитком культурної традиції у всій її видовій та жанровій різноманітності. Загальновизнаним фактом є те, що саме у XVII–XVIII століттях закладалися підвалини унікального національного стилю. Образне та змістове наповнення культурно-мистецького та філософського спадку доби мало значний вплив на подальші епохи, включаючи й наш час.

Зважаючи на такі історично важливі події національного становлення у XVII–XVIII століттях, як розширення запорозького війська та Визвольна війна, великий інтерес для науковців становить витворене за таких умов культурно-мистецьке середовище. Причому барокова культура є об'єктом дослідницьких студій, починаючи з XIX століття і до сьогодні. Адже саме духовна традиція містить у собі посилання на особливе світобачення, світосприймання та світовідчуття тогочасного українця.

Питання, які концептуально важливі ідеї, настанови, погляди наших предків виражені у мистецькій спадщині барокової доби, постає досить гостро в умовах сьогодення. Більше того – з'являється необхідність виявлення протяжності світоглядних утворень доби Бароко, як особливої складової менталітету українського народу в сучасності. Зважаючи на широту окресленого питання, зосередимося на філософсько-змістовому аналізі світоглядного наповнення анонімних ліричних пісень доби Бароко. Пошук та осмислення ключових ідей світобачення барокового українця та їх відображення у анонімній ліриці XVII–XVIII ст. є метою даного дослідження.

До уваги взято тексти ліричних пісень, що містять елементи філософських роздумів та почасти позначені песимістичними мотивами. Такі зразки були збережені в збірниках Львова-Прача, В. Перетца та М. Возняка. О. Білецький позначає ці пісні, як “анонімні”, підкреслюючи більш виражене в них відчуття суб'єктивного творця та віддаляючи цим самим від народних, у яких анонімність авторства і так є безумовною. Натомість у збірнику Львова-Прача один із творів типового філософського спрямування розміщений поряд з побутовими та жартівливими народними піснями.

Так, глибоким суб'єктивізмом позначена пісня “Чи я ж кому виноват”, що розкриває поширений у народній творчості мотив

знедоленості через сирітство. Текст твору звучить у душі розпачливої скарги. А основоположна ідея світосприймання зневіреної людини викладена в останніх рядках. Герой пісні звертається до Бога, сприймаючи його як найвищу інстанцію справедливості: “О боже мой! Едине печальным утеха, воззри на мя сиротыну, избавь сего лиха!” або ж: “Изволь мене у себя от их злобы скрыты” [1, 314]. У цих рядках виражаються водночас дві тенденції барокового світогляду. Це – релігійність та безумовна віра у всесильного Бога. Водночас тут простежуємо й сприйняття самого себе покинутим та мізерно малим перед непізнаними силами Всесвіту. У цьому разі барокове протиріччя світогляду полягає у протиставленні віра – зневіреність.

Типове ліричне наповнення має “Песнь свецка (Мусиш ти ся признати)”, яка являє діалог двох закоханих. Набожність і уповання на божественні сили, довіряння власного життя богіві, як приклад невіри у власне волевиявлення зустрічаємо у цьому сентиментальному зразку: “Я на бога все здаю, на обмову не дбаю” [2, 529]. Нехтування багатством, усвідомлення хисткості матеріальних благ у контексті минуцості світу також є типовими поглядами, які зустрічаються в філософських, літературних та музичних пам’ятках XVII–XVIII століть. Ця думка провадиться й у зазначеній пісні: “Бо хто богато ся має, то ще болше зажерае, все то загине” [2, 529].

Інша “Песнь свецка (Ох, мне жаль велики, тужу непрестанне)” сповнена ліризму та багата численними символами й оповідає історію пошуку пари героєм пісні. Показовою з точки зору сприймання світу є остання строфа, у якій оповідач дякує богіві за послану йому дівчину. Тут таки знову зустрічаємося зі зневажанням власних зусиль, адже герой пісні пояснює успіх не активністю власних дій, а втручанням вищих сил: “Слава тебе, Христе, и на веки хвала, жеся девчинонька мне красна достала” [2, 532].

Подібну формулу зустрічаємо й у пісні “От нещасной доле”, де говориться: “Хвалаж тебе господу богу, що знайшов я свою небогу” [2, 527]. Релігійно-віддана ідея уповання на вищі сили наявна також у пісні “Чего ты ради, младенче”. На запитання “Чего ты ради, младенче, вправил тугу в свое сердце?” дається така відповідь-настанова: “Не довлеет сетоваты, но на бога уповаты” [2, 528].

Як бачимо, об’єднуючим смисловим елементом розглянутих зразків анонімних пісень доби Бароко є релігійність та схильність до нівелювання значення власних вольових дій у порівнянні з невідомою силою Всесвіту. Отже, такі пісні не виходять за межі барокової набожності, як однієї з основоположних рис світогляду доби. Іншою

важливою особливістю анонімної лірики є яскраво виражений суб'єктивізм, експресивність та емоційність. За текстом пісень чітко простежується особистість творця, адже розкриття змісту подається у формі поетичного монологу, тобто від першої особи. Навіть у разі діалогічної побудови мовлення героїв пісні сприймається як глибоко суб'єктивне.

Актуальним є осмислення вищезазначених особливостей бачення, сприйняття та розуміння світу українцем XVII–XVIII століть з урахуванням напрацювань сучасної етнопсихології. Так, О. Савицька та І. Співак ототожнюють поняття “світорозуміння” й “менталітет”, а етнічну ментальність пов'язують із характерними рисами світосприйняття [3, 62]. Серед системотворчих особливостей українського національного менталітету (а отже, світорозуміння) дослідники етнопсихології вказують наступні: інтровертованість у сприйнятті дійсності, тобто зосередженість на внутрішньому, індивідуальному; кордоцентричність, яка виявляється у сентиментальності та чутливості; переважання емоцій та почуттів над волею й раціональністю [3, 63].

Отже, у зразках анонімної лірики XVII–XVIII століть бачимо чітке відображення зазначених рис сучасного національного менталітету. Жанрові особливості ліричних пісень дозволяють якнайкраще розкрити саме цю спрямованість на внутрішнє, почуттєве. Наголосимо, що релігійний компонент, який яскраво виявився у текстах, є даниною та своєрідною печаттю часу створення. Тому релігійність можемо вважати специфічною та вагомою світоглядною рисою, притаманною добі Бароко. Натомість суб'єктивність, емоційність та зосередженість на вияві індивідуальних почуттів виступають об'єднуючими характеристиками барокового та сучасного українця. Таким чином, маємо право стверджувати, що певні риси національного менталітету у його сьогочасному розумінні вкорінюються саме у добі українського Бароко.

1. Собрание народных русских песен с их голосами. На музыку положил Иван Прач / [под ред. В. Беляева]. – М. : ГосМуз Изд-во, 1955. – 350 с.
2. Хрестоматія давньої української літератури (до кінця XVIII ст.) / [упоряд. О. Білецький]. – К. : Рад. школа, 1967. – 784 с.
3. Савицька О., Співак Л. Етнопсихологія / О. Савицька, Л. Співак. – К. : Каравела, 2011. – 264 с.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Сумського державного університету
Мозговий І. П.

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ТА КОНЦЕПЦІЯ АНАРХІЗМУ М. О. БАКУНІНА

Рагуліна Ю. М., студ. гр. Ю-41

Соціально-політичні погляди М.А. Бакуніна формувалися під впливом німецької класичної філософії позитивізму, ідей російських революціонерів, західноєвропейських соціалістів і комуністів.

На думку М.А. Бакуніна, особистість володіє двома специфічними властивостями: здатністю мислити і потребою бунту. Ці властивості відрізняють її від тварини, вони зароджуються і формуються у процесі взаємодії з іншими людьми.

Бакунін зазначав, що на розвиток особистості впливають два типи соціальних законів: природні і авторитарні. Згідно його уявленням, природні закони можуть бути сприятливими і несприятливими для особистості. Несприятливі природні закони усуваються шляхом добровільного перетворення середовища. Авторитарні ж закони завжди несприятливі для розвитку особистості і можуть бути усунені шляхом ліквідації держави і церкви, які встановлюють ці закони.

Головними законами Бакунін вважав соціальну солідарність і свободу. Соціальна солідарність за його уявленнями є першим людським законом, свобода становить другий закон суспільства. Вони доповнюють один одного, адже обидва виникли внаслідок суспільного життя людей. Особливу увагу приділяв філософ викладу розуміння свободи, яке полягає в тому, щоб коритися природним законам, що визнаються самим індивідом. При цьому людина зможе відчувати й усвідомлювати себе вільним лише в присутності таких же вільних інших людей. Колективна свобода виступає як «сума індивідуальних свобод» [1].

Згідно анархістської концепції, свобода і влада – поняття протилежні, адже будь-яка влада над людиною робить неможливою її волю. Бунтарська природа людини повинна протиставитися владі в будь-яких її проявах. Ідеалом російської людини завжди був захисник, народний месник, непримиренний ворог держави, борець на життя і на смерть.

Бакунін заявляв, що буржуазна свобода – обмежена, формальна, регламентована державою. Вона являє собою привілей обраних, які спираються на рабство інших. Головною ж метою суспільного прогресу російський анархіст визнавав досягнення повної свободи особистості, встановлення рівності й солідарності людей. Основними

перешкодами на шляху прогресивного розвитку людства виступають експлуатація, релігія та політика. Для їх усунення необхідною є ліквідація держави і церкви.

Як вважав Бакунін, церква, як релігійний інститут виникла в силу трьох причин:

- 1) страх первісної людини перед могутністю природи;
- 2) здатність людини до абстрактного мислення і обмеженість її пізнавальних можливостей, в результаті чого все непізнане і таємниче пропонувалося як створена Богом;
- 3) використання релігійних вірувань з метою владарювання над людьми і їх поневолення [2].

Виступаючи за звільнення народу від згубного впливу церкви, вказував наступні шляхи:

- усвідомлення за допомогою раціональної науки релігійного обману;
- створення умов для справедливого устрою суспільства, де не потрібен буде релігійний дурман;
- знищення держави як земного заступника небесної влади.

Держава, на думку анархіста, – це молодший брат церкви. Державна влада виходить безпосередньо від божественної влади. Він характеризував державу як абсолютне обмеження і заперечення свободи кожного в ім'я загального блага. Для народу держава завжди буде в'язницею. Там, де починається держава, кінчається індивідуальна і колективна свобода.

Бакунін не ототожнював суспільство і державу, адже суспільство функціонує на основі природних законів, а держава – штучних. Держава за допомогою своїх законів і шляхом створення централізації, бюрократії і репресивних органів постійно прагне бути над суспільством. Мислитель доводив неспроможність теологічної концепції походження держави і заперечував теорію суспільного договору. На його думку, держава виникла в результаті насильства і воєн, як необхідність встановлення завойовників над поневоленими. Він був переконаний у тому, що слов'яни не створювали державу самостійно. Вона виникла в наслідок татаро–монгольського ярма, візантійського і німецького впливу.

М.А. Бакунін не вірив у можливість досягнення свободи особистості навіть в умовах народної держави. Він побоювався того, що представники народу, отримавши державну владу, представлятимуть лише себе та відстоюватимуть власні інтереси. Критикував Бакунін і марксистське вчення про диктатуру

пролетаріату, адже був впевнений, що державна влада розбещує всіх, незалежно від їх класової приналежності. Більш того, нова революційна влада може бути ще деспотичнішою, ніж попередня.

Бакунін наполягав на необхідності знищення держави не мирним, а революційним, насильницьким шляхом. Спочатку він розглядав соціальну революцію як процес соціально-економічного і духовного перетворення життя і встановлення рівності та справедливості для всіх людей. Пізніше з'явилося протиставлення політичної і соціальної революцій. Під політичною революцією він став розуміти процес заміни однієї форми державного правління на іншу. В цьому сенсі для нього всі буржуазні революції були політичними. Анархічна соціальна революція, на його переконання, – це знищення всього того, що називається державою. При цьому держава має бути знищено вже через день після початку соціальної революції, інакше вона сама загине [3].

Соціальні революції можна передбачити, іноді передчувати, але ніколи не можна їх прискорити. Головну рушійну силу соціальної революції теоретик анархізму бачив у народній масі, вважаючи, що ініціатива звершення революції буде належати «на Заході фабричним і міським робочим... в Росії, Польщі та більшості слов'янських земель – селянам». Крім робітників і селян, на його думку, у революційних діях можуть брати участь козацтво, бродяги, пролетарі, розбійники, злодії та інші декласовані верстви суспільства.

На відміну від П. Лаврова, який закликав ідеологічно готувати російський народ до революції, М. Бакунін був переконаний в тому, що народ в Росії вже готовий. Він заявляв: «Народ треба не вчити, а бунтувати». Місія ця покладалася на інтелігенцію та революційно налаштовану молодь [4].

Соціальній революції Бакунін приписував інтернаціональний характер. Він, вважав, що ніяка революція не зможе домогтися успіху, якщо вона негайно не пошириться на інші нації. Однак, він припускав, що революції розпочнуться раніше в країнах з переважанням селянського населення, що притаманне для слов'янських і латиноамериканських народів.

З точки зору Бакуніна, побудова нового суспільства повинна починатися з ліквідації держави, а завершуватися скасуванням приватної власності і права спадкування. Всю землю він пропонував передати у власність землеробських громад, а всі знаряддя праці і капітали у власність робочих асоціацій. Таким чином, землеробські громади і робочі асоціації ставали колективними власниками.

Теоретик анархізму пропонував будувати нове суспільство на принципі федералізму, сенс якого вбачав у добровільному об'єднанні громад, асоціацій, волостей, провінцій, країн. Принцип федералізму Бакунін поширював і на міжнародні відносини. У його проєкті побудови анархічного соціалізму передбачалися наступні форми міжнародних федерацій, а саме: Федерація слов'янських народів, Сполучені штати Європи, Сполучені штати світу. Всередині цих федеративних утворень допускалася б автономія їх суб'єктів, але лише за умови, що вона не загрожує свободі інших суб'єктів. За суб'єктами федерації зберігалось право на добровільне приєднання, а також свобода виходу.

Соціально–політичні погляди та анархічні ідеї Бакуніна були популярні у другій половині ХІХ – середині ХХ ст. не тільки в Росії, але і в Європі. Багато положень його доктрини анархічного соціалізму були успадковані прихильниками анархізму і піддавалися критиці з боку марксизму.

Таким чином, ідеологія анархізму проповідує звільнення суспільства і кожної окремої особи через знищення держави у процесі революції. Пройшовши довгий етап розвитку, вона навіть сьогодні залишається популярною в деяких радикально налаштованих групах суспільства.

1. Російська історична бібліотека [електронний ресурс]: режим доступу: <http://rushist.com/index.php/russia/2862-bakunin-mikhail-aleksandrovich-kratkaya-biografiya>
2. Кирилюк Ф.М. – Філософія політичної ідеології: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – С. 52.
3. Анархізм [електронний ресурс]: режим доступу: <http://pidruchniki.com/1421092360230/ekonomika/anarhizm>
4. Бакунін Михайло Олександрович. Вибрані твори.– М.: Директ-Медіа, 2014. – Том ІІІ. – С.140.

Науковий керівник – доц. кафедри філософії Синах А. О.

ВОСТОК И ЗАПАД: ДВА ПУТИ МИРОВОСПРИЯТИЯ НА РАСПУТЬЕ СОВРЕМЕННОЙ ЭПОХИ

Сынах А. А., доц. кафедры философии
Любая национальна культура и философия как ее

мировоззренческая основа складывается под влиянием комплекса причин и факторов: географических, политических, экономических, этнических, религиозных и т. д. Безусловно, в каждой культуре присутствует общая *архетипическая* составляющая, но в то же время любая культура самобытна. Не ставя целью противопоставить, и тем более, отдать предпочтение какому-либо из исследуемых феноменов, обратимся к восточной и западной цивилизациям как репрезентантам двух дихотомичных традиций культурного развития. Сравнение изложим в виде предельно лаконичной таблицы, используя наиболее значимые критерии в области философии, религии, культурной и общественно-политической жизни:

Критерий сравнения	Восточная цивилизация	Западная цивилизация
<i>Философия (онтология)</i>	<p>Философия <i>небытия</i>, пустоты (майя, нирвана, дао). Небытие первично, вечно и абсолютно, бытие – вторично, уничтожимо, является лишь иллюзией, тенью небытия, прячась за его спину.</p> <p>Преобладание идеалистических учений.</p> <p>Приоритет онтологической проблематики над гносеологической.</p>	<p>На первом плане – идея бытия. Мышление и бытие – тождественны. Небытие немислимо, а значит не существует (Парменид). «Я мыслю, следовательно, я существую» (Рене Декарт).</p> <p>Борьба материализма и идеализма.</p> <p>Приоритет гносеологической проблематики над онтологической.</p>
<i>Философия (гносеология)</i>	<p>Кордоцентризм (от лат. сердце) – доминанта сердца, преобладание чувства над логикой, а образа – над понятием. Сердце как духовный центр человека.</p> <p>Ярко выраженный иррационализм, ставка на проявление воли, мистической интуиции, воображения и т. д.</p> <p>Разум понимается более</p>	<p>Рационализм, эмпиризм. Проблема соотношения эмпирического и теоретического знания, противоречивое единство которых не было осознано, а диалог эмпиризма и рационализма</p>

	<p><i>широко</i>, чем на Западе: <i>это</i> не столько человеческая способность, сколько <i>космическая сила</i>.</p> <p><i>Истинное</i> знание <i>невыразимо в словах</i> (дао); истинная мудрость выражается не в словах, а личным примером. <i>Осознание Истины происходит</i> в результате духовного самосовершенствования (медитативных практик) <i>мгновенно и в полном объеме</i> (напр., бодхи – в буддизме, сатори – японском дзэн-буддизме).</p> <p><i>Истина – это само бытие</i>, само сущее, то, что нам дано и не зависит от ума и воли ее познающего.</p> <p><i>Интровертность мышления.</i></p> <p><i>Отсутствие антропоцентристской перспективы в познании.</i></p>	<p><i>завершился торжеством эмпиризма.</i></p> <p><i>Практика как критерий истины (позитивизм, прагматизм).</i></p> <p><i>Стремление к точному словесному выражению истин;</i> мудрость предполагает владение даром слова. Поиск позитивного знания. Проблема демаркации, верификация, джастификационизм и т.д. Таким образом, <i>истинно лишь то, что подвластно уму и воле.</i></p> <p><i>Экстравертность мышления.</i></p> <p><i>Антропоцентризм как гносеологическая установка.</i></p>
Религия	<p><i>Индуизм, буддизм, ислам, даосизм, конфуцианство</i> (на уровне идеологии), <i>синтоизм, местные языческие культы</i>. Основными началами данных религий выступает с одной стороны <i>фатализм</i>, а с другой – неотвратимая расплата не только за поступки, но и мысли (<i>карма</i>).</p>	<p><i>Христианство.</i> Восточной идее воздаяния в западной культуре противопоставлена христианская <i>идея прощения</i>, которая реализуется посредством отпущения грехов через покаяние.</p>
Особенности поведения	<p><i>Пассивность, недеяние («увэй») как следование естественному (природному) порядку вещей и отказ от</i></p>	<p><i>Активность, погоня за «благами цивилизации», практичность,</i></p>

	<p><i>собственной природы), мысли над деятельностью ради деятельности (карма-йога), аскетизм (саньяси); строгость поведенческих регулятивов (ли, ритуал в конфуцианстве), этика ненасилия (ахимса); самоизоляция от внешнего мира, уход во внутреннюю духовную жизнь; уважение к обычаям и традициям, церемониальность социальных контактов.</i></p>	<p><i>прагматизм, разумный эгоизм; разнообразие и лабильность норм социального поведения; стремление к творчеству; расшатывание традиций; ускоренный темп жизни.</i></p>
<p><i>Искусство</i></p>	<p><i>Минимализм в искусстве как следование естественности, природной гармонии, реализация принципа недеяния («у-вэй»): японские хайку (хокку) и танка, состоящие из чередующиеся трехстиший и двустиший; монохромная живопись; китайские боевые искусства, построенные на системе рычагов (кунг-фу, ушу), когда результат достигается с минимальным приложением усилий, а сила соперника направляется против него самого. Вместе с тем, в них отчетливо прослеживается чередование быстрых переходов от активных наступательных действий к защитным приемам, совмещения мягкости движений с жесткостью в момент приложения силы. Таким образом в них реализован принцип инь и ян, а также единства и борьбы противоположностей, заложенных в дао.</i></p> <p>Очень точно о соблюдении «у-вэй» в монохромной живописи сказал известный</p>	<p><i>Дифференциация художественных форм, видов, жанров; отражение эпохи в тематике и идейном содержании; эклектика; разнообразие и быстрая смена стилей и течений.</i></p>

	<p>японский философ Судзуки Дайсэцу (1870-1966):</p> <p>«Художник не стремится к реализму. Смысл суми-э – заставить дух изображаемого предмета двигаться по бумаге. Каждый мазок кисти должен пульсировать в такт живому существу. Тогда и кисть становится живой. набросок суми-э беден, беден по форме, беден по содержанию, беден по исполнению, беден по материалу, и все же мы, восточные люди, чувствуем в нем присутствие некоего движущегося духа, который каким-то таинственным образом парит вокруг штрихов, точек и разного рода теней, вибрируя, сообщает им ритм живого дыхания» [1].</p> <p>Условность; образность; символизм; декоративность; синтез различных видов искусства; «вневременность» тематики; устойчивость художественных традиций.</p>	
<p><i>Государственный контроль общества.</i></p> <p><i>Отношения личности и государства</i></p>	<p>Государство подчиняет себе общество, общества вне государства и его контроля не существует (конфуцианский принцип «государство – это большая семья, а семья – это маленькое государство»).</p> <p>Принцип автономии свободной от государства и социальных общностей личности отсутствует. Человек стремится включиться в существующую систему социальных общностей и «раствориться» в ней.</p>	<p>Общество автономно от государства, сложилось развитое гражданское общество.</p> <p>Автономия, свободы и права личности закреплены конституционно в качестве неотъемлемых и прирожденных. Отношения личности и общества строятся на началах взаимной ответственности.</p>

На сегодняшний день мы можем наблюдать взаимопроникновение западной и восточной культур, однако более заметна все же европеизация и американизация Востока. Славянская культура впитала в себя как западный, так и восточный тип мировосприятия (в первую очередь это относится к украинской и русской традиции). Однако, поскольку в ней выражен преимущественно христианский характер, она закономерно тяготеет к западной цивилизационной парадигме.

Разница восточной и западной культур обуславливает и их единство. Нет Востока без Запада, и нет Запада без Востока, подобно тому как инь не может существовать без ян, поскольку они, взаимопроникая, помогают осознать друг друга через собственные противоположности и противоречия. Поскольку целое – это всегда взаимодействие разного и единство противоположностей, которые функционально дополняют друг друга.

1. Suzuki D.T. Zen Buddhism: Selected Writings / ed. by W. Barret. – N.Y., 1956. – P. 280.

АНАЛИЗ ПОНЯТИЯ ИГРЫ: ИЗМЕНЕНИЯ ИГРОВОЙ КОМПОНЕНТЫ (ПО Й. ХЕЙЗИНГА «НОМО LUDENS»).

Хенги Л., Козинцева Т.

*«Современная культура едва ли еще «играется»
Й. Хейзинга*

Исследователи игры рассматривают данный феномен, исходя не из его сущностных характеристик, а обращаясь к контексту, к функциям, к отдельным чертам. В какой-то мере такое решение проблемы объясняется многозначностью понятия, разнообразием форм и способов его презентации. С другой стороны, если компаративистский анализ присутствует, где игра «разводится» с другими понятиями (например, с понятием культуры), то гносеологический анализ, который бы выводил к дефиниции, где раскрывается сущность понятия, не представлен. Сложность и многообразие функционирования феномена игры, а также (согласно Хейзинга) практически тотальный способ ее существования как предшественницы культуры уводит исследователя от возможности раскрытия ее сущности.

Хейзинга относит игру и к животному, и к человеческому миру,

поэтому игра как понятие шире по объему, нежели понятие культуры. «Культура возникает в форме игры, культура первоначально разыгрывается». [1,61]

Однако, анализируя специфику игру в культурных или вернее окультуренных формах, мы видим, что это уже «иная» игра.

Хейзинга разделяет игру на две формы «play» и «game», где основным критерием разделения есть наличие жестких правил, а, следовательно, возможности осознанного их принятия. Такие правила отсутствуют у животных. Следовательно, можно утверждать, что доминирующей, если не единственной формой освоения реальности, была неосознанная, основанная на инстинктах и рефлексах, лишенная четких предписаний и правил игра-«play». Игра-«play» предполагает и наличие агонального элемента как неотъемлемой характеристики. Однако этот элемент не обязателен, когда речь идет об игре в одиночку или актерской игре и т.д. Таким образом, с развитием культуры, осуществляется постепенный переход от игры-«play» к игре-«game». Однако, Хейзинга оставляет в качестве одной из базовых характеристик игры -«game» наличие агонального элемента, что приводит к логическому противоречию и неутешительным по отношению к культуре выводам.

По мнению Хейзинга, игра не только предшествует культуре, но и противостоит ей. В архаических культурах, когда человек еще достаточно близок животному миру игровой компонент является доминирующим по отношению к культуре. По мере развития культуры игра постепенно подавляется серьезностью, «убивающей таинство», вытеснением желаний и жизненной энергии человека. «Игровой элемент в целом отступает по мере развития культуры на задний план». [1,61]

Таким образом, автор приходит к выводу, что игра не просто вытесняется, но и вовсе заменяется суррогатами и практически исчезает.

Однако, если продолжить логику размышлений автора, то мы приходим к выводу о «смерти культуры». Согласно Хейзинга, культура зарождается в игровом пространстве как одна из форм свободной деятельности человека, основанной на многократном принятии правил в ходе развития человечества. Таким образом, игра становится уже культурным феноменом. В качестве элемента культуры, игра теряет свойственные ей характеристики, в частности агональный элемент. Если теряется игровая составляющая, которая заложила основание для культуры как таковой, следовательно, и культура, потерявшая источник

своего развития, создает основу для своей собственной гибели (например, в цивилизации).

Однако, мы полагаем, что такой вывод обязан своим существованием логическому противоречию, связанному с использованием одного понятия по отношению к двум разным феноменам: игры в ее несерьезности, праздности, агональности (в мире животных и в неотрефлексированной детской игре) и игры как сознательной деятельности, осуществленной специфически человеческим образом. Таким образом, те черты, которые присутствуют в игре как внекультурном феномене, могут отсутствовать в детерминированной культурой игре. Рассмотрение с позиции логики позволяет развести понятия Игры как формы включенности в природу, присущую всем биологическим видам на уровне рефлексов, и Игры как сознательной деятельности человека, направленной на становление и функционирование его как человека культуры.

1. Хейзинга Й. Homo ludens. В тени завтрашнего дня: пер.с нидерл. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Прогресс-Академия», 1992. – 464 с.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ У ЧАСІ РЕЛІГІЇ ТА МИСТЕЦТВА

Шелест Г. Ю., *ст. викл. кафедри
української мови та слов'янської філології,
Приазовський державний технічний університет*

Мистецтво і релігія перебувають у стані єдності та протистояння, тим самим стимулюючи розвиток людського духа, культури, цивілізації.

У процесі зародження і розвитку суспільства людині не було звідки і від кого чекати на допомогу, і навіть у найскрутніші часи вона покладалася тільки на свою силу. У процесі удосконалення людського роду пробивалися паростки гуманізму, виникали різноманітні форми суспільної свідомості та громадської діяльності. А серед них – мистецтво та релігія.

Мистецтво – це потужний інструмент не тільки пізнання світу та людини, але й їх перетворення, самоудосконалення. Релігія – це віра у всемогутню Істоту, Творця та Правителя Всесвіту, Вседержителя, який є володарем життя кожної людини, долі всього людства, природи в цілому. Релігія хоч і відображає світ, але у фантастичних образах (ангели, духи тощо). У мистецтві також

існують створені фантазією митця вигадані образи (русалки, німфи, машина часу тощо). Але письменники, художники не наполягають на їх реальному існуванні. У повсякденні ми часто вживаємо поняття, слова, які мають не однозначний зміст, вони можуть тлумачитись двояко: релігійно або науково, залежно від того, хто ними оперує – віруюча людина або прибічник наукового світогляду, атеїст.

Ікони, твори на релігійну тематику, фрески у церкві – це релігійне мистецтво. Але є живописні ікони, які, незважаючи на тісний зв'язок з релігійною тематикою, ідеологією, культом, є прекрасними творами мистецтва. Адже саме так ми оцінюємо, наприклад, майстрів Високого Відродження: «Сикстинську мадонну» Рфаеля Санті, «Гріхопадіння та вигнання з раю» (фреску) Мікеланджело Буонаротті, «Святе сімейство» Ребрандт, «Трійцю» Андрія Рубльова, ікони та фрески Феофана Грека тощо. Отже, міцний зв'язок таких творів з релігією та світським життям.

Живопис, пов'язаний з релігією, міфологією, є одночасно твором і релігії, і художньої творчості. У науці, що вивчає структуру образів такого роду мистецтва, вживаються різні терміни: «релігійний живопис», «живопис, пов'язаний з релігією» тощо. Але при цьому акцентується, що люди сприймають такі твори і як продукт художньої діяльності, і як релігійно-культової.

До біблійних сюжетів зверталися композитори різних часів і народів. На тему «Ave Maria!» писали І.С. Бах, Ш.Ф. Гуно, Ф.Шуберт та ін.. Багато композиторів писали музику на релігійні сюжети, а художники створювали полотна.

Театр є найбільш близьким до релігійно-обрядової діяльності видом мистецтва, дві головні складові театрального мистецтва: актори і глядачі. Християнські богослужіння представляють собою «сценічне дійство», тобто своєрідний театр.

Архітектура існує як матеріальний об'єкт, середовище і як мистецтво. У громадських спорудах люди живуть (житлові будинки), навчаються (навчальні заклади), лікуються (лікарні), працюють (фабричні та заводські споруди), насолоджуються мистецтвом (театр, консерваторія, картинна галерея). Задовольняючи наші матеріальні потреби ці споруди, навіть цілі міські райони можуть досягати художньої виразності. Особливими архітектурними рисами виділяються культові споруди: церкви, собори, костьоли, мечеті, духовні семінарії, монастирі, академії та ін.. Зазвичай такі культові споруди захоплюють нас своїми архітектурними формами створеної давніми майстрами. Деякі храми протягом тисячоліть радують та

викликають почуття гордості за людство (Софійський собор у Києві, давні мечеті у Самарканді, Собор Богоматері у Реймсі тощо). Це водночас прекрасні архітектурні творіння та споруди, у яких люди відчувають свою єдність з Богом. У церковних спорудах поєднано не тільки мистецтво і релігія, але й майже всі види мистецтва: живопис, музика, образотворче мистецтво, поезія, скульптура, театр, особливо це відчувається під час богослужіння у храмі. Мабуть такого синтезу мистецтв не можна знайти у жодному з родів мистецтва. Біблія – одна з найбільших пам'яток народів світу. «... основна цінність Біблії полягає в тому, що вона є потужним джерелом концептуальної інформації, наукових знань високого рівня (значною мірою для нас ще недосяжного)... Правильна інтерпретація біблійних текстів дозволяє нам просуватись уперед у формування й уточненні наукової картини світу, філософських шукань і прозрінь» [1,15.]. Біблія потрібна людям як джерело життєвих спостережень і практичних порад. У Біблії викладені норми моралі, які виробило людство у віковому досвіді боротьби за існування. Усі сторони життя охоплені, всі стосунки людей враховані («Книга Притчів Соломонових», «Книги Товит»). Художники, письменники, композитори у своїй творчості постійно використовували сюжети з біблійської міфології. Д.С. Ліхачов писав: «Ныне свершилось чрезвычайно важное в нашей духовной жизни. Религию никто уже не противопоставляет культуре. Культура рождалась в недрах религии и была тысячелетиями с нею связана. Культура никогда не устаревает и всегда современна... Современна и та культура, которая жила и живет в религиях». [2,2].

1. Ю.Канігін, В. Кушерець Біблія і сучасна наука. – Київ, Заня України, 2008. - 227с.
2. Сердобольский О. Все круги жизни // Социалистическая индустрия. – М., 1988. – 14 дек., №286.- С.4.

КОРЕЛЯЦІЯ УСПІШНОСТІ ВИСТУПІВ СПОРТСМЕНІВ ІЗ ТИПОМ ЇХ ТЕМПЕРАМЕНТУ

Пономаренко А. І., *студентка гр. ПЛ-61*

Спорт і фізична культура є значимою і що найголовніше – все більш важливою частиною культури сучасного суспільства. Водночас ця сторона життя й культури суспільства все ще перебуває за обрієм першочергових турбот більшості українців, а психологічна складова

спорту зовсім оминається увагою як звичайними громадянами, так і спортсменами. Натомість дослідження у спортивній психології не лише потрібні, але й можуть бути «проривними» у багатьох видах спорту, де психологічні риси відіграють у перемогах не меншу, а навіть більшу роль, аніж фізичні тренування.

У спортивній психології відомо, що основним чинником досягнення успіхів є якнайповніше використання властивостей, - а значить і здібностей, - власного темпераменту. І це обумовлює важливість точного відбору спортсменів за типом темпераменту, що найбільш відповідає умовам і потребам даних змагань. Тож зрозумілою є необхідність дослідження кореляції між успіхами у певному виді спорту та особливостями темпераменту учасників.

Проведене нами дослідження стосувалося 10 переможців Олімпійських ігор з боксу та 10 переможців Чемпіонату світу зі стрільби з лука, темперамент яких ми визначали методом контент-аналізу чисельних інтерв'ю цих спортсменів та їх тренерів і близьких, де йшлося про їх шлях до перемоги. В якості категорій контент-аналізу ми використовували «Модель спрямованості, типу та рис характеру», розроблену Г. Айзенком шляхом статистичного підрахунку кореляцій.

Чотирьохчастинна модель включає в себе дві градації: від екстравертності до інтровертності та від емоційної стабільності до емоційної нестабільності, котрі на перетині утворюють чотири квадранти. В один квадрант потрапляють нестабільні екстраверти, в іншій – нестабільні інтроверти, у третій – стабільні інтроверти й у четвертий – стабільні екстраверти. Таким чином, меланхолік – це нестабільний інтроверт, сангвінік – стабільний екстраверт, холерик – нестабільний екстраверт (із такими рисами, як образливий, неспокійний, агресивний, збудливий, мінливий, імпульсивний, оптимістичний та активний), а флегматик – стабільний інтроверт (із такими рисами, як пасивний, обережний, розважливий, мирний, стриманий, надійний, врівноважений і спокійний).

Такий метод визначення типу темпераменту є достатньо новим, принаймні інших подібних досліджень ми не виявили і тому можемо вважати його авторським. Звичайно, ступінь валідності цього методу і надійності його результатів може вважатися спірною, проте, на наш погляд, при подальшому його опробуванні та вдосконаленні він має право на існування, особливо доля обробки великих баз даних, необхідність обробки яких явно назріла.

За отриманими даними, серед переможців-боксерів 90%

складають холерики. Як відомо, холерики вміють швидко приймати рішення та енергійно, наполегливо виконувати його, долаючи втому і біль. Саме такі якості і є запорукою успішної боксерської кар'єри та досягнення найвищих результатів.

Серед переможців-лучників переважно більшість (70%) становлять спортсмени з флегматичним темпераментом. Таким людям притаманні холонокровність, витривалість та самоконтроль, які є найбільш вагомими якостями при досягненні стабільно високих результатів під час тривалого змагального циклу та стресових навантажень у цьому виді спорту.

Отримані нами дані дещо відрізняються від результатів Л. О. Кулагіної, яка виявила лише 36% холериків серед єдиноборців високого класу [1, с.37]. Щоправда, вона обстежувала не тільки боксерів, але і борців вільної, греко-римської боротьби та дзюдо, що, на наш погляд, є неприпустимим поєднанням, адже вільна та класична боротьба вимагає не стільки вибухової сили, - як у боксі, - скільки витривалості, а дзюдо, до того ж, є здебільшого інтелектуальним пошуком помилок та провокуванням до них суперника, - а значить успіхи у цих видах спорту передбачають цілком інакші якості й неоднакові типи темпераменту.

Це порівняння показує не тільки важливість і складність подібних досліджень, але й необхідність уважного знайомства із психологічною специфікою кожного виду спорту. А розуміння цих закономірностей дозволяє робити якісніший підбір і підготовку спортсменів.

1. Кулагина Л. А. Резервы спортивного характера // Вестник спортивной науки. – 2006. - №3, с.36-38.

Науковий керівник – старший викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій СумДУ Павленко В. П.

РЕЛІГІЙНА МЕТААНТРОПОЛОГІЯ: ПРАВОСЛАВНИЙ ВИМІР

*Лисенко О., к.ф.н., доцент кафедри філософії
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана*

Особливостями постмодерного існування богословських теорій

є збагачення антропологічними ідеями через відкритість до діалогу з різними філософськими вченнями. Це час невпинної філософізації християнської антропології взагалі та окремих її напрямків зокрема. У Західній філософській думці все більш голосно звучить думка, що саме антропологія виявляє певну універсальність релігії як людського досвіду «практики себе». Ханс Урс фон Бальтазар запитує: «Чи не можна на місце метафізики поставити метаантропологію?» Іоан Мейєндорф твердить: «У наш час богослов'я повинно стати антропологією, при умові, щоб з самого початку було прийнято відкритий погляд на людину». Подібну позицію віднаходимо у західноєвропейській філософії М. Шелера, Е. Гусерля, К. Тіле, Й. Ваха.

Висхідним пунктом будь-якої метаантропології є свобода людини як умова трансцендування, виходу за свої межі, переходу до трансцендентного. Проте різні представники західноєвропейського трансценденталізму трактують поняття трансцендентного по-різному: в одних випадках – це Бог, в інших – Ніщо.

Так, М. Шеллер розуміє дух людини не просто найвищим принципом, що визначає її сутність, але й виразом надвітального, або й антивітального призначення людини, яке вона повинна виконати у своєму житті в устремлінності до божественної першооснови.

М. Хайдеггер визначає свободу як суще, що вперше розкриває свою сутність. Він інтерпретує екзистенцію, як інтенційне буття, «Буття-в-світі», яке з'єднує потойбічне буття з «світом земним» - повсякденним знеособленим існуванням. Силою, що спонукає до справжнього існування М. Хайдеггер називає метафізичний жах, приголомшливе прозріння своєї скінченності.

Г. Плеснер розуміє людину як неосяжну таємницю буття, істоту, що у своїй діяльності постійно виходить за межі реально даного (тілесного буття) до трансцендентних далей в досвіді сміху та плачу. За своєю сутністю людина є непостійною, ексцентричною, відкритою. В результаті комунікації людина усвідомлює свою неповторність. Відповідно спілкування повинне мати особливі наслідки, адже індивідуальна екзистенція відкривається людині як унікальна і вибухонебезпечна потенція, стримувати вияви якої покликані соціальні інститути, що гармонізують міжособистісні взаємини.

Е. Гусерль, осмислюючи систему трансцендентальної феноменології, гостро виступав проти використання методології науково-природничого характеру в пізнанні людини, розгляду людини через призму науково-природничого детермінізму, перенесення на

людину і соціальні процеси фізичних і біологічних закономірностей — оречевлення людини (що забезпечувало видимість науковості), оскільки при зведенні до фактів і тілесних процесів духовного життя, ідей, моральних цінностей і норм виникає загроза і ризик перетворити в речі самих людей. Хоча завершеного вчення про людину у Гуссерля не було, але ряд його положень, зокрема необхідності розглядати людину як метафізичну проблему в її становленні, вимога пошуку сутності людини не в ізольованих індивідах, а у зв'язках людської особистості з її поколіннями і суспільством, ідеї інтер суб'єктивності, усвідомлення іншого "Я", моральних установок відношення до нього у сучасній феноменології все більше переносяться в площину подолання об'єктивності моральних стандартів, їх відчуження від людини і перетворення у внутрішні установки для індивіда. Особлива увага приділяється моральним почуттям людини, які не ототожнюються ні з інстинктами, ні з емоціями, а розглядаються як складний комплекс мотивацій людської діяльності через осмислення життєвого світу.

Проведення паралелей між цими антропологічними вченнями та православною метаантропологією, ми вважаємо актуальним і важливим дослідницьким завданням.

Православна метаантропологія є видом релігійної антропології, яка досліджує умови, способи, форми та можливості конституювання такого антропологічного досвіду, який полягає у трансцендуванні людини за межі світу гріховного, повсякденного до абсолютного, божественного у процесі аскетично-духовної трансформації — обоження. В межах «практики себе» православ'я передбачає здійснення екзистенційно-антропологічної трансформації людини в інший образ буття, або (точніше) Іншобуття, яке здійснюється співдією благодатних енергій та свободи.

Термін «Фаворське світло» позначає євангелійський сюжет преображення Господнього на горі Фавор, явленого трьом апостолам. Петро, Яків та Іоан, що перебували у молитовному стані, змогли досвідно сприймати божественну природу Христа. У релігієзнавстві, філософії та богослов'ї «Фаворське світло» виражає особливий тип містичного єднання з Богом, яке відбувається у вигляді світла, що приводить віруючого до суттєвої антропологічної трансформації. У православному богословстві нетварне «Фаворське світло» є смислообразом метаантропологічної реальності, яка проявляється у *преображенні* відчуттів, почуттів, розуму, серця, всієї людини благодаттю Святого Духа, в розкритті значення людини як іпостасі земного космосу, Бога за благодаттю.

КУЛЬТУРНИЙ ШОК АБО СТРЕС АКУЛЬТУРАЦІЇ

Колінько М. В., к. філос. н., доцент,
докторант кафедри філософії Донецького національного
університету імені Василя Стуса

Сучасне життя все менше залежить від географії. Воно не вимагає обов'язкової реінтеграції, а пропонує жити в багатьох культурах. Це змінює картину світу, спосіб мислення, розширює культурні горизонти. У зв'язку з цим міжкультурні дослідження активно звертаються до проблеми індивідуальної і групової акультурації, коли суб'єкти з контексту домашньої культури потрапляють в інший і намагаються відновити свій образ життя в новій культурі. Перехід в іншу культуру являє собою яскравий, хвилюючий досвід, який заохочує новий світогляд, підсилює культурну цікавість, толерантність, підтримує готовність досліджувати незнайомі місцевості, ламає стереотипи і виховує розуміння культурного різноманіття. З іншого боку, він може викликати почуття незахищеності в новому просторі, вимагає великих витрат психологічних і фізичних ресурсів. Імігранти, біженці та приїжджі (туристи, студенти, представники бізнесу) входять в нове суспільство зі своїми культурними нормами і цінностями, що передбачає адаптацію і можливість культурного конфлікту як на індивідуальному, так і на груповому рівні, що має назву «культурний шок». Цей термін вперше використав американський антрополог Калерво Оберг в 50-і роки ХХ століття. Він визначив його як «стрімке занепокоєння, яке виникає через втрату всіх наших знайомих знаків та символів соціального спілкування. Ці знаки та сигнали включають тисячі і один спосіб, котрий орієнтує нас у ситуаціях повсякденного життя» [1, 142]. При переході із знайомої, домашньої культури в незнайому, чужу зустрічаються два різні набори реалій, уявлень, концептуалізації. Коли символи, що використовуються для опису і концептуалізації світу, чужі, це може привести до почуттів ізоляції або навіть до втрати ідентичності. Культурний шок слід вважати проявом більш універсальної конструкції – *перехідного шоку*, що супроводжує зміну звичного середовища, знайомого оточення, перехід в інше соціокультурне середовище або до іншого способу життя. Розгубленість, дезорієнтація, стан невизначеності призводять до невпевненості людини, що очікують від неї, а також чого очікувати від інших людей. Вона змушена пристосуватися до незнайомої соціальної або культурної системи, коли попереднє навчання і

навички більше не діють, а нові ще не надбані. Цей стан є тимчасовим і зникає в міру того, як трансгресант звекає до традицій і норм приймаючої культури.

Слідом за К. Обергом науковці виділяють чотири етапи культурного шоку. Під час першого етапу настає *ейфорія*, тому у англомовних джерелах він часто зветься «медовий місяць»: все захоплює новизною, подобаються зустрічі з новими людьми, з іншими уявленнями про повсякденне життя, простір і час, дегустація нових продуктів, інша архітектура, нові навички та стиль мовлення. Цей етап може тривати дні, тижні або місяці. Другий етап – *розчарування* (*криза*) – може бути найскладнішим в процесі культурного шоку. На цьому етапі гостро сприймаються мовні бар'єри, з'являється втома від нерозуміння жестів і знаків. Вже не подобаються настрої людей, життя здається занадто швидким / повільним, свята неправильними, речі вдома «кращими». Гігієнічні відмінності, безпека руху, доступність і якість продуктів харчування можуть підсилити відчуття роз'єднання з оточенням. На цьому етапі людина часто відчуває неспокій, сум, дратівливість, схильність до агресії і фрустрації. Особлива увага приділяється вдосконаленню мови, лінгвістичним аспектам, нюансам тональності і жестикуляції співрозмовників, вивченню місцевих звичаїв і традицій. Ці дії призводять до наступного етапу – *переговорів* або *коригування*. На цьому етапі приймається рішення, чи можливо подолання негативного впливу і максимальне використання свого досвіду. Сильною мотивацією керуються мігранти, які виїжджають на постійне місце проживання в іншу країну, і бажають, в результаті, стати повноправними членами нової культури. Потужним стимулом є отримання освіти за кордоном для студентів або висока оплата праці. Якщо ж трансгресанти не хотіли залишати домашню культуру (біженці, вимушені переселенці), вони складніше звекають до нових обставин. Деякі з них шукають спілкування з громадами експатріантів, знайомляться з чужою культурою за допомогою їх інтерпретацій, полегшуючи таким чином етап коригування. Якщо людина або спільнота досягає успіху, соціального визнання, вона відновлює своє розуміння життєвого балансу, уявлення культурної перспективи, що дозволяє їй адаптуватися і *прийняти* іншу культуру. На етапі *прийняття* або формується нова ідентичність і суб'єкт відчуває себе частиною нової культури, або він бачить нові умови досить зручними, щоб вирішувати проблеми і приймати відмінності. Ми погодимося з відомими західними дослідниками К. Уордом, С. Бохнером і А.

Фернхемом, які відзначають, що у взаємодії особистості з новою культурою успіх адаптації залежить не тільки від самої особистості, а від своєрідної «культурної підгонки», процесу узгодження між культурними правилами індивіда і нормами приймаючої культури [2, 85], а також від готовності соціокультурного оточення прийняти прибульців. Цей висновок виводить проблему з психологічної в соціально-філософську площину. Нова культура може не стати цілком зрозумілою, але приходиться усвідомлення того, що повне розуміння не є необхідним для успішного проживання і діяльності в новому оточенні. Адаптація не вимагає повної конверсії, тому часто називається стадією бікультури, або частковою асиміляцією. Слід відзначити, що цей процес не протікає лінійно, утворюється мережа взаємодій та відносин, що по-різному впливають на його розвиток. Одночасно можливий вплив кілька етапів. Топологія переходу містить ймовірність повернення на більш ранній етап в процесі кризи. До того ж, приватний культурний простір людини вибудовується як унікальний, що викликає індивідуальні реакції. Якщо індивід або група вороже сприймає приймаючу країну, вважає неможливим прийняти іноземну культуру і інтегруватися, вони ізолюють себе від навколишнього середовища в своєрідних «гетто» (як культурних, так і ментальних) і бачать повернення до своєї культури як єдиний вихід. Громади мігрантів з країн Азії в європейських державах часто демонструють незавершеність етапів адаптації, зачинаючись у межах свого культурного місця розташування на території приймаючої культури. Сучасні дослідники віддають перевагу «стресу акультурації» перед «культурним шоком». Його не слід зображати як зіткнення ідеологій і звичок. Цей перехід має свої переваги новизни: несподіваність нового середовища, інтерес до нових людей, культурних ландшафтів, способу життя, що може спонукати до роздумів і культурних відкриттів. Пріоритетною сучасною інтерпретацією стресу акультурації нам видається висновок про те, що він є необхідною (нормальною) реакцією, а також складовою процесу адаптації до нових умов. Аналіз даної проблеми показує, що, незважаючи на болочість і складність цього періоду, він формує здатність жити в постійно мінливому світі, де розвиваються географічні і культурні межі і все більш важливою стає комунікація без кордонів.

1. Oberg K. Cultural shock: Adjustment to New Cultural Environments (Reprint), available at: <chrome-extension://>

mhjfbmdgcfjbbpaeojofohoefgihjai/index.html.

1. Ward C., Bochner S., Furnham A. The Psychology of Culture Shock. Philadelphia, Taylor & Francis e-Library, 2005, 371 p.

ЛОГИКО-ЭТИМОЛОГИЧЕСКАЯ ЭКСПЛИКАЦИЯ И ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ ФЕНОМЕНА СВОБОДЫ

Сынах А. А., доц. кафедры философии

Имея в виду тезис Л. Витгенштейна о том, что значение слова зависит от его употребления, обратимся к современной философской энциклопедической литературе в целях выявления вариантов экспликации термина «свобода». «Современный философский словарь» (под ред. В.Е. Кемерова) дает следующее определение свободы: «Свобода – способность человека овладевать условиями своего бытия, преодолевать зависимости от природных и социальных сил, сохранять возможности для самоопределения, выбора своих действий и поступков» [1, 439]. «Философский энциклопедический словарь» (под ред. Е.Ф. Губского, Г.В. Кораблева, В.А. Нутченко) тесно связывает понятие свободы (в соответствии с историческим контекстом европейской культуры) с понятием воли: «Свобода – возможность поступать, как хочется. Свобода – это свобода воли. Воля по своей сущности всегда свободная воля» [2, 406]. В том же издании находим: «Воля – в противоположность влечению представляет собой духовный акт, благодаря которому подтверждается некоторая ценность, признанная таковой, или благодаря которому стремятся к ней... Воля как духовный акт всегда является свободной волей, т. е. может выбирать среди многих мотивов даже такой мотив, который противоречит жизненным потребностям человека» [2, 75]. Свободой воли принято называть способность человека принимать решения и поступать в соответствии со своими целями и идеалами, способность к самоопределению. В словаре В.И. Даля находим такое определение свободы: «Возможность действовать по-своему, отсутствие стеснения, неволи, рабства, подчинения чужой воле» [3, III, 37]. Другими словами, свобода – возможность поступать, как хочется. Но В.И. Даль подчеркивает, что свобода может сводиться и к полному, необузданному произволу или самовольству. В связи с этим нельзя не обозначить элемент (или одно из условий свободы), который выделял Г.В. Лейбниц, а именно, **само-**

произволь-ность.

Свобода – в истории это понятие претерпело длительную эволюцию – от отрицательной (свобода «от») до «положительной» (свобода «для») трактовки. Философия свободы человека была предметом размышлений Канта и Гегеля, Шопенгауэра и Ницше, Сартра и Ясперса, Бердяева и Соловьева. Свобода рассматривалась в соотношении с необходимостью («познанная необходимость»), с произволом и анархией, с равенством и справедливостью. Диапазон понимания этого понятия чрезвычайно широк – от полного отрицания самой возможности свободного выбора (в концепциях бихевиоризма) до обоснования «бегства от свободы» (Э. Фромм), в условиях современного цивилизованного общества.

Проблема свободы в истории философии усложнялась тем, что многие мыслители пытались вывести из сущности свободы долг человека, стремились или вообще не употреблять понятия свободы, или употреблять, ограничив его определенным образом. Но долг никогда не может вытекать из самой свободы, а только из этических соображений. Будучи не ограниченной по своей сущности, свобода как раз должна предполагать этику, чтобы сделать людей неограниченно ответственными за все то, что они делают и позволяют делать другим. Доказательство реальности свободы как таковой проводится онтологией в учении о слоях, в психологии – анализом оскорбительной для нормального человека характеристики его как «невменяемого», т. е. как такого человека, который не может отвечать за последствия своих действий, т. к. он несвободен. В истории развития понятия свободы понятие творческой свободы постепенно вытесняет понятие свободы от препятствий (принуждения, каузальности, судьбы).

В античной культуре деятельность раба по реализации привнесенных извне целей мыслится как исполнение программы и обозначается как «poietis», деятельность же свободного, т. е. реализующего свои цели, мыслится как творчество и обозначается как «chretis» или «praxis». Именно в этом отношении в античной Греции статус престижных форм деятельности занимали духовные: философия и свободное искусство как воплощающее личный замысел творчества – в отличие от физической деятельности («презренный труд», «удел раба» у Аристотеля) как типового тиражирования предметов, потребляемых другими. Раб есть «говорящее орудие» в том смысле, что он способен, с одной стороны, разуметь приказание (духовный аспект «говорящего») и выполнить его в ходе предметной

деятельности (физический аспект «орудия»): «если бы каждый инструмент мог выполнять свойственную ему работу сам, по данному ему приказанию.., то господам не нужны были бы рабы» [4, 227]. Именно в этой двойственности статуса, задающего как отсутствие возможности имманентного целеполагания, так и способность осознать его, и коренится механизм несвободы. Указанная особенность древнегреческой культуры, детерминированная личным характером античного рабства, обуславливает то обстоятельство, что в историческом контексте европейской культуры доминирующим оказывается именно указанный аспект свободы, артикулируемой в классической философской традиции как свобода воли.

В средние века подразумевалась свобода от греха и проклятия церкви, причем возникал разлад между нравственно требуемой свободой человека и требуемым религией всемогуществом Бога.

В эпоху Ренессанса и последующий период под свободой понимали беспрепятственное всестороннее развертывание человеческой личности. Со времени Просвещения возникает понятие свободы, заимствованное у либерализма и философии естественного права (Альтузий, Гоббс, Гроций, Пуфендорф; в 1689 в Англии – Билль о правах), сдерживаемое все углубляющимся научным взглядом, признающим господство всемогущей естественной причинности и закономерности. В нем религии и философии, начиная от Мейстера Экхарта, включая Лейбница, Канта, Гёте и Шиллера, а также немецкий идеализм до Шопенгауэра и Ницше, ставится вопрос о свободе как вопрос о постулате нравственно-творческого соответствия сущности и ее развития.

Особо интересными представляются мысли Г.В. Лейбница о свободе. Так, философ, размышляя над сущностью свободы, определил основные её условия: во-первых, **понимание**, включающее отчетливое знание предмета, желания; во-вторых, **самопроизвольность**, по которой мы сами определяем себя к действию; в-третьих, **случайность**, т. е. исключение логической и метафизической необходимости. И резюме: «Понимание есть как бы душа свободы, а прочее составляет как бы её тело и основание» [5, 325]. В понимании Лейбницем свободы важен один момент, который редко фигурирует в определениях свободы, а именно, **самопроизвольность**. Это тот момент, который подчёркивал и классик нашей духовной культуры, – Пётр Могила. В свободе существенное, – это произвол! (**про-из-вол**), т. е. то, что происходит из воли человека. Впрочем, сам Лейбниц в произволе видел лишь волю, не управляемую

законами добра и даже устремленную в сторону зла [5, 59].

Как показал экскурс в историю проблемы, однозначного, полного определения свободе дать нельзя. Основное, что есть во всех определениях, – это развитое самосознание, самостоятельность, активность, сознательный выбор, ответственность, возможность реализации, действия, деятельности. Последнее немаловажно, т. к. активность субъекта предполагает определенное наличие свободы. Свобода – не просто осознание, а творческая самореализация возможностей индивида. Вместе с тем, свобода требует разностороннего, всеобъемлющего понимания, поиска путей синтеза определений: «в случае анализа свободы речь должна идти о серии «движущихся», сменяющих друг друга определений, включающих все новые аспекты проблемы...» [6, 19].

Что касается этимологии собственно русского слова «свобода», то его исходный, смыслообразующий корень является суффиксальным производным от той же основы, которую имеют слова «свой», «особа», «особенность», старославянские «свобство», «собство». Быть свободным буквально означает быть особенным или самим собой. Таким образом, свобода мыслится не просто как отсутствие зависимости, но и как нравственное самоопределение личности (творческое самополагание). Поэтому творить и быть свободным – практически одно и то же.

1. Современный философский словарь / [под ред. В.Е. Кемерова]. – М., Бишкек, Екатеринбург: Главная редакция Кыргызской энциклопедии, Одиссей, 1996. – 608 с.
2. Философский энциклопедический словарь / [под ред. Е.Ф. Губского, Г.В. Кораблева, В.А. Нутченко]. – М.: Инфра, 2000. – 576 с.
3. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. / В.И. Даль. – М.: Просвещение, 1956.
4. Аристотель. Политика / Аристотель. – М.: Мысль, 1983. – 644 с. – (Сочинения: в 4 т. / Аристотель [пер. с древнегреч.; общ. ред. А.И. Доватура.]; т. 1).
5. Лейбниц Г.В. Сочинения: в 4 т. / Г.В. Лейбниц. – М.: Мысль, 1989. – Т. 4. – 1989. – 554 с.
6. Грушин Б.А. Возможность и перспективы свободы (10 полемических вопросов и ответов) / Б.А. Грушин // Вопросы философии. – 1988. – №5. – С. 5-20.

ФОТОКАМЕРА ЯК МЕТАФОРА, СВІДОК І УЧАСНИК

Євген Лебідь, *д. філос. н.,
проф. кафедри філософії СумДУ*

Читача може здивувати словосполучення, винесене в заголовок, мовляв, автор приписує механічному пристрою, якому не відома втома, речі серед речей, антропологічні характеристики. Передбачаючи справедливий подив, зауважу, що фотокамеру можна сприймати не тільки як апарат, але і в якості продуцента смислів, який спонукає до креативної, часом досить різкої, метафоризації. Фотографія як метафора пам'яті (або мимовільної, відстроченої пам'яті, що не контролюється суб'єктом) заперечення не викликає: вона – вічність моменту (Х. Крейн), зупинений час як модель «месіанського часу» (В. Беньямін), спалах, упізнання, осяяння, афект (знову Беньямін), пастка часу (В. Подорога). Фотокамера – не тільки засіб нав'язливої реалізації порожнього і байдужого погляду скляного ока об'єктива, що заповнюється антропоморфними слідами нашого існування, залишками своїх і чужих життів. Вона, парадоксальним чином, є і травматичним інструментом, який виробляє образи, здатні з властивою тільки їм оптичною силою і глибиною екзистенційно поранити глядача знаками часу і буття. Тема візуального насильства особливо голосно звучить у Дітмара Кампера.

Сьюзен Зонтаг, розмірковуючи про фільм Майкла Пауелла «Той, хто підглядає» (1960), цілком справедливо називає фотоапарат інструментом реалізації, зокрема, і сексуальних фантазій, метафорою фалоса (Діана Арбус: «фотографія – розпусне заняття»), відгомони якої вловимі вже в тому, що ми «заряджаємо» апарат (мова йде про плівкову камеру), «націлюємо» об'єktiv, «спускаємо» затвор [1, 25-26]. За допомогою фотоапарата фотограф проникає в якусь глибину, тим самим намагаючись не тільки привласнити предмет, а й ухопити і витягнути смисли світу. Одного разу Зонтаг назве камеру Альфреда Стігліца списом Дон Кіхота, який героїчно протистоїть вітряним млинам – хмарочосам Нью-Йорка. Я би продовжив Зонтаг, доповнивши відверту метафоричність фалічності цілком транспарентною жіночністю фотокамери. Адже камера – це і жіноче лоно, в якому сім'ям сонячного світла здійснюється чудесний акт запліднення плівки або цифрової матриці. У результаті цього процесу і народжується дивне дитя нашої технологічної епохи – не видимість того, що «є насправді», а щось нове – фотографічний образ з претензією на безсмертя, який волає до переживання. Фотокамера – не

маскулінна й не фемінна нарізно, вона гермафродитична.

Ще на зорі фотографії проклямовано метафору: «камера обскура як Платонова печера». Отож і перший розділ бестселеру С. Зонтаг «On photography» (1977) має назву «У Платоновій печері». Це метафора, з якої можна витягнути на світ Божий безліч глибоких смислів, що пропонують нам по-новому поглянути на світову історію і парадигматику культури. Показово, що авторка майже не зупиняється на аналізі смислів, які фонтанують із цієї прозорої метафори.

Фотокамера, як і її знаменитий прототип – метафорична проекція печери іманентного світу, в якій ув'язнені люди, що не підозрюють про існування вічних ідей і задовольняються тінями – жалюгідними відображеннями Істини. По суті, платонічна бінарність Істини та її тіні, Ідеї та речі – це маніхейське протистояння двох великих концепцій світу: світу самого по собі, який не апелює до будь-яких мислимих трансценденцій, і світу, орієнтованого на якусь вищу первинну реальність – Буття, Істину, Ідею, Абсолют, Бога. Усюдисуща фотокамера руйнує цей платонічний реалізм образу світу. Живопис, уважають платоніки – це копія, а фотографія – симулякр. Перша претендує на схожість, інша – на несхожість. Фотокамера – великий механічний імітатор, який із неймовірною ненаситністю може зображати лише чуттєвий, множинний, мінливий, схильний до псування і деградації світ. Наслідування – процес не механічний, а творчий, що реалізується через сходження у світ Ідей. Фотографія ж – імітація, а отже, інволюція в нижчий світ, у світ заляканої матерії, у світ тотального панування симулякра і деформації предметного світу, щоб уподібнитися і зійти за нього. Якщо диявол – мавпа Бога, то фотографія – мавпа живопису, що маніфестує перекручення художнього задуму про світ. Фрідріх Ніцше, який жив в епоху становлення фотографії і досить критично ставився до неї, вбачав у ній лише прояв поверхневої фактичності і документальності. В одному з начерків 1880 року він порівнює науку з фотографією, протиставляючи їм творчий імпульс художника [2, 333]. Наука, а отже і фотографія ув'язнює природу і потурає стадним інстинктам.

Фотокамера – знаряддя, яке послідовно втілює принципи демократії. Вона з однаковою безпристрасністю і легкістю фіксує королів і президентів, люмпенів і бомжів, розкіш палаців і злидений бруд нічліжок, великі і дрібні речі, діаманти і сміття, знаменитостей і парій, прекрасне й потворне, норму й аномалію, величне й тривіальне, війну і мир, життя і смерть, адже всі вони рівні перед світлом: художник-сонце не вибудовує ієрархій і зневажає субординації. Із

фаустівською енергією фотокамера анулює будь-яку трансцендентність, на місце якої приходить сугуба іманентність феноменального світу. Вона голосно заявляє: тепер світ уже не двоїста реальність, маркована опозиціями «верх – низ», «сакральне – профанне», «трансцендентне – іманентне», «Бог – диявол»... Усі речі й прояви цього величезного світу є рівними перед сонцем, яке байдуже до будь-яких контрпозицій «або – або», проголошуючи тотальний принцип «і – і». Загалом, фотокамера є засобом легітимізації світу у всіх його різноманітних аспектах без апеляцій до будь-якої умоглядної потойбічності.

Фотокамера – свідок кризи класичної європейської метафізики, свідок смерті Бога і безпосередній учасник революції проти метафізичного насильства, започаткованої А. Шопенгауером, С. К'єркегором і Ф. Ніцше. До тих пір, поки була можлива віра в те, що в світі панує умоглядний порядок, віра в царство сутностей, що перебувають по той бік емпіричної дійсності і гарантують осягнення речей та їх критику, була можлива і метафізика. І якщо говорити про ту фотографію, яка називає себе метафізичною, то тут мовиться не про підпорядкування людини трансцендентному, як може здатися на перший погляд, а про його присвоєння через трансформацію і, кінець кінцем, остаточне розчинення в іманентній візуалізації. Метафізична фотографія передбачає участь в історії як історії сенсу, який стає можливим, зосібна, і завдяки фотокамері, участь в таїні світу, яка завжди відкривається як простір нескінченної інтерпретації, що ніколи не здатна завершитись.

Фотокамера в руках фотографа набуває рис безтурботного фланера, вуайєриста і свідка, контролера і обвинувача, реєстратора і каталогізатора, інтерпретатора й міметичного агресора, ілюзійніста й містифікатора, маніпулятора і провокатора, порушника кордонів і табу, хижака і машини сублімацій, адиктивного інструмента і медіатора, майстра дублювання і естетичного конс'юмерінгу, маніфестатора присутності-відсутності й парадигматики номадичної цивілізації, космополіта і зрівнювача, демістифікатора реальності і ревізора ціннісних критеріїв, збудника архетипів і бажань, засобу від цнотливості, мобілізатора і заглушки совісті, анестезіолога, естетичного і морального шокера... чаші для причастя...

1. Сонтаг С. О фотографии / пер. с англ. В. Гольшера. – Москва : ООО «Ад Маргинем Пресс», 2013. – 272 с.
2. Ницше Ф. Полное собрание сочинений: В 13 т. / пер. с нем. А. А.

Карельського и др. – Москва : Культурная революция, 2005. – Т. 9 : Черновики и наброски 1880-1882 гг. – 688 с.

СТАН РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ МУЗИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Білоцерківець В. П., *зр. КД-61*

Музична індустрія є комплексом компаній, що виробляють і поширюють серед споживачів музичну продукцію за допомогою різноманітних технологій, пристроїв і сервісів. Музична індустрія виникла у зв'язку з потребою музикантів у розповсюдженні музичних творів та отриманні прибутку від цього виду діяльності. Попит на музичну продукцію стимулював розвиток світового музичного ринку та національних ринків, зокрема, в Україні.

Проблема полягає в тому, що музична індустрія в Україні знаходиться на етапі становлення, тому потребує зусиль зі з'ясування її актуального стану, напрямів і перспектив розвитку з огляду на світові тенденції.

Головне завдання дослідження – з'ясувати сучасний стан і перспективи розвитку музичної індустрії в світі для виявлення основних напрямків її розвитку в Україні.

Розпочнемо з прав власності. У музичній індустрії відносини між її суб'єктами – музикантами, видавцями, підприємствами роздрібною торгівлі, а також компаніями теле- і радіомовлення регулюються законодавством, зокрема, у сфері інтелектуальної власності та суміжних прав. Об'єктами цих прав у музичній індустрії є твори, аудіозаписи та звукові носії (див.: [2, с. 27, 38-40; 3]). Право інтелектуальної власності встановлюють із метою дотримання законності отримання прибутку та правомірності використання продукту компаніями та дистриб'юторами.

Прибуток дистриб'юторів формується безпосередньо від продажу дисків і платівок із записами музичних творів. Музиканти отримують роялті, тобто «авторську винагороду» за користування інтелектуальними правами на свій твір.

Значний прибуток музикантам, їх продюсерам і менеджерам приносить концертна діяльність. Організацію концертної діяльності, як правило, займаються талант-менеджери та концертні агентства. Зростання темпів розвитку музичної індустрії розширило перелік фахівців, задіяних у виробництві та розповсюдженні музичних товарів

і послуг. Це спеціалісти IT-сфери, техніки, менеджери, рекламисти, художники, танцюристи, режисери, візажисти, костюмери, стилісти та ін. Музичні виконавці разом із менеджерами вирішують, які саме спеціалісти їм потрібні, адже окремим музикантам на концерті необхідна присутність на сцені навіть професійних піротехніків та каскадерів.

Однією із сучасних тенденцій розвитку музичного бізнесу є так звана «багатогранність», що виявляється у відмові від залучення до виробництва та розповсюдження музичної продукції дистриб'ютора, продюсера чи роздрібного продавця. Окремі музиканти самі володіють продюсерськими компаніями та/або компаніями звукозапису. Вони можуть вільно поширювати свій продукт на музичному ринку за допомогою популярних інтернет-платформ, зокрема, відеохостингу YouTube, аудіохостингів, соціальних мереж, а також додатків до телефонів на базі Android, iOS чи інших операційних систем. Використання музичних сервісів, зокрема, найпопулярнішого на Заході потокового сервісу Spotify також приносить прибуток від завантаження та скачування музики, тощо. Таким чином, окремі музиканти самостійно займаються записом, просуванням своїх творів, продажем дисків та організацією концертів відповідно до наявних ресурсів і знань.

Відзначимо, що темпи росту світової музичної індустрії в останні два роки стрімко зросли. Так, згідно з підрахунками Міжнародної федерації виробників фонограм (IFPI), світова індустрія звукозапису у 2016 р. оцінена в 15,7 млрд. дол. США. У 2016 р. світовий ринок звукозапису зріс на 5,9% у порівнянні з 2015 р., що відображає найвищі темпами зростання за весь період досліджень IFPI, починаючи з 1997 року [4, с. 10-11]. Показово, що в загальному обсязі доходів від звукозапису доходи від використання цифрового формату музичної продукції зросли 2016 р. в порівнянні з попереднім періодом на 17,7%, що становить 7,8 млрд. дол. США. Це найбільше зростання за останні 8 років [4, с. 6, 12]. Передплачений стрімінг музичної продукції у глобальній мережі в 2016 р. зріс на 60,4%, досягнувши 50% від загального доходу світової музичної індустрії [4, с. 10, 12, 18].

В Україні музичний бізнес знаходиться на етапі свого становлення. Українські музиканти переймають досвід країн, що домінують у цій галузі, зокрема, способи виробництва та поширення свого продукту на ринку.

Суттєво перешкоджають розвитку музичної індустрії в Україні

недосконалість законодавчої бази та зумовлене цим зростання аудіопіратства. Аудіопіратство – це використання музичного продукту, що охороняються авторським правом без дозволу автора чи правовласника. Так, споживачі завантажують музичні твори, в основному, нелегальним шляхом, тобто без оплати за завантаження та прослуховування. Піратські сервіси розповсюджують музику без дозволу правовласників і без оплати за користування творами. У зв'язку з цим, основний прибуток музикантів, їх продюсерів і менеджерів надходить від концертної діяльності, а не від використання прав інтелектуальної власності.

Таким чином, помітна тенденція активного розвитку музичної індустрії у світовому масштабі, що зумовлено урегулюванням прав інтелектуальної власності та суміжних прав, стрімким розвитком глобальних мереж. Музична індустрія в Україні відстає у своєму розвитку, оскільки залишаються невирішеними проблеми правової відповідальності за порушення авторських прав. Українські музиканти відірвані від світової музичної індустрії. Подолання цього відриву можливе через доступ до потужних світових музичних сервісів і просування українського музичного продукту на Захід.

1. Калениченко П. Ще гучніше! Музична індустрія України : як забудувати фундамент? [Електронний ресурс] / П. Калениченко // Дзеркало тижня. – 2008. – 29 серп. – Режим доступу : https://dt.ua/CULTURE/sche_guchnishe__muzichna_industriya_ukrayini_yak_zabuduvati_fundament.html.
2. Крижна В. М. Право інтелектуальної власності України : конспект лекцій [Електронний ресурс] / В. М. Крижна, Н. С. Яркіна ; за ред. В. І. Борисової. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – 112 с. – Режим доступу : http://web.kpi.kharkov.ua/acem/wp-content/uploads/sites/16/2017/06/IV_nav_case_1.pdf.
3. Україна. Верховна Рада. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 груд. 1993 року № 3792-XII [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – С. 64. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
4. Global music report 2017 : annual state of the industry [Digital resource] // International Federation of the Phonographic Industry (IFPI). – 2017. – Access mode : <http://www.ifpi.org/downloads/GMR2017.pdf>.

ЗАСОБИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ БАНКІВ: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ

Опанасюк В. В., *к. політ. н., доц.*

Ревенко А. В., *зр. КД-61*

Сумський державний університет

Банківська система в сучасній Україні перебуває на етапі структурних змін. В умовах економічної кризи частина банків змушена залишити ринок фінансових послуг. Конкурентоспроможні банки, – переважно державні та комерційні банки з іноземним капіталом, – розширюють перелік засобів забезпечення та підтримання іміджу в боротьбі за клієнта. Використання засобів соціокультурної діяльності (далі – СКД) в PR-стратегіях банків є одним із перспективних напрямів роботи з цільовими групами громадськості. В умовах кризових явищ із допомогою цих засобів поступово згладжуються упередженість і недовіра, створюється відчуття захищеності, посилюється впевненість у спроможності банку захистити фінансові інтереси свого клієнта.

Поряд із цим, саме по собі використання засобів СКД у системі зв'язків із громадськістю є малодослідженим. Завдання розширення можливостей використання засобів СКД у банках ускладнюється специфічними рисами, особливостями роботи цих фінансових установ. Саме тому, з'ясування сутності основних понять, узгодження їх значення в міждисциплінарному підході, – на перетині банківської справи, соціальних комунікацій і соціокультурної діяльності, – є основним завданням на даному етапі дослідження.

Розпочнемо з визначення поняття «банк». Банк – це установа, призначена для акумулювання тимчасово вільних коштів громадян і суб'єктів господарювання, розміщення цих коштів від їх імені на умовах повернення, строковості та платності, а також для кредитування [1, с. 7 ; 3, с. 377].

Діяльність банку як фінансової установи спрямована на задоволення потреб споживачів та отримання прибутку. Товари та послуги, які пропонує банк, повинні приваблювати споживача рівнем ціни та якістю. Банк використовує різноманітні засоби для просування на ринку своїх товарів і послуг, зокрема, в сучасних умовах розширює можливості зв'язків із громадськістю. Так, рівень довіри клієнтів до банку та його продуктів зростає, якщо клієнти та громадськість переконані в позитивному іміджі останнього.

Зв'язки з громадськістю (англ. Public Relations (PR) – зв'язки з громадськістю) – це встановлення відносин із громадськістю, що спрямовані на просування товарів/послуг, формування позитивного іміджу компанії.

Імідж (англ. image – зображення, образ, від лат. imago – зображення, схожість, аналогія; imitari – наслідувати, підробляти) – це цілеспрямоване створення позитивного образу.

PR як форма непрямого впливу установи/організації на споживачів, партнерів, інші групи громадськості відрізняється від реклами. Мета PR – формування та підтримування позитивного іміджу, комунікації зі зворотнім зв'язком для виявлення спільних вподобань та інтересів суб'єктів взаємодії. Натомість, мета реклами – вплив на споживача для підвищення обсягів реалізації товарів. Помічено, що PR впливає на результати рекламування, оскільки вдало проведена PR-кампанія формує у споживача позитивне ставлення до установи/організації, яка просуває свій товар чи послугу. Внаслідок цього, споживач поблажливо сприймає інформацію, а ефективність реклами зростає. Крім того, реклама орієнтується на ринок і продажі, а у фокусі PR – відносини або ситуація (див.: [2, с. 208, 222]).

Вплив іміджу організації на споживача та інші групи громадськості зумовлений поєднанням багатьох компонентів – продуктового, технологічного, інноваційного, екологічного, соціального, етичного тощо. Підтримувати всі компоненти іміджу, як слушно зазначають Ю. Є. Петруня та В. Ю. Петруня, – це складне завдання. Якщо стане відомо про факти шахрайства з боку співробітників банку або про технологічну недосконалість системи захисту інформації в банку, усі позитивні результати від PR-заходів, якими б соціально зорієнтованими вони не були, зведуться нанівець, а реанімувати імідж буде вкрай складно [2, с.222].

Тепер перейдемо до соціокультурної діяльності в контексті вже визначених понять із банківської сфери та соціальних комунікацій.

Соціокультурна діяльність установи/організації – це внутрішня та зовнішня цілеспрямована активність, зорієнтована на створення умов для розвитку та самореалізації особистості/групи у сфері дозвілля. Проведення PR-заходів засобами СКД потребує професійних знань менеджерів культури, які володіють методиками формування корпоративної культури та впливу на різні групи громадськості поза межами такої специфічної установи як банк.

Фінансові ресурси, спрямовані на забезпечення зв'язків із громадськістю банку доцільно спрямувати на професійний розвиток

персоналу (курси англійської мови, корпоративні тренінги та семінари), забезпечення спільного відпочинку поза межами установи (корпоративні заходи, присвячені річницям банку, професійні свята, спортивні естафети та інше), тематичні конкурси малюнків дітей співробітників з заохочувальними призами, наприклад, квитками в кінотеатр для сім'ї переможця, тощо.

Поряд із цим банку не варто забувати про соціальну відповідальність перед своїми працівниками – підтримування оптимальних і безпечних умов праці, створення недержавного пенсійного фонду (додаткова пенсія), забезпечення недержавним медичним страхуванням, яке поєднує лікувально-профілактичні, стоматологічні та оздоровчі заходи, підтримку співробітників і членів їх сімей у скрутному становищі, тощо. Така позиція банку спонукає персонал пишатися своїм роботодавцем, віддано та сумлінно працювати, поширювати про свою установу позитивну інформацію, що якнайкраще сприяє підтриманню позитивного іміджу.

Серед PR-заходів банку, що здійснюються засобами СКД та спрямовані на зовнішні цільові групи необхідно назвати спонсорську підтримку та організацію спільних із партнерами соціокультурних акцій, свят для дітей-сиріт, заходів за участю людей із інвалідністю. Якщо банк може собі дозволити такі заходи, то у свідомості громадськості це означає успішність даної фінансової установи та її надійність.

Таким чином, у сучасних ринкових умовах для забезпечення стійкого позитивного іміджу, створення сприятливих умов для проведення рекламних кампаній, банкам рекомендовано формувати власні PR-служби, діяльність яких підпорядковувати принципу оптимального поєднання комунікативних технологій із конкретними практичними заходами, зокрема, заходами соціокультурної діяльності.

1. Галіцейська Ю. М. Ресурсна політика комерційних банків : навч. посіб. / Ю. М. Галіцейська. – Тернопіль : Астон, 2014. – 185 с.
2. Петруня Ю. Є. Маркетинг : навч. посіб. / Ю. Є. Петруня, В. Ю. Петруня. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – Дніпропетровськ : Університет митної справи та фінансів, 2016. – 362 с.
3. Щетинін А. І. Гроші та кредит : підруч. / Щетинін А. І. – 4-тє вид., переробл. і доповн. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 440 с.

КІНЕМАТОГРАФ ЯК ІНДУСТРІЯ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Шевченко Т. В., гр., *КД-61*

Кінематограф – одна з найпопулярніших креативних індустрій, що впливає на свідомість і поведінку глядача. Популярність кінематографа в сучасному світі порівняна з розвитком фотографії та музики. Зумовлено це тим, що кіно вводить людину у світ ілюзій, дозволяє відсторонитися від буденності, принаймні, на час перегляду. Омасовлення кінематографа стимулювало розвиток економіки, забезпечило його проникнення в політику та навпаки.

Ціноутворення на перегляд фільмів, яке здійснюють кінотеатри не залежать від витрат кінокомпанії на виробництво. Водночас, високобюджетні фільми здаються глядачам якіснішими, звертають на себе увагу. Тому всесвітньо відомі кінокомпанії розробляють і реалізують власні стратегії, щоб популяризувати свій продукт і збільшити прибуток. Проф. Гарвардської школи бізнесу А. Елберс описує успішну стратегію кінокомпанії Warner Bros., що базується на виробництві трьох-п'яти блокбастерів на рік. Інші кінострічки фінансуються по залишковому принципу [2, с. 10-11].

Дійсно, глядачів приваблюють спецефекти. Допомогає досягти успішності кінострічки залучення зіркових акторів. Важливу роль у популяризації кінопродукту відіграє реклама. Людина – соціальна істота, при спілкуванні один з одним люди діляться інформацією, тому від кількості реклами буде залежати обговорення прем'єри кінострічки. Усі перелічені способи популяризації вимагають значних фінансових вкладень. Саме тому успішні кінокомпанії витрачають основну частину бюджету на незначну кількість кінострічок, що видаються перспективними. Серед таких, наприклад, серія фільмів про Гаррі Поттера кінокомпанії Warner Bros. Загальна сума касових зборів від прокату «Гаррі Поттера» з 2001 по 2011 рр. становила більше 7 млрд. 700 тис. дол., при цьому бюджет кінокомпанії на виробництво 7 частин фільму – 1 млрд. 155 тис. дол.

Прибуток кіностудії отримують різними шляхами. Це продаж квитків у кінотеатрах (50% прибутку), фільмів на фізичних носіях, кінострічок для перегляду глядачами на власних телевізорах, прав на показ фільму телеканалами, використання символіки з фільму, назви, образів героїв для розробки продукції тощо. Бюджет фільму складається з витрат на костюми, реквізит і спецефекти, витрати на випуск фільму, його запис на DVD і початок продажу, податки та

ліцензії.

Одним із перспективних напрямів сучасного кінематографу є створення фільмів одразу для декількох категорій глядачів, наприклад, чоловіків і жінок, молодшої та старшої вікових категорій. Ще одним перспективним напрямом є інтерактивне кіно. Вперше фільм «Kinoautomat» за участі глядачів у створенні сюжету презентували в 1967 році. Популярність таких фільмів тільки зростає. Кінокомпанії, не дивлячись на високу ризиковість, впроваджують інноваційні технології для випуску та популяризації кінострічок.

Сучасний кінематограф в Україні орієнтується на кінопрокат та український дубляж. Кінотеатри встановлюють сучасне обладнання, створюють комфортні умови для глядачів, впроваджують інноваційні технології. Так, 3D технології стирають межі між глядачем та сюжетом. Фільми з використанням 5D технологій розраховані на повне занурення у сюжет. У руслі світових тенденцій український кінематограф впроваджує також інтерактивне кіно.

Аудиторія підтримує кінострічки вітчизняного виробництва. Кількість українських фільмів з кожним роком зростає. Кіно сприймається як частина буденного життя, що впливає на свідомість і формує сучасні цінності.

Таким чином, індустрія кіно вимагає зусиль і фінансових вкладень. Кінокомпанії на стадії розробки проекту проводять аналіз ринку збуту, щоб визначити цільову аудиторію, очікування та побажання споживачів. Залучення спонсорів, інвесторів, сценаристів, режисерів та інших фахівців не гарантують успіх кінострічки, але ті, хто виводить фільм на перші місця рейтингу отримують популярність і досягають не лише купності, але й прибутку.

1. Элберс А. Стратегия блокбастера. Уроки маркетинга от лидеров индустрии развлечений / Анита Элберс ; [пер. з англ. Ю. Корнилович]. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2015. – 336с.

Науковий керівник – *к. політ. н., доц. Сумського державного університету Опанасюк В. В.*

ОСОБЛИВОСТІ «Я» КОНЦЕПЦІЇ В БУДДИСТСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

Ігнатенко Д., аспірант кафедри філософії СумДУ
Буддизм відомий своїм вченням про «анатман» (санскр.

Anātman), згідно з яким ніщо в світі не має окремої і незмінної внутрішньої сутності, душі або власного «я». Це вчення не варто зводити до нігілістичного твердження про те, що ні вас, ні оточуючих насправді не існує [1, 24]. *Анатман* швидше займає проміжну позицію між абсолютним запереченням вашого безсумнівного існування і його уречевленням, тобто надаванням цьому абстрактному поняттю рис конкретного об'єкта. Філософія буддизму будується навколо ідеї звільнення від страждань, а джерелом усіх страждань визначає віру у власне «я». Перш за все необхідно зазначити, у що буддисти не вірять. У буддизмі відсутня концепція віри в певну сутність, яку ми визначали б центром нашого буття, в об'єкт, який продовжує існувати протягом усього нашого життя і після смерті, в суб'єкт нашого досвіду як ініціатора наших дій, володаря наших тіла і психіки, носія властивих нам характеристик і моральних якостей, – загалом в усе те, що кожен з нас називає словом «я». Із погляду буддизму, подібного об'єкта не існує ні в діахронічному, ні в синхронічному сенсах. Іншими словами, буддисти переконані, що згідно з вченням про загальну мінливість (санскр. *Anitya*) [1, 26], з одного боку ніщо не залишається незмінним з плином часу, з іншого – навіть в окремо взятий момент сутність під назвою «я» не є цілісною єдністю і відсутня всередині нас. Це «я», що володіє тілом і розумом, але не тотожне їм, що відчуває відчуття і вчиняє дії, є тим самим «я», яким ми підсвідомо себе вважаємо, і існування якого заперечує буддистська філософія. Якщо прибрати фізичну і психічну складові, то нічого більше не залишиться. Іншими словами навіть у даний момент я не є «я». Чи означає це, що я – ніщо? «Я» – це проста сутність, що простягається в часі і з якої я себе ототожнюю. У свою чергу особистість – це сукупність причинно зв'язаних психофізіологічних процесів, які відіграють певну роль у світі. Слово «особистість» в англійській мові (*person*) яскраво відображає цю ситуацію. Воно походить від латинського слова *persona* – маска актора або роль у театрі. «Я», якби воно існувало, було б незалежною метафізично реальною єдністю. Особистості будуються на базі нашої психіки і соціальних взаємодій і відображають ту роль, яку ми виконуємо по відношенню один до одного як частин складного світу. Світ же будується на основі наших переживань і дій, які зумовлені особливостями нашої психіки, сприйняття і соціальних взаємодій. Особистості складаються з безлічі компонентів, вони взаємозалежні і недовговічні, постійно змінюються і залежать від навколишнього оточення [2, 45]. Ми є особистостями, але ототожнюємо себе з «я».

Через ототоженне сприйняття реальність спотворюється, кожен ставить «я» в центр власного всесвіту, навколо якого все і обертається. Це в свою чергу призводить до егоїзму – думки, що будь-яка дія має сенс, тільки якщо вона відповідає нашим інтересам, а також до занепокоєння про збереження власної цілісності і благополуччя. І в кінцевому підсумку – до жадібності, гніву, страху, конфліктів і загального нещастя. Якщо я вважаю себе особливою істотою, значить я ставлюся до себе не так, як до інших, ставлю себе вище інших[3, 37]. У результаті ми отримуємо абсурдне суперництво інтересів істот, чії життя і інтереси насправді нерозривно пов'язані. Якщо ж ми бачимо себе як особистості, то сприймаємо себе частиною взаємозалежної єдиної структури, поділяємо інтереси інших, відчуваємо їх радощі й прикрощі. На цьому ґрунті розвиваються чесноти, які в буддизмі носять назву брахмавіхарас (санскр. *Brahmavihāras*), або божественні стани: доброзичливість, турбота, співчутлива радість і справедливість[1, 30]. Про кожного дбають не з точки зору власних інтересів і бажань, а з точки зору його інтересів і бажань, які є частиною нашого власного стану. Так що прихильність відрізняється від доброзичливості. Я бажаю добра людині, тому що він заслуговує щастя, а не тому що я люблю його. Співчуваюча радість відрізняється від розділеної радості. Мені весело від того, що радіє він, а не тому, що це приносить радість мені. Такий погляд буддистів на раціональне моральне зобов'язання, яке ґрунтується на безкорисливості. Вчення буддистів про відсутність власного «я» не є дивним містицизмом або нігілізмом, воно не підриває принципи свободи волі і моралі, але пояснює, чому їх існування можливе. Воно не призводить до розпачу, а підсилює впевненість.

1. Торчинов Е.А., Введение в буддологию: курс лекций. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2000. — 304 С.
2. Арвон А. Буддизм. — М.: Астрель, АСТ, 2005. — 159 С.
3. Стрелкова А. Ю. Буддизм: філософія порожнечі: [монографія]. – К.: Видавничий дім «Киево-Могилянська академія», 2015. — 408 С.

Науковий керівник – д. філос. н.,
проф. кафедри філософії Лебідь Є. О.

ЖАЛІСТЬ І АЛЬТРУЇЗМ (КНИГА «ВИПРАВДАННЯ ДОБРА» В. С. СОЛОВЙОВА)

Марків В., *СМ-503*

Раніше вважали, що найвища чеснота(святість) полягає в аскетизмі. Оскільки духовна сторона у людини має переважати над матеріальною. «Человек должен укреплять дух и подчинять ему плоть не потому, чтобы в этом была цель его жизни, а потому, что, только освободившись от рабства слепым и злым материальным влечениям, может человек служить как следует правде и добру и достигнуть своего положительного совершенства.» [розділ третій, I]

Важливо укріплювати силу духа, не забуваючи про доброзичливе ставлення до інших. У якості прикладу автор наводить факт середньовічного аскетизму, який не заперечував необґрунтоване вбивство еретиків, євреїв, відьом і чаклунів. Такий гіркий досвід призвів до панування альтруїстичної складової моралі.

Подібно до того як сором виділяє людину серед іншої природи і протиставляє його іншим тваринам, так жалібність зсередини зв'язує його з усім світом живих істот. Ось як цікаво пише автор: «Это начало имеет свой глубокий корень в нашей природе, именно в виде чувства жалости, общего человеку с другими живыми существами.» [розділ третій, II]

Саме із почуття жалібності та співчуття формується альтруїзм. Далі філософ наводить цьому непохитні докази.

Виявляється, що у нашій природі глибоко закладене почуття жалібності, яке пов'язує нас із усім живим світом, так як воно належить людині і всім іншим живим істотам. При чому останні повинні стати предметами цього почуття для людини. Розрив цього зв'язку призводить до егоїзму.

В.С. Соловйов чітко пояснює свою позицію з приводу жалібності у якості одної із базових складових моралі. Нажаль, співрадість та співнасолода, не можуть бути внутрішньою основою морального ставлення до оточуючих, а лише жалібність чи співчуття. Фактично, співрадість іншому задоволенню заключає в собі його схвалення. Однак насолода може бути аморальною (як от розпиття алкоголю для п'яниці), тому і співрадість у цьому випадку аморальна. «Сочувствуя страждущему, я вовсе не одобряю дурную причину его страдания...Итак, действительное сострадание, или жалость, не может иметь своекорыстных мотивов, и есть чувство чисто-альтруистическое, в противоположность со-радванию, или со-

наслаждению, которое есть чувство смешанного и неопределенного (в нравственном смысле) характера.» розділ третій, II]

Соловйов наводить ще одну причину переваги співчуття над співрадістю. В основі моральності мають бути почуття, які закликатимуть до дії, із яких потім і сформулюються принципи моралі. Так, радість - є кінцем дії, а співрадість не має у собі заклику до подальших дій. Співчуття навпаки закликає нас позбавити іншого від страждання.

Насправді добрим можна визнати тільки те, що зберігає свій добрий характер за будь-яких умов. «ібо жалеть все страждущие существа есть свойство одобрительное безусловно и во всех случаях, так что оно может быть возведено в правило, не требующее никаких ограничений...» [розділ третій, III]

У творі спростовується думка Шопенгауера про загадковість і таємність співчуття (відчуття чужих страждань, як власних). Так Артур Шопенгауер вважав, що під час співчуття зникає межа між тобою та іншою людиною, тобто ви ототожнюєтесь.

Як же тоді бути у випадку співпереживання матері до дітей, що мають зв'язок від природи? І чому тоді їх відчуття не стають тотожними? Адже зв'язок співчуття живих істот є не проста тотожність, а згода. Насправді ж моральність співчуття відповідає укладу природних речей дійсності. Правдивою і справедливою істиною жалібності є визнання права інших на існування інших та благополуччя. Адже усі істоти подібні до нас і заслуговують на справедливе ставлення.

До того ж автор погоджується із загальнолюдською думкою про те, що співчутлива людина є доброю, а безжалісна людина - злою.

Жалість - основа альтруїзму. Але альтруїзм лише одна із складових моралі, яка окреслює правильне відношення людини до інших живих істот: «Другая основа в нашей нравственной природе, какою мы и находим в чувстве стыда, из которого развиваются правила аскетизма подобно тому, как из жалости вытекают правила альтруизма» [розділ третій, VI]

Тобто наявність доброти не суперечить аморальності: співчутливе серце може бути схильним до розпусу та гріхів.

Водночас жалібність сама по собі не є основою усієї моральності (так помилково стверджував Шопенгауер). Доброту до живих істот та аморальність в інших відносинах можна побачити в злій поведінці монахів-аскетів, а також безпутній поведінці та нестриманості добрих людей (такою соромною поведінкою вони

шкодять не лише собі, а й оточуючим).

Суть співчуття не в ототожнюванні з іншим, а визнанні за ним права на благополучне існування. Людина неначе порівнює себе з тим, кому співчуває.

В.С. Соловйов також наводить золоте правило моралі: «Поступай с другими так, как хочешь, чтобы они поступали с тобою самим» [розділ третій, VII]

Шляхом міркувань філософ виводить загальне правило альтруїзму. Нікого не потрібно ображати, а навпаки допомагати настільки це можливо.

Він виділяє 2 правила альтруїзму: справедливості, або негативне: не робити іншому нічого такого, чого ти не хочеш від інших собі; милосердя або позитивне: роби іншому те, чого сам би хотів від інших. Причому останнє включає також справедливість: «Не помогать другим – значит уже обижать их; человек последовательно справедливый непременно будет исполнять и обязанности милосердия, а человек истинно-милосердный не может быть в то же время несправедливым.» [розділ третій, VIII]

Помилковим є розділення і протиставлення справедливості та милосердя, оскільки це лише два способи проявити альтруїзм.

Важливим є той факт, що за Соловйовим загальне правило альтруїзму не передбачає матеріальної або якісної рівності всіх суб'єктів, тому що навіть одна людина має різний статус і права в залежності від свого віку: у дитинстві одне, - в дорослому віці- інші. Ідеться про рівне право на існування і розвиток своїх сил.

«Жалость, как мы видели, универсальна и беспристрастна, и в ней человек доходит до «уподобления Богу», потому что обнимает одинаковым участием всех без различия: и добрых, и «врагов истины», и людей, и демонов, и даже «естество пресмыкающихся». [розділ третій, VIII]

Таким чином, філософ нашоухує нас до думки про те, що жалість є основою для таких специфічних особі моральних почуттів як співчуття, милосердя, совість.

1. Соловьев В.С., Оправдание добра. [Електронний ресурс]-Режим доступа: <http://www.vehi.net/soloviev/oprav/03.html>

Науковий керівник – доц. каф. філософії СумДУ, канд. філос. наук,
Козинцева Т. О.

АНАЛИЗ ТЕЛЕСНОСТИ ПО ПРОИЗВЕДЕНИЮ МИШЕЛЯ ФУКО «РОЖДЕНИЕ КЛИНИКИ»

Москаленко И., *зр.СМ-502*

М. Фуко утверждает, что: «тело образует по праву природы пространство причины и распределения болезни; пространство, линии, объемы, поверхности и пути которого фиксированы в соответствии со знакомой по анатомическому атласу географией»[1]. И правда, в какой-то степени человеческое тело – это карта и зная хорошо «географию тела» можно точно указать на орган, который болит. Если далее развивать эту мысль, можно прийти к выводу, что анамнез современные врачи собирают, используя эту аллерию. Ведь перкуссия, пальпация и аускультация – это точное попадание на «геоположение» исследуемого органа. Именно правильный сбор симптомов и жалоб, результативная первичная диагностика – залог скорейшего выздоровления больного.

Понимание «локализации» болезни натолкнет врача на причины возникновения недуга, а главное поможет установить точный диагноз. Видимо этого правила придерживались лекари XVIII века. Далее автор говорит, что перед врачами того времени встал вопрос о классификации болезней. Приводя цитату Жилибера: «Никогда не трактуйте болезни, не будучи уверенными в их типе» [1], М. Фуко доказывает, что у истоков современной медицины стояли люди, которые четко понимали, что без конкретного определения понятия болезни, знаний о его происхождении и типе чрезвычайно тяжело начать правильное лечение.

Существовало несколько принципов изначальной классификации болезней. Первая базировалась на сравнение двух взглядов: философского и исторического. Они оба находят свои отголоски и в современном мире. На примере плеврита мы видим, что исторический взгляд базировался на прямых фактах, симптомах и жалобах больного. Философское же направление задавало вопрос, что привело больного к этому состоянию. Два этих взгляда существуют едино, без одного мы не узнаем второго, лишь только комплексное взаимодействие даст положительный результат – правильно поставленный диагноз.

Вся классификация в медицине представляется в виде «плоского пространства». Пересечение в этом пространстве форм, которые принимает болезнь и определяют её положение в системе всех болезней.

Первое пространство – «это пространство, где аналогии определяют сущности» [1]. Вот, например, «исчезновение произвольных движений, притупление внешней и внутренней чувствительности – это общее состояние, которое реализуется в таких частных формах как апоплексия, судорога или паралич» [1]. Для каждой из этих форм свойственны определенные особенности проявления, присущие только им, но в механизме их действия нет кричащих различий. В основе этой аналогии лежит подчинение всех форм болезни и их разнообразных проявлений общим законам природы. Отсюда, необходимость фундаментальных знаний относительно типических патологических процессов.

Еще один немаловажный факт, который оказывает очень сильное влияние на проявление болезни – это сам больной. Он является вторым пространством (см. выше) «ибо медицина достигает своей цели, нейтрализуя не только случаи, на которые опирается, но и свое собственное вмешательство» [1].

«Болезнь проявляется через тело» [1]. После того, как болезнь как что-то абстрактное и невидимое ранее, приобретает форму, распространяется по телу, чиня свое пагубное влияние (некроз, воспаление, патологии роста) она начинает проявлять свои симптомы. После этого болезнь перестает быть чем-то плоским и представляется нам в объеме. Локализация недуга в определенном месте, его очаге не есть основанием для определения ее в классификации, т.к. «последняя может быть перемещена из одной точки в другую, задевать другие телесные поверхности, оставаясь полностью идентичной своей природе» [1]. Это перемещение её может преобразить, но достаточно проникнуть в глубину ее механизма и распознать ее не составит труда.

Иногда такие состояния являются продолжением друг друга и являются этапами прогрессии ухудшения состояния. Было бы неплохо иметь величину, которая отражала бы силу течения патологического процесса. Подойдут ли математические величины? Возможно ли с помощью механики «оценить патологический феномен» [1]? Автор утверждает, что нет. «Восприятие болезни все же предполагает качественный подход» [1].

1. Фуко М. Рождение Клиники [Электронный ресурс]-Режим доступа: <http://lib.ru/CULTURE/FUKO/clinica.txt>

Науковий керівник – доц. каф. філософії СумДУ, канд. філос. наук,
Козинцева Т. О.

МАТЕРИНСТВО ТА БАТЬКІВСТВО В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Вакал С., *група IT – 51*

На сьогоднішній день тема батьків, а особливо батьківства, є дуже актуальною, адже в останні роки в сфері філософії, психології, культурології, соціології, релігієзнавства широко розглядається питання по створенню та зміцненню сім'ї. Діти – це наше майбутнє; без правильного виховання та батьківської любові не вийде продовжити існування на цьому світі в комфортних для кожного умовах.

Батьківство в цілому, де є батько і мати, це складне соціальне явище, яке є унікальним як для однієї людини, так і для всього суспільства. У термінології існує таке поняття як альтруїзм (світобачення на основі принципів жити заради інших або ж підкорення людям, життю або вірі), що підкреслює значення слова «батьківство».

Батьки – це люди, без яких життя не набирає фарб; це люди, які не дивлячись ні на що, ладні останнє віддати аби їх дитині було добре; це люди, які дарують найголовніше – життя без турбот, не потребуючи нічого взамін. Ще з давніх часів батько та матір піклувалися про нащадків свого роду, навчаючи, піклуючись та наставляючи дітей на вірний шлях. Але не всі люди, які мають стати або є батьками, дійсно хочуть відчувати материнство або батьківство в повній мірі. У наш час настає проблема бути батьком або матір'ю, чи не бути, ще на самому початку планування вагітності, адже саме з цього стану беруть початок знання та відчуття материнства і батьківства. Багато людей в сучасному світі, хто, переймаючись стати батьками або просто, щоб нажитися матеріально, віддають дітей в притулки (дитячі будинки, інтернати) або на всиновлення іншим людям. Ці дії призводять в подальшому до страждань більшої половини дітей, коли вони дізнаються, хто справжні біологічні батьки і з якої причини вони так вчинили зі своїми рідними дітьми. Існує ряд причин, коли жінки або чоловіки наважуються на такий крок, який суспільство може сприймати нейтрально або ж навпаки засуджувати.

Ні в якому разі не можна говорити, що материнські та батьківські почуття однакові як на фізичному, так і на духовному рівнях. Материнство – це стан, який сильно пов'язаний з фізіологією, а батьківство – філософський стан. По-перше, чоловік не може на всі сто відсотків бути впевненим у своєму батьківстві, що породжує філософські роздуми. У деяких інших країнах, на відміну від нашої –

України, чоловік дає дитині прізвище, що є певною гарантією того, що ця людина і є батьком (в Україні батьківство визначається не тільки прізвищем, а ще й по-батькові). По-друге, філософія батьківства торкається зв'язку поколінь. Відомий письменник Іван Тургенев цей зв'язок гарно описує в романі «Батьки і діти». «Батьки» (за романом) – це покоління батьків взагалі, що передають свій багатий життєвий досвід, свої принципи, погляди на життя підростаючому поколінню. По-третє, якщо мати любить дитину просто так, то для батька важливо, щоб дитина була гарною, здоровою, а найголовніше – дуже схожою на нього самого. Нерідко зустрічаються такі чоловіки, які, зустрічаючись з складними ситуаціями пов'язаними з дітьми або дітородним процесом, «наковують п'ятами». Це теж породжує філософські питання.

Материнство, на відміну від батьківства, з'являється першим, адже саме жінка носить в собі майбутнє продовження роду – дитя. Воно напряму пов'язане з поняттям кохання. Це відчуття в свою чергу розглядають на трьох підходах, а саме біологічному, що включає в себе відношення дитини і матері на інстинктивному рівні, психологічному (рефлекс) і цілісному підході, коли мати крім дитини не помічає нікого.

На протязі багатьох століть народження дитини сприймалося просто як природний процес і не було основним призначенням жінки в цьому світі. Майбутні матері не замислювалися про планування вагітності та подальше виховання дитини, все йшло само собою, адже вони мали важливіші справи. В часи Середньовіччя верх над усіма верствами населення бере церква. Виникнення культу Діви Марії, що робить з жінки центром сімейних відносин і особистістю, що несе в собі сімейні цінності. За кордоном материнську любов добре описують історики, письменники та філософи в своїх творах, статтях і рукописах. Так, наприклад, Елізабет Баденер працювала над питаннями чоловічого та жіночого батьківства. Від неї дізнаємося, що саме у Франції в другій половині вісімнадцятого століття, виникає образ ідеальної люблячої матері, хоча в першій половині вісімнадцятого століття материнство було звичною подією. З ХХ століття і до сьогодні кардинально змінюються погляди. Жінки починають розвиватися не тільки як матері, а й діловими жінками. Це включало в себе навчання в середніх та вищих закладах для набуття спеціальностей, що в подальшому давало їм змогу працювати і отримувати кошти, щоб утримувати, на рівні з чоловіками, сім'ю. Сьогодні показує, що материнство не стає сенсом життя майже у

половини жіночого населення. Кар'єра та гроші стають на перший план. Жінки намагаються бути схожими на чоловіків.

Батьківство – це не тільки вчити як і що робити, але й допомагати в перші роки життя чаду та його матері не тільки в матеріальному плані, а й фізичному. З упевненістю можна сказати, що батьківство надає більш важливий внесок у виховання та розвиток особистості дитини.

У сучасному світі важко зробити вибір хто краще впорається з вихованням дітей, хто важливіше для нащадків або хто має утримувати сім'ю, адже для дитини потрібно, щоб батько та мати були разом тому, що кожен з них дає певне бачення світу, яке необхідне для формування особистості. Нерідко трапляються такі ситуації, коли є тільки мати або тільки батько, або їх взагалі не має, тоді постає питання про поняття материнства та батьківства. Важко зрозуміти мати або батька, які відмовляються від піклування за дітьми, адже жінка не може дати батьківську любов, а чоловік – материнську любов, хоч як би це не звучало.

Виховання дітей удвох, повноцінною сім'єю, означає, що всі обов'язки розділені на материнські та батьківські. Таким чином, материнство та батьківство – це відважний крок, адже люди беруть велику відповідальність народити, виховати особистість, що буде створювати наше суспільство. З точки зору філософії, материнська та батьківська любов – це віддавати та бажати іншому все те, що вважається добром, не замислюючись про своє становище при цьому, намагатися радувати один одного. Материнство - це любов, а батьківство, в свою чергу - це сила, підтримка та опора всієї сім'ї.

1. Іконнікова С.М. Батьки і діти: спектр відносин між поколіннями // Історія культурологічних теорій. Вид. 2-е. СПб.: Питер, 2005.
2. Канке В.А. Основи філософії. М.: Логос, 2001.
3. <http://www.ebk.net.ua/Book/SPravo/11-17/81101.htm>
4. <http://viva.ua/lifestar/news/22189-znamenitie-materi-odinochki.html>
5. <http://ivona.bigmir.net/deti/development/358351-Otcy-odinochki--Znamenitosti--kotorye-vospityvajut-detej-sami>

Науковий керівник – *докт. філос. наук, професор кафедри філософії*
Бойко О. П.

ФІЛОСОФІЯ ТЕХНІКИ ЯК СПОСІБ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНІЧНОГО ЗНАННЯ

Макаренко К., група ЕП-51

Без знання загальних основ розвитку сучасної техніки неможливо бути культурною людиною. Техніка визначає наше сучасне життя, але при цьому у сучасному світі існують технологічні ризики багатьох продуктів науково-технічного прогресу, як, наприклад, атомні електростанції, хімічні заводи, генно-інженерні дослідження і розробки тощо. Тому досить важливим є філософське усвідомлення того, як техніка діє на навколишнє природне середовище, соціальні структури і саму людину. Філософія техніки займається пошуком відповідей на досить важливі проблеми, як природа технічних засобів, співвідношення технічної галузі до решти сфер людської життєдіяльності, дослідження закономірностей, пов'язаних з вдосконаленням технічних засобів, дослідженням місця технічних засобів в сучасному соціумі та зокрема в житті людини.

Техніка займає одне з провідних місць в сучасному суспільстві, тому філософія не може обійти питання про сутність техніки. Техніка, як сфера людської діяльності, з давніх часів привертає до себе увагу філософів. Мислителі стародавньої Греції та Риму, епохи Відродження, Нового часу звертались до розгляду теоретичних та філософських проблем техніки. Сам термін “філософія техніки” був введений Е. Каппом у праці “Основи філософії техніки”, яка вийшла у світ в Германії у 1877 році. В ХХ ст. проблемами філософського аналізу техніки займалися Ф. Дессаур, О. Шпенглер, К. Ясперс та багато інших. Відомий інженер П. К. Енгельмайер, один з родоначальників філософії техніки в Росії, ще на початку ХХ ст. написав праці “Техніка творчості” та “Філософія техніки”. Однак лише з 1960-х років філософські дослідження техніки починають набувати статусу самостійної філософської дисципліни. В 70-ті роки була сформульована програма цього напрямку, яка передбачає всебічний розгляд техніки як одного з важливіших факторів розвитку людського суспільства. Саме гуманітарна складова в сучасній філософії техніки представлена такими іменами як Л. Мемфорд, Х. Ортега-і-Гассет, М. Гайдеггер, Ж. Еллюль та іншими.

“Немає людини без техніки”, зазначав іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет. У цій антропологічній формулі показано нерозривний зв'язок людини і техніки.

Німецький географ, філософ Е. Капп в 1877 р у своїй книзі

"Підстави філософії техніки. Новий погляд на історію виникнення культури формулює принцип "органопроекції". А саме, він звертає увагу на те, що людина у всіх своїх творах несвідомо відтворює свої органи, і сама пізнає себе, виходячи з цих штучних створінь. Він вважає, що які б не були предмети мислення, то, що думка знаходить в результаті всіх своїх пошуків, завжди є людина і ні що інше. Змістом науки в дослідницькому процесі є людина повернута до самої себе.

Капп вважає, що в словах давньогрецького мислителя Протагора: "Людина є міра всіх речей", - закладений антропологічний критерій, сформовано ядролюдського знання і діяльності. Зовнішній світ, з точки зору Каппа, є реальним продовженням людського організму, відображенням зовні, як в дзеркалі, внутрішнього світу людини. Створений людиною штучний світ стає потім засобом самопізнання при зворотному перенесення відображення із зовнішнього світу у внутрішній. Таким чином людина пізнає процеси і закони свого несвідомого життя. Виходить, що "механізм", несвідомо створений за органічним зразком, сам служить для пояснення і розуміння "організму" - це і є суть принципу органічної проекції Ернста Каппа. Наприклад, парова машина, починає функціонувати, наприклад, в локомотиві. Відразу виявляється схожість її загальної механічної дії з органічною єдністю життя: харчування, зношування частин, виділення продуктів згоряння, зупинка всіх функцій і смерть. Руйнування важливих частин машини схожі з життєвими процесами тварини. Виходить це вже не несвідоме відтворення органічних форм, а проекції, тобто взагалі живої і діючої як організм істоти. Ця видимість самостійної діяльності парової машини і вражає найбільше. Капп розглядає не тільки окремі знаряддя техніки, а й переходить до тих могутніх культурних засобів, які мають характер систем. Наприклад, залізні дороги, пароплавні шляхи, телеграф. Вони покривають мережею всю земну кулю. Залізниці представлені рейковими шляхами, пароплавні лінії можна вважати окремими великими системами, які можна порівняти з системою кровоносних судин в організмі, тобто вони є відображенням систем організму людини. Їхні шляхи можна вважати комунікаційними артеріями, по яких циркулюють продукти, необхідні для існування людства.

Отже, відповідно Каппу, органопроекція це сходження, спочатку несвідоме відтворення з органічного зразка, потім, за законом аналогії, взаємопізнання оригіналу і відображення; потім збіг між органом і знаряддям аж до тотожності. У розвитку сучасної мікроелектроніки також прослідковується принцип органопроекції.

Несвідомо перепробувавши всілякі матеріали для виготовлення інтегральних схем, як найбільш оптимального матеріалу, був обраний кремній. Саме його, ще раніше, еволюція "вибрала" вихідним матеріалом органічних тіл. Резюме досягненням Каппа в області філософії техніки дає відомий сучасний німецький філософ техніки А. Хунінг. Техніка є проєкцією людських органів. "Незаперечні факти свідчать, що людина неусвідомлено передає форму і функціональні особливості органів свого тіла створінням рук своїх і що вона як би чекає від них аналогічного ставлення до себе самої" [2].

Виходить, що Капп в змісті науки і техніки бачить повернення до самої людини. Техніка є не тільки органопроекцією, вона одночасно є становленням свідомості людини, а також засобом самопорядку. Капп бачить також пов'язані з технікою потенційні небезпеки. Загрозливі можливості технічної могутності можуть з часом зростати. Сенс техніки в тому, що вона є засобом людської діяльності і ні в якому разі вона не повинна замінювати її [1]. В дійсності обов'язок техніки – це посилення "органів" та потенцій людини, в тому числі інтелектуальних. Техніка може відокремитися у власному світі, який буде людям настільки далекий, що їм доведеться побоюватися втрати контролю над цим світом. Надзвичайно актуально звучить його вимога, що всім відцентровим устремлінням в науці і техніці має відповідати рівний за силою доцентровий рух спрямований до глибин людського духу. Це необхідно, щоб мати можливість контролю над технікою в антропологічному масштабі.

1. Бойко, О.П. Антропологічний вимір техніки [Текст] / О.П. Бойко // Світоярд. Філософія. Релігія : збірник наукових праць. - Вип. 5. – Суми : УАБС НБУ, 2014.- <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/52550>
2. А. Хунінг. Первые германские философы техники. В: Материалы международной конференции «Философия науки и техники – природа и техника на пороге 3 тысячелетия». Под ред. д.ф.н., проф. В.Г. Горохова. М.: РФО, 2005, с. 261-262.
3. Митчем К. Что такое философия техники? / Пер. с англ. под ред. В.Г. Горохова. — М.: Аспект Пресс, 1995. — 149 с

Науковий керівник – *докт. філос. наук, професор кафедри філософії*
Бойко О. П.

ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ ТА СВИТОГЛЯДНА КОНЦЕПЦІЯ СПРИЙНЯТТЯ ЕПОХИ

Бойко О., *докт. філос. наук, професор кафедри філософії*
Шулунова К., *студентка групи ІТ - 52*

Для розуміння того, в чому полягає феномен постмодерну, перш за все, необхідно виділити те нове, що дала культура постмодерну сучасному суспільству. Новим тут, на думку, наприклад, Ж.-Ф. Ліотара, якого відносять до засновників постмодерністської філософії, є зміна принципів оцінки реальності, яка викликана, в свою чергу, глобальним розчаруванням в попередніх формах суспільної поведінки. Практично всі існуючі концепції, при спробах їх реалізації, виявляли внутрішні нерозв'язні протиріччя, руйнівні конфлікти. В результаті виявилось, що довільна побудова різного роду «універсальних» проєктів ідеальних форм суспільного устрою, при переході з теоретичної сфери в область практичної реалізації, може мати для людства непередбачувані по руйнівності наслідки. Тому спостерігається відмова від якоїсь «абсолютної істини» не тільки через згубність такої логіки, а й просто через неможливість однозначного обґрунтування подібних істин. Відбувається усвідомлення необхідності уточнення меж свободи, переоцінки сформованої системи цінностей, яка здавалася непорушною, і осмислення багатоваріантності базових етичних визначень.

Отже, можна зазначити, що постмодерн – це етап європейської культури, який отримав свій розвиток у другій половині ХХ ст. і зайняв домінуючі позиції в соціокультурній сфері життя західного суспільства, а згодом - і ряду східних країн. Багато в чому постмодерн сформувався як відповідь на питання, що робити після усвідомлення того, що модерн, на який покладалися надії щодо перетворення світу, так і не врятував людство від катаклізмів середини ХХ століття.

Також, актуальність даного дослідження обумовлена специфікою українського постмодернізму, невизначеністю його статусу в науці, залежністю його тлумачення від особистих упереджень вчених-дослідників, які є досить часто негативними, тоді як ще недостатньо вивчені сутність, детермінанти, закономірності, динаміка і тенденції розвитку постмодернізму як явища української культури.

Дослідники постмодернізму, серед яких А.Тойнбі, А.Етціоні, Р.Інглхарт, Ж.-Ф.Ліотар, Ч.Дженкс, З.Бауман, Д.Белл, М.Хайдегер, Ігаб Гассан, В.Вельш, П.Козловскі, О.Панарін, В.Воронкова,

В.Горбатенко, Д.Затонський, Н.Терещенко, Т.Шатунова та інші, розглядають постмодернізм з різних позицій і відмічають його прояви в економічній сфері, в політиці, в мистецтві, в літературі, у кінематографі, музиці, архітектурі, театрі, моді, способі життя, технологіях, подорожах тощо. Зокрема, З.Бауман, Д.Белл та Ю.Хабермас трактують постмодернізм як результат політики та ідеології неоконсерватизму, для якого характерний естетичний еклектизм, фетишизація предметів споживання та інші риси постіндустріального суспільства.

Як загальний культурний знаменник другої половини ХХ ст., як унікальний період, в основі якого покладена специфічна парадигмальна настанова на сприйняття світу як хаосу, подають постмодернізм В.Вельш, Ж.-Ф.Ліотар, І.Гассан. У широкому розумінні визначає постмодернізм як механізм зміни однієї культурної епохи іншою, У.Еко, позначаючи його як відповідь модернізму. Г.Хоффман та Р.Кунов розглядають постмодернізм як самостійний напрям у мистецтві, як художній стиль, який означає радикальний розрив з парадигмою модернізму

У сучасній світовій та вітчизняній філософії культури склалося два напрямки уявлень про постмодернізм: перше дотримується точки зору, згідно з якою постмодерн являє собою особливий тип світогляду, орієнтований на формування такого життєвого простору, в якому головними цінностями стають свобода в усьому, спонтанність діяльності людини, ігровий початок, відмова від пріоритетів і ієрархій в етиці, естетиці та методології. Апологети і послідовники такого підходу до постмодернізму стверджують, що станом постмодерну підвладна будь-яка епоха, а не тільки сучасність, і ілюструють прикладами з історії світової культури.

Інша точка зору представлена, наприклад, в роботах В. Вельш, Х. К'юнга, які розглядають постмодернізм як особливу епоху, що почалася з виникнення постіндустріальної цивілізації, як напрямок сучасної культури, метою якого є подолання духовної кризи сучасного суспільства і усунення розриву між масовою й елітарною культурою.

Таким чином, постмодерн став наслідком кризи цінностей, які б здавалося були назавжди знайденими в епоху модерну, а вірніше, нового підходу до цінностей, і, відповідно, виникла необхідність в переосмисленні - смислового, семантичного - поняття цінності в нових історичних, соціокультурних умовах.

Розуміючи постмодернізм, як широку культурну течію, яка охоплює естетику, філософію, мистецтво, літературу та гуманітарні

науки, сучасні суспільствознавці позначають його і як новий історичний етап розвитку соціуму, і як час інтенсивного прояву суспільних і природних проблем нової якості. Проявляючись чимдалі, тим більш виразно в різних сферах буття соціуму, цей феномен в останні десятиліття спричинив широкі дискусії, породив нові концепції і теорії.

Актуальність звернення до дослідження такого феномену як постмодернізм обумовлена особливими труднощами, з якими зустрілося українське суспільство на етапі переходу до інформаційної цивілізації, а також тим, що для України, на відміну від європейських та інших країн, постмодернізм став не тільки напрямом у філософії, літературі та мистецтві, а й деструктуризація в економічному, політичному, технократичному плані. Постмодернізм також знайшов своє відображення і в повсякденному житті соціуму, проявляючи себе крізь різноманітні культурні форми, такі як дозвілля, естетизація, культура тілесності, симуляція тощо.

1. Бойко, О. Роль тілесності в дозвіллевих практиках [Текст] / О.П. Бойко // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. - Вип. 621-622. – С. 213-218. - <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/52507>
2. Вельш В. Постмодернизм в искусстве и философии и его отношение к технологической эпохе // На путях постмодернизма. - М., 1995. - С. 120 - 137;
3. Деррида Ж. Письмо и различие. М.: Академический Проект, 2007. - 496 с.
4. Козловски П. Культура постмодерна. - М., 1997. - 240 с.
5. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. М., СПб., 1998. – 160 с.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Однодворець К., *студентка групи ЕП-51*

Разом із загальними питаннями, пов'язаними з дослідженням предмету і методів інформатики, на перший план висувається завдання обґрунтування деяких ідей і принципів, зорієнтованих на вирішення кардинальних природничо-наукових, технічних і соціальних проблем. Однією з таких проблем є проблема штучного інтелекту. Дослідження проблем штучного інтелекту є актуальними і полягає у створенні машин, що виконують дії, для яких традиційно

був потрібний інтелект людини. Необхідність створення штучного інтелекту викликана, насамперед, недостатньою досконалістю людського мислення – обмежений обсяг пам'яті, повільне навчання, тяжкий процес пригадування і вибірки, неминучі спотворення тощо. Крім того, виявлено багато видів біологічних меж інтелектуальних здібностей людини, починаючи від певного числа елементів у мозку до невеликої тривалості життя. А для сучасних ЕОМ таких обмежень немає.

Існує велика кількість робіт, присвячених проблемі штучного інтелекту, зокрема питанням теорії штучного інтелекту та практики розв'язування його задач (А. Аверкін, А. Бакаєв, І. Братко, Н. Єфімов, Ж. Лор'єр, Дж. Малпас, Д. Марселлус, Д. Поспелов, Л. Стерлінг, П. Уїнстон, В. Фролов), проте в них не враховується філософсько-антропологічна складова, а саме питання про можливість машинної імітації людського інтелекту та значення для розуміння природи людського мислення і свідомості, розуміння природи психічного в цілому.

Штучний інтелект можна визначити як галузь комп'ютерної науки, що займається автоматизацією поведінки людини. Оскільки поняття інтелекту на даний час чітко не визначене, то проблема штучного інтелекту зводиться до проблеми визначення інтелекту взагалі [3]. Обмежимося декількома відомими визначеннями інтелекту. На думку психолога А. Леонт'єва, інтелект вперше виникає там, де поведінка диференціюється на дві фази: фазу підготовки тієї чи іншої дії та фазу її здійснення. Інтелект також розглядають крізь призму співвідношення різних форм мислення. Ж. Піаже стверджував, що інтелект – це «певна форма рівноваги, до якої тяжіють усі структури, що утворюються на базі сприйняття, навичку і елементарних сенсомоторних механізмів». Фахівці з інформатики під інтелектом розуміють «здатність суб'єкта використовувати накопичувану ним інформацію деяким корисним чином». Також стверджується, що інтелект – це здатність будь-якого організму або пристрою досягати успіху у процесі пошуку однієї з можливих цілей у великій кількості середовищ.

Представники нейроінформатики та біоніки часто висловлюють думку про те, що інтелект – це системна властивість нейронів мозку, що не виводиться з властивостей одного нейрона. Штучний інтелект – це галузь комп'ютерної науки, що досліджує автоматизацію розумної поведінки [2], але це визначення не дає однозначної характеристики цієї галузі науки, а лише ставить нові питання і проблеми.

Існує багато різних визначень поняття «штучний інтелект» і це пояснюється тим, що воно може розглядатися у різних контекстах. А сам, розглядатися як наука, набір технологій, розділ інформатики, який займається вивченням принципів роботи мозку тощо. Отже, штучний інтелект – це галузь інформатики, що займається створенням програмних засобів, які імітують інтелектуальні здібності людини. Можна виокремити декілька напрямків, в яких ведуться роботи з штучного інтелекту. Це моделювання роботи мозку людини (нейрокомп'ютери), розробка програм, які виконують притаманні людині дії (розпізнавання образів, розв'язання задач тощо). Але, з більшості визначень залишається незрозумілим як все–таки змусити машину ставити перед собою конкретні цілі, міркувати і діяти подібно людині [5].

Офіційно виникнення досліджень і розробок щодо штучного інтелекту відносять до середини ХХ–го століття. Проте філософські витоки знань про властивості людського мислення можна вважати закладеними ще Сократом. На думку Сократа, мета пізнання полягає в тому, щоб у логіці понять виражати логіку досліджуваного світу. Учень Сократа Платон розвинув вчення свого вчителя і впритул підійшов до відкриття основних законів формальної логіки, тобто тих законів мислення, які дозволяють робити правильні висновки, виходячи з правильних посилок. Основоположником формальної логіки вважається геніальний учень Платона Аристотель. Логіка Аристотеля не тільки визначала закони отримання правильних висновків, але й відображала властивість людського розуму здійснювати дедуктивні міркування від загального до конкретного.

Через 2000 років після Аристотеля цю логіку блискуче доповнив своєю діалектикою німецький філософ Георг Гегель. Діалектична логіка Г. Гегеля відображає у своїх поняттях не тільки механічний рух, але і розвиток взагалі, включаючи процеси навчання, самонавчання, формування понять тощо. Іншими словами, на відміну від формальної логіки, діалектична логіка дає ключ до автоматизації творчої компоненти людського мислення. Паралельно з розробкою конкретних програм штучного інтелекту, з'явилися філософські роботи, в яких здійснюються спроби осмислити цю проблематику.

В цілому, проблема штучного інтелекту в науці ХХІ–го століття охопила широке коло досліджень, пов'язаних зі створенням штучного аналогу інтелекту людини, розробкою «суперінтелекту», моделюванням окремих функцій і структур психіки, впливом існуючих і потенційно можливих систем штучного інтелекту на

людину та суспільство тощо. У межах філософії в контексті штучного інтелекту досліджуються не тільки такі проблеми, як перспективи самоорганізованих комп'ютерних систем, етичні аспекти застосування технологій штучного інтелекту, людина в умовах електронного середовища існування та подібні, але й класичні філософські питання про свідомість, розум та інтелект. До основних перспективних напрямків досліджень в галузі біоніки (штучного інтелекту) можна віднести: проблематику створення універсального штучного інтелекту, проблему соціокультурних наслідків штучного інтелекту, штучний інтелект як чинник глобалізації, проблему потенціалу фізичного нищення властивого системам штучного інтелекту та гіпотетичного майбутнього універсального штучного інтелекту.

1. Глибовець М. М., Олецький О.В. Штучний інтелект. – Київ : «Києво-Могилянська академія», 2002. – 364 с.
2. Люгер Дж. Ф. Искусственный интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем / под ред. Н.Н. Куссуль. М.: Вильямс, 2005. – 864 с.
3. Системи штучного інтелекту / Ю. В. Нікольський, В. В. Пасічник, Ю. М. Щербина. – Львів: Магнолія-2006, 2013. – 279 с.
4. Лорьер Ж. П. Системы искусственного интеллекта. Москва: Мир, 1991. – 568 с.
5. Засоби штучного інтелекту / Р. О. Ткаченко, Н. О. Кустра, О. М. Павлюк, У. В. Поліщук. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 204 с.

Науковий керівник – *докт. філос. наук, професор кафедри філософії*
Бойко О. П.

ПРОГРАМУВАННЯ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Ясінська Т., *студентка групи IT-52*

Останнім часом існує думка, що філософія вмерла. Що разом з епохою Аристотеля, Гегеля пішла і філософія, що зараз розум людини займається лише точними науками, а для філософії не залишилося місця. Але філософія це перш за все світогляд, призма крізь яку людина сприймає навколишній світ, своє місце в цьому світі. Людство, отримавши за допомогою технічного прогресу нові

інструменти та засоби пізнання світу, одночасно отримало інструмент для впливу над світом та над собою, як частиною цього світу.

Ми живемо в час інноваційних технологій, все більше часу проводимо за телефонами, комп'ютерами. Велику кількість роботи ми виконуємо за допомогою тих чи інших програм. В основі всього цього лежить програмування.

У своїй статі я хочу розглянути те, як у такому процесі, як програмування, зустрічаються філософські аспекти. Дана тема є нині актуальною, особливо для мене, бо я сама програміст, адже якщо зазирнути в глибину процесу створення програм, зрозуміти мислення програмістів, то на тому чи іншому етапі створення програми можна знайти певну філософію.

Отже, програмування розглядається як процес створення комп'ютерних програм. Слово процес в цьому визначенні не зайве. Філософія програмування має на увазі озирнутися на всі боки, та й в глиб копнути.

Власне поділ на кодування і створення алгоритмів це вже специфіка, спочатку йде життя, тобто людина спирається на якусь думку на кшталт «напишу-ка я фреймворк з такими-то властивостями». І ось цей початковий напрямок це питання філософії.

Прагматизм, як один напрямків філософії, заявив, що плутанина в питаннях свідомості невизначена, і закликав міркувати в термінах економіки, що приводять до натуральних чисел - прагматизм звужує поле ще далі і закликає вирішувати очевидні проблеми найефективнішим чином. У цьому сенсі програміст як філософ близький до прагматизму. Як казав Мауро ді Роберто: «Якщо ти займаєшся бізнесом, ти просто зобов'язаний бути прагматиком. Хоча б для того, щоб приймати правильні рішення». І справді, програміст спирається лише на ті факти та знання, що дають результат у його роботах, дає фундамент для написання «чистого» коду. Я вважаю, що бути програмістом – це і в житті бути прагматиком, адже ми, майстри коду, схильні слідувати в усьому вузькопрактичним інтересом, міркуємо про користь і вигоду, вибудовуємо свою систему вчинків і поглядів на життя в аспекті отримання практично корисних результатів.

В філософії програмування головний – це замовник. Замовник це «Господь Бог», він не осмислюється, оскільки не може бути осмислений, він - абсолют і вища сила. «Бог - мій начальник, роботодавець, путівник, радник і джерело всіх поставок. Я віддаю свою відданість, вірність і вдячність Вищій силі, яка знаходиться в

мені...» (Дж. Мерфі «Чудодійна сила Всесвіту»). Цією цитатою я хотіла вам надати уявлення про світогляд філософії програмістів, а саме те, що замовник – це вища сила, яка підкорює усіх «майстрів коду» своїй системі і що без нього програмісти не зможуть існувати.

Оскільки у нас мова йде про програміста, то хотілось би поговорити, як саме стати «мислителем філософії програмування».

Програміст повинен постійно себе вдосконалювати. Адже життя рухається далі, кожний день може принести щось нове в цей світ і програміст має до цього адаптуватися. Для цього він повинен постійно займатися самоосвітою. Але насправді деякі програмісти мають інші причини для самовдосконалення у мовах програмування:

- Набралася впевненості: у мене було кілька клієнтів, які вважали, що якщо вони оволодіють мовою програмування, то тоді комп'ютери будуть їх менше лякати.

- Необхідність: технічні проблеми можуть виникнути в будь-яку хвилину.

- Гострі відчуття: деякі люди просто хочуть освоїти нові навички.

- Щоб зрозуміти, що можливо: коли розробник говорить: «Це неможливо зробити!» Чи має він на увазі, що це справді неможливо, або він просто не хоче брати на себе цей головний біль?

Що стосується останнього пункту, я теж може сказати, що в даному моменті, програміст прагне пізнати світогляд замовника, а тобто пізнати його філософію. Ось вам ще одна паралель між програмуванням та філософією. Програміст має бути впевненим у собі, повинен об'єктивно оцінювати свою роботу.

1. Філософія програміста [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://lpgenerator.ru/blog/2016/03/25/filosofiya-programmista/>

2. Філософія программування — тріхнаправленне программування [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://habrahabr.ru/post/247251/>

3. Філософія программування 2 — Миф и язык [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://habrahabr.ru/post/247363/>

4. Філософские аспекты программування / Сергей Трофимов [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://progcpp.narod.ru/doc/articles/filosof.htm>

Науковий керівник – *докт. філос. наук, професор кафедри філософії*
Бойко О. П.

ПРОТЕСТАНТИЗМ: СУЧАСНИЙ ДИСКУРС

Гричаний А., *група СУ-51*

Знаете ли вы, что в 2017 году весь христианский мир праздновал 500-летие от начала масштабного духовного возрождения, которое навсегда изменило ход истории? Реформации, - явление принявшее форму религиозной борьбы против католической церкви и папской власти. Началом Реформации принято считать выступление немецкого монаха Мартина Лютера 31 октября 1517, который в этот день прибил 95 тезисов к воротам собора в Виттенберге. Действительно ли изменения, которые были вызваны данной Реформацией, являются одними из самых влиятельных в истории человечества? В общем говоря – да, глупо отрицать, что западная цивилизация невообразима без достижений Реформации. Яркий заголовок на официальном сайте 500-тилетия реформации “Наша цель - превратить нынешние возможности в настоящее общественное движение, познакомить украинцев с жизненными ценностями Реформации, призывать к обновлению всех сторон личной и общественной жизни в соответствии с библейскими принципами”. говорит о том, что среди украинцев идет популяризаторство знания и изучение важности данного исторического периода. Согласно последним статистическим данным протестанты являются вторым, по числу верующих, направлением в христианстве и насчитывают приблизительно 800 млн. верующих.[1] На Украине же насчитывается приблизительно 2 млн. протестантов и их количество постоянно растет, уже сейчас можно увидеть громкие заголовки на украинских новостных ресурсах по типу “В УКРАИНЕ ПРАВОСЛАВНЫЕ ЦЕРКВИ “СДАЮТ ПОЗИЦИИ” ПОД НАТИСКОМ ПРОТЕСТАНТСКИХ”, и за общим мнением это связано в первую очередь с индивидуальным подходом к каждому человеку, осовремениваем религиозных обрядов, а также с углубленным и тщательным изучением Библии[3]. Возникает резонный вопрос – благоприятное ли влияние осуществляет протестантское окружение на формирования мировоззрения у современных подростков? Нужен ли в 21-ом веке Бог, как ключевая мотивирующая составляющая в осуществлении нравственных поступков и формировании моральных устоев жизни? Не несет ли это каких-либо отрицательных воздействий на человека и его положения в обществе? На эти все вопросы мы попытаемся ответить в рамках данной тематики и привести субъективные оценки и выводы для дальнейшего осмысления.

Поэтому исследование моральных устоев и нравственных уклонов приверженцев конфессии протестантства и сравнение их с аналогичными устоями в первую очередь православных верующих, в связи с их подавляющим большинством в нашей стране, а также с устоями атеистов и агностиков, которых в наше время также становится все больше и больше достаточно актуально. Целесообразно привести практические доводы, которые основаны на индивидуальном опыте общения с представителями каждой из конфессий. Также следует проанализировать полученные результаты с точки зрения практических достижений представителей протестантских направлений христианства, а также попытаться подвести итоги, в которых порассуждать на тему того, чего не хватает представителям иных конфессий с моей субъективной точки зрения. Несомненно следует провести параллели с мнением ученых и специалистов в смежных тематиках для анализа и возможной корректировки моих взглядов на основе прочитанных.

В итоге, со стороны оценки осовременивания религиозного учения, протестантство является явным лидером в сравнении с другими направлениями христианства, с этим в первую очередь и связывают подавляющий рост приверженцев именно данной конфессии. Отсутствие чётко определенных критериев к одежде, отрицание надобности золотых церквей и переизбытка религиозной символики для совершения молитвенных актов, создание возможности пообщаться со сверстниками на их языке в изучении библейского писания и т.д. дают явный толчок к уверованию в “ихнего Бога”. Приводит это к созданию некоего нравственного ориентира, воображаемого друга, который ограничивает личность от совершения аморальных и безнравственных поступков, мотивирует к развитию хоть и путем ожидания сказочных наград “на небесах”. С одной стороны странно, но с другой вполне эффективно. Если человеку нужен лишний, хоть и мифологический, жизненный мотиватор, то почему не создать его в лице Бога? Не важно каким путем – страх, ожидание наград, попытками уподобиться библейскому персонажу, хоть немного и тщеславно, но вряд ли кто-то в наше время из нас может назвать себя истинным альтруистом. И всё-таки, в конечном итоге, несомненно это лучше, чем нигилистические настроения отдельной части человечества или же рабские устои иных существующих религиозных конфессий.

1. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма // М. Вебер. Избранные произведения. - М. : Прогресс, 1990. - 347 с.
2. <https://r500.ua/reformatsiya-viniknennya-poshirennya-ta-naslidki/>
3. <https://www.religion.in.ua/2674-protestantizm-mnogolikij-protest.html>
4. https://ru.wikipedia.org/wiki/Численность_последователей_основных_религий
5. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/v-ukraine-pravoslavnye-cerkvi-sdayut-pozicii-pod-natiskom-protestantskih-311822.html>

Науковий керівник – *докт. філос. наук, професор кафедри філософії*
Бойко О. П.

КОНЦЕПТ «НАДЛЮДИНА» В НЕКЛАСИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Лазарева Д., *група IT-52*

Сьогодні, в рамках нової постмодерністської парадигми, концепт «надлюдина» Ф. Ніцше використовується в області трансгуманізму, набуваючи принципово іншого звучання. Надлюдина розуміється вже як істота, яка не тільки внутрішньо змінила себе, але і як синтез людського тіла і техніки на зовнішньому фізико-біологічному рівні (вживлення чіпів, біонічна шкіра тощо). Тому дослідження поняття і сутності «Надлюдини» сьогодні є досить актуальним.

Фігура, або точніше образ надлюдини з'являється в філософії Ніцше як своєрідна поетична альтернатива традиційним системам метафізики, які так чи інакше постулювали наявність якоїсь трансцендентної реальності. Як відомо, велика частина інтелектуальних випадів Ніцше були спрямовані проти Платона, платоніки і платонізму. Оскільки за складом своєї особистості Ніцше більшою мірою був поет, ніж філософ, весь характер його поетичної філософії (або філософської поезії) був пронизаний надмірною суб'єктивністю. І якщо сучасникам Ніцше ця суб'єктивність здавалася невинуватою ексцентрикою, то вже в філософії ХХ століття саме поняття «суб'єктивності» стає нормативним і мало не центральним.

Існують різні суб'єктивні погляди на ніцшеанський образ надлюдини:

- релігійно-християнський (В'ячеслав Іванов вважав попередником Надлюдини Ісуса Христа);
- культурологічний (М. А. Блюменкранц характеризував ідею

Фрідріха Ніцше як «естетизація вольового пориву»);

- расова інтерпретація (в Третньому рейху під Надлюдиною розумівся ідеал арійської раси).

Самим кричущим спотворенням сенсу образу надлюдини була расове трактування. Ідеологи нацистської Німеччини, кажучи про ідеал арійської раси, вказували на надлюдини Ніцше. Однак Ніцше був далекий від якої б то не було євгеніки і дарвінізму. Тим більше, що надлюдина по природі своїй мислився їм як апофеоз індивідуальності, а «раса» - це поняття колективістська. Ще одним аргументом на користь невідповідності надлюдини і породистої особини арійця є пряма вказівка Ніцше на те, що «надлюдина прийде на місце загиблого людства»; Гітлер же вважав, що вже існує надраса, яка є родоначальником людства.

Можна відзначити, що в вищезазначених підходах образ надлюдини Ніцше використовується як підручний матеріал для обґрунтування своїх поглядів. Це обґрунтування проводиться або у формі апології, як у ідеологів Третього Рейху, або у формі критики, як у Федорова. Соловйов ж взагалі просто відштовхується від ніцшеанської філософії і починає говорити вже про своє «надлюдину». Крім настільки претензійних спроб прочитання, існує і більш помірні оцінки. Наприклад, Михайло Блюменкранц пропонує інтерпретувати образ надлюдини в суто культурологічному ключі. За Блюменкранцу, надлюдина - не більше ніж «естетизація вольового пориву», який ніколи не буде втілений фактично. Відноситься до надлюдини слід виключно як до художнього образу.

Можна сказати, що філософський сенс у Ніцше полягав у наступному: надлюдина - це метафоричний концепт, що позначає людини, повною мірою опанувала всіма зумовлюють його силами (пристрастями, законами природи, впливом суспільства і т.д.). «В історії людства, - заявляє Ніцше, - не було жодного Надлюдини». Видатні діячі, такі як Олександр Македонський, Цезар, Наполеон - всього лише прототипи надлюдини. Великий Заратустра Ніцше - всього лише його провісник. Надлюдина - це символ самозвільнення людини. Ніцше, прекрасний знавець історії, зазначав, що в Античності над людьми достатній Рок, в Середні віки - християнський Бог, в Новий Час - Природа. Надлюдина - це людина, яка досягла якісно іншого стану, а саме - стану свободи, яке полягає не у відмові від своєї природи, а в підпорядкуванні її своїй волі.

1. Ніцше Ф. Так говорив Заратустра / Фрідріх Ніцше. –К. : Харвест, 2013. – 320 с.

Науковий керівник – *докт. філос. наук, професор кафедри філософії*
Бойко О. П.

КАТЕГОРІЯ «ТЕХНОЛОГІЯ» В СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ РОЗУМІННІ

Гребенюк Б., *студент групи ІН-51*

Тлумачення технології як сукупності методів, способів і прийомів одержання, обробки та переробки сировини з метою отримання готової продукції бере свій початок ще з того часу, коли люди навчилися управляти розвитком виробництва. Подальші дослідження засвідчили, що цивілізаційні завоювання, досягнення нових наслідків діяльності людини пов'язані не тільки з новою технікою, але й з новими формами кооперації, організації виробництва або практики, з можливостями концентрації ресурсів, з культурою праці, з накопиченим науково-технічним та культурним потенціалом, з енергією і цілеспрямованістю зусиль суспільства й держави тощо. З огляду на це, під технологією стали розуміти складну реальність, яка у функціональній площині забезпечує ті або інші цивілізаційні завоювання (тобто є механізмом новацій і розвитку), а по суті - сферою цілеспрямованих зусиль (політики, управління, модернізації, інтелектуального й ресурсного забезпечення тощо), які водночас істотно детермінуються низкою соціокультурних чинників.

Категоріальне усвідомлення технології виникло лише в кінці ХІХ – на початку ХХ століття. Саме в цей період сформувалися такі аспекти технології, які дозволили не просто дати адекватне визначення цього поняття, але й досягнути його категоріального статусу. Власне поняття „технологія”, як зазначає В. Матвієнко, „виникло і почало „працювати” в системі технічного знання. Під цим прийнято розуміти дисципліну, що вивчає взаємодію засобів праці і сировини, матеріалів. Інтереси її перебувають головним чином у сфері виробництва. Загальнотехнічне значення технології полягає в тому, що вона розкриває найраціональніші шляхи побудови, організації виробничого процесу, дає відповідні рекомендації. Загальний смисл „технології” розкривається як вчення про майстерність, вміння щось

робити”. Не дивно, що філософське усвідомлення технології відбувалося під пресом зазначеного загальнотехнічного її розуміння, хоча філософи й намагалися вийти за межі такого погляду. „Одна з найважливіших філософськометодологічних проблем – можливість управління технологією і отримання свободи в умовах тотальної технологічної зумовленості. Цю проблему найбільш чітко визначив М. Гайдеггер, який показав, що вся наша цивілізація існує завдяки відтворенню технологічних постачальних ланцюжків і процесів. Ж. Елюль підсилив цю тезу, стверджуючи абсурдність сучасної технології. З одного боку, подібні міркування зрозумілі, вони фіксують ситуацію, як її бачать і оцінюють багато філософів. З іншого - наявна проблема: адже поняття технології якраз покликане забезпечити інтелектуальні умови для управління і оволодіння технікою. Водночас філософи показують, що за технологією стоїть складніша реальність, а саме – соціальні інститути, людська діяльність, цінності, картини світу. Якщо з цим погодитися, то питання про свободу в умовах тотальної технологічної зумовленості можна переформулювати в проблему цілеспрямованої дії на зазначені компоненти нашої цивілізації і культури.

Широкому використанню слова „технологія” у філософії ми завдячуємо саме назві есе М. Гайдеггера „Die Frage nach der Technik”, перекладеного англійською „The question concerning technology” (тобто, питання про технологію). З цього приводу європейці кажуть, що наше слововживання збиває нас з пантелику, спотворюючи буквально значення слова „технологія”, яке в своєму початковому грецькому корінні означає „систематичне вивчення мистецтва”, або „ремесла”... Проте, хоча європейське слововживання зберігає лексичну чистоту, воно не викликає в свідомості реальності, що оточує нас, з такою ж безпосередністю, як наше слово. Вже те, що воно – неологізм, примушує думати про небувалу новизну того, що воно позначає... розгортання наук, яке переходить в підкорення людської і надлюдської природи, – сутність усього цього процесу можна назвати технологією. Технологія – не стільки машини й інструменти, скільки те уявлення про світ, яке керує нашим сприйняттям усього існуючого.

Науковий керівник – *докт. філос. наук, професор кафедри філософії*
Бойко О. П.

КЛЯТВА ГИППОКРАТА: ИСТОРИЯ И ТРАДИЦИИ

Ушакова Н. В., *ст. преподаватель*
 Квамо Ванесса, *студентка гр. М-3*
Харьковский национальный
автомобильно-дорожный университет

Я решила выбрать профессию врача, потому что я хочу помогать другим людям. Как и много лет назад в настоящее время больные люди надеются на знания и опыт врача, доверяют ему жизнь. Есть ли в мире другая такая же важная профессия? По-моему, нет.

Каждый год во всех странах выпускники медицинского университета повторяют слова «Клятвы» Гиппократу, великого врача Древней Греции: «Перед моими преподавателями и профессорами обещаю честно выполнять обязанности врача, отдать этой профессии все мои знания и мой ум; уважать учителей, как родителей, а опыт, умения и знания передать сыновьям. Я не принесу вреда никому, я не дам никому смертельного средства, и если я войду в дом больного, то только для его пользы ...»

Сегодня эти слова стали профессиональным кодексом медиков, а Гиппократ называют «отцом медицины».

Кто же он? В настоящее время существует несколько исторических источников, в которых есть биография Гиппократу. Во-первых, это труды римского врача Сорана Эфесского, который родился почти через 400 лет после смерти Гиппократу. Во-вторых, это византийский энциклопедический словарь Суда X века. В-третьих, это произведения византийского поэта и грамматика XII века - Иоанна Цеца. Также упоминание о Гиппократе есть в трудах Аристотеля, Платона и Галена. Гиппократ жил между 459 и 377 годами до нашей эры. У Сорана Эфесского есть сведения о семье Гиппократу. Отцом Гиппократу был врач Гераклит, а его матерью - акушерка Фенарета. У Гиппократу было два сына — Фесалл и Дракон, а также дочь. Каждый из сыновей назвал своего ребёнка Гиппократом.

По традиции все мужчины в семье становились врачами, знания передавали от отца к сыну. Гиппократ изучал медицину с детских лет в семье, в частных греческих школах, а потом в других городах, где путешествовал и лечил больных. Кроме городов Греции он побывал в городах Малой Азии, в отдельных городах на побережье Черного моря. Он познакомился со знаменитыми учёными-философами, которые по обычаю того времени занимались медициной. Умер Гиппократ в преклонном возрасте, по разным данным от 83 до 104

лет, в городе Лариссе, где ему поставили памятник.

Гиппократ был современником расцвета Афинской республики. Это было время историка Геродота, философа Демокрита, драматурга Софокла, поэта Пиндара, скульптора Фидия. В Древней Греции знания ещё не разделяли на отдельные науки и объединяли общим названием – философия. Из греческих философов Демокрит (460-370) оказал огромное влияние на Гиппократа. Именно он считал, что первоматерией являются неделимые подвижные частицы – атомы. Демокрит выразил идею о природе материи, которая лежит в основе современной науки: «Ничего не может возникнуть из ничего, и ни одна вещь не может превратиться ни во что».

Гиппократ выделил медицину в отдельную науку, отделил её от религии и философии, за что и вошёл в историю как «отец медицины».

Знания, умения и опыт, которые медик получил за многие годы практики, Гиппократ передал будущим врачам в книгах. Его сочинения вошли в «Корпус» или «Кодекс»- сборник медицинских трудов. Многие историки утверждают, что не все произведения принадлежат Гиппократу. Ещё в далёкие времена другой греческий врач, Гален, утверждал, что Гиппократ является автором только 11. Русский историк медицины Ковнер считал, что из многочисленных сочинений, только 8 были написаны Гиппократом.

Действительно, работы по медицине были собраны в сборник уже после жизни великого врача. Он был дополнен его современниками и учениками. «Корпус» хранился в библиотеке Александрии, его переводили на многие языки древности.

Интересно, что Гиппократ является одним из первых, кто учил, что причиной заболевания не является наказание богов – оно возникает вследствие природных факторов, нарушения питания, привычек и характера жизни человека. Лечение состояло в наблюдении за больным и создании специального режима, чтобы организм мог сам справиться с болезнью.

Во многих случаях учение Гиппократа базировалось на неправильных предположениях, ошибочных анатомических и физиологических данных, учении о «жизненных соках». В Древней Греции времён Гиппократа существовал запрет на вскрытие человеческого тела. Поэтому врачи имели только поверхностные знания об анатомии и физиологии человека.

Гиппократу принадлежит учение о темпераменте человека. По мнению учёного, поведение человека зависит от отношения

количества четырёх соков (жидкостей), которые присутствуют в организме, — крови, желчи, чёрной желчи и слизи (флегмы, лимфы).

Преобладание желчи делает человека импульсивным, "горячим" – холериком.

Преобладание слизи делает человека спокойным и медлительным – флегматиком.

Преобладание крови делает человека подвижным и весёлым – сангвиником.

Преобладание чёрной желчи делает человека грустным и боязливым – меланхоликом.

В трудах Гиппократы были описаны свойства сангвиников, холериков, флегматиков и немного – меланхоликов. Выделение типов характера и соответствующих типов телосложения имело большое практическое значение, так как установление типа было связано с диагностикой и выбором методов лечения больных. Именно древнегреческий учёный утверждал, что каждому типу характера и телосложения соответствуют определённые заболевания.

В «Корпусе» освещаются самые разнообразные вопросы: вопросы анатомии и эмбриологии, 15 книг посвящено внутренним болезням, 8 – хирургии, 9 – женским болезням. Гиппократ установил стадии развития болезней, заложил основы античной хирургии, разработал способы применения повязок, лечения переломов и вывихов, ввел в медицину понятия анамнеза, прогноза, этиологии.

Основные положения врачебной этики были сформулированы Гиппократом в «Клятве». Торжественные клятвы были важным обрядом посвящения врача почти у всех древнейших народов. Они содержали слова благодарности учителям и богам за помощь в исполнении своего долга, обязательства не причинять вред больному, обязательство соблюдения врачебной тайны. Вариант Гиппократы был составлен на ионийском диалекте древнегреческого языка и включал основные моральные нормы поведения врача. «Клятва» содержала 9 этических принципов или обязательств:

- обязательства перед учителями, коллегами и учениками;
- принцип непричинения вреда;
- обязательства оказания помощи больному (принцип милосердия);
- принцип заботы о пользе больного и доминанты интересов больного;
- принцип уважения к жизни и отрицательного

отношения к эвтаназии;

- принцип уважения к жизни и отрицательного отношения к абортам;
- обязательство об отказе от интимных связей с пациентами;
- обязательство личного совершенствования;
- принцип соблюдения врачебной тайны.

Для своего времени клятва врача стала прогрессивным явлением. Клятва просуществовала много веков. Изменения в её тексте были вызваны историческими событиями, но каждое новое поколение врачей продолжало традиции Гиппократов. В 12-13 вв. в европейских странах выпускники медицинских факультетов университетов произносили «Факультетское обещание» в торжественной обстановке.

В 1848 году в Женеве был принят современный вариант текста клятвы Гиппократов на латыни, он известен под названием «Врачебная заповедь». В 2006 году в США и странах Европы был принят «Профессиональный кодекс врача». С 1992 года в Украине выпускники медицинских университетов дают Клятву врача Украины.

1. Античная философия: Энциклопедический словарь. — М.: Прогресс-Традиция. П. П. Гайденоко, М. А. Солопова, С. В. Месяц, А. В. Серегин, А. А. Столяров, Ю. А. Шичалин. 2008.
2. <http://ru.wikipedia.org>

КИНЕМАТОГРАФ В МАРОККО: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Оробинская М. В., *к. филол. н., преподаватель*
Эль Бердхи Омар, *студент гр. ТМ-1*
Харьковский национальный
автомобильно-дорожный университет

Раньше на городских стенах висели кинопрограммы, а в кинематографических клубах были десятки тысяч членов, даже в самых бедных кварталах. В 1980 году в период наибольшего интереса к кино в Марокко насчитывалось более 240 кинотеатров. Тогда зрители покупали более 42 миллионов билетов в год, а еще больше было продано нелегально, чтобы избежать налогов. Театры были везде: и в больших городах, таких как Касабланка, и в небольших

горных селениях.

Позже ситуация изменилась: к началу 2000 года в Марокко существовало всего лишь 29 кинотеатров, которые продолжали работать, однако передвижные кинотеатры больше не обслуживали сельские районы, культура кино в Марокко почти исчезла. Кинотеатр Le Petit Palace, здание в стиле ар-деко, построенное во время колониального периода Марокко, по крайней мере, пережил одно покушение на полное уничтожение компанией по недвижимости. Попытка была остановлена активистами группы Save Cinemas в Марокко, которая лоббирует восстановление кинотеатров страны.

Что же вызвало сложную ситуацию с кинематографом в Марокко? Прежде всего, это появление новых коммуникационных технологий и широкий доступ к фильмам в интернете.

Согласно исследованию 2007 года, проведенному Центром Cinematographique Marocain (CCM), государственным органом, который контролирует киноиндустрию Марокко, в период с 1994 по 2005 год посещаемость кинотеатров снизилась на 77 %, продажа билетов на 42 %, количество показов на 27 % и активность дистрибьюторов снизилась на 56 %. Исследование показало, что распространение спутникового телевидения и пиратских DVD-дисков вызвало такую ситуацию и снизило интерес к посещению кинотеатров у марокканцев.

Ламаа Ахаари, студентка, изучающая социологию в столице страны городе Рабат, говорит, что ее поколение стало меньше интересоваться просмотром фильмов в кинотеатре. «В условиях гиперпотребления у людей меньше времени, чтобы посмотреть фильмы. Там так много доступа к фильмам и сериалам онлайн», – рассказывает она в интервью телевизионному агентству Аль-Джазира. «Кинотеатры должны искать новые формы работы со зрителями, чтобы не исчезнуть навсегда. Кинотеатры, которые показывают качественный кинематографический продукт, слишком дороги: едва доступны даже для представителей среднего класса. Марокканцы используют более легкий путь, чтобы посмотреть новые фильмы: просто заходят на торренты или на какие-нибудь нелегальные сайты и скачивают фильмы бесплатно». Хотя правительство выделяет средства для обновления старых кинотеатров, большая часть этих денег идет на поддержание работы центральных кинотеатров и кинотеатров, расположенных в туристических районах. Кинотеатрам в рабочих районах, небольших городах и поселках не хватает финансирования, чтобы работать. «Нет доступа к культуре кино для бедных», – говорит Ахаари в

своим интервью.

Второй причиной угасания интереса к кино является проблемы в государственной политике в отношении кинематографа.

С ростом социального неравенства и снижением покупательной способности спад в кинотеатрах в Марокко отразил все более неолиберальную экономическую политику правительства страны. В период расцвета так называемой «театральной эпохи» марокканское правительство высоко ценило «национальные отрасли Марокко», в том числе кинематограф, выделяя 1,8 млн долларов для поддержки и сохранения театров. Но после того, как государство взяло первый кредит Всемирного банка и после исторических бунтов в начале 1980-х годов, сумма, выделяемая на поддержание театров и кинотеатров, была сокращена до 457 000 долларов США. По мере того, как театры становились все более уязвимыми в течение 1990-х годов, государство поддерживало высокий уровень налогообложения билетов в кино. Ставка 25% была наложена на билеты в кино, что отразилось на уменьшении посещаемости кинотеатров, – говорит Тарик Муним, основатель Save Cinemas в Марокко. «Я за отмену налогов на кинотеатры», – рассказывает он в интервью Аль-Джазире. «Если мы хотим поощрять кинематографический сектор как государственный, мы должны снизить налоги». Кроме того, многие кинотеатры, которые вынужденно закрываются и не работают, переоборудуются под торговые и развлекательные центры. Например, как кинотеатр Liberte в центре Касабланки, который был переоборудован в супермаркет.

Кроме того, государственная политика в сфере кино также подверглась критике со стороны активистов Save Cinemas за то, что слишком много политических ограничений налагается на кинопроизводство и показ фильмов не только из-за цензуры, но и из-за сложного бюрократического процесса согласования с разными инстанциями разрешения на съемки фильмов. Так, например, один из новаторских кинематографистов Марокко Мохамед Абдерахман Тази испытывает на себе давление государственной бюрократической машины еще и потому, что государство ограничивает его деятельность по политическим причинам: страх государства перед так называемыми «политическими фильмами» не дает возможности раскрыть в кино Марокко актуальные проблемы современной жизни марокканцев. «Кино не являлось приоритетом для нашего правительства», – рассказывает Мохамед Абдерахман Тази в интервью.

В 70-е и 80-е годы марокканские кинематографические клубы

играли важную роль в кинообразовании. Однако, поскольку они были тесно связаны с левыми оппозиционными группами того времени, кинематографические клубы начали закрываться. «Cine-Clubs имели большое значение для простого марокканского обывателя. Они позволили знакомиться со многими новинками кино и повысить собственный уровень культуры», – говорит Тази. Сегодня кинематографические клубы почти исчезли, и многие государственные университеты и школы не предлагают кинопрограммы.

Сегодня ситуация с кинематографом в Марокко меняется в лучшую сторону. Прежде всего, потому что здесь находится одна из крупнейших киностудий в мире: в марокканском городе Уарзазат расположена самая крупная в Африке киностудия «Атлас». Сотрудничество в сфере предоставления услуг для съёмок – это одна из специфических черт киноиндустрии Марокко. В Марокко были сняты сотни фильмов – как в эпоху черно-белого кино, так и в эру 3D. Объясняется такая популярность страны среди кинематографистов удачным сочетанием множества факторов. Красивые пейзажи, фантастические ландшафты, восточный колорит, сговорчивая массовка и относительная дешевизна съёмочного процесса. На киностудии «Атлас» снимались многие известные фильмы: «Астерикс и Обеликс: Миссия «Клеопатра»», «Лоуренс Аравийский», «Гладиатор», «Александр», «Человек, который хотел стать королём» и многие другие.

Сейчас меняется ситуация с финансированием китайского кинематографа: в первой половине 2018 года уже найдены спонсоры для реализации различных кинопроектов: комиссия по производству кинематографических работ выбирает в общей сложности 16 проектов (художественные фильмы, короткометражные фильмы, документальные фильмы, сценарии). Например, на съёмки художественного фильма «Пустыня» Фаузи Бенсаиди уже выделено четыре миллиона триста тысяч дирхамов.

Кинематограф поддерживается на государственном уровне – король Марокко занимается этим и как лидер государства, и как любитель кино. Марокканский кинорежиссёр Саад Шраби говорит: «Наш кинематограф очень разнообразен – и тематически, и жанрово: мы выпускаем в год от 20 до 25 полнометражных лент. Среди них есть и комедии, и авторские фильмы, “артхаус”, работы на социальные темы. Второй важный аспект – у нас сложилась система преемственности поколений, и я спокоен за будущее, потому что знаю,

что через 5-10 лет придут молодые режиссёры, которые и станут новым лицом национального кинематографа».

Важной особенностью современного кинематографа Марокко является то, что он ориентирован, прежде всего, на марокканского зрителя, а не на иностранного. Это значит, что марокканские кинорежиссеры снимают фильмы для своего зрителя и не ориентируются на западного. Согласно докладу, подготовленному Марокканским центром кино в 2017 году, кинотеатры в этом году посетили только 1 674 563 зрителя, что несколько увеличилось по сравнению с предыдущим годом (1 527 224 зрителей). Такой рост посещений в центре кино объясняют увеличением марокканских фильмов к показу. Кроме того, в 2017 году были реконструированы многие кинотеатры страны: Avenida de Tétouan, Espagnol de Tétouan, Roxy de Tanger, Paradise de Rabat, Colisée de Rabat, Megarama 8 de Casablanca et Lutetia de Casablanca.

Кроме того, ежегодно в различных крупных городах Марокко проходят международные кинематографические фестивали. Международные кинофестивали сегодня имеют важное значение для культуры Марокко, т.к. способствуют развитию творческого потенциала местных кинематографистов и появлению совместных международных кинопроектов. В стране формируется кинематографическая культура, а марокканские фильмы популяризируются за пределами страны. Например, в декабре 2016 года в Марракеше проходил 16 Международный кинофестиваль, важной особенностью которого является продвижение местных короткометражных фильмов, особенно, работ учеников марокканских киношкол и школ искусств, которых в стране около 20. Для этих целей создан конкурс Festival's Cinécoles Competition, щедро финансируемый принцем Мулаем Рашидом. В рамках кинофестиваля традиционно проходят творческие встречи, мастер-классы ведущих профессионалов мирового кинематографа. Марокканская актриса Наима Ильяс так сказала о современном марокканском кинематографе: «Сегодня марокканское кино переживает бурное развитие, оно продвигается большими шагами к тому, чтобы стать настоящей киноиндустрией. Раньше никто не знал марокканского кино, а теперь оно начинает становиться известным повсюду в мире».

1. Le cinéma marocain: [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <https://www.c-et-c.asso.cc-pays-de-gex.fr/spip.php?article1271>

2. Cinema: [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://aujourd'hui.ma/category/culture/cinema>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ ОЧИМА МОЛОДІ

Солдатенко А. В., *ПЛ-71*

Метою даного дослідження було виявлення ставлення до української музики у молодіжному середовищі.

Було проведено соціологічне опитування студентів першого курсу спеціальності “Психологія”. Питання були спрямовані на визначення ставлення та рівня зацікавленості студентів в нашій національній музиці. Молоді були задані запитання щодо їх вподобань: стилю пісень та виконавців, їх думки про конкурентоспроможність “української пісні”, відвідування концертів та оптимальну ціну для пісенник заходів й ін.

Як виявилось, 95% студентів-психологів слухають музику кожного дня і навіть частіше. Найбільш популярними серед запропонованих виконавців виявилися Т.Кароль, Monatik та гурт «Время и Стекло». Дані виконавці працюють у жанрі поп музики, тому можна помітити, що серед стилів музики студенти обрали саме цей стиль. В даному випадку такий результат був обумовлений переважною більшістю жіночої аудиторії (серед опитаних 85% склали дівчата). 60% першокурсників у своєму плей листі мають україномовні пісні: 35% має від однієї й до трьох, 25% - вісім й більше. Більше половини опитаних відвідували концерти й вони готові витратити гроші на квитки, аби послухати улюбленого виконавця.

Найбільш важливим, на нашу думку, було питанням щодо конкурентоспроможності української пісні. 85% опитаних студентів вважають, що наші співаки можуть скласти належну конкуренцію закордонним співакам. В цих словах дійсно є сенс, адже людям є з чим порівнювати, бо на сьогодні ми маємо доступ в інтернет простір, де є змога прослухати різноманітних закордонних виконавців, оцінити їхній рівень й порівняти з нашою музикою.

Та окрім створення нових композицій треба знати місця для їх розміщення. Як виявилось, просування пісень на концертах і хіт парадах не принесе великого успіху, адже вони не є популярними серед студентів. У наш час молодь активно користується інтернет ресурсами, які надають доступ до різноманітних сторінок з безліччю цікавої інформації. Тому більш доцільним є розміщення треків в інтернет просторі. Опитування підтверджує це твердження, бо 85% студентів знаходять музичні новинки саме в інтернеті.

Окрім цього гарним стартом для просування композицій є музичні шоу, які до речі транслюються й в інтернеті, що надає їм значну перевагу. Вже не дивно бачити, що музичний ролик, який був завантажений декілька днів назад, набирає близько пів мільйона переглядів. Саме в музичних шоу люди мають змогу не лише послухати вже знайомі пісні, а й подивитися на їхню нову версію, наприклад зі зміною аранжування. Тому не дивним є явище, коли доволі стара пісня стає знову популярною.

Отже, проаналізувавши отримані дані можна сказати, що в української музики є усі шанси виходу на новий рівень. Молодь зацікавлена у нових та якісних композиціях. Зараз найголовнішою метою є визначення напрямку, у якому слід вдосконалювати музичний продукт, для досягнення поставлених цілей.

ВПЛИВ МУЗИКИ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ ТА РОЗУМОВУ РОБОТУ

*Іванова Т. В., доцент, СумДУ
Бердник Ю. В., ПЛ-71, СумДУ*

Сприйняття музики – це складний емоційний індивідуальний процес, що полягає у відображенні у мозку почутого. Поєднання окремих музичних елементів утворюють різні жанри, які і викликають певні емоційні стани у людини, що впливають на розумову роботу.

Згідно з проведеним дослідженням, у якому 6-ом особам було запропоновано виконати тест на уважність (тест Бурдона) і при цьому слухати музику різних жанрів, отримано такі результати:

- Людина, яка слухала класичну музику, показала найкращий результат на уважність. Класика сприяє засвоєнню знань та сконцентрованості на певному об'єкті.
- Особа, яка слухала блюз показала досить непоганий результат. Слід відмітити те, під час виконання тесту у цієї людини покращився настрій.
- Учасник, який слухав реп, робив часті та схожі помилки. Це пояснюється монотонністю ритму даного жанру музики. Після тесту у людини з'явилася певна дратівливість.
- Людина, яка виконувала тест під поп-музику показала досить низькі результати, але її емоційний стан був позитивним.
- Особа, що слухала народну музику (фолк) після тесту мала гарний настрій і була задоволена своєю роботою.

- Учасник, що виконував тести у супроводі рок-музики зробив найбільшу кількість помилок, а після тесту ця людина скаржилася на те, що ніяк не могла сконцентруватися.

Проведене дослідження показало, що музика може мати значний вплив на психоемоційний стан людини, і, зокрема, на особливості перебігу процесів зосередження та уваги. Крім того, як показало дослідження, додатковим ефектом, що, вірогідно, також вплинуло на перебіг та ефективність процесів уваги, була зміна емоційного настрою. При цьому, емоції виконували у більшій мірі роль додаткової оцінки власних результатів або були каталізатором формування додаткового мотиваційного компоненту.

ІСТОРИЧНИЙ МАТЕРІАЛІЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ КУЛЬТУРІ 20-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Артюх В. О., *канд. філософ. наук, доцент кафедри філософії
Сумського державного університету*

Матеріалістичне розуміння історії або історичний матеріалізм є головною складовою (поряд з діалектичним матеріалізмом) марксистської філософії¹. Поштовх українським марксистським філософам щодо подальших розробок в цій царині філософії був даний публікацією навчального посібника одного з лідерів більшовицької партії Миколи Бухаріна «Теорія історичного матеріалізму» (перше видання – 1921 р.), де він відмовляє історичному матеріалізмові у статусі філософії і стверджує, що це рівень науки соціології. Така позиція цілком узгоджується з поглядами «ранніх» К. Маркса й Ф. Енгельса, для яких філософія – це той елемент надбудови, що поряд з теологією, естетикою та моральністю постає виявом духовного виробництва експлуататорських класів, а отже вона може претендувати лише на статус ідеології, зрозумілої як «хибна», перекручена свідомість. В процесі переходу до соціалізму вона, як спекулятивний тип пізнання, долається позитивним науковим знанням. Серед відомих українських філософів 20-х – поч. 30-х років, які працювали в галузі історичного

¹ Сам термін «історичний матеріалізм» на означення матеріалістичного розуміння історії був вперше застосований Ф. Енгельсом у передмові до англійського видання роботи «Розвиток соціалізму від утопії до науки» (1892)

матеріалізму можна назвати Володимира Берковича, Петра Демчука (1900–1937), Семена Семковського (Бронштейна) (1882–1937), Тодося Степового (Діденка), Володимира Юринця (1891–1937), Елі Штейнберга (1906–1937), Якова Блудова (1897–1984). Майже всі вони були репресовані в ході сталінської політики «великого терору» 1937 року.

Матеріалістичне розуміння історії розпочинається з марксівської тези, що зафіксована в передмові «До критики політичної економії» (1859): буття визначає свідомість, а не навпаки, як то було в ідеалістичних варіантах філософії.

Єдність суспільного буття та суспільної свідомості складає суспільну формацію. Процес людського життя в історичному матеріалізмі постає як закономірний рух (еволюція) в часі суспільно-економічних формацій, зумовлений постійним зростанням продуктивних сил суспільства, з якими, у свою чергу, корелюють економічні виробничі відносини. Спосіб виробництва матеріальних благ як сукупність продуктивних сил та виробничих відносин або ще, по-іншому, економічний базис завжди знаходиться в суперечливій єдності з надбудовою, куди поряд із суспільними інститутами входить і суспільна свідомість. Один із найвідоміших українських філософів-марксистів цієї доби, Володимир Юринець, якраз і критикує спрощене, недіалектичне розуміння відносин між базисом і надбудовою, що було притаманне багатьом «неофітам» від марксистської філософії:

«Історичний матеріалізм, – пише він, – учить нас, що всі ідеологічні ствердження мають за свою основу певну систему продукційних (виробничих – В. А.) відносин. Але історичний матеріалізм, як філософія чину, в несправних руках може перемінитися на джерело нових фетишизацій. Виходячи з того, що ідеологічні явища являються тільки надбудованими, можна легко попливти річищем специфічного епіфеноменалізму, розглядаючи їх як щось додаткове, незначне. Відси недалекий крок до історичного автоматизму, до «економічного матеріалізму», небезпеку якого вже передбачав Плеханов. Все – економіка, ось яка філософія такого роду історичного матеріалізму» [1, с. 109-110].

Таким чином, треба адекватно спіймати всю діалектичну складність відносин між базисом і надбудовою (включаючи сюди й ідеологію як вид суспільної свідомості). В реальному історичному бутті хоча матеріальне виробництво і є головним по відношенню до явищ суспільної свідомості або ще можна сказати, що явища

надбудови залежні від економічного базису, але, у свою чергу, вони можуть бути самостійними і навіть мати зворотній вплив на нього. Тобто, фактично В. Юринець закликає глибше вивчати автентичний марксизм, приміром того ж Ф. Енгельса, який у листі до Йозефа Блоха (1890) пояснював, що той, хто твердить, що «...економічний момент є нібито єдино визначальним моментом, то він перетворює це твердження в беззмістовну, абстрактну, безглузду фразу». Цю тезу Ф. Енгельса В. Юринець в іншому місці пояснює так: «Історичний матеріалізм не говорить, що база визначає однозначно надбудову. База вказує тільки межі, серед яких можливі тисячі варіацій і індивідуальних відтінків, залежно від попереднього ідеологічного матеріалу і більшої або меншої чіткості зміни в продукційних відносинах». Тут він констатує складність феномену надбудови і на рівні її зв'язків з базисом («базою»), і на рівні структури самої надбудови, і на рівні функцій її елементів.

У зв'язку з публікацією російського перекладу першого (1924 р.) і другого (1921 р.) розділів «ранньої» роботи Маркса й Енгельса «Німецька ідеологія» (1846), в якій вперше чітко були сформульовані основні риси матеріалістичного розуміння історії, а потім і її «повного» виходу в 1932 році перед українськими філософами-марксистами постала проблема актуалізації змістового наповнення таких категорій історичного матеріалізму як «ідеологія», «самовідчуження», «опредметнення», «товарний фетишизм».

Серед складових надбудови важливе місце в українських філософів-марксистів займає аналіз феномена ідеології. Ідеологія, по-перше, на духовному рівні відображає інтереси панівних прошарків суспільства, по-друге, вона має ілюзорний характер («хибна свідомість») тому, що впирається врешті-решт у відчужений характер праці при капіталізмі. У ленінському тлумаченні, коли він говорить про «наукову ідеологію», «ідеологія» розповсюджується на колективну свідомість експлуатованого робітничого класу. І, далі, як ідеологія робітничого класу вона позбавляється ілюзорного характеру. Саме такі протилежні тлумачення змістовного наповнення «ідеології» («хибна», ілюзорна свідомість / «наукова» ідеологія) створює ту ситуацію смислової напруги, яку філософи цієї доби намагаються долати через застосування категорії діалектичної суперечності. Як би там не було, але рівень ідеологічної надбудови саме через зв'язок з економічним базисом позбавляється самостійного значення і саме на рівні цієї «останньої інстанції» (Ф. Енгельс) можна стверджувати, що «тільки з дійсного процесу життя ми можемо зрозуміти й вивести,

з'ясувати розвиток ідеологічних відсвітів і відзвуків цього життя».

Ідеологія як система раціоналізованих уявлень про суспільство, що виправдовує й легітимізує конкретний соціальний порядок має двосторонні «відносини» з економічним базисом: крім того, що ідеологічні феномени можуть мати самостійне значення вона ще мати й зворотній вплив на економіку. Тому розуміння надбудови та ідеології як її складової лише як одновекторного відображення економіки у духовні форми, як своєї «фотографії» економічного базису В. Юринець характеризує, критикуючи історіософію Д. Донцова, як «сплутування детермінізму з фаталізмом» [2, с. 208]. До фаталістичного розуміння історії якраз і веде однозначна зумовленість надбудови базисом, коли, приміром, елементи ідеології розуміються як пряме відображення економічних процесів.

Іншим поняттям, зміст якого активно тлумачиться українськими марксистським філософами є поняття відчуження (самовідчуження). За К. Марксом в експлуаторських суспільствах і продукти людської праці, й сам процес праці та й «сутнісні сили» людини стають чужими цій людині і починають панувати над нею. Відчуження всіх цих елементів постає як самовідчуження людини. Самовідчуження В. Юринець визначає як «рух людських самовідношень», що уявляється «як рух речей» [3, с. 262].

Людина, існуючи по-людськи, не може не працювати, результатом такої праці постає створення предметів, як результатів людської дії. Предмет – це опредметнена праця. Опредметнення постає процесом втілення в предметові людських знань, умінь і навиків. Предмет тоді – це продовження самої людини, це «людський» предмет. І лише на тих етапах людської історії, де існує приватна власність на засоби виробництва і, як наслідок, експлуатація людини людиною опредметнення для експлуатованих прошарків суспільства виступає як втрата вироблених ними ж предметів. Вироблений предмет постає як чужий їм і зв'язки людини з таким відчуженим предметом в умовах приватновласницьких суспільних відносин – це панування світу предметів над людиною. Приватновласницькі міжлюдські відносини породжують розуміння опредметнення лише як реалізацію людиною своєї власницької корисливості. Не лише предмети, ставши чужими, починають панувати над людиною, переворюючи її в засіб, а себе в мету, а через привласнені, але насправді чужі предмети встановлюється й ситуація такого виду міжлюдських відносин як експлуатація, тобто панування людини над людиною. При капіталізмі не лише предмет, а й сам процес його

створення – праця, відчужується від творця предметів. Тобто, сам процес праці як дія, що виходить із самої людини постає як щось зовнішнє по відношенню до робітника, вона викликає почуття незадоволення і сприймається як примус. І, навпаки, людина відчуває себе вільною лише тоді, коли вона не працює. Тому рух до комунізму у В. Юринця – це подолання ситуації самовідчуження. У статті «Філософська генеза Маркса» він пише:

«Концепція самовідчуження... об'єднується у Маркса з комунізмом, як з практичним рухом, що має за мету знищення світу, ворожого для робітника, і створення світу, в якому його праця буде вільним виявом його ініціативи, здатності, таланту; знищення самовідчуження – це знищення праці як примусу» [5, с. 100].

Тут же він пояснює, в якому напрямку «молодий» Маркс змінив розуміння категорії «самовідчуження» в порівнянні зі своїми вчителями – Гегелем і Фоєрбахом та пов'язане з ним поняття «практичного руху».

«Самовідчуження Гегеля полягало в опредметненні суб'єктивних змістів і ставленні себе в залежність від цих змістів, в чому й полягає пізнавчий процес. Самовідчуження у Фоєрбаха йшло по гегелівській лінії, але притиск він ставив на факті відривання людських змістів від людини і творення фантастичних дійсностей» [5, с. 99].

Рух до комунізму можливий не через зміну своєї внутрішньої суб'єктивної дійсності, а через практичну дію (революцію) до зовнішньої по відношенню до людини соціально-політичної реальності.

Опредметнення на етапі приватновласницьких капіталістичних відносин не лише породжує ситуацію відчуження, а ще й конкретизується як уречевлення («орічевлення» – у В. Юринця), тобто коли відносини між людьми постають у вигляді відносин між предметами. Ну, а одним із виявів уречевлення постає феномен фетишизації предметів: світ вироблених людиною предметів уявляється «живим», перед ними схиляються і їм поклоняються як якимось кумирам, так ніби вони володіють «силою». Міжлюдські відносини опредметнюються, а предмети оживають – така ситуація постає як результат самовідчуження людини в умовах капіталістичної дійсності. В. Юринець говорить не лише про схиляння перед предметами чи уречевлення міжлюдських відносин, але про «фетишизацію всіх культурних процесів» [5, с. 109] на сучасному йому етапі розвитку буржуазного типу суспільства. Та на різних

етапах розвитку капіталізму фетишизація виконувала різні функції.

«Фетишизація певних природніх і суспільних законів була на світанку розвитку буржуазного суспільства стимулом цього розвитку. Переконання, що новий лад не є витвором людей, а виникає із якихось глибших позалюдських сил, що він не є конвенціональний, а природній закон, окрилювала розмах нової кляси, була однією з форм плодотворних самоілюзій. «Невблаганні закони» капіталізму, які розглядали як закони природи, створювали обстанову бойового оптимізму, історичного радісного піднесення, притаманного першій половині 19-го сторіччя. Але хід часу, коли стеля капіталізму почала вищірюватися небезпечними щілинами, – справа змінилася до ґрунту. Орічевлення стало виправданням злого сумління буржуазії. Біологічні, расові теорії суспільства були вже не формами ідеологічного наступу (як би це виглядало на перший погляд), а оборони перед атакою марксизму» [5, с. 109].

Та «орічевлення» (фетишизація) притаманна не лише капіталістичному суспільству, вона можлива і в «системі пролетарської культури» доби соціалізму. На думку В. Юринця гіпертрофована увага до економічної складової історичного матеріалізму у конкретних умовах будівництва соціалізму в «советській» Україні може стати «джерелом нових фетишизацій» [5, с. 109]. На рівні художньої творчості, коли молоді українські поети, захопившись зображенням величі економічного зростання, «могутнього ритму праці Херсону, Одеси, Маріуполя» забули про людину – це також «фетишизм – хворба орічевлення суспільних взаємин, спадщина буржуазної психіки» [4, с. 56].

Що може означати у творах В. Юринця це акцентування уваги на позаекономічних факторах розвитку людської історії, на активному, перетворюючому характері впливу елементів надбудови на «базу», на феноменах фетишизації на стадії соціалізму? Вірогідною версією витлумачення може бути думка про спроби захисту В. Юринцем марксистської філософії від тенденцій щодо її спрощення й вульгаризації, що почали активно проявлятися вже в 20-х роках і досягли своєї вершини наприкінці 30-х років.

1. Юринець В. До проблеми соціалістичної культури (Вступ до книги «Микола Бажан») / В. Юринець // Червоний шлях. – 1930. – № 2. – С. 106–118.
2. Юринець В. Філософсько-соціологічні нариси / В. Юринець. – Харків: ДВУ, 1930. – 235 с.

3. Юринець В. М. Хвильовий як прозаїк / В. Юринець // Червоний шлях. – 1927. – № 1. – С. 253–268.
4. Юринець В. Павло Тичина. Спроба критичної аналізи / В. Юринець. – Харків: Книгоспілка, 1928. – 115 с.
5. Юринець В. Філософська генеза Маркса / В. Юринець // До п'ятидесятиріччя смерти Карла Маркса. Філософський збірник / за ред. Р. Левіка, Т. Степового і В. Юринця. – Харків: Пролетар, 1933. – С. 19–110.

ФІЛОСОФІЯ ПРАВОСУДДЯ ЯК НАПРЯМ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

*Дегтяр Р. О., студентка Ю-51,
Науково-навчальний інститут права,
Сумський державний університет*

Дослідження філософії права охоплює осмислення філософії правосуддя. Дискусія щодо поняття правосуддя триває вже досить довго. Сутнісні ознаки правосуддя і його структурно-функціональні характеристики завжди цікавили філософів права, юристів і політологів. З'ясуємо концептуальні засади пропонованого філософсько-правового аналізу.

У теорії правосуддя здійснюється судами, на практиці — суддями. Правосуддя — це не лише умоглядна проблема теорії чи філософії права, а й практична проблема конституційних та процесуальних юридичних наук, які є значущими у юридичній діяльності численних суб'єктів права. На сьогодні правосуддя в Україні окрім визначеної науково-практичної актуальності також характеризується й соціальним значенням. Правосуддя стає суттєвим соціальним і приватним інтересом людини, яка має на це право та гарантувати яке покликана саме судова система.

Бігун В. С., у своїй монографії зазначає, що філософія правосуддя можна визначити як прикладний напрям філософії права, об'єктом осмислення якого є явище правосуддя, предметом - ідея правосуддя, поняття правосуддя та його здійснення. Змістовно філософія правосуддя формується з різних елементів - залежно від критеріїв: за напрямками філософсько-правової думки: онтологічна філософія правосуддя; антропологічна філософія правосуддя; аксіологічна філософія правосуддя, феноменологічна філософія правосуддя тощо. Структурно визначається за сферами діяльності:

філософсько-теоретична - судова філософія і практична (прикладна) - судова політика. Ключові категорії філософія правосуддя - судова влада, судове праворозуміння, судова філософія, суддівська філософія, судове тлумачення, судовий процес, судова діяльність тощо [1].

Г. Власова та Н. Полікарпова наголошують на тому, що як філософська категорія, правосуддя, будучи сферою духовної діяльності людей, формується як внутрішнє ідеальне прагнення до вдосконалення суспільних відносин і в цьому прагненні скеровані ідеалом, уявленням про те, як може і повинно бути. Виходячи з цих установок, ми стверджуємо ідеальну сутність правосуддя. Така постановка питання дозволяє сприйняти правосуддя не як інструмент для реалізації політичної програми перетворення суспільства, а як об'єктивно сформовану соціальну потребу обґрунтування права на суд, як на виконання ритуалу (акту), спрямованого на придбання законної сили випадку застосування права при вирішенні будь-яких суперечок з метою забезпечення справедливості [2].

Отже, з вищевикладеного можна зазначити, що філософія правосуддя - це категорія філософія права, що ґрунтується на прагненні до розвитку та вдосконалення правового регулювання суспільних відносин з метою забезпечення справедливого захисту.

Вагомий внесок у філософське розуміння сутності правосуддя і його місця в людській історії внесли праці І. Канта і Г. Гегеля, які дають розуміння правосуддя через виявлення онтологічних координат права на суд в системі соціальної взаємодії. У «Феноменології духу», Г. Гегель пояснює природу правосуддя, пов'язуючи її з проблемою відносини окремої людини до суспільства в цілому. На думку філософа, право на суд є в протиріччі самого процесу становлення інститутів публічної влади. «Знання закону серця як закону всіх сердець, знання свідомості як визнаного загального порядку - це чеснота, яка насолоджується плодами того, що принесено нею в жертву» [3].

І суб'єкт, і об'єкт правосуддя - це не шматочки цілого, а це саме ціле, що має в них моменти свого дійсного становлення, і правосуддя врівноважує ці моменти.

Власова Г. Б. В у своєму дослідженні, наголошує на осмисленні розуміння правосуддя в роботах філософів новітнього часу А. Камю і Ф. Кафка. Еволюція ліберальної ідеології, криза традиційної для європейської культури системи цінностей і раціоналістичного обґрунтування світогляду призвели до втрати можливості

автономного обґрунтування права на суд в сучасному суспільстві. М. Фуко також зробив внесок у розробку історичних передумов еволюції правосуддя. На його думку, правосуддя, як певна практика, - є частина ідеології і засіб встановлення «тотального панування дискурсу влади» [4].

Концептуальні передумови сучасного розуміння правосуддя, його місця і ролі в суспільстві багато в чому були закладені в Новому часі у контексті раціонального обґрунтування «природних прав», теорії «суспільного договору» і поділу влади. Це простежується в працях Т. Гобса, Дж. Лока, Б. Спінози, Ж.-Ж. Русо. Однак, правосуддя являє собою проблему не тільки в аспекті відносин між гілками влади, але основну проблему - з позиції здійснення основних прав і свобод людини, громадянина, особистості.

Отже, у сучасному громадянському суспільстві саме судова влада, суд і правосуддя виступають в якості головних гарантій правової держави. Значення правосуддя сьогодні проявляється в судових процесах, які озвучують проблеми суспільства і виявляють можливі шляхи їх вирішення.

1. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення: монографія / В. С. Бігун. – К., 2011. – 303 с
2. Власова Г. Б., Поликарпова Н. А. Понятие правосудия как философской и юридической категории / Г. Б. Власова // Молодой ученый. – 2015. – № 10. – С. 897-900.
3. Гегель Г.В.Ф. Феноменологія духу / Г.В.Ф Гегель. – К.: Основи, 2004. – 548 с.
4. Власова Г. Б. Легитимация институтов публичной власти в политико-правовом и социокультурном измерениях (на примере эволюции правосудия). – Ростов-на-Дону, 2009. – С. 21.

Науковий керівник – *канд. філософ. наук, доцент кафедри філософії
Сумського державного університету Артюх В. О.*

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ

Проценко В. О., *студент групи Ю-51,
Науково-навчальний інститут права,
Сумський державний університет*

На сучасному етапі свого розвитку Україна перебуває в стані

потрясінь, кардинальних змін та проведення реформ. Безумовно базою для проведення якісних змін в правовій системі є становлення ключового стандарту прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

Актуальність теми дослідження. Постійні зміни в правотворчій системі зумовлюють необхідність дослідити роль філософії права в підготовці юристів, які матимуть усвідомлення гуманності своєї діяльності, матимуть змогу філософськи обґрунтувати те чи інше рішення та сприяти практичній його реалізації. Виходячи з вище наведеного вважаємо за необхідне дослідити роль філософії права в підготовці фахових юристів.

Метою даного наукового дослідження є висвітлення ролі філософії права як невід'ємної частини у процесі підготовки кваліфікованих юристів.

Зміни в будь-якій сфері країни безумовно проводяться крізь призму нормативно-правових актів і участь юриста в розробці того чи іншого документа є неминучою.

Знаменитий вислів відомого німецького філософа: «У праві людина повинна знайти свій розум, повинен, отже, розглядати розумність права» [1], є тому підтвердженням, що філософія є невід'ємною частиною права та виступає невід'ємною складовою в підготовці якісних фахівців правової сфери.

На теренах України філософія права лише починає зароджуватися та викладатися в українських вишах, проте це одиниці університетів, які викладають цю дисципліну. Одними з причин непоширеності філософії права є недооцінка даної науки та діяльність колишньої радянської влади. Радянська влада впроваджувала в дію лише те, що їй було вигідно, а оскільки філософія права відкриває в юристів світогляд, власне мислення, то ця наука вважалась буржуазною і її розвиток та викладання правознавцям гальмувався упередженими ідеологічними догмами. І хоча останнім часом є певні зрушення з розвитку філософії права, проте вони незначні та перебувають так би мовити на порозі поширення та актуальності.

Для початку аналізу вважаємо за необхідне визначити, що ж таке філософія права, її предмет та її функції. У доктринальних джерелах досить багато визначень, проте, на нашу думку одним з кращих визначень філософії права є погляд В.С. Пазенока, який визначає філософію права як науку, яка вивчає світоглядні, гносеологічні, аксіологічні, антропологічні основи права як регулятора суспільних відносин у їх взаємодії з індивідом, суспільством і державою [2].

Як і поняття так і предмет філософії права деякі дослідники хоча й тлумачать приблизно однаково, проте все ж є деякі різні погляди. Ми вважаємо, що найбільш яскраво предмет філософії осягнутий наступним чином: «предметом вивчення філософії права як навчальної дисципліни є проблеми природи і сутності права, його специфіка та особливості, співвідношення права з іншими соціальними нормами, питання сенсу, місця і значення права в системі філософського вчення про світ, людину, форми і норми соціального життя, про методи пізнання, систему цінностей тощо».

Цікавим є погляд Р. Лукича на предмет філософії права: «Філософія права представляє собою спеціальну філософію - таку, предметом якої є не весь світ в цілому, не все, що існує як таке, а лише одна його частина – право» [3].

Правильне визначення філософії права та її предмета має надзвичайно важливе значення, оскільки в подальшому матиме важливе значення те, на що має вплив дана наука та який результат вона може надати у разі осягнення філософії права як навчальної дисципліни.

Філософії права характерна значна кількість функцій, які у своїй сукупності формують та визначають можливості даної науки. Філософи виділяють значну кількість функцій філософії права, деякі з них розбивають їх на групи: особливі та загальні. Зокрема Сливка С.С. наводить такі функції філософії права: до загальнонаукових функцій філософії права належать: методологічна, гносеологічна, аксіологічна, рефлексивна, культурологічна та ідеологічна, а до спеціальних - антропоцентрична, автентична, інтеріоризаційна, герменевтична, естетична. Слід сказати, що кожна функція права відповідає онтологічним і гносеологічним принципам філософії права, ґрунтується на них. [4]. Саме філософське осмислення права являється одним з головних завдань філософії права.

За останні 25 років на території України та деяких іноземних країнах приділяється значна увага філософії права, а саме її вплив на конструювання таких норм права, які несуть у своєму змісті свободу, справедливість, гуманність, рівність громадян тощо. Філософію права та її роль у підготовці юристів та її вплив на нормативно-правові акти досліджували зокрема Ю. С. Шемшученко, С. С. Сливка, Т. О. Подковенко, Н. М. Оніщенко, П. М. Рабінович, М. В. Костицький, С. І. Максимов, М. В. Козюбра та багато інших.

Беручи до уваги той факт, що майже всі наукові дослідники, які у свої працях торкалися філософії права стверджують значний вплив

цієї науки на формування правової системи. Поєднання філософського та правового розуміння правових норм, призначення права сприяє більш точному, якіснішому визначенню принципів, методів, можливостей права [5].

З огляду на історію філософії права, формування цієї науки склалося досить давно, проте ефективного застосування в українських вищих навчальних закладах з підготовки юристів ця наука не набула. Примітно, що за допомогою наукових досліджень процес розвитку і впровадження цієї науки в українські виші триває, проте цей процес занадто сповільнений з огляду на те, яку роль відіграє філософія права на підготовку саме кваліфікованих юристів.

Варто чітко вирізняти чітку роль філософії права у процесі підготовки юристів. Цю деталь чітко наводить у своїй роботі М. В. Козюбра. Він зазначає, що філософія права на відміну від юридичних наук, не вивчає і не пояснює право як факт, як те, що існує в реальності, а прагне до розуміння, світоглядного мислення того, яким право повинно бути [6]. На нашу думку, ця людина даним своїм поглядом чітко визначила роль філософії права для фахових юристів. М. В. Козюбра мислить далекоглядно, оскільки в його погляді прослідковуються причинно-наслідкові ефекти. Чітко видно, якщо юристи не розумітимуть істини права, його призначення, не мислитимуть світоглядно, то вся правова система приречена бути неефективною, далекою від тієї реальності, яка є в країні.

Продовжуючи погляд причинно-наслідкового зв'язку М. В. Козюбри, варто звернути увагу на те, що філософія права за своїм потенціалом здатна впливати та позитивно формувати українську державність. З огляду на сьогоднішні реалії України, саме фахівці юриспруденції здатні виправити прогалини у праві, надати законам, підзаконним актам реальності та світоглядного мислення. Тут ми чітко бачимо важливість викладання філософії права для юристів. Це має потенціал внести позитивні зміни не лише в підготовку кваліфікованих юристів, а й на світоглядне формування державності України.

На нашу думку, досить чітко та зрозуміло висвітлили роль та призначення філософії права у сфері юриспруденції С. І. Максимов та Ольги Скорини. Зокрема С. І. Максимов наводить свій погляд на роль філософії права таким чином: « Хоч філософія права не ставить за мету роз'яснення конкретних проблем правознавства, а лише допомагає більш чітко усвідомити досліднику-юристу власну позицію, упорядкувати знання, по-новому поглянути на свій предмет

у світлі більш широкого підходу, проте всі центральні, фундаментальні проблеми правознавства знаходять своє розв'язання або принаймні обґрунтування саме на філософському рівні. У цьому саме і полягає одна із так званих загадок такого феномена, як право, і ця обставина визначає фундаментальну роль філософії права в системі правознавства як загально-методологічної дисципліни [7].

Дуже цікавий філософський підхід Ольги Скорини на систему права. Зокрема вона зазначає наступне: « Філософський підхід дає можливість всебічного та цілісного осмислення правових явищ. Філософія права дає можливість розвинути самостійне мислення студентів-правознавців, допомагає розумінню сутності права, місця і ролі права в житті суспільства» [8].

Безумовно філософія права є підґрунтям в теоретичній підготовці юристів-професіоналів. Здатність юриста виношувати в собі гуманістичний сенс своєї праці покаже наслідки в практичній реалізації особою своїх вмінь. Саме наслідок діяльності показує, наскільки юрист усвідомлює важливість, гуманізм та значення своїх дій. Саме тому, аби практичні рішення юриста ставали важливими, ґрунтувалися та орієнтувалися на гуманізм, свободу, ідейність необхідно впроваджувати у програми підготовки юристів таку науку як філософія права.

У багатьох студентів майбутніх юристів виникають питання приблизно такого змісту: «Що дає філософія права? Для чого вона потрібна, якщо вона не має практичного застосування у праві?»

Гідною відповіддю, на нашу думку, є погляд Шварца-Лібермана фон Валендорфа, який стверджував, що той, хто вважає, що обійдеться без філософського обґрунтування функціонування правової системи в дійсності несвідомо керується своєю «особистою», доморослою філософією, ризикуючи кінчити блуканнями в п'їтмі правової дисгармонії [9].

Значна кількість наукових дослідників доходять висновку, що вирішення фундаментальних проблем юриспруденції без допомоги філософських поглядів та особливо обґрунтувань є неможливим. Як правило такі рішення призводять до неефективності та безкорисності. Це є ще одним підтвердженням того, яку роль відіграє філософія права в підготовці юристів та який вагомий потенціал має ця наука у разі її ефективного застосування та внесення до основ підготовки юриста. Філософія права як теоретичний двигун рухає у необхідному напрямку практичні рішення юристів.

Одним з найбільш ціннісних якостей юриста професіонала

вважається його самостійність, впевненість та незалежність. Саме така наука як філософія права здатна створити юриста, який буде мислити грамотно та самостійно, не буде заангажованою політичною чи релігійною ідеєю. Саме самостійно мисляча особа-юрист здатна досягти великих вершин. «Йти вперед зі своєю власною думкою та мисленням», саме з таким лозунгом може створити філософія права висококласного спеціаліста в галузі юриспруденції.

Не можна оминати дослідження відомого та великого англійського філософа права Г. Харріса, який вважає, що філософія права «... не є частиною підготовки юриста як юриста, її існування, я думаю, пов'язане з більш важливим завданням – підготовки юриста як громадянина і громадянина як критика права [9].

Позиції наведених філософів вище чітко визначають роль і місце філософії права у процесі підготовки першокласних юристів. Загально правові методи разом з осмисленням філософії права здатні більш якісно підготувати майбутніх фахівців юриспруденції. Це мов необхідне злиття необхідної теорії, що в результаті виношує ефективний, гуманний прояв практичної реалізації навичок юриста.

На нашу думку, прикладом підготовки першокласних юристів є американська система. Ця система ставить за мету досягнути не лише галузі права, а й виробити логічне мислення юриста, його філософські погляди на створення та функціонування норм права. У Сполучених Штатах Америки на відміну від вищих навчальних закладах України приділяється значно більше уваги вивченню логіки та філософії права. Ці дисципліни сприяють формуванню у юриста власного бачення функціонування норм права, власного погляду на речі, відсутність навіювання зі сторони тощо. Там юрист перш за все це особистість з власним твердим поглядом та порядком дій в тій чи іншій ситуації.

Тому, аби були реально виконані основоположні конституційні права людини, а не прописані, аби мали реальну реалізацію суспільні цінності у вигляді свободи, рівності та особливо справедливості обов'язкове впровадження філософії права як навчальної дисципліни є кричущо необхідним

Фундаментальні проблеми юриспруденції та державності важко вирішити без філософського осмислення. Ще відомий філософ Гегель звертав особливу увагу на роль філософії в період політичних змін. Сучасне становище України найбільш яскравий приклад таких змін. Після серйозних потрясінь Україні як ніколи потрібні якісні Закони, які будуть просякнуті гуманізмом та спрямовані на справедливість. Філософія права як ніколи потрібна для сучасного юриста. Це

формуватиме не лише професійні якості та навички, а й встановлюватиме високу якість культури, якої так бракує українцям.

Отже, можна чітко стверджувати, що філософія права є важливою сходинкою, яка веде до підготовки першокласного юриста. Філософія права здатна створити правознавця, який буде не лише знати нормативну базу, а його дії будуть спрямовуватися на гуманізм, досягнення рівності та справедливості, розвитку загальнолюдських цінностей. На відміну від впливу радянської системи та залишків її світогляду, сучасний юрист, більш молоде покоління опанувавши філософію права юрист чітко розумітиме призначення права з гуманістичної точки зору, а не з точки зору заборон і застосування санкцій як це існувало роками раніше та в деякій мірі проявляється зараз. Філософія права здатна виховати не лише загальнолюдські цінності, а й відчуття патріотизму, формування ідеалу добра, тому філософія права є обов'язковим елементом у підготовці першокласного юриста, який працюватиме для людей та загального благополуччя.

1. Власов В. І. Історія політичних і правових вчень: підручник для магістрів / В. І. Власов, Р. Б. Власова, С. В. Денисенко, В. К. Цечоєв. – М: Видавництво Юрайт, 2015. – 411 с.
2. Пазенок В.С. Філософія: Навч. Посіб / В.С. Пазенок. – К.: Академвидав, 2008. – 280 с.
3. Дискусія про предмет філософії права. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://studopedia.su/5_5043_znachennya-filosofii-prava-v-pidgotovtsi-maybutnih-yuristiv.html
4. Сливка С. С. Філософія права: Навч. посіб. / С. С. Сливка. – К.: Атіка, 2012. – 256 с.
5. Шемшученко Ю. С. Актуальні проблеми філософії права // Проблеми філософії права. – 2003. – Т. 1. – С. 7.
6. Козюбра М. І. Місце філософії права в системі суспільствознавства (до питання про дисциплінарний статус філософії права) // Проблеми філософії права. – 2003. – Т. 1. – С. 28.
7. Максимов С. І. Філософія права як сфера співпраці юристів і філософів // Проблеми філософії права. – 2003. – Т. 1. – С.36.
8. Подковенко Т. О. Філософія права в системі юридичної освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://kul.kiev.ua/images/chasop/2010_3/26.pdf
9. Значення філософії права у підготовці майбутніх юристів.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://all-filosof.ru/filosofija-prava/62/712-znachennya-filosofi%D1%97-prava-v-pidgotovci-majbutnix-yuristiv>

Науковий керівник – канд. філософ. наук, доцент кафедри філософії
 Сумського державного університету Артюх В. О.

ТРАДИЦІЙНЕ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НУМІЗМАТИКИ

Кривцов А. О., студент II курсу спеціальності «Право»
 Коледжу Миколаївського національного
 університету імені В.О. Сухомлинського

Традиційне декоративно-прикладне мистецтво України є величезним надбанням національної культури, які виплекані протягом століть українським народом.

І саме сучасна нумізматики відкриває усі духовні та соціонормативні таємниці традиційного писанкарства, української вишивки та петриківського розпису. Саме пам'ятні монети України, які присвячені декоративно-ужитковому мистецтву відносяться до серії «Українська спадщина» [6].

У 2009 році Монетний двір Національного банку України (далі НБУ) випустив дві пам'ятні монети «Українська писанка». Номінал монети з нейзильберу складає 5 гривень, срібної – 20 гривень.



На аверсі нейзильберової монети зображено стилізовані фрагменти писанок, біля яких відкарбовано номінал, малий Державний герб України та рік випуску, а також дзеркальні та матові поля, які роз'єднує напис «Національний банк України» [6].

На реверсі зображено унизу великодній мотив – рушник з паскою та крашанками, над якими зображено напис «Українська писанка», а вгорі реверсу можна побачити саму писанку на тлі великодніх візерунків, які притаманні теренам Поділля, Буковини та Гуцульщини [1; 6].

На аверсі срібної монети зображено великодню композицію із писанок на тарілі, які оздоблені геометричними та рослинними

традиційними орнаментами, які здебільше притаманні Поділля, Слобожанщині, Гуцульщині та іншим етнографічним територіям України [1; 2: 6].

На реверсі зображено у центральній частині етнографічну композицію, у якій жінка-писанкарка розмальовує яйце та молода дівчина, яка допомагає майстрині. Центр реверсу прикрашений великоднім орнаментом [2; 6].

Писанка є своєрідним уособленням душі і творчого натхнення української нації та одним із найголовніших символів християнського свята – Великодня Господнього [1].

У 2013 році Монетний двір НБУ випустив дві монети з нейзильберу та срібла «Українська вишиванка». Номінал нейзильберової монети складає 5 гривень, а срібної – 10 гривень. Дизайн двох пам'ятних монет є однаковим [6].



На аверсі монет зображено молоду дівчину в українській вишиванці та у традиційному вінку, яка вишиває геометричний орнамент на рушнику. Навколо композиції зображено номінал, рік випуску та назву країни, яка випустила дану монету [4; 6].

На реверсі зображено кольоровий геометричний український орнаментальний фрагмент полотна вишиванки та напис півколом «Українська вишивка» [4; 6].

Українська вишивка є одним із найпоширеніших та найпопулярніших різновидів народної творчості, адже саме у витворах мистецтва українських вишивальниць нас захоплює дивовижний світ краси, поетичного осмислення життя, а також таємничий світ берегової семантики, міфології та геральдики. А українська вишиванка є одним із найдавніших елементів одягу, історія якого сягає ще за часів Київської Русі [3; 4].

У 2016 році Монетний двір НБУ випустив також дві монети з нейзильберу та срібла «Петриківський розпис». Номінал нейзильберової монети складає 5 гривень, а срібної – 10 гривень. Дизайн двох пам'ятних монет є однаковим [6].



На аверсі монет вертикально зображено малий Державний герб України та напис «Україна», а також номінал і рік випуску монети. На дзеркальному фоні можна побачити стилізований фрагмент петриківського розпису та кисть руки майстра з пензлем, який є своєрідним доповненням фрагменту [6].

На реверсі зображено традиційну стилізовану композицію, на якій художниця знаходиться в обрамленні квітів у стилі петриківського розпису та напис «Петриківський розпис» [6].

Петриківський декоративний розпис є одним із унікальних проявів народної творчості українців, який створений протягом багатьох століть талантом і працею наших предків. Невдовзі, петриківський розпис було включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО [5].

Українське традиційне декоративно-прикладне мистецтво також відоме у багатьох країнах світу.

Так наприклад, Канадський королівський монетний двір у 2016-2018 роках випустив монети зі срібла у вигляді української писанки. Всього було випущено три варіанти дизайну монет, номінал яких складає 20 канадських долларів [7].



Аверс монет прикрашений портретом Королеви Великобританії Єлизавети II, а на реверсі зображено стилізовані квітково-рослинні і геометричні великодні візерунки Поділля, Гуцульщини, Буковини та Полісся [2; 7].

Тому можна зробити висновок: завдяки нумізматиці, традиційне декоративно-прикладне мистецтво залишається величною складовою у духовній свідомості кожного українця, а сучасна нумізMATика відроджує історичні геральдичні знаки та артефакти мистецтва і приваблює багатьох іноземних країн.3

1. Верхова М. Писанки Поділля. – Львів: Колесо, 2013 – 192 с.
2. Коновал Т.О. Писанкова абетка. Навчально-методичні нотатки.– Київ: «Світ успіху», 2007. – 210 с.
3. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник. — 2-е вид./А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна та ін. К.: Либідь, 1994.—256 с.: іл.
4. Українська вишивка: Альбом / Авт. тексту та упоряд. Т. Кара-Васильєва. – К.: Мистецтво, 1993. – 264 с.: іл.
5. Історія і культура Придніпров'я: Невідомі та маловідомі сторінки: наук. щорічник. – Д.: Національний гірничий університет, 2013. – Вип. 10. – 248 с.
6. Українська спадщина (серія монет) [Електронний ресурс]: - Режим доступу:
[https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_спадщина_\(серія_монет\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_спадщина_(серія_монет))
7. Канадський королівський монетний двір [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://www.mint.ca>

Науковий керівник – доктор філософії в галузі соціальні та поведінкові науки, викладач вищої категорії, викладач-методист Коледжу Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського Царенко О. О.

ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ АЛЬБЕРТА ШВЕЙЦЕРА

Полупан М. О., студ. гр. ПР-51, СумДУ

“Замість того, щоб намагатися в жорстоких суперечках домогтися визнання своїх ідей, я вирішив зробити власне життя своїм аргументом”, – так писав відомий гуманіст ХХ століття Альберт Швейцер.

А. Швейцер володів розмаїттям талантів, які він надбав і збагатив тільки завдяки наполегливій і старанній праці. Він став відомим теологом, філософом, музикознавцем, органістом, проте світ його запам'ятав як “Старого Доктора з джунглів”.

Швейцер зробив вагомий внесок у розвиток філософії ХХ століття. Він написав об'ємні праці з етики, винайшов формулу універсальної етики, “етики благоговіння перед життям”, “етики любові, розширеної до всесвітніх меж”. Неможливо не згадати і його головну філософську працю – “Філософія культури”, в якій він зауважував про занепад нашої цивілізації та вимирання самої

культури.

Альберт Швейцер завжди знав, що його справжнє призначення в чомусь іншому. В 1905 році, несподівано для всіх, він вирішує присвятити себе знедоленим африканцям в далекому Габоні [2]. Приїхавши туди, він міг розраховувати тільки на себе та Олену, свою дружину. В якості лікарні слугувала маленька хатка з солом'яною стріхою. Альберт Швейцер був не типовим європейцем. Річ в тім, що він вирішив не нав'язувати європейські нововведення африканцям. Він не став впроваджувати будівлі з цегли, а залишив традиційні хатки, до яких так звикли туземці. Дуже часто жителі села приносили “смертників”, заражених сонною хворобою, проте Швейцер ніколи не відмовляв їм у допомозі, як, на противагу, робили інші лікарі в Африці.

Альберту довелося пережити дві світові війни. Він мало говорив про політику. Він вірив, що краще удосконалювати навколишній світ справою, а не словом.

Стан культури штовхав Швейцера до песимізму. Він був переконаний, що нинішня дорога веде її до нового середньовіччя. На жаль, як зазначав ще у 70-ті роки радянській дослідник його творчості, його передбачення збулися: “Буржуазна цивілізація досягла передбаченої ним фази розвитку - повного варварства. У цій фазі не було, мабуть, нічого принципово нового, чого не відзначав би він ще на кінці століття. Те ж недоумство, доведене до краю; те ж підпорядкування стадному духу, доведене до повного безглуздя і жорстокості; та ж відмова від етики, що дозволила участь в масових вбивствах, скосних до того ж з ентузіазмом” [1].

Жахлива правда полягає в тому, що в міру історичного розвитку людства та техніко-економічного прогресу шанс процвітання культури не зростає, а навпаки, падає, залишаючись неусвідомленим. “Світ зайшов в глухий кут, тому що суспільство мириться з будь-яким порушенням моралі”, - пише Швейцер. Він зауважує, що про страти, повішення, вбивства, бомби пишуть і говорять тепер, як раніше говорили про погоду. Тому що освічені, добрі люди, нездатні вбити тварину, раптом, коли злочини називаються війною, не тільки визнають належним і законним розорення, грабіж і вбивство, а й самі беруть участь в них [1].

Швейцер бачить вихід з даної ситуації у простому, на перший погляд, словосполученні – “благоговіння перед життям”. “Благоговіння перед життям” має стати основою моралі та справжнього гуманізму. Для Швейцера - це принцип філософії життя

[3]. На його думку, через відношення людини до тварин можна зробити висновок про рівень її духовного та культурного розвитку. Він стверджує, що людину можна вважати моральною лише в тому випадку, якщо вона буде ставитися з повагою не тільки до власного життя, але до життя усього суцього. Звісно, неможливо не зауважити той факт, що для виживання протягом життя, одній істоті доводиться вбивати інших. Проте сенс у тому, що це має відбуватися в умовах абсолютної необхідності. “Що говорить етика благоговіння перед життям про відносини між людиною і творінням природи?” – запитує Швейцер і відповідає, що там, де я завдаю шкоду будь-якому життю, я повинен ясно усвідомлювати, наскільки це необхідно. Я не повинен робити нічого, крім неминучого, навіть найбільш незначного” [1].

Для набуття духовної свободи, потрібно, щоб наше суспільство знову стало духовно-самостійним. Порятунок від теперішнього середньовіччя буде набагато складніший, ніж від минулого. Адже в той час боротьба була супроти історично зумовленої зовнішньої влади. В наш час треба агітувати мільйони людей скинути із себе власноруч натягнуте ярмо духовної несамостійності. На жаль, на сьогодні ми бачимо все теж стандартне, стадне мислення та колективні думки. Люди не розуміють більше, що таке якість, і задовольняються одним лише зовнішнім виглядом.

Отже, теми, які піднімав Швейцер, несуть в собі глобальний та передовий характер. Життя Швейцера дійсно стало аргументом, який доводить його тези та філософію. Глибинний смисл його етики - це гуманізм, любов до людини. У цій істині немає нічого модернового, проте Альберт Швейцер і не намагався відкривати нову Америку. Можливості гуманізму і сьогодні не вичерпані до кінця.

1. Носик, Борис. Швейцер / Б. Носик ; авт. предисл. А. В. Гульга. – М.: Молодая гвардия, 1971. - 416 с.
2. Калягин А.Н., Блохина Н.Н. «Благоговение перед жизнью» доктора Швейцера (к 130 – летию со дня рождения) // Сибирский медицинский журнал. – Иркутск, 2004. – Т. 49. № 8. – С. 92 – 95.
3. Чернявский А.Л. Философия и теология Альберта Швейцера. В кн.: Швейцер А. Жизнь и мысли / Сост. пер. с нем., послесл., примеч. А.А.Чернявского. - М.: Республика, 1996. – С. 490-505.

Науковий керівник – канд. філософських наук, доцент кафедри
філософії СумДУ Васюріна А. О.

ФІЛОСОФІЯ СТРІТ-АРТУ

Васюріна А. О., канд. філос. наук,
доц. каф. філософії СумДУ

Клімова А. І., студентка гр. ПР-54, СумДУ

Новітня історія вуличного мистецтва в Україні починається з 90-х років ХХ століття. Саме проголошення незалежності нашої держави дало поштовх суттєвим соціокультурним зрушенням в суспільстві. Сьогодні на вулицях українських міст яскраво спалахують різнокольорові візуалізовані образи. Розмаїття вуличного живопису, який презентується у багатоманітних жанрах, техніках, має різне смислове навантаження, найчастіше визначають як *стріт-арт*.

У даному дослідженні висвітлюються сутність та зміст такого філософсько-мистецького напрямку як “стріт-арт”, аналізуються фактори впливу, що спричинили появу цього жанру образотворчого урбаністичного мистецтва та ідеї, якими керуються митці вуличного мистецтва. Акцентується увага на соціальній значущості змісту творів стріт-арту, розкривається сутність стріт-арту як сучасного засобу візуального вираження актуальних ідей та почуттів суспільства.

Фахове вивчення стріт-арту має коротку історію. Науковці звертають увагу на вуличне мистецтво головним чином у ХХІ ст. Останні роки інтерес до стріт-арту зростає, збільшується кількість наукових публікацій, адже вуличне мистецтво не перестає еволюціонувати, втілюючись у нових формах. Вагомий внесок у розгляд даної філософсько-мистецької проблеми зробили Льюїс Боу [1], Рафаель Шактер [2], Ніколас Рігл [3] та ін.

Мистецтво стріт-арту своїм корінням сягає часів давніх цивілізацій. Як відомо, вже у Межиріччі будинки оздоблювали малюнками та візерунками, щоб їх прикрасити. Античні міста також були насичені вуличним живописом. В добу Середньовіччя суворий канон церковного мистецтва вимагав дотримання певних правил в християнській архітектурі, живописі, музиці. Християни різних європейських міст у будівництві розкішних храмів нібито змагалися між собою в мистецькому виявленні любові до Бога. Романські та готичні храмові споруди оздоблювалися чисельними скульптурами, збагачувалися красою кольорових вітражів, дивували запаморочливими конструкціями. Проте розписів на зовнішніх стінах храмів майже не зустрінемо. Але естетизація вуличного простору міст існувала і в добу Середньовіччя. Часто малюнки на стінах будівель мали прикладне значення. Заможні городяни оздоблювали стіни

будівель зображенням родових гербів. Ремісники замовляли малюнки, які мали відношення до їх праці і виконували своєрідну функцію вивіски, вказівника, реклами. Розписи на будівлях були навіть наслідком ухиляння від сплати податків. Так, у деяких містах середньовічної Європи оподатковувалися, наприклад, вікна, які виходили на вулицю. Мешканці міст, щоб уникнути зайвих витрат, замурували вікна, але задля естетики їх малювали на стінах своїх осель. А статусні городяни у відтворених вікнах зображували навіть власні портрети.

Україна має свої унікальні традиції мальовничого розпису будівель: полотном для образотворчих пошуків майстрів пензля ставали і стіни поміщицьких маєтків, і пристінки селянських хатинок-мазанок.

Після певного затишшя бурхливий потік стріт-арту вривається у світовий простір урбанізованих міст після Другої світової війни, відроджуючись як “рок-н-рол візуального мистецтва” [3, с. 252]. Серед багатьох виявів стріт-арту яскравим спалахом сліпить мурал. Масштабність, естетичність, популярність – все захоплює “середньостатистичного” городянина-споживача “краси та досконалості” образотворчого мистецтва. Край напружена соціокультурна та політико-економічна ситуація створює міцний фундамент для піднесення вільного самовираження громадянської креативності.

Українське вуличне мистецтво пройшло швидко еволюцію: від хаотичних розписів парканів і дивних графіті у 90-х ХХ століття, до грандіозних філософських муралів сьогодення; від символічності знаків, природу і значення яких розуміли лише прихильники певних молодіжних субкультур, до візуалізації проблематики важливого суспільного значення.

Не оминув цей мистецький рух і місто Суми. На його вулицях можна побачити як копії відомих світових живописних творів, так і оригінальні мистецькі опуси сучасних художників. Варто зазначити, що митці цікавляться як проблемами становлення політичної незалежності та підвищення національного духу народу, так і загальними парадоксами людського буття: життя та смерті, свободи і рівності, глобальної екологічної проблематики тощо.

Сучасний стріт-арт – це не тільки мистецький рух, але перш за все це філософсько-мистецька течія із широким спектром відтворюваних понять, цінностей, принципів, уявлень і практик, актуальних для суспільства. “Автори монументальних творів стріт-

арту (муралів) звертаються не до обізнаної розпещеної невеличкої групи мистецьких експертів, а до звичайних громадян, які часто не мають спеціальних художніх знань. Стріт-арт в Україні, перш за все, це соціально-політичне висловлювання, візуалізація найактуальніших проблем сьогодення, своєрідний дух часу” [4, с. 40].

1. Bou Louis. NYC BCN: Street Art Revolution. – Monsa : Harper Design, 2006. – 650 с.
- 2 Rafael Schacter. The World Atlas of Street Art and Graffiti. – Sydney : NewSouth Publishing, 2013. – 400 p.
3. Riggle Nicholas Alden. Street Art: The Transfiguration of the Commonplaces // The Journal of Aesthetics and Art Criticism. – Vol. 68. – Issue 3. – 2010. – P. 248–257 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6245.2010.01416.x/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=www.google.com.ua&purchase_site_license=LICE
4. Васюріна А.О. Українські мурали: у пошуках національно-культурної ідентичності / А.О.Васюріна // Функції дизайну в сучасному світі: виміри 2018: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (22-23 березня 2018 року). – Суми: ФОП Цьома С.П., 2018. – С. 39-41.

РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ БАР’ЄРІВ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ СПІЛКУВАННІ ЛЮДСЬКИХ СПІЛЬНОТ

*Баглай О. І., к.п.н., ст. викладач,
Національний університет «Львівська Політехніка»*

Паломництво і релігійний туризм є складовою частиною як релігійної, так і туристичної діяльності людства. Релігійний туризм у XXI столітті – це один з найважливіших напрямів туризму в світі та в Україні, зокрема. Релігійний туризм, як правило, є міжнародним і охоплює поїздки осіб з туристичними цілями за межі країни постійного проживання до паломницьких центрів світових релігій. Під час такого виду подорожі туристи стикаються з певними проблемами. Перетинання державного кордону для паломників пов’язане, також, з рядом інших формальних бар’єрів: оформленням закордонних паспортів і віз, проходженням митних процедур, валютним і

медичним контролем.

Іншою проблемою є подолання бар'єрів у міжкультурному спілкуванні учасників туристичної подорожі.

Термін «міжкультурна комунікація» у релігійному та паломницькому туризмі як цілеспрямований процес комунікативної взаємодії, може здійснюватися як на груповому рівні, так і на індивідуальному. Саме люди – іноземні туристи та представники місцевої релігійної спільноти – вступають у безпосередню комунікативну взаємодію один з одним. При цьому поведінка кожної людини визначається цінностями і нормами тієї культури, в якій вона сформувалася. З огляду на це кожен учасник міжкультурної комунікації – як туристи, так і представники місцевої релігійної спільноти – керуються своєю власною системою правил, обумовлених їх соціокультурною приналежністю. Тому при безпосередньому відвіданні іноземцями і гостями паломницьких і культових центрів представники різних культур стоять перед необхідністю подолання не стільки мовних відмінностей, скільки відмінностей соціокультурного, сакрального-етичного та етнічного характеру.

У паломництві і релігійному туризмі на міжособистісному рівні міжкультурної комунікації успіх або невдача комунікації багато в чому залежить від того, викликають чи ні довіру один у одного партнери по комунікації. Ця довіра визначається переважно двома факторами: особистими якостями людини і його компетенцією. Але значення цих факторів у різних культурах різне. У східних і азійських культурах довіра до особистості людини важливіша за довіру до його компетенції, а в західних – навпаки. Тому, наприклад, шаноблива приязна поведінка є запорукою порозуміння між європейським туристом та буддистськими чи синтоїстськими ченцями; натомість при здійсненні релігійного туру у Ватикан важливо бути компетентним щодо норм вбрання і поведінки у соборі Св. Петра. Комунікація в малих туристично-паломницьких групах, що складаються з представників різних культур, вимагає від її учасників адаптуватися в своїх діях до конкретних умов даної паломницької групи.

Члени монокультурних паломницьких груп (наприклад, члени однієї парафії чи туристи однієї конфесії) зазвичай дотримуються загальних групових норм паломницької поведінки, тоді як члени міжкультурних туристичних груп діють як представники своїх культур і керуються при цьому цінностями цих культур.

Міжкультурна комунікація в сфері міжнародного релігійного

туризму часто може здійснюватися також на міжетнічному рівні – рівні народної дипломатії. На практиці це виражається у туристично-культурній взаємодії між локальними етнічними групами, етномовними, етноконфесійними та іншими спільнотами.

Зауважимо, що терміни “паломництво” і “релігійний туризм” звучать некоректно. У релігійній і релігієзнавчій літературі ці терміни зазвичай замінюють єдиним терміном “паломництво” (прочанство), у літературі про туристичну діяльність – часто єдиним терміном “релігійний туризм” (сакральний туризм). Однак, між поняттями “релігійний туризм” і “паломництво” є і спільні риси, і суттєві відмінності.

Отже, спільними рисами є те, що і паломник, і релігійний турист для досягнення своєї мети здійснює подорож, причому подорож досить тривалу (понад 24 години), без оплачуваної діяльності, із зобов'язанням залишити країну або місце перебування у зазначений термін і повернутися до місця свого постійного проживання, що є принциповим для нормативно-правового визначення туризму. Обидва: і паломник, і релігійний турист відчують потребу у забезпеченні нічліжною базою, харчуванням, транспортом та іншими туристичними послугами, що сприяє розвитку індустрії туризму. Об'єктом кінцевої подорожі обох релігійний об'єкт як рекреаційний ресурс, що може сприяти їхньому духовному оздоровленню, пізнавальній діяльності і насиченості туристичними враженнями.

Паломник відрізняється від релігійного туриста метою подорожі.

Якщо релігійний турист (чи релігійний екскурсант) відвідує релігійний об'єкт як атрактивно-рекреаційне явище, що несе значну культурно-пізнавальну інформацію, то паломник (синоніми: прочанин, пілігрим) не просто відвідує релігійний об'єкт із пізнавально-видовищною метою. Паломник ставить перед собою значно ширшу мету: він поклоняється святості релігійного об'єкта.

Подорож паломника – це не просто туристична подорож: його меншою мірою, ніж релігійного туриста, приваблюють туристичні зручності. Подорож паломника (паломництво) є одним із виявів його віри у догмати своєї релігії, свідченням його належності до певної релігії чи конфесії.

Здійснювати паломництво людей штовхає багато різних мотивів. Це бажання зцілитися від духовних або фізичних хвороб, помолитися за рідних і близьких, досягнути благодаті, набратися сили,

зробити яку-небудь роботу (будівництво, прибирання території монастиря, храму і т. д.). Паломництво може бути обумовлене також бажанням виразити вдячність вищим силам за блага послані їм, проявити відданість вірі, випробувувати власні наміри та здібності до подвижництва.

Паломник у більшості випадків – глибоко релігійна людина із власною системою цінностей. Він готовий на деякий час поступитися звичним способом життя: задоволеннями, харчуванням, зручностями для досягнення духовних та моральних цілей. Ідея паломництва полягає у діяльності в умовах певних труднощів.

Отже, значення слів “паломництво” і “релігійний туризм” не є тотожними, ці терміни не замінюють, а скоріше доповнюють один одного.

Сенс паломництва полягає у поклонінні святим місцям, що має релігійний характер і пов'язане із вчиненням богослужінь і молитов біля шанованих святинь. Будь-яке інше відвідування святих місць, не пов'язане з релігійним поклонінням, строго кажучи, не має відношення до канонічного паломництва

Згідно з принципами народної дипломатії турист повинен бути ознайомлений і поважати місцеві закони і звичаї. Йому не обов'язково виконувати обряд, дотримуватися, прилучатися до тієї або іншої релігії або культу, за винятком випадків, коли це є метою подорожі, тобто паломництва.

Належність до якої-небудь релігійної конфесії не є перешкодою для здійснення подорожі.

За міжнародними нормами подорожуючий має право на безперешкодне відправлення релігійних обрядів і молитов, однак, за умови, що це не заважає іншим туристам і не порушує місцеві звичаї і правила перебування в готелі й в інших громадських місцях. Наприклад, у великих міжнародних аеропортах існують спеціальні приміщення для відправлення релігійних обрядів, що обслуговуються як мінімум представниками трьох конфесій.

Звичайно, монастирі, храми й інші культові споруди світу в наші дні зазвичай доступні для туристів, а громади і секти, що володіють ними, охоче впускають подорожуючих з економічних міркувань. Вони встановлюють певні правила для відвідувачів стосовно одягу, порядку проходження, проведення фотозйомки, надання власного екскурсовода.

Таким чином, узагальнивши, можна сказати, що організаторам релігійного туризму бажано попередньо ознайомитися зі звичаями

всіх громад і монастирів, через які проходить маршрут, та дотримуватися основних засад коректного поведіння з метою уникнення, а у разі виникнення - подолання бар'єрів у міжкультурному спілкуванні учасників туристичної подорожі у релігійному та паломницькому туризмі.

1. Гудима А. М. Релігієзнавство : підручник / А. М. Гудима. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2002. – 262 с.
2. Любіцева О. О. Паломництво та релігійний туризм : навч. посіб. / О. О. Любіцева, С. П. Романчук. – К. : Альтерпрес, 2008. – 340 с.
3. Максаковский В. П. Язык географии – общекультурный язык нации / В. П. Максаковский // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rgo.ru/2011/11/v-p-maksakovskij-yazyk-geografii-%E2%80%93-obshhekulturnyj-yazyk-nacii.-> Загол. з екрану.- Мова рос.
4. Малиновська О. Ю. Туристичні ресурси світу : навч. пос. / О. Ю. Малиновська, В. І. Стафійчук – К. : Альтерпрес, 2008. – 460 с.
5. Молитовник-путівник для прочанина / збір. о. Богдан Савчук. – Львів, 2006. – 307 с.
6. Степовик Д. В. Релігії, культури і секти світу : посібник / Д. В. Степовик. – [4-е вид., випр.]. – Івано-Франківськ : Івано-Франківська Геологічна Академія, 2002. – 235 с.

СИМВОЛИЗМ ОБРАЗА ЛОШАДИ В МИРОВОСПРІЯТТІ КИТАЙЦЕВ

*Попова А. И., ст. преподаватель
Шан Киуши, студентка гр. Г-1
Харьковский национальный
автомобильно-дорожный университет*

Лошади всегда играли важную роль в жизни человечества. С одной стороны, эти животные с древних времён верно служили нам, выполняя самую трудную, опасную и ответственную работу: возили грузы, воевали, трудились на полях и т. д. С другой стороны, люди наделяли их мистическими чертами и умениями. Лошадь у разных народов воспринималась как существо, обитающее на границе жизни и смерти, как служитель и посланец высших сил. Одни прекрасные кони мчали колесницы богов, другие, подобно Пегасу, летели к художникам, взмахивая огромными крыльями. Люди часто

использовали коней в различных обрядах, в том числе магических. Существовали и жертвоприношения с участием этих животных.

В Китае лошади имели важное историческое значение. На всем протяжении долгой и насыщенной событиями истории Китая ни одному животному не придавалось столь большого значения, чем лошади. С самого начала своего приручения на северо-востоке Китая около 5 тысяч лет назад, лошадь оказывала огромную помощь в создании и борьбе за выживание Срединного царства. В китайской народной мифологии существует бог Ма-ван – покровитель лошадей. Культ Ма-вана возник, видимо, в глубокой древности. Ма-ван считался воплощением созвездия Фан, которое, согласно астрологическим воззрениям, вершит судьбы коней. Ма-ван почитали военные (всадники) и хозяева, державшие лошадей. Культ Ма-вана преобладал в Северном Китае.

Значимость лошадей была такова, что в начале правления династии Шан (около 1600-1100 до н.э.) лошадей хоронили вместе с умершими хозяевами, чтобы те помогли им и после смерти. Всем известно величайшее захоронение статуй китайских воинов и их лошадей – терракотовая армия (210–209 гг. до н. э.). Терракотовые статуи были захоронены вместе с первым императором династии Цинь – Цинь Шихуанди, который объединил Китай и соединил все звенья Великой стены.

В западной династии Чжоу (около 1100-771 до н.э.) военная мощь измерялась исключительно числом военных колесниц и прямо зависела от количества лошадей, запрягаемых в эти колесницы.

Вместе с ростом и расширением границ империи значение лошадей возрастало все более из-за необходимости обеспечивать быструю связь с отдаленными провинциями для управления, а также для транспортировки грузов и товаров внутри страны.

Во времена династии Хань (206 до н.э.- 220 н.э.) при императоре Вуди расходуются огромные суммы на приобретение лучших пород лошадей с Запада. Во времена династии Тан (618-907) отбираются лучшие арабские и турецкие пород. Наконец, во время династии Юань (1279-1368) было зафиксировано общее снижение качества пород лошадей, однако это ухудшение совпало по времени с появлением первых императорских кочевых всадников.

Среди множества изобретений, которые Китай подарил миру, имеются и такие, которые значительно увеличили эффективность использования лошадей: это система упряжи, не мешающая дыханию лошадей, стремяна и хомут. Китайские наездники использовали эти

инновации тысячелетиями раньше появления их в Европе, и, наряду с изобретением бумаги и пороха, изобретения стремени и хомута являются наиболее значительными китайскими изобретениями, оказавшими влияние на всю мировую историю.

Настали времена, когда само выживание Китайской империи зависело от мастерства его конных наездников. Начиная с IV века до н.э., самые большие угрозы империи приходили от кочевых соседей с севера и запада. А как известно, монгольские и маньчжурские кочевые племена представляли в то время лучшую конную кавалерию в мире. Во времена династии Хань китайцы медленно и неохотно отказывались от использования военных колесниц и переходили на конную кавалерию, чтобы противостоять этим угрозам.

Стремление китайских народов к улучшению своего конного войска для борьбы с кочевниками определяет бережное и внимательное отношение к лошадям в период имперского правления в китайской истории. Постоянное оттачивание воинского мастерства, отбор лучших людских ресурсов в качестве солдат и рабочей силы, улучшение тактики и методов войны не только помогает значительно улучшить качество пород китайских лошадей, но и приводит к созданию крупных контактов между Востоком и Западом и открытием знаменитого Шелкового пути.

Однако лошади были востребованы не только военными, но и для досуга и отдыха: в ранний период династии Хань стали популярны так называемые «танцы» лошадей в придворных церемониях, которые превратились в сложные представления во времена династии Тан. Также в это время становится популярным игра в поло и верховая охота.

Для китайской мифологии характерно такое значение лошади – небо и огонь, темное начало *ян* и южная сторона света, упорство и скорость. Лошадь является одним из семи магических животных *двенадцати земных ветвей*. Для обозначения двенадцати земных ветвей используются символы двенадцати животных. Мышь стоит первой в этом ряду. За ней следуют бык, тигр, заяц, дракон, змея, лошадь, баран, обезьяна, петух, собака, свинья. Символом 2014-го года является лошадь. Китайцы считают, что люди, рождённые в год Лошади, очень подвижны, активны и энергичны. Это, как правило, люди изысканно-изящные, независимые, нежные и трудолюбивые. Их наиболее поразительной особенностью является необычайная уверенность в себе. Таким образом, год Лошади означает, что наступило время для людей идти вперёд уверенно по направлению к

своим целям и мечтам, так же, как лошадь мчится на всей скорости к месту назначения.

Китайцы считают, что лошадиная подкова (или копыто) приносит удачу и счастье. В солярных мифах крылатый конь уподобляется земной корове. В лунных – дракону, который символизирует Небо.

Образ лошади играет значимую роль в китайской мифологии: этот образ тесно связан с образом дракона – одного из самых главных символов китайской философии Фэн Шуй. В сознании китайцев лошадь способна привести своего всадника к «дому бессмертных». В китайской мифологической традиции образ белого коня связан с мифом о потопе и с его героем Гунем. Китайский миф повествует о том, как Гунь, пытаясь справиться с водной стихией, похитил у Бога огня «саморастущую» землю и с ее помощью стал насыпать дамбы. Бог огня наказал Гуня за своеволие и приказал казнить его. Однако Гунь не умер, он обернулся белым конем, из чрева которого вышел его сын Юй. Юй принял облик дракона и справился с водным хаосом, выкапывая многочисленные каналы.

Образ лошади глубоко проник в китайскую культуру и религию. Самый первый буддистский храм – это Храм Белой Лошади (Баймасы). Именно с этим древним храмом связан расцвет буддизма в китайской цивилизации. Он находится в 13 километрах к востоку от Лояна – древней китайской столицы, а также является самым известным храмом в Китае. В древние времена буддизм в Индии уже достиг своего апогея, а в Поднебесной об этой религии никто и не знал, поэтому правящий в то древнее время император решил отправить в Индию экспедицию из 12 человек во главе с некими Цин Цзином и Цай Ином, чтобы узнать, кто такой Будда и изучить, что из себя представляет буддизм. Посланцы преодолели на своем пути огромные трудности, но все же выполнили приказ императора. По пути обратно в Лоян посланцы повстречали двух знаменитых индийских монахов-проповедников буддизма. С их помощью слуги императора смогли погрузить буддийские дары и свиток с изображением Шакьямуни на белую лошадь. Так в Китае появились первые буддистские монахи. Император в знак благодарности всем дарам приказал построить в Лояне храм с названием – Белая Лошадь в честь двух монахов, которые на белой лошади привезли в Китай самые первые сутры.

В быту изображения коня используются в Китае для отпугивания злых духов, приносящих болезни и несчастья.

Существует обычай подвешивать металлические фигурки коней под крышей дома. Интересно, что аналогичный обычай использования лошадки в качестве оберега существовал и у славян. Достаточно вспомнить обычай вырезать конька на крыше дома.

1. Васильев Л.С. Культы, религии, традиции в Китае. – М.: Восточная литература, 2001. – 488 с.
2. Ван Цин. Животное как персонаж китайской мифологии : [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://sakhgu.ru/wp-content/uploads/page/record_36650/2017_09/Van_Tsin.doc.

СЕКЦІЯ 6 СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОДНОСКЛАДНОГО БЕЗОСОБОВОГО РЕЧЕННЯ З ПРЕДИКАТОМ «НЕМАЄ / НЕМА» (НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТ «ДЕНЬ», «УРЯДОВИЙ КУР'ЄР», «ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА»)

Бондаренко О. Є., *аспірант,
Сумський державний університет*

Традиційна парадигматика безособового речення ґрунтується на формально-граматичних параметрах головного компонента, для вираження якого в українській мові наявні такі морфологічні форми, що є потенційними експлікантами категорії безособовості: безособові – одноособові / моноособові (І. Вихованець, К. Городенська [1, с. 268], А. Загнітко [2, с. 82]) – дієслова; особові дієслова, вжиті в безособовому значенні; незмінювані предикативні форми на *-но*, *-то*; слова категорії стану; предикативи; предикативне заперечне слово *немає* (Д. Ганич [3], К. Шульжук [4], А. Грищенко [5]); сполуки інфінітива безособових (однособових) дієслів з допоміжними фазовими (рідше модальними) дієсловами [1] та дієсловом *бути* [2].

Ядро функційно-семантичного поля безособовості становлять екзистенційно-заперечні моделі з предикатом *немає* на позначення незалежного стану, зумовленого відсутністю чого- або кого-небудь: заперечні буттєві конструкції, що експлікують відсутність об'єкта, відсутність стану, заперечні буттєві конструкції, з модальною семантикою неможливості, відсутності дії, її причин.

Безособові конструкції з предикатом «немає / нема» належать до заперечних буттєвих структур. Загальна семантична модель такого типу речень – незалежний стан, зумовлений відсутністю чого- або кого-небудь – оформлена формально-структурною схемою *немає+N₂*. Варіанти цієї моделі визначаються семантикою актанта, існування або наявності якого заперечується лексемою *немає*:

- заперечні буттєві конструкції, що експлікують відсутність суб'єкта: *Я все переконуюся - немає „маленьких”, пересічних українців... Немає „простих людей”* (День, № 142 від 28.08.2007); *Однак у рідному місті практично немає відвідувачів виставки.* (День, № 56 від 28.03.2001); *Немає святих на землі* (День, № 145-146 від 21.08.2017); *Тут немає лікаря, психолога, педагога* (День, № 27 від 17.02.2004); *Давно немає в живих бабусі Єлизавети, немає моїх*

батьків і їхніх батьків. Немає однополчан мого батька, багатьох з яких я знав. *Власне, вже немає нікого, хто справді пройшов ту війну...* (День, № 110 від 27.06.2013);

- заперечні буттєві конструкції, що експлікують відсутність об'єкта: *Снігу цього року також в Україні майже немає* (Літературна Україна, № 2 від 2012); *Добре, що в моїй тросцинській висотці немає димарів* (Літературна Україна, № 2 від 2012); *Доки світ дивиться на Марс, в українській державній космічній програмі немає й Місяця* (Урядовий кур'єр, № 109 від 15.06.2017); *Державного замовлення на підготовку фахівців тепер немає...* (Урядовий кур'єр, № 103 від 07.06.2017); *Але в Україні такого немає* (День, № 105 від 21.06.2017); *Поки що роз'яснень щодо цих питань немає* (День, №102-103 від 16.06.2017); *Натомість українського перекладу досі немає* (Літературна Україна, № 30 від 2017);

- заперечні буттєві конструкції, що експлікують відсутність стану: *Гадаю, немає потреби перераховувати всіх нечисленних представників мігрантів у першому або другому поколінні* (Урядовий кур'єр, № 105 від 09.06.2017);

- заперечні буттєві конструкції, з модальною семантикою неможливості, відсутності дії, її причин: *І нікому до цього нема діла!* (Літературна Україна, № 30 від 2017); *Однак на це особливо часу немає* (День, № 104 від 07.09.2017); *Реальних мотивів окупації Криму та Донбасу немає* (Літературна Україна, № 30 від 2017). Речення з предикатом, вираженим лексемою *немає*, такого функційно-семантичного варіанта не просто констатують відсутність певного явища, а характеризують стан, зумовлений такою відсутністю.

- заперечні буттєві конструкції, що експлікують характеристику суб'єкта: *Уже не перший десяток років у більшості частини випускників профтеху немає плану подальшого працевлаштування* (Урядовий кур'єр, № 103 від 07.06.2017); об'єкта: *Але в цьому немає об'єктивної правди* (День, № 102-103 від 16.06.2017); *Тут немає штучності* (День, № 105 від 21.06.2017); *Немає конкретної мети* (Літературна Україна, № 1 від 2012); стану: *Боятися нема чого* (Літературна Україна, № 2 від 2012); *Душа моя в цвітінні, і немає. Нема цвітіння – більшого нема!* (День, № 92 від 28.05.2004); *Відчуття дискомфорту, якого очікував на початку, немає* (День, № 28 від 17.02.2011).

1. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматики української мови [Текст] / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. – К.: Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.
2. Загнітко А. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці. – К.: НМК ВО, 1990. – 132 с.
3. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
4. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови [Текст] : підручник / К. Ф. Шульжук – К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 406 с.
5. Українська мова : енциклопедія / Редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – К.: Видавництво «Українська енциклопедія», 2004. – 824 с.

Науковий керівник – *д-р філол. наук, професор Олексенко В. П.*

АЛЬТЕРНАТИВНІ ВИДАННЯ НІМЕЧЧИНИ ДЛЯ ФАХІВЦІВ-ПРАКТИКІВ: СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНА СУТНІСТЬ

Бондаренко Ю. С.,

Сумський державний університет

Альтернативна преса Німеччини – це окремий різновид періодичних ЗМІ, який має внутрішньотипологічні особливості. Альтернативні періодичні друковані медіа, незважаючи на їх належність до однієї типологічної групи, являють собою розгалужену медійну систему, яка має притаманні лише їй організаційно-ідеологічні засади функціонування, редакційний досвід, комунікативну практику.

Невелику групу в системі альтернативних друкованих медіа становлять видання, які спрямовані на читачів, що є фахівцями у певних галузях та відстоюють альтернативне бачення розвитку тих сфер діяльності, якими займаються. Ключовими темами такої періодики є право, альтернативна економіка, альтернативна медицина та здоров'я, соціальна робота, педагогіка [1, 23].

Проблеми, які існують в галузі охорони здоров'я, висвітлює журнал «*Dr.med. Mabuse*» («*Др мед. Мабусе*»). Він виходить 6 разів на рік. Головна мета видання – об'єднати медиків, спонукати їх до обговорення, аналізу та створення плану дій щодо покращення медико-санітарної допомоги в цілому. Журнал виник у 1976 році (м. Франкфурт), коли на виборах у студентську раду перемогла група шпотніс (Ліві

екстремісти). У них з'явилася ідея створити новий вид фахового журналу, який би критикував рівень розвитку медицини, приваблював своєю нестандартністю медиків. У 1977 році у сфері медицини зростає неспокій. Ці події прискорюють розповсюдження журналу та впливають на його контент. Уже другий номер видання швидко реалізується в інших університетських містах, а з шостого номера в редакції працюють студенти-медики з Берліна, Гіссена, Гамбурга, Гейдельберга, Марбурга, Кельна, Аахена та Фрайбурга. Авторами матеріалів медици-практики, а також науковці, студенти. У 2007 році до 30-річного ювілею «Dr. med. Mabuse» («Др.мед. Мабузе») альтернативна газета «TAZ» («ТАЦ») так описала його концепцію: «Це видання ще на початку створення було суто демократичним проектом, яким керувала купка людей, мотивованих ідеєю, вони не залежали від фінансової сторони і такими залишаються до цього часу. Замість дискусій про винагороди та премії для лікарів, головними темами для обговорення на шпальтах видання є підвищення рівня медицини, наслідки жіночого руху, нововведення у фармацевтичній промисловості. Ніяка інша періодика не занурюється так глибоко в потаємне системи охорони здоров'я, як ця» [2, 151]. Журнал розходиться за передплатою, є він також і в роздрібному продажі. Видання має інтернет-аналог – <http://www.mabuse-verlag.de/Zeitschrift-Dr-med-Mabuse> [3].

«*Erziehung und Wissenschaft*» («*Ерціонг унд Віссenschaft*») – надрегіональний освітянський журнал профспілки «GEW». Він виходить 11 разів на рік у м. Франкфурт. Читацькою аудиторією є вчителі всіх типів шкіл, викладачі та особи, які задіяні у сфері професійної, технічної та вищої освіти. Кожен член профспілки отримує два щомісячних журнали: одне надрегіональне видання, а друге, відповідно, регіональне. Тематичний діапазон видання стосується тих тем, які важливі в роботі освітян. Це і безробіття серед молоді, інклюзії в навчальних закладах, кібер-залякування дітей і молоді та ін. Журнал має такі рубрики: «Навчання», «Дитячі садочки», «Школа», «Подальше навчання», «Міграція», «Політика суспільства», «Приватизація і лобізм», «Підвищення кваліфікації викладачів». Існує онлайн-версія журналу – <http://www.erziehungundwissenschaft.de> [4].

«*Kritische Justiz*» («*Кримиіве Юстиц*») –журнал із питань права, виходить чотири рази на рік, тираж – 1,8 тис екземплярів. Журнал був створений у 1968 році студентами-юристами Франкфуртської школи, які підтримували ідеї Т. Адорно і М. Хоркхаймера, а також ідеї студентського руху й непарламентської опозиції. Редакція часопису звертається в першу чергу до юристів, студентів, які вивчають

юриспруденцію, науковців, працівників профспілок, соціальних робітників, педагогів, економістів. Видання основну увагу концентрує на аналізі марксистсько-правової теорії, на критиці приватної автономії, історії громадянського права, репресивній функції кримінального права. Воно містить матеріали про страйки, солідарність і правові стратегії в політичному процесі, про свободу зборів і поліцейські закони. Медійний контент видання найкраще окреслюється такими публікаціями: «Суб'єктивний ретроспективний погляд на критику права», «Правова чутка – гарант успіху в правовій сфері?», «Дебати про ситуацію з біженцями. Я бачу те, що ти не бачиш», «Захист від біженців чи захист біженців», «Перспективи німецької комунальної політики», «Соціальне житлове право на роздоріжжі», «Сексуальне насильство в громадських місцях: закон та потреби в його реформах» та ін. Веб-сайт видання можна оглянути за посиланням – <http://www.kj.nomos.de> [5].

У XXI столітті альтернативна друкована преса хоч і не так активно, але все ж таки продовжує розвиватись. Із фахових альтернативних видань виникають декілька нових, як-от: «*QUERKOPF*» («*Кверкопф*»), «*Synapse*» («*Зюнапсе*»). На жаль, відсутність фінансування і стрімкий розвиток онлайн-технологій вплинули на те, що друкована версія «*QUERKOPF*» («*КВЕРКОПФ*») проіснувала до 2012 року, а «*Synapse*» («*Зюнапсе*») – до 2011 року. «*Synapse*» («*Зюнапсе*») має онлайн-версію – www.syndikat.org.

Отже, німецький альтернативний медійний простір позначений наявністю друкованих медіа, які надають свої площадки для авторів, що представляють на загал своє альтернативне бачення розвитку тих сфер діяльності, якими займаються, наприклад: економіка, медицина та здоров'я, соціальна робота, педагогіка.

1. Hüttner B., Leidinger C., OyG. Printmedien, Freie Radios, Archive&Verlage in der BRD, Österreich und der Schweiz. Neu-Ulm: AG SPAK Bücher, 2011. S. 23
2. Weichler K. Die anderen Medien: Theorie und Praxis alternativer Kommunikation. - Berlin, 1987. - p.151.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mabuse-verlag.de/Zeitschrift-Dr-med-Mabuse>.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.erziehungundwissenschaft.de>
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kj.nomos.de>

МІЖКУЛЬТУРНІ ВІДМІННОСТІ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ КОМУНІКАЦІЇ

Горецька А. С., *ст. гр. ЛН-61,
КПІ ім. Ігоря Сікорського*

Сучасні процеси глобалізації змінюють не лише політичне й економічне життя в країні, а й характер людського спілкування, яке поступово набирає нових форм і ставить перед собою нові завдання. Розквіт міжнародних контактів, а також вивчення нових іноземних мов зумовлюють інтерес до міжкультурної комунікації, як галузі, що нині переживає бурхливий розвиток. Ключовою ознакою міжкультурної комунікації є дослідження вербального і невербального спілкування людей, що належать до різних лінгвокультурних спільнот. За визначенням Е. Холла: «безмовна мова», а саме усі засоби невербальної комунікації відіграють важливу роль у міжкультурних та міжнаціональних контактах, де «мова тіла» може бути набагато зрозумілішою, ніж іноземна мова співрозмовника[1]. Найбільш характерною ознакою невербальних елементів мовної комунікації є вираження підсвідомого людини.

Усі невербальні коди абсолютно різні для кожної культури; те, що для українця є звичним, може дуже здивувати або навіть збентежити іноземця. Для уникнення непорозумінь та культурного шоку варто бути ознайомленим з невербальними кодами інших культур. Більш того, знання особливостей спілкування інших культур значно полегшить процес комунікації. Тож, про що можуть свідчити ті чи інші невербальні елементи при комунікації у різних націй?

Зовнішній вигляд і одяг:

- Колір шкіри, форма очей, зріст можуть інформувати про місце проживання представника однієї нації; наприклад, північні китайці за статуєю і зростом значно більші за жителів півдня.
- Представників інших культур, етносів впізнають за характерним вбранням: вишиванка- знаковий одяг українців; прикрите тіло паранджою притаманне для жінок арабських країн.

Поза:

- Європейська світська традиція не допускає, щоб жінка розмовляла стоячи перед чоловіком, який сидить. У мусульманській культурі усе навпаки.

- Улюблену американцями і не тільки позу сидіння зі схрещеними ногами вважають образливою в деяких африканських країнах і Туреччині.

Проте, найбільш різноманітними засобами передачі невербальної інформації являються жести. Їх семантичні та прагматичні функції виконують не тільки важливу роль, але й розрізняються в кожній з культур. Саме жести якнайкраще доповнюють, а інколи й зовсім можуть замінити мовні засоби спілкування. А. Ф. Коні в «Порадах лекторам» пише: «Жести поживляють мовлення, але ними варто користуватись обережно. Виразний жест повинен відповідати змісту і значенню певної фрази чи окремого слова. Занадто часті, одноманітні, метушливі рухи руками неприємні, приїдаються і дратують» [2]

Жести:

- У європейців та американців вказувати на щось прийнято власне вказівним пальцем — звідси і назва пальця, як і в англійській та більшості інших європейських мов: index finger — вказівний палець. У японців та деяких інших східних народів показувати на щось одним пальцем вважають неввічливим, і тому вони використовують для цього цілу руку.

- Українці рахують на пальцях, загинаючи їх до себе, а європейці та американці — розгинаючи від себе. Символи цифр, що закріплені за пальцями рук, також неоднакові. Великий палець — це «1» у Німеччині, «5» у Японії; середній палець — «1» в Індонезії.

- Типовий для американців і європейців жест «ОК» (округлені великий і вказівний пальці) означає «все гаразд»; для французів це може бути також «0», «нічого»; в Японії це може бути знак «гроші»; в середземноморських країнах це жест гомосексуалістів; у Бразилії, на Мальті, в деяких інших країнах — брутальна образа із сексуальним мотивом.

- Для іспанців, греків, італійців доторкання до мочки вуха є образливим, тоді як у Португалії — це прохання повторити те, що людина не почула.

Особливу роль при міжособистісному спілкуванні відіграють дотики, кількість і мета яких мають важливе значення. Традиційно вони дуже інформативні та культурно детерміновані.

Дотики:

- Для чоловіків арабів ходити під руку — національна звичка, тоді як будь-які дотики між жінками, включаючи потиски рук

на знак вітання, там виключені. У слов'янській культурі, навпаки, цілком звичним явищем є жінки, які йдуть під руку і розмовляють.

- Спілкування арабів традиційно супроводжується серіями дотиків: вітаючись, вони торкаються одне одного щоками, під час розмови також час від часу торкаються одягу співрозмовника на знак довіри та приязні. Традиційне слов'янське вітання через обійми залишилося привілеєм родичів і близьких людей. Тепер вітаються переважно нахилом голови і потисками рук.

- Більшість азіатів не торкаються один одного головами. Голова, а не серце для них — це храм душі, тому дотики головами вони вважають небезпечними.

Отже, невербальні коди разом з іншими складовими комунікації слугують індикаторами міжкультурних стилів спілкування, які мають досить специфічні ознаки. Правильне трактування зазначених невербальних складових комунікації забезпечить успіх у налагодженні міжкультурних зв'язків та міжнародних контактів. Та все ж таки необхідно розуміти, що вербальна та невербальна комунікації завжди взаємодіють між собою та доповнюють одна одну.

1. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація / Володимир Миколайович Манакін. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2012. – 288

2. Невербальні особливості міжкультурної комунікації у світлі українських та польських лінгвістичних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/UPmcp_2012_1_9.pdf.

Науковий керівник – *к.філол.н., доц. Дзикович О. В.*

ЗАСОБИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЕТНОМЕНТАЛЬНІСТЬ

Гришко О. П, *кандидат філологічних наук,
асистент СумДУ*

Питання психологічної, ментальної належності до певного етносу, національні риси та самоідентифікація викликають все

більший суспільний та науковий інтереси. У світлі суспільно-політичних подій відбулися кардинальні зміни у свідомості тих, хто раніше не задумувався над власною належністю до «українства», сприймаючи це як даність, феномен «етноментальності» набуває нових значень, а отже потребує детальнішого та глибшого вивчення.

Серед дослідників, які приділяли значну увагу питанням ментальності, етноментальності, етнопсихології, національної ідентичності, що виявляються через мовні знаки, ідіостиль значні здобутки з означеної теми демонструють: С. Хрипко, О. Тараненко, О. Субтельний, М. Костомаров, О. Потебня, М. Русанівський, В. Зосімов, Н. Ляшук, В. Жайворонок та інші.

Актуальність дослідження. Науковці інтерпретують зміни в системі етноментальних особливостей українців, що в першу чергу відображається в поведінці та мові художній і побутовій, як результат двох на перший погляд діаметрально протилежних процесів, а саме глобалізації та зростання національної самосвідомості. Явище глобалізації, яке вже давно стало синонімом ХХІ століття, призводить до нівелювання етнічних і національних відмінностей між людьми, що не може не відобразитися на різних мовних рівнях. Мовні знаки все більше тяжіють до загальності, до образів, зрозумілих усім, пов'язаних зі світовим розвитком науки, техніки тощо. Проте одночасно з цим спостерігаємо інший процес, викликаний попереднім, – посилюється інтерес до минулого свого народу, його історії, культури, звичаїв та традицій, зростає роль етнічної ідентичності. Мова є індикатором процесів, що відбуваються в тому чи іншому суспільстві, групі людей. Дослідження ракурсу відображення в мові тих чи інших етноментальних особливостей дозволяють зрозуміти, як саме відчувається український народ в конкретний період, що для нього є суспільно значимим, що його турбує. Необхідність відслідковувати зміни у вищезазначених процесах і актуалізує проведення дослідження.

Метою дослідження є вивчення засобів мовної репрезентації категорії *етноментальність*.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

розглянути основні підходи до лінгвофілософського трактування понять етноментальності; розглянути лексику з національно-культурним компонентом; подати комплексний аналіз існуючих класифікацій національно маркованих одиниць.

Об'єктом дослідження є мовний вияв етноментальності, *предметом* – мовні одиниці з національно-культурним компонентом значення.

Поняття етноментальність включає чимало аспектів, тому визначати його необхідно враховуючи широке поле знань. Етноментальність – це соціокультурне явище, сукупність архетипних шарів свідомого й безсвідомого певної нації, що складалася протягом певного історичного часу й виявляє себе в мовних, культурних, психологічних та інших ознаках. Досі немає єдиної класифікації складових етноментальності, притаманних українцям. Дослідники наводять різні приклади, послуговуються різними критеріями. Мовознавці О. Савицька та Л. Співак підходять до тлумачення і вивчення питання системно та структурують компоненти етнічної ментальності українського народу на три компоненти:

емоційний (емотивний), когнітивний (вербальний), поведінковий. Дослідниця Т. Повлавська зауважує, що українська етноментальність має три складові: ментальність, характер, душа. Всі ці складові яскраво виражені у мові, зокрема в національно маркованій лексиці та етнокультурних словах-символах. Кандидат філософських наук С. Хрипко тривалий час виводить свою дефініцію поняття ментальності та окреслює її як «соціальний феномен, що в етнонаціональному контексті віддзеркалює специфічний «стиль» світосприйняття, який абсорбує тривалий процес духовного буття суспільства у більш-менш сталих геополітичних, ландшафтних, соціальних і освітньо-культурних умовах. Причому першофеноменом до духовно-релігійної сфери буття є саме етноментальність, а не навпаки. Зміст останньої обумовлює як ціннісний вимір духовності, так і своєрідне ставлення до трансцендентного». У своїх роботах вона робить висновки, що не існуючи відірвано від своїх носіїв, феномен ментальності (що фокусується перед усе на етнічному чиннику) несе позитивне зерно патріотичного забарвлення та національної самодостатності; спонукає до пошуку інформації чи принаймні до роздумів про своє національне коріння, джерела духовності, освітньо-виховні ідеали, місце в історії тощо [1].

Не потребує пояснення й зв'язок мови з культурою етносу. Напевно, десь на межі цих двох галузей і формується етноментальність, адже мова ілюструє етнокультурні стереотипи, що відбивають специфіку світосприйняття народу. «Культурна ментальність як категорія філософії етнокультури розкриває глибинні, соціопсихологічні шари світовідношення етносу, спосіб його

світосприйняття і дискурсивних практик, колективне позасвідоме у структурах повсякденності і життєтворчості» [2, 189]. Узагалі, в центрі уваги лінгвістичних досліджень етноментальності лежать «етнічно марковані одиниці мови, що, функціонують як засіб збереження й передачі етнічної інформації» [3, 4]. Саме тому необхідно здійснити пошук і аналіз таких маркованих мовних одиниць для детального розгляду етноментальності з лінгвістичної точки зору. У лінгвістиці існують різні підходи у класифікації національно маркованих одиниць, що зумовлено складністю цього мовного явища та різними за своєю природою одиницями, які відображають національно-культурну специфіку етносу. Науковці виокремлюють три основні групи лексичних одиниць з культурним семантичним компонентом: безеквівалентна лексика; конотативна лексика; фонові лексика. У лінгвокультурному просторі етносу реалізується символізм мовних одиниць. Формування і розвиток національної словесної символіки має складний характер. Часто мовний символ утворюється за безпосередньої участі світоглядної та мислительної діяльності людини, хоча глибинні семантичні зв'язки між образом-символом і словом-символом створюються та нагромаджуються насамперед колективною свідомістю етносу. Так, зовнішні асоціації буття етносу постають у мові його духовною сутністю. Шляхом асоціативних зв'язків відбувається перехід від слова до образу, а від образу до символу, що містить архетипні етнічні уявлення. Закорінившись у культурі народу, вони створюють систему етнокультурної символіки, яка репрезентує українську етноментальність.

1. Хрипко С. А. Духовно-релігійні вияви української ментальності : автореф. дис. ... канд. філос. Наук : 09.00.11 / С. А. Хрипко. – К., 2003. – 19 с.
2. Личкова В. Сакральні горизонти української культури: Архетипи – хронотопи – сигнатури [Електронний ресурс] / В. Личкова // Художня культура. Актуальні проблеми. – 2010. – Вип. 7. – С. 187–194. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2010_7_16
3. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика навчальний посібник для студентів факультету української філології / Н. М. Шарманова – Кривий Ріг : НПП АСТЕРІКС, 2015. – 192 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Щербачук Б. С., *ст. зр ЛН-61, ФЛ,
КПІ ім. Ігоря Сікорського*

Одна з основ людської діяльності, яка забезпечує вдалий процес передачі, обміну та отримання інформації через вербальні та невербальні засоби називається комунікацією. Цей термін виник на початку ХХ століття як процес номінації деяких аспектів дослідження певних наук (політології, психології, культурології, філософії).

Західні дослідники давно помітили, що процеси комунікації займають у людини 70 % часу і впливають на його мотивацію. Успіх керівника в умовах ринку на 85 % визначається його комунікативними якостями й лише на 15 % – професійними знаннями. Якщо уявити комунікацію у вигляді сегмента, площу якого умовно взяти за 100 %, то 85 % буде займати невербальна комунікація й 15 % – вербальна (10 % – мовна характеристика, 5 % – обслуговування мови) [6].

Частину життя більшості людей в українському соціумі займає політична сфера, яка впливає на розвиток сучасного інформаційного суспільства. Перші згадки про політичну комунікацію в науковому плані з'явилися в період Першої світової війни через дослідження пропаганди. У кінці 1940-х – на початку 1950-х рр виникли теоретичні роботи й термін «політична комунікація». Увага до цього явища викликана низкою причин: післявоєнною хвилею демократизації; виникненням і активним використанням нових комунікаційних технологій і систем, появою і розвитком кібернетичної теорії.

Сьогодні політична комунікація є перспективною галуззю наукових досліджень, яка вивчає спектр відносин між представниками влади та громадянами з питань політики, має взаємозв'язок між діями суб'єктів політичної влади і електоральної поведінки. У сучасній науці політична комунікація трактується як частина загальної теорії масової комунікації (П. Лазарсфельд, М. Н. Грачов), як різноманітні форми соціальних контактів у публічній сфері. Її розглядають як специфічний вид політичних відносин, за допомогою якого регулюється виробництво й поширення соціально значимих ідей, як аспект взаємодії суб'єктів політики в процесі боротьби за владу, засіб зберігання й передачі політичної культури, сукупність певних політичних технологій. Специфічний характер повідомлення в сфері політичної комунікації пов'язаний зі змістом, вираженням у феномені

політичної інформації, а також з її особливими формами подання, що реалізуються в системі політико-комунікативних жанрів [2].

Питання вибору каналу зв'язку політичної комунікації набуває значущості в структурі політико-комунікативного акту. До них належать: засоби масової інформації, спеціальні інститути політичної соціалізації, суспільно-політичні організації й інститути, а також комунікативні ситуації або дії (вибори, референдуми, мітинги).

У період розвитку технічного прогресу виникають й інші типи трансляції інформації в сфері публічної влади. Поширення політичної інформації відрізняється багатоканальністю, змішуванням діалогових і монологічних моделей, усіх традиційних варіантів передачі повідомлення. Існує низка параметрів, що диктують різні підходи до політичної комунікації й дозволяють поглянути на сутність цього явища з різних точок зору. У сучасній літературі загальним став висновок про те, що види політико-комунікаційного акту можна поділити на пропагандистські й непропагандистські (ринкові). Деякі політологи вважають, що частота їхнього використання залежить від типу політичного устрою: чим ближче до демократії, чим більше прямої політичної участі громадян в управлінні державою, тим вища потреба суспільства в непропагандистських методах комунікації.

Реалії політичної комунікації віддаляються від теоретичної норми ідеального дискурсу, вільного від владного примусу, який передбачає залучення громадян і формування більшістю прийнятної для меншості обґрунтованої позиції. Впливи владних еліт, поширення маніпулятивних форм представлення політики в сучасних медіа все частіше набувають рис управління волевиявленням виборців.

У західній літературі виділяють три основні способи політичної комунікації: через ЗМІ, що включає в себе друковані засоби (преса, книги, плакати), електронні засоби (радіо, телебачення); через організації, де політичні партії або групи тиску служать передавальною ланкою між правителями і керованими; через неформальні канали [5].

А. І. Соловійов розрізняє маркетингові (PR, політична реклама, інформаційний лобізм) і немаркетингові (пропаганда й агітація) форми організації дискурсу в соціальному просторі. Агітація і пропаганда, на його думку, є способами інформаційного контролю над людьми й надання їхній політичній діяльності соціальної спрямованості. Вони переходять межі вільної конкуренції за свідомість людини, підмінюючи способи її ідейного завоювання методами насильницького нав'язування їй заздалегідь

запрограмованих оцінок і відносин. «На противагу таким прийомам завоювання людини, – відзначає автор, – маркетингові стратегії формуються відповідно до відносин попиту та пропонування інформації й спрямовані на те, щоб необхідна суб'єктові інформація в потрібний час і в місці була в його розпорядженні» [2, с. 16].

Один із параметрів класифікації політичних комунікацій пов'язаний з векторними характеристиками комунікаційного акту, які поділяють на горизонтальні та вертикальні. Горизонтальні акти взаємодії відбуваються між відносно рівними за становищем акторами (між членами однієї політичної еліти, представниками певної партії або учасниками неформальної політичної дискусії). Вертикальні акти взаємодії здійснюються «згори донизу» між правлячими колами або владними структурами й пересічними громадянами. Зворотний зв'язок, необхідний при вертикальній комунікації, набуває форми голосування на виборах і референдумах, результатів опитувань громадської думки. У цьому випадку політична комунікація перебуває в рамках «поля» соціальної комунікації [2].

Знакові форми політико-комунікаційних процесів організації є основою наступного класифікаційного параметру. Виділяють вербальні (усні, словесні), письмові або друковані, візуальні, символічні й інші форми політичної комунікації, які в сукупності становлять складний, комплексний соціокультурний феномен політико-комунікативного акту. Більшість форм політичної комунікації містять елементи різних комунікативних моделей. Вербальна, візуальна, символічна форми політичної комунікації відрізняються своїми системами кодування повідомлення [2].

У сучасному світі найбільш ефективною й значущою прийнято вважати вербальну форму комунікативного акту. У політичній практиці ХХІ століття комунікація являє собою комплексну систему інтегрованих формальних і неформальних, міжособистісних і масових, горизонтальних і вертикальних, вербальних і невербальних способів взаємодії, стратегічна мета яких полягає у політичній інформаційній взаємодії і спрямована на структурування політичного поля та на встановлення в ньому владних відносин.

Завданнями політичної комунікації: інформування еліт та громадськості про політичний стан суспільства, політичні процеси, що відбуваються у ньому; поширення знань про сутність державної політики; політичні цінності нації, інтеграцію й регулювання політичних відносин; мобілізації політичних партій і рухів; у ході яких здійснюється вираження громадської думки; поширення

політичної культури; формування й розвиток політичної свідомості; мотиваційна й агітаційна робота з електоральними секторами.

Багатомірність політичної комунікації ставить завдання конкретизації певного об'єкта розгляду. Перспективним об'єктом досліджень політичної комунікації є влада, котра породжує політику і її комунікацію, від якої залежить легітимність влади, а тому єдність і благо суспільства. У сучасному світозверненні до примусу, прямого насильства засвідчено проблемність влади, її вакуум. Індикатором успішності влади стає перехід до нових технік управління державою і суспільством, які спираються на комунікацію [3]. Політичні лідери та органи політичних ЗМІ розглядають політичну комунікацію як засіб піару, політичного і економічного імперативу розвитку держави, нації, громадян під час формування в країні інформаційного суспільства.

Таким чином, політичні комунікації в українських реаліях постійно будуть вдосконалюватися, набувати нових ознак, рис, можливостей і як результат в майбутньому вони суттєво розширять дієвість систем державного управління.

1. Бакуменко В. Д. Державне управління : курс лекцій / В. Д. Бакуменко, Д. І. Дзвінчук, О. С. Поважний. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. – 536 с.
2. Дубровский Е. Н. Информационно-обменные процессы как факторы эволюции общества / Е. Н. Дубровский. – М. : МГСУ, 1996.
3. Луман Н. Власть / Н. Луман. – М. : Праксис, 2001. – 227 с.
4. Шварценберг Р.-Ж. Політична соціологія: у 3 ч. Ч. 1. / Р.-Ж. Шварценберг. – М. : Російська академія управління, 1992.
5. <http://pid.atwebpages.com/suschnost-kommunikatsii.html>.

Науковий керівник – *к.філол.н., доц. Дзикович О. В.*

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ У ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ

Бережняк В. Ю., *ст.гр. ЛН-61,
КПІ ім. Ігоря Сікорського*

Ділове спілкування є специфічною формою контактів і взаємодії людей, які представляють не лише самих себе, а й свої організації. Воно включає обмін інформацією, пропозицією, вимогами, поглядами, мотивацією з метою розв'язання конкретних

проблем, як всередині організації, так і за її межами, а також укладення контрактів, договорів, угод чи встановлення інших відносин між підприємствами, фірмами, організаціями.

Завданням ділового спілкування є ефективна співпраця. Щоб цього досягти, комунікація повинна базуватись на моральних цінностях та культурі, на таких правилах і нормах поведінки, які сприяють розвитку співпраці. Це зміцнення взаємодовіри, повага, постійне інформування партнера щодо своїх намірів і дій, запобігання обману та невиконанню взятих зобов'язань. [2]

Невербальна (несловесна) комунікація відіграє важливу роль у професійному спілкуванні, адже відрізняється від мовних засобів за формою виявлення. Науковими дослідженнями, зокрема, доведено, що за рахунок невербальних засобів відбувається від 40 до 80 % комунікації. Причому 55 % повідомлень сприймається через вирази обличчя, пози, жести, а 38 % — через інтонацію та модуляцію голосу. [1]

Характерно, що здебільшого люди віддають перевагу саме тій інформації, яку одержують через невербальну комунікацію.

Для ділової комунікації досить важливою є проксемика, тобто розміщення учасників зустрічі та доцільні, прийняті в різних ситуаціях і культурах часові характеристики різних форм спілкування.

Специфічною знаковою системою в невербальній комунікації є контакт очей, — основний засіб візуального спілкування. Саме через цей контакт можна дізнатись про стан опонента (цікавість, хвилювання, сором та інше). У стані радісного настрою зіниці стають у чотири рази більші, ніж звичайно. І, навпаки, у пригнобленому стані, при виникненні невдоволення зіниці помітно звужуються.

Як правило, при зустрічі люди спершу кілька секунд дивляться один одному в очі, а потім відводять погляд. Існує припущення, що контакт очей при зустрічі необхідний для встановлення довірливих відносин, але затримка погляду на очах співрозмовника говорить про прагнення до домінування. Тому не рекомендується дивитися в очі співрозмовнику довго і невідривно, інакше його реакція може бути досить агресивною. Однак нетривала затримка погляду в гострі моменти бесіди чи наприкінці зустрічі цілком припустима, вона виражає довіру до партнера.

Не менш важливою є паралінгвістична система, яка виражається через вокалізацію, тобто якості голосу, його діапазон, тональність, підвищення та зниження голосу, аби підкреслити важливу інформацію або опустити непотрібне.

Не менш важливим для ділового спілкування є тактика – рукостискання, дотики, поплескування по плечах, поцілунок, посмішка тощо.

Рукостискання є одним із найпоширеніших форм вітання. Ним традиційно починається і закінчується будь-яка ділова розмова, також його використовують не тільки при вітанні і прощанні, але й у випадку укладення угоди, констатації взаємної поваги і довіри. Від виду рукостискання значною мірою залежить результат ділової зустрічі.[4].

Посмішка - це знак дружніх почуттів, прихильності до співрозмовника та партнера. Посміхнувшись один одному при зустрічі, співрозмовники тим самим знімають напруженість перших хвилин і створюють підґрунтя для більш упевненого і спокійного спілкування.

Проте вона може бути не тільки дружньою, але й іронічною, глузливою, презирливою, запобігливою і т. д.

Посмішка не повинна суперечити ситуації спілкування, не повинна цілком розходитися з вашим внутрішнім станом. Наприклад, посмішка на обличчі співрозмовника, що нападає чи люто захищається, свідчить про те, що ця людина нещира.

У посмішці звичайно відбивається психологічний і фізичний стан людини. Якщо вона відчуває себе добре, посміхається радісно, якщо вона відчуває себе погано, посмішка на її обличчі виглядає стражденно. Урівноважена і вдоволена людина посміхається спокійною, безтурботною посмішкою.

Розглядаючи невербальні засоби спілкування у діловому мовленні не можемо обійти систему організації простору і часу спілкування (проксемику), інша назва якої “просторова психологія”. Науковці виділяють чотири просторових зони, яких людина свідомо чи несвідомо дотримується при спілкуванні.

Інтимна (від 15 до 46 см) – у ній можуть знаходитись лише найближчі люди, зазвичай її використовують у неофіційній атмосфері.

Особиста (від 46 до 120 см) у цій зоні розміщуються люди під час дружніх зустрічей, обідів, вечірок.

Соціальна зона (від 120 до 360 см) ця відстань характерна для спілкування під час міжособистісного спілкування з малознайомими людьми, партнерами по бізнесу, на роботі.

Громадська (понад 360 см) це відстань на якій має знаходитись оратор, лектор

Проксеміка також включає орієнтацію людей в просторі. Психологами доведено, що у людини навіть підвищується серцебиття, якщо вона сидить спиною до відкритого простору. Тому за європейськими правилами етикету в кафе чи ресторані кращим є те місце, коли за спиною відвідувача знаходиться стіна, що створює у людини стан захищеності і комфорту.

Тісно існують навколо мовні прийоми (екстралінгвістична система), які доповнюють семантично значущу інформацію : темп, паузи, різні вкраплення в мову (плач, сміх, кашель тощо). [2]

Невербальна комунікація нерідко слугує як для підсилення, так і для ослаблення значення слів. (Можна сказати: "Я прошу тебе йти у своїх справах" так, що голос і вираз очей говоритимуть протилежне.) [3]

Отже, будь-яке спілкування включає в себе вербальні та невербальні засоби, які є взаємопов'язаними та нерозривними. У діловому мовленні невербальні засоби є особливо важливими, так як дають змогу глибше пізнати людину та мати сильніший вплив на аудиторію. Безумовно важливими для комунікантів є значення прийомів невербального спілкування, отже дуже важливо слідкувати за тим, куди направити свій погляд, адже реакцію своїх зіниць не можна контролювати. Довіряйте мимовільним жестам більше, ніж словам, погляду – більше, ніж жестам, реакції зіниць – більше, ніж напрямку погляду.

1. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування : навч. Посібник / Кубрак О. В. – Суми : ВДТ “Університетська книга”, 2002. – 288 с.
2. Герчикова И. Н. Деловая этика и регулирование международной коммерческой практики : учебн. пособие / Герчикова И. Н. – М. : Консалтбанкир, 2002. – 576 с.
3. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Антоненко-Давидович Б. – К. : Вид. дім “КМ Academia”, 1994. – 254 с.
4. Лесько О. Й. Етика ділових відносин : навч. посібник / Лесько О. Й., Прищак М. Д., Залюбівська О. Б., Рузакова Г. Г. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 320 с.

Науковий керівник – *к.філол.н., доц. Дзикович О. В.*

НЕВЕРБАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА КРИМІНАЛЬНОГО СЛІДСТВА

Бондарчук К. М., *ст. гр. ЛН-61,
КПІ ім. Ігоря Сікорського*

Доволі важко переоцінити інформативне значення мови нашого тіла. Як відомо, кожен наш рух, жест, вираз обличчя має свій власний сенс. І, що важливо, сама людина далеко не завжди у змозі контролювати ці речі. Та чи можуть ці дані бути чимось більшим, ніж просто цікавими фактами?

Якщо є поле для вивчення чогось нового, то його потрібно розширювати і, як наслідок, використовувати у благих цілях. Таким чином невербальна інформація стала практично необхідною частиною криміналістики. Це пояснюється дуже легко: жести і міміка – ні що інше, як зовнішній вияв нашої підсвідомості. Людина, яка дійсно добре спеціалізується на цій тематиці, вбачить у кожному своєму співрозмовнику і правду, і брехню, і все інше, що «написано» на його обличчі. Цю проблему обширно розглядав американський психолог та почесний професор Каліфорнійського університету Пол Екман. Він присвятив понад 30 років вивченню теорії брехні і є одним з найкращих фахівців у цій царині. Його послугами користуються не лише відомі політики, підприємці, керівники, але й різноманітні міністерства та агентства федерального уряду США [1]. Дійсно, навіщо винаходити детектор брехні, якщо вираз обличчя, як виявилось, може сказати куди більше? Справа в тім, що невербальні сигнали людиною майже не усвідомлюються, вони виникають на підсвідомому рівні, і тому для особи, яка проводить слідчі дії, вони є дуже важливими. Те, що злочинець сумнівно приховує під час допиту, може проявитися мимоволі у міміці та жестах. За допомогою таких невербальних способів комунікації як жести і поза свідка, підозрюваного, потерпілого, чи, власне, винуватця злочину під час допиту чи іншої слідчої дії слідчий може оцінити правдивість їх показів, зробити необхідні висновки щодо необхідності отримання додаткових слідчих дій, отримання додаткових доказів. Ключовим аспектом в даному питанні є те, щоб особа, яка проводить слідчу дію, володіла необхідними знаннями для фіксації та тлумачення отриманої від учасника кримінального провадження невербальної інформації. Що ж саме ми можемо дізнатися таким чином?

- **Жести відкритості:** «розкриті руки», «розстібання піджака»; людина, яка так себе поводить, не має що приховувати і тому її свідченням можна цілком довіряти.

- **Жести недовіри і скритності:** посмішка (при якій мимічні зморшки навколо очей залишаються нерухомими), потирання чола, скроні, підборіддя, прагнення прикрити обличчя руками та відвести погляд. До показань такого співрозмовника варто ставитися критично та перевіряти їх.

- **Жести і пози захисту:** схрещення рук на грудях.

- **Жести незгоди:** збирання неіснуючих ворсинок з одягу, уникання погляду.

Крім того, варто звертати увагу і на загальний стан співрозмовника. Якщо він виглядає занепокоєно, стурбовано, то є велика вірогідність, що він щось приховує, або боїться сказати «зайвого» щодо фактів вчинення злочину. Це має бути знаком для слідчого про те, що ця особа володіє більшим обсягом інформації, але який вона не повідомляє слідству. Важливу роль відіграє погляд, його напрям, частота контакту очей. Якщо мати помітить, що починається пожежа, то в першу ж мить шукатиме очима дитину. Так само і злочинець кидатиме свій погляд на щось дійсно важливе для себе, що має привернути увагу слідчого. А якщо підозрюваний під час допиту постійно переводить погляд на одну й ту ж саму третю особу, то це є ознакою того, що він чекає від неї підказки, тобто говорить не те, що йому насправді відомо [2]. І це не лише пуста теорія, дана інформація дійсно має практичне застосування. Наприклад, у США рекомендації науки про жести враховані у поліцейських інструкціях проведення допитів. На підставі того факту, що кожна людина має почуття особистої території і відчуває дискомфорт, коли відбувається вторгнення до неї іншої людини, інструкція дає пораду, щоб слідчий розміщувався ближче до підозрюваного, і щоб між ними не було сторонніх предметів, які б підвищували впевненість допитуваного. Практика свідчить, що такий спосіб вторгнення на особисту територію, коли слідчий з кожним наступним питанням підходить все ближче, є найбільш ефективним засобом, що допомагає подолати психологічний опір. При проведенні обшуку на місце схову предметів можуть вказувати невдоволена реакція обшукуваного на ті чи інші дії слідчого. Зміна тембру голосу, кольору обличчя, тремтіння рук та інші прояви, що вказують на високий рівень його нервового напруження і виникають під час здійснення пошуків у певному напрямку або при

обстеженні об'єктів, є своєрідними сигналами, що свідчать про знаходження тайника поруч [3].

З усього вищесказаного варто зробити висновок, що наші міміка та жести – дійсно важливе джерело інформації, яку можна і, власне, потрібно використовувати у благих цілях. Звісно, важко уявити світ, де всі все один про одного знають. Пол Екман говорив щодо цього так: «Брехня – це настільки природньо, що її спокійно можна віднести до всіх сфер людської діяльності» [4]. Але прагнення людей жити краще має бути більшим за це. Тому, якщо мова йде про криміналістику, про справедливість та безпеку, то тут просто необхідно отримати максимум правдивої інформації.

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Пол Екман [Електронний ресурс] / Вікіпедія. Вільна енциклопедія – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB_%D0%95%D0%BA%D0%BC%D0%B0%D0%BD.
2. Розслідування злочинів за допомогою невербальної інформації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.lex.pl.ua/articles/1433944412.html>.
3. Клевцов О. Мова жестів як нетрадиційне знання у розслідуванні злочинів /Клевцов.О//Право України. – 1998. - №4. – С.60.
4. Пол Экман. Психология лжи. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://citaty.info/book/pol-ekman-psihologiya-lzhi?page=2>.

Науковий керівник – *к.філол.н., доц. Дзикович О. В.*

НЕВЕРБАЛЬНЫЕ ПРИЗНАКИ ЛЖИ

Боренко М.С., *ст. гр. ЛН-61,
КПІ ім. Ігоря Сікорського*

Все люди лгут, иногда просто не договаривают, а иногда изменяют информацию на более выгодную. Как правило, человек не обращает внимание на невербальные жесты и мимику, однако именно по ним можно вычислить ложь.

Обнаружить обман не так уж и просто. Одна из главных причин — нужно рассматривать большое количество информации. Чтобы определить ложь, нужно обратить внимание на выражение лица, голос, дыхание, паузы, положение головы, позу и так далее. Лжецам

приходится скрывать при обмане эмоции, чтоб не быть разоблаченными. Но полностью их скрыть очень сложно. Мало кто может уследить сразу за каждой частью своего тела и не выдать себя. Чаще всего с обманом переплетаются три эмоции — боязнь оказаться разоблаченным, чувство вины и чувство восторга. Целью лгущего может быть не только сокрытие какой-либо информации, но также и эмоций.

В первую очередь эмоции выражает лицо. Обычно по лицу можно узнать, что человек хочет сказать, и, что хотел бы скрыть. Истинные чувства можно увидеть потому, что мимика может быть невербальной и человек никак не может её контролировать. Некоторые эмоциональные выражения универсальны для людей всех возрастов, полов, рас и так далее. К таким эмоциям можно отнести счастье, страх, гнев, грусть, отвращение.

Именно из-за большого внимания, уделяемого лицу, на пластику и голос его почти не остается. Однако голос, так же, как и лицо, показывает степень эмоциональности человека. Чаще всего, признаком проявления эмоций в голосе является повышение тона. К таким эмоциям можно отнести гнев или страх. Людям, желающим вычислить ложь, стоило бы больше внимания уделить голосу и телу собеседника. Бывает очень трудно скрыть изменения в голосе, под воздействием сильных эмоций. Голосовыми признаками обмана являются речевые ошибки и паузы. Паузы могут быть слишком длинными или слишком частыми, после услышанного вопроса может быть заминка. Эти признаки обмана возникают из-за того, что человек не продумал ложь, возможно пришлось врать спонтанно. Лжец может запинаться также и из-за боязни разоблачения. Когда он слышит, как неправдоподобно звучит его ложь, он может допустить еще больше речевых ошибок или пауз.[1, с. 22-58]

Одним из признаков лжи является прикрытие рта рукой. При этом человек может еще и кашлять. Однако можно спутать данный признак с болезнью. Также, человек может прикрывать рот, когда слушает, и это не будет признаком его лжи, а будет означать, что он подозревает в обмане собеседника.

Очень часто, когда врет мужчина, он потирает веко, а когда женщина — проводит пальцем под глазом, как бы поправляя макияж. Также, когда человек врет, он может отводить взгляд. Обычно мужчины отводят в пол, а женщины — в потолок.[2]

Невербальными признаками лжи могут быть:

- Повышенная потливость

- Кивки головой
- Суетливость
- Движения (отдаление от собеседника, желание потрогать волосы, шею, сжать что-нибудь)
- Дыхание (участившееся)
- Сглатывание слюны (из-за адреналина у лгуна быстрее выделяется слюна)

Если обвинить человека, не лгущего, во лжи, скорее всего он возмутится, но не испытает при этом ни страха, ни вины. Делать выводы о честности стоит только сперва, проанализировав и увидев не один признак лжи, а хотя бы 2-3. У собеседника может быть такая привычка как, например, держать руку возле рта. Это не будет означать, что он врет.[3]

Также определить правдивое отношение и эмоции помогут микровыражения. Микровыражения — это непроизвольные кратковременные выражения лица. Длятся они всего доли секунды. Существует всего 7 микровыражений: гнев, счастье, страх, удивление, презрение, отвращение и грусть. Благодаря этим выражениям можно найти несоответствия сказанных слов с эмоциями. Человек может рассказывать, как ему что-то нравится, а на лице появится микровыражение презрения или же отвращения.[4]

Иногда отсутствие каких-либо видимых признаков не говорит о том, что человек говорит правду, возможно он очень хорошо скрыл ложь. Умение распознать ложь требует практики и тренировок. И не стоит забывать об индивидуальных особенностях поведения каждого человека.

1. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь" / Пол Экман.
2. Как распознать ложь. Научись читать язык тела и жестов. [Электронный ресурс] – Режим доступа к ресурсу: <https://goo.gl/fhABgZ>.
3. Как распознать ложь: по жестам, мимике, в общении [Электронный ресурс] – Режим доступа к ресурсу: <https://goo.gl/JZH8ta>.
4. Микровыражения [Электронный ресурс] – Режим доступа к ресурсу: <https://goo.gl/jDuYGr>.

ІНТЕРНЕТ, ЯК НОВИЙ ЗАСІБ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ СУЧАСНОСТІ

Рижій О. В., *ст. гр. ЛН-61,
КПІ ім. Ігоря Сікорського*

Стрімкий розвиток технологій, на яких формується сучасне інформаційне суспільство привело сучасний світ до утворення нової форми суспільства – глобального суспільства, котре формується через комп'ютерні мережі Інтернет. Можливості всесвітньої павутини впливають на різні області життя і діяльності людини, що приводить, в тому числі, і до виникнення нових видів соціальних відносин і організаційних структур.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства відбуваються глобальні трансформації, які фактично охоплюють усі економічні, соціальні, політичні, духовно-культурні, екологічні та демографічні процеси. Очевидно, що ці трансформації певною мірою детерміновані удосконаленням інформаційних технологій і комунікацій та перетворенням інформаційного ресурсу в необхідний інструмент конструювання сучасної соціокультурної реальності.

Засоби масової комунікації, постійно трансформуючись під впливом загальнокультурних змін принципів та критеріїв масового спілкування, виробництва нових стилів інформаційної взаємодії, локалізують чи збільшують свої соціальні і просторові параметри та утворюють інформаційне поле соціуму.

Окремі дослідники масових комунікацій почали говорити про настання так званої епохи «медіакратії» – влади ЗМІ, які вже не тільки відображають та інтерпретують дійсність, але й конструюють її за власними правилами. Відбувається глобалізація засобів масової інформації та комунікації, трансформується вся структура комунікативного досвіду людини. Масова комунікація стає не тільки «магічним вікном», через яке ми дивимося на світ, а й «дверима», через які ідеї проникають в нашу свідомість. Це відноситься до всіх засобів масової комунікації, і, перш за все, до всесвітньої комп'ютерної мережі Інтернет.

Інтернет як засіб соціальної комунікації має позитивний вплив на світову спільноту, оскільки дозволяє оперативно, долаючи простір і час, доносити різну інформацію, сприяє зміцненню зв'язків між людьми, зміні стилю міжлюдських відносин, структури духовного споживання, формуванню нового соціального порядку, національного і транснаціонального простору. [1, 3-4].

При розгляді Інтернету, як явища, в межах суспільно-політичного дискурсу прийнято виокремлювати його три основні підсистеми: технічну - засоби комунікації та комп'ютери; соціальну - соціальна взаємодія, що виникає завдяки Інтернету, та комунікативне поле, що конструюється користувачами в процесі трансмісії інформації, та визначається як віртуальна інформаційна реальність.

Дана структура є теоретико-методологічним підґрунтям двох базисних підходів до визначення предмету соціологічного аналізу Інтернету.

Відповідно до першого підходу, Інтернет - це сукупність мережних відносин, соціальних інститутів, технологій та технічних засобів, що пов'язані за допомогою комп'ютерно-опосередкованих ліній та характеризуються єдиним часом та простором.

Виходячи з іншого підходу, Інтернет - це складна мозаїчна соціотехнічна система, що здійснює процес створення, розповсюдження та обміну інформацією за допомогою інтерсуб'єктивної масової комунікації в глобальних комп'ютерних мережах та створює віртуальну інформаційну реальність.

Питанням інтернету, як складової загальної системи комунікації, присвячено чимало наукових праць українських та зарубіжних науковців. Глобальне поширення мережі триває, викликаючи в комунікативістиці й соціальних комунікаціях активне обговорення можливостей і наслідків цього процесу для суспільно-культурного життя світу.

Саме тому виникає необхідність у сучасному інформаційному світі глибоко вивчити і усвідомити всі ті зміни, особливо соціальні, які відбуваються у суспільстві в цілому та окремо у кожної особистості. Окрім цього потреба вивчення Інтернету, як інтерактивного засобу соціальної комунікації пояснюється неоднозначністю його раціонального використання, блокування або зменшення негативних наслідків його розвитку та поширення, підвищення соціальної ролі та ефективності.

1. Мальковская И. А. Профиль информационно - коммуникативного общества (обзор современных теорий) // Социологические исследования.- 2007.-№2.- с. 3 - 4

2. Городенко Л. Історія виникнення та розвитку мережі інтернет : конспект лекцій з курсу «Редакторський фах: Вступ до Інтернет - видань» / Л. Городенко. - К. : Центр Вільної Преси, 2005. - 28 с.

3. Леся Городенко, «Інтернет як засіб соціальної комунікації» Д-р наук із соц. комунік. (Київ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/jurnalist/20659-internet-yak-zasib-socialnoi-komunikacii.html>

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Дзикович О. В.

ИНТЕРНЕТ-ДИСКУРС ВОЗМУЩЕНИЯ КАК РАЗНОВИДНОСТЬ ЭМОТИВНОГО ДИСКУРСА

Храбан Т. Е.,

преподаватель кафедры иностранных языков

Военного института телекоммуникаций и информатизаций

Актуальным для исследования представляются социальные формы деятельности с часто повторяющимися однотипными отношениями, которые в результате многократных повторений перерастают в устойчивые связи: потребитель услуг – производитель услуг. Отличительной особенностью таких отношений является то, что они связывают неравноправных участников: потребитель услуг может решать, в какую фирму ему обратиться, а производитель услуг вынужден обслуживать любого клиента, который его выбирает. При этом решаются различные коммуникативно-интерактивные задачи, в основе которых лежат различные виды отношений: статусно-ролевые отношения (потребитель – производитель) и социальные взаимоотношения, где участники выступают как представители разных социальных и профессиональных групп [1, 42]. Е. Чапаева определяет возмущение как “эмоционально-оценочное состояние, которое возникает у говорящего в ответ на воздействие раздражителей при виде несправедливости, а также протест против какого-либо действия или несогласие, сопровождающиеся речевым проявлением негативных эмоций, таких как гнев, раздражение” [2, 4].

Результаты рецептивного эксперимента, проведенного на сайте ПСИХА НЕТ (<http://psyha.net>), позволил нам предложить иное значение понятия возмущение: краткосрочное негативное эмоциональное состояние, характерными чертами которой являются стихийность ее возникновения, неосознанность человеком предметного содержания своих эмоций, изменение сознания и внутреннего душевного мира человека, высокий уровень

эмоционального накала, последующая трансформация в негативные эмоции (досада, обида, раздражительность, тревожность и другие).

Анализ отзывов на сайте Новая почта о работе службы доставки позволил выделить такие особенности интернет-дискурса возмущения:

1. Нарушение законов логики и ошибки в аргументации вследствие сильного эмоционального возбуждения адресанта. Приведенный текстовый фрагмент служит примером: Отзывы о ней на сайте должны были натолкнуть на некие сомнения и риски, но у меня не было выбора, мне нужно было срочно доставить в другой город мою посылку. Началось все с того, что к Новой Почте я относилась достаточно неплохо, я часто получала посылки в одном и том же отделении, и, хоть не было там приветливого обращения с клиентами и любезности, мои посылки всегда доходили до меня. Я и обратилась в своё отделение Новой Почты, где со мной, как всегда, нелюбезно поговорили, ну, да и ладно, я уже давно смирилась с тем, что персонал здесь такой, и, в принципе, не требовала от них большего. Главное ведь – доставить посылку! Доставка должна быть до квартиры получателя. Там мне, как всегда, с безразличием установили местонахождение моей посылки, и, оказывается, она уже давно лежит в одном из отделений города получателя, но курьером не доставлена. Я была в шоке! Как? Ведь я оплатила курьерскую доставку! И уже пару дней ее никто не доставляет! А ведь Новая Почта позиционирует себя лидером экспресс доставки! На мои речи я получила полное безразличие и ответ: “Звоните на горячую линию! Ничем не можем помочь”. В этот же момент разносился спор на повышенных тонах мужчины и ещё одной сотрудницы, который также был крайне недоволен качеством услуг и тоном, которым говорят сотрудницы с клиентами. Впоследствии он даже заступился за меня и сказал, что мне “напхали с три короба”. В итоге, работница таки дозвонилась куда-то в город получателя. Не знаю куда именно. После чего она мне ответила, что они постараются доставить мою оплаченную посылку с оригиналами документов “на днях”. На днях! Если честно, мне стало не по себе. То есть они “постараются”, но где же хоть какие-то гарантии? Где ответственность? Хоть посылку и получили вчера, я немного изменила своё отношение к НП. ЛЮДИ, КАРАУЛ!!! Вы платите деньги за услуги, а в результате за ваши грузы и товары никто не несет ответственности. Это просто никуда не годится! Вот вам и доставка будущего!

В анализируемом фрагменте автор не придерживается закона непротиворечия [3, 40], когда утверждает, что он уже имел достаточно оснований отказаться от услуг Новой почты основываясь на отзывах и личном опыте (отзывы о ней на сайте должны были натолкнуть на некие сомнения и риски; как всегда, нелюбезно поговорили), но все-таки обратился к ней; был вынужден воспользоваться сервисом именно Новой почты (у меня не было выбора), в то время как в Украине существует несколько альтернативных служб доставки; предъявляет претензии по культуре обслуживания клиентов (полное безразличие), но при этом заявляет, что это не является причиной для жалобы (ну, да и ладно, я уже давно смирилась с тем, что персонал здесь такой, и, в принципе, не требовала от них большего; главное ведь – доставить посылку!). Кроме того, во фрагменте прослеживается нарушение закона достаточного основания [3, 40]. Так, для реализации в речи прагматических принципов кооперации и вежливости сотрудниками службы было использовано мегакоммуникативное клише обещания (постараются доставить мою оплаченную посылку с оригиналами документов “на днях”). Обосновывая свою тезу о высокой вероятности возникновения неблагоприятного результата, автор опирается на употребление лексемы постараться (То есть они “постараются”, но где же хоть какие-то гарантии? Где ответственность?), приравнивая семантические значения `сделать все возможное` и `дать гарантии`.

Анализ фрагментов дискурса возмущения позволил выявить следующие ошибки в аргументации адресанта: а) “чрезмерное обоснование”. Пытаясь привести как можно больше доводов в пользу своего тезиса, автор начинает использовать противоречивые утверждения, а чрезмерная насыщенность фрагмента аргументами приводит к неупорядоченной, хаотично выстроенной структуре текста: сведения, не имеющие отношения к теме, делают текст запутанным и сумбурным, отвлекают от главной мысли; б) отсутствие логической связи между аргументами и тезисом. Адресант заменяет объективные доводы, необходимые для рационального обоснования какого-либо утверждения, нерелевантным фактами (Кстати, пребывая в ярости из-за наглости оператора, я поехала к ним в офис. Это такая “шарашкина контора”, которой еще поискать нужно! Коробки, грязь, пару комнат, склад! Никогда не пользуйтесь их услугами!). Первоначальная претензия в данном фрагменте отходит на второй план, критике подвергаются недостатки организации труда на Новой почте.

2. Использование конфликтной стратегии дискредитации. Коммуникативно-прагматический потенциал стратегии дискредитации в интернет-дискурсе возмущения направлен на снижение социальной привлекательности оппонента для окружающих и, как следствие, нанесение урону его социального статусу. Стратегия дискредитации реализуется посредством тактик: а) обвинение. Характеризуется эмоциональностью, категоричностью, резкостью суждений, склонностью к оценочности: никакой ответственности, халатное отношение, обман, обсчет, регулярная очередь, хамство персонала, низкое качество сервиса, безразличие, безответственность, завышенные цены на некачественное обслуживание, очень дорого, проводят по левым документам дополнительную стоимость доставки, без предупреждения и надобности запаковывают в коробку большого объема, ворье, работа компании отвратительная, граничащая с криминалом, во всём одни минусы, на жалобы вообще никто и никогда не реагирует, некомпетентность, аферисты, наплевательское отношение к работе, кошмар, полностью неадекватный персонал, хамы, невежи, безграмотны, бардак; б) угроза. По мнению И. Чеснокова, психологическим мотивом использования тактики угрозы является “потребность индивида в эмоционально-энергетической разгрузке, которая трансформируется в целевую установку, связанную с устранением источника фрустрации (или замещающего его объекта) и установлением границы, отделяющее свое (безопасное) от чужого враждебного пространства” [4, 9].

В интернет-дискурсе возмущения характерным является объективация тактики угрозы посредством предупреждения, в котором адресант эксплицитно сообщает оппоненту, что он имеет намерения совершить в отношении его действия, влекущие причинение вреда: Аферисты!!! Подаю на них в суд!!! В других случаях могут использоваться предупреждение – предсказание – обещание (Я в милицию заявила о воровстве сотрудниками Новой почты вещей из посылок. Говорят, что статья за воровство не шуточная. Надеюсь, что посадят воров из Новой почты; Думаю вызвать телевидение, пусть и не возместим убытки, но их репутацию ухудшим. Чтобы люди знали и не обращались к этой службе доставки), в которых адресант “остается активно действующим лицом, выражающим свое намерение совершить нечто противоречащее воле угрожающего объекта, что, в свою очередь, свидетельствует его нацеленности на обострение межличностного конфликта” [5, 132]. Негативное предсказание реализует тактику

угрозы посредством описания будущего события, которое будет справедливым возмездием за невыполненные (или некачественно выполненные) обязательства, но произойдет без участия адресанта: К счастью, сейчас открывается очень много служб доставки, и мне кажется, что с таким отношением к своим клиентам Новая почта в скором времени просто не будет существовать; Надеемся, что правоохранительные органы прольют свет на незаконную деятельность новой почты!;

в) злопожелание. Наиболее часто в интернет-дискурсе возмущения адресанты прибегают к прямым формам объективации тактики злопожелания, в которых автор стремиться нанести своему оппоненту вред и одновременно оказать деструктивное воздействие на его эмоциональную сферу: Желаю Вам, что бы Вы свою зарплату так, как я получала мою посылку; Такие деньги никогда не пойдут на пользу. Надеюсь, что в скором будущем вас ждёт банкротство; Надеюсь, в новом году Новая почта окончательно погрязнете в своих проблемах с таким гнилым руководством и самоустранится;

г) совет-предупреждение. Является побудительно-регулятивным речевым действием. Убеждающее воздействие на других пользователей службы доставки достигается с помощью аргументации, которая побуждает к принятию субъективного мнения адресанта. Адресант может апеллировать к благу другого клиента, тем самым задавая адресату установку избегать пользоваться услугами критикуемой службы доставки: Во избежание подобных проблем не рекомендую сотрудничать с данным перевозчиком (тем более что другие на порядок дешевле). У меня уже это отняло много денег и нервов; Всем советую пользоваться другими перевозчиками, например, Деливери, Экспрес-почта. Там работают профессионалы, и обслуживание – отличное, не то, что на Новой почте;

д) призыв. Тактика характеризуется побудительной интенцией и эксплицитным выражением личных интересов адресанта посредством повелительного наклонения глаголов: Призываем всех поставщиков расторгнуть договора с этим перевозчиком; Не доверяйте Новой почте груз и тем паче деньги;

е) оскорбление. Тактика направлена на понижение социального статуса адресата путем вынесения оценки о моральном поведении и интеллектуальных способностях оппонента: хама, не умеющие связать и двух слов менеджеры; ворьё и аферисты; это не персонал – это контингент с вороватыми взглядами и синяками на лице, бандиты; компания аферистов!!!! Анализ фрагментов интернет-дискурса

возмущения доказывает, что служащие – единственные представители всей системы, которые имеют непосредственный контакт с клиентами, и поэтому воспринимаются как олицетворение всей службы доставки.

3. Использование комплекса разноуровневых языковых средств для эмоционального самовыражения и воздействия на реципиента: а) лексические эмотивы. Анализируемые фрагменты насыщены лексикой, обозначающие эмоции (даже расстраиваться не хочется, гневный отзыв, настроена серьёзно, до невозможности раздражает, бесит, мега разочарована, негодованию моему не было предела, потеряла надежду, дошел гнев до своей “горячей точки”, раздражение и приступ гнева, к моему огромнейшему сожалению, меня просто бомбит, негодование, вывели из себя, я ужасно недовольна, пребывая в ярости, почувствовать себя придурком и лохом), лексикой, используемой для передачи эмоционального состояния адресанта (кошмар, крик души, просто нет слов, с подобным ужасом не сталкивалась, вообще ни в какие ворота, кошмарный сон, просто издевательство), лексикой, служащей для эмоциональной оценки и интенсификации признака (носом покрутила, по-хамски, абсолютно пофигистическая компания, самая остойнейшая, сомнительная организации, жуткая организация работы и безответственность, один сплошной минус, отвратительно, истерично звонить, подавитесь и носите, бандиты, разбой на ровном месте, бардак, свинское отношение, вконец обнаглели, включает дурака); б) усилительные прилагательные и наречия (полнейшая безответственность, категорически не рекомендую, ужасно недовольна, абсолютно пофигистическая компания, оперативность доставки полностью отсутствует, обратной связи нет абсолютно), в) экспрессивные синонимы прилагательного плохой (неадекватный персонал, неприятная компания, ужасная почтовая служба, отвратительная компания, жуткая организация); г) усилительные и восклицательные частицы (ну какого лешего я должен переживать, да это же обдираловка, ну как же это?; ох, как же это было неприятно); д) риторические вопросы (Зачем эти телефоны, если по ним никто не может толком ничего ответить?); е) восклицательные предложения (Простой развод на деньги! Такой дерзости ещё не встречал нигде!!! Это вообще ни в какие ворота!); ж) графические средства выделения (... так как у них поломалась машина. Она у них единственная что-ли?; Но разве МЕНЯ это должно интересовать? Я – клиент!).

1. Current issues of philology: competency-based approach implementation in university education. Raleigh, North Carolina, USA: Lulu Press, 2015. 165 p.
2. Чапаева Е. О. Коммуникативная ситуация возмущения : автореферат дис. ... кандидата филологических наук : 10.02.19. Улан-Удэ: Бурят. гос. ун-т, 2010. 24 с.
3. Никифоров В. Е. Логика и Риторика. Информационно-методический комплекс. Рига: БМА, 2014. 153 с.
4. Чесноков И. И. Тактика угрозы как структурная составляющая виндиктивного дискурса (прямые формы объективации). Известия Волгогр. гос. пед. ун-та. Сер.: Филол. науки. 2008. № 5 (29). С. 8–13.
5. Чесноков И. И. Дискурсивная тактика угрозы: косвенные формы объективации: предупреждения. Известия Волгогр. гос. пед. ун-та. Сер.: Филол. науки. 2015. № 2. С. 132–138.

РАДІОРЕКЛАМА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Яненко Я. В.,

*доцент кафедри журналістики та філології, к. соц. н.,
докторант*

Одним із видів сучасних рекламних комунікацій є радіореklама, яка традиційно розміщується в ефірі FM-каналів, а в останні роки – і на радіоканалах, які транслюються через Інтернет. Охоплення значної аудиторії, можливість локального впливу у регіональних рекламних випусках, доступні ціни для малого та середнього бізнесу – все це робить радіореklаму важливим чинником впливу. Радіореklама транслює певні моделі поведінки, приклади для наслідування, популяризує корисні знання, отже, впливає на соціалізацію сучасного індивіда. Тому важливим є визначення соціалізаційних особливостей сучасної радіореklами, що й обумовлює актуальність проблеми.

Мета роботи: визначити соціалізаційні особливості сучасної радіореklами. Для досягнення поставленої мети необхідно проаналізувати інструменти соціалізаційного впливу радіореklами на цільову аудиторію та визначити особливості кожного з них.

Радіореklама впливає на цільову аудиторію обмеженим набором інструментів, зокрема, як зазначає В. Шапоренко, «образ в радіореklамному матеріалі створюється за допомогою низки інструментів – це музика, шуми, особливості вимови диктора» [1, 469]. Відповідно, основний соціалізаційний вплив здійснює текст

рекламного повідомлення, який може озвучуватися одним або декількома голосами, тож різні види радіореклами (інформаційне повідомлення, діалог, пісня про продукт або бренд тощо) по-різному здійснюють соціалізаційний вплив. Інформаційне повідомлення, яке озвучується переважно одним голосом, найчастіше дає цільовій аудиторії знання про товар або послугу, у ньому також може робитися акцент на цінностях, які споживач може отримати у разі придбання продукту.

Діалог в радіореklamі будується за певним сценарієм, коли цільовій аудиторії пропонується дотримуватися певної моделі поведінки, переваги якої розкриваються в ході діалогу. Таким чином цільова аудиторія отримує рекомендації, як діяти у тій чи іншій ситуації та яку роль у запропонованій моделі поведінки відіграє рекламований продукт або бренд. Як слушно зазначає В. Шапоренко «жанр радіосценки покликаний відтворити типову ситуацію, тому тут активно використовуються предметно-функціональні звуки, які допомагають краще уявити ситуацію та місце розмови, вписують рекламований товар у звичне для слухача середовище» [1, 467].

Модель поведінки, що пропонується цільовій аудиторії, найчастіше є соціально схвалюваною. Наприклад, через діалог подружньої пари рекламується нерухомість в Батумі: спочатку жінка говорить про те, що знайомі недавно з'їздили у безкоштовний тур за нерухомістю в Грузію і купили там апартаменти, які тепер будуть здавати в оренду і отримувати прибуток. Розповідь завершується фразою «Я теж так хочу!», на що чоловік відповідає, що вже замовив їм двом безкоштовний тур за нерухомістю. Діалог завершує реакція жінки: «О, ти найкращий чоловік у світі!», відповідно, цільовій аудиторії пропонується дотримуватися саме такої моделі поведінки, яка є соціально схвалюваною, адже сім'я багата і щаслива. Схожий приклад у сфері друкованої реклами наводить Г. Картер: «новий будинок можна уявити в оголошенні під заголовком «Повністю ваш за ХХХ фунтів стерлінгів», але якщо доповнити його зображення симпатичним малюнком сімейної пари, що тримається за руки, і замінити заголовок на «Щасливі родини лише за ХХ фунтів стерлінгів на тиждень», рекламна пропозиція перетвориться, ставши не лише зверненням до вроджених інстинктів, а й роз'ясненням, як легко можна задовольнити збуджені ним бажання» [2, 41-42]. У наведених прикладах реклами можна спостерігати вплив на цільову аудиторію через сімейні цінності та бажання бути щасливими, про це також пишуть А. Кутлалієв і О. Попов: «реклама користується візуальними

знаками з усталеними значеннями, що викликають звичні асоціації, наприклад, зображення молодої подружньої пари з дитиною відсилає до уявлення «немає нічого прекраснішого сімейного щастя» і, отже, до аргументу: «Якщо це щасливе сімейство користується цим продуктом, то чому ж цього не робите ви?» [3, 106].

У рекламних піснях найчастіше мова йде про назву продукту або бренду із метою зробити її такою, що легко запам'ятовується (ідеальний варіант, якщо цільова аудиторія захоче наспівувати цю назву). У пісенному форматі може подаватися також певна модель поведінки: що потрібно зробити, які цінності в результаті отримає споживач тощо. Важливу роль у соціалізаційному впливі радіореклами відіграє музика, яка у випадку її близькості смакам цільової аудиторії може посилювати ефект від рекламного повідомлення, і навпаки, якщо музика дисонує із уподобаннями цільової аудиторії, ефективність та соціалізаційний вплив радіореклами буде слабшим. Відповідно, у багатьох рекламних радіороликах музика нейтральна, вона на другому плані, виступає в якості фону, а домінує у ролику рекламний текст. Зважаючи на обмеженість засобів впливу на цільову аудиторію, у радіорекламі вже на початку ролику акцентується увага на існуючих або бажаних якостях споживачів (наприклад, «для тих, хто ...» тощо).

Радіо часто використовується для реклами масових заходів (фестивалів, концертів тощо), і це здійснює соціалізаційний вплив на цільову аудиторію, залучаючи її в якості учасників рекламованих заходів або, як мінімум, інформує про них. У подібній рекламі транслюється інформація про відомих людей, групи, організації, які беруть участь у заході, відповідно, на дії певної частини цільової аудиторії може вплинути бажання взяти участь у заході разом із знаменитостями (мотив уподібнення).

Спонсорство брендами та компаніями-виробниками програм на радіоканалах має на меті ототожнення у сприйнятті цільової аудиторії спонсора та контенту програми, що спонсорується (музика, діалоги ведучих тощо). Відповідно, радіореклама здійснює соціалізаційний вплив на цільову аудиторію через зв'язок компанії-спонсора або рекламованого бренду із запропонованими у радіопрограмі цінностями та моделями поведінки.

Висновки. У результаті аналізу інструментів соціалізаційного впливу радіореклами на цільову аудиторію (інформаційне повідомлення, діалог, рекламна пісня, спонсорство) визначено, що більшість рекламних радіороликів орієнтовані на інформування

цільової аудиторії та здійснюють соціалізаційний вплив через трансляцію нових знань про суспільство та навколишній світ з точки зору споживача (що і де вибрати, як це зробити найбільш вигідно тощо). Важливу роль у соціалізаційному впливі радіореклами відіграє музика, яка у випадку її близькості смакам цільової аудиторії може посилювати ефект від рекламного повідомлення.

1. Шапоренко В. Звукові засоби створення радіорекламного образу: жанровий аспект / В. Шапоренко // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. – 2015. – № 5. – С. 460–470.
2. Картер Г. Эффективная реклама: путеводитель для малого бизнеса / Г. Картер. – К.: Сирина, Либра, 1998. – 208 с.
3. Кутлалиев А. Эффективность рекламы / А. Кутлалиев, А. Попов. – М.: Эксмо, 2005. – 416 с.

ФРАЗА-ВІДЛУННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ВЕРБАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ МОВИ БРЕНДУ

Ущাপовська І. В., *аспірант кафедри германської філології,
Сумський державний університет*

Фраза-відлуння або ехо-фраза, луна-фраза (*tagline, strap-line, lag-line, brand line*) є другим по значенню після назви вербальним компонентом мови бренду. Звернемось до словникового визначення: *tagline is an often repeated phrase associated with an individual, organization or commercial product; a slogan; an amusing or memorable phrase designed to catch attention in an advertising* [1].

З огляду на дефініції, фраза-відлуння - це вербальний елемент мови бренду представлений у вигляді короткого самостійного повідомлення, що складаються з однієї або декількох емоційно заряджених фраз, які характеризуються повторюваністю та забезпечують запам'ятовування, використовується в атрактивній, мнемонічній, сугестивній та ідентифікаційній функціях [2, 279].

У маркетингу, як і в лінгвістиці, фразу-відлуння часто повністю отожднюють зі слоганом. Проте, ці вербальні компоненти мови бренду мають різні маркетингові та лінгвістичні характеристики. Головна відмінність полягає у сфері застосування: фраза-відлуння репрезентує корпоративний бренд (компанію або її основний бренд), у той час, як слоган репрезентує окремий продукт компанії та є частиною рекламної кампанії. У такий спосіб, фраза-відлуння містить

повідомлення бренду та є частиною всього життєвого циклу цього бренду, в той час, як слоган – це тактичний складник рекламної кампанії продукту. Його мета - допомогти споживачам запам'ятати рекламне повідомлення.

Фраза-відлуння є квінтесенцією корпоративних цінностей та ідентичності, що висловлені однією важливою фразою. Вона використовується для посилення бренду й наголосу на його відмінностях від конкурентів, що робить бренд цінним для споживачів. Типова фраза-відлуння є короткою, тому її можна вважати лінгвістичним логотипом (*logo*) бренду. *A tagline is a slogan, clarifier, mantra, company statement, or guiding principle that describes, synopsisizes, or helps create an interest* [3, 147].

Корпоративний бренд не часто змінює свою фразу-відлуння, оскільки вона є частиною його ідентичності та використовується в усіх актах бренд-комунікації. Фраза може змінитися лише якщо відбувається повний ребрендинг, тобто переосмислення та зміна концепції компанії.

Слоган, як ми вже зазначали, подібний до фрази-відлуння в тому, що це також коротка, приваблива фраза, що використовується в рекламі. Слогани розробляються для більш конкретних цілей, ніж фрази-відлуння та застосовуються в більш обмежених масштабах. У багатьох випадках слоган перебуває в обігу під час оновлення реклами товару для підтримання бренд-комунікації, завдяки своїм атрактивним та мнемонічним характеристикам. Слогани здебільшого є тимчасовими, специфічними та часто змінюються, отже, вони є актуальними та сучасними на певному етапі.

У лінгвістичних студіях фразу-відлуння досліджували такі науковці, як Т. А. Безугла, Л. Г. Верба, І. В. Городецька, Х. Кафтанджиєв, Н. О. Коваленко, О. В. Лещенко, Н. С. Рева, Д. С. Скнарев, О. А. Хрушкова та інші.

Фраза-відлуння має відповідати основним характеристикам: вона повинна бути короткою та унікальною, відрізнитися від своїх конкурентів, охоплювати суть бренду та його позиціонування, легко вимовлятися та запам'ятовуватися, викликати емоційну реакцію; не повинна мати негативних конотацій. Графічно фраза-відлуння передається невеликим шрифтом. Вона може бути захищеним і зареєстрованим товарним знаком.

Фраза-відлуння – короткий вербальний символ бренду, який привертає увагу споживачів та утворює емоційні асоціації із брендом, зберігаючи суть бренду та відрізняючи його від інших. У теле- та

радіо-рекламі фраза-відлуння ототожнюється зі звуковим лого (*sound logo*), що звучить наприкінці реклами. Отже, основною відмінністю фрази-відлуння від слогана є те, що вона супроводжує (проте це необов'язково) назву бренду, є елементом вербально-візуального або звукового логотипу бренду.

Відомий світовий бренд кави *Starbucks*, наприклад, відмовився від своєї фрази-відлуння *We proudly serve*, зробивши акцент на іншому вербальному складнику – місії, центральним елементом якої став «третій простір» (“*third place*”). Завдяки цьому *Starbucks* асоціюється із зручним та приємним місцем, куди можна зайти та випити філіжанку кави. Інший відомий виробник кави та кавових машин бренд *Keurig* через критику щодо забруднення навколишнього середовища був змушений провести ребрендинг. Проте, зміни відбулися не тільки у якості продукту та пакуванні, але й у мові цього бренду. Як результат, суперлативну фразу-відлуння “*Brewing excellence one cup at a time*” бренд замінив на більш нейтральну імперативну “*Choose. Brew. Enjoy.*”. Новий акцент на самостійному виборі містить сугестію, що *Keurig* – це спосіб приготування саме такої кави, яку люблять споживачі. Оновлене бренд-повідомлення дозволило *Keurig* краще висловити свою сучасну ідентичність, залишаючись водночас вірним своїй аудиторії [4].

Як ми зазначали раніше, фрази-відлуння є короткими самостійними реченнями, які складаються у середньому із семи слів. У проаналізованих прикладах ми виявили фрази-відлуння, які містять від двох: *World coffee* (Copper moon), *Everything matters* (Paradox coffee co.), *Always fresh* (Tim Hortons) до дев'яти компонентів: *Roasting coffee in the heart of the Willamette valley* (Holderness coffee roasters), *Have it your way if your way is fast* (Seattle's best coffee). Найбільша кількість - це трикомпонентні: *A new world* (Neo), *We know coffee* (Matthew Algie) та чотирикомпонентні фрази: *Coffee crafted by Nature* (Nevilles artisan coffee), *Nothing comes before coffee* (McCafe), *Direct from the plantation* (Hula daddy kona coffee).

Фрази-відлуння діляться на *імперативні* – містять спонукання до дії; *дескриптивні* – описують послуги, продукт або бренд; *суперлативні* – позиціонують компанію як найкращу у своїй категорії; *провокативні* – дають привід для роздумів, часто у формі питання та *специфічні* – розкривають категорію бізнесу [5, 25].

Серед досліджених фраз-відлунь кавових брендів найбільшу групу утворюють дескриптивні – *Guaranteed fresh because we roast only to order* (Noble coyote coffee roasters), *New York's coffee since 1932*

(Chock full o'nuts), за ними за чисельністю йдуть імперативні – *Treat yourself* (Royal bean coffee), *Enjoy the classic flavor* (Fairland), суперлативні – *The best part of waking up* (Folgers), *The world's strongest coffee* (Banned coffee), провокативні – *What's that smell?* (Costa coffee), *Oh yeah* (David Lynch coffee) та специфічні – *Pedaling the perfect roast* (Bicycle coffee), *Where coffee meets science* (Function coffee lab).

Для визначення лінгвістичних характеристик фраз-відлунь ми провели фонологічний та семантичний аналізи. Як відомо, фонетичні інструменти здатні здійснювати мнемонічний ефект на потенційних споживачів. За результатом аналізу, можна стверджувати, що основна маса кавових брендів не активно використовує їх у своїй мові. Найбільш поширеними виявилися *рима, ритм, алітерація, асонанс та консонанс*, що виконують функцію привертання уваги (*attention-grabbing*). Фонетичні прийоми дозволяють легко запам'ятовувати вербальну складову мови бренду та надають фразам чіткого ритму. Крім того, вони додають реченням емоційного смислового навантаження.

Важливим чинником, що впливає на ефективність фрази-відлуння як бренд-повідомлення – це її емоційне стилістичне забарвлення на лексико-семантичному рівні, зокрема. Конотативне значення слів дуже важливе в мові бренду й це необхідно враховувати, оскільки риторичні інструменти або фігури мови використовуються для того, щоби передати певне значення в емоційно-креативний спосіб і досягти особливого ефекту.

Кавові бренди здебільшого використовують нейтральну лексику у своїй мові. Проте, деякі бренди дотримуються креативно-емоціонального стилю в усіх комунікативних блоках, оскільки вибір стилю зумовлений особливістю аудиторії споживачів, до яких апелюють ці бренди. Аналізуючи фрази-відлуння брендів кави, ми виявили такі стилістичні прийоми, як *персоніфікація, метафора, гіпербола та каламбур*. Також показово, що найбільше їх використано в дескриптивних фразах-відлуннях та вони відсутні в суперлативних (хоча можна припустити, що всі суперлативні фрази-відлуння побудовані з використанням такого стилістичного прийому, як *enimem*).

У підсумку можна зазначити, що з лінгвістичної перспективи фраза-відлуння – це текст малого жанру, якому властиві невеликий розмір, лаконічність та надмірна економія. Її можна розглядати як синтаксично-прагматичний вербальний компонент бренд-

повідомлення, який є ізольованим від інших вербальних блоків мови бренду. Фраза-відлуння служить для інформування та здійснення персуазивного впливу на цільову аудиторію, апелюючи до почуттів та пробуджуючи емоційну реакцію.

1. The Free Dictionary by Farlex [Electronic resource]. — Available at : <https://encyclopedia.thefreedictionary.com>
2. Скнарєв Д. С. Языковые средства создания образа в рекламном дискурсе: семантический, прагматический, маркетинговый аспекты : диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук : 10.02.01 / Д. С. Скнарєв. — Челябинск, 2015. — 390 с.
3. Traverso D. Outsmarting Goliath: How to achieve equal footing with companies that are bigger, richer, older, and better known / Debra Koonz Traverso. — Wiley, 2000. — 272 p.
4. Keurig Brews up Refreshed Packaging, Brand Positioning [Electronic resource]. — Available at : <https://www.businesswire.com/news/home/20101216006888/en/Keurig-Brews-Refreshed-Packaging-Brand-Positioning>
5. Wheeler A. Designing brand identity / Alina Wheeler. — New Jersey : John Wiley & Sons, Inc., 2009. — 307 p.

Науковий керівник – *к. ф. н., професор, завідувач кафедри германської філології СумДУ, Кобякова І. К.*

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ У ПОЕТИЧНІЙ МОВОСИСТЕМІ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

Цапюк Н. І., *студентка 5 курсу
факультету іноземної та слов'янської філології,
Беценко Т. П., док. філ. наук, проф. кафедри української мови,
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка*

Найпомітнішою постаттю української культури взагалі та літератури зокрема по праву вважається Олександр Олесь, чії твори насичені яскравими художніми образами та закодованими посланнями.

У літературознавчому аспекті вирізняються дослідження творчості О. Олесь В. Петрова, К. Голобородька, Т. Гундорової.

Мовознавці О. Безпалько, А. Загнітко, А. Поповський, Г. Удовиченко, О. Грановська, В. Лобода досліджували питання реалізації складних синтаксичних одиниць в мовосистемі поетичних творів.

Індивідуальність синтаксичної організації, якою митець позначає кожен свій твір, стає характерною рисою усього його творчого спадку.

Олександр Олесь активно послуговується складними реченнями у поетичній мовотворчості.

Популярність складних синтаксичних одиниць зумовлена стилістичним навантаженням і виражально-художнім та текстотвірним потенціалом.

За допомогою складних синтаксичних одиниць Олександр Олесь майстерно творить специфічний мовностилістичний малюнок, властивий йому.

Активно Олександр Олесь уживає у поетичних творах складносурядні речення з різними видами зв'язку.

Складносурядні речення в поетичній мовотворчості Олександра Олеся виконують функцію увиразнення, деталізації описуваного.

Найширше в складних реченнях із сурядним зв'язком вживається сполучник «і», оскільки саме він допомагає передати декілька значень – єднальності та протиставності.

У поетичній мовосистемі кожного поета, письменника важливої ролі набуває не лише наявність складних синтаксичних одиниць, а й нестандартність їх структури.

Митець вдається до використання складнопідрядних речень із різними типами структури.

Складнопідрядні речення розчленованої структури переважають у поезіях як засіб підсилення емоціональної складової монологічного мовлення.

Окрім посиленої конкретизації, складнопідрядні речення допомагають створити цілісну картину за допомогою своїх виражальних можливостей.

Вигідно урізноманітнюють та ускладнюють одночасно художню мову Олександра Олеся безсполучникові складні речення.

Такі синтаксичні одиниці як безсполучникові складні речення більш конкретизують та експресивно забарвлюють поетичні рядки, у контексті посилюються причинно-наслідкові зв'язки між описуваними подіями, явищами.

У багатьох віршах автор відводить безсполучниковим складним реченням роль конкретизатора пейзажних елементів.

Складні синтаксичні конструкції у мовотворчості Олександра Олеся стилістично навантажені.

Складні синтаксичні конструкції у якості засобів увиразнення художньої мови посилюють вагу висловленої думки, виконують функцію підтвердження виголошеної проблеми.

Про неймовірний талант поета та його майстерність у слові свідчить той факт, що Олександр Олесь деякі поезії подав у формі однієї складної синтаксичної конструкції – періоду.

Період створює функціонально наповнений синтаксичний малюнок, який дозволяє глибше сприйняти головну ідею творів митця.

Частіше за все у своїй мовотворчості поет використовує складні синтаксичні конструкції для передачі внутрішнього стану ліричного героя, його переживань та емоцій.

1. Беценко Т. Стилістичні функції звертань у віршовій мові О. Олеся / Т. Беценко // Олександр Олесь. Творча спадщина і сучасність: Збірник наук. праць. – Суми: «Козацький вал», 1999. – С. 299-234
2. Вавринюк Т. І. Стилістичні функції складних безсполучникових речень у поезії В. Симоненка / Т. І. Вавринюк // Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: Збірник наукових праць. – Кривий Ріг: КДПУ, 2011. – Вип. 6. – С. 556 – 562.
3. Єрмоленко С. Я. Синтаксис віршової мови / С. Я. Єрмоленко. – К.: Наукова думка, 1969. – 94 с.
4. Олесь О. Твори в двох томах / О. Олесь. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1. – 959 с.

УКРАЇНСЬКА МОВА У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Кулішенко Л. А., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри журналістики та філології СумДУ,
Грешило Р., студент I курсу
Медичного інституту СумДУ

Провідним чинником, за допомогою якого здійснюється національна самоідентифікація, є рідна мова. Іван Огієнко слушно наголошував: «Мова – це наша національна ознака, в мові – наша

культура, ступінь нашої свідомості. Мова – це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національного організування. ...І поки живе мова – житиме й народ як національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розпорозиться поміж дужчим народом» [1, 239–240].

Сучасні процеси глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства диктують свої вимоги і в мовних аспектах. Переважна більшість українців вільно володіє російською, ретельно вивчає англійську, але зверхність до вивчення рідної української мови важко не помітити. Трагічна історія Української держави зумовила гостроту мовного питання в сучасній Україні. Відлучення українців від своєї мови, а значить, і від культури, породило у них почуття меншовартості, котре лише посилювало нігілізм серед населення. Україна отримала незалежність, а почуття – залишилося. Нині ми постали перед такими мовними проблемами, як двомовність, використання української мови в усіх сферах життя, у побуті, правильність мовлення. Це зумовлює *актуальність* цієї теми.

Українська мова має статус державної, однак процес утвердження її в державі продовжується, що, у свою чергу, спричиняє розгляд цієї проблеми на теоретичному рівні.

Аналіз досліджень з проблематики роботи. Формуванню мовної особистості у навчальному процесі присвячені праці таких вчених, як Л. Паламар, О. Семенов, Л. Мацько, П. Селігей, О. Ткаченко, М. Пентелюк та ін. Національно-мовна свідомість є предметом дослідження у роботах С. Єрмоленко, І. Голубовської, В. Кононенка, Л. Струганець, Т. Клейменової тощо. Крім того, сутність професійної мовнокомунікативної компетенції розглянуто на основі діяльнісного підходу (Н. Тоцька, О. Пономарів, В. Русецький, Є. Ткаченко, Н. Присяжнюк, А. Богуш, Д. Ізаренков, Г. Гранік, Є. Божович, І. Дроздова, О. Черемська та ін).

Незважаючи на досить широкий спектр досліджень, що стосуються основних положень теорії мовленнєвої діяльності, особливості формування національно-мовної особистості студентів медичних спеціальностей не досить розкриті, що і зумовило вибір дослідження.

Метою статті є з'ясування ролі української мови у молодіжному середовищі, зокрема визначення рівня використання української мови студентами-медиками.

Аналіз наукових надбань вчених показав, що найбільш прийнятним є визначення національно-мовної особистості як такої,

що має ґрунтовні лінгвістичні знання в поєднанні з її національними особливостями, володіє високим рівнем комунікативних умінь та мовною стійкістю, любить і поважає мову свого народу, вважає її частиною свого світогляду та світосприйняття. Це передусім носій рідної мови, культури, людина, яка володіє сукупністю знань, уявлень з мови та вміє творчо використовувати їх у різних видах мовленнєвої діяльності. Важливим є саме поєднання мови та ментальності у цьому понятті, ідентифікація особистості з етносом засобами мови. На їх нерозривний зв'язок вказували В. Гумбольдт та О. Потебня. Мова є втіленням душі народу, його світобачення, ознака окремішності й унікальності нації. Сучасні лінгвісти намагаються виявити глибинний зв'язок когнітивних структур людської свідомості з мовними формами, реконструювати мовну етнічну свідомість, виявити культурно-мовні національні стереотипи, визначити взаємовплив мови та духовної культури. Таким чином, можна цілком впевнено говорити про різноманітність використання стратегій пошуку «людини крізь мову» [2, 8].

Одним із завдань вищої школи є формування національно-мовної особистості, що передбачає розвиток в людині прихильності до мови, усвідомлення особистої відповідальності за долю української мови, сприйняття її як життєвої цінності.

Цікавими видаються дослідження студентського мовного середовища, зокрема першокурсників Медичного інституту СумДУ. Проведене анкетування, метою якого було визначення кількості україномовних студентів деяких груп, містило такі запитання:

1. Якою мовою ви розмовляєте у повсякденному житті?
2. Якою мовою ви розмовляєте під час занять?

Результати дослідження виявилися невтішними. У повсякденному житті українською літературною мовою не послуговується ніхто, 52% розмовляє російською і 48% – суржилом. Під час занять українською мовою розмовляє 38% опитаних студентів, 45% розмовляють російською, 17% – суржилом. Контингент студентів представляє переважно Сумську, Харківську, Полтавську та Чернігівську області, хоча деякі студенти приїжджають навчатись із Західної України, однак їм теж доводиться «асимілюватись» у такому мовному середовищі.

Отож, на Сумщині молодь переважно послуговується російською мовою та суржилом (наприклад: *здєлав, длівся, первий/перва, кой-шо, када, розгаварювать* тощо). Така мовна ситуація спричинена, перш за все, русифікацією в УРСР, і як наслідок

маємо російськомовне оточення (сім'я, друзі), майже цілковиту відсутність якісної україномовної літератури, кінематографічної продукції та україномовного Інтернет-простору.

Можна зробити висновок, що молодь не спілкується українською мовою через те, що їй насаджується російська мова, переважно в Інтернеті, на радіо, у різноманітних розважальних заходах, на яких, власне, вона і виховується.

На жаль, непокоїть той факт, що спілкування українською мовою відбувається переважно у процесі навчання – з викладачами, а в стосунках з батьками, родичами, однолітками сучасна молодь спілкується переважно російською мовою та суржиком. У культурі усного спілкування молодих людей вкорінюється знижений стиль мовлення, розвивається ненормативна лексика. Таким чином, молодь втрачає не тільки мовне, національне, а й людське обличчя. Тому мовне питання має бути важливою складовою національної ідеології і повинно вирішуватися комплексно на державному рівні. Модернізація українського суспільства на новій системі ідеологічних координат немислима без державної мовної політики, пріоритетом якої має бути розвиток української мови як об'єднувальної духовної сили українського суспільства.

1. Огієнко І. Українська культура / Іван Огієнко. – К., 1918. – 273 с.
2. Голубовська І.О. Етноспецифічні константи мовної свідомості: автореф. дис. на здобуття наук. ст. д-ра філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Ірина Олександрівна Голубовська. – К., 2004. – 38 с.
3. Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір / Л. Масенко. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 164 с.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Богданов Г. О., *КНУКіМ*

Кожна окрема міжкультурна комунікація є, за Е. Кардоффом, результатом вивчення людиною-іммігрантом різних культур з огляду на мирські та релігійні принципи їх існування, мовні ландшафти, історико-політичні та суспільні утворення/формації. Сьогодні *міжкультурна соціальна комунікація* визначається як „[...] здібність, яка засвоюється по-іншому [...] протягом всього

життя завжди та в конкретних ситуаціях має сприяти поновленню зв'язку зі специфічною сферою діяльності [...]” (**SCHURT, 2012**: 104) та як комунікація між суб'єктами, що мають різне культурне підґрунтя, кругозір, причому рівень знань з різних галузей може принципово розрізнятися навіть в представників однієї групи як представників корінного населення, так і відповідної меншини (**SCHÜTZEICHEL, 2015**). В той же час Ю. Штрауб та А. Вейдманн вважають, що досі не існує чіткого та водночас вичерпного визначення міжкультурної комунікації.

Функції міжкультурної комунікації:

- „[...] дослідження специфічного соціокультурного контексту [...] як результату індивідуальних, суспільних та специфічних культурних процесів” (**STERNECKER, 1992**: 163);

- афективна: відволікання чи навіть абстрагування від реальності, розвага як форма відпочинку та ін.;

- когнітивна: можливість контакту та обміну ідеями/ інформацією з метою самовтілення, вироблення мігрантами власної системи навичок, думок та цілей, отримання ними знань та позакультурного навчального досвіду шляхом (а) оцінки впливу власної культури та (б) визначення ступеню впливу цінностей, позицій та уявлень про майбутнє;

- парасоціальна: непрямі стосунки з людьми та (само-) ідентифікація;

- інтегративна: соціалізація та трансляція норм та цінностей.

Передумовами виникнення потреби щодо вивчення міжкультурної комунікації стали процеси імміграції після 1945 року, інтерес до визначених культур і мов, який почав формуватися в інтелектуальному середовищі та суспільній свідомості на початку т.з. „століття біженців” (К. Грунерт). Точкою відрахунку у вивченні міжкультурної комунікації вважається початок 1950-х років, коли в спеціальному випуску американського „Щоквартального журналу вивчення громадської думки” (1952-1953) була надрукована стаття американського антрополога Е. Т. Холла з питань адаптації дипломатів та бізнесменів.

За К. Ясперсом, зародження та подальший розвиток міжкультурної комунікації є найважливішою умовою співіснування, позитивним наслідком культурного шоку, що триває протягом усього життя особи в еміграції та є складовою процесів інтеграції/ адаптації та індивідуалізації мігрантів, зокрема представників т.з. „привезеного покоління”, які прагнуть повноцінного

життя, визнання та самовтілення, та нарешті втіленням низки специфічних форм суспільної нерівності. В процесі подальшої соціалізації та розвитку міжкультурної комунікації в особи-мігранта відбуваються розмежування понять „батьківщина“ та „рідна мова“, уявлень про цінності та норми, вироблення схеми власного ставлення до нового „соціокультурного простору“ (П. О. Сорокін), розвиток практичних форм взаємодії як з корінним населенням, так і з іншими групами мігрантів. З урахуванням ставлення особи як до культури країни походження, так і до мовного оточення в країні нинішнього проживання виділяють три тенденції розвитку мовних аспектів міжкультурної соціальної комунікації як найважливішого критерію подальшої культурної орієнтації особи-мігранта (**HARTIG, 1980**: 126-127, див. т. **ŽDANOVA, 2004**: 246-247):

- вивчення іноземної мови за допомогою рідної;
- пристосування до іншого мовного середовища шляхом подальшого вивчення та підвищення рівня знань іноземної мови;
- припинення процесів паралельного існування рідної та іноземної мови в щоденному житті;
- іноземна мова переймає функції провідної, а рідна мова стає засобом комунікації лише у приватному житті (вузькому колі).

На прикладі російськомовних школярів та студентів, які виробляють власне ставлення до культури країни походження під впливом батьків, виділяють 3 форми ставлення до рідної мови (**ŽDANOVA, 2004**: 244):

- а) Асиміляція;
- б) Антиасиміляція;
- в) Бікультуралізм.

Представники типів (а) та (б) вважають, що одна мова завжди розвивається за рахунок іншої, тобто вживання німецьких лексем в передбачає відмову від спілкування рідною мовою. В той же час люди типу (в) прагнуть зберегти мову та культуру країни походження, перекладаючи усі германізми аж до власних імен. Для представників цієї групи характерні систематичне вживання німецьких лексем з таких галузей, як політика, громадське життя, освіта, трудова діяльність, медичне страхування транспорт чи молодіжне життя (**ŽDANOVA, 2004**: 244 та ін.).

Лише люди типу (в) мають бажання зберегти вже наявні культурні зв'язки, зокрема такі, що можуть бути задоволені шляхом використання як джерел рідною мовою, так і перекладів текстів відповідного рівня складності з метою задоволення власних

інфопотреб з питань традицій та культури, сучасного розвитку та діаспори.

Окрім розвитку соціальної ідентичності особи-мігранта під впливом двох культур та іноземної мови позитивними результатами зустрічі з Іншим можуть, а також отримання професії, яка б сприяла виявленню схильностей чи здібностей людини, які не отримали свій розвиток раніше, та могла б гарантувати стабільне матеріальне забезпечення в чужому та байдужому суспільстві.

1. Schurt V., Waburg W. Grundlagen interkultureller Kompetenz in der Kinder- und Jugendhilfe// Unsere Jugend. – 64. Jg. – 2012. – Heft 3. – S. 98-107.
2. Schützeichel R. Soziologische Kommunikationstheorien/ R. Schützeichel. – 2., überarb. Aufl. – Konstanz: UVK, 2015. – 244 S. – (UTB: Unitaschenbuch; Bd. 2623).
3. Sternecker P. Kulturelle Identität und interkulturelles Lernen: Zur entwicklungsdidaktischen Relevanz Kritischer Theorie/ P. Sternecker. – Opladen: Leske + Budrich, 1992. – 201 S.
4. Hartig M. Soziolinguistik für Anfänger/ M. Hartig. – Hamburg: Hoffmann und Campe, 1980. – 181 S.
5. Ždanova V. Kommunikatives Verhalten russischsprachiger Emigranten als Indikator ihrer soziokulturellen Orientierungen// Beiträge der Europäischen Slavistischen Linguistik (Polyslav): Bd. 7/ Hrsg. v. M. Bayer. – München: Sagner, 2004. – (Die Welt der Slaven; Bd. 22). – S. 244-251.

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВЕ МОВЛЕННЄВЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ МЕТОДИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ (ЕТАП ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ)

*Дзюбенко Л. І., доцент, кандидат філологічних наук,
Король С. П., старший викладач,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Проблема методичного моделювання змісту навчання наукового стилю мовлення розглядається нами в аспекті розробки міждисциплінарної методики навчання навчально-наукового спілкування.

На нашу думку, найбільш раціональним і компактним способом відображення змісту навчання є таке його методичне моделювання, в якому можуть знайти відображення цілі й засоби навчального спілкування, а також критерії оцінки досягнення прогнозованих рівнів комунікативно-мовленнєвих компетенцій.

Питання про те, що вважати одиницею методичної організації змісту навчання наукового стилю мовлення, є, на нашу думку, не до кінця вирішеним. Нами розглядається комплекс таких одиниць, котрі можуть бути виражені низкою узагальнених моделей:

а) типова комунікативна ситуація як модель, що віддзеркалює зміст навчання предмету в процесі навчально-мовленнєвого спілкування, й водночас як універсальний компонент організації навчального процесу;

б) функціонально-сміслова єдність – узагальнена модель змісту навчання як основа формування смислового змісту висловлювання та його мовленнєвого формулювання для досягнення прогнозованих цілей комунікації. Ця модель є базовою для розробки методично доцільних окремих моделей різного ступеня складності й узагальнення. Ураховуючи різні стратегії й тактики навчального спілкування та інші необхідні лінгводидактичні умови його перебігу, дані моделі слугують методичною базою для побудови адекватних їм зразків (текстів);

в) комплекси моделей і зразків предметно-мовленнєвих завдань для різних етапів навчання, в котрих віддзеркалюються ієрархізовані сукупності навчальних умінь в усіх видах мовленнєвої діяльності (взаємопов'язано), орієнтовані на спілкування в рамках будь-якої типової комунікативної ситуації.

Згадані базові моделі, що характеризують зміст навчання, необхідні для опису модельних структур різноманітних комунікативних компетенцій навчально-наукової сфери спілкування.

Критерії комунікативної компетенції для різних етапів навчання також можуть бути представлені моделями в комплексах зразків-мінімумів мовленнєвої поведінки учасників навчально-наукового спілкування.

1. Аверьянова Г. Н. Лингвистика текста в практическом курсе русского языка / Г. Н. Аверьянова. – Л., 1990. – С. 3-16.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Вид. центр „Академія”, 2004. – 344 с.

3. L'évolution des méthodologies dans l'enseignement du français langue étrangère depuis la méthodologie traditionnelle jusqu'à nos jours. – Tudela:Universidad Nacional de Educación a Distancia : UNED Tudela, 2001. – Espagne. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :[http : // www. uned. Es / catudela / revista / n001 / art_8. htm](http://www.uned.es/catudela/revista/n001/art_8.htm)
4. Марченко Н. В. Вивчення іноземної мови, перекладацька діяльність та міжмовна комунікація в європейському контексті / Н.В.Марченко // Вісник СумДУ. Серія Філологія : наук. журн. / гол. ред. О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський державний університет, 2007. – № 1. – Том 2. – С. 117–123.
5. Самосенкова Т. В. Текст в качестве единицы обучения и профессионального речевого развития иностранных студентов / Т. В. Самосенкова // Русская филология. Украинский вестник. Республиканский научно-методический журнал. – Харьков, 2007. – №4 (34), с. 78-83

СЕКЦІЯ 7

ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ГРОМАДОЮ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ, МЕХАНІЗМИ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДЕКСІВ ЩАСТЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Гриценко В. Ю., *студ. гр. СР-61*

Що таке щастя? Це питання старе, як світ. Кожного з нас, нехай трішки, але хвилює це питання і трактує кожен по-своєму. В науці не має точного визначення, що це, проте, науковці зі всього світу намагаються це зробити.

В Україні також цікавляться щастям. Наприклад: В 2017 було проведене соціальне дослідження «Оцінка українською молоддю власного добробуту» компанією GfK Ukraine. «Українській молоді бракує впевненості у майбутньому та відчуття безпеки. Українська молодь задоволена власними досягненнями у житті, але меншу задоволеність викликає матеріальний стан. Українській молоді бракує інструментів взаємодії з громадою (іншими людьми за межами близького кола» [1, с.15-17]. Такі висновки цього дослідження. Київський Міжнародний інститут Соціології всеукраїнське опитування громадської думки. Результатом стала «Динаміка відчуття щастя» з 2001 до 2016 року. «Результати опитування свідчать, що молоді люди загалом щасливіші, ніж старші, **чим вищий рівень добробуту, тим більше людей почуваються щасливими, відносно менш щасливими наразі є жителі східних областей**» [2, с. 1].

Закордоном «щастя» досліджують довше та мають вражаючі результати. Британський рух «За щастя» навів набір правил, які дають можливість людині відчувати себе щасливішою. Окрім того визначили, що овочі та фрукти не тільки роблять, людину щасливішою, а й оптимістичнішою. Рекомендують кількість в 8 штук. Їх опублікувала газета «The Daily Telegraph» в 2011р. [3, с. 1]. Вчені з Кембріджської бізнес-школи з'ясували, що люди, які витрачали кошти на товари та послуги, які відповідали їх темпераменту чи характеру, щасливіші за інших [4, с. 1]. Працівники Лондонської школи економіки та політології, знайшли ген щастя: 5-НТТ. Цей ген відповідає за розповсюдження серотоніну, в нервових клітинах [5, с. 1].

Американські вчені пішли ще далі. В 1938 році Гарвардський університет розпочав найдовший у світі експеримент про рецепт щастя. Впродовж 75 років вони досліджували 724 людини. Науковці отримали три висновки: соціальні зв'язки корисні, а самотність пришвидшує смерть; надзвичайно важлива якість цих зв'язків; хороші стосунки бережуть не тільки тіло, але й головний мозок [6, с. 1].

Науковці постійно щось винаходять, щось досліджують, проте, останнім часом вони повернулись до того з чого все починалось – людина та її потреби.

Філософи, теоретики та дослідники мають різні погляди на те, що таке щастя та благополуччя. Аристотель використовував термін «евдемонія», часто перекладається як «щастя», щоб описати добре прожите життя. Таке розуміння щастя включало не тільки задоволення, а й почуття мети в житті, автономії, самоприйняття, цілісності та психологічного відчуття життєвої сили. Вимірювання щастя та благополуччя вимагає розмежування суб'єктивного щастя, яке також називають «емоційним щастям», що стосується повсякденних радощів та скорботи та «оціночного щастя», яке пов'язане з тими вимірами життя, які призводять до загального задоволення чи незадоволення своїм місцем у суспільстві (наприклад: здоров'я, довіра до інституцій). Деякі теоретики додають «важливу роботу» або «покликання» як важливу складову добробуту. Сковорода писав про важливість «сродної праці».

За дослідженням американського психолога-фізіогноміста Пола Екмана: щастя це емоція радості. Тому це лише посмішка, розширені зіниці, «павучі лапки», та м'язи, що працюють під шкірою за командою мозку.

Щоб бути по справді щасливими потрібно тяжко працювати кожну хвилину свого життя, заради однієї миті. В Італії цю мить називають *fiero*. «Я відчуваю *fiero*, коли знаходжу рішення складної інтелектуальної задачі. Поруч зі мною немає аудиторії, захопленого поклоніння якої я б домагався. *Fiero* вимагає наявності важкої проблеми і дуже позитивного сприйняття себе самого в момент досягнення мети» [7, с. 135]. Сковорода писав: «Нема нічого солодшого для людини й нічого потрібнішого, як щастя, і нема нічого легшого це». Ця мить «легка і солодка», як пише Сковорода і іноді ми потребуємо її більше ніж повітря, чи воду.

Ми не хочемо визнавати, що для кожного щастя різне і для одних мільйон доларів це, те чого більше і не смієш бажати. То для іншого – це лише папірці, за які можна купити все. «Час визнати, що в

житті є щось більше, ніж гроші, і пора зосередити увагу не тільки на ВВП, а й на – загальне благополуччя», – заявив британський прем'єр-міністр Девід Кемерон в листопаді 2010 року. «Щастя» – це вагоме слово в будь-якому лексиконі, особливо в розвиненому світі, де реклама часто представляє торговий центр як шлях до блаженства». Ед Дінер, професор психології в Іллінойському університеті, США.

Люди з божевільною швидкістю гоняться за технічною революцією, що майже забули як це отримувати задоволення від звичайних земних радощів. Тепер – модні покупки, нові гаджети, та картиночки в соціальних мережах, що замінюють слова, емоції та людей – є вершиною щастя. Тому, саме тепер нам потрібно чітко зрозуміти, що таке щастя та з чого воно складається.

1. GfK. оцінка українською молоддю свого добробуту [Електронний ресурс] / GfK // GfK Ukraine. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/02-News-2017/YWB_presentation.pdf.
2. Динаміка відчуття щастя (2001-2016) [Електронний ресурс] // Київський Міжнародний інститут Соціології. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=670&page=1>
3. The 10 secrets to a happy life [Електронний ресурс] // The Daily Telegraph. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.telegraph.co.uk/news/newstoppers/howaboutthat/8445582/The-10-secrets-to-a-happy-life.html>
4. Британські вчені з'ясували, за якої умови щастя насправді можна купити за гроші [Електронний ресурс] // Daily mail. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/373470/brytanski-vcheni-zyasuvaly-za-yakoyi-umovy-shhasty-a-naspravdi-mozhna-kupyty-za-groshi>.
5. Учені знайшли ген щастя [Електронний ресурс] // ТСН. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: https://tsn.ua/nauka_it/ucheni-znayshli-gen-shasty.html.
6. Harvard's longest study of adult life reveals how you can be happier and more successful [Електронний ресурс] // Harvard Study of Adult Development/CNBC. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://robertwaldinger.com/>.
7. Екман П. Психологія емоцій. Я знаю, що ты чувствуешь / Пол Екман., СПб.: Питер, 2010. – 366 с.

Науковий керівник – канд. політ. наук,
ст. викладач СумДУ Король С. М.

МОТИВАЦІЯ В НАВЧАННІ ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Зякун.М. Г., студ. гр. СР-51

Теоретичний аналіз психолого - педагогічної літератури дозволяє вважати, що мотиваційний компонент є визначальним у формуванні компетенцій фахівця. Розуміння студентами ВНЗ значущості й необхідності свідомого ставлення до навчальної діяльності визначає якість засвоєння знань та умінь, необхідних майбутньому фахівцеві для успішного здійснення професійних завдань, формує відповідну суспільну спрямованість.

Мотиви – це те, що спонукає до діяльності. Вони складаються під впливом умов життя суб'єкта і визначають спрямованість активності [3, с. 32].

Виконання будь-якої діяльності передбачає наявність у людини сталого рівня розвитку мотивації до діяльності. Формування свідомого ставлення до діяльності передбачає збудження потреби у відповідній діяльності. Потреба є виявленням “суб'єктивного стану особистості, ставлення, яке має тенденцію регулювати поведінку і діяльність, визначає спрямованість мислення, почуттів і волі людини.” [9, с. 255].

Загалом мотивація визначається як система різних компонентів, що передбачають потреби, мотиви, мету, інтереси, емоції.

Мотиваційний компонент передбачає особистісне емоційно-оцінне ставлення до навчальної діяльності, включення психологічної основи готовності для досягнення навчальних цілей.

Науковець І.С. Булах розглядає підходи до визначення поняття мотивації за двома напрямками: „перший розглядає мотивацію зі структурних позицій як сукупність спонукальних факторів або мотивів. У другому мотивація розглядається не статичне утворення, а динамічний процес, у ході якого формуються спонукування до діяльності, здійснюється вибір між різними діями, регулюється і підтримується цілеспрямована активність” [2, с. 114].

Мотиваційна сфера особистості це стійкі мотиви, що мають певну ієрархію і визначаються спрямованістю особистості. Науковці виділяють зовнішню та внутрішню мотивацію [1, с. 672].

Внутрішня мотивація пов'язана зі змістом навчальної діяльності й ґрунтується на потребі у здобутті знань, умінь і навичок. Зовнішня мотивація зумовлена чинниками, які не мають безпосереднього зв'язку з майбутньою професійною діяльністю, наприклад, мотиви

соціального престижу, потреба у владі тощо. Визначено залежність між типом мотивації навчальної діяльності та задоволеністю вибором професій. Якщо активність студента вмотивована змістом навчальної діяльності, то і вищою є його задоволеність вибором майбутньої професії. І, навпаки, мотиви, що віддалені від змісту навчальної діяльності, спричиняють зростання невдоволеності та емоційної напруженості студента.

Вагоме місце в структурі мотивації до навчальної діяльності посідають внутрішні мотиви, в основі яких лежить задоволення від процесу та безпосередніх результатів навчально-пізнавальної діяльності: пізнавальний мотив (прагнення оволодівати новими знаннями та способами пізнавальної діяльності); мотив самодетермінації (прагнення відчувати себе суб'єктом навчальної діяльності, взаємодії з іншими); мотив самовдосконалення (прагнення підвищувати власну компетентність, ефективність і майстерність).

Велику роль у розвитку мотивації відіграє інтерес. Увага з'являється до того, що представляє інтерес для особистості.

Зовнішні мотиви, які опосередковано пов'язані з процесом і результатами навчальної діяльності студентів, також відіграють важливу стимулюючу роль: професійний мотив (прагнення досконало оволодіти майбутньою професією, стати конкурентоспроможним фахівцем); мотив досягнення (прагнення до успіхів у навчанні, перевершення рівня власних попередніх досягнень); мотив обов'язку (почуття відповідальності перед товаришами за результати власної пізнавальної діяльності); комунікативний мотив (прагнення до партнерського спілкування з учасниками навчальної діяльності, налагодження продуктивної міжособистісної взаємодії); мотив самоутвердження (прагнення посісти престижну позицію в колективі, заслужити схвалення з боку викладачів, батьків і товаришів); прагматичний мотив (орієнтація на практичну цінність навчання, його значення для майбутнього життя) [6, с. 63].

Мотивацію навчальної діяльності студента розглядаємо як морально-психологічну позицію, яка інтегрує професійний інтерес, обов'язок виконувати завдання, особистісну оцінку відповідних системоутворюючих особистісних якостей студента: громадянської відповідальності, самостійності, активності, розважливості, об'єктивності, вимогливості.

Дослідник Л.В. Шуришина визначає формування мотивації навчальної діяльності студента „як складний процес безперервного вибору й прийняття рішень студентом поведінкових альтернатив під

час навчальної діяльності, яка розглядається як індивідуальна навчальна траєкторія, що є послідовністю руху майбутнього фахівця в напрямку професійно-особистісного розвитку через засвоєння фахових знань, умінь і навичок” [11, с. 409].

В системі навчання у вищих навчальних закладах під професійною мотивацією розуміють: сукупність чинників і процесів, які відображаються у свідомості, спонукають і спрямовують особистість до вивчення майбутньої професійної діяльності [4, с. 105].

Пізнавальну мотивацію, що пов’язана зі змістом навчальної діяльності і процесом її виконання, М.І. Кот поділяє на кілька підгруп:

- широкі пізнавальні мотиви, що полягають в орієнтації тих, хто навчається, на оволодіння новими знаннями;

- навчально-пізнавальні мотиви, що полягають в орієнтації тих, хто навчається, на засвоєння способів здобування знань, інтересу до прийомів самостійного набуття знання, методів наукового пізнання, способів саморегуляції, раціональної організації навчання;

- мотиви самоосвіти, що полягають у спрямованості на самостійне вдосконалення способів одержання знань [7, с. 131].

Співвіднесемо ці види мотивів із різними виявами пізнавальної активності студентів. Широкі пізнавальні мотиви виявляються в успішному виконанні навчальних завдань, прагненні до пізнання нового; навчально-пізнавальні мотиви – в зацікавленості студентів у навчальній діяльності, активності на заняттях; мотиви самоосвіти виявляються в готовності студентів самостійно здобувати знання, виконувати самостійну роботу, впроваджувати здобуті знання в професійну діяльність.

До основних складових мотивації навчальної діяльності студента відносимо: установку на особливу значущість та важливість змісту навчання майбутнього професіонала конкретної галузі; установку на активну взаємодію студента з викладачами шляхом їх участі у різноманітних професійно орієнтованих формах роботи.

Професійна мотивація це система цілей, потреб, що спонукають студентів до активного засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, свідомого ставлення до професії [10, с. 383].

Види професійної мотивації:

- пряма мотивація (заснована на змістовності праці, усвідомленні своїх досягнень та їх визначені суспільством, почутті відповідальності і самореалізації особистості в процесі праці);

- непряма мотивація (заснована на матеріальній зацікавленості і ґрунтується на формах оплати праці, рівні напруженості праці);

- спонукальна мотивація (заснована на страху, обов'язках).

Доведено, що успішність студентів залежить від розвитку професійної мотивації, а не тільки від природних здібностей. Між цими двома чинниками існує складна система взаємозв'язків. [8, с. 77].

Професійна мотивація – сукупність факторів та процесів, які спонукають та направляють особистість до вивчення майбутньої професійної діяльності. Професійна мотивація виступає як внутрішній фактор розвитку професіоналізму та особистості. При цьому під мотивом професійної діяльності розуміється усвідомлення предметів актуальних потреб особистості (отримання вищої освіти, самопізнання, саморозвиток, підвищення соціального статусу, професійного розвитку). Якщо студент сам вибирав навчальний заклад, цікавиться яку професію він обрав і вважає її гідною і значущою для суспільства, то це впливає на навчання.

До факторів активізації навчання можна віднести й ті, що виражають в комплексі формування дидактичного процесу: навчальний матеріал, організаційно-педагогічний вплив, здатність навчатися, час [5, с. 41]. Активізуючи навчальну діяльність студентів вищих навчальних закладів, необхідно прагнути реалізувати головну мету навчання майбутніх фахівців: виховання, розвиток і навчання студентів засобами навчальних предметів на основі і в процесі практичного оволодіння ними майбутньою професійною діяльністю.

Отже, професійна мотивація відіграє роль компенсаторного фактора: в умовах недостатньо розвинених здібностей студента, за наявності професійної мотивації, такий студент може досягти більших успіхів, ніж здібний студент, у якого не сформована професійна мотивація. Тому цілеспрямоване формування у студентів професійної мотивації є одним із перших завдань вищих навчальних закладів.

1. Абрамова Р.С. Вікова психологія : навч. посіб. для студентів вузів / Р.С. Абрамова. – 4-е вид., стер. – М. : Видав. центр “Академія”, 1999. – 672 с.
2. Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів : навч.-метод. посіб. / І. С. Булах, Л. В. Долинська ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ : НПУ, 2002. – 114 с.
3. Бурмас Н.І. Дослідження навчальної мотивації у студентів першого курсу Тернопільського державного медичного університету імені І.Я.

- Горбачевського / Н.І. Бурмас, Л.А. Бойко, І.Р. Бекус, М.В. Кирилів // Медична освіта. - 2016. - № 4. - С. 31-33.
4. Вербова Ю.В. Співвідношення мотивації до навчання й ціннісно-сміслових орієнтацій студентів технічних спеціальностей коледжу / Ю.В. Вербова // Науковий вісник ХДУ. Серія : Психологічні науки. - 2015. - Вип. 1(1). - С. 104-109.
5. Гребеник Т.В. Особливості мотивації до навчання студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації / Т.В. Гребеник // Педагогіка вищої та середньої школи. - 2014. - Вип. 41. - С. 36-42.
6. Клибанівська Т.М. Мотивація як детермінанта навчальної діяльності студентів вищих закладів освіти / Т.М. Клибанівська // Наука і освіта. - 2015. - № 10. - С. 61-68.
7. Кот М.І. Професійна мотивація студентів як спосіб активізації навчання / М.І. Кот // Збірник наукових праць [ХДУ]. Педагогічні науки. - 2017. - Вип. 75(1). - С. 130-132.
8. Поліщук О.П. Чинники мотивації наукової діяльності у студентів 4 року навчання НаУКМА / О.П. Поліщук, Д.Ю. Баталова // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки. - 2016. - Т. 187. - С. 76.
9. Ставицька О.Г. Динаміка змісту особистісно-мотиваційної сфери студентів за час навчання у вузі / О.Г. Ставицька, Д.О. Ставицький // Психологія: реальність і перспективи. - 2017. - Вип. 8. - С. 254-259.
10. Шолох О.А. Особливості мотивації ціннісного ставлення до майбутньої професії у навчальній діяльності студентів психологічного профілю / О.А. Шолох // Педагогіка вищої та середньої школи. - 2016. - Вип. 3. - С. 379-390.
11. Шуришина Л.В. Проблемне навчання та інформаційні технології як засоби підвищення мотивації студентів / Л.В. Шуришина // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2012. - Вип. 2. - С. 406-411.

Науковий керівник – *Сахно П. І*

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА БЕЗРОБІТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ

Томіна А. І., студ. гр. СР-51,
Сумський державний університет

Відомо, що трудова діяльність є невід’ємною складовою життя практично кожної молоді людини, але розпочати її в умовах соціально-економічної кризи доволі складно і тому сучасна молодь

має серйозні проблеми з працевлаштуванням. Відсутність досвіду та практичних навичок не дозволяє молодим людям конкурувати з більш досвідченими працівниками, адже більшість українських роботодавців не готові приймати на роботу працівників, яких потрібно додатково навчати і витратити на них час та кошти. В такій ситуації зростає рівень безробіття серед молоді. Також слід сказати, що для розвитку громади потрібна активна участь її членів в тому числі і щодо процесу працевлаштування в самій громаді. Стосовно молоді йдеться не лише про активну позицію у працевлаштуванні, але про і активну позицію у зростанні свого фахового потенціалу, що може бути досягнуто, наприклад через роботу в громадських роботах.

Згідно статті 1 Закону України «Про зайнятість населення»: «Безробіття – це соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування» [1].

Також, згідно положень даного закону, безробітним може вважатись особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи [1].

Слід зазначити, що у законодавстві України багато уваги приділяється працевлаштуванню молоді. Так, у Кодексі законів про працю України є навіть окрема глава «Праця молоді», яка присвячена цим питанням.

С. Б. Іваницька та І. О. Мороховець зазначають, що: «Безробітна молодь – це особлива соціальна група, яка в певний час не має такої цінності, як робота, пов'язаного з нею престижу, матеріального добробуту та загального визнання. Це відчутно впливає на загальну мотивацію поведінки молодих людей, мотиви вибору й опанування професії або перенавчання». [2]

Щодо рівня безробіття серед молоді в Україні на сьогоднішній день у Аналітичному огляді Державної служби зайнятості України «Молодь на ринку праці» за 9 місяців 2016 року зазначається, що: «Рівень зайнятості серед осіб у віці 25-29 років становив 70,1% та був вищим, ніж в середньому серед всіх вікових груп (56,5%), а серед осіб віком 15-24 роки цей показник склав лише 27,3%. Рівень безробіття, визначений за методологією Міжнародної організації праці (МОП) серед молоді у віці 25-29 років за 9 місяців 2016 року становив 11,1%. Серед осіб у віці 15-24 роки цей показник становив 22,8% та був більш як удвічі вищий, ніж цей показник серед всіх вікових груп. Високий рівень безробіття обумовлений тим, що значна частина

молодих людей не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи». [3]

Таким чином, ми бачимо, що проблема безробіття серед молоді є дуже актуальною у наш час. Слід зазначити, що на можливості щодо працевлаштування молоді впливає не лише соціально-економічна ситуація в країні, але і їх індивідуальні психологічні особливості.

О. Посацький зазначає, що: «У контексті життєвого шляху переживання майбутнього як проблеми необхідне особистості насамперед для розвитку: у людини завжди повинна бути деяка часка сумнівів з приводу можливості реалізації значущих подій у майбутньому. Ми вважаємо, що таке переживання виконує активно-пристосовницьку функцію.

Однак, якщо переживання майбутнього як проблеми виходить за межі норми, то в цьому випадку юнакам потрібна допомога, оскільки висока міра переживання майбутнього як проблеми негативно позначається на процесі життєвого самовизначення молодих людей. Таким чином, в юнацькому віці на передній план висуваються мотиви, пов'язані з далекою перспективою. Юнаки і дівчата активно прогнозують майбутнє, будують життєві плани. Наміри людини та вимоги, умови життя часто утворюють протиріччя. Внутрішні (бажання, наміри, цілі, плани) вступають у взаємодію із зовнішніми (об'єктивними умовами й обставинами), в результаті чого деякі аспекти життя можуть сприйматися юнаками і дівчатами як проблемні. Усвідомлення перешкод, які можуть виникнути при реалізації значущих подій у майбутньому, позначаються на ставленні юнаків та дівчат до свого майбутнього. Така форма виявлення ставлення до майбутнього, яка виникає при усвідомленні протиріччя між суб'єктивно бажаним і об'єктивно можливим для реалізації значущих подій у майбутньому, визначається як переживання майбутнього як проблеми.

Змістово-семантичне наповнення образу майбутнього в юнацькому віці має психоемоційне забарвлення та є джерелом переживань особистості. Головними переживаннями, пов'язаними з образом майбутнього, є надія, сподівання і водночас тривожність, страх. Окреслена проблематика потребує задіяння виважених психоконсультаційних і психокорекційних зусиль з метою оптимізації впевненого сприймання сучасними молодими людьми свого майбутнього та їхньої успішної самоактуалізації на складних перипетіях власного життєвого шляху» [4, с.351].

А Крещенко В.Ю., Гріньова О.М. вважають, що: «Юнацький вік є одним із ключових періодів проектування людиною свого життєвого шляху. Саме у юності особистість здійснює особистісне й професійне самовизначення, набуває ідентичність, здійснює конструювання стратегічних життєвих цілей і планів з їх реалізації. Водночас у юнацькому віці індивідуум вперше набуває повної громадянської й соціальної зрілості, а отже – ще не має життєвого досвіду з вільного, відповідального й суб'єктного творення власної біографії. Тому процеси самотворення й самореалізації молоді значною мірою визначаються не лише особистісними, але й соціальними детермінантами. До останніх належать гендерні стереотипи. Формування жорстких, спрощених установок особистості щодо визначення свого місця у житті як жінки або чоловіка значною мірою обмежує свободу її самореалізації й обрії життєвого світу. Тому вивчення проблеми гендерних стереотипів та їх впливу на особистісне зростання й самореалізацію сучасної молоді має високу актуальність і соціальну значущість. Гендерні стереотипи являють собою складне психічне утворення, що проявляється у різних модусах життєвого поля людини, а саме містить традиційно жіночі й чоловічі особистісні якості, статево типізовані види діяльності, зокрема професійної, гендерне співвідношення професій та соціальних ролей чоловіка й жінки, стереотипну оцінку привабливості чоловіків і жінок» [5].

Слід зазначити, що основною проблемою молоді при працевлаштуванні є відсутність необхідного досвіду роботи. При цьому, щоб отримати даний досвід необхідно бути працевлаштованим. Ця проблема становить собою замкнуте коло. Тому, ми вважаємо, що заходи з профілактики безробіття серед молоді мають бути спрямовані, в першу чергу, на отримання молоддю необхідних професійних навичок та практичного досвіду роботи.

На нашу думку, посприяти цьому може участь у діяльності громадських організацій. Будучи членом активно діючої громадської організації особа отримує певні організаційні навички, розширює коло контактів, вчиться роботі з документацією, основам бухгалтерського обліку тощо. Крім того, існують молодіжні організації, діяльність яких спрямована безпосередньо на професійний розвиток молоді та їх знайомство з роботодавцями. А також слід зазначити, що насамперед головне є те, що участь в громадській діяльності сприяє самому розвитку громади в цілому.

Отже, ми вважаємо, що участь у діяльності громадських організацій може стати однією із дієвих технологій профілактики безробіття серед молоді та посприяти розвитку громади .

1. Закон України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 24.
2. Іваницька, С. Б. Проблема безробіття молоді України / С. Б. Іваницька, І. О. Мороховець // Ефективна економіка. – 2015. – № 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4325>.
3. Аналітичний огляд Державної служби зайнятості України «Молодь на ринку праці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350805>.
4. Посацький О. Психологічні особливості ставлення сучасної молоді до власного майбутнього у контексті життєвої самореалізації / О. Посацький // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації : [український науковий журнал] / Ун-т «Україна», Всеукр. асоц. політ. наук. – Київ : Україна. – 2011. – № 3. – С. 349-352.
5. Крещенко В.Ю., Гріньова О.М. Психологічні особливості гендерних стереотипів у сучасній молоді в умовах християнської та ісламської культур / В.Ю. Крещенко, О.М. Гріньова // Вісник психології і педагогіки. Збірник наук. праць.. – 2015. – № 15. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>.

Науковий керівник – *асистент кафедри АГПФЕБ, ННІ Права, Сумський державний університет, Семенова А. В.*

ВРАХУВАННЯ КАР'ЄРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ В РОЗБУДОВІ ГРОМАДИ

Рева А. А., студ. гр. СР-51

Спостерігається тенденція гуманізації економіки, яка проявляється у зміщенні цінностей у бік підвищення ролі людського капіталу. Перспективи суспільного розвитку багато в чому визначаються кар'єрними орієнтаціями працівників, наданими умовами для реалізації її потенціалу. Свідоме планування професійної кар'єри виступає при цьому психологічною основою самореалізації

суб'єкта професійної діяльності.

Особливу значимість вивчення кар'єрних орієнтацій набуває в контексті структури професійної концепції на етапі професіоналізації. Освоюючи професійні знання й уміння, співробітники уточнюють уявлення про свої можливості, норми та еталони поведінки, пізнають систему цінностей і спосіб життя, властиві обраній ними галузі професійної діяльності. В цих умовах суб'єкт орієнтується у світі професійних можливостей, визначає об'єктивні критерії професійного просування, апробує їх в ідеальному плані для досягнення своїх цілей. В результаті цього суб'єкт формує кар'єрну орієнтацію — смислову диспозицію, яку можна розглядати в контексті його професійного самовизначення та професіоналізації як виконуючу функцію вибору пріоритетного напрямку професійного просування.

В літературі кар'єрні орієнтації аналізувалися в контексті стратегій життя (К. А. Абульханова - Славська), поведінки (О. Ю. Коржова), життєвих орієнтацій (Н.А. Низовских) переважно серед держслужбовців (В. П. Лотова, Е. А. Могилевкин), менеджери (Т. Р. Гнідина, Е. Р. Молл, Е. І. Остащенко).

Вивчення кар'єрних орієнтацій є перспективним напрямком психології, актуальність якого визначається не тільки вимогами державної кадрової політики, а і прагненням суб'єкта до самопізнання.

Зміни соціальної ситуації в нашій країні пред'являють особливі вимоги до рівня професіоналізму. Одним з найважливіших аспектів професійного розвитку особистості є свідоме планування кар'єри.

Слово «кар'єра» (франц. *carrière*) означає успішне просування в галузі суспільної, службової, наукової та ін. діяльності, рід занять, професію [2].

Кар'єра – це індивідуально усвідомлена позиція і поведінка, пов'язана з накопиченням та використанням зростаючого людського капіталу протягом робочого життя людини. Людський капітал – це знання, здібності та навички людини, які можуть стати джерелами доходів для неї, підприємства, держави.

Розрізняють два види кар'єри: професійну і внутрішньо організаційну. Професійна кар'єра – це процес накопичення людського капіталу, який відбувається протягом усього трудового життя. Внутрішньо організаційна кар'єра – це послідовна зміна працівником стадій використання зростаючого людського капіталу в рамках однієї організації. Вона може бути:

а) вертикальною, або кваліфікаційно-посадовою. Це – індивідуальна послідовність змін праці, що пов'язані із зміною статусу

працівника на вертикальній шкалі складності праці;

б) горизонтальною, або власне професійною. Це – індивідуальна послідовність важливих змін праці, що пов'язані із зміною статусу працівника на одному ієрархічному рівні в організації. Горизонтальна внутрішньо організаційна кар'єра може виявлятися у зміні професії чи функціональної області діяльності; у виконанні певної службової ролі; в розширенні задачі;

в) доцентрова, чи соціальна. Це – індивідуальна послідовність важливих змін праці, що пов'язані зі зміною соціального статусу працівника, його ціннісних орієнтацій, оцінки ним своєї ролі працівника в організації. Доцентрова внутрішньо організаційна кар'єра дозволяє раціонально маневрувати соціально-економічними важелями, що визначають матеріальну і моральну зацікавленість і відповідальність у праці [1].

Поняття «кар'єра» можна співвіднести з поняттям «професія». Е. А. Клімов виводить кілька психологічних визначень поняття «професія»: 1) рід діяльності; 2) область докладання сил людини; 3) соціально фіксований трудовий пост; 4) система трудових функцій; 5) кваліфікація, досвідченість спеціаліста; 6) спільність людей, зайнятих певним родом діяльності. Порівняння понять «професія» і «кар'єра» дозволяє виділити загальні та специфічні характеристики. Як професія, так і кар'єра описують діяльність людини, реалізація якої потребує певної кваліфікації. Найбільш явна відмінність пов'язана з розумінням кар'єри як просування, в той час як у визначенні професії досягнення присутня неявно, як «досвідченість» фахівця. Це говорить про більш динамічний характер кар'єри порівняно з професією. Звідси випливає ще одна відмінність: кар'єра обов'язково передбачає успішний результат (посада, майстерність), в той час як професія сприймається як процес здійснення трудових функцій. Поняття «кар'єра» має більш загальний характер, відображаючи наявність у людини установки на просування, яка може реалізуватися в будь-якій професійній сфері. Професія ж описує специфічний вид діяльності, здійснення якого дозволяє людині усвідомити свою приналежність до певної професійної групи. Кар'єра, на відміну від професії, не є фактором утворення реальної групи приналежності [3].

Поняття «кар'єра» тісно пов'язане з поняттям «професійне становлення», але має певні відмінності. Професійне становлення – це формування професійної спрямованості, компетентності, соціально значущих і професійно важливих якостей та їх інтеграція, а також готовність до постійного професійного зростання, пошук оптимальних

прийомів якісного і творчого виконання діяльності згідно з індивідуально-психологічними особливостями людини. Кар'єра ж розуміється як просування по службових сходах, набуття певного соціального статусу, матеріального положення. І кар'єра і професійне становлення припускають вдосконалення в професійній діяльності, досвід та активність людини, але професійне становлення, на відміну від кар'єри, – це завжди результат власної активності людини, спрямованої на саму себе. Кар'єрне зростання разом з індивідуалізацією технологій виконання діяльності, виробленням власної професійної позиції, високою якістю і продуктивністю праці призводить до становлення особистості як професіонала. Стадії становлення властивий стійкий і оптимальний рівень професійної активності, в той час, як побудова кар'єри передбачає цілеспрямоване просування до поставленої мети. Професійне становлення суб'єкта виражається в його особистості за рахунок професіоналізму і формування індивідуального стилю діяльності. Якщо людина при побудові кар'єри прагне не просто просуватися службовими сходами, а і самореалізуватися у професії, то її кар'єра буде нерозривно пов'язана з професійним становленням.

Професійний розвиток - це процес прогресивної зміни особистості, детермінований професійною діяльністю, соціальним середовищем і власною активністю людини. Змістовно розвиток суб'єкта праці до рівня професіонала розглядається в акмеології в контексті загального розширення суб'єктивного простору особистості, його професійного і морального «збагачення», яке передбачає високий рівень відповідальності, почуття обов'язку, совісті і честі, відхід від неадекватних особистісних установок і стандартів. Специфічність саморозвитку суб'єкта полягає в тому, що в ході професійного розвитку активність, змінюється його ініціативною активністю в пошуку того, що є сенсом для власної життєдіяльності. [4].

Змістом професійного розвитку стають орієнтовно-дослідницька активність, пошук значимих, ціннісних для суб'єкта аспектів у професії. Побудова кар'єри неможлива без професійного розвитку. При реалізації кар'єрних цілей здійснюється процес професійного розвитку особистості.

1. Могилевкин, Е.А. Карьерный тьюторинг - психологическое сопровождение карьеры / Е.А. Могилевкин // Управление персоналом. - 2007. - № 21. - С.44-47.

2. Коржова Е.Ю. Психология жизненных ориентаций человека [Текст]СПб.: Изд-во РХГУ. - 2006. - С. 44-50.
3. Карьера менеджера. - М.: Парадокс, 2014. - 432 с.
4. Зайцев Г.Г., Черкасская Г.В. Управление деловой карьерой — Москва 2007. — 256 с.

Наук.кер. – Сахно П.І

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК СКЛАДОВА ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЛЯ У ДИТЯЧОМУ ТА МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

*Колісник Л., канд. психол.н.,
Сумський державний університет*

Сучасна стратегія навчання та виховання підростаючого покоління спрямована на гармонійний розвиток особистості, створення сприятливого освітнього середовища для розкриття та реалізації особистісного потенціалу всіх суб'єктів освітнього процесу. Але поряд з цим численні результати спостережень та моніторингів констатують існування проблемних моментів в освітньому середовищі, зокрема, шкільному. Однією з таких проблем є насилля [3]. Питанню насилля безперечно приділяється увага, але попри це проблема продовжує існувати, що підштовхує до пошуку подальших шляхів її розв'язання.

На наш погляд умовами для успішності дій в означеному напрямку є:

системність роботи: окрім разових, точкових заходів (наприклад, акція «16 днів проти насильства») потрібна системна робота. Це має бути комплекс заходів, які реалізуються у навчальному закладі протягом року, а також щоденна увага до цього питання;

одночасне отримання допомоги, уваги та підтримки не лише учнями, а й всім педагогічним колективом: брак знань / часу / досвіду / власні особистісні особливості та переживання спричиняють професійне вигорання, а, отже, унеможливають ефективну та конструктивну міжособистісну взаємодію у певних ситуаціях (як з учнями, так і серед колег);

проведення не лише заходів, спрямованих на «ліквідацію» вже наявної проблеми насилля, а й тих, які спрямовані, перш за все, на випередження його появи – тобто на профілактику.

Проведення як корекції, так і профілактики має передбачати роботу і з агресорами, і з жертвами. На перший погляд це дві зовсім різні особистісні стратегії (агресор та жертва), але спільним для них є віктимність поведінки (нездатність уникнути небезпеки там, де це об'єктивно можна було зробити). У ситуації насилля віктимну поведінку, звісно, перш за все демонструє жертва; щодо насильника – він обов'язково мав досвід травмуючих ситуацій, де він був жертвою. Таким чином, жертва в одній ситуації може стати насильником в іншій та навпаки.

Віктимна особистість має низьку стресостійкість та характеризується відсутністю внутрішньої гармонії, не здатна будувати та підтримувати стосунки, займає деструктивну позицію при вирішенні конфліктів тощо. Їй бракує навичок переконання та впливу на інших, здатності ефективно працювати у команді та керувати нею, вона залежна від чужої похвали, нездатна протистояти маніпуляціям тощо. Серед проявів віктимності виокремлюють, зокрема, труднощі у переживанні власних емоцій, схильність брати на себе відповідальність за почуття та стани іншої людини [1].

Конструкт, що поєднує в собі перелічені здібності та якості – емоційний інтелект. За даними чисельних досліджень низький рівень емоційного інтелекту характерний для всіх учасників ситуації насилля. Емоційний інтелект - це відносно нове поняття, що позначає здатність людини ідентифікувати та розуміти як власні емоції, так і емоції оточуючих, використовувати емоції для підвищення ефективності мислення й діяльності; свідомо керувати емоціями [2].

На жаль, афективній стороні нашого життя сьогодні не приділяють належної уваги, висуваючи на перше місце когнітивні здібності як запоруку особистісної успішності. Зокрема, в школі маємо традицію більше орієнтуватися на розвиток когнітивних здібностей учнів, приділяючи значно менше уваги здібностям, що формують соціальний, а отже, і емоційний інтелект. Проте, чисельні дані як зарубіжних, так і вже вітчизняних досліджень доводять визначальну роль саме емоцій у нашому житті.

Емоційний інтелект забезпечує можливість будувати міжособистісні стосунки на основі розуміння як власних емоцій і почуттів, так й оточуючих людей. Він є тією ланкою, що допомагає осмислити міжособистісні взаємини на основі розуміння емоцій та почуттів суб'єктів взаємодії, вибудовувати лінію поведінки у потрібному річищі, що, в свою чергу, призводить до максимально

комфортного співіснування у соціумі та допомагає досягати поставлених цілей [4].

Особистість з розвиненим рівнем емоційного інтелекту здатна адекватно розпізнавати, виражати та контролювати емоції і тим самими, гармонійно інтегруватись у систему людських стосунків. У разі низького емоційного інтелекту йдеться про нездатність правильно розуміти як власні емоції, так і інших людей і, як наслідок, неможливість побудувати конструктивні стосунки з оточуючими, що, в свою чергу, спричинює девіації поведінки, однією з яких є схильність особистості до віктимної поведінки, прояву насилля тощо.

Високий рівень емоційного інтелекту дає можливість самостійно визначати цілі власної життєдіяльності та активно їх здійснювати, у той час як віктимна поведінка виявляється в установці на власну безпорадність; емоційний інтелект допомагає регулювати свій настрій – віктимна поведінка передбачає підвищене почуття тривожності та хворобливе ставлення до критики; емоційний інтелект – це здатність бачити, розуміти та керувати власними емоціями, емоціями інших людей та навіть цілих груп осіб, віктимна поведінка зумовлює труднощі при подоланні тиску оточуючих, переживанні власних емоцій та не може брати на себе відповідальність за почуття та стани іншої людини.

Впровадження програм з розвитку емоційного інтелекту в школах підтверджує, що розвинений емоційний інтелект допомагає попереджувати проблемну та забезпечувати просоціальну поведінку юнаків та юнок, зменшує насилля у групі однолітків та інші види неадаптивної поведінки, такі, як вживання наркотиків та залякування однолітків [2].

Отже, розвиток емоційного інтелекту є одним із шляхів проведення профілактики насилля у шкільному та молодіжному середовищі.

1. Бантишева О. О. Взаємозв'язок емоційного інтелекту зі схильністю осіб юнацького віку до віктимної поведінки / О.О. Бантишева // Вісник ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2014. – 227 с. – С. 25–30.
2. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Дэниел Гоулман ; пер. с англ. А.П. Исаевой. – М. : АСТ МОСКВА ; Владимир : ВКТ, 2009. – 478 с.

3. Дубровська Є. Насильство в школі: аналіз проблеми та допомога, якої потребують діти та вчителі у її розв'язанні / Дубровська Є., Ясеновська М., Алексеєнко. - К. : СП “Інтертехнодрок”, 2009. – 34с.
4. Hughes M. Handbook for developing emotional and social intelligence. Best practices, case studies, and strategies / M. Hughes, H. Thompson. – San Francisco, 2009. – 419 p.

ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ УЧАСТІ, УНОРМОВАНІ УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Іваніна О., *аспірант кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Під час включення до процесів прийняття рішень в громадах, а також «просування» своїх ініціатив громадськість часто стикається з різного роду перепонами та труднощами. Їх можна об'єднати у дві великі групи. Перша – неможливість або складність отримання даних та інформації. Друга – несприйняття чиновниками ініціатив та пропозицій, їх ігнорування, зверхнє ставлення тощо. Однак потрібно пам'ятати, що у відповідності до ст. 19 Конституції України, посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування повинні діяти виключно в межах та у спосіб, визначений чинним законодавством. Таким чином, знання законодавчої бази може значно спростити життя громадських активістів та допомогти втілити свої ініціативи.

Чинною нормативно-правовою базою в Україні врегульовані деякі форми участі, які покликані забезпечити залучення громадян та громадян до управління державою/регіоном/громадою, що відображено в цілій низці законів та підзаконних актів. Доцільно зауважити, що для забезпечення реальної демократії дуже важливо, щоб залучення громадян відбувалося на всіх етапах здійснення політичного процесу: визначення переліку актуальних питань, підготовка рішення, ухвалення рішення, його виконання, моніторинг виконання і перегляд політики у відповідній галузі.

Рада Європи виділяє 4 рівні громадської участі, які відбивають різний рівень залучення громадян до суспільного життя – інформування, консультування, діалог, партнерство.

Інформування є найнижчою формою учасництва громадян у налагодженні механізмів комунікації з інститутами влади. Участь громадян формується через їх обізнаність щодо діяльності влади.

Іншими словами, влада просто інформує громадян про свої дії та плани.

Консультування – форма, що передбачає віднайдення механізмів взаємодії громадянського суспільства з інститутами влади, забезпечується шляхом проведення консультації з групами населення чи їх представниками.

Діалог – участь здійснюється в інтерактивній формі шляхом постійного обміну інформацією, ініціюванням, наданням та врахуванням пропозицій тощо.

Партнерство між громадськістю та владою є найвищою формою учасництва, зокрема, шляхом виконання певних робіт, повноважень, співфінансування, спільної власності та спільної відповідальності.

До механізмів, які забезпечують участь у формі консультування відносяться наступні:

- Доступ до публічної інформації. Врегулюється Законом України «Про доступ до публічної інформації» який передбачає такі інструменти, як запит на публічну інформацію та можливість завчасного ознайомлення з проектами рішень ради громади.

- Звернення громадян. Врегулюється Законом України «Про звернення громадян» та передбачає такі інструменти, як звернення громадян, особистий прийом громадян та електронні петиції

- Відкриті засідання органів місцевого самоврядування (ОМС). Врегулюється Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Мова йде в першу чергу про робочі органи ради – сесії, президії, депутатські комісії, виконком тощо. Однак відкриті засідання не можна вважати вищим рівнем участі, ніж інформування, оскільки думка громадськості в даному випадку лише може братися до уваги і практично ніколи прямо не впливає на результати розгляду питання.

До механізмів, які забезпечують участь у формі консультування відносяться наступні:

- Місцева ініціатива – інструмент участі, передбачений статтею 9 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» і врегулюється місцевими нормативно-правовими актами (положеннями). Закон зобов'язує раду розглядати внесені в порядку місцевої ініціативи питання виключно в присутності ініціаторів.

- Збори громадян за місцем проживання. Передбачені статтею 8 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», а конкретний порядок проведення визначається місцевими документами

– як правило, Статутом громади або відповідним Положенням. Рішення таких зборів є обов'язковими для врахування їх органами місцевого самоврядування у відповідних заходах чи під час підготовки рішень.

- Громадські слухання. Передбачені статтею 13 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Під час громадських обговорень та слухань громадяни можуть висловити свою позицію стосовно того чи іншого проекту рішення. Однак це не означає, що результати відповідних слухань обов'язково будуть враховані органом влади чи місцевого самоврядування.

До механізмів, які забезпечують участь у формі діалогу відносяться в першу чергу різного роду «громадські ради». Однак для місцевого самоврядування такі утворення не є обов'язковими і рекомендованими. Створення громадських рад передбачається Постановою Кабінету Міністрів України № 976 від 5.11.2008 і є обов'язковою для органів виконавчої.

До механізмів, які забезпечують участь у формі партнерства відносяться наступні:

- Органи самоорганізації населення (ОСН), які унормовуються Законом України «Про органи самоорганізації населення», «Про місцеве самоврядування в Україні», гарантований Конституцією України (стаття 110). Законодавство наділяє ОСНи як власними повноваженнями, так і передбачає делегування таких від органів влади та місцевого самоврядування.

- Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ). За своєю суттю це є однією з форм самоорганізації населення, що об'єднує людей на основі спільної власності, якою необхідно ефективно управляти. А з моменту прийняття Закону України «Про особливості здійснення права власності в багатоквартирному будинку» ця необхідність стала ще і обов'язковою.

1. Закон України «Про доступ до публічної інформації» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
2. Закон України «Про звернення громадян» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

4. Закон України «Про органи самоорганізації населення» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>
5. Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД

Туляков О. О.,

доцент кафедри філософії СумДУ

Реформа децентралізації, котра наразі проводиться у сучасній Україні, актуалізує проблему забезпечення сталого розвитку українських місцевих громад. Позитивне вирішення такої проблеми зумовлює необхідність роботи по розробці та впровадженню локальних проектів сталого розвитку. Іншими словами, утворення сучасних об'єднаних територіальних громад (ОТГ) має здійснюватися на основі економічного проекту сталого розвитку. Зрозуміло, що такий документ здатні підготувати науковці, які мають відповідний хист та практичний досвід.

Варто нагадати про класичне розуміння сталого розвитку як процесу, який здійснюється на основі задач, сформульованих в інтересах наступних поколінь українців. Виправданість саме такої інтерпретації підтверджується загальноприйнятий визначенням комісії Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку, де імперативно вказується на необхідність враховувати інтереси наступних поколінь при будь-якому стратегічному плануванні [1]. Натомість з часу виголошення реформи децентралізації спостерігаємо штучне утворення об'єднаних територіальних громад, спрямоване на швидке «освоєння» бюджетних коштів в інтересах корупційних груп. Локальні проекти сталого розвитку не розробляються і не впроваджуються. Проблематика сталого розвитку громад навіть не обговорюється у процесі прийняття рішення про утворення громад. Така ситуація призведе до втрати зв'язку з ресурсними районними центрами, локалізації громади та, в результаті цих двох зазначених обставин – до катастрофічного падіння рівня життя населення.

Вихід з цієї небезпечної ситуації вбачається у системній роботі по формуванню філософського бачення майбутнього сучасних українських громад. У зв'язку з цим постають дві проблеми світоглядного (філософського) змісту. Перша – визначити суб'єкти місцевої політики, які би відігравали транзитивну функцію у діяльності по перенесенню позитивного досвіду формування сталих громад. Виокремлення певного об'єкта як такого, що потенційно має функцію транзитивності здійснюється на основі філософського узагальнення загальнозживаного у точних науках змісту терміну «транзитивність» [2].

У цьому зв'язку є підстави визначити три типи транзитивності :

- інтелектуальна транзитивність, котра передбачає збір та аналіз наукового матеріалу;
- пасіонарна транзитивність, що спрямована на максимальну мобілізацію громадського активу з метою впровадження локальних проєктів сталого розвитку;
- політична транзитивність, зміст якої визначається володінням ефективними формами місцевої демократії, а також іншими прийомами лобіювання.

Інтелектуальною транзитивністю наділені науковці. Вони покликані виконати функцію розробки проєктів сталого розвитку. Така робота можлива у такій послідовності: визначення «точок росту» місцевої економіки, визначення інвесторів, розробка інвестиційних проєктів відповідно до політики інвесторів, укладання загального проєкту сталого розвитку території. Роль координуючих центрів можуть відігравати вітчизняні вищі навчальні заклади у разі їх фактичної, а не декларативної, переорієнтації на регіональну проблематику.

Очевидно, що означена робота науковців з огляду на реалії сучасної України можлива за умов підтримки місцевих політичних суб'єктів у громадах. Для доказу цього наведемо приклад. Відомо, що будь-який реалістичний економічний аналіз ґрунтується на відповідних вихідних даних, які мають надати науковцям, що розробляють локальні проєкти, відповідальні працівники структур органів державної влади та місцевого самоврядування. Практика роботи громадської організації «Фонд регіональних досліджень» свідчить про наявність саботажу на місцях внаслідок вже згаданого «корупційного консенсусу». Використовуючи відсутність узгоджених програмних дій на рівні держави, які би впроваджувалися у регіонах, місцеві політики розробили та поки успішно освоюють локальні

схеми «виводу» грошей з бюджету. Звичайно, що сама по собі необхідність надання правдивої вихідної інформації створює загрозу для існування таких схем. Так, при попередньому аналізі наявного земельного фонду у громадах, ставало зрозумілим, що частина землі взагалі не врахована у жодних реєстрах. Натомість вона активно використовується без жодного фінансового та правового контролю з боку державних установ.

Для вирішення проблеми «саботажу на місцях» пропонуються визначати суб'єкти з пасіонарною транзитивністю. Виокремлюючи пасіонарія як людину з уродженою здатністю мати енергію, достатню для діяльності по якісній зміні оточуючого середовища [3], ми надаємо ознаки транзитивності місцевим громадським активістам. Але для цього потрібна принципова зосередженість суспільно-політичних утворень, що діють у сучасних українських громадах, на задачах сприяння розробці та впровадженню проектів сталого розвитку. Теоретично до цієї роботи можуть бути долучені і політичні партії, якщо у їх місцевих лідерів вистачить волі зробити означену переорієнтацію попри усталену корупційну структурну інтегрованість.

Згадка про партії у зв'язку з потребами впроваджувати ідеї сталого розвитку зумовлена такою обставиною. Майже усі пасіонарії наразі вже залучені політичними партіями до співпраці. Позитивне значення цього полягає у тому, що люди здобули досвід громадсько-політичної роботи, вони є обізнаними у наявній ситуації та можуть обирати ефективні форми та методи для досягнення стратегічної мети. Негативним наслідком «партійної заангажованості» місцевих пасіонаріїв вважається тягар відповідних зобов'язань, потреба поділяти та виконувати шкідливі для задач сталого розвитку наміри партійного керівництва. Доволі часто позитивну динаміку інтеграції пасіонаріїв до позитивної діяльності стримує особиста історія участі у подіях, котрі викликають суспільний спротив. Означений негатив можливо подолати виключно філософським поглядом на проблему. А саме – ствердженням корисності будь-якої політичної діяльності виключно за умови, якщо вона здійснюється у відповідності із задачами сталого розвитку.

У разі активної діяльності суб'єктів з інтелектуальною та пасіонарною транзитивністю, утворюють сприятливі умови для впровадження проектів сталого розвитку. Як впливає з попередніх тверджень, такі проекти розробляють науковці, а громадські активісти забезпечують необхідну підтримку з боку місцевої спільноти. Коли

кількісні показники такої підтримки будуть достатніми, для досягнення якісних змін залишиться залучити суб'єктів з ознаками політичної транзитивності. Задачу впровадження локальних проектів сталого розвитку технологічно можна використати за допомогою інструментів прямої демократії, законність використання якої визначена Статтею 5 Конституції України [4]. Вибір саме такої форми зумовлений трьома обставинами.

По-перше, представницька демократія за останні чверть століття дискредитувала себе корупцією, відсутністю дієвих реформ, падінням рівня життя населення. Здобуття влади наразі синонімічно з поняттями про особисте збагачення. Гучні корупційні скандали, інформація про великі статки депутатів, факти підкупу впродовж виборчих кампаній призвели до того, що у суспільній свідомості сформувався усталений образ народного представника як особи, котра свідомо йде на вибори з огляду на інтереси особистого збагачення. Трагізм такої ситуації полягає у тому, що виборці свідомо вступають у «корупційний консенсус», «виторговуючи» за свій голос певні преференції. Внаслідок цього ми вже не маємо виборчих кампаній як змагань програм. Те, що називається виборчим процесом, є завуальоване псевдо демократичними гаслами протистояння вертикально-інтегрованих корупційних структур, якими стали рейтингові українські політичні партії.

По-друге, пряма демократія є способом подолати апатію та зневіру, стан тотальної деморалізації, котрі, зокрема, виникли внаслідок того, що обидва українські майдани, як й інші факти вияву народного гніву, не призвели до поліпшення соціально-економічного рівня. Безпосереднє народовладдя здатне повернути суспільству надію на власні сили, оскільки саме така форма впровадження ідей залучає великі верстви населення до роботи по досягненню якісних змін. За останніми соціологічними даними понад 90 відсотків населення України оцінюють ситуацію у країні як критичну [5]. Таким чином є підстави констатувати наявність великої частини населення, яке не вважає наявних політичних суб'єктів виразниками своїх інтересів, бо у цьому разі їх діяльність знаходила би виправдання у більш оптимістичному погляді на стан справ. Формується визначена потреба у третій силі, яка є якісно іншою за змістом виголошених ідей та методів їх впровадження. У разі використання прямої демократії виникнуть можливості для залучення великої частки населення до роботи по досягненню позитивних змін.

Третя обставина, що доводить дієвість безпосередньої демократії, знаходиться у площині практичного історичного досвіду. У критичні періоди, коли виникали реальні загрози для втрати ідентичності української нації, пряма демократія зберігала таку ідентичність. Народні віче, «чорні ради», православні братства, виборна система Запорізької держави та інші форми виявлення народної волі сприяли формуванню оптимальних рішень.

Друга філософська проблема у контексті задач сталого розвитку громад полягає у здатності узгодити інтереси різних груп населення громади, які наразі діють не спільно. У цьому зв'язку пропонується модель погодженої діяльності та солідарної відповідальності бізнесу, влади та представників громади за сталий розвиток відповідної території. Для цього потрібно докорінно змінити існуючу наразі систему виборів депутатів Верховної Ради України та органів місцевого самоврядування. Як вже вказувалося, українські партії, що на станом на сьогодні долають прохідний бар'єр, перетворилися у вертикально інтегровані корупційні клани. Тому партійний фактор варто залишити виключно на загальнодержавному рівні. Інші народні представники мають обиратися з огляду на їх зв'язок з громадою, яку вони представляють, а також – з огляду на їх компетентність та авторитет серед виборців.

Виголошені ідеї знаходяться у різних за змістом сферах: економічній, політичній, історичній та соціальній. Тому для їх осмислення потрібно використовувати філософські методи аналізу.

1. Rio Declaration on Environment and Development, A/CONF.151/26, Resolution 1, Annex II, <http://www.un-documents.net/rio-dec.htm>.
2. Steven R. Finch, "Transitive relations, topologies and partial orders", 2003.
3. Мічурін В. А. Словник понять і термінів теорії етногенезу. М., 1993. (визначення терміну «пасіонарій»).
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р (зі змінами) // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Настрої на очікування українців: регіональні особливості. Результати соціологічного опитування соціологічної групи «Рейтинг» від 22.02.2018 р. http://ratinggroup.ua/research/ukraine/nastroeniya_i_ozhidaniya_ukraincev_regionalnye_osobennosti.html

ЗМІСТ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Безбабна Д., студ. гр. СР-51

За останні десятиріччя в Україні все більше зростає рівень злочинності, тому тема правосуддя є не лише актуальною, а й нагальною. Нажаль сучасна судова система не завжди дає бажані результати, тому виникла потреба переглянути способи реагування суспільства на правопорушення. Головним критерієм відновного правосуддя стала саме думка та побажання конкретних людей – потерпілих, правопорушника та членів громади. При цьому метою даного виду правосуддя є не покарання, а саме відновлення, примирення сторін конфлікту.

Відновне правосуддя – це процес, відповідно до якого всі сторони учасники конкретного правопорушення зустрічаються для колективного вирішення питання, що робити з наслідками правопорушення та їх впливом на майбутнє[1].

В Україні формування процесу відновного правосуддя почалося в 2003 році з декількох експериментальних майданчиків в різних регіонах країни, де апробувалася програма по загладженню шкоди в кримінальних справах (медіація потерпілих та правопорушників). Результатами даного проекту були створені прецеденти застосування відновного правосуддя в країні, що дозволило переконати представників правової системи в актуальності і необхідності розвитку медіації потерпілих та правопорушників.

На початку 2006 року спеціалістами по впровадженню відновного правосуддя було вирішено заохочувати ресурси місцевих органів влади, мотивуючим фактором для представників муніципалітетів було те, що подібні програми є ефективним інструментом профілактики злочинності в суспільстві, а також елементом формування безпеки на місцевому рівні.

В кінці 2006 року була розроблена модель центру відновного правосуддя (ЦВП). Метою даного центру було впровадження відновного, системного підходу в процес вирішення конфліктних ситуацій.

В 2007 році, після розгляду статистики скоєння правопорушень та злочинів серед підлітків, спеціалісти, що працюють в сфері відновного правосуддя, розробили і апробували трирівневу модель профілактики підліткової злочинності. Дана модель базується на відновному підході і пропонує різні відновні практики для підлітків з

метою створення позитивних моделей поведінки і прийняття соціальних цінностей.

Перший експеримент по впровадженню відновного правосуддя в Україні був реалізований Благодійною організацією «Український Центр Порозуміння» за підтримки Єврокомісії в 2003 - 2005 роках. В рамках даного проекту була підготована перша група медіаторів в кримінальних справах, в реалізації проекту було задіяно 7 регіонів України. Перший рік велась підготовча робота. За час проекту було проведено більше 50-и медіацій[2].

Відновне правосуддя та медіація в кримінальних справах не зустрічалася в нормативно правових актах України до моменту появи перших програм відновного правосуддя в Україні.

Одною із основних задач для успіху впровадження відновного правосуддя в Україні є якісна підготовка спеціалістів – практиків відновного правосуддя. Була розроблена програма підготовки медіаторів програм примирення потерпілих і правопорушників.

На сьогоднішній день розробляється сертифікаційна програма для шкільних психологів і соціальних педагогів разом з Центром практичної психології і соціальної роботи Міністерства освіти і науки України для включення її в систему підвищення кваліфікації спеціалістів системи освіти в Україні[3].

Отже, проаналізувавши вище написане, можна зробити висновок, що для України відновне правосуддя є ще відносно новою формою правосуддя і законопроекти, спрямовані на закріплення програм відновного правосуддя у законодавстві України були не так давно розроблені Міністерством юстиції України, але не зважаючи на це, відновне правосуддя успішно реалізується на практиці в межах існуючого законодавства.

1. Marshall T. Criminal Mediation in Great Britain 19801996 // 4 (4) European Journal on Criminal Policy and Research. 1996. – P. 37.
2. Впровадження відновного правосуддя у кримінальне судочинство України. Посібник. – К.: Видавець Захаренко В.О., 2008.
3. Буш Роберт А. Бэрок, Фолджер Джозеф П. Что может медиация. Трансформативный подход к конфликту. – Пер. с англ. – К.: Издатель Захаренко В.А., 2007.

УЧАСТЬ ГРОМАДИ В ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Щербина-Яковлева О. Ю.,
*доктор філософських наук, професор кафедри ПпІСТ
Сумський державний університет*

В чисельних міжнародних документах та законодавчих актах України, присвячених проблемам розвитку українського громадянського суспільства і державності, велика увага приділяється розвитку активної участі населення в безпосередньому управлінні суспільно-політичними процесами. Права населення на активну участь в самостійному вирішенні питань політичного змісту закріплено в Конституції України, в Законах України «Про місцеве самоврядування», «Про органи самоорганізації населення» та в ряді правових підзаконних актах. При цьому у якості форм громадської участі у політичному процесі називають чисельні форми політичної діяльності: місцеві вибори, місцеві референдуми; збори громадян; місцеві ініціативи; громадські слухання; органи самоорганізації населення; асоціації та інші об'єднання громадян; дорадчі комітети тощо [1, 1 – 7]. Отже, існує достатня правова база для реалізації практичної участі громади в значущих видах політичної діяльності. Проте ще недостатньо розвинуті реальні механізми інтеграції різних шарів та прошарків населення в політично-управлінський процес на різних його рівнях – від місцево-регіонального до загальнодержавного. Джерелом гальмування розвитку політичної активності населення є чисельні негативні явища: необізнаність населення щодо права участі в політично-управлінських видах діяльності, недостатній розвиток механізмів реалізації політично-управлінських прав громади, бюрократизація місцевих, регіональних і державних органів влади, прояви корупції тощо [2, 1 – 2].

Автори, які досліджують цю проблему, велику увагу приділяють визначенню продуктивних інформаційно-комунікативних, соціально-комунікативних, пропагандальних методів залучення громадськості до процесу розробки та прийняття рішень. Наприклад, називаються такі методи, як підвищення рівня громадської інформованості, консультації з громадськістю, громадській контроль за діяльністю органів влади, стратегічне планування розвитку громади. Підкреслюється, що успіх більшості підходів до залучення громадян залежить від рівню поінформованості громадян про діяльність органів влади та процеси, що є актуальними для громади. Громадській

контроль за діяльністю органів влади передбачає впровадження таких механізмів та процедур, як дослідження якості державних послуг, здійснення моніторингу цих послуг та діяльності влади, діяльність наглядових рад, громадського журі та створення коаліцій недержавних організацій. Цей підхід допомагає підвищити відповідальність та прозорість органів влади шляхом проведення постійного моніторингу та налагодження зворотного зв'язку з громадськістю. Основною метою стратегічного планування розвитку громади є вироблення місцевих соціально-економічних стратегій на тривалий період для посилення економічної позиції громади та покращення рівня життя його мешканців [3, 1 – 2].

Такі підходи є цілком слушними. При цьому, на наш погляд, треба також приділити увагу створенню цілісного загальнодержавного соціально-педагогічного середовища, здатного сформувавши політично активного громадянина. Проблеми політичного, громадянського виховання протягом останніх десятиліть втратили свою провідну значущість в навчальних планах та програмах практично усіх рівнів освіти та виховання. Місце громадянського політичного виховання зайняли абстрактні культурологічні ідеї. Внаслідок цього відбулася справжня деідеологізація українського суспільства. Якщо бюрократизація і корупція є об'єктивними чинниками громадянського відчуження від держави і політичної самоактивності, то нестабільність навчальних програм, постійні концептуальні біфуркації в вимогах щодо змісту суспільствознавчих компетентностей є джерелом суб'єктивної політичної байдужості.

1. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”. – Документ 280/97-вр, чинний, поточна редакція. – Редакція від 24.02.2018, підстава 2268-19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
2. Доля І. Форми прямої участі громади в політичному процесі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/juli/19.htm>
3. Ільченко, Н. В. Концепція участі та методи залучення населення до розвитку територіальної громади. – Державне управління: удосконалення та розвиток. – № 7, 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=156>

ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Денісова А. Ю., студ. гр. СР-51,
Сумський державний університет

Для новостворених об'єднаних територіальних громад актуальною є проблема розвитку громадянської активності населення, згуртованості, сприяння налагодженню діалогу між місцевими жителями, представниками різних населених пунктів, у вирішенні питань спільної життєдіяльності та розвитку громади. Не всі жителі громади нині зацікавлені у цьому. Але будь-яку справу можна виконати, виявивши активність, згуртувавши однодумців та рухаючись в одному напрямку – напрямку розвитку громади.

Включення жителів до прийняття рішень щодо якості життя та функціонування громади розширює можливості сталого розвитку. Місцеві мешканці краще розуміють наявні проблеми своєї території, ніж представники державної влади.

Особливу увагу потрібно приділити шкільній молоді, адже учні мають дві основні перешкоди щодо участі у розвитку громади, по-перше – пасивність, по-друге – низький рівень громадської свідомості. Щоб участь в житті громади отримала сенс для молоді, вкрай важливою є їх можливість впливати на рішення громади не тільки в майбутньому в зрілому віці, але й нині під час шкільного навчання.

Розуміючи наявну проблему, розроблено та апробовано заняття з елементами тренінгу для школярів «Вчимося бути справжніми громадянами своєї громади». Заняття має на меті: 1) активізація підлітків до відповідальної позиції у вирішенні проблем у громаді; 2) формування в учнів умінь і навичок ініціативи, самостійності, віри у свої можливості; 3) отримання досвіду ефективної взаємодії з іншими задля сталого розвитку своєї громади; 4) залучення учнів до практичної діяльності з розв'язання проблем у громаді.

Тривалість заняття з елементами тренінгу – 3 години, використані такі методи роботи: інформаційне повідомлення, «мозковий штурм», робота у колі, у міні-групах, рольова гра.

Тренінг було апробовано за участі школярів Краснопільської селищної територіальної громади, утвореної 23 грудня 2016 року з адміністративним центром у селищі міського типу Краснопілля (Сумська область). Після апробування заняття, можна зробити висновок: школярі мало обізнані про діяльність своєї громади, про можливості громадянську активність, але мають бажання розвиватися.

Проводити «мозковий штурм» було важко, так як мало дітей щось знають про громадянську активність, про те, що можна приймати участь у розвитку громади, та й взагалі про її діяльність. Після заняття в учнів виникало багато запитань, що засвідчили бажання розвиватися і в подальшому працювати на користь громади.

Для розвитку громадянської активності учнів не достатньо одного заняття з елементами тренінгу, потрібна систематична. При цьому доцільними вбачаються різноманітні нетренінгові способи:

форуми, «круглі столи» на тему співпраці та довіри, громадської активності як джерела розвитку громади. Ці методи, зорієнтовані на вільні роздуми підлітків при обговоренні проблеми; передбачають, що всі учасники є рівними, немає ні керівників, ні лекторів, ні слухачів, всі присутні вважаються експертами;

заходи, що стимулюють членів громади, у тому числі і школярів, діяти разом. Це може бути створення, оновлення, прибирання суспільних просторів (парків, дитячих майданчиків тощо). Особливо важливим при цьому є те, що рішення про такі заходи приймають самі школярі, вони ж самі здійснюють планування та реалізацію задумів;

культурні заходи, серед яких концерти, виставки, покази фільмів, театральні або вуличні вистави, які популяризують довіру, солідарність та взаємну підтримку. На території Краснопільської ОТГ для цього існує відповідна мережа культурних установ;

розробка офлайн та онлайн платформ для спільного реагування на виклики громади. Такі платформи надають ширші можливості до участі в обговоренні та прийнятті рішень для членів громади;

ігри-вправи, в яких дітям пропонують вирішувати ситуації з певним морально-правовим змістом.

Отже, основним завдання громади на сьогодні є відновлення процесу громадянського виховання молоді, наповнення його новим змістом, забезпечення виховання різноманітними формами роботи, а життєдіяльність учнівської молоді – новими потребами, оскільки ціннісні громадянської орієнтації є психо-фізичними характеристиками особистості, яка розвивається.

*Науковий керівник – доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій, Сумський державний університет,
Купенко О.В.*

ДИНАМІКА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Тарасенко Д. Ю, *студент гр. ЕП-51, СумДУ*,
Костенко А. М., *кандидат політ.наук, доцент*

Актуальність теми наукової роботи зумовлена тим, що децентралізація виступає однією з небагатьох «єврореформ», яка справді консолідує український політикум та суспільство.

Мета роботи – проаналізувати хід реформи децентралізації на Сумщині

Дослідження рівня самоорганізації населення Сумської області проводилося Центром соціально-гуманітарних аспектів регіональних досліджень Сумського державного університету протягом березня-липня 2017 року серед дорослих жителів Сумської області.

Всього в дослідженні взяло участь 1500 респондентів жителів Сумської області. Вибірка є репрезентативною. Теоретична похибка вибірки не перевищує 3%.

На основі обробки та аналізу отриманої інформації можна зробити такі висновки:

1. Отримані результати опитування показують досить **високий рівень зацікавленості населення у процесах реформування самоврядування**. Так, більшість опитаних (61,47%) вважають за необхідне реформувати місцеве самоврядування, заперечують таку необхідність 13,92%. Водночас досить значимими можна вважати і 24,61% (практично – кожен четвертий опитаний) тих, хто не зміг відповісти на питання, не зміг визначитися з оцінкою. Таким чином, опитування свідчить як про високий рівень підтримки ідеї реформування місцевого самоврядування, так і про високий відсоток «непоінформованості» стосовно цього питання.

Рівень освіти опитаних можна вважати суттєвим чинником, що впливає на оцінки необхідності реформування МС, адже маємо чітку тенденцію зростання підтримки реформування зі зростанням рівня освіти.

Найвищий відсоток підтримки спостерігається серед населення з вищою освітою (66,9%). Тоді як серед респондентів із середньою освітою цей відсоток є найнижчим (51,79%).

Більше того, саме у групі опитаних з нижчим рівнем освіти виявлено більше тих, хто не вважає необхідним реформування місцевого самоврядування – практично кожен третій (32,44).

2. Наступне питання анкети стосувалось оцінок населенням власної поінформованості з даної проблематики. Так, відповідаючи на

запитання «Оцініть рівень своєї поінформованості щодо реформи децентралізації влади в Україні», опитувані мали можливість проранжувати рівень власної поінформованості відповідно до критеріїв.

Рівень поінформованості населення області щодо процесів реформування є не надто високим. Так, більше третини питаних (38,53%) відзначають, що вони дещо знають про реформу; ще 25,43% - майже не поінформовані. Біля 11% опитаних зазначили, що взагалі не поінформовані і нічого не чули про це. І лише біля 24% опитаних вважають себе поінформованими з питань реформування місцевого самоврядування (з них 19,3% - оцінюють свій рівень поінформованості як достатній («поінформований/на» і ще 4,84% - добре поінформовані).

Чим нижче рівень освіти, тим більший відсоток цієї групи зазначає, що або зовсім не поінформовані (18,75%), або майже не поінформовані, чули про реформу, але її завдання, ідеї та принципи не відомі (33%).

3. Серед **переваг від процесу децентралізації** влади опитані жителі області відзначають: зростання місцевих бюджетів та громадський контроль над їх видатковою частиною (32,97%); захист інтересів кожного мешканця громади (31,83%); розширення повноважень органів місцевого самоврядування (27,05%); розвиток місцевої інфраструктури (25,64%); зміна системи управління і передача його на місця (22,54%); розпорядження землями за межами населеного пункту (11,37%); дерегуляція дозволів та послуг (9,29%).

При цьому 17,9% не змогли відповісти на запитання.

4. Окреме питання анкети стосувалось оцінок **небажаних впливів процесів реформування для місцевого самоврядування.** Як показують отримані результати, жодного чинника, який мав би критично важливий вплив, опитані жителі області не відзначають. Проте серед визначених варіантів на перше місце за значимістю (можна було зазначити декілька позицій) опитані виносять опір чиновників (28,2%) та відсутність розуміння населенням доцільності проведення реформи (25,5%).

Досить важливим чинником впливу опитані вважають також неготовність населення перебрати на себе відповідальність за функціонування об'єднаних територіальних громад (24,09%), недостатню поінформованість населення про основні засади та принципи реформи місцевого самоврядування (23,42%), відсутність на місцях активістів та кваліфікованих спеціалістів, які б здатні були

перебрати на себе управлінські рішення по впровадженню реформи (23,22%).

5. Одним з завдань даного дослідження було вивчення **очікувань населення щодо процесів децентралізації та визначення пріоритетних сфер діяльності**, якими першочергово мають опікуватися новостворені територіальні громади.

На думку населення новостворені територіальні громади першочергово мають опікуватися такими сферами як (Діаграма 5): фінанси та бюджет (29,86%); благоустрій, екологія та розвиток територій (23,87%).

При цьому 6,72% опитаних не змогли відповісти на це питання анкети.

Дещо нижчий пріоритет мають з точки зору опитаних такі сфери як охорона здоров'я (14,32%); освіта та виховання (13,92%); безпека (муніципальна варта) (5,58%); архітектура та будівництво (3,34%).

Висновки:

1. За кількісними показниками створення спроможних об'єднаних громад Сумська область є одним з лідерів в Україні (6 місце. Водночас, міста досить повільно приєднуються до цього процесу.

2. Однак, можливо, більш суттєвим питанням є не кількість, а якість громад – залучення в них населення до управління, стратегічного планування розвитку, зростання власних доходів саме за рахунок місцевих податків, а не дотацій тощо

5. Проведене опитування свідчить про досить високий рівень потенційної підтримки населенням ідеї реформування місцевого самоврядування. Проте і досить високі відсотки «непоінформованості» населення стосовно цього питання.

6. Серед визначених варіантів оцінок населенням небажаних впливів процесів реформування для місцевого самоврядування на перше місце за значимістю опитані виносять опір чиновників та відсутність розуміння населенням доцільності проведення реформи.

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ СУМЧАН

Данілова Д. Е., студ. гр. ПЛ-61, СумДУ

Політичні цінності мотивують, направляють і обґрунтовують дію суб'єктів політики, відбивають стан, потреби і перспективи розвитку суспільства, його основних соціальних груп.

Політичні цінності – це об'єкти, явища, ідеї, процеси політичного життя та їх властивості, до яких людина ставиться як до таких, що задовольняють її соціальні потреби, інтереси, які вона залучає у сферу своєї життєдіяльності. Політичні цінності зумовлюють специфіку громадської участі та вибору в сфері політики.

Громадська участь – це необхідний, корисний та вкрай важливий механізм позитивного впливу громадськості на діяльність влади в державі в інтересах громадян. З іншого боку, громадська участь – це джерело додаткового інтелектуального ресурсу для публічної влади і тому є корисною і потрібною також і для неї [1].

На думку Р. Хомської, поняття „громадська участь” означає включення керованих та керуючих (в обговорення та розробку політичних, соціально-економічних, культурних програм і проєктів), вплив на прийняття рішень та контроль за їх виконанням. У межах даного визначення фактично йдеться про рівень самоорганізації громадськості на місцевому рівні. Громадська участь є одним з принципів функціонування громадянського суспільства, побудованого на засадах конституційної демократії[2].

З метою визначення політичних цінностей жителів м. Суми, Центром соціально-гуманітарних аспектів регіональних досліджень Сумського державного університету протягом грудня 2017 р. – січня 2018 р. було проведено соціологічне опитування. Всього взяло участь у дослідженні 261 респондентів, які проживають у різних частинах міста. Теоретична похибка дослідження не перевищує 4%.

Результати опитування містян виявили, що політика їм не важлива. Так, 42,9% опитуваних зазначили, що для них скоріше не важлива політика, ще 21,4% - зовсім не важлива і лише для 24,1% політика скоріше важлива та 8,4% дуже важлива.

На запитання: «Зараз багато говорять про те, які цілі повинні постати перед нашою країною у найближчі 10 років. На цій картці перелічені деякі цілі, які різні люди висувають на перший план. Скажіть, яка з них, на Ваш погляд, є найважливішою?» Виявилось, що на сьогодні для сумчан на першому місці стоїть порядок в країні, тобто власна безпека. «Надання народу можливості більше впливати на прийняття урядом важливих рішень» набрало 21,46%, що на 17,24% менше від попередньої відповіді. На третьому ж місці – боротьба зі зростанням цін, а захист свободи слова – на четвертому місці та становить 1,92%.

Це означає, що для сумчан на сьогодні є більш важливим власна безпека, можливість гідно жити. Можна припустити, що дані

показники обумовлені війною, яка триває в Україні, проте одночасно з тим, 25,9% було важко визначитися із відповіддю, що говорить про те, що дані цінності є мінливими та на сьогодні із ними важко визначитися: з одного боку людина має базові потреби: безпека, їжа, одяг та інші, а з іншого народ прагне також впливати на прийняття урядом важливих рішень.

Виходячи із попередніх відповідей стає цілком зрозумілими відповіді респондентів стосовно напрямків розвитку українського суспільства. Так, на запитання «Як має розвиватися суспільство?» половина опитаних (52%) обрали варіант «шляхом реформ», лише 18% опитаних обирають шлях – «радикальні зміни», а більше 20% не змогли відповісти питання. Сумчани втомлені від радикальних змін і відстоюють поступові реформаторські кроки з боку влади.

Отже, як бачимо результати дослідження виявили, що для сумчан потреба у безпеці є основною цінністю, активна громадська участь та радикальні дії не підтримуються. Це означає, що готовність сумчан до активної участі у державі прямопропорційна до умов створених для цього. Якщо будуть задоволені базові потреби, тоді й можна буде спостерігати підвищення активності сумчан у громадських процесах.

1. Сергієнко О. Громадська участь/залучення громадян. Депутатська діяльність в округах [Електронний ресурс] / О. Сергієнко, О. Ватаманюк // ІКЦ «Легальний статус». – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Gromadskaychast.pdf>.
2. Афонін Е. А. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики [Електронний ресурс] / Е. А. Афонін, Л. В. Гонюкова, Р. В. Войтович // Центр сприяння інституційному розвитку державної служби. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Gromadskaychast.pdf>

Науковий керівник – кандидат політ.наук, доцент Костенко А. М.

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Черкасова О., *зр.СР-51*

Освіта є основою розвитку всього суспільства вцілому. Вона визначає подальший добробут не тільки однієї окремої людини, але й

країни вцілому. Метою освіти є забезпечення всебічного розвитку індивіда для подальшої реалізації його талантів, виникнення уявлення про цінності та добробут усіх членів суспільства вцілому.

Гарантії, щодо права на освіту та якісного надання цієї освіти гарантує Закон України « Про освіту». В даному законі чітко прописано, що кожен має право на освіту(ст.3), а також чітко прописується та уточнюється, що люди з особливими потребами можуть розраховувати на такіж рівні права, щодо отримання якісних знань з усіма іншими (ст.19). [1]

Загалом поняття інклюзивна освіта, в наш час, є ознакою прогресивної, європейської країни. Загалом це показник гуманності і вищий прояв демократичності стосовно людей з обмеженими можливостями. Перш ніж розглянути саме інклюзивне навчання слід вияснити, що ж воно собою являє.

Найпершою країною, яка започаткувала відкрите навчання стала Італія, в даній країні воно виникло на протигагу ізоляції «особливих» дітей вдома. На той час освіта для них здійснювалася стаціонарно. Діти не мали можливості спілкуватися з однолітками, їх коло спілкування звужувалося до близьких та знайомих, в деяких випадках наданнях базової освіти займалися батьки.

Загалом інклюзивне навчання – це відкрита освіта, спрямована на інтеграцію дітей з особливими потребами в навчання пересічних освітніх закладів. Цими закладами являються не тільки школи, але й дитячі садки, університети, розвиваючі гуртки, тощо. Головною метою такого навчання і включення усіх дітей до спільного навчання.

«Інклюзивна освіта» пішла від слова «інклюзія», що в перекладі з англійської означає залучення. Тобто дослівно можна трактувати дане поняття, як «освіта, що залучає», що є яскравим поняттям самого терміну в цілому.[3, с. 200]

Дане навчання, безпосередньо, стосується дітей з особливими потребами, які з об'єктивних причин не можуть відвідувати самостійно та регулярно заклади освіти.

Регулювання питань, щодо інклюзивної освіти закріплено в Конституції України, Нормативними актами та Постановами Кабінету Міністрів. Всі ці нормативно-правові акти закріплюють права дітей, щодо навчання. Питання залучення дітей з особливими потребами є гострою, на сьогодні, соціальною проблемою. Попри закріпленість документаційну, фактично малий відсоток шкіл залучені до даної програми.[1]

Школи, які навчають дітей з обмеженими можливостями називаються інклюзивними. *Інклюзивна школа* – це заклад навчання, який надає освітні послуги дітям з обмеженими можливостями, адаптує їх до соціуму та в певній мірі здійснює соціальну реабілітацію.[3, с.215]

Україна являється європейською країною, вона неупинно розвивається та створює гідні умови для подальшого розвитку населення. Серед показників розвинутої країни, можна виділити і рівень освіти населення, адже обізнаність нації це запорука її подальшого успішного розвитку. Право на освіту закріплено в Україні на конституційному рівні, а тому гарантується всім без виключення. А тому люди в обмеженими можливостями мають право на рівні з усіма навчатися в загальноосвітніх закладах.[1]

Питання, щодо інтеграції дітей з психофізичними вадами до загальнодержавних освітніх закладів України – це процес гуманізації всієї освітньої системи вцілому, адже в бодаьшому це призведе до підняття системи норм та цінностей у підростаючого покоління.

На сьогоднішній день повного обліку дітей які б потребували інтеграції в шкільний процес не існує, це пояснюється тим, що на даному етапі через бюрократизацію не можливо методами статистичних даних, або аналізу інформації дізнатися даної інформації. Переважна більшість таких дітей здобувають освіту разом з батьками вдома, або ж ізольовано на одинці з вчителем що суперечить їхньому праву, щодо надання освіти. Таке порушення прав може пояснюватися, як зазначалося раніше, недавньою політикою радянської культури, де освіта поділялася на «масову» та «спеціальну». Під масовою розуміли освіту, яка спрямовувалася на здорових та звичайних дітей. А під спеціальною розуміли освіту, яка була направлена на осіб з відсталим розвитком психіки. Або ж фізичних дифектів. Бувало й таке, що дітей з особливими потребми примусово інтегрували до звичайних шкіл, що призводило до відставання, частих захворювань та психологічних розладів в подальшому. Це пояснювалось тим не достатньо кваліфікованою діагностикою, що на ранніх стадіях захворюваності не могла виявити порушення.[3]

Запровадження інклюзивної освіти в Україні це достатньо новий процес, який ще тільки розвивається. На сьогодні немає чіткої програми навчання таких дітей з усіма іншими, адже шкільна програма повинна бути чіткою та зрозумілою тепер не тільки для

звичайних дітей. Також ще не всі освітні заклади відповідають матеріально-побутовим стандартам.

1. Закон України «Про інклюзивну освіту від 05.07. 2017 року»
2. Наказ МОН «Про затвердження Плану дій, щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2017 рік»
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. – К.:«Саміт-Книга», 2009, – 272 с.
4. Мірошніченко Н.О. Умови інтеграції осіб із функціональними обмеженнями у суспільство// Соціальна робота в Україні. – 2005 р.– с.63-69
5. Ярская-Смирнова Е.Р, Наберушкина Э. К. Социальная работа с инвалидами. – СПб.: Питер, 2004 – 316 с.

Науковий керівник – *канд.філос.наук.Бушман І. О.*

ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ДІВЧАТ СТАРШОКЛАСНИЦЬ ЯК СКЛАДОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ

*Щербина-Яковлева О. Ю.,
доктор філософських наук, професор кафедри ПніСТ,
Павленко А., студентка,
Сумський державний університет*

Політична культура населення сьогодні є найбільш значущою складовою суспільної життєдіяльності українського народу і держави, від якої залежить їх майбутнє існування. Шляхом до високої політичної культури громадянства, у тому числі зацікавленості різних соціальних верств населення в політичному самоврядуванні, є утворення ефективної системи формування політичної культури.

Цілісна система формування політичної свідомості та практичних громадянсько-управлінських навичок різних вікових, гендерних, соціальних груп населення в наш час осмислюється як гарантія сталого і безпечного розвитку українського суспільства. На наш погляд, повинно бути поставлено питання про розробку цілісної концепції політичної освіти та виховання в Україні, яка здатна слугувати одним із засобів реалізації основних завдань Закону України “Про місцеве самоврядування України” [1]. . Складовими

такої концепції убачаються такі її розділи, що орієнтовані на громадян усіх вікових груп, професійних сфер діяльності, різні рівні офіційної та неофіційної освіти тощо. У такій концепції висвітлюється і особливе місце гендерного підходу до розвитку громадянського мислення, знань, свідомості, цінностей, навичок практичної активності тощо.

Недостатня політично-громадянська культура, низький рівень політичної свідомості і активності є чинниками політичного відчуження в сучасному суспільстві [2, 1]. Якщо політичне відчуження, індиферентне ставлення до перспектив політичного самоврядування є характеристикою більшості громади в цілому, то ще більше воно характерне для жінок різного віку. Отак політична байдужість, індиферентність перетворюється на гендерну характеристику [3, 2]. Негативне ставлення до держави, чиновничої бюрократії, корупції, політики, самоврядування утворює у свідомості нерозрізнений комплекс.

Можна висловити гіпотезу, що, не будучи біологічним за своєю природою, політичне відчуження перетворюється на психологічну, соціальну і культурну особливість жінок. А розвиток цього злякисного процесу жіночого політичного відчуження розпочинається у ранньому віці. Саме ця ідея послугувала поштовхом для ініціації нашого дослідження.

На наш погляд, основою майбутнього розвитку суспільства можна назвати тинейджерів, тому що саме в їх середовищі народжуються нові думки, креативні ідеї, новаторські проекти та кожен з них прагне до змін, до кращого життя. Кожний підліток вимагає до себе уваги, як в сім'ї, так і в державі. Виховання цієї групи суспільства здійснюється за допомогою соціальної, економічної та політичної ситуації, з метою формування якостей, що необхідні для умов суспільного, сучасного життя, з метою розвитку суспільства. Якщо залучити молодь до політики – то ми отримаємо цікаві перспективи для нашої держави. Але поки підліток не будуть мати інтерес до політичного життя країни, наша держава все так само стоятиме на теперішньому шаблі свого розвитку. І особлива роль належить молодим жінкам.

При спробі розпочати емпіричне експрес-дослідження нами було поставлено питання: чи дівчата-підлітки мають цікавість до політики України? Розкриваючи цю актуальну проблему, нами було проведено опитування дівчат старшокласниць в комунальній загальноосвітній Сумській школі I – III ступенів № 23 міста Суми.

Було виявлено, що старшокласниці майже нічого не знають, про політику. А це, перш за все, є індикатором того, що вони не мають політичної зацікавленості. Чому саме підліткам не цікаве політичне життя країни? Відповідь є вражаючою. Спільною рисою всіх відповідей була повна недовіра до політиків та влади загалом. Влада України в уявленні дівчат постає кланом депутатів, що дбають виключно про власні інтереси, які який слугують своїй кишені, а ніяк не державі.

Підлітки навіть задають питання: “А чи потрібні ми нашій державі?” Відповідь на це питання мають лише політики. Адже саме вони ускладнюють нам життя. Підлітки намагаються обходити проблеми стороною, а так як політика в нашій державі є великою проблемою, то і її також.

Як вважає старшокласниця Марія: “На даний момент політичне життя обходить мене стороною, оскільки мені не потрібно сплачувати квитанції, купувати продукти харчування та необхідні речі для життя, слідкувати за підвищенням курсу валюти. Мене забезпечують батьки, а тому те, що відбувається в країні, мене не цікавить”.

Але результати цього маленького дослідження, як ми бачимо, свідчать не тільки про недостатність поінформованості. Такій рівень політичної байдужості був неможливим декілька десятиліть тому, коли існувала розвинута система політичного та ідеологічного виховання. Саме теза “В Україні немає жодної ідеології”, що багаторазово висловлювалась різними відомими політичними діячами, є чинником того, що не сформувалася нова, актуальна для усіх верств населення громадянська ідеологія, формування аполітичного громадянства. Проте сформувалося аполітичне, байдуже громадянство, у якого відсутні значущі ознаки політичної культури.

Самі молоді, які брали участь в опитуванні та проводили його, висловлюють пропозиції згідно рівню власного розуміння існуючої проблеми: “А як же підвищити політичну активність дівчат старшокласниць? На нашу думку, необхідно створити новини для підлітків, які будуть краще сприйматися та наводити на вирішення проблем та залучення до політики. Необхідно сучасним представникам політичної влади приділяти значну увагу питанням молоді, а саме: питанням освіти, охорони здоров'я, працевлаштування, соціальної допомоги. Залучивши молодих, ініціативних людей через політичні клуби та молодіжні організації. А також необхідно матеріально та організаційно підтримувати молодіжні, жіночі й інші

об'єднування громадян, надавати допомогу у створенні та сприяти формуванню політичної свідомості молоді”.

Підводячи ризик, можна зробити висновки: на сьогоднішній день підлітки дійсно не приділяють значної уваги політиці. Але це відбувається лише тому, що представники політичної еліти не приділяють уваги ініціативним, креативним, цікавим, прогресивним підліткам, що мають безліч нових ідей та пропозицій, що могли би слугувати нашій нашої державі.

1. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”. – Документ 280/97-вр, чинний, поточна редакція. – Редакція від 24.02.2018, підстава 2268-19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

2. Політичне відчуження/ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Політичне_відчуження

Гендерна нерівність. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гендерна_нерівність

МОНІТОРИНГ СФОРМОВАНOSTІ ПОЛІТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДІ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ (9 – 12 КЛ.)

Щербина-Яковлева О. Ю.,
доктор філософських наук, професор кафедри ПніСТ,
Коваленко А., *студентка*
Сумський державний університет

Сучасний глобалізований світ зазнає швидких змін внаслідок загострення геополітичних проблем, міжетнічних та міжконфесійних конфліктів, стикається з великими потоками інформації, не встигає спостерігати за розвитком нових інформаційних технологій. У такому світі інтелектуальна, творча, ініціативна молодь є рушієм та учасником процесів оновлення суспільства у сферах комунікації, освіти, економіки, політики тощо.

Учнівська молодь старшого шкільного віку (15 – 17 років) вимагає найбільшої уваги до себе з погляду потенціалу її суспільної самореалізації у недалекому майбутньому. Ця вікова група, отримуючи вищу освіту і професію, з часом обійме провідні позиції в економіці і політиці, соціальній і духовній сферах суспільства. Цей факт віддзеркалений у законодавчому ставленні до молоді як до

ресурсу розвитку сучасної української державності [1, ст. 5 - 7].

Політичні компетентності сформованої особи, що пройшла задовільний шлях політичної соціалізації, існують як духовні суб'єктивні форми політичної свідомості, як надбані знання політичного змісту, як відповідні віку та соціальному статусу молодій особі сформовані вміння політичної діяльності, як навички практичних взаємодій у суспільних політичних відносинах [2].

Розвиток політичних компетентностей учнівської молоді старшого шкільного віку в умовах сучасного освітньо-виховного процесу є різномірним. Протягом останніх десятиліть громадянське та політичне виховання в українській школі було занедбано, підмінювалось інформуванням з етнокультурної фактографії, а у деяких регіонах і окремих школах – ознайомленням з релігійною мораллю, мов би достатньої для формування сучасної людини [3].

Моніторинг сформованості політичних компетентностей учнівської молоді старшого шкільного віку передбачає оцінювання розвитку самосвідомості особи як соціального діяча, учасника процесів самоорганізації, самоуправління, самоврядування на місцевому, регіональному, державному рівнях. Розвиток сучасної політичної самосвідомості підкріплюється відповідними знаннями ключових понять з розбудови соціуму, держави, структури політичної системи, форм організації політичного управління, самоуправління, місцевого самоврядування тощо; уявленнями про існуючі ризики деполітизації і політичного відчуження індивідуума і окремих соціальних груп, гендерної політичної нерівності, відродження політичного авторитаризму, тоталітаризму тощо.

Дослідження сформованості політичних компетентностей учнівської молоді старшого шкільного віку передбачає характеристику її здатності до рішення практичних завдань з політичного самоврядування, місцевої самоорганізації, участі у справах дорослих шарів громади, ініціації власних політичних проєктів місцевого і більш широкого значення.

Моніторинг сформованості політичних компетентностей учнівської молоді вимагає також і виділення у неї окремих груп, які відрізняються політичною індиферентністю або асоціальністю, антисоціальними, деструктивними поведінковими установками.

Саме школа має найбільший потенціал політичної соціалізації учнів. Для формування політичного інтересу старшокласників в навчальних закладах випробувані різні способи: проведення політичних дискусій, організація рольових ігор (вибори, парламент і

т.д.), зустрічі з політичними діячами, участь в політичних акціях і заходах тощо. Основним недоліком подібних форм є їх тимчасовий характер. Для формування стійкого політичного інтересу необхідний постійний формуючий вплив на учня.

Політичний інтерес – налаштованість на сприйняття політичної інформації. Він спонукає людину стежити за політичними подіями. Саме політичний інтерес спонукає учнів отримувати політичні знання, виступає мотивом для всієї політичної діяльності.

Також важливо відзначити проблему отримання інформації молоддю. Вона полягає в тому, що в справі формування політичних уявлень сім'я домінує по відношенню до вчителів і школи, а Інтернет виграє у телебачення і газет. Процес сприйняття інформації в родині і в Інтернеті відбувається хаотично. Ми вважаємо, що це одна з актуальних проблем, яку треба вирішувати.

Для підвищення політичного інтересу старшокласників визначимо наступні критерії:

1. Добровільність. Формування бажання участі у політичній культурі не може бути досягнуто без відповідного інтересу особистості. Примусова участь в будь-якій формі викличе внутрішній протест учня, призведе до негативного або байдужого відношення;

2. Систематичність. Подача інформації політичного змісту повинна бути постійною;

3. Невеликі витрати часу. Проведення занять (дискусій, політ. ігор, заходів, акцій, зустрічей із політ. діячами) не повинні віднімати більше півгодини в тиждень;

4. Сучасність. Подача інформації повинна бути яскравою, цікавою, з використанням сучасних засобів, включати відео та фотоматеріали [4].

Придбати ці знання учневі школи допоможе вивчення історії, суспільствознавства, вивчення законів своєї держави, читання газет і журналів, розвиток вміння самостійно орієнтуватися в політичній інформації, правильно оцінювати її. Провідною складовою політичної є активне включення в суспільно-політичне життя. Політична участь молоді повинна стати пріоритетним напрямом внутрішньої політики держави. Теоретична і практична підготовка молоді до виконання державних і суспільних функцій є запорукою соціально-економічного та демократичного розвитку країни, побудови успішного громадянського суспільства.

1. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”. – Документ 280/97-вр, чинний, поточна редакція. – Редакція від 24.02.2018, підстава 2268-19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
2. Желніна Є. В. Політична компетентність сучасної молоді // Міжнародний науково-дослідний журнал «Соціологічні науки». – Січень, 2012. – С. 32 – 34. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://research-journal.org/social/politicheskaya-kompetentnost-sovreme/>
3. Молодь в Україні. Дослідження молодіжного сектору: проблеми та перспективи. – К.: Студія "uStudio Design", 2006. – 169 с.
4. Мягкова А. П. Формування громадянської компетентності старшокласників як актуальне завдання сучасної школи // журнал “Середня професійна освіта”, № 11, 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-grazhdanskoj-kompetentnosti-starsheklassnikov-kak-aktualnaya-zadacha-sovremennoj-shkoly>

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У ПЛАНУВАННІ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

*Лозинська Т. М., д.держ.упр., професор, завідувач
кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавської державної аграрної академії,*

*Малько Ю. С., консультант Національного демократичного
інституту міжнародних відносин, експерт ГО
«Бюро гендерних стратегій та бюджетування»*

Реформа децентралізації влади та розширення повноважень органів місцевого самоврядування базового рівня дали можливість реалізувати значну кількість соціальних проєктів, спрямованих на покращення умов проживання, особливо в сільській місцевості. Проте більшість цих проєктів стосувалися будівництва, ремонту чи відновлення роботи закладів бюджетної сфери. У той же час залучення членів громади до участі в плануванні місцевого розвитку ще не стало повсякденною практикою. В громадах, в першу чергу сільських, бюджетні кошти вкладаються переважно в об’єкти інфраструктури, натомість вкладення в розвиток людей є надто економічними.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» територіальна громада - це мешканці, об’єднані постійним

проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [1], тобто, територіальна громада розглядається як певна цілісність. Проте в реальному житті мешканці громад різняться за рядом ознак – статтю, віком, місцем проживання, віросповіданням, освітою, фізичним та сімейним станами, наявністю чи відсутністю дітей тощо. Усі перелічені чинники індивідуалізують потреби мешканців як членів громади та відповідно формують певні очікування на дії влади, що уособлюються у вигляді публічних послуг.

Першочерговим імпульсом щодо активізації участі місцевого населення в процесі управління на підставі врахування інтересів різних соціальних груп, на нашу думку, може стати планування громадського простору, яким користується значна частина людей. Гендерний підхід в проектуванні публічного простору передбачає створення комфортних та безпечних умов в місцях загального користування для жінок та чоловіків різного віку, стану здоров'я, фізичних можливостей тощо. Якщо розглядати організацію громадського простору сучасного населеного пункту з точки зору гендерного підходу, то можна констатувати, що звичною справою є неправильне паркування, яке перешкоджає руху пішоходів; незручні підземні переходи; надання пріоритету ремонту доріг у порівнянні з упорядкуванням тротуарів; незадовільне освітлення вулиць, яке фактично спрямоване на освітлення доріг; розчищення дороги від снігу, яке захаращує тротуари та підвищує їх травмонебезпечність. І таких прикладів безліч.

Зазвичай графік в населених пунктах організовано на користь власників автомобілів, у той час як більшість людей ходять пішки, їздять велосипедом чи користуються громадським транспортом. Крім того, саме по собі містобудування орієнтоване на молоду і здорову людину, а точніше — на чоловіка. Все, що є зручним для молодого і здорового чоловіка, вважається придатним і для інших категорій людей. Гендерна нерівність/рівність в організації життєвого простору є проблемою для багатьох країн, в яких, проте, активізувався пошук нових можливостей містобудування.

Наприклад, у Відні з 1992 року цими питаннями займався Жіночий департамент, що своєю діяльністю привернув увагу громадськості до справедливості розподілу публічного простору, зокрема врахування потреб жінок і дівчат та пішоходів взагалі. Відень

став містом формування гендерного мейнстрімінгу — сучасної тенденції в плануванні, яка передбачає врахування, у першу чергу, особливих потреб уразливих груп населення з огляду на їх стать, вік, фізичний стан [2].

Протягом 90-х і 2000-х у Відні було проведено багато досліджень і спостережень, які виявили набагато більше уразливих груп, ніж можна було собі уявити. Наприклад, одне з досліджень показало, що дівчата у підлітковому віці витісняються з публічного простору хлопцями-підлітками. Було виявлено, що саме гендерні стереотипи спонукали хлопців-підлітків займати ігрові простори і відмовляти «слабким дівчатам» у спілкуванні. Дослідники виявили цілу низку психологічно не захищених місць, присутність у яких породжувала відчуття небезпеки. Отже, на їх думку, право на публічний простір жінки починали поступово втрачати саме в підлітковому віці, тож ініціативна група в Департаменті містопланування Відня вирішила цьому зарадити.

Розв'язання проблеми включення жінок до громадського простору було взято за основу у пілотних проектах Відня по гендерному мейнстрімінгу. Для реалізації проекту було обрано три парки, де проводилися спеціально організовані заходи. Наприклад, споруджувалися максимально відкриті спортивні майданчики, що зменшувало ступінь тривожності дівчаток - підлітків. Разом із цим створювалися більш спокійні зони, призначені для пасивного відпочинку, спілкування з дітьми тощо.

Однією з головних задач при реалізації зазначеного пілотного проекту було створення простору, вільного від страху. З цією метою в парку прибрали зарості дерев; перепланували так, щоб він повністю проглядався з усіх пішохідних доріжок; ліквідували темні закутки.

Одне з досліджень показало, що в групі відвідувачів старшого віку (60+) більш дискримінованою підгрупою виявилися чоловіки: після припинення активної трудової діяльності у них значно послаблюються соціальні зв'язки, втрачається звичка перебувати в публічних просторах, виникає більше соціальної тривоги і відчуття неспокою. З погляду на окреслені обставини планувалися спеціальні заходи щодо підтримати цієї групи (простори для гри у шахи, тематичні вечори, спеціальні програми). Отже, коли йдеться про гендерну рівність/нерівність — мається на увазі створення умов не лише для жінок.

Коли змінюються акценти в плануванні громадського простору й беруться до уваги потреби уразливих груп населення, наприклад,

людей з інвалідністю, тоді створюються зручності не лише для них, а й для інших – зокрема, людей похилого віку, дітей, батьків з дитячими візками тощо.

Важливою складовою підвищення привабливості публічних просторів є організація безбар'єрного, безперешкодного, комфортного, безпечного та раціонального руху пішоходів. Відомим наслідком неврахування маршрутів пішоходів при плануванні розміщення тротуарів є затоптані кути клумб, газонів, хаотично протоптані доріжки тощо. Долається це в достатньо простий спосіб – складанням карт звичних маршрутів пішоходів, обліком перехожих з метою виявлення інтенсивності людинопотоків, що дозволяє раціоналізувати розміщення світлофорів, переходів, скверів, торговельних і відпочинкових зон.

Без детального вивчення ситуації неможливо ефективно спланувати публічний простір, зокрема в сільській місцевості. Є різні методології вивчення думки місцевого населення. Серед підходів, що застосовуються на практиці, слід назвати такі: «Вивчення слідів» та «Дослідницька прогулянка», що були апробовані в м. Гдиня (Польща).

Перший підхід полягає у картуванні найбільш популярних маршрутів та вивченні пріоритетів людей, що користуються відповідним простором, наприклад, парком. Отримані дані можуть стати основою для прийняття рішень щодо облаштування публічного простору з врахуванням думки представників різних груп населення. Інший метод передбачає прогулянку волонтерів з представниками різних вразливих груп населення, зокрема людей похилого віку з метою виявлення незручних, небезпечних місць в місті з подальшим виправленням ситуації.

Сьогодні у світі набуває поширення концепція Універсального дизайну, тобто дизайну предметів, середовища, програм та послуг, який покликаний зробити їх максимально придатними для використання всіма людьми без необхідності спеціальної адаптації. *Універсальний дизайн не виключає допоміжних пристроїв для конкретних груп людей з інвалідністю, де це необхідно [3].*

Універсальний дизайн враховує людське різноманіття. Дизайн вулиць, будинків, парків, послуг має бути зручним для всіх, незважаючи на вік, вагу, фізичні обмеження, особливості сприйняття, вагітність тощо.

Серед прикладів універсального дизайну можна назвати такі:

- пологий вхід до будівлі. Такий дизайн приносить користь не тільки людям з інвалідністю, але й допомагає пересуванню людей з дитячими візками або тим, хто носить важкі чи громіздкі речі;

- використання розсувних дверей;
- різнорівневі поручні у транспорті;
- різні види входу – сходи, ескалатор, ліфт;
- назви вулиць подані великим шрифтом;
- використання нековзкого покриття підлоги;
- лавки в зонах очікування, зокрема на автобусних зупинках, у парках, біля магазинів, аптек.

Застосування гендерного підходу дозволяє спланувати місцевий розвиток з урахуванням потреб та інтересів різних соціальних груп, що сприяє соціальній стабільності, підвищенню довіри до влади, поліпшенню якості життя.

1. Про місцеве самоврядування в Україні [Текст]: закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Офіційний вісник України. – 1997. – № 25. – ст. 20.

2. Місто багатьох: як гендерний підхід робить міста справедливішими – Електронний ресурс – Режим доступу - <https://mistosite.org.ua/uk/articles/m%D1%96sto-bagatoh-yak-gendernyj-p%D1%96dx%D1%96d-robvt-m%D1%96sta-spravedlyv%D1%96shymy>

3. Універсальний дизайн – Електронний ресурс – Режим доступу - <http://ud.org.ua/>

ВПЛИВ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ НА ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ

Курочкіна А., *зр.СР-51*

Україна зараз знаходиться в стані економічної кризи, що призводить до зниження рівня життя населення, безробіття, а це в свою чергу провокує зростання рівня правопорушень. Правопорушення неповнолітніх – це серйозна проблема, оскільки суб'єктами вчинених правопорушень є неповнолітні – по суті, діти, які лише починають своє доросле життя. Дії неповнолітніх правопорушників останнім часом характеризуються все більшою жорстокістю. Підлітки беруть участь у групових правопорушень, часто з використанням спеціальних знарядь (холодної зброї, біт),

згвалтувань, хуліганських дій, знущань зі своїх ровесників, а також продажу наркотичних засобів [1].

Правопорушення є соціальною і юридичною протилежністю правомірної поведінки. Ця поведінка, яка завдає шкоди правам та інтересам як окремих осіб, так і суспільству в цілому; тягне за собою правові наслідки у формі юридичної відповідальності і відновлення порушених суб'єктивних прав. Ознаки правопорушення : суспільна небезпека, винуватість, протиправність, покарання. За критерієм ступеня суспільної небезпеки поділяється на злочини та проступки.

Правопорушення неповнолітніх складає найбільш негативну частину девіантної поведінки неповнолітніх, тобто такої поведінки, що відхиляється від встановлених соціальних норм і правил. В той же час, злочини неповнолітніх – це правопорушення неповнолітніх, що відрізняються істотною суспільною небезпечністю. Робота з неповнолітніми правопорушниками є обов'язковим компонентом загальної соціальної роботи в Україні. Таких дітей відносять до “групи ризику”, тобто такий, у якій висока ймовірність здійснення протиправних дій. До цієї групи відносять діти, що тікають із будинку, школи, кинуті батьками, що стали жертвами насильства, що вживають алкоголь, наркотики, що займаються проституцією. Робота ними будується як правило, на основі цілого ряду програм [3].

Кожне 8-9-е правопорушення в Україні здійснюється неповнолітніми. Близько 11 % серед осіб, які беруть участь у скоєнні правопорушень, - неповнолітні. Кількість підлітків, що вчинили правопорушення вдруге, за останні роки зросла майже на 19 % [3].

Правове виховання – це цілеспрямований постійний вплив на людину в ній правової культури і активної правовірної поведінки. Основна мета правового виховання – дати людині необхідні в житті юридичні знання і навчити її поважати закони і підзаконні акти та додержуватися їх, тобто сформувати достатньо високий рівень правової культури, здатний зменшити кількість правопорушень. Водночас, знаючи свої права і обов'язки, кожна людина може захищати себе від незаконних дій.

Одним із аспектів розвитку особистості є висока правова культура. Адже не можна вважати людину гармонійно розвинутою, коли вона, маючи широкі знання, добре працюючи або навчаючись, вона порушує права та закони. Здатність людини розуміти правила співжиття і вимоги законів та відповідним чином поводитися не є вродженою, вона формується під впливом спеціальних виховних

заходів, є наслідком спілкування з іншими людьми, участі в різних видах діяльності.

Правове виховання – виховна діяльність школи, сім'ї, правоохоронних органів, спрямована на формування правової свідомості, навичок і звичок правомірної поведінки школярів. Мета правового виховання учнів – формування в них правової культури громадянина України, що складається передусім зі свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків перед суспільством і державою. Правове виховання зміцнює життєву позицію, підвищує громадянську активність, загострює почуття непримиренності до негативних явищ. Його специфіка зумовлена соціально-правовим статусом учнівської молоді в суспільстві. Школярі матеріально залежні від батьків чи опікунів. Їх самостійність і активність коригує педагогічний колектив, їм бракує правових знань і досвіду правових відносин, вони мають засвоювати правові закони, які регулюють їхнє життя і діяльність як неповнолітніх, і правові норми, якими їм доведеться керуватися в майбутньому. Недоліками право-виховної роботи школи на сучасному етапі є недостатня увага до вивчення обов'язків, особистої відповідальності людини за свою поведінку [2].

У процесі правого виховання учні знайомлять із сімейними правовідносинами, правами і обов'язками батьків стосовно одне одного, щодо виховання дітей та ін. У процесі правового виховання учні засвоюють і окремі положення трудового права.

Ознайомлюючись з питаннями кримінального права, учні повинні чітко уявляти, що таке правопорушення, вік кримінальної відповідальності, необхідна оборона, співучасть у правопорушенні, кримінальне покарання, відбування покарання в МПВ, а також усвідомити, що жодне правопорушення не залишається безкарним.

Вирішальним моментом у правовому вихованні школярів є висока правова культура педагогів і відповідний правопо-сихологічний клімат у школі та в сім'ї учня. У право-виховній роботі школи важливу роль відіграє залучення учнів до посильної діяльності, яка передбачає певний обсяг правових знань, умінь та навичок.

Одним із напрямів у боротьбі протиправних дій неповнолітніх є профілактична діяльність. Проблему профілактики правопорушень серед дітей розглядають як частину педагогічної діяльності. Профілактику правопорушень серед школярів в Україні проводять соціально психологічні служби, педагоги, психологи працівники право охоронних органів. Під профілактикою правопорушень

розуміють системний підхід у запобіганні скоєння правопорушень, яку забезпечують державні органи.

1. Ковальчук Ю.І. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх / Ю.І. Ковальчук // Право України, 2013. – № 8. – С. 111-114.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: за станом на 12 травн. 2017 р. / Верховна Рада України. – Офіц.вид. – К.: Право вид-во, 2017. – 368 с. – (Бібліотека офіційних видань).

3. Лесько Н.В. Правова природа адміністративної відповідальності неповнолітніх [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%BD%D0%B0/Downloads/vnulpurn_2014_801_5.pdf

4. Продаєвич В.О. Заходи адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх: поняття та місце в системі заходів адміністративного примусу / В.О. Продаєвич // Університет. наук. Записки, 2016. – № 7. – С. 195–199.

Науковий керівник – *канд.філос.наук.Бушман І. О.*

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

*Бушман І. О., канд..філос.н.
доцент кафедри ППСТ*

Сучасний період розвитку суспільства характеризується змінами, які мають свій вплив на всі сфери людського життя, зокрема до системи вищої професійної освіти. Сьогодні, здобувають практичну значимість уміння адекватно сприймати складні ситуації життя, правильно їх оцінювати, швидко адаптуватися до нових пізнавальних ситуацій; цілеспрямовано переробляти наявну інформацію, шукати і доповнювати її відсутність, знати закономірності її оптимального використання, прогнозувати результати діяльності, використовуючи свій інтелектуальний і творчий потенціал. Це зумовлює актуальність проблеми формування і розвитку інтелектуального і творчого потенціалу майбутніх фахівців, набуття ними досвіду творчої, самостійної, проєктивної та управлінської діяльності.

Питання про розвиток творчого потенціалу особистості в сучасній науці є актуальним, для здійснення соціально-економічних перетворень, розв'язання надзвичайно-складних та нових завдань фахівцю, необхідно оволодіти творчими уміннями, стратегіями і тактиками у професійній діяльності.

Ефективність процесу формування професійно-творчих умінь майбутніх фахівців забезпечується єдністю професійного та особистісного компонентів, при домінуванні останнього. Змістовним фактором професійно-творчих умінь є готовність до реалізації творчого підходу, який складається з комплексу творчо вагомих якостей особистості. Професійно-творчі уміння не є вродженими, а вони формуються під час поетапної пізнавально-творчої навчальної діяльності. Кожен цих етапів повинен бути організований на засадах проблемності навчання, створення спеціальних умов для творчого розвитку та самовдосконалення особистості. В наш час, з огляду на тенденції, що впливають на реформування професійної освіти, досягнення творчого рівня розвитку особистості можна вважати найвищим результатом будь-якої педагогічної технології.

Концептуальною основою технологій що спрямовані на формування професійно-творчих умінь майбутніх фахівців має бути зближення аудиторного навчання з практикою професійної діяльності, що дозволить формувати не лише пізнавальні, але й професійні потреби, майбутнього спеціаліста. При цьому, повинні реалізовуватися дві педагогічні умови: 1) студент має потрапити у таку навчальну середу, де він займає активну позицію і у плідній співпраці з викладачем знаходить рішення проблемної ситуації яка неодмінно потребує нетипового її вирішення, що сприятиме формуванню його творчої активності (він на практиці розуміє, необхідність, та ефективність творчого підходу); 2) створюються умови для поєднання активності студента з майбутньою професійною діяльністю, що забезпечує плавний перехід від навчання до формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

У нашій країні зберігається орієнтація на підготовку фахівців широкого профілю, здатних здійснювати професійну діяльність, основою якої є інтеграція кількох (найчастіше суміжних) професій. Наприклад, з позицій реалізації компетентнісного підходу дослідники вказують на відмінності у професійній освіті України та зарубіжних країн. У Німеччині, до прикладу, велика увага приділяється якісному формуванню професійних і спеціальних знань, умінь і навичок (дій) і додається блок ключових компетентностей. Параметри останніх

мають широкий радіус дії, виходять за межі однієї групи професій, забезпечують психологічну готовність до інновацій у професійній діяльності, а при потребі – до перепрофілювання [3]. Важко надати перевагу вітчизняному чи зарубіжному досвіду професійної освіти, однак раціональні елементи ключових компетентностей та компетенцій варті уваги, що, окрім усього, пояснюється широким застосуванням інформаційних і комунікаційних технологій, яке висуває нові кваліфікаційні вимоги до фахівця, який повинен бути спроможним адаптуватися до сучасних технологій, при потребі безболісно змінювати види діяльності, володіти знаннями та уміннями споріднених професій.

Компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією, у свою чергу компетенція – сукупність взаємопов'язаних якостей особистості: знань, умінь, навичок та способів діяльності. Вчений вибудовує трирівневу ієрархію компетентностей: ключові (стосуються всіх без винятку навчальних дисциплін), загальнопредметні (стосуються певного циклу навчальних дисциплін чи освітніх галузей) та предметні (для кожної навчальної дисципліни). Дещо по-іншому виглядає така ж трирівнева структура І.Зимньої, яку вона вибудувала на основі узагальнення ряду праць провідних російських вчених з даної проблеми: особистісні, що стосуються людини як суб'єкта життєдіяльності; комунікативні, які відображають можливості взаємодії з оточенням; і діяльнісні, що стосуються усіх видів та форм діяльності людини.

Отже, компетентності перегукуються з елементами змісту сучасної освіти (знаннями, уміннями і навичками, досвідом творчої пошукової діяльності, досвідом ціннісних ставлень) і забезпечують здатність осмислено використовувати останні в конкретних навчальних та життєвих ситуаціях. Іншими словами, компетентність – інтегрований результат освіти, який дозволяє розв'язувати не тільки вузькофахові завдання, а цілий спектр життєво значущих та професійних проблем.

Таким чином, можна зробити висновок, що творча діяльність, організована в умовах освітнього процесу вузу, повинна бути орієнтована на вирішення навчальних проблем, творчих завдань. Тобто творча навчально-пізнавальна діяльність є самостійний пошук і створення або конструювання якогось нового продукту, а отже, основними критеріями творчості у пізнавальній діяльності студента є: самостійність (повна або часткова); пошук і перебір можливих варіантів руху до мети, створення в процесі руху до мети нового

продукту, невідомого йому раніше. Запропоновані теоретичні аспекти надають можливість більш виважено підходити до формування професійної компетентності майбутнього фахівця, а також є фундаментальною базою для подальших досліджень в цьому напрямку.

1. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості // Наукові записки Інституту психології Пед. Г.С. Костюка АПН України / За Ред. Члена кореспондента АПН України Н.В. Чепелевої. – К. : Нора-Прінт, 2002. – Випуск 22. – 350
2. Романець В.А. Виховання творчих здібностей студентів/В.А.Романець. – К. :Вища школа, 1973. – 96 с.
3. Винницька У.Є. До проблеми становлення професійної-творчої позиції психолога-практика [Електронний ресурс] / У.Є.Винницька // Научный потенциал мира. – 2006 – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Psihologia/2_vinnic_ka%20u%20je.doc.htm. – Заголовок з екрана.

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ ПРАВИЛ ВЗАЄМОДІЇ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ

Гученко Р. А., *віце-президент ГО
"Всеукраїнська рада Голів ОСББ",
член Нацради з питань створення та функціонування ОСББ
при Кабінет Міністрів України,*
Купенко О. В., *доцент кафедри політології,
психології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету*

Реформа житлово-комунальної сфери України передбачає активність і відповідальність співвласників багатоквартирних будинків. У передбачених державою варіантах управління таким будинком суб'єктом прийняття ключових рішень є збори співвласників – без ОСББ, та загальні збори співвласників – при ОСББ. Для цього на рівні законодавства прописані детальні порядки та правила. Але залишаються відкритими методики ініціювання процесі самоорганізації жителів. Не всім вдається підтримувати належну якість комунікацій для забезпечення життєдіяльності та розвитку самоорганізованих громад.

Одна з теоретичних моделей, що може бути використана для напрацювання необхідних методик і правил, – це типологія територій Ст. Лаймена та М. Скотта. Ними виокремлені публічна, домашня, територія взаємодії та територія тіла [цитуються за 1].

Публічну територію дослідники визначають як область, в якій (в силу претензій на громадянство) індивід має свободу доступу, але не обов'язково свободу дії. Тут не визначені очікування щодо правильної поведінки, а також щодо категорій індивідів, які, як вважається, цю територію використовують, модифікують свободу дій.

Домашня територія – це область, де постійні учасники взаємодії мають відносну свободу поведінки, почуття та контролю.

Маємо низку суперечностей. З одного боку, багатоквартирний будинок – публічна територія, адже в ньому наявні місця, доступні всім. Однак хто має модифікувати свободу дії на цій території? Реформою житлово-комунальної сфери відповідні права делегуються співвласникам цього будинку (це власники квартир та нежитлових приміщень), хоча далеко не всі з них готові скористатися цими правами. З іншого боку, визначене право співвласників передбачає їхній контроль над областю всього багатоквартирного будинку, а значить логічним є розглядати всю цю територію як домашню.

Розуміння наведених суперечностей визначає необхідність розроблення правил взаємодії в багатоквартирному будинку. І тут з точки зору теоретичних засад маємо певні складнощі, адже, як зазначає І. Гофман, існуючі норми перш за все регулюють взаємини між незнайомими членами спільноти, які зустрічаються в публічних місцях, а не взаємини між близькими знайомими (якими, в нашому випадку мають стати співвласники для управління будинком). У відповідь на це І. Гофман пропонує термін «соціальна ситуація» як певне просторове оточення, входячи в яке індивід стає членом «зборів», тобто стає присутнім. Присутність автор визначає як єдність фізичного оточення та соціальних конструкцій, з відповідними правами, визнаннями, вторгненнями, конфліктами. Опиняючись у «зборах», індивіди можуть фокусувати увагу один на одному, якщо при цьому вони підтримують бесіду, то виникає «зустріч», або більш точніший переклад І. Гофмана – «зіткнення», «зцеплення» (без наголосу на обов'язковість конфліктності взаємодії) [цитуються за 1].

Для створення такого «зцеплення» пропонується урізноманітнити форми «зборів» у багатоквартирному будинку. Крім визначених на законодавчому рівні порядків та правил проведення зборів, пропонується також і інші для забезпечення життєдіяльності

та розвитку громади співвласників. Йдеться про такі види «зборів», як спільні толоки співвласників, сусідські свята, екологічні та рециклінгові заходи. Виходимо з теоретичних положень Е. Остром, зокрема з того, що в польових умовах впровадження нових правил відбувається шляхом проб і помилок, угоди, які надають можливість учасникам отримувати суттєвий чистий прибуток від свої внесків, виникають дуже поступово. При цьому слід підкреслити, що Е. Остром надає перевагу саме закріпленим у вигляді угод правилам (включаючи і контрольні), розробленим самими членами громади [2].

У відповідності до зазначених теоретичних положень авторами напрацьовані певні емпіричні підходи до організації «зборів» всіх названих вище видів, в ході яких поступово викристалізуються спільні правила життєдіяльності та розвитку, а також відбувається формування відповідальності власника за свій будинок.

1. Филиппов А.Ф. Социология пространства / А.Ф. Филиппов. – С.-Пб. : Владимир Даль, 2008. – 285 с.
2. Остром Е. Керування спільним. Еволюція інституцій колективної дії / Е. Остром [пер. з англ. Т. Монтян]. – К. : Наш час, 2012. – 399 с.

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Мірошниченко Г. Є., *студентка гр. МЕН-17-1д,
Дніпровський державний технічний університет*

Мірошниченко Ганна Євгенівна – студентка Дніпровського державного технічного університету, факультет менеджменту, економіки, соціології та філології, кафедра менеджменту.

Редькіна Ганна Михайлівна – кандидатка політичних наук, доцентка кафедри соціології Дніпровського державного технічного університету.

Створення зручних і доступних умов для отримання фізичними та юридичними особами адміністративних послуг є однією з головних задач, що має вирішуватися органами державної влади та місцевого самоврядування. Адже, саме за якістю цих послуг, кожен громадянин оцінює турботу держави про нього та рівень поваги до прав і гідності громадянина.

Незважаючи на інтерес науковців до багатьох проблем у цій сфері, відчувається брак комплексних досліджень з питань організації діяльності органів місцевого самоврядування щодо надання

муніципальних послуг (значну частину яких складають адміністративні послуги) громаді. Все ще належно не висвітлюються в наукових вітчизняних джерелах, особливо в галузі науки державного управління, підходи щодо адаптації зарубіжного досвіду становлення і розвитку адміністративних послуг органів державної влади до реалій України.

Адміністративні послуги – це частина публічних послуг, які надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень.

Відповідно до ДСТУ ISO 9000-2001 «Системи управління якістю. Основні положення та словник»: «Якість – ступінь, до якого сукупність власних характеристик задовольняє вимог. Вимогою називають сформульовану потребу або очікування, загальнозрозумілі або обов'язкові» [1].

З метою впорядкування термінології у сфері якості Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) була проведена велика робота, яка завершилась створенням і виданням стандарту ISO 8402:1994. У подальшому цей стандарт був доопрацьований, включений у стандарт ISO 9000:2000, прийнятий в Україні як ДСТУ ISO 9000-2001.

Незважаючи на те, що поняття якості надання адміністративних послуг є оціночним та, головним чином, залежить саме від суб'єктивної оцінки, як на доктринальному рівні, так і в законодавстві, були напрацьовані та закріплені певні критерії, за допомогою яких можна встановити якість послуги, що надається суб'єкту. Оцінка якості надання адміністративних послуг може здійснюватися з точки зору держави (внутрішня оцінка органу) та з точки зору споживачів (зовнішня оцінка).

Важливим інструментом контролю якості адміністративних послуг (далі – АП) є моніторинг надання АП. Система державно-громадського моніторингу перебуває в процесі становлення. У жовтні 2013 р. Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення здійснення економічних реформ» запроваджено постійний моніторинг виконання органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування вимог Закону України «Про адміністративні послуги». Згідно з указом моніторинг здійснює Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. Центральною ланкою моніторингу якості адміністративних послуг є проведення опитування споживачів послуг.

Підвищення якості адміністративних послуг потребує проведення комплексної реформи, що дозволить удосконалити й узгодити нормативно-правові акти, які регламентують механізм надання адміністративних послуг, і забезпечать їх спрощення, зокрема шляхом упровадження сучасних інформаційних технологій. Доцільно раціоналізувати також процедури розгляду пропозицій і скарг. Узгодження потребують також норми законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та «Про адміністративні послуги» в частині надання адміністративних послуг.

На основі узагальнення досвіду європейських країн і наявних проблем Грабар Н.С. визначила шляхи підвищення якості надання адміністративних послуг в Україні [2].

Крім того, необхідним є надання послуг з врахуванням особливостей замовників. Тому обов'язковими мають бути подальші суттєві структурно-функціональні зрушення в роботі органів публічної влади, які розпочалися зі створенням ЦНАПів. Також доцільним є підвищення якості державних послуг за допомогою відокремлення одержувачів адміністративних послуг від тих, хто їх надає; досягнення такого рівня професіоналізму державної служби і державного апарату, за якого рішення прийматимуться відповідно до існуючого законодавства; модернізація системи управління до того, щоб управлінці несли відповідальність за формування політики та реалізації державних програм, в тому числі у сфері забезпечення населення якісними адміністративними послугами.

Професіоналізм у будь-якій сфері діяльності невід'ємний від знання технології. Суттєвою зміною у сфері надання адміністративних послуг має стати партнерська співпраця з неурядовими організаціями і бізнесом, з метою об'єднання зусиль і ресурсів задля вирішення актуальних проблем суспільного розвитку. Перешкодами на шляху до такої співпраці нерідко стають взаємна недовіра органів влади та громадських організацій і бізнесу та недостатня усвідомленість практично усіма трьома секторами необхідності такого партнерства і взаємної користі від нього. Також з цієї причини головним чинником поліпшення якості адміністративних послуг має стати просвітницька діяльність, відповідальність за яку мусить взяти на себе держава та ОМС, які краще знайомі зі специфікою населення.

Необхідно зазначити, що європейські стандарти щодо оцінювання якості надання адміністративних послуг – це передусім комплекс принципів, норм формування та впровадження, вимог до

державного службовця. Ця сукупність створює засади для наближення до певного, визнаного світом, стандарту для реалізації впровадження концепції «сервісної держави». Дотримання цих стандартів виведе Україну на новий рівень взаємодії держави та громадян, а також надання якісних адміністративних послуг.

1. Системи управління якістю. Основні положення та словник: ДСТУ ISO 9000-2001 [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http://dnaop.com/html/41056/doc-](http://dnaop.com/html/41056/doc-%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3_ISO_9000-2001)

[%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3_ISO_9000-2001](http://dnaop.com/html/41056/doc-%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3_ISO_9000-2001)

2. Грабар Н.С. Шляхи підвищення якості надання адміністративних послуг в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/1/04.pdf>

Науковий керівник – кандидатка політичних наук, доцентка кафедри соціології, Дніпровський державний технічний університет, факультет менеджменту, економіки, соціології та філології,
Редькіна Г. М.

ЗМІСТ

**СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОГО
МОВОЗНАВСТВА**

Аксютіна В., Попова О. В. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ДИСКРЕДИТАЦІЇ КОНКУРЕНТА (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОГО РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ).....	3
Аксютіна В., Назаренко О. В. ТЕКСТ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ.....	5
Воронько А. В., Чуланова Г. В., Чуланов В. В. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНОЇ ГРИ В АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНАХ.....	7
Овсянко О. Л., Глазун А. О. ОЗНАКИ АНГЛІЙСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ МАЛОЇ ФОРМИ.....	9
Голуб Т. В., Жулавська О. О. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ.....	11
Дегтярьова Л. І., Ємельянов Д. Ю. ГУСТАТИВНІ АНТРОПОНІМИ ЯК ЧАСТИНА ГАСТРОНОМІЧНОЇ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ СЛОБОЖАНЩИНИ.....	13
Елюбаева А. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗНАЧЕНІЙ СЛОВА «ИМИДЖ» В КАЗАХСТАНСКИХ СРЕДСТВАХ МАССОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	16
Єгорова О. І., Коваль Ю. С. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СИНЕСТЕЗІЙНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ.....	19
Кардашевська О., Таценко Н. В. ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНИХ ПРИСЛІВ'ІВ.....	21
Kiseliova M. I., Vashyst K. M., Medvid O. M. PECULIARITIES OF BLEND OCCASIONALISMS TRANSLATION IN ENGLISH ADVERTISING DISCOURSE.....	22
Кириченко І. Г., Швачко С. ЕКСПЛІКАЦІЯ «НИЩО-NOTHING-NOTHINGNESSY» У СЛОВНИКАХ Д1, Д2, Д3.....	24
Кобзарь А. В., Жулавська О. О. ПОНЯТТЯ АБРЕВІАТУРИ ТА СКОРОЧЕННЯ, ЇХ ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	27
Кужель О., Попова О. В. ДИХОТОМІЯ МИНУЛОГО ЧАСУ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ).....	29

Луценко О. О., Шуменко О. А. СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЕПІТЕТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДІ ВИСТУПІВ ГІЛЛАРІ КЛІНТОН).....	31
Мелай А. А., Ємельянова О. В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФОНОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У АНГЛОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ.....	33
Мирошніченко М. В., Ємельянова О. В. ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЙНУ ПРЕДСТАВЛЕНІСТЬ МЕТАФОРИ.....	35
Мисько С. О., Мовчан Д. В. ПОЛІТИЧНА МЕТАФОРА В СУЧАСНИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКИХ ТА НІМЕЦЬКИХ ЗМІ).....	37
Михайлюк В. І., Приходько Н. А. НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІТ-ГУМОРУ (НА МАТЕРІАЛІ ІТ-ДИСКУРСУ).....	39
Нажмиден К. ОСОБЕННОСТИ ВЫБОРА НЕОБЫЧНЫХ ИМЕН В ПОЛИЯЗЫЧНОМ СОЦИУМЕ КАЗАХСТАНА.....	41
Нефьодова А. А., Кобякова І. К., Борзих Н. В. СКОРОЧЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПОПОВНЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	43
Ольшанська Е. М., Дорда В. О. СОЦІАЛЬНЕ ВАРІОВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	45
Осадченко А. В., Кобякова І. К. ВПЛИВ ХІП-ХОП СЛЕНГУ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ.....	47
Панченко В. Б., Приходько Н. А. ГРАМАТИЧНІ ДЕВІАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ АФРОАМЕРИКАНСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ).....	49
Трофименко А. В., Баранова С. В. ІМПЛІКАТИВНИЙ ВПЛИВ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ.....	51
Плетенко К. П., Баранова С. В. ПРАГМАТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У АНГЛОМОВНОМУ МАС-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ.....	53
Приходько А. А., Баранова С. В. МОДЕЛІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ВДЯЧНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ.....	55
Сокол О. С., Назаренко О. В., Цвеліх М. ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОМОВИСТИХ ВЛАСНИХ ІМЕН У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ.....	57
Сусіденко Є. М., Кац Ю. В. СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ОДИНИЦЬ СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	59

Телевний А. О. СТАТУС “NETSPEAK” В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ.....	61
Щигло Л. В. МОРФОЛОГІЧНА СТРУКТУРА СЛОВА НА ДАВНІХ ЕТАПАХ ДІАХРОНІЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	63
Чернишова А. В., Кац Ю. В. МОДИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ГАЗЕТ).....	67
Юркова А. М., Жулавська О. О. СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ МОВИ І МОВЛЕННЯ.....	69
Яковенко О. А., Дорда В. О. ВНУТРІШНЬОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	70
Яненко Є. С., Чуланова Г. В. ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОРИ В АНОТАЦІЇ ТА РЕЦЕНЗІЇ (НА МАТЕРІАЛІ STEAM DIGITAL DISTRIBUTION).....	73
Яновська Ю. Д., Кац Ю. В. СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНТАКТОПІДТРИМУЮЧИХ МЕТАКОМУНІКАТИВНИХ ОДИНИЦЬ.....	75
Писаренко А. О. СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ФІЛЬМІВ.....	77
Чичиркоза А. Ю. МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	79
Стасюк І. В. НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОДЯКИ В АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ.....	82
Щигло О. І. СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	84
Лохтенко В. П. ГІБРИДНІСТЬ ТИПІВ ТЕКСТІВ.....	87
Клочко О. І. СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОНЦЕПТОМ LIEBE/КОХАННЯ.....	89
Gryzyna T. I., Bodnarchuk T. V. PHRASEOLOGISCHE EINHEITEN MIT DEM WORT „DER WEG“ IM DEUTSCHUNTERRICHT IN DEN OBEREN KLASSEN DER ALLGEMEINBILDENDEN MITTELSCHULE.....	92
Poliovyk L. A., Bodnarchuk T.V. PHRASEOLOGISMEN MIT DEM WORT „HERZ“ IN DER MODERNEN DEUTSCHEN SPRACHE.....	95
Kolzun S. J., Bodnarchuk T. V. AUSDRUCKSMITTEL DES ZWEIFELS IN DER MODERNEN DEUTSCHEN SPRACHE.....	98

Калинюк Т. В. КОМУНІКАТИВНО ОРІЄНТОВАНІ НАПРЯМИ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	101
Боднарчук Т. В. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ.....	103
Каширбекова А. СЛЕНГ И РЕЧЕВАЯ КУЛЬТУРА СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ.....	105
Нурумбетова Е. ПАРЕМИЯ: ТРАДИЦИОННЫЕ И СОВРЕМЕННЫЕ ТРАКТОВКИ ЗНАЧЕНИЯ.....	108
Попова А. ПОЛИЭТНИЧНОЕ ОБЩЕСТВО – ОСНОВНОЙ ФАКТОР ВЗАИМОВЛИЯНИЯ ЭТНИЧЕСКИХ ЯЗЫКОВ.....	111
Тесличко Б. М. ПРЕРОМАНТИЧНІ НАСТРОЇ ТА МОТИВИ У ТВОРАХ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТІВ.....	114
Михальчевська У. П. ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ ТВОРЧОСТІ РІЧАРДА УІЛБЕРА.....	120
Дегтярьова Є. О., Седляр А. В. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕЛІПТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ЗАГОЛОВКАХ ФРАНЦУЗЬКИХ ЗМІ.....	123
Синиця А. ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ АСПЕКТІВ У НІМЕЦЬКИХ ЛЕКСЕМАХ ДЛЯ ПОЗНАЧЕННЯ ЖІНКИ.....	126
Zdaniuk T. STILISTISCHE, LEXIKALISCHE UND GRAMMATISCHE MERKMALE WISSENSCHAFTLICHER TEXTE.....	129
Свідерська Ю. О. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КАРТ НА ЗАНЯТТІ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.....	133
Приймак І. В. ІГРОВІ ПРИЙОМИ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ.....	138
Куликовська Н. „КОЛИ“ І/АБО „ЯКЩО“: СПОЛУЧНИКИ МАЙБУТНЬОГО?.....	141

СЕКЦІЯ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТУДІЇ

Ащеулова Т. В., Назаренко О. В. АДЕКВАТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ ГРИ СЛІВ В ФІЛЬМАХ, МУЛЬТФІЛЬМАХ ТА СЕРІАЛАХ.....	145
Ветошкіна М. М., Мовчан Д. В. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ У ГАЗЕТНИХ ТЕКСТАХ БРИТАНСЬКИХ ТА НІМЕЦЬКИХ ВИДАНЬ.....	147
Kovalenko A., Nazarenko O., Aroshidze N. STRATEGIES OF ENGLISH FILM TITLE TRANSLATION.....	149

Кострюкова В. О., Жулавська О. О. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІСПРИКМЕТНИКОВИХ КОНСТРУКЦІЙ.....	151
Марченко К. С., Жулавська О. О. ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ДІСПРИКМЕТНИКОВИХ КОНСТРУКЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	153
Кравченко В. В., Жулавська О. О. ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕМАТИКИ.....	154
Опаренко А. О., Шуменко О. А. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ЧИСЛІВНИКІВ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СПОЛУЧЕННЯХ.....	156
Пономаренко А. М., Жулавська О. О. ПЕРЕКЛАД АБРЕВІАЦІЙ І СКОРОЧЕНЬ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО СКОРОЧЕННЯ.....	158
Шинкаренко А. О., Жулавська О. О. ОКРЕМІ ВИПАДКИ СКЛАДНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ.....	160
Ракочий Р. І. ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ВИЗНАЧЕННЯ СИМВОЛУ.....	162
Шум О. В. ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕКЛАДІВ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ).....	167
Шмырко Е. С. ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ПОЭЗИИ.....	170

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ (РОСІЙСЬКОЇ) МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Казанджиєва М. С. СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: НОВІ ЗАВДАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	173
Бурнос Е. Ю., Рехема Мпенду. НОРМЫ РЕЧЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ ВРАЧА.....	175
Ворона Н. О. ЗВІДКИ «ПРИЛЕТІВ» УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕЛЕКА.....	177
Айдын Мехмет, Дегтярева Т. О. О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ В УСЛОВИЯХ БИЛИНГВИЗМА.....	179
Пилипенко-Фрицак Н. А., Нандвана Картик. МИФОПОЭТИЧЕСКИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ИНДУСОВ: ОБРАЗ ЗМЕИ.....	181

Силка А. А. ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	183
Скварча О. Н. ДІАЛОГОВА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ НА УРОКАХ УЯІ.....	185
Шевцова А. В., Ал-Ріахнах Абед Ал-Рахман. ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ.....	187
Яременко Л. М. ІНТЕРПРОФЕСІЙНА КРОС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В. Ф. ГРУБЕ У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ.....	189
Тубол Н. А., Бердієва О. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ «РУКА» У ТУРКМЕНСЬКІЙ МОВІ.....	191
Роденко А., Тубол Н. А. ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ГРАЖДАН.....	193
Щербак Г. В. СТРУКТУРА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ОЦІННОСТІ.....	195
Сідікві Аріф, Дунь Н. Л. ОРГАНІЗАЦІЯ АКЦЕНТНО-РИТМІЧНОГО ПРАКТИКУМУ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	197
Похилько Е. В. ПАРАМЕТРЫ КОНТРОЛЯ УСТНОЙ МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ.....	200
Німенко Н. А., Раджепова З. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	204
Dyadchenko N. V., Golovanenko Y. O. ROLE AND PLACE OF THE SPEECH MODELS IN THE PROCESS OF GRAMMAR STUDYING AT THE ELEMENTARY LEVEL.....	207

СЕКЦІЯ 4. ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Bashlak I. A. LEARNING THROUGH REFLECTION. SOCRATIC QUESTIONS THAT STIMULATE LEARNING.....	210
Nikolaev E., Bashlak I. A. HOW CAN A SLOPPY MASS BE A VALUABLE RESOURCE?.....	211
Shubenko M., Bashlak I. A. DNA TELEPORTER.....	212

Fomenko V., Bashlak I. A. THE GREATEST CHALLENGES OF SPACE EXPLORATION.....	213
Boiko O. I., Diadechko A. M. ADVANTAGES OF LIFE INSURANCE IN A MECHANISM OF PENSION SAVINGS.....	215
Bezdidko O. V., Dyadechko A. M. MAGNETO-OPTICAL PROPERTIES OF FILM SYSTEMS BASED ON Fe AND Cr.....	216
Mershchii B., Diadechko A. M. GLOBAL TRENDS IN BUDGET TRANSPARENCY.....	217
Kotenko S., Diadechko A. M. MODERN METHODS AND MECHANISMS OF ASSESSMENT OF COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES.....	218
Moiseenko K. A., Diadechko A. M. EFFECT OF APAI POLYMORPHISM OF VITAMIN D RECEPTOR GENE ON THE DEVELOPMENT OF ISCHEMIC ATHEROTHROMBOTIC STROKE.....	220
Ponomarenko O. S., Diadechko A. M. FINANCIAL DECENTRALIZATION: EUROPEAN EXPERIENCE FOR UKRAINE.....	222
Pryvalova A. O., Diadechko A. M. THE ROLE OF CIRCULATING TUMOR DNA IN BREAST CANCER PROGNOSIS.....	224
Rud M. P., Diadechko A. M. THE IMAGE AND FORMATION OF THE IMAGE OF A POLITICAL LEADER.....	225
Smyrnova K. V., Diadechko A. M. NEW BIOCOMPATIBLE MATERIAL BASED ON Ti-Ta-Nb FOR MEDICAL APPLICATION.....	227
Yatsenko R. V., Diadechko A. M. ATTACK TYPES AND SECURITY RULES IN MOBILE APPLICATION WRITING.....	228
Diadechko A. M. REPRESENTATION OF SPACE IN ENGLISH: LANGUAGE VS COGNITION.....	229
Shulyarenko D. O., Podolkova S. V. FILM SENSITIVE ELEMENT OF MAGNETIC FIELD SENSOR BASED ON Ni ₈₀ Fe ₂₀ AND Ag.....	231
Obod O. M., Podolkova S. V. ANTI-CRISIS MANAGEMENT IN BANKING.....	233
Butsyk A., Podolkova S. V. PRINCIPLES OF SCANNING ELECTRON MICROSCOPY USE IN MICROBIOLOGICAL RESEARCH.....	235
Dudchenko Y., Podolkova S. V. FEATURES OF THE MACRO AND MICROELEMENT COMPOSITION OF THE TISSUES OF THE SKELETAL – MUSCULAR SYSTEM OF THE HIND LIMB OF MATURE AGE RATS IN NORM.....	236

Bidakov A. M., Danilenko I. A., Ovechkinn D. V., Podolkova S. V. A CONCEPTUAL VIEW ON TREATMENT OF INFANTILE HAEMANGIOMAS AS THE ONLY POSSIBLE PLEDGE OF OPTIMAL CHOICE THERAPY.....	237
Shumakova M. O., Podolkova S.V. MAGNETORESISTANCE OF FILM MATERIALS BASED ON IRON AND NOBLE METALS.....	239
Kovchun V., Podolkova S. V. MORPHOFUNCTIONAL CHANGES OF THE PANCREAS UNDER THE CONDITIONS OF GENERAL DEHYDRATION.....	241
Ermolenko S., Podolkova S. V. INTERCONNECTION OF G460T POLYMORPHISM OF THE α-ADDUCINUM GENE TO HYPERTENSIVE PATIENTS IN UKRAINE.....	242
Kolotilina O., Podolkova S. V. THE ESSENCE AND VALUE OF FORECASTING THE SUSTAINABLE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF SOCIETY AND STATE.....	243
Lishnevskaya A., Podolkova S. V. EPIDEMIOLOGICAL FEATURES OF CHRONIC VIRAL HEPATITIS C OF UKRAINIAN NORTHEAST REGION RESIDENTS.....	244
Hnatenko I., Podolkova S.V. ANALYSIS OF TUBERCULOSIS IN UKRAINE AND POSSIBLE METHODS FOR SOLVING PROBLEMS.....	245
Stryzhak S., Podolkova S., Sakhno P. RELIGION INFLUENCE ON CONTEMPORARY UKRAINIAN YOUTH CONSCIOUSNESS.....	247
Buhayov V. I., Myronov P. F., Podolkova S .V. SYNTHESIS AND THE SIZE-DEPENDENT ANTIMICROBIAL ACTIVITY OF SILVER NANOPARTICLES.....	248
Goreta L.V. DIFFICULTY OF MATRIX METHODS FOR STRATEGIC ANALYSIS THE COMPETITIVENESS OF MACHINE-BUILDING FACILITIES.....	249
Morozova I. A. ENGLISH AND INTERNATIONAL COMMUNICATION.....	250
Zymovets A., Morozova I. A. NIKOLA TESLA'S AHEAD OF TIME INVENTIONS.....	252
Serdyuk V.O, Bolshannina S. B, Sklabinsky V. I. MEMBRANE REGENERATION OF CHROME-SOLUBLE SOLUTIONS.....	253
Illiashenko V. Yu., Dunaieva M. M., Tkach G. F. MACRO- AND MICROELEMENT PROFILE OF WHITE ADULT RATS' LUNGS IN NORM.....	255
Stryha V. D., Dunayeva M. M. TRENDS OF DEVELOPING BREWERY ACTIVITY IN UKRAINE.....	256

Gladchenko O. R. TEAM-TEACHING.....	258
Symonenko D., Gladchenko O. R. COMMUNICATION TECHNOLOGIES CAN IMPROVE SOCIAL INTERACTIONS.....	261
Siryk A. E., Gladchenko O. R. THE EVALUATION OF PEDAGOGICAL METHODS CONCERNING VOCATIONAL AND UNIVERSITY TRAINING.....	262
Maliovana N. V. CHALLENGES FOR THE ADULT FOREIGN LANGUAGE LEARNERS.....	264
Birintsev M. O., Bielym I. K., Kurochkina V. S. INNOVATIONS IN IT AND ELECTRONICS.....	266
Курочкіна В. С. ЕТАПИ НАПИСАННЯ ПИСЬМОВОЇ РОБОТИ.....	267
Shevtsova K., Kurochkina V. S. BREAKTHROUGH IN MEDICINE: CANCER'S "ACHILLES HEEL".....	268
Золотова С. Г. ФОРМИ АУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	269
Kononov O. K., Pochatko T. V. 3D-PRINTING FOR PCB DEVELOPMENT.....	270
Plishnyk T. A., Pochatko T. V. FORMS OF PLAGIARISM.....	271
Красуля А. В., Лоян К. А. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МОБІЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	272
Красуля А. В., Рудич В. О. GOOGLE DOCS ЯК ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ КОЛЕКТИВНО-ГРУПОВОГО ТА ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	274
Грищенко Я. С. МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗІ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	277
Тамаркіна О. Л. ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ САМОСТІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	279
Копицаш В. А. РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ КОМУНІКАЦІЇ ПРИ ФОРМУВАННІ «ПЕРШОГО ВРАЖЕННЯ» ПРО СПІВРОЗМОВНИКА У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ.....	282
Швець Г. В. IT-TECHNOLOGIES USE AS EFFECTIVE MEANS OF FOREIGN LANGUAGES TEACHING TO THE STUDENTS OF THE NON-PHILOLOGICAL SPECIALTIES.....	284
Гаврилова В. В. ПАРЕМІОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ІЗ	

КОМПОНЕНТОМ-АГІОНІМОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	287
Муліна Н. І. ВІКПЕДІЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ВИКЛАДАЧІ ПРОТИ СТУДЕНТІВ?.....	289
Ishchenko O. V. HOW A FOCUS ON STRESS AND INTONATION CAN BE BUILT INTO A STANDARD GRAMMAR PRACTICE ACTIVITY.....	290
Соловей М. Ю. СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	292
Випасняк Г. О. ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРОФЕСІЙНОГО ХАРАКТЕРУ НА СПЕЦКУРСІ ІНОЗЕМНОЇ (СЛОВ'ЯНСЬКОЇ) МОВИ.....	295
Міхно С. В., Колесник Н. ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ СУМДУ ЗАСОБАМИ ЕЛЕКТРОННОГО ПРОСТОРУ.....	297
Лисенко Т. П. СУЧАСНІ ВИКЛИКА ТА ВІДПОВІДІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ У ВНЗ.....	300
Лагодинський О. С. ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ США: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	303
Петрушова Н. В. МЕТОДИКА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	306

СЕКЦІЯ 5. РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

Мозговий І. П., Коротун А. ІНТУЇЦІЯ: ЖИТТЄВИЙ ДОСВІД, МІСТИКА ЧИ ДЕШЕВА ВИГАДКА?.....	311
Макогон А. НАЯВНІСТЬ СВОБОДИ ВОЛІ ТА ВІДСУТНІСТЬ СВОБОДИ ВИБОРУ В ЕСХАТОЛОГІЇ МАКСИМА СПОВІДНИКА.....	317
Гавриленко В. В. ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНИЙ ЗМІСТ АНОНІМНИХ ЛІРИЧНИХ ПІСЕНЬ ДОБИ БАРОКО.....	320
Рагуліна Ю. М. СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ТА КОНЦЕПЦІЯ АНАРХІЗМУ М. О. БАКУНІНА.....	323
Сынах А. А. ВОСТОК И ЗАПАД: ДВА ПУТИ МИРОВОСПРИЯТИЯ НА РАСПУТЬЕ СОВРЕМЕННОЙ ЭПОХИ.....	326
Хенги Л., Козинцева Т. АНАЛИЗ ПОНЯТИЯ ИГРЫ: ИЗМЕНЕНИЯ ИГРОВОЙ КОМПОНЕНТЫ (ПО Й. ХЕЙЗИНГА «НОМО LUDENS».).....	331
Шелест Г. Ю. ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ У ЧАСІ РЕЛІГІЇ ТА МИСТЕЦТВА.....	333

Пономаренко А. І. КОРЕЛЯЦІЯ УСПІШНОСТІ ВИСТУПІВ СПОРТСМЕНІВ ІЗ ТИПОМ ЇХ ТЕМПЕРАМЕНТУ.....	335
Лисенко О. РЕЛІГІЙНА МЕТААНТРОПОЛОГІЯ: ПРАВОСЛАВНИЙ ВИМІР.....	337
Колінько М. В. КУЛЬТУРНИЙ ШОК АБО СТРЕС АКУЛЬТУРАЦІЇ.....	340
Сынах А. А. ЛОГИКО-ЭТИМОЛОГИЧЕСКАЯ ЭКСПЛИКАЦИЯ И ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ ФЕНОМЕНА СВОБОДЫ.....	343
Лебідь Є. ФОТОКАМЕРА ЯК МЕТАФОРА, СВДІОК І УЧАСНИК.....	347
Білоцерківець В. П. СТАН РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ МУЗИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	350
Опанасюк В. В., Ревенко А. В. ЗАСОБИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ БАНКІВ: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ.....	353
Шевченко Т. В. КІНЕМАТОГРАФ ЯК ІНДУСТРІЯ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	356
Ігнатенко Д. ОСОБЛИВОСТІ «Я» КОНЦЕПЦІЇ В БУДДИСТСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ.....	357
Марків В. ЖАЛІСТЬ І АЛЬТРУІЗМ (КНИГА «ВИПРАВДАННЯ ДОБРА» В. С. СОЛОВЙОВА).....	360
Москаленко І. АНАЛІЗ ТЕЛЕСНОСТІ ПО ПРОИЗВЕДЕНИЮ МИШЕЛЯ ФУКО «РОЖДЕНИЕ КЛИНИКИ».....	363
Вакал С. МАТЕРИНСТВО ТА БАТЬКІВСТВО В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	365
Макаренко К. ФІЛОСОФІЯ ТЕХНІКИ ЯК СПОСІБ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНІЧНОГО ЗНАННЯ.....	368
Бойко О., Шулунова К. ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ ТА СВІТОГЛЯДНА КОНЦЕПЦІЯ СПРИЙНЯТТЯ ЕПОХИ.....	371
Однодворець К. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ.....	373
Ясінська Т. ПРОГРАМУВАННЯ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ.....	376
Гричаний А. ПРОТЕСТАНТИЗМ: СУЧАСНИЙ ДИСКУРС.....	379
Лазарєва Д. КОНЦЕПТ «НАДЛЮДИНА» В НЕКЛАСИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ.....	381
Гребенюк Б. КАТЕГОРІЯ «ТЕХНОЛОГІЯ» В СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ РОЗУМІННІ.....	383

Ушакова Н. В., Квамo Ванесса. КЛЯТВА ГИППОКРАТА: ІСТОРИЯ І ТРАДИЦІИ.....	385
Оробинская М. В., Эль Бердхи Омар. КИНЕМАТОГРАФ В МАРОККО: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	388
Солдатенко А. В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ ОЧИМА МОЛОДІ.....	393
Іванова Т. В., Бердник Ю. В. ВПЛИВ МУЗИКИ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ ТА РОЗУМОВУ РОБОТУ.....	394
Артюх В. О. ІСТОРИЧНИЙ МАТЕРІАЛІЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ КУЛЬТУРІ 20-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ.....	395
Дегтяр Р. О. ФІЛОСОФІЯ ПРАВОСУДДЯ ЯК НАПРЯМ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА.....	401
Проценко В. О. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ.....	403
Кривцов А. О. ТРАДИЦІЙНЕ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НУМІЗМАТИКИ.....	410
Полупан М. О. ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ АЛЬБЕРТА ШВЕЙЦЕРА.....	413
Васюріна А. О., Клімова А. І. ФІЛОСОФІЯ СТРІТ-АРТУ.....	416
Баглай О. І. РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ СПІЛКУВАННІ ЛЮДСЬКИХ СПІЛЬНОТ.....	418
Попова А. И., Шан Киуши. СИМВОЛІЗМ ОБРАЗА ЛОШАДИ В МИРОВОСПРІЯТТІ КИТАЙЦЕВ.....	422

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Бондаренко О. Є. ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОДНОСКЛАДНОГО БЕЗОСОБОВОГО РЕЧЕННЯ З ПРЕДИКАТОМ «НЕМАЄ / НЕМА» (НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТ «ДЕНЬ», «УРЯДОВИЙ КУР'ЄР», «ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА»).....	427
Бондаренко Ю. С. АЛЬТЕРНАТИВНІ ВИДАННЯ НІМЕЧЧИНИ ДЛЯ ФАХІВЦІВ-ПРАКТИКІВ: СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНА СУТНІСТЬ.....	429
Горецька А. С. МІЖКУЛЬТУРНІ ВІДМІННОСТІ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ КОМУНІКАЦІЇ.....	432
Гришко О. П. ЗАСОБИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КАТЕГОРІЇ <i>ЕТНОМЕНТАЛЬНІСТЬ</i>	434
Щербачук Б. С. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ.....	438

Бережняк В. Ю. НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ У ДІЛОВИМУ МОВЛЕННІ.....	441
Бондарчук К. М. НЕВЕРБАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА КРИМІНАЛЬНОГО СЛІДСТВА.....	445
Боренко М. С. НЕВЕРБАЛЬНІ ПРИЗНАКИ ЛЖИ.....	447
Рижій О. В. ІНТЕРНЕТ, ЯК НОВИЙ ЗАСІБ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ СУЧАСНОСТІ.....	450
Храбан Т. Е. ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРС ВОЗМУЩЕННЯ КАК РАЗНОВИДНОСТЬ ЭМОТИВНОГО ДИСКУРСА.....	452
Яненко Я. В. РАДІОРЕКЛАМА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ.....	458
Ущатовська І. В. ФРАЗА-ВІДЛУННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ВЕРБАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ МОВИ БРЕНДУ.....	461
Цапюк Н. І., Беценко Т. П. СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ У ПОЕТИЧНІЙ МОВОСИСТЕМІ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ.....	465
Кулішенко Л. А., Грешило Р. УКРАЇНСЬКА МОВА У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	467
Богданов Г. О. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ.....	470
Дзюбенко Л. І., Король С. П. НАВЧАЛЬНО-НАУКОВЕ МОВЛЕННЄВЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ МЕТОДИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ (ЕТАП ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ).....	473

СЕКЦІЯ 7. ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ГРОМАДОЮ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ, МЕХАНІЗМИ

Гриценко В. Ю. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДЕКСІВ ЩАСТЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ.....	476
Зякун М. Г. МОТИВАЦІЯ В НАВЧАННІ ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ.....	479
Томіна А. І. СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА БЕЗРОБІТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ.....	483
Рева А. А. ВРАХУВАННЯ КАР'ЄРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ В РОЗБУДОВІ ГРОМАДИ.....	487
Колісник Л. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК СКЛАДОВА ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЛЯ У ДИТЯЧОМУ ТА МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	491
Іваніна О. ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ УЧАСТІ, УНОРМОВАНІ УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ.....	494
Туляков О. О. ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД.....	497

Безбабна Д. ЗМІСТ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ.....	502
Щербина-Яковлева О. Ю. УЧАСТЬ ГРОМАДИ В ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.....	504
Денісова А. Ю. ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	506
Тарасенко Д. Ю, Костенко А. М. ДИНАМІКА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	508
Данілова Д. Е. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ СУМЧАН.....	510
Черкасова О. ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	512
Щербина-Яковлева О. Ю., Павленко А. ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ДІВЧАТ СТАРШОКЛАСНИЦЬ ЯК СКЛАДОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ.....	515
Щербина-Яковлева О. Ю., Коваленко А. МОНІТОРИНГ СФОРМОВАНOSTІ ПОЛІТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДІ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ (9 – 12 КЛ.).....	518
Лозинська Т. М., Малько Ю. С. ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У ПЛАНУВАННІ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ.....	521
Курочкіна А. ВПЛИВ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ НА ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ.....	525
Бушман І. О. ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	528
Гученко Р. А., Купенко О. В. ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ ПРАВИЛ ВЗАЄМОДІЇ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ.....	531
Мірошниченко Г. Є. УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ.....	533

